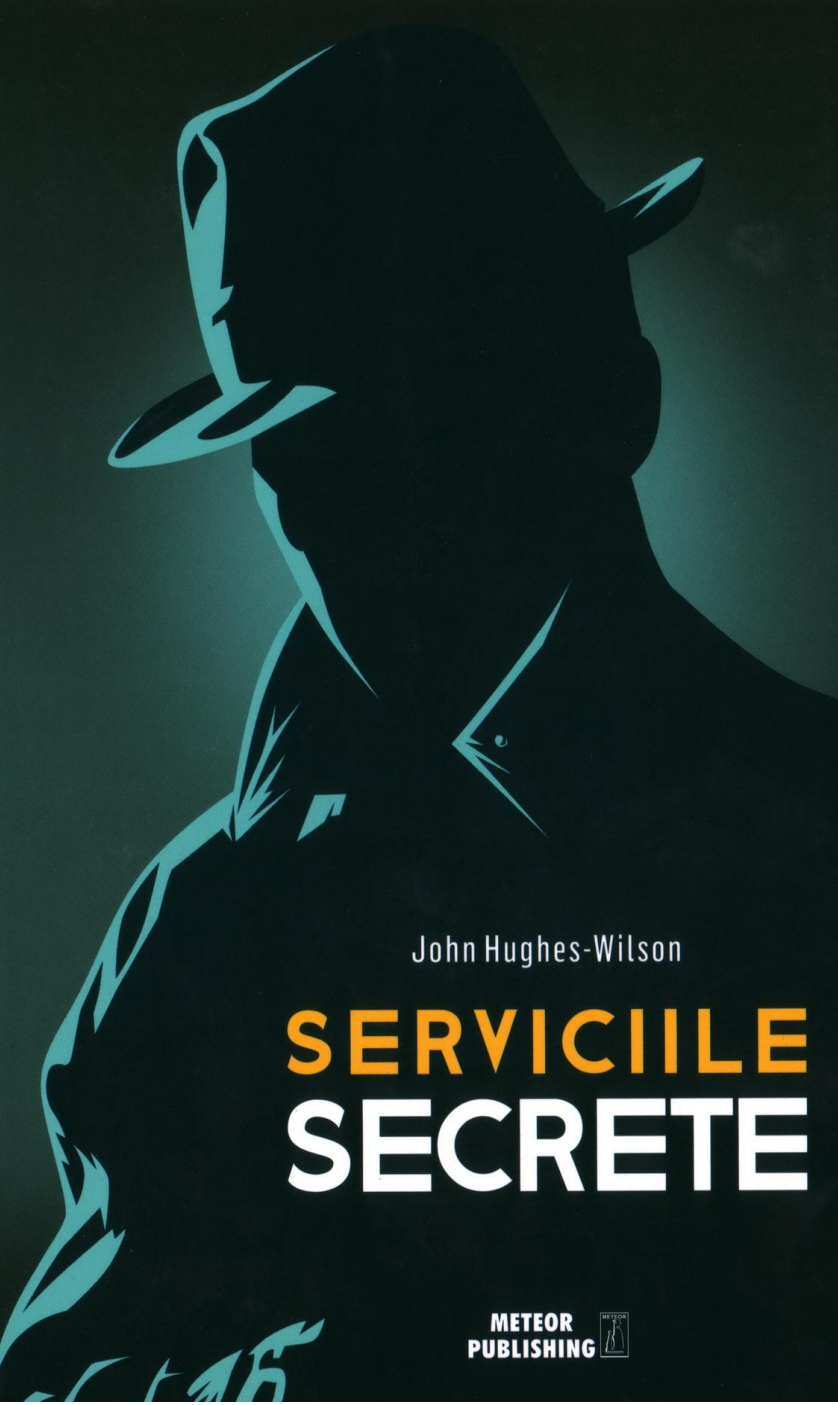
John Hughes-Wilson
SERVICIILE SECRETE
METEOR PUBLISHING

John Hughes-Wilson

SERVICIILE SECRETE

Redactare: *Marius Dinescu*
Tehnoredactare: *Mariana Radu*
Copertă: *Luca Emil Cornel*

Titlul original: ***ON INTELLIGENCE***

Copyright © 2016 by John Hughes-Wilson.
First published in the UK by Constable an imprint of Little, Brown Book Group, in 2016.

© 2017 Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii METEOR PUBLISHING

Contact:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: editura@meteorpress.ro

Distribuţie la:
Tel./Fax: 021.222.83.80
E-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
HUGHES-WILSON JOHN
Serviciile secrete / John Hughes-Wilson ;
trad. din lb. engleză de Eugen Damian.
- Bucureşti : Meteor Publishing, 2017
ISBN 978-606-910-071-4

I. Damian, Eugen (trad.)

355.40

Tipar: ARTPRINT
Email: office@artprint.ro

John Hughes-Wilson

SERVICIILE SECRETE

Traducere din limba engleză
de *Eugen Damian*

METEOR
PUBLISHING

Despre autor

Colonelul **John Hughes-Wilson** este unul dintre cei mai avizați autori și comentatori ai activității de informații, ai evoluțiilor militare contemporane și ai istoriei militare.

Printre cărțile sale se numără: bestsellerul *Military Intelligence Blunders* și (coautor Cathryn Corns) *Blindfold and Alone*, considerat de *The Guardian* „o carte definitorie despre execuțiile din timpul Primului Război Mondial"; *The Puppet Masters*, o istorie secretă a serviciilor de informații; *A Brief History of the Cold War*. Volumul *JFK – An American Coup*, publicat în 2013, s-a bucurat de un mare succes de public. Hughes Wilson este autorul unui mare număr de articole despre serviciile de informații și alte subiecte legate de apărare. A mai publicat sub pseudonim câteva romane de spionaj și scrie regulat un editorial.

A fost de multe ori comentator la televiziunea și radioul postului BBC, prezentând diverse evenimente naționale.

Este Archives Bi-Fellow la Churchill College Cambridge, Editorial Fellow la Royal United Services Institute, Whitehall și a fost președinte la International Guild of Battlefield Guides. După încheierea stagiului de ofițer de infanterie în cadrul The Sherwood Foresters, a fost ales de Intelligence Corps, pentru care a activat în insulele Falkland, Cipru, Arabia și Irlanda de Nord. Și-a mai desfășurat activitatea și în periculoasele jungle de la Whitehall și sediul NATO.

Cartea de față este dedicată memoriei următoarelor persoane:

Victor Andersen †
British Intelligence Services

Val Heller †
US Defense Intelligence Agency

Maior Andrew Nightingale †
Intelligence Corps și Special Air Service (SAS) Regiment

Colonel John K. Moon †
US Military Intelligence

Caporal Oliver Thomas †
Intelligence Corps

Expresia latină *sub rosa* înseamnă „sub trandafir" şi este utilizată pentru a indica ideea de secret sau de confidenţialitate.

În calitate de simbol al secretului, trandafirul are o istorie îndelungată, care începe în perioada Egiptului antic. Uneori, romanii agăţau un trandafir deasupra mesei la care se purtau negocieri diplomatice. În Evul Mediu, imaginea unui trandafir cu patru petale era incrustată adesea la exteriorul confesionalelor pentru a indica faptul că ceea ce se spune înăuntru rămâne secret. Pe tavanul sălilor de consiliu din palatele lui Henric al VIII-lea, unde se luau decizii de stat confidenţiale, era desenat un trandafir stilizat, în stil Tudor.

Astăzi, trandafirul este folosit de numeroase naţiuni pe post de emblemă a serviciilor de informaţii şi a securităţii.

Cuprins

„Cauza faptului că prinţul luminat şi generalul înţelept
învinq duşmanul ori de câte ori întreprind o acţiune,
iar realizările lor le depăşesc pe cele ale oamenilor
obişnuiţi, este previziunea."

Sun Tzu, *Arta războiului*

Introducere 11

PARTEA I • CADRUL ACŢIUNII

1 • Un pic de istorie 17

PARTEA a II-a

2 • Despre serviciile de informaţii 57

PARTEA a III-a • CUM FUNCŢIONEAZĂ SERVICIILE DE INFORMAŢII

3 • Ciclul informativ 65

4 • Despre direcţie: „Care este mai exact cerinţa dumneavoastră în ceea ce priveşte intelligence, domnule ministru?" 67

5 • Despre colectare 69
Planul de colectare 69
Colaţionarea – compilarea informaţiilor 70
Interpretarea – ce înseamnă toate astea? 71
Diseminarea – informarea şefului 72
Indicatori şi avertismente 73

PARTEA a IV-a • DESPRE HUMINT ŞI SPIONI

6 • Bani: neobişnuita afacerea familiei Walker 82
7 • Ideologie 89
Faimosul cvintet de la Cambridge 89
Acolo unde ideologia şi orgoliul îşi dau mâna: Ana Montes 91
Cea care a scăpat: Melita Norwood 95
8 • Compromis/Constrângere 99
John Vassall 99
Clinton şi Pollard 101
Joe Cahill 107
9 • Orgoliu: Robert Hanssen 109
10 • Nemulţumirea: Penkovski 119
11 • HUMINT în acţiune: Werther şi Bătălia de la Kursk 123
12 • Despre interogatoriu 127
13 • Cum a schimbat lumea HUMINT-ul sovietic 141

PARTEA a V-a • TEHNOLOGIA PREIA CONTROLUL

14 • Despre SIGINT 145
15 • Triumful SIGINT-ului: Midway 154
Moartea lui Yamamoto 164
16 • Despre supraveghere 166
17 • Despre spionajul tehnic 169
18 • Recunoaşterea fotografică 174
19 • Recunoaşterea fotografică în acţiune – Criza rachetelor cubaneze 189
20 • Despre sateliţi 194

PARTEA a VI-a • TRANSFORMAREA INFORMAŢIILOR ÎN INTELLIGENCE

21 • Despre confruntarea informaţiilor: Vietnamul şi Ofensiva Tet 209

22 • Despre interpretare: Războiul de Yom Kippur 213
23 • Informarea utilizatorului: Barbarossa şi Stalin 236
24 • Despre diseminare: Pearl Harbor 252

PARTEA a VII-a • DESPRE SECURITATE

25 • Cel care a scăpat prin ochiurile plasei: Aldrich Hazen Ames 280
26 • Cazul Avner Smit 294
27 • Un inadecvat – Bradley Manning 298
28 • WikiLeaks şi înfricoşătorul Assange 303
29 • Snowden, securitatea şi statul care supraveghează 307
30 • Securitatea strategică: nesigură de sus până jos – Singapore, 1941-1942 317

PARTEA a VIII-a • DESPRE AMĂGIRE

31 • Ziua Z 343

PARTEA a IX-a • DESPRE TEROARE

32 • Despre terorism 359
33 • Islamul şi războiul împotriva terorii 372
34 • Marea atrocitate – 11 septembrie şi atacul de la World Trade Center 382

PARTEA a X-a • DESPRE EŞECURILE SERVICIILOR DE INFORMAŢII

35 • Raidul de la Sơn Tây 405
36 • Operaţiunea Eagle Claw 407
37 • Vicleanul dosar al lui Blair, Irak 2003 410

PARTEA a XI-a • NOI ORIZONTURI – NOI ORORI?

38 • Despre războiul cibernetic: când un război nu este un război? 421

PARTEA a XII-a • O AFACERE PERICULOASĂ

39 • Războiul secret pentru ELINT 443
40 • USS *Pueblo* 445
41 • Atacul asupra navei USS *Liberty*:
cu astfel de prieteni, cine mai are nevoie de dușmani? .. 447
42 • Dezastru la baza de operațiuni Chapman 460
Va fi oare vreodată mai bine? 464

Bibliografie selectivă 468
Glosar 481
Index 484

Introducere

DESPRE CARTEA DE FAȚĂ

Cartea își are rădăcinile în lucrarea *Military Intelligence Blunders*, scrisă în 1999, care s-a vândut bine. O a doua ediție, actualizată, a apărut în 2004, după atacurile de pe 11 septembrie 2001 de la World Trade Center și după invadarea Irakului. Și aceasta a devenit bestseller. Am fost deopotrivă surprins și impresionat să constat că volumul a fost tradus în șase limbi, inclusiv turcă și japoneză, și că a ajuns o lectură recomandată de agențiile de informații, dar și un manual pentru mai multe cursuri universitare de specialitate.

Din 2004 până astăzi s-au schimbat multe, iar în noua carte, mai cuprinzătoare decât precedenta, am încercat să surprind câteva dintre aceste schimbări și să le evaluez impactul pentru a-i oferi cititorului o viziune mult mai largă asupra serviciilor de informații. De aici și titlul lucrării: *On Intelligence*. Cu toate acestea, spre deosebire de monumentala operă din 1832 a lui von Clausewitz, *Vom Kriege (Despre război)*, am intenționat să evit capcanele de-acum învechitei *meisterwerk* germane.

În primul rând, am dorit o carte *lizibilă*, un aspect important în cazul unei astfel de lucrări. Ar fi interesant de aflat câți oameni (în afară de istoricii militari) au citit într-adevăr cele opt volume, cu toate complicatele lor exprimări în germană, ale lui von Clausewitz. Bănuiesc – și același lucru cred că este valabil și pentru biblia comunisto-socialistă *Das Kapital* – că foarte puțini au parcurs și au absorbit gândurile profunde ale maestrului, ca să nu mai vorbim de înțelegerea subtilităților și a nuanțelor lingvistice conținute.

Prin urmare, *On Intelligence* nu intenționează să fie o contemplare academică a evenimentelor istorice, cu scopul de a trage concluzii profunde, care se pierde apoi în hățișul filozofiei și al dialecticii hegeliene. Mai curând, se dorește a fi o analiză actualizată a serviciilor de informații din trecutul recent și a modului în care impactul lor a afectat evenimentele importante. Ori de câte ori este posibil, sunt analizate în detaliu studii de caz și exemple dificile, căutându-se mai curând răspunsuri decât reflecțiile metafizice ce caracterizează lucrarea *Despre război*. Mai ales astăzi, există câteva lecții dure ce trebuie învățate din eșecurile serviciilor de informații, dar și din succesele lor.

Însă ambele cărți împărtășesc un țel comun. Potrivit cuvintelor de altădată ale lui von Clausewitz, acela „de a scrie o carte care să nu fie uitată după doi-trei ani".

Cei mai mulţi dintre noi am citit articole din presă şi cărţi despre evenimentele prezentate în paginile care urmează. Doar sunt foarte puţini cei care au observat evenimentele din *interior*. Interiorul presupune cunoaştere: iar cunoaşterea înseamnă *putere*.

Prin „interior" nu înţeleg concepţiile politicienilor sau ale celorlalte categorii mulţumite de sine, cum ar fi funcţionarii de stat superiori sau chiar acei mari jurnalişti care scriu adesea memorii de genul „Păi, aşa cum îmi povestea preşedintele...".

Adevărata „cunoaştere a iniţiaţilor" este reprezentată întotdeauna de serviciile de informaţii disponibile *la un anumit moment*. Serviciile secrete de informaţii sunt cele care au modelat evenimentele şi i-au transformat pe cei care au luat deciziile în eroi sau în răufăcători. Cartea de faţă încearcă să ridice vălul de pe ceea ce s-a întâmplat în realitate în culisele lumii serviciilor de informaţii în timpul celor mai cunoscute evenimente militare ce ne-au influenţat vieţile. Ea încearcă să prezinte motivul pentru care anumite decizii, bune sau rele, au fost luate de un număr de personaje faimoase sau mai puţin faimoase, pe baza informaţiilor şi a secretelor de care au trebuit să se folosească la momentul respectiv. Cartea îşi propune să scoată la iveală greşelile şi gafele (ascunse cu grijă faţă de contribuabilul care a plătit pentru ele) comise de serviciile de informaţii, din simplul motiv că sunt mai interesante decât numeroasele lor succese.

De asemenea, ne mai propunem să identificăm multiplele minciuni şi muşamalizări. Nu toate au fost comise pentru a înşela inamicul. Scotocitul pe sub pietre aruncă o lumină crudă asupra creaturilor care se ascund în întuneric. În toate regimurile, există numeroşi ofiţeri ai serviciilor secrete şi oficiali guvernamentali care preferă să păstreze secretul asupra rolului jucat şi deciziilor luate. Astfel, recurg la secrete pentru a-şi proteja cariera şi modul de viaţă. Asta le asigură un venit, un statut social şi o pensie. Pentru ei, secretele sunt totul şi de prea multe ori nici măcar nu e vorba de „siguranţa naţională". În dorinţa de a muşamaliza evenimentele, sunt încurajaţi adeseori – şi chiar susţinuţi direct – de stăpânii lor politici.

În acest domeniu, nu sunt întrecuţi decât de propriii şefi, acei funcţionari de stat superiori şi „securocraţi" ai tuturor administraţiilor din lume, care înfloresc şi prosperă pe baza faptului că ştiu sigur că accesul la informaţii secrete le-a acordat beneficiul suprem al ibovnicei sau al haremului: putere fără responsabilitate. Dar, la fel ca stăpânii lor politici, ofiţerii de informaţii capabili trebuie să aibă întotdeauna curajul de a-şi respecta convingerile şi de a fi pregătiţi să

manifeste îndrăzneală morală asumându-şi responsabilitatea sfaturilor date. La urma urmei, activitatea de informaţii înseamnă prevederea viitorului cel mai probabil, nu doar desfătarea factorilor de decizie cu fapte noi şi incitante. De asta se ocupă ştirile. CNN, BBC, Fox, Sky News şi, mai nou, *social media* asigură rularea 24 de ore din 24 a ştirilor, întrecând astfel orice agenţie de informaţii, aşa cum ştiu deja toţi profesioniştii moderni care lucrează în cadrul serviciilor de informaţii. Cu toate acestea, atunci când miza devine cariera, preceptul este dificil de urmat.

Dacă ar fi să recomand un motto valabil pentru orice ofiţer de informaţii, aş cita fără ezitare expresia folosită de organizaţia American Friends (Quaker) în anii 1950, „Spune-i puterii adevărul". Expresia a fost multă vreme asociată cu Administraţia de Stat Britanică. Ideea de a le oferi miniştrilor sfaturi oneste şi obiective a fost considerată întotdeauna o obligaţie a tuturor funcţionarilor de stat şi a ofiţerilor de informaţii imparţiali. Din păcate, având în vedere complicitatea lor în cazul scandalului provocat de folosirea de către Tony Blair şi Alastair Campbell a unui dosar „cosmetizat" (dacă nu de-a dreptul falsificat) pentru a convinge Parlamentul şi poporul britanic să accepte intrarea în războiul din Irak, birocraţii nu chiar întru totul anonimi ai serviciilor de informaţii de la Whitehall şi-au trădat menirea şi şi-au dezamăgit concetăţenii.

Diversele cazuri studiate în cartea de faţă oferă un fir narativ accesibil şi lizibil al evenimentelor descrise, fiind însoţite de câteva observaţii profesioniste legate de apariţia şi derularea lor. Ele construiesc o punte delicată între tomul academic adnotat laborios şi încărcat de detalii exhaustive şi „istoria populară", trivială şi frivolă, a jurnalismului ieftin. Acolo unde a fost posibil, citatele sunt indicate clar. Pentru cei care doresc să aprofundeze detaliile povestirilor, a fost alcătuită o scurtă listă de lucrări pentru a fi mai bine informaţi asupra evenimentelor şi personajelor. La urma urmei, istoria este „o argumentaţie fără sfârşit".

De-a lungul anilor, la alcătuirea cărţii de faţă au contribuit directorul şi personalul de la Royal United Services Institute. Membri ai Grupului de studiu asupra serviciilor de informaţii de la RUSI au făcut sugestii preţioase legate de diverse subiecte. Deosebit de influenţi au fost profesorul Christopher Andrew şi regretatul profesor M.R.D. Foot, precum şi colegii lor, profesorii Richard Aldrich şi Gary Sheffield. Intelligence Corps Archives, aflate acum la Chicksands, au adăugat amănunte revelatoare despre unele amintiri-cheie. Pentru

detalii privitoare la Vietnam le sunt îndatorat multor prieteni şi colegi americani, mai ales regretaţilor colonei John Moon şi John Robbins din armata SUA pentru comentariile instructive făcute pe marginea ciornelor mele legate de evenimentele din America, precum şi pentru memoriile lor anterior nepublicate despre Tet. Regretatul Val Heller, de la Defense Intelligence Agency, a contribuit cu mai multe comentarii seci dar importante despre luptele nimicitoare pentru supremaţie dintre agenţii, atât de comune în rândul abrevierilor şi acronimelor care formează serviciile de informaţii americane.

Am fost ajutat, atât oficial, cât şi neoficial, de multe alte persoane, de diverse naţionalităţi, aparţinând lumii serviciilor de informaţii. Le sunt deosebit de recunoscător lui Andreas Campomar, fost la Constable & Robinson (acum Little, Brown), pentru că a recunoscut nevoia de a scrie o carte nouă şi mai cuprinzătoare despre serviciile de informaţii, precum şi lui Andy Hayward, un *decan* al scenei publicistice londoneze, pentru că mi-a sugerat această idee. Îi sunt extrem de recunoscător editorului meu, Josh Ireland, pentru verificarea meticuloasă şi profesionistă a manuscrisului, făcând posibilă evitarea oricăror „defecte". El şi-a dat osteneala să verifice textul şi a făcut numeroase sugestii utile pentru a îmbunătăţi produsul finit. Niciunui autor nu-i place (aşa cum spune Robert Louis Stevenson) „să ucidă ce iubeşte". Josh a fost un călău competent al pasajelor mele favorite, dar redundante.

Totuşi, eventualele erori şi omisiuni îmi aparţin în întregime, ca şi opiniile exprimate. Ele reprezintă viziunea cuprinzătoare dobândită în cei peste patruzeci de ani de lucru cu şi de gândire asupra serviciilor de informaţii în general şi a celor militare în special. Acestea fiind zise, textul de faţă nu este cu siguranţă unul teoretic despre afacerile internaţionale. *On Intelligence* îi oferă în schimb cititorului o imagine cuprinzătoare a acestui subiect vast, de la spionii biblici la sateliţii moderni şi la războiul cibernetic. Toate subiectele tratate pot constitui cărţi de sine stătătoare; în multe cazuri, acestea umplu deja rafturile bibliotecilor. Capitolele cărţii îi oferă cititorului idei accesibile, susţinute de informaţii atent culese, despre o mare varietate de subiecte, cu numeroase secrete şi detalii tehnice. Asta pentru că, mai presus de orice, această carte este menită să fie citită cu plăcere atât de cititorul obişnuit, cât şi de profesionistul din domeniul serviciilor de informaţii.

Sper sincer ca ambele categorii să beneficieze de pe urma străduniilor mele.

John Hughes-Wilson, Cipru, 2015

PARTEA I

CADRUL ACȚIUNII

CAPITOLUL 1

Un pic de istorie

„Dacă nu-i cunoşti pe ceilalţi şi nu te cunoşti nici pe tine, vei fi în primejdie în timpul fiecărei bătălii."

Sun Tzu, *Arta războiului*

Încă din cele mai vechi timpuri, informaţiile au fost importante. Cunoaşterea locului în care se află inamicul, a forţelor armate pe care le posedă şi a planurilor sale de acţiune ar trebui să-l ajute chiar şi pe cel mai nătâng şi mai încăpăţânat politician sau general.

Toţi marii comandanţi din istorie s-au bazat pe serviciile de informaţii ca pe un „multiplicator de forţă" sau ca pe un ghid care să le indice unde şi când să lovească. Cei mai puţin norocoşi, care nu au beneficiat de un serviciu de informaţii bun, au avut parte de înfrângeri, de moarte şi de dezonoare.

Unii consideră că activitatea de informaţii este „a doua pe lista celor mai vechi profesii" – totuşi, experţii afirmă că este prima, deoarece cunoaşterea locului în care se află inamicul şi nevoia de autoconservare şi de supravieţuire le depăşesc ca importanţă pe toate celelalte. Întrebaţi orice pasăre care vânează viermişori într-o grădină unde mişună pisicile...

Ce este activitatea de informaţii? Există mai multe înţelesuri ale acestei sintagme, dar cu toţii o admirăm şi o recunoaştem pe cea veritabilă atunci când o întâlnim.

Biblia cuprinde unele dintre primele dovezi ale existenţei unui spionaj militar: îndeosebi faimoasa expediţie a lui Moise în zona actualului Israel. Fugind din Egipt spre neospitalierele întinderi fierbinţi ale deşertului Sinai, triburile rătăcitoare trebuiau să se stabilească într-un ţinut cu apă, sol fertil şi copaci înfrunziţi. Evreii ştiau exact de unde să ceară ajutor la ceas de nevoie: aşa cum se spune în Vechiul Testament,

Acolo a grăit Domnul cu Moise şi i-a zis: „Trimite din partea ta oameni ca să iscodească pământul Canaanului..." [...]

> Trimiţându-i pe aceştia [...] ca să iscodească pământul Canaanului, Moise le-a zis: „[...] Cercetaţi ce pământ este şi ce popor locuieşte în el; de este tare sau slab, mult la număr sau puţin; cum este ţara pe care o locuieşte [...] cu ziduri sau fără ziduri..."

În limbajul actual, Moise formulează „cerinţele vitale ale activităţii de informaţii".

Biblia este înţesată de astfel de poveşti despre abilitatea militară, bătălii, acţiuni înşelătoare şi, în primul rând, despre colectarea informaţiilor. Nu e deloc surprinzător, deoarece numeroşi cărturari moderni sunt de părere că Dumnezeul ales al evreilor, „Iehova", era la origine zeul războiului din panteonul zeităţilor israelite. Mai târziu, succesorul lui Moise, Iosua, trimite doi spioni să culeagă informaţii despre oraşul Ierihon şi despre apărarea acestuia. Potrivit poveştii din Biblie, cei doi spioni sunt ascunşi de o prostituată prietenoasă pe nume Rahab; prima – dar cu siguranţă nu şi ultima – dovadă a colaborării strânse dintre „cele mai vechi profesii din lume". Trădaţi de un informator, agenţii evrei fug din oraş cu ajutorul lui Rahab. Pentru serviciul adus, casa şi viaţa ei sunt cruţate atunci când bine informata armată evreiască dă buzna şi jefuieşte Ierihonul. Este un exemplu clasic de spionaj în acţiune.

Un alt exemplu din Vechiul Testament este povestea Dalilei, în care e vorba despre cea dintâi „capcană amoroasă" sau, aşa cum o numeşte KGB-ul, „rândunică". Filistenii decid că femeia este instrumentul ideal pentru a-i întinde o capcană puternicului Samson, iar Dalila îl atrage în budoarul ei. Samson îi dezvăluie mai întâi secretul puterii sale (părul), aşa cum au făcut mai înainte de el şi după aceea numeroşi bărbaţi, apoi cade în somnul adânc „de după". Deposedat de forţă de către un bărbier îndemânatic şi orbit nu la fel de discret de filisteni, Samson lâncezeşte o vreme în captivitate, iar în cele din urmă, după ce părul îi creşte la loc, prăvăleşte coloanele – şi acoperişul – temniţei peste torţionarii săi. Este o poveste plină de învăţăminte despre puterea femeilor şi despre slăbiciunea bărbaţilor confruntaţi cu o sursă de tentaţii seducătoare şi disponibilă.

Mai există şi o altă dovadă, mult mai concretă, de spionaj antic în acţiune. Pe zidul marelui templu din Karnak se află povestea grafică a triumfătoarei campanii a lui Tutmosis al III-lea împotriva răscoalei siriene din 1488 î.Hr. Reacţia rapidă a războinicului faraon la rebeliune a fost posibilă datorită agenţilor săi secreţi din Meghido.

Aceşti spioni sub acoperire observaseră armata tot mai numeroasă din Kadesh, cantonată în nord, şi, prompt, plecaseră călare spre sud pentru a preveni fortul egiptean din Tjuru (în apropiere de actualul Port Said) de furtuna care se anunţa, înainte cu câteva luni ca rebelii să fie pregătiţi să pornească împotriva tânărului faraon.

Potrivit cronicarului grec Herodot, atunci când Histiaeus Milesianul a fost trimis la curtea regelui Darius, perşii l-au luat drept spion însărcinat cu raportarea eventualelor slăbiciuni ale Imperiului Persan. A fost plasat în arest la domiciliu şi i-au fost blocate toate posibilităţile de a transmite informaţii acasă. Cu toate acestea, Histiaeus a crezut că identificase un punct slab în exercitarea autorităţii perşilor asupra întinsului lor imperiu; dar cum să le comunice informaţia grecilor şi cum să evite blocajul total în ceea ce priveşte mesagerii sau scrisorile?

Soluţia găsită de Histiaeus a fost simplă. A ras capul unui servitor, şi-a tatuat crucialul mesaj pe scalpul acestuia, apoi a aşteptat ca părul să crească la loc. Ulterior, servitorul a fost trimis acasă. Oamenii lui Darius l-au lăsat să treacă fără să ştie că pe capul lui fuseseră tatuate crucialele cuvinte „Histiaeus vă cere să-i asmuţiţi pe ionieni să se revolte împotriva lui Darius". Şiretlicul a funcţionat. Un simplu servitor s-a întors acasă purtând pe cap informaţiile cruciale.

Legenda spune că servitorul acoperit de colbul călătoriei a fost adus în faţa ginerelui lui Histiaeus, Aristagoras, şi a formulat bizara cerere: „Socrul tău, Histiaeus, te roagă să-mi razi capul..." Grecii au ţinut cont de informaţiile primite şi i-au îndemnat pe vasalii ionieni ai lui Darius să se răscoale împotriva nepopularului lor suzeran. În primul rând, povestea accentuează nevoia de comunicaţii secrete foarte clare şi concise. La urma urmei, există un spaţiu limitat pe scalpul uman.

Primul autor cunoscut care a abordat în lumea antică problema serviciilor de informaţii pare să fie Sun Tzu, un soldat serios şi un birocrat guvernamental care a trăit şi a luptat în provincia Wu de pe malurile Râului Galben în jurul anului 500 î.Hr. – cu mult înainte de dominaţia Romei. La fel ca mulţi alţi soldaţi profesionişti care l-au precedat sau l-au succedat, Sun Tzu şi-a dat seama că războiul presupune mult mai mult decât nişte simple bătălii. Spre sfârşitul carierei sale, a scris un manual clasic intitulat *Arta războiului* (*Ping Fa*), în care a pus un accent deosebit pe informaţii.

Realizând faptul că orice inamic cu scaun la cap şi bine condus va face rareori gestul curtenitor de a se conforma dorinţelor sale

(existând şi posibilitatea să aibă idei de-a dreptul supărătoare), Sun Tzu s-a gândit profund la spionaj şi a făcut din el o prioritate atât pentru militari, cât şi pentru oamenii de stat.

Sun Tzu împarte „agenţii de colectare" în cinci categorii principale:

1. Locuitorii din zonă.
2. Oficialii guvernamentali din tabăra duşmană care şi-ar putea trăda guvernul pentru a-şi păstra posturile.
3. Spionii inamici care pot fi „racolaţi" şi transformaţi în agenţi dubli pentru a-şi dezinforma şefii.
4. Agenţi de sacrificiu care pot fi folosiţi pentru a alimenta inamicul cu informaţii false.
5. Spioni de încredere care să se infiltreze în tabăra inamică, să supravieţuiască şi să raporteze informaţii corecte din interior.

Sun Tzu a realizat că resursele relativ reduse cheltuite pe culegerea de informaţii în timp de pace reprezintă de fapt *investiţii*: poliţe de asigurare care să împiedice cheltuieli mult mai mari în cazul în care – sau când – izbucneşte un război. Pentru Sun Tzu, un bun spionaj pe timp de pace valora pentru apărarea naţională la fel de mult ca o armată ce mărşăluieşte în vreme de război – fiind totodată sensibil mai ieftin...

Filozofia lui iese la iveală din înţelegerea clară a activităţii de informaţii, numită şi „previziune":

> Motivul pentru care prinţul luminat şi generalul înţelept învinge duşmanul este previziunea.
>
> Ceea ce numim previziune nu poate fi intuită cu ajutorul spiritelor, al zeilor, al comparaţiei cu evenimente trecute, şi nici prin calcule. Ea trebuie obţinută de la oameni care cunosc situaţia reală a inamicului...

Concepţiile lui Sun Tzu despre spionaj n-au fost câtuşi de puţin exemple izolate de înţelepciune orientală. Un secol mai târziu, în India, Kautilya, pseudonimul filozofului şi omului de stat Chanakya, consilier şi prim-ministru al împăratului Chandragupta, primul conducător al Imperiului Maurya, explica modul în care colectarea informaţiilor reprezenta cea mai bună cale de a securiza statul şi de a distruge un inamic. Kautilya, considerat adesea un „Machiavelli indian", avea concepţii ferme despre importanţa vitală a unui bun spionaj. În secolul al IV-lea î.Hr. el le-a aşternut în scris în lucrarea *Arthashastra*, sau testamentul.

Există o mulțime de alte dovezi ale importanței acordate în Antichitate informațiilor. Despre Mitridate, tânărul rege al Pontului, se crede că a petrecut nu mai puțin de șapte ani din exilul său adolescentin cutreierând Asia Mică pentru a aduna informații din bazaruri și piețe, îmbrăcat în straie de îngrijitor de cămilă sau de negustător. Ulterior, la douăzeci și unu de ani, a fost înscăunat rege. Apoi, în 88 î.Hr., în fruntea unei armate mici, dar competente din punct de vedere tactic, a declanșat un atac devastator asupra Asiei Mici. Comandanții săi păreau să cunoască dinainte fiecare trecătoare, fiecare drum. Și mai periculos a fost faptul că aceștia cunoșteau identitatea nemulțumiților, a trădătorilor și a posibililor dezertori care treceau de partea lor oriunde se duceau. Orașele au cedat unul după altul. În câțiva ani, Mitridate a ajuns să guverneze cea mai mare parte din Asia Mică; o victorie de răsunet susținută de o bună activitate de spionaj.

Roma s-a bazat pe spioni încă de la începuturile ei. Potrivit lui Titus Livius, în anul 300 î.Hr. consulul Quintus Fabius Maximus și-a trimis fratele sub acoperire, deghizat în lucrător etrusc, pentru a se infiltra în rândurile rivalilor umbrieni și pentru a spiona în spatele liniilor inamice.

Un secol mai târziu, atunci când Hannibal și elefanții săi au dat buzna în Italia după un surprinzător marș prin Spania, Roma s-a trezit că este ținta eforturilor făcute de un spionaj extrem de sofisticat. Hannibal și-a folosit agenții pentru a-l informa în legătură cu cel mai mare dușman al Cartaginei, infiltrând spioni chiar și la Roma. Degeaba a tunat și-a fulgerat Cato, din locul ocupat în Senat, la încheierea fiecărui discurs, proclamând: „Cartagina trebuie distrusă!" Pe baza mărturiilor din acea vreme, cel puțin jumătate din distinsa audiență romană era probabil plătită de agenții Cartaginei.

Atunci când, în 210 î.Hr., Scipio Africanul a preluat efortul roman de opoziție față de Hannibal, învățase deja că trebuia să-și canalizeze propriul efort în aceeași direcție. El le-a ordonat câtorva centurioni să se deghizeze în „sclavi" și să însoțească o delegație de pace în tabăra inamică. În calitate de simpli sclavi, aceștia au putut cutreiera peste tot fără opreliști, înregistrând în secret pozițiile, punctele întărite și efectivele dușmanului.

Din păcate, unul dintre numidienii lui Hannibal l-a recunoscut pe unul dintre soldații sub acoperire, Lucius Statorius, dezvăluind faptul că era un centurion din legiune. Scipio a negat implicarea și, ca dovadă a statutului de sclav al celui vinovat, a ordonat prompt biciuirea sa publică. Nefericitul Statorius a îndurat chinurile pedepsei, consolându-se fără îndoială cu gândul la virtuțile republicane ale

tăriei de caracter şi stoicismului, cerute de serviciul în slujba Romei. Acoperirea lui s-a păstrat. Scepticii numidieni s-au lăsat convinşi. Niciun centurion roman cu respect de sine n-ar fi tolerat şi n-ar fi îndurat în veci o astfel de umilinţă publică. Uneori, preţul protejării activităţii de spionaj poate fi unul dureros.

Înainte de vremea lui Iulius Caesar, în secolul I î.Hr., poate fi identificat primul sistem modern de spionaj în acţiune, deşi organizaţiile romane de atunci erau administrate de persoane particulare, de obicei bogate: senatori, negustori şi politicieni. De exemplu, Crassus, cămătar şi unul dintre partenerii lui Caesar, a înfiinţat o reţea de spionaj care acoperea întreaga republică. Sarcina ei era să-l avertizeze atunci când aveau loc diverse evenimente, fie o ameninţare la adresa Romei, fie, mult mai important pentru cel mai bogat om din oraş, orice fel de schimbare a forţelor de pe piaţă care guvernau vastul comerţ al republicii.

Caesar a transformat reţeaua în primul sistem „naţional" de informaţii. În calitate de militar de succes, el şi-a dat seama de importanţa informaţiilor oportune şi corecte despre duşmanii săi şi de nevoia de comunicaţii rapide şi sigure care să păstreze secretul planurilor. Lucrarea sa, *Războaiele galice*, conţine numeroase referiri la colectarea informaţiilor, cea mai notabilă fiind activitatea de recunoaştere întreprinsă în 55 î.Hr. în Britania de agentul său, Gaius Volusenus, chiar înainte de sosirea lui Caesar în Kent. Cu toate acestea, organizaţia a rămas în principal în administrarea lui Caesar, nu a Romei. Spionajul, chiar şi cel naţional, era încă o întreprindere individuală, condusă de un general de succes.

Odată cu asasinarea lui Caesar, petrecută în 44 î.Hr., reţeaua a trecut în administrarea lui Octavian, ulterior Caesar Augustus. Ca ultim beneficiar al sângerosului război civil, Augustus nu şi-a mai asumat niciun risc. A preluat rapid conducerea spionajului militar şi diplomatic şi a înfiinţat o reţea de comunicaţii pe tot cuprinsul imperiului, *cursus publicus*, care urma să devină serviciul secret de bază al Romei. Cu miile de escale existente de-a lungul reţelei de drumuri principale, ea permitea mişcarea mai rapidă a oamenilor, a impozitelor şi a informaţiilor. Aşa cum explică Suetoniu:

> Pentru ca evenimentele petrecute în provincii să poată fi raportate şi cunoscute mai rapid şi mai prompt, el [Augustus] a postat la început tineri la distanţe scurte de-a lungul drumurilor militare, iar pe urmă a folosit poştalioane. Acestea par să reprezinte o soluţie mai convenabilă, deoarece, dacă situaţia o cere, oamenii care aduc mesajele pot fi la fel de bine şi chestionaţi.

Utilizând această rețea, Roma putea construi acum pe fundațiile lăsate în urmă de Crassus și de Caesar pentru a înființa o poliție și un serviciu de informații imperial desemnat să avertizeze din timp dacă apăreau amenințări la adresa tronului imperial, ori corupție și agitație pe cuprinsul imperiului. Traian și succesorii lui au cizelat acest serviciu secret roman. Ei au creat o rețea de spioni și de informatori care s-a răspândit în lumea civilizată pentru a satisface nevoia de informații legate de securitate și comerț și a sprijini legiunile care apărau granițele. Acești agenți secreți sub acoperire se aflau sub controlul unor ofițeri de informații oficiali: *speculatores*, aleși din rândul ofițerilor de informații ai legiunilor, și *frumentarii*, care făceau parte din sistemul militar de aprovizionare și al căror rol aparent era acela de a obține grâne pentru armată la cel mai bun preț.

Frumentarii erau ajutați de omologii lor mai siniștri, numiți *peregrini*, care erau cantonați în barăci speciale pe Dealul Caelian. Așa cum indică și numele, *peregrinii* acționau pe post de poliție militară secretă mobilă și de unitate de constrângere aflată la dispoziția împăratului pe tot cuprinsul imperiului. *Peregrinii* au dobândit rapid reputația împărtășită de toate organizațiile de acest fel: erau detestați profund de concetățenii lor.

Rolul jucat de *peregrini*, un fel de Gestapo timpuriu în marile orașe, a început în secolul I d.Hr., principala lor pradă fiind creștinii. Orice mișcare politică ce susținea egalitatea dintre sclavi și oamenii liberi și existența unei împărății cerești reprezenta o serioasă provocare la adresa orânduirii sociale a Romei, fiind considerată extrem de subversivă în ce privește securitatea internă. *Frumentarii* aveau sarcina de a-i vâna pe acești revoluționari periculoși.

Totuși, la fel ca majoritatea polițiilor secrete și a serviciilor de securitate, *frumentarii* păreau că duc lipsă de imaginație. Un creștin timpuriu, Dionisie, i-a evitat apelând la vicleana soluție a *ascunderii în propria casă*. Acest șiretlic iscusit a încurcat poliția secretă și i-a trezit frustrarea, deoarece a scotocit Roma timp de patru zile, căutându-l fără sorți de izbândă pe acest periculos disident. În cele din urmă, Dionisie a fost eliberat de ilegaliștii creștini, dovedindu-se astfel adevărată ideea potrivit căreia un regim opresiv determină adesea apariția unei mișcări de rezistență inventive, cu propriile sale rețele de spioni.

În pofida faptului că acest serviciu secret își prezenta rapoartele la palatul imperial, serviciul de informații al Romei nu pare să fi fost extrem de eficient. Împărații romani care au căzut sub loviturile

asasinilor sunt mai mulţi decât cei care au murit în pace în paturile lor. Iată ce spune profesoara Rose Mary Sheldon, un distins istoric specializat în trecutul abject al Romei: „Este o ironie faptul că, în ciuda reputaţiei lor de constructori de imperii, romanii nu s-au priceput la supravegherea duşmanilor în aceeaşi măsură în care au reuşit să se supravegheze unii pe alţii."

Odată cu prăbuşirea Imperiului Roman de Apus în 476 d.Hr., cel Răsăritean a rămas să continue geniul Romei. Instituţiile administrative, complicaţiile dinastice şi averile Bizanţului pentru următorii o mie de ani au depins în mare măsură de competenţa sau incompetenţa reţelei de spioni a Constantinopolului; iar dovada o reprezintă faptul că serviciul secret de informaţii al Bizanţului era într-adevăr extrem de ocupat.

Îndelungatele lupte ale Bizanţului au fost cauzate în mare parte de ameninţarea constantă venită dinspre Islam şi moştenitorii Profetului. Jaful dezlănţuit de Islam a absorbit în bună măsură efortul Constantinopolului şi a fost acoperit vreme de mai multe secole de o întinsă reţea de informatori, agenţi şi spioni din tabăra mahomedană. Cele mai bune surse au fost drumurile comerciale importante şi fluxul de mărfuri, care au înflorit pe cuprinsul Orientului Apropiat şi au urmat marile rute ale caravanelor ce legau Bizanţul de Bagdad.

La rândul său, Bagdadul a manifestat un zel asemănător în ce priveşte supravegherea preocupărilor interne. Despre califul abbasid Harun al-Rashid, care a domnit între anii 786-809 d.Hr. şi a fost imortalizat în *O mie şi una de nopţi*, se spune că se deghiza şi cutreiera străzile şi *souk*-urile din Bagdad pentru a culege informaţii legate de ceea ce gândeau cu adevărat oamenii despre conducătorul lor. „Neliniştit e capul care poartă coroana."* Dar utilizarea poliţiei secrete pentru a supraveghea îndeaproape ideile credincioşilor a rămas secole la rând o caracteristică a statelor islamice. Încă mai este şi astăzi o prioritate a liderilor islamici, aşa cum ştiu foarte bine locuitorii din Cairo, Damasc, Bagdad, Teheran şi chiar Istanbul.

O altă preocupare importantă a serviciilor de informaţii ale Bizanţului scoate în evidenţă slujnica spionajului: securitatea. Principala problemă de contraspionaj a Constantinopolului a constat în a preveni căderea în mâinile duşmanilor islamici a formulei secrete a instrumentului de teroare suprem, „focul grecesc".

---

* Citat din piesa *Henric al IV-lea* de Shakespeare. (n.red.)

Se pare că focul grecesc era un amestec lichid vâscos compus din păcură, bitum lichid, rășină fluidă de pin, sulf și var nestins. Putea fi aruncat asupra oamenilor sau a navelor în mai multe moduri: din vase de lut, lansate cu catapulta și, diluat corespunzător, împroșcat cu ajutorul unor sifoane sau țevi asemănătoare aruncătoarelor de flăcări. Ardea cu o flacără intensă și nu putea fi stins rapid decât cu nisip, urină sau oțet; apa ajuta mai curând focul să se extindă. Un vas mic cu foc grecesc aruncat ca o grenadă de mână în mijlocul unui grup de războinici mauri le aprindea bluzele de bumbac și se lipea cu tenacitate de armură și piele, transformându-i în torțe umane care își fluturau membrele și se prăjeau în propria grăsime. Era o „armă secretă" eficientă și terifiantă – nu e de mirare că armatele musulmane voiau să-i cunoască rețeta de fabricare.

Agenții islamici ai califatului erau dornici să descopere secretele instrumentului de teroare al Bizanțului, iar apărătorii creștinismului din Imperiul Roman de Răsărit erau hotărâți să le păstreze. Vreme de secole, formula sa a fost o prioritate a spionajului maur. Uimitor, și în pofida torturii sistematice la care au fost supuși de-a lungul anilor mii de prizonieri și a ademenirii lor cu aur, se pare că bizantinii și-au păstrat secretul cu dârzenie până pe la 1100.

Ceilalți agenți de colectare a informațiilor din Orientul Mijlociu de pe vremea aceea erau fanaticii discipoli ai lui Hassan Ibn Sabbah, cunoscuți sub numele de „Asasinii". Porecla provine de la haşiş, dar nu pentru că utilizau frecvent acest drog (*hashashin* înseamnă mâncători de haşiş), ci pentru că, după părerea lumii musulmane moderate de atunci, toți cei care se comportau atât de sălbatic ca Asasinii nu puteau fi decât drogați.

> În fortăreața din Alamut [în munții Persiei, la nord-vest de Teheran]... bătrânul păstra câțiva tineri cu vârste cuprinse între doisprezece și douăzeci de ani, toți dornici să devină războinici, și le spunea povești despre Paradis, așa cum făcuse Profetul înaintea lui... Atunci când bătrânul dorea ca unul dintre seniori să fie ucis, îi spunea unui tânăr: „Du-te și ucide-l pe Cutare, iar dacă te întorci, îngerii mei te vor duce direct în Paradis. De-o fi să mori, îngerii mei te vor conduce altundeva, pe tărâmul de dincolo de bucuriile pământești..."
>
> Marco Polo

Pentru a-și focaliza activitățile criminale, o astfel de sectă se baza aproape în întregime pe un bun spionaj și pe informații din interior.

În secolul al XII-lea, se spune că „Bătrânul din munţi" avea „în toate corturile seniorilor" câte un spion, un informator sau un agent plătit.

În faţa acestei reţele întinse, încercările de a-i strivi pe Asasini s-au dovedit infructuoase. Excelentul lor serviciu de informaţii îi avertiza din vreme împotriva atacurilor iminente şi le dădea posibilitatea să stopeze cu mult înainte orice fel de ameninţare. De pildă, în secolul al X-lea, atunci când Sindjar, sultanul selgiucizilor, a hotărât să se ridice împotriva orânduirii, Hassan Ibn Sabbah le-a ordonat agenţilor săi să-i ceară să înceteze – că de nu... Sultanul Sindjar a ignorat sugestia, iar Asasinii au trecut la acţiune directă. Într-o dimineaţă, sultanul extrem de bine păzit s-a trezit şi a văzut lângă pat, înfipt în duşumea, un pumnal. În vreme ce înfricoşatul suveran încerca să înţeleagă implicaţiile acestei treziri brutale din somn, un sclav i-a adus următorul mesaj:

> De n-aş avea o slăbiciune pentru sultanul Sindjar, mâna care a înfipt pumnalul meu în podea l-ar fi împlântat în pieptul lui. Să fie încredinţat că eu, din îndepărtaţii mei munţi, călăuzesc mâinile celor din jurul său. Pacea fie cu tine...

Dar o nouă ameninţare se întrevedea la orizont, una care se baza pe faptul că spionajul avea să uşureze marşul victorios prin Asia. Învigorată după victoriile din est, pe la 1230 armata marelui han mărşăluia spre vest, căutând să facă noi cuceriri în Europa.

La 1241, atunci când hoarda mongolă era pe punctul să-şi lanseze asaltul asupra Europei de Est din Bazinul Donеţk, Yelü Chucai era principalul coordonator al serviciilor de informaţii ale Imperiului Mongol. Vreme de peste un deceniu, agenţii lui au penetrat practic toate curţile europene şi marile oraşe şi au descoperit nu numai capacităţile şi intenţiile europenilor, ci şi temerile lor. Pentru serviciul de informaţii al hanului, Europa era o carte deschisă. Chucai, împreună cu Subutai, marele general mongol, pare că administra o remarcabil de integrată – şi modernă – operaţiune de spionaj, construind o imagine detaliată a următoarei cuceriri şi conducând operaţiuni de distrugere în avans a potenţialilor adversari din Europa.

Solul trimis în Imperiul Mongol a fost nunţiul papal Fra Carpini. Din cronica sa putem desprinde elementele fundamentale ale sistemului de spionaj al mongolilor. Mai întâi, cu câţiva ani înainte, soseau „spionii negustori", călătorind întotdeauna câte doi, trimiţând rapoarte şi vânând sârguincioşi toate informaţiile esenţiale despre potenţiala victimă: topografie, climă, drumuri, poduri, oraşe, structura politică şi demografică a regiunii şi loialitatea triburilor din zonă.

Inevitabil, forța militară, armele și abilitatea luptătorilor ocupau un loc important în planurile mongolilor. De aici se poate trage concluzia justă că o astfel de penetrare discretă, dar generalizată a inamicului era raportată căpeteniilor mongole (și, în cele din urmă, marelui han însuși) prin intermediul codurilor comerciale folosite de negustorii care călătoreau pe rutele caravanelor din Asia.

Codul de legi al lui Genghis Han, *Yassa*, era o sinteză complexă a legilor și cutumelor tribale. Din cele douăzeci și două de articole pe care le cunoaștem, în special două subliniază preocuparea hanului față de spionaj:

> ...trimiteți spioni și aduceți informatori capturați care trebuie interogați și determinați să dezvăluie informațiile ce pot fi confruntate cu rapoartele spionilor...

Așa cum impune un al doilea ordin,

> Spionii și martorii falși trebuie condamnați la moarte...

Pentru mongoli, spionajul era o prioritate – decretată prin lege.

Ideile și observațiile lui Genghis Han și Sun Tzu au trecut proba timpului. Ele rămân dovada faptului că spionajul a fost întotdeauna crucial: nu doar pentru supraviețuire, ci și pentru victoria pe câmpul de bătaie și pentru puterea politică.

Serviciul de informații al Bisericii Catolice s-a bazat pe patru piloni principali: puterea confesionalului, un monopol asupra instrucției și educației, comunicații eficiente și Inchiziția. Amenințarea cu grozăviile iadului și puterea preoților au consolidat ascultarea și, mai important, prin indispensabilul confesional, au încurajat informarea la vreme despre intențiile lumești ale omului, care puteau fi folosite în beneficiul Sfintei Biserici.

Taina spovedaniei și a penitenței se baza pe teoria simplă potrivit căreia păcatul – în afară de cel de moarte – poate fi iertat după ce a fost mărturisit în fața unui preot hirotonisit. Această practică era un instrument util atât pentru colectarea informațiilor, cât și pentru exercitarea unui control social. Confesionalul auzea totul și ierta multe. Acest aparat de spionaj extraordinar se insinuase în întreaga Biserică, de la un capăt la altul. A tăinui informații însemna a risca damnarea. Astfel, fie prin credință, fie prin simplă superstiție, vreme de secole, milioane de oameni, de la țărani la prinți, le-au mărturisit preoților catolici din Europa cele mai intime secrete ale lor. Confesionalul reprezenta un fabulos sistem de colectare a informațiilor.

Era de aşteptat ca preoţii să păstreze secretele auzite în confesional, însă sistemul avea un defect de fabricaţie: preoţii trebuiau şi ei să se spovedească. În felul acesta, cunoaşterea vinovăţiei urca scara ierarhică a Bisericii până când ajungea la Roma. Nu trebuia să se întâmple aşa, dar ar fi o naivitate să pretindem că lucrurile stăteau altfel. Mai mult decât atât, a susţine că duhovnicii nu căutau să intre în graţiile superiorilor aducându-le la cunoştinţă existenţa unui scandal iminent sau a unor idei eretice contravine întregii noastre experienţe legate de firea omenească şi de felul în care funcţionează organizaţiile ierarhice.

De pildă, pe la 1550, arhiepiscopul de Milano le-a ordonat clericilor săi să comunice numele tuturor ereticilor sau presupuşilor inamici, dezvăluite în timpul spovedaniei, pentru a obţine informaţii despre duşmanii protestanţi ai Romei. Ar fi cu totul iraţional să presupunem că acesta este *singurul* exemplu întâlnit de-a lungul mai multor veacuri. Principalul beneficiar era Inchiziţia.

La începutul secolului al XIII-lea, nevoia de a extermina opoziţia faţă de autoritatea Romei şi de a da în vileag „erezia" l-a determinat pe Papa Grigorie al IX-lea să înfiinţeze în 1231 Inchiziţia. Învăţăturile lui Hristos erau citate ca reprezentând însuşi fundamentul temutei practici a Inchiziţiei, arderea pe rug: „Dacă cineva nu rămâne în Mine, se aruncă afară ca mlădiţa şi se usucă; şi le adună şi le aruncă în foc şi ard."

Prima sarcină a Inchiziţiei era colectarea informaţiilor despre necredincioşi. În acest scop, Biserica se dotase cu noi armate de călugări: cei mai importanţi erau dominicanii, a căror poreclă satirică, *Domini Canes* (Câinii Domnului), le rezumă sugestiv sarcina. La 1250, serviciul secret al Bisericii nu mai juca un rol pasiv în colectarea informaţiilor. „Câinii" săi erau implicaţi activ în adulmecarea informaţiilor valoroase.

Cele mai renumite şi mai importante realizări ale Inchiziţiei au fost înregistrate în Spania, unde procesul de spionare era surprinzător de modern. Cu mult înainte ca Inchiziţia să intre în scenă, spionii, agenţii şi informatorii au creat o „bază de date" cuprinzătoare despre suspecţii probabili. Avangarda sa, formată din călugări, prezenta în timpul predicilor o listă a ereziilor. Apoi oferea un „edict al îndurării" – în realitate, un îndemn la denunţarea altora. În cazul în care credinciosul mărturisea totul, păcatele lui aveau să fie iertate – cu un preţ. Acesta era folosit pentru a acoperi cheltuielile Inchiziţiei.

Deloc surprinzător, un val de denunţuri şi de mărturisiri asalta Inchiziţia atunci când aceasta îşi făcea apariţia în oraş. Statul

polițienesc al Inchiziției ne face să ne gândim înfiorați la excesele poliției secrete din secolul XX, adesea mai eficientă decât înaintașa sa.

Mai la est, uneltitoarea Veneție a supraviețuit – și a înflorit – pe spinarea unei societăți mercantile cu rădăcini adânci în comerțul internațional. Comerțul internațional însemna bani; iar a face bani necesită informații și un spionaj eficient. După 1250, Veneția a pus bazele poate celui mai strălucit sistem de spionaj din lume de la vremea aceea. Deși întâietatea aparținea comerțului, prosperitatea și siguranța națională a Veneției nu puteau fi despărțite de informațiile colectate de pe piață. La rândul lor, piețele aveau nevoie de informații politice și militare pentru a funcționa în beneficiul oligarhiei și cetățenilor venețieni.

Deși, de-a lungul anilor, secretomania Veneției a ascuns numeroase detalii, avem la îndemână, prin intermediul evidențelor detaliate ale unui mic oraș-stat, o imagine unică, în oglindă, a metodelor de spionaj venețiene și posibilitatea de a arunca o privire asupra modului în care funcționau acestea. Dubrovnik, sau Ragusa, a fost un oraș-stat independent aflat la 400 km spre sud, pe celălalt mal al Adriaticii. El a prosperat în umbra Veneției în secolul dominat prin grandoare de *La Serenissima* și și-a făurit multe instituții după modelul vecinului său puternic și periculos, deși la o scară mult mai mică.

Politica de securitate a Ragusei se baza pe o doctrină unică, formulată numai pe seama colectării de informații. Din 1301, consiliul de conducere din Ragusa a decretat oficial că

> pentru fortificarea și securitatea orașului... să se aleagă oameni buni și competenți care să caute acolo unde cred de cuviință, atât în interiorul, cât și în afara Republicii, toate informațiile și să-l informeze la nevoie pe Prinț, spre binele și prosperitatea statului.

Una dintre primele ținte a fost Veneția însăși. În 1348, Senatul din Ragusa îi poruncește Consiliului să desemneze „5 oameni instruiți și cu experiență ca să facă cercetări și să examineze informațiile din Italia și Serbia". Principalii agenți ai Ragusei erau, precum cei ai Veneției, „consuli" sau ambasadori trimiși în țări străine cu ordinul clar de a raporta tot ce vedeau și auzeau. Între 1250 și 1590, numărul agenților de informații instalați în străinătate și aflați pe statul de plată al orașului a crescut de la trei la patruzeci, senatul fiind destinatarul rapoartelor lor. Cheia supraviețuirii Ragusei era spionajul.

La fel ca Veneția, Ragusa trebuia să-i supravegheze îndeaproape pe otomani și, adesea, se comporta ca un stat vasal. Știm că ambasadorii

săi la Istanbul/Constantinopol se schimbau din doi în doi ani şi că primeau instrucţiuni scrise: „... dacă are loc un eveniment pe care-l consideraţi important, vă ordonăm să ne informaţi şi să nu cruţaţi curierii călare, deoarece noi îi plătim. Fiţi prudent atunci când îi trimiteţi..."

Priorităţile Ragusei legate de colectarea informaţiilor erau mult mai cuprinzătoare decât simplul spionaj convenţional sau raportările diplomatice. La fel ca la Veneţia, în secolul al XVI-lea Senatul şi-a dat seama de valoarea gazetelor care începuseră să circule. Pe parcursul următorului secol, Ragusa a cumpărat oficial, folosindu-le ca „sursă deschisă" de informaţii, *Gazetto di Toscan*, *Gazette de Leyde* din Olanda şi, inevitabil, prima publicaţie de acest fel a Veneţiei, *Notizie del Mondo*. La fel ca Special Branch (Ramura Specială) de mai târziu, Ragusa s-a abonat şi a susţinut ziarele adversarilor săi.

Odată cu apariţia presei tipărite, spionajul economic a devenit mai deschis şi mai sistematic. După 1450, agenţii veneţieni au început să colecteze informaţii legate de piaţă cu ocazia marilor târguri europene.

Pe la 1540, un sistem de spionaj uşor de recunoscut, bazat pe fluxul comercial şi pe pieţele europene, se constituise la Anvers, unde agentul Veneţiei, van Bombergen, primise nu numai porunca limpede să cumpere şi să vândă produse pentru stăpânii săi veneţieni, ci avea şi sarcina de a trimite rapoarte oficiale despre produsele-cheie şi despre toate celelalte aspecte legate de piaţă. O astfel de reţea de informaţii era mult prea importantă pentru a fi lăsată în astfel de vremuri tulburi doar pe mâna unor simpli negustori. Deoarece prefacerile politice ale Reformei explodaseră pe tot cuprinsul Europei, spionii iscusiţi şi agenţii de colectare a informaţiilor ai diverselor curţi şi guverne au început să-şi dea seama că, în cadrul acestei reţele emergente de informaţii despre bani, piaţă şi comerţ, exista un sistem ce putea funcţiona şi în favoarea supravieţuirii lor naţionale.

Curteanul şi birocratul englez Francis Walsingham era un protestant devotat aflat în slujba reginei Elisabeta. Pe când avea douăzeci şi ceva de ani, în timpul domniei reginei catolice Maria, a fost obligat să fugă în străinătate, unde a învăţat meşteşugul intrigii aşa cum era el practicat de veneţieni – utilizarea competentă a diplomaţiei şi a informaţiilor secrete pentru a manipula politica, comerţul şi influenţa internaţională. Sir Francis Walsingham a fost practic martor la masacrul hughenoţilor de la Paris din Noaptea Sfântului Bartolomeu (1572). El s-a temut pe bună dreptate că, în cazul în care catolicii ar fi preluat puterea în Anglia, viaţa lui ar fi fost pusă în pericol.

După ce înscăunarea noii regine a făcut posibilă întoarcerea sa în siguranţă la Londra, eficienţa calmă şi discretă a lui Walsingham i-a asigurat acestuia numirea firească în postul de curier al lui Robert Cecil (mai târziu Lord Burghley), principalul secretar de stat al Elisabetei.

Un război ascuns şi perfid a izbucnit între serviciul secret englez şi iezuiţi, un ordin catolic fanatic al „soldaţilor lui Hristos" care-i jurase credinţă Papei, liderul Contrareformei de la Roma. Dacă Papa reuşea să facă în aşa fel ca regina să fie ucisă, atunci în Anglia ar fi fost posibilă reinstaurarea unui regim catolic. Anglia avea o nevoie disperată de informaţii despre planurile Vaticanului. Walsingham a pus la punct o reţea de agenţi obscură şi extrem de eficientă.

În 1583, Sir Edward Stafford a fost numit ambasador al Angliei la Paris. Nu avea niciun fel de experienţă în diplomaţie, aşa că în curând a intrat în încurcătură, lipsindu-i banii şi exprimându-se cu mare greutate la sofisticata Curte a Franţei. Mediatorii secreţi ai momentului au intervenit pentru a-l prinde în laţ pe agentul neavizat. În 1585, de Mendoza, ambasadorul spaniol la Paris, a informat triumfător Madridul, printr-o scrisoare, că îl putea mitui pe ambasadorul britanic ca să-i arate „depeşele secrete de la Londra", adăugând că „acest ambasador are mare nevoie de bani". Încântat, Madridul a autorizat prompt o mită de 2 000 de coroane de aur.

Însă Walsingham ştia deja totul despre trădarea ambasadorului. El interceptase şi citise corespondenţa dintre Paris şi Madrid şi avea de partea sa un informator de încredere, care-i furniza informaţii despre nefericitul ambasador. În plus, aflase că Stafford ţinea legătura cu agenţii catolici ai Mariei, regina scoţienilor, şi era convins că ambasadorul funcţiona pe post de curier şi de mijlocitor între conspiratorii catolici din Anglia şi cei din Franţa.

Walsingham s-ar fi putut folosi de informaţii pentru a-l trimite pe trădătorul Stafford pe eşafod, ca să fie decapitat – sau mai rău, „spânzurat, spintecat şi ciopârţit în patru", sentinţa uzuală pentru trădare în Anglia Tudorilor. Însă Walsingham era un ofiţer de informaţii profesionist şi un manipulator de agenţi. În schimb, el a hotărât să-l folosească pe Stafford împotriva stăpânilor lui spanioli nevăzuţi. Walsingham a transmis în Spania, prin intermediul încrezătorului diplomat, tot felul de dezinformări.

În 1586, valoarea lui Stafford ca agent dublu „involuntar" a fost consolidată atunci când a aflat de planurile spaniolilor de invadare a Angliei cu doi ani înainte ca Armada să plece pe mare. Walsingham a fost informat imediat.

Rețeaua sa de informații era bine plasată pentru a zădărnici intențiile spaniolilor. Folosindu-se de agenții din nordul Italiei, el a făcut în așa fel încât facturile și chitanțele pentru împrumuturi să fie „contestate" în momentul în care erau prezentate la plată băncilor din Genova (care împrumutau pentru a finanța proiectul Spaniei de invadare a Angliei). Au urmat amânare după amânare, iar în toamna anului 1587 Walsingham a putut confirma faptul că Armada era blocată pentru cel puțin încă un an. Arma lui secretă neutralizase aprovizionarea cu aur italian de care Spania avea nevoie pentru a finanța „Marea întreprindere împotriva Angliei".

Atunci când, în cele din urmă, Armada a pornit pe mare în vara anului 1588, surpriza a fost anulată în momentul în care marea expediție a ridicat ancora. Walsingham împrăștiase bărci în apele porturilor spaniole și întinsese o rețea de supraveghetori care să raporteze în chiar clipa apariției sale dimensiunea, alcătuirea, cursul și viteza exactă a apropiatei amenințări. Hărțuirea întreprinsă de flota engleză, furtuna și naufragiul au completat ceea ce începuseră Marina Regală și Walsingham. Din 130 de corăbii și 15 000 de oameni, numai 35 de nave și 6 000 de supraviețuitori extenuați au mai reușit să ajungă în Spania în septembrie, după o călătorie de 3 000 de mile. Acesta a fost cel mai mare triumf al spionajului militar pus la punct de Walsingham.

Walsingham era un maestru al operațiunilor derulate sub drapel fals. După ce, în 1568, Maria Stuart a fugit din Scoția și s-a exilat în Anglia, ea a reprezentat o amenințare permanentă la adresa Elisabetei și a regimului protestant. Deși Elisabeta și-a ținut rivala în arest la domiciliu, regina scoțienilor a devenit în mod inevitabil miezul cauzei catolice și a atras conspirații și conspiratori. După douăzeci de ani de intrigi, Walsingham a decis s-o atragă în capcană o dată pentru totdeauna. Unealta lui a fost un agent dublu însărcinat cu efectuarea unei operațiuni sub acoperire periculoase.

Un pungaș condamnat pe nume Gifford l-a abordat pe Anthony Babington, liderul unui complot care urmărea eliberarea reginei scoțienilor, pretinzând că este un curier de încredere, purtător al unor mesaje ale catolicilor. Babington s-a lăsat păcălit și a început o corespondență cu Maria. Walsingham a citit-o pe toată și a întins o capcană care sugera existența unui complot legat de „salvarea" reginei și de asasinarea Elisabetei. Imprudentă, regina scoțienilor a răspuns și și-a dat consimțământul; procedând astfel, și-a semnat singură condamnarea la moarte. Babington și complicii săi au fost arestați și

executați; Maria, regina scoțienilor, a ajuns și ea pe eșafod pe 8 februarie 1587, la castelul Fotheringay – o nouă victimă a operațiunilor de spionaj bine puse la punct de Walsingham.

Christopher Marlowe a fost un *protégé* al lui Sir Roger Manwood, care avea legături strânse cu Walsingham. Era aproape inevitabil ca unul dintre cărturarii inteligenți ai lui Manwood de la King's School din Canterbury să ajungă în cele din urmă în lumea spionajului. În 1580, Marlowe a plecat la Cambridge, s-a convertit chipurile la catolicism și a fost trimis la seminarul din Rheims. Cu toate acestea, se pare că adevărata lui misiune a fost descoperirea comploturilor puse la cale împotriva Elisabetei și identificarea agenților catolici instruiți pe continent. Odată îndeplinită misiunea de identificare a agenților, Marlowe s-a întors în Anglia și a devenit un faimos autor dramatic.

Moartea misterioasă a lui Marlowe, petrecută în 1593, indică amestecul unei mâini criminale. Pe 18 mai 1593, a fost arestat și adus în fața unui tribunal special format din membri ai unui consiliu privat și acuzat de calomnie, erezie și instigare la răzmeriță. A fost eliberat pe cauțiune pe 30 mai, și-a petrecut ziua în casa unei anumite doamne Bull din Deptford împreună cu trei spioni guvernamentali cunoscuți, cu toții agenți plătiți din rețeaua de spionaj a lui Walsingham: Ingram Frizer, Nicholas Skeers și Robert Poley. A avut loc o încăierare, iar Marlowe a fost înjunghiat în cap. Frizer a fost judecat și achitat după ce a declarat că se afla în legitimă apărare. Afacerea pare suspectă și seamănă cu un omor executat sub acoperire – uciderea unui agent dublu periculos și guraliv care știe prea multe și trebuie redus la tăcere prin orice mijloace. Spionajul a fost întotdeauna o activitate primejdioasă.

Armand Jean du Plessis, mai cunoscut sub numele de cardinalul Richelieu al Franței, a fost adânc implicat în spionaj și intrigi. Cel mai mare triumf al său a fost utilizarea unui călugăr capucin, pe nume Tremblay (prima „*éminence grise*" – eminență cenușie), pe post de agent de influență pentru a-i manipula pe Habsburgii austrieci în timpul îndelungatului lor război cu protestanții din Germania. Rețeaua de agenți a lui Richelieu a răspândit minciuni și informații false și a luat măsuri active pentru a influența evenimentele din Europa, astfel încât inamicii Franței să se lupte între ei și să-și slăbească reciproc pozițiile.

„*Cabinet noir*" (Cabinetul negru), format din personalul care deschidea scrisorile și din spărgătorii de coduri, l-a avertizat cu mult înainte de expediția la La Rochelle, ulterior eșuată, organizată în 1627 de Buckingham pentru a-i ajuta pe rebelii hughenoți. Îndemnul

neputincios al Ducelui de Buckingham, „Curajul soldaţilor şi marinarilor noştri trebuie să suplinească lipsa informaţiilor", i-ar fi făcut pe profesionişti de tipul lui Walsingham să se răsucească în mormânt.

Daniel Defoe, autorul romanului *Robinson Crusoe*, a fost un agent sub acoperire al guvernului cu mult înainte de a deveni un scriitor faimos. În 1704, el cutreiera Scoţia sub numele de „Alexander Goldsmith", având sarcina de a raporta la Londra comportamentele politice scoţiene.

Ducele de Marlborough a condus un formidabil aparat de spionaj în timpul războiului împotriva Franţei de la începutul secolului al XVIII-lea. El este autorul faimoasei aserţiuni „Nicio bătălie nu a fost câştigată vreodată fără un spionaj bine pus la punct". Londra avea o reţea de spioni şi de agenţi la Versailles şi la St. Germain, care furniza un flux constant de informaţii despre amplasamentele, capacităţile şi intenţiile francezilor. În plus, Marlborough, din postul său de comandant aliat suprem în Olanda, îşi conducea propria reţea de agenţi cu acces la informaţii de nivel înalt. La aceştia se adăugau negustori şi vizitatori care livrau informaţii despre capacităţile şi amplasarea forţelor militare franceze în timp ce călătoreau în jurul taberelor şi garnizoanelor din nord-estul Franţei. Marlborough nu a încetat niciun moment să considere acest flux informativ ca fiind prima sa prioritate, chiar dacă asta însemna cumpărarea lui. Pentru îndeplinirea acestei sarcini, în calitate de „*Stadtholder*" al armatei olandeze, putea folosi atât fondurile acesteia, cât şi pe cele ale Hanovrei: o iniţiativă financiară din cauza căreia, mai târziu, concetăţenii săi au vrut să-l pună sub acuzare. Totul s-a încheiat cu îndepărtarea lui.

Pe malul celălalt al Canalului Mânecii, din motive cunoscute numai de ea, mama Cavalerului d'Eon şi-a crescut şi şi-a îmbrăcat fiul, încă de la vârsta de patru ani, ca pe o fetiţă. Mai târziu, băiatul a putut trece drept femeie. A intrat în rândurile serviciului secret al regelui Franţei şi, în 1765, Ludovic al XV-lea l-a trimis la Sankt Petersburg sub numele de Lia, nepoata cavalerului Douglas, care călătorea din motive „de sănătate". Atrăgătoarea „nepoată" a lui Douglas avea ca misiune fixarea unei audienţe la ţarină şi predarea unei scrisori secrete din partea Franţei, cu scopul de a împiedica un plănuit tratat cu Britania.

Această „tânără mică şi zveltă, cu tenul ei alb-rozaliu şi cu o expresie blândă şi plăcută întipărită pe chip", a atras atenţia bărbaţilor oriunde s-a dus. La sosirea la Sankt Petersburg, a făcut senzaţie la Curte şi i-a fost prezentată împărătesei prin formula „această floare încântătoare a castităţii franceze". D'Eon a devenit chiar domnişoară de onoare a bătrânei împărătese. Un ambasador britanic ursuz a scris

la Londra curând după aceea: „Vă informez cu regret că e imposibil s-o determinăm pe Majestatea Sa să semneze Tratatul pe care-l dorim cu atâta ardoare..." D'Eon s-a întors la Paris ca un erou.

În Prusia secolului al XVIII-lea, războinicul ei rege, Frederic cel Mare, era un partizan înfocat al spionajului. El a întocmit o listă cu „Instrucțiuni militare pentru generali", în care erau încifrate cerințele legate de informațiile politice și militare naționale. Din cele 28 de „Articole", nu mai puțin de cinci se referă direct la spionaj și unul singur, Articolul 24, discută „Securitatea", avertizând în mod special că o securitate defectuoasă din punct de vedere operațional este consecința directă a trădării.

Articolul 5 al instrucțiunilor lui Frederic prezintă prioritățile colectării de informații „pentru știința unei țări", enumerând toate „informațiile de bază" necesare unui atacator, cum ar fi topografia, râurile, podurile și populația civilă. Articolul 12 vorbește despre „spioni, dezertori și agenți dubli" și îndeamnă la o plată generoasă pentru spioni, „chiar până la un nivel extravagant". Frederic încheie acest articol afirmând că „omul care își riscă viața în serviciul tău merită să fie bine recompensat", ceea ce pare un sfat rațional.

Frederic cel Mare a înțeles corect diferența dintre „capacitățile" și „intențiile" din domeniul informațiilor: Articolul 13 examinează modalitatea în care „trebuie descoperite intențiile dușmanului". El încheie articolul cu o observație seacă, demnă de un adevărat elev al lui Voltaire, potrivit căreia „probabil că un inamic inteligent încearcă o asemenea întreprindere pentru a te sâcâi în cel mai înalt grad...". Articolul 14 are ca subiect avantajele luptei pe un teritoriu prietenos, „unde fiecare om acționează ca un spion al tău", și viceversa.

Tinerele State Unite ale Americii au fost fondate de un serviciu de informații înfloritor și sofisticat, condus de unul dintre cei mai mari intriganți și maeștri în arta spionajului ai vremii sale: George Washington. Fiind un personaj venerat pentru ținuta sa morală și considerat aproape un zeu, Washington era de fapt un ofițer de informații viclean și lipsit de scrupule de prim rang. Walsingham, Richelieu și Thurloe, prefăcutul șef al rețelei de spionaj a lui Cromwell, ar fi recunoscut în el un adversar valoros și un spion capabil de orice tertipuri imorale pentru a-și atinge scopurile.

Washington s-a bazat întotdeauna pe un serviciu de informații de calitate și a condus lanțuri de agenți infiltrați adânc în spatele liniilor britanice. Împreună cu șeful spionajului, Benjamin Tallmadge, administra o rețea de spioni organizați în celule autonome care utilizau pentru comunicare cutii poștale camuflate. Dar, mai presus de orice,

era un maestru al dezinformării. El alimenta încontinuu tabăra britanică cu informaţii false. Lăsa deliberat ca anumite liste umflate ale trupelor să cadă în mâinile spionilor britanici pentru a induce în eroare inamicul în ceea ce priveşte efectivul forţelor rebele. El însuşi pregătea falsa corespondenţă, scriind-o de mână pentru a consolida înşelăciunea. Metoda a funcţionat: britanicii nu şi-au dat seama cât de slabi erau adversarii lor.

Washington a mai folosit dezinformarea şi pe post de armă ofensivă. Răspândirea de informaţii false pentru a proteja debarcările franceze de la Newport, din 1780, reprezintă un exemplu clasic de utilizare a dezinformării pentru a obliga inamicul să aleagă o soluţie greşită. Washington a aranjat ca o copie după un plan „strict secret" să cadă în mâinile britanicilor. În el se arăta că armata urma să atace principala bază britanică. Comandantul englez a renunţat la un atac planificat asupra vulnerabilului loc de debarcare al francezilor şi s-a pregătit în schimb să-şi apere cartierul general împotriva unui asalt inexistent. A fost un exemplu clasic de „război purtat cu alte mijloace", la fel de eficient ca orice altă victorie repurtată pe câmpul de bătaie – şi mult mai ieftin din punct de vedere al costului în vieţi omeneşti şi în bani. În calitate de preşedinte, George Washington a trecut la fapte: el a alocat 12% din primul buget colectării de informaţii.

La fel de veneratul său compatriot, Benjamin Franklin, un patriot american, un erou al revoluţiei şi un campion al libertăţii, a fost în realitate agent şi spion britanic. Dovezile sunt zdrobitoare. În timp ce era reprezentant diplomatic la Paris, se pare că avea un număr de cod, „Nr. 72", ca agent plătit al lui William Eden, şeful serviciului secret britanic de la Londra. Franklin a avut legături făţişe cu şeful staţiei din Paris a serviciului secret britanic şi le-a permis spionilor suspectaţi să-i citească corespondenţa secretă. Adevărul e că acest bătrân viclean a jucat un rol dublu pentru a se asigura că avea să se afle în tabăra câştigătoare – indiferent care ar fi fost aceasta.

În zorii secolului următor, noul stăpân al Franţei, Napoleon Bonaparte, a fost interesat de timpuriu de serviciul de informaţii. Pentru a fi un general de succes, el şi-a dat seama prea bine de cât de multă nevoie avea de informaţiile locale, aşa cum arată clar ordinele sale nemiloase legate de „voluntariatul" călăuzelor locale care să-l „ajute" să-şi croiască drum în timpul campaniei:

> Cineva îi ordonă maiorului să captureze un ţăran pentru a-i fi pus la dispoziţie, s-o aresteze pe soţia acestuia şi s-o ţină ostatică şi să îmbrace un soldat în straie de lucrător la fermă... Un astfel de sistem reuşeşte întotdeauna...

Cheia sistemului militar al lui Napoleon din teren a fost un foarte bine organizat cartier general care opera respectând proceduri stricte. Savary, principalul ofiţer de informaţii de sub comanda şefului de stat-major Berthier, conducea o operaţiune de spionaj extrem de cuprinzătoare. De la recunoaşterea călare de pe câmpul de luptă până la strategicul „HUMINT" (informaţii din surse umane) cu spioni infiltraţi în tabăra inamică, succesul militar francez a fost sprijinit de informaţii prompte şi corecte.

Cea mai mare lovitură a lui Savary a fost recrutarea unuia dintre maeştrii spionajului, un tânăr alsacian pe nume Charles Schulmeister. În 1804, Schulmeister a primit fonduri importante, servitori şi o trăsură, apoi a fost „izgonit din Franţa" pentru că ar fi fost surprins susţinând cauza austriecilor. Pozând în nobilul supărat, a fugit la Viena, unde s-a oferit să-i spună comandantului suprem austriac, generalul Mack, „tot ce ştia despre armata franceză" ca răzbunare pentru tratamentul la care fusese supus. Totul era o minciună, însă a asigurat faptul că, în campania din 1805, armata austriacă a fost păcălită de informaţiile false infiltrate de agentul sub acoperire al lui Napoleon.

Acasă, Napoleon se baza pe şeful poliţiei secrete, Joseph Fouché, care-l informa în legătură cu toate conspiraţiile domestice puse la cale împotriva guvernării sale despotice. Cele trei atribute pe care Fouché le-a demonstrat în faţa colegilor săi erau neînduplecarea, eficienţa birocratică şi, la fel ca în cazul lui J. Edgar Hoover, disponibilitatea de a şantaja orice potenţial inamic. Sistemul de informaţii naţional al lui Fouché a fost revoluţionar şi atotcuprinzător. La structura informativă de stat existentă – o cameră secretă a decodificatorilor pentru interceptarea scrisorilor diplomatice, spioni în străinătate şi informatori autohtoni – el a adăugat un întreg aparat revoluţionar de spioni, informatori şi denunţători interni.

Vechea idee de *intendants* a fost extinsă printr-un „prefect" răspunzător în faţa Parisului în toate cele peste nouăzeci de noi *départements* napoleoniene. În fiecare *arrondissement*, sau sub-departament, „subprefecţii" au consolidat fluxul de informaţii, iar spionii şi informatorii individuali erau cei care-i informau *pe ei*. Pentru prima dată, o ţară deţinea o birocraţie completă a agenţilor de informaţii interni care raportau toate mişcările populaţiei.

Începând cu 1804, în fiecare zi, cu excepţia duminicilor, Fouché i-a trimis împăratului un rezumat al informaţiilor. În el erau enumerate evenimentele legate de o mare varietate de subiecte:

Statistica infracţiunilor
Scrisori interceptate
Agenţi inamici reţinuţi
Rapoartele agenţilor
Rapoartele interogatoriilor
Proteste împotriva Gărzii Naţionale, poliţiei şi jandarmeriei
Bursa de valori şi tendinţele economice
Speculaţii valutare
Opinia publică
Moralul armatei şi dezertările
Orientările politice, interne şi străine
Rapoartele agitatorilor
Populaţia închisorilor
Rapoarte despre suspecţii aflaţi sub supraveghere
Conspiraţiile regaliştilor
Listele arestărilor

Inamicul lui Napoleon, Ducele de Wellington, datora succesul repurtat în Portugalia şi Spania unei organizaţii surprinzător de moderne şi extrem de eficiente. Era expert în materie de India, cu multe lupte la activ împotriva armatelor bine echipate ale conducătorilor Imperiului Mogul. La fel ca Napoleon, Wellesley, care a devenit după 1814 Duce de Wellington, cunoştea prea bine importanţa informaţiilor: „Toate afacerile războiului, şi chiar toate cele referitoare la viaţă, constau în a te strădui să afli ceea ce nu ştii prin ceea ce faci: asta numesc eu «a ghici ce se găseşte pe celălalt versant al dealului»."

În 1809 el a înfiinţat o unitate de informaţii specială, Corpul de călăuze. Sarcinile acestuia constau în a pleca în recunoaştere, în a colecta informaţii, în a interoga prizonierii şi în a stabili legături cu localnicii „pentru a obţine informaţii despre forţa şi mişcările inamicului". Dintre toate călăuzele şi „ofiţerii exploratori", Colquhoun Grant este probabil cel mai bine cunoscut. În faţa isprăvilor sale, majoritatea poveştilor hollywoodiene pălesc. El a pătruns adânc în Spania ocupată de francezi şi, vorbind fluent spaniola, a fost acceptat de sătenii din jurul vetrei. Şi mai important este faptul că a fost acceptat de căpeteniile numeroaselor bande de partizani de pe dealuri şi din peşteri.

Grant şi camarazii săi au interceptat rapoartele despre mişcările francezilor, locaţiile diviziilor şi batalioanelor, raţiile şi depozitele de muniţie ale acestora. Erau informaţii operaţionale nepreţuite, care deveneau şi mai valoroase prin capturarea ocazională a coburilor curierilor francezi, adesea pătaţi de sânge, dar conţinând ordine codificate sau corespondenţă între înaltul comandament francez şi Paris. Partizanii le predau călăuzelor aceste liste de numere în schimbul aurului sau al armelor britanice, iar preţioasele cifruri ajungeau în mâinile spărgătorilor de coduri de la cartierul general al lui Wellington.

Principalul ofiţer de informaţii al lui Wellington era George Scovell, al cărui talent nu consta în incursiuni primejdioase în spatele liniilor inamice, ci în spargerea codurilor. Faptul că vorbea fluent franceza, dar şi mintea lui iscoditoare, de o logică matematică, au făcut din Scovell un inspirat spărgător de coduri. După 1811, a „spart" „Marele cifru de la Paris" şi chiar a putut transforma mesajele capturate în traduceri inteligibile şi clare. O asemenea comoară de informaţii i-a acordat lui Wellington un avantaj nepreţuit asupra adversarilor săi francezi. Călăuzele i-au furnizat lui Wellington poziţiile şi capacităţile duşmanului: Scovell le putea citi acum şi *intenţiile*.

După prăbuşirea Franţei din 1815, revoluţia plutea în aer pe tot cuprinsul Europei. Efectivele poliţiei erau răspândite peste tot, iar reţelele de agenţi de informaţii se formau prin recrutări la nivel naţional pentru a identifica focarele de eventuali nemulţumiţi, de pildă „intelectuali", „liberali" sau mişcări naţionaliste. În Austria, Metternich a dublat în anii 1820 efectivele de spionaj domestice, răspândind mii de agenţi guvernamentali în toate regiunile aflate sub dominaţie austro-germană în care puteau apărea tulburări. Metternich era mândru să stea, ca un păianjen, în mijlocul întinsei sale reţele de informaţii.

În acest domeniu a fost însă depăşit de departe de ţarul rus. La 1830, Nicolae I transformase Rusia într-un stat poliţienesc ce amintea de perioadele întunecate ale lui Ivan cel Groaznic sau Petru cel Mare. A fost înfiinţată o „a treia secţie" specială, care funcţiona ca o poliţie secretă personală a ţarului. Aceasta a primit ordin să zdrobească posibilii disidenţi, de pildă profesori universitari, studenţi, scriitori, muzicieni şi chiar învăţători de şcoală primară, aşa că ruşii au învăţat să se teamă de opresiunea permanentă a poliţiei secrete care-i trimitea pe criticii guvernului în Siberia, „ca să fie sigură".

Potenţialii revoluţionari erau vânaţi de poliţia secretă; puţini erau ruşii care îndrăzneau să vorbească deschis. Universitarii şi intelectualii nu aveau voie să călătorească în străinătate, iar satele din

Siberia au început să se umple de exilaţi educaţi din Sankt Petersburg şi Moscova care-şi blestemau zilele – şi pe ţar. Grupurile ilegale vorbeau deschis despre revoluţie. Aşa cum observa Richard Deacon: „...el [ţarul Nicolae I] a dat naştere la atâtea resentimente împotriva lui şi a cabinetului său, încât soarta ţarismului a fost pecetluită înainte de 1850."

În 1854, atunci când Marea Britanie a intrat în Războiul Crimeii, prima întrebare chinuitoare care s-a auzit la Whitehall a fost următoarea: unde naiba se află Crimeea? Ministerul de Război al Marii Britanii a fost obligat să cumpere hărţi de la o papetărie locală înainte de a apela la stocul furnizat pe sub mână de un ofiţer în retragere pe nume Jervis, care găsise câteva hărţi ale Crimeii într-un anticariat din Bruxelles.

Comandantul suprem britanic, Lordul Raglan, a fost auzit remarcând la plecarea în război: „Sevastopol e un mare mister pentru mine, tot aşa cum a fost şi pentru Iason şi Argonauţii săi." Informaţiile despre expediţia din Crimeea erau atât de puţine, încât generalul de intendenţă Sir James Freeth a retipărit copii exacte după ordinele generalului Murray destinate Spaniei cu patruzeci de ani înainte, în care erau incluse boacăne de genul „[ofiţerul de explorare] şi adjunctul generalului de intendenţă... trebuie să plătească pentru astfel de bunuri şi servicii aşa cum sunt evaluate în *reali* spanioli...".

În America, în 1861, atunci când a izbucnit în cele din urmă războiul civil, ambele tabere au înţeles importanţa informaţiilor. Proximitatea combatanţilor, o presă foarte deschisă şi „graniţa" poroasă dintre Nord şi Sud au făcut în aşa fel încât intriga şi spionii să joace un rol important în cadrul conflictului. În consecinţă, ambele tabere au înfiinţat încă de la început reţele rudimentare de informaţii şi de spionaj.

Prima alegere făcută de Lincoln pentru postul de şef al serviciului de informaţii unionist a fost detectivul Allan Pinkerton. Acesta fugise din Scoţia, unde se pusese un preţ pe capul său, pentru a fonda „Agenţia de detectivi Pinkerton", care furniza servicii de securitate şi de informaţii unui consorţiu al companiilor feroviare. Pinkerton nu ştia mare lucru despre informaţii, însă cunoştea principiile de bază ale activităţii poliţiei, aşa că s-a concentrat asupra spionajului şi a prinderii spionilor.

A fost ajutat într-o mare măsură de capturarea unei persoane cu o poziţie înaltă în cadrul Confederaţiei, doamna Rose Greenhow, care conducea un nucleu de spioni din Washington. Pinkerton şi echipa

lui au „filat" casa lui Greenhow pentru a-i identifica legăturile. Din păcate, supravegherea din tufişuri şi percheziţionarea casei n-au dus la niciun rezultat. Nepoata de opt ani a lui Rose Greenhow a mărturisit mulţi ani mai târziu că s-a căţărat într-un copac din faţa porţii, strigându-le trecătorilor: „Mama a fost arestată!" Deloc surprinzător, în ziua aceea la reşedinţa Greenhow n-a mai apărut niciun vizitator.

Pinkerton a repurtat un mare succes cu un remarcabil operator sub acoperire, Timothy Webster, un poliţist din New York. Webster s-a stabilit la Baltimore după izbucnirea războiului, cheltuind sume importante în barurile şi prăvăliile locale şi vorbind de rău cauza unionistă. După ce a fost primit cu braţele deschise de simpatizanţii Confederaţiei şi a fost acceptat de organizaţia subterană a acesteia, Webster a început să conducă misiuni de spionaj periculoase, furnizând informaţii valoroase despre Uniune.

De fapt, omul lui Pinkerton era un agent dublu clasic. „Informaţiile" despre Nord pe care le transmitea Webster erau în realitate „mărunţiş" (informaţii minime transmise de un agent dublu pentru a determina opoziţia să creadă că primeşte date valoroase şi corecte). În realitate, el spiona pentru Uniune şi raporta împotriva Confederaţiei. Isprăvile sale i-au deschis în curând accesul chiar în biroul ministrului de război confederat. O dată, Webster i-a trimis lui Pinkerton de la baza din Richmond un raport de treizeci şi şapte de pagini despre toate dispoziţiile şi planurile militare confederate.

Dar situaţia s-a înrăutăţit odată cu îmbolnăvirea gravă a lui Webster. Şefii săi unionişti au trimis la Richmond doi britanici pentru a afla de ce nu mai primiseră niciun raport de la agentul lor acoperit. Din păcate, atât Scully, cât şi Lewis erau bine cunoscuţi de simpatizanţii confederaţi, care ştiau că sunt „oamenii Securităţii Federaliste", aşa că au fost arestaţi de Poliţia confederată. Interogaţi, cei doi oameni ai lui Pinkerton au cedat şi l-au implicat pe Webster, care a fost spânzurat ca spion yankeu.

Însă Confederaţia şi-a avut şi ea partea sa de triumfuri în domeniul spionajului. Unul dintre cei mai remarcabili ofiţeri a fost cel care folosea numele de „Căpitanul Coleman". Ascunzându-se într-o expediţie de contrabandă în Tennessee, el şi Sam Davis, curierul său, au fost arestaţi. Mesajele secrete ale lui Coleman au fost descoperite asupra lui Davis, care a refuzat să spună cine i le dăduse. I s-a amintit că, dacă nu spune adevărul, va fi învinuit de spionaj şi va atârna în ştreang, însă Davis a refuzat să vorbească. Înfuriaţi, soldaţii unionişti l-au spânzurat.

Uşurat, Coleman a evadat pentru a-şi continua activitatea de spion, totul graţie vitejiei colegului său. Mult mai târziu, atunci când comandantul Corpului de cercetaşi, generalul Dodge, a aflat această istorie remarcabilă despre modul în care principalul său adversar i-a scăpat printre degete, a contribuit la ridicarea unui monument în Nashville în amintirea lui Sam Davis, eroul confederat.

Cel mai faimos agent al Sudului a fost o femeie, numită, destul de potrivit, Belle Boyd. Frumoasa şi întreprinzătoarea sudistă a condus serviciul de spionaj alcătuit practic dintr-un singur membru şi aflat în slujba Virginiei confederate. Pe 23 mai 1862, a pătruns chiar pe câmpul de luptă de la Front Royal, sub o ploaie de proiectile, pentru a-l avertiza pe generalul „Stonewall" Jackson că trei coloane unioniste nedetectate erau pe cale să se năpustească asupra trupelor sale depăşite numeric.

În cele din urmă, la fel ca majoritatea amatorilor, s-a întins mai mult decât îi era plapuma şi a fost arestată. Pinkerton însuşi a interogat-o. Totuşi, această tânără redutabilă a reuşit să-l îmbrobodească pe „detectivul expert" al lui Lincoln şi a scăpat basma curată, fiind eliberată din închisoare. Câteva luni mai târziu, a fost prinsă de Lafayette Baker. De data asta a fost reţinută. După eliberarea din 1864, a întâlnit un ofiţer din Marina SUA, Sam Hardinge, care a hotărât să se căsătorească cu ea. Autorităţile unioniste nu s-au lăsat impresionate şi, din cauza acestui impuls romantic, l-au aruncat în închisoare pe noul soţ yankeu al lui Belle, unde, din păcate, acesta a şi murit. Frumoasa Belle, spioana rebelă, şi-a sfârşit zilele ţinând conferinţe dramatice despre viaţa ei în faţa publicului de pe tot cuprinsul ţării.

În 1863, noul şef de stat-major al Armatei Unioniste a Potomacului, Daniel Butterfield, a admis că „suntem atât de ignoranţi în privinţa duşmanului de parcă s-ar afla în China...". În subordinea şefului poliţiei militare a Armatei Unioniste s-a înfiinţat o nouă organizaţie de informaţii şi de securitate sub numele de „Biroul pentru Informaţii Militare", condusă de un fost avocat din New York, colonelul George Sharpe.

Organizaţia sa era aproape o copie a celei a lui Wellington, din urmă cu o jumătate de secol. Biroul pentru Informaţii Militare conţinea o aripă „de explorare" formată din aproximativ 200 de spioni hoinari şi iscoade, un birou pentru documente capturate, interceptori de telegrame, spărgători de coduri, anchetatori pentru prizonierii de război şi chiar, pentru prima dată într-un război important, o celulă de recunoaştere aeriană.

Însă serviciile de informații nu pot câștiga singure bătăliile. Unul dintre exemplele clasice care demonstrează acest adevăr provine de pe vremea Războiului Civil American. Cu puțin timp înainte de ciocnirea de la Antietam din septembrie 1862, doi soldați unioniști au descoperit un plic care conținea trabucuri. Trabucurile erau învelite într-o copie secretă a „Ordinului special nr. 191" emis de Lee: ordinele detaliate primite de generalii confederați pentru invadarea Marylandului. În pofida acestei dezvăluiri clare a planurilor inamicului, generalul McClellan, comandantul unioniștilor, n-a fost în stare să profite de această reușită a serviciilor de informații și, în urma unei bătălii dezastruoase, a fost înfrânt de forțele armate confederate mai slabe – deși avea în mână copia integrală a planului.

Lipsa de informații l-a atras în cele din urmă pe Lee în bătălia decisivă a războiului. Primind ordin să localizeze toate trupele dușmane de pe flancul lui Lee, Stuart, comandantul cavaleriei, și-a antrenat trupele într-o cavalcadă fără noimă, pătrunzând adânc pe teritoriul Uniunii și lăsându-l pe Lee descoperit într-un moment critic. Lipsindu-i informațiile vitale despre prezența inamicului, comandantul confederat a trecut cu un întreg corp de armată dincolo de munți, până în orășelul Gettysburg, pentru a afla ce se întâmplă. Tocmai atunci, unitățile avansate ale lui Meade au pătruns bâjbâind în oraș din partea opusă. A urmat o ciocnire în cursul căreia soldații lui Lee s-au luptat pe viață și pe moarte împotriva defensivei disperate a Uniunii. După trei zile de lupte sălbatice, Lee a fost forțat să se retragă.

Uniunea a fost ajutată enorm de capacitatea sa de a profita de cea mai eficientă rețea de spionaj din întregul război civil, care avea rădăcini adânci în Richmond. Liderul ei era o celibatară excentrică pe nume Elizabeth Van Lew. Însuși colonelul Sharpe a plătit tribut succesului acestei superspioane: „cea mai mare parte a colectării [informațiilor noastre] din Richmond... și a transmiterii lor o datorăm inteligenței și devotamentului domnișoarei Van Lew."

Elizabeth Van Lew era cunoscută sub numele de „Bett Nebuna". Era o partizană deschisă a aboliționismului și își eliberase de multă vreme sclavii de culoare. Îi vizita pe bolnavi și pe răniți, inclusiv pe prizonierii de război federaliști, înarmată cu permise semnate de generalul Winder, cel care administra închisorile confederate. „Bett Nebuna" era capabilă să colecteze o mare cantitate de informații brute despre tot ceea ce văzuseră prizonierii de război unioniști în spatele liniilor confederate, la care se adăugau propriile ei observații. Cea mai mare lovitură a sa a fost strecurarea uneia dintre ajutoarele ei de

culoare, Mary Bowser, în Casa Albă a Confederaţiei pe post de servitoare la masa preşedintelui Davis, de unde toate indiscreţiile şi dezvăluirile îi erau prompt raportate „domnişoarei Bett".

Ea şi-a trimis informaţiile în Nord prin intermediul unui complicat şir de curieri negri care „îndeplineau comisioane pentru domnişoara Bett". Mesajele cifrate, niciodată interceptate, erau ascunse în ouă false şi în tunicile servitorilor. Toate acestea i-au permis domnişoarei Van Lew să menţină mai tot timpul războiului un flux constant de informaţii de mare valoare. În 1864, casa lui Elizabeth Van Lew era deja centrul nervos al celui mai mare grup de spioni din Sud, cu subagenţi în armata confederată şi în cartierele generale ale Marinei, cu furnizori de alimente şi de muniţie, cu legături la Casa Albă a Confederaţiei şi în cadrul unei reţele feroviare unde erau înregistrate şi raportate toate deplasările trenurilor.

Elizabeth Van Lew a supravieţuit războiului civil. Cu toate acestea, faptul că a ajutat Nordul a transformat-o într-o paria, şi aşa a trăit restul vieţii în fostul stat confederat Virginia. Un Congres american nerecunoscător a refuzat să voteze un venit bănesc pentru eforturile ei, aşa că ultimii ani şi i-a petrecut în singurătate şi sărăcie: un sfârşit trist pentru o maestră veritabilă a spionajului, care a condus o operaţiune sub acoperire încununată de un succes extraordinar.

Wilhelm Stieber era saxon. În plus, era un ticălos cu două feţe, mincinos, trădător, făţarnic, amoral, duplicitar şi viclean: de fapt, avea toate calităţile necesare unui ofiţer de informaţii eficient. S-a pregătit să devină avocat prusac, dar a ajuns informator al poliţiei din Berlin, apoi a fost angajat pe post de inspector al acesteia. În timpul Revoluţiei de la 1848, a contribuit la „salvarea" regelui din mâinile unei bande (plătită poate de Stieber însuşi, care juca rolul de agent provocator) şi a fost avansat în funcţia de şef al poliţiei. Metodele lui au semănat mult cu cele ale lui Fouché. Stieber a pretins mereu că este omul care a inventat „serviciul de informaţii" modern.

Cele mai mari reuşite ale lui Stieber au fost în folosul armatei prusace şi al planurilor expansioniste ale lui Otto von Bismarck. Ca urmare, a fost inventat şi organizat unul dintre centrele de putere secrete ale secolului al XIX-lea, iar pentru următorii douăzeci de ani Stieber a devenit „copoiul" lui Bismarck. „Prinţul spionilor" şi „Şef peste 40 000 de spioni" (două dintre poreclele atribuite lui Stieber atât de admiratori, cât şi de duşmani) şi-a făurit o carieră strălucită care a stabilit agenda spionajului modern.

Miezul imperiului său era reprezentat de o reţea masivă de informatori subterani („40 000 de spioni"), ale căror rapoarte şi dosare descriau situaţia internă din Prusia. În al doilea rând, Stieber conducea misiuni extrem de detaliate de recunoaştere şi de spionaj (pe care, lucru neobişnuit pentru un maestru al spionajului, le executa el însuşi) împotriva „ţintelor" diplomatice ale lui Bismarck. Şi nu în ultimul rând, analiza şi combina toate aceste materiale, alcătuind rapoarte cuprinzătoare pentru Bismarck şi von Moltke, şeful statului-major. A fost un adevărat tur de forţă, iar succesul Prusiei – şi al lui Bismarck – se datorează la fel de mult rapoartelor clare ale lui Stieber ca oricărui alt „geniu" diplomatic aflat de partea Cancelarului de Fier.

În vara lui 1865, şeful poliţiei secrete prusace s-a deghizat în negustor ambulant şi a cutreierat Austria şi Boemia într-o căruţă trasă de un cal. Stieber s-a oprit în oraşe şi sate, a stat de vorbă cu localnicii şi a vândut bucuros marfa sa unităţilor militare austriece care participau la manevre. Sătenilor le-a vândut podoabe religioase şi icoane cu sfinţi; soldaţilor, în special tinerilor ofiţeri austrieci bogaţi, o serie interesantă de fotografii pornografice. Atunci când s-a întors la Berlin, a putut să întocmească un raport detaliat despre austrieci, extrem de util pentru stabilirea căilor de invadare a Austriei, pusă la cale de Bismarck şi de von Moltke. Victoria zdrobitoare a Prusiei din 1866 s-a datorat în mare măsură informaţiilor detaliate şi corecte ale lui Stieber.

Pentru atacul lui Bismarck din 1870, plănuit împotriva Franţei, Stieber a înfiinţat ceea ce a fost probabil cel mai cuprinzător sistem de informaţii şi de spionaj de până la momentul acela. În timp ce el călătorea în calitate de „antreprenor grec" ce urmărea să investească în industria franceză (având în posesie o mare cantitate de aur), doi dintre acoliţii lui au angajat zeci de prostituate în oraşele-garnizoană. Prusacii au mai recrutat şi o mie de tinere „educate", angajate pe post de slujnice şi cameriste la popotele ofiţerilor, în hoteluri elegante sau la reşedinţele prefecţilor şi primarilor locali. De parcă o asemenea reţea de spioni nu ar fi fost suficientă, Stieber a primit din partea lui Bismarck şi permisiunea de a recruta câteva mii de „muncitori la ferme" care să-i ajute pe fermierii francezi să-şi strângă recoltele.

Această reţea vastă, estimată de surse prusace ca numărând la apogeul său 35 000 de oameni, era controlată de un grup selectat din rândul ofiţerilor germani în retragere care îşi deschiseseră afaceri în garnizoanele militare cheie din Paris, Lille, Valenciennes, Strasbourg, Bordeaux, Lyon şi Marsilia. Ei şi „tinerii lor căpitani", pozând în funcţionari, adunau rapoartele individuale provenite de la un număr

uriaş de cutii poştale camuflate, după care le transmiteau într-o formă cifrată controlorilor regionali instalaţi de Stieber la Bruxelles, Geneva şi Lausanne. Era o acţiune de o complexitate enormă, controlată direct de Stieber.

La începutul războiului franco-prusac, Stieber adusese înapoi peste trei cufere încărcate cu documente şi compilase mai mult de 1 650 de rapoarte despre fiecare aspect posibil al invadării Franţei, de la hărţi actualizate la locaţiile cailor de povară. Armata lui von Moltke nu putea cere mai mult atunci când, în vara lui 1870, Bismarck a atacat. Prusacii ştiau exact încotro să meargă, care erau fermele cu animale şi hrană şi unde locuiau oficialii francezi. Informaţiile lui Stieber au asigurat înfrângerea francezilor.

După război, Stieber s-a întors la Berlin în calitate de şef al poliţiei secrete a lui Bismarck. Acolo a înfiinţat un bordel de clasă numit „Casa Verde", populat de un grup atent selectat dintre agenţii săi şi frecventat de diplomaţi străini, aristocraţi germani şi ofiţeri superiori. Informaţiile, securitatea şi prostituatele acţionau într-o sinergie firească. Persoanele recrutate pentru prostituţie – atât bărbaţi, cât şi femei – i-au adus curând la cunoştinţă preferinţele clienţilor, în special perversiunile. Înarmat cu cunoaşterea obiceiurilor sexuale şi a relaţiilor ilicite ale acestora, Stieber a putut şantaja o mare parte din societatea berlineză, precum şi o serie de vizitatori străini.

Deşi primise peste douăzeci de decoraţii pentru contribuţia sa la concretizarea visului lui Bismarck de a face din Germania o ţară unită şi puternică, Stieber nu a obţinut niciodată acceptarea socială după care tânjea. Atunci când a murit, în 1892, o mulţime de nobili au venit la înmormântare. S-a observat însă că acele persoane îndoliate erau neobişnuit de vesele. Unul din spiritele mucalite din Berlin a subliniat faptul că „motivul pentru care la înmormântare au participat atâţia bogătaşi a fost acela că voiau să aibă confirmarea faptului că Stieber murise cu adevărat".

Rezultatele activităţii lui Stieber sunt valabile şi astăzi. El a fost primul şef al unui serviciu de informaţii naţional care a utilizat agenţi pentru a monitoriza şi controla presa, băncile, firmele şi industria. Cu mult timp înainte de Franco, Stieber a avut ideea de a amplasa înaintea unei invazii o „coloană a cincea". El a reglementat cenzura masivă a corespondenţei şi s-a folosit de ea pentru a spiona atât armata, cât şi populaţia, cu scopul de a-şi spori puterea. Biroul Central de Informaţii a inventat practic termenul de „psyops" (operaţiune psihologică militară) – un război psihologic purtat pentru a ridica moralul propriei tabere şi pentru a-l slăbi pe cel al adversarului

publicând erorile, veştile proaste şi pierderile de vieţi omeneşti ale acestuia. Tehnicile lui Stieber au otrăvit atmosfera pe tot cuprinsul Europei, au demonstrat forţa serviciilor de informaţii, au creat o febră a spionajului valabilă şi astăzi şi au ajutat la instalarea climatului internaţional care a dus la izbucnirea Marelui Război din 1914-1918. Realizările lui Stieber sub patronatul lui Bismarck şi în folosul Prusiei şi al serviciilor de informaţii moderne sunt extraordinare – dar şi înspăimântătoare.

Deoarece nevoia de autonomie legislativă presupusă de dezvoltarea Irlandei a încurajat în anii 1870-1880 un val de acţiuni teroriste în această ţară şi la Londra, a devenit clară necesitatea de a dispune de mai multe informaţii. Londra a încercat să pună capăt bombardărilor feniene* cu dinamită, în vreme ce Jandarmeria Regală Irlandeză a devenit mai severă cu terorismul peste ocean. Asasinarea ministrului pentru Irlanda, Lordul Frederick Cavendish, petrecută în Parcul Phoenix din Dublin în 1882, a fost picătura care a umplut paharul. Londra a înfiinţat „Ramura irlandeză specială" – poliţia politică a Marii Britanii, o unitate din cadrul Poliţiei Metropolitane – care trebuia să se ocupe de terorismul irlandez. Este la fel de ocupată şi astăzi...

Pe măsură ce secolul al XIX-lea se apropia de sfârşit, ceea ce era cunoscut sub numele de „Marele joc" a început să devină o preocupare imperială. Denumirea se referea la războiul sub acoperire dintre britanici şi ruşi de la graniţa de nord-vest a Pakistanului. Era mitul reprezentat de publicaţia *Boy's Own Paper*, cultivat de oameni precum Baden-Powell, fondatorul Mişcării de Cercetaşi, care a petrecut un timp pe frontieră participând, în cuvintele lui, la „câteva pozne drăguţe". Apoi a bătut drumurile în jurul Mării Mediterane, desenând fortificaţiile întâlnite şi pretinzând că era vorba de schiţe cu fluturi.

Reflectând vremurile pe care le trăia şi clasa socială căreia îi aparţinea, el a scris că „cei mai buni spioni sunt oameni neplătiţi care fac asta de plăcere" sau, de-a dreptul memorabil, „pentru cei sătui de viaţă, existenţa palpitantă a unui spion ar trebui să însemne cea mai bună metodă de înzdrăvenire". Ne putem întreba ce ar fi zis William Buckley, şeful staţiei CIA din Beirut ucis de Hezbollah în 1985, despre

---

* Organizaţie republicană irlandeză din SUA, care a făcut mai multe atentate cu bombe în Canada pentru a forţa Marea Britanie să se retragă din Irlanda. (n.red.)

nonsensul imperial emis de Baden-Powell în legătură cu „existenţa palpitantă a unui spion" în timp ce zăcea în propriile excremente, încătuşat de ţevile de apă ale mizerabilei sale temniţe subterane.

Pe malul celălalt al Canalului Mânecii a prevalat o disciplină mai aspră. Neîncrederea şi minciuna lăsate moştenire de Stieber au impregnat schimburile diplomatice de la toate nivelurile şi au dat naştere la suspiciune, mai ales la Paris. Un caz cunoscut de toată lumea este Afacerea Dreyfus, cel mai dăunător scandal politic din istoria modernă a Franţei. Acesta a prezentat toate caracteristicile distinctive ale metodelor lui Stieber. De data asta, geniul răului nu a fost german, ci francez, fiind ajutat de un mare număr de complici.

Alfred Dreyfus era un ofiţer de artilerie – şi, în plus, evreu. În septembrie 1894 a fost chemat la biroul şefului de stat-major, unde i s-a cerut să scrie o scrisoare, apoi a fost arestat şi întemniţat pe motivul că „scrisul său era cel al unui cunoscut spion aflat în slujba nemţilor". Dreyfus a fost adus în faţa curţii marţiale şi, pe baza mărturiei unui grafolog corupt, condamnat pentru predarea în mâinile nemţilor a unor planuri strict secrete. Uluit şi protestând în zadar, Dreyfus a fost trimis să-şi sfârşească zilele pe Insula Diavolului.

Cu toate acestea, colonelul Picquart a scos în evidenţă faptul că Dreyfus n-a avut niciodată acces la planul operaţional pe care se presupunea că l-ar fi vândut nemţilor. Picquart a găsit în schimb un document care făcea legătura între căpitanul Ferdinand Esterhazy, de la Ramura Franceză pentru Planuri Operaţionale, şi colonelul von Schwartzkoppen, ataşatul german despre care se spunea că ar fi primit de la Dreyfus planurile secrete. În august 1895, Picquart, crezând că descoperise adevăratul spion, i-a prezentat dovada şefului de stat-major.

Spre uimirea lui, Picquart a fost transferat în Africa de Nord. Era limpede de-acum că nu putea fi admis niciun fel de argument care să submineze reputaţia statului-major. Armata îl găsise vinovat pe Dreyfus, aşa că acesta trebuia să fie adevărul – nu contau faptele stânjenitoare dezvăluite mai târziu de indiscretul colonel Picquart. Scandalul a izbucnit în ziare atunci când Émile Zola a tunat *„J'ACCUSE!"* împotriva armatei şi a guvernului. A fost arestat la rândul său şi a trebuit să plece din Franţa.

Zece ani au trecut până la reabilitarea lui Dreyfus. Se pare că, pe patul de moarte, ultimele cuvinte ale agentului german care se ocupa de Esterhazy au fost: „Spune-le că Dreyfus e nevinovat!"

Afacerea Dreyfus a reprezentat începutul unei manii a spionajului care s-a răspândit în întreaga Europă cu mult înainte de Primul Război Mondial. În Marea Britanie, William Le Queux a inventat un

răufăcător, pe nume „Gaston la Touche", o creație la fel de neverosimilă ca oricare dintre răufăcătorii de mai târziu ai lui Ian Fleming. Odată cu anul 1914, Erskine Childers și John Buchan – ajutați și instigați de ziarele vremii – garantau faptul că Germania luase locul Franței în postura de inamic preferat al Marii Britanii. Febra serviciilor de informații și a spionajului a devenit o obsesie publică.

Guvernele din toată lumea au început să transforme aceste temeri publice în organizații naționale. În perioada 1906-1910, ideea că Marea Britanie era ticsită de o uriașă armată de spioni germani deghizați în chelneri, frizeri și comis-voiajori era literă de lege pentru multă lume. Faptul că Germania plănuia să invadeze într-o zi insulele britanice părea extrem de credibil, așa că, în 1909, Comitetul Imperial pentru Apărare al Marii Britanii a recomandat înființarea unei noi organizații care să-i furnizeze informații despre spionaj.

În consecință, un căpitan obscur din Regimentul South Staffordshire a fost desemnat să conducă un serviciu de securitate intern: Biroul Serviciului Secret, cunoscut ulterior sub numele de MI5. Vernon Kell, un expert în construirea de imperii birocratice, s-a agățat de acest post vreme de treizeci și unu de ani, până în vara anului 1940, când Winston Churchill l-a concediat. Ironia constă în faptul că însuși Winston Churchill, în calitate de ministru al afacerilor interne, a furnizat legislația inițială care i-a dat posibilitatea lui Kell, pe de o parte, să-și extindă biroul la dimensiunile unui organ birocratic al securității statului cu legături în toate secțiile de poliție, șantierele navale și fabricile din țară, iar pe de altă parte, să intercepteze corespondența după bunul său plac.

Înarmat cu aceste prerogative, Kell a repurtat succese remarcabile. În ultimele ore de dinaintea războiului, el i-a ordonat poliției să ridice douăzeci și unu dintre cei douăzeci și doi de agenți germani care operau pe cuprinsul țării. Această lovitură dată de MI5 a dezactivat în totalitate, pentru tot restul războiului, rețeaua de spionaj germană din Marea Britanie. Probabil că febra spionajului din perioada imediat anterioară declanșării războiului a fost exagerată și comică. Totuși, a condus indirect la chiar rezultatul dorit: eradicarea totală a spionilor germani din Anglia.

Omologul lui Kell de la „Biroul Special de Informații" al Ministerului de Război era Mansfield Cumming, care fusese declarat inapt și scos, în 1885, din rândurile Marinei Regale. După pensionare, participase printre altele la câteva călătorii în străinătate, sub acoperire, în slujba Departamentului de Informații al Marinei. În 1912, a fost numit șef al „Secției Speciale de Informații", noul braț însărcinat cu operațiuni

peste ocean al Biroului Serviciului Secret al britanicilor, cunoscut mai târziu sub numele de MI6 sau Serviciul Secret de Informaţii.

Noua tehnologie a jucat un rol important în timpul Primului Război Mondial. În prima lună, francezii au cules informaţii despre inamic. O staţie de ascultare fără fir de pe Turnul Eiffel furniza ştirile pe care von Kluck le ducea în sud, către Marna.

Prima recunoaştere aeriană britanică a războiului a descoperit numeroase coloane germane care mărşăluiau la sud-vest de Bruxelles. Curând, informaţiile obţinute din recunoaşterile aeriene s-au dovedit a fi un factor crucial al conflictului. În toate taberele, avioanele şi-au asumat rolul jucat anterior de cavalerie – acela de a fi ochii comandantului, dându-i posibilitatea să aibă un contact informativ actualizat şi să descopere exact locul în care se afla duşmanul şi ce anume punea la cale. De aici şi până la utilizarea fotografiei pentru a prezenta fapte incontestabile în faţa generalilor neîncrezători a fost un pas mic. Acest tip de informaţii fotografice produse aproape în timp real a revoluţionat războiul.

Prima prioritate a fotografiei aeriene a fost aceea de a îmbunătăţi cartografierea pentru trupe şi pentru artilerie. Contribuţia fotografiei aeriene a sporit pe măsura derulării războiului. Până în 1918, britanicii au procesat peste o jumătate de milion de fotografii aeriene făcute pe Frontul de Vest.

După Marele Război, planurile agresive ale lui Churchill de a organiza o expediţie care să-i zdrobească pe bolşevici s-au evaporat odată cu retragerea britanicilor din Rusia. Acasă, o armată posomorâtă care aştepta demobilizarea se răzvrătea „de douăzeci de ori pe săptămână", aşteptând să se alăture unei forţe de muncă şi mai posomorâte, schilodită de războiul de clasă, de greve şi de nelinişte. Starea de spirit din Marea Britanie, ca şi în Rusia şi Germania, era una de tip revoluţionar; soldaţii erau utilizaţi pentru a păzi punctele-cheie. În 1919, „Ameninţarea roşie" părea foarte reală. Principala prioritate de la Whitehall a devenit asigurarea informaţiilor despre ameninţarea la adresa securităţii naţionale.

Acasă, ameninţarea reprezentată de actele subversive era la ordinea zilei. Existau în toată ţara suspiciuni privitoare la activităţile bolşevice. Guvernanţii britanici din 1924, alarmaţi din cauza propriului guvern socialist aflat la putere – tocmai fusese format primul guvern laburist – şi îngrijoraţi de ceea ce părea să fie o iminentă răzmeriţă a clasei muncitoare, aveau toate motivele să se teamă de bolşevici şi de „prietenii lor roşii" din Marea Britanie. Evenimentele au explodat în 1924 odată cu publicarea unei scrisori interceptate de

la un înalt oficial sovietic, Grigori Zinoviev, adresată Partidului Comunist Britanic (CPGB). Scrisoarea cerea în mod deschis intensificarea agitației în Regatul Unit.

Deși există anumite dovezi că scrisoarea era un fals conceput de rușii albi, extinsa investigație a lui Gill Bennett, istoricul-șef al Ministerului de Externe britanic din 1999, nu a putut ajunge la o concluzie definitivă.

Bennett a spus că scrisoarea – trimisă probabil la MI6 de unul dintre agenții din Riga, capitala Letoniei – a fost scrisă ca rezultat al campaniei orchestrate de rușii albi care aveau legături la Londra cu persoane ce se opuneau ferm unui tratat anglo-sovietic.

Fie că a fost vorba de un fals, fie că nu, raportul său a lămurit faptul că MI6 a mințit la vremea aceea Ministerul de Externe susținând că scrisoarea lui Zinoviev era autentică. Nu încape îndoială că ea a reflectat prejudecățile de la Whitehall și că a avut un oarecare impact asupra alegerilor generale care au instalat la putere guvernul conservator.

În ciuda instrucțiunilor exacte ale prim-ministrului Ramsey MacDonald, potrivit cărora nu trebuia întreprinsă nicio acțiune, opoziția conservatoare a trimis scrisoarea spre a fi publicată în *Daily Mail*. A doua zi, istoria a putut fi citită în toate cotidienele – cu doar patru zile înainte ca alegătorii să meargă la urne. Laburiștii au pierdut alegerile (deși se îndreptau spre o înfrângere încă înainte ca scrisoarea să fie publicată), iar relațiile anglo-sovietice s-au rupt.

În anii 1920, toate națiunile recunoșteau importanța codurilor de siguranță. Nemții au pus în funcțiune imbatabila mașină Enigma pentru toate informațiile clasificate, de la sfârșitul anilor 1920. În 1939, polonezii le-au dat-o britanicilor pentru a termina treaba. Ea a continuat să joace un rol important în cadrul viitorului conflict – revendicarea rolului-cheie pe care-l pot juca informațiile.

MI6 a început dezastruos al Doilea Război Mondial. În decembrie 1939, cei doi agenți superiori din Olanda au fost atrași în capcană de o operațiune germană de infiltrare. Pretinzând că sunt „ofițeri germani nemulțumiți", mai mulți operatori Sicherheitsdienst (SD) au ademenit la graniță cei doi membri ai SIS și i-au capturat. Aceștia au dezvăluit întreaga rețea SIS europeană.

Însă Marea Britanie a repurtat și succese. În 1939, MI5 a recrutat un agent dublu pe nume Owens și l-a prezentat nemților ca fiind un revoluționar galez fanatic. Agentul „Snow" s-a întors în Marea Britanie cu instrucțiuni și cu o carte de coduri nou-nouță a Abwehrului

(serviciul german de informații militare), pe care urma s-o folosească pentru a trimite mesaje în Germania. Curând, a început să comunice cu nemții cu ajutorul radioului său „secret" – prin bunăvoința agenției MI5. Acesta a fost germenul din care s-a dezvoltat mai târziu jocul pe unde radio British Double Cross. Acesta a dat peste cap Abwehrul și, în cele din urmă, i-a permis serviciului MI5 să controleze practic toți spionii germani care trimiteau rapoarte din Marea Britanie.

Totuși, britanicii nu au fost singuri care „s-au jucat pe unde". În ocupata Olandă, British Special Operations Executive (SOE) a dat serios de necaz. „Operațiunea Polul Nord" s-a soldat cu prinderea agenților britanici la aterizare. Apoi au fost trimiși într-un lagăr de concentrare sau obligați să acționeze ca agenți dubli, trimițând acasă mesaje false.

În est, Stalin a primit numeroase avertismente legate de intenția lui Hitler de a invada în 1941 Uniunea Sovietică – în total, 103. Dictatorul sovietic le-a ignorat, iar oamenii lui erau mult prea speriați ca să-i spună ceva cu care el nu ar fi fost de acord. Din cauza îndărătniciei lui Stalin, pe 22 iunie 1941 Operațiunea Barbarossa a luat Uniunea Sovietică prin surprindere. În urma „Marelui Război de Apărare a Patriei" au murit 25 de milioane de ruși.

Pe măsură ce războiul se derula, nevoia de informații a crescut, iar agențiile din domeniu au proliferat. Britanicii au avut în timpul conflictului nu mai puțin de *nouă* agenții secrete. Multe dintre aceste agenții de informații sunt prezente și astăzi, într-o formă sau alta. De exemplu, Biroul American pentru Servicii Strategice (OSS) s-a transformat în Agenția Centrală de Informații (CIA), iar spărgătorii americani de coduri au reapărut sub titulatura de Agenția Națională de Securitate (NSA).

Crearea în 1944-1945 a bombei atomice ar fi trebuit să fie cel mai bine păstrat secret al tuturor timpurilor. Cu toate acestea, chiar dacă Hitler nu era la curent cu acest subiect, Stalin a știut încă de la început totul despre „Proiectul Manhattan" grație unui grup de spioni comuniști devotați care l-au informat prompt.

În consecință, Războiul Rece a fost încă de la debut unul al informațiilor. Expansiunea comunistă și restricționarea occidentală s-au ciocnit mai întâi în Europa, apoi în lumea întreagă. Spre sfârșitul anilor 1950, din cauza transformării cursei înarmărilor într-o expectativă nucleară, ambele tabere au încercat să afle cât mai multe despre programele adversarului. Războiul Rece a fost purtat cu spioni, nave, avioane și submarine pentru culegerea de informații, precum și cu

ajutorul unui spionaj permanent. De asemenea, a apărut un nou gen de literatură şi de filme de spionaj.

Războiul Rece a încurajat colectarea de informaţii tehnologice la o scară fără precedent, utilizându-se în acest scop chiar şi submarine. În 1979, USS *Halibut* a plasat un dispozitiv de interceptare pe cablul sovietic din marea Ohoţk, iar pe la mijlocul anilor 1990, NSA şi Marina SUA au început să acceseze direct cablurile de adâncime, o procedură periculoasă şi ilegală. A fost utilizat USS *Parche*, un submarin special transformat pentru a penetra cablul rusesc cu fibră optică din marea Barents – însă detaliile legate de acest subiect sunt sumare, deoarece informaţiile despre metodele de interceptare se numără încă printre operaţiunile strict secrete ale guvernului american.

Între 1978 şi 1992, chiar şi submarinele australiene s-au implicat în spionajul Războiului Rece, îndeplinind misiuni strict secrete împotriva Rusiei şi a Chinei în câteva locaţii foarte neobişnuite. În cazul unei operaţiuni, se pare că un submarin australian a ajuns până în apele teritoriale ale Libiei.

Războiul Rece nu a fost singura bătălie sub acoperire de la vremea sa. În cadrul persistentei lupte dintre Israel şi vecinii săi arabi, Mossadul a dobândit o reputaţie de invidiat ca agenţie de informaţii. Dar chiar şi mult lăudatul Mossad poate fi păcălit. În 1973, de Yom Kippur, israelienii au trăit şocul vieţii lor atunci când armatele reunite ale Siriei şi Egiptului i-au luat prin surprindere. Deşi Israelul a reuşit până la urmă să respingă atacul, Războiul de Yom Kippur din 1973 a reprezentat cel mai mare eşec al serviciilor sale de informaţii.

Markus Wolf, legendarul spion est-german, nu a acceptat înfrângerea. El a pătruns la toate nivelurile vieţii din Germania de Vest – având în subordine agenţi de toate tipurile, de la Günter Guillaume, membru în biroul cancelarului Willy Brandt, până la umili oameni de serviciu. El l-a controlat personal, vreme de opt ani, chiar şi pe directorul adjunct al serviciului de informaţii militare, MAD. Stasi s-a specializat în utilizarea de gigolo care agăţau secretare de la NATO, le seduceau şi le determinau să le împărtăşească secrete. Wolf se lăuda: „Probabil că am perfecţionat utilizarea sexului în activitatea de spionaj." După reunificare, vest-germanii l-au condamnat la trei ani de închisoare pentru „privare de libertate, coerciţie şi vătămare corporală".

Odată cu încheierea Războiului Rece, priorităţile s-au schimbat.

Războiul din insulele Falkland din 1982 a ilustrat o veche regulă: nimic nu întrece informaţiile. Conflictul a început ca un dezastru

informativ – pentru ambele tabere. Galtieri și Junta lui au refuzat să creadă că britanicii vor lupta: Ministerul de Externe britanic a trecut sub tăcere avertismentele ataşatului său de la Buenos Aires. Spionajul britanic s-a redus la fotocopierea unor pagini din ghidul *Jane's Fighting Ships* înainte de a trimite flota în Atlanticul de Sud.

De-abia s-a încheiat conflictul din insulele Falkland, că, la mijlocul anilor 1980, a izbucnit altul la Beirut, urmat în 1990 de încercarea lui Saddam Hussein de a pune mâna pe petrolul Kuweitului. Evacuarea Irakului din Kuweit a avut loc rapid, dar Orientul Mijlociu era deja în flăcări, din Algeria până în Afganistan. Atacul asupra Americii din 2001, utilizând avioane de linie civile, a zdruncinat lumea. Reacția din 2003 a președintelui Bush a fost invadarea Irakului din motive rămase încă neclare. Mulți sunt convinși – în pofida protestelor lor care afirmă contrariul – că dovezile demonstrează faptul că președintele american și prim-ministrul Blair au manipulat deliberat informațiile pentru a induce electoratul în eroare.

După 1950, tehnologia a schimbat serviciile de informații. SUA au început să fabrice sateliți pe la mijlocul anilor 1950, iar după lansarea pe orbită, în 1957, a primului *Sputnik* sovietic și după dezastrul provocat de doborârea în 1960, deasupra teritoriului sovietic, a avionului U-2 pilotat de Gary Powers, au sporit mult investițiile în „sateliți de spionaj". În America, Biroul Național de Recunoaștere este agenția de informații responsabilă. Majoritatea sateliților sunt proiectați fie să fotografieze, fie să furnizeze imagini radar ale țintelor de la sol, IMINT, iar alții sunt folosiți pentru SIGINT, colectarea de transmisiuni radio; mai există și cei care colectează semnale electronice, ELINT.

Astăzi, sateliții pot vedea o mulțime de lucruri. Tehnologia digitală modernă aflată pe orbite joase poate face vizibile o minge de golf, titlul dintr-un ziar sau plăcuța de înmatriculare a unei mașini. Cu toate acestea, niciunul nu poate vedea prin acoperișuri.

Pentru asta e nevoie de un spion de modă veche de la sol. Anumite aspecte ale colectării de informații nu se schimbă niciodată.

PARTEA a II-a

CAPITOLUL 2

Despre serviciile de informaţii

E greu să pierzi la jocul de cărţi atunci când poţi vedea ce are în mână adversarul.

În cazul războiului şi al politicii, această capacitate de „a vedea cărţile adversarului" a fost întotdeauna de o importanţă vitală. Prin urmare, descoperim surprinşi că informaţiile sunt amintite rareori în numeroase scrieri, altfel influente, despre mari evenimente şi campanii militare. Mulţi istorici militari cu autoritate reuşesc de fapt să evite cu totul acest capitol. În capodopera sa din 1832, *Despre război*, însuşi marele Clausewitz tratează informaţiile cu o anumită doză de desconsiderare. S-ar putea să fie vorba de rezultatul propriilor sale experienţe din armata prusacă: în campaniile împotriva lui Napoleon, prusacilor le-au lipsit adesea informaţiile militare. Concluziile indiferente ale lui Clausewitz, evident la nivel tactic şi operaţional, par să-şi aibă originea în ceea ce numim „ceaţa războiului", asta însemnând că, pentru marele teoretician militar, o bună parte din informaţiile militare erau în cel mai bun caz îndoielnice şi, frecvent, târzii sau greşite.

Ca să fim sinceri, presupunerea lui Clausewitz potrivit căreia surpriza la un nivel strategic prezintă un grad ridicat de imposibilitate este în general adevărată, aşa cum demonstrează comasarea trupelor atât înainte de campania de la Moscova din 1812, cât şi în deşertul din jurul Kuweitului înainte de primul Război din Golf din 1991. Este într-adevăr dificil să eviţi telegrafierea unei intenţii ostile atunci când deplasezi spre graniţă un milion de oameni. Cu toate acestea, faptul că von Clausewitz neagă cu aroganţă meritul informaţiilor de a reprezenta un multiplicator de forţă şi un factor activ în obţinerea victoriei este în mod limpede o atitudine eronată şi (alături de ignorarea logisticii şi a puterii navale) un defect major al presupusei sale analize magistrale a războiului.

În *Précis de l'Art de la Guerre* (Scurt tratat despre arta războiului – 1838), rivalul său, Antoine Henri Jomini nu comite această greşeală şi face eforturi să evite căderea în aceeaşi capcană. Jomini fusese instruit de Napoleon şi observase ce mare importanţă acordase

împăratul informațiilor prompte și corecte. Jomini nu ne lasă să ne îndoim de valoarea informațiilor, scriind chiar că „informațiile reprezintă una dintre cauzele principale ale marii diferențe dintre teoria și practica războiului".

Autori moderni, cum ar fi Martin van Creveld și Edward Luttwak, confirmă în termeni clari cât de vitale sunt informațiile în vreme de război. Prin urmare, este iritant faptul că autori de altfel apreciați din domeniul istoriei militare abordează superficial acest aspect. De pildă, măiestrita lucrare *The Campaigns of Napoleon*, de David Chandler, reușește să consemneze în detaliu isprăvile marțiale eroice ale împăratului fără să menționeze aproape deloc informațiile. Tot așa, magistralele *The Face of Battle, Mask of Command* și *The Price of Admirality*, de John Keegan, nu menționează deloc informațiile în index și prea puțin în cuprinsul textului. Ciudat lucru. Pentru a numi doar doi comandanți de mare succes – George Washington și Napoleon Bonaparte –, marile lor victorii fac și astăzi obiectul celebrărilor naționale: dar rareori este cunoscută proporția în care triumful lor s-a bazat pe o bună funcționare a serviciilor de informații.

E limpede, ceva nu e în ordine în acest sector. De ce consideră autorii politico-militari că activitatea de informații este o Cenușăreasă a registrului marțial?

Ne vin în minte imediat două motive: mai întâi, secretul. Loviturile informative rămân de obicei în umbră. Când ai un as în mânecă, ori adversarul tău idiot joacă cărți având în spate o oglindă, stai liniștit. În felul acesta câștigi. În al doilea rând, informațiile sunt considerate de multă vreme ruda săracă a arsenalului de măsuri de securitate al multor națiuni. Piloții sunt glorificați pentru că sfâșie norii, iar marinarii avansează în carieră comandând vase de război pe mare. Generalii sunt promovați pentru că luptă și câștigă bătălii. Cum anume reușesc acest lucru se uită adesea, ori se trece cu vederea. (Întrebați orice ofițer de stat-major care se ocupă de logistică.)

Și politicienii care au de partea lor un serviciu secret ce le ghidează decizii aparent strălucite tind să nu vorbească despre cât de bine au fost informați atunci când le-au luat; în schimb, preferă să se lăfăie în lumina reflectoarelor. Nu degeaba a spus Sir Alexander Cadogan, subsecretar permanent pentru afacerile externe al Ministerului de Externe britanic între 1938 și 1945, că informațiile reprezintă „dimensiunea lipsă a celei mai mari părți a istoriei diplomatice".

Această percepție, potrivit căreia informațiile sunt un fel de Cenușăreasă secretă, este întărită de faptul că istoria e plină de greșeli dezastruoase ale activității informative. De la primele atestări

documentare până la numeroasele războaie, mici şi mari, din lumea de azi, politicienii şi soldaţii de toate tipurile au fost luaţi prin surprindere. Cum de au putut fi atât de nesăbuiţi aceşti presupuşi lideri inteligenţi şi bine informaţi?

Cu toate acestea, „surpriza" este unul dintre principiile cardinale ale războiului. Toate academiile militare şi şcolile superioare de război din lume le vorbesc elevilor şi studenţilor despre nevoia de a realiza surpriza – şi de a te păzi de ea. În pofida acestui aspect, factorii de decizie politici şi militari par să fie prinşi cu o regularitate previzibilă pe picior greşit. Să fie vorba de prostie sau de viclenia adversarului?

Ambele răspunsuri sunt valabile. Aşa după cum toţi comandanţii militari speră să nu fie luaţi prin surprindere, potenţialii adversari se străduiesc cu fiecare truc şi resursă să-şi inducă în eroare, să-şi păcălească şi să-şi ia duşmanii prin surprindere. Sun Tzu pune din nou punctul pe i: „Astfel, ceea ce-i dă posibilitatea suveranului înţelept şi generalului bine pregătit să lovească, să cucerească şi să obţină realizări care nu sunt la îndemâna unui om obişnuit este PREVIZIUNEA."

Pentru a evita surprizele şi pentru a-i surprinde pe inamici, comandanţii şi politicienii se bazează mai mult decât lasă să se vadă pe informaţii şi pe cei care le colectează. Uneori au succes, alteori nu. De succesul activităţii de informaţii depind deciziile luate de politicieni şi de militari; acelaşi lucru este valabil de cele mai multe ori şi atunci când vine vorba de viitorul ţării şi al poporului lor.

În vreme ce alţi profesionişti dintr-o mulţime de domenii iau şi ei decizii-cheie, niciunuia dintre ei nu-i revine o asemenea responsabilitate şi nu este răspunzător într-o măsură la fel de mare de eventualele consecinţe dezastruoase. Dacă un bancher face o greşeală fatală, economia se prăbuşeşte şi oamenii îşi pierd serviciile şi economiile. Dacă un chirurg comite o eroare îngrozitoare, mor unul sau doi pacienţi. Dar atunci când un politician, un general, un amiral sau un ofiţer de rang înalt al forţelor aeriene gafează în timpul războiului, mor deopotrivă soldaţi şi civili, uneori într-un număr înspăimântător de mare. Ca să dăm un singur exemplu, Hitler şi Paulus au trimis în jurul Stalingradului nu mai puţin de un sfert de milion de oameni. Doar cinci mii de indivizi distruşi s-au mai întors în 1955 din Rusia. Oare Hitler ar mai fi ordonat Armatei a 6-a să rămână pe poziţii dacă ar fi avut informaţiile corecte despre planurile generalilor sovietici? Poate şi mai grăitor, în 1941 şi-ar fi asmuţit oare Hitler legiunile asupra Uniunii Sovietice dacă ar fi ştiut că aceasta va putea aduna aproape 600 de divizii în următoarele douăsprezece luni? Adică de două ori mai mult decât prevăzuseră consilierii săi.

Un exemplu care-ţi dă fiori pe şira spinării este Criza rachetelor cubaneze din 1962, când SUA şi URSS s-au aflat în pragul unui război nuclear. Dacă diplomaţia secretă, de culise, a salvat în toamna aceea lumea de un Armaghedon nuclear, serviciile de informaţii sunt cele care au identificat ameninţarea şi i-au ajutat pe protagonişti să negocieze ieşirea din acest coşmar.

O activitate de informaţii de calitate ajută la luarea unor decizii corecte. Proasta calitate a informaţiilor conduce invariabil la un dezastru politic şi militar. Este un adevăr simplu, atât în cazul propriilor noastre vieţi, cât şi în cel al afacerilor de stat.

Cu toate acestea, deşi informaţiile ajută, ele nu pot lua decizii în locul comandanţilor. Chiar şi atunci când sunt confruntaţi cu rapoarte limpezi, corecte, la zi şi susţinute de dovezi obţinute din surse directe, istoria ne arată în mod repetat cum nişte conducători politici şi militari încăpăţânaţi, ambiţioşi sau prost sfătuiţi ignoră pur şi simplu dovezile solide de sub ochii lor. Sunt şi ei oameni. Nu e nevoie să mergem prea departe pentru a găsi un exemplu izbitor.

În septembrie 1944, generalul „Boy" Browning n-a ţinut seama de fotografiile alb-negru ale maiorului Brian Urquhart, în care fusese surprinsă prezenţa diviziilor SS de Panzere în timp ce erau reechipate în apropiere de Arnhem. În schimb, generalul s-a înfuriat pentru că Urquhart riscase să compromită operaţiunea cu avioanele de recunoaştere Spitfire care zburaseră pe deasupra ţintei şi îl concediase pe ghinionistul ofiţer de informaţii pe motiv că „era tulburat mintal din cauza stresului şi a muncii extenuante". Abătut, Urquhart a fost escortat în afara cartierului general de un director al serviciilor medicale care avea o expresie fioroasă întipărită pe faţă, apoi trimis într-o permisie de convalescenţă. Câteva zile mai târziu, soarta unităţilor de paraşutişti a fost pecetluită: au căzut direct în mâinile a două divizii SS de Panzere.

Consecinţele ordinelor lui Browning au condus la pierderea catastrofală a Corpului I Aeropurtat britanic din cauza nefericitei Operaţiuni Market Garden. Nu s-ar fi întâmplat niciodată aşa ceva dacă n-ar fi existat decizia lui Browning (care se pare că s-a bazat în primul rând pe dorinţa de „a nu fi lăsat pe dinafara acţiunii" atunci când, în mod eronat, încheierea războiului părea să se întrevadă la orizont). Soldaţii din brigăzile aeropurtate britanice şi poloneze au plătit un preţ teribil pentru determinarea, îngâmfarea, aroganţa şi dorinţa de glorie a lui Browning – numiţi-le cum vreţi – care i-au motivat refuzul încăpăţânat de a admite informaţiile corecte pe care personalul serviciului de informaţii i le-a pus la dispoziţie. Comandanţii şi politicienii sunt, la

urma urmei, doar nişte fiinţe umane supuse greşelii; la fel de lacomi şi de ambiţioşi ca toţi ceilalţi oameni – adesea chiar mai mult.

După mulţi ani, atunci când Urquhart era consilierul superior pe probleme de operaţiuni de securitate al secretarului general al Naţiunilor Unite, a povestit istoria acelei toamne nefaste din timpul războiului cu un aer trist, dar şi plin de umor, încheind astfel: „Dar nu-l învinuiesc prea tare pe generalul Browning; din poziţia lui, ce altceva ar fi putut să facă?"*

În general, comandanţii politico-militari nu sunt proşti. Chiar şi cel mai puţin înzestrat intelectual lider naţional a înţeles întotdeauna că războiul este o problemă care implică cel puţin două tabere şi şi-a dorit, firește, să facă parte din cea învingătoare. Victoria îi aduce onoruri, bogăţie, recompense şi aplauzele concetăţenilor. Atunci de ce, cu toate aceste stimulente, aproximativ jumătate dintre ei greşesc atât de grav? În marea majoritate a cazurilor, înfrângerea poate fi provocată, printre altele, de lipsa unei cunoaşteri a inamicului. Fie dintr-o încredere prea mare în sine, fie din ignoranţă, din credulitate sau pur şi simplu din incapacitatea de a înţelege faptele, înfrângerile militare sunt invariabil asociate cu înfrângerile serviciilor de informaţii. În Peninsula Malaya, în 1941, comandanţii din Imperiul britanic au crezut că japonezii erau nişte asiatici firavi, incapabili să lupte în junglă, ca să nu mai vorbim de folosirea avioanelor de luptă moderne. Astfel că, pentru ei, nu reprezentau aproape deloc o ameninţare. Dar comandanţii occidentali s-au înşelat.

Ne vine greu să înţelegem cum de li s-a permis unor asemenea raţionamente greşite să devină parte din politica militară a naţiunii. Prin urmare, trebuie să privim mai îndeaproape mecanismele activităţii de informaţii, considerată multă vreme o artă întunecată şi misterioasă practicată într-un anonimat total de bărbaţi şi de femei, departe de lumina reflectoarelor. Să fie oare erorile şi eşecurile lor adevăratul motiv aflat în spatele unui număr atât de mare de gafe militare? Cum e posibil ca informaţiile culese să fie atât de eronate?

Totuşi, n-ar trebui să fim prea surprinşi. În pofida importanţei lor evidente, guvernele n-au fost decât rareori darnice cu sprijinul acordat operaţiunilor de spionaj. Alături de logistică, partenerul său în lupta pentru câştigarea victoriei, activitatea de informaţii este tratată adesea ca un loc izolat sau ca o vizuină misterioasă în care se ascund nişte indivizi deştepţi, dar dificili.

---

* Convorbire privată cu autorul, Cipru, 1975. (n.aut.)

O parte a problemei este reprezentată de faptul că activitatea de informații nu există într-un vid politic sau birocratic. Adevărata ei sarcină este aceea de a comunica adevărul factorilor de decizie, *fie că le place, fie că nu.* Relația dintre furnizorii de informații și orice fel de decidenți ai unei națiuni este prin urmare de o importanță covârșitoare. Ea presupune invariabil o mare doză de curaj moral din partea tuturor ofițerilor de informații atunci când vine vorba de comunicarea unor veşti insuportabile.

Deşi în democrațiile liberale avem tendința să nu împuşcăm mesagerul, la propriu, purtătorii unor veşti nedorite pot deveni rapid nepopulari, trezindu-se apoi dați deoparte sau ignorați. În consecință, agențiile de informații sunt tentate să se supună prejudecăților şi toanelor stăpânilor lor. La rândul lor, decidenții încearcă de prea multe ori să ciuntească sau chiar să ignore informațiile care nu coincid cu prioritățile lor.

Națiunile tratează această problemă în moduri diferite, reflectând sistemul politic, valorile culturale şi propriile nevoi. Stalin a insistat asupra faptului că nu puteau fi adevărate decât informațiile pe care le agrea el, subminând astfel total cea mai mare şi mai bună organizație de informații a vremii sale, deoarece un climat caracterizat prin teamă şi supunere a golit de sens şi a distorsionat la începutul anului 1941 evaluările informative formulate de NKVD. Cabinetul de război al lui Lyndon B. Johnson a apelat în 1968 la o abordare diferită a războiului din Vietnam. Confruntată cu dovezi clare legate de intenția nord-vietnamezilor de a lupta, cu posibilitatea de a fi înfrânți, indiferent de condiții, pentru a-şi reunifica țara, conducerea americană a ignorat faptele de sub ochii săi.

Înțelegerea adevărului că informațiile vitale pot fi ignorate sau respinse ca fiind imposibile sau incorecte a obligat serviciile de informații moderne să recurgă la informații tot mai corecte şi mai solide. Ținta este forțarea „clienților", militari sau politici, să recunoască adevărul care sare în ochi. Pentru a realiza acest lucru, serviciile de informații militare de azi s-au transformat într-un sistem desemnat să reducă la minimum erorile şi anomaliile.

Procesul transformării informațiilor în intelligence* este cunoscut sub numele de „ciclu informativ". Este important să înțelegem aceste procese fundamentale ale lumii serviciilor de informații. Numai atunci putem pricepe ce anume a mers prost în trecut şi de ce. Numai atunci putem şti ce pot face informațiile şi ce nu.

---

*A se vedea nota de subsol de la pag. 65. (n.red.)

PARTEA a III-a

CUM FUNCȚIONEAZĂ SERVICIILE DE INFORMAȚII

CAPITOLUL 3

Ciclul informativ

Intelligence* pot fi descrise cel mai bine ca informaţii care au fost procesate şi analizate în mod sistematic şi profesionist. Există numeroase definiţii, dar toţi ofiţerii de informaţii profesionişti înţeleg precis ce li se cere să furnizeze. Pentru un profesionist, intelligence sunt definite astfel:

„Informaţii procesate, *corecte*, prezentate cu *suficient timp înainte* pentru ca decidentul să întreprindă acţiunea necesară."

Esenţialul este că activitatea de informaţii reprezintă un proces riguros, ciclic. Ciclul informativ este de obicei reprezentat grafic sub forma unui proces circular.

Două aspecte-cheie conferă culoare tuturor informaţiilor secrete: corectitudinea şi promptitudinea. Informaţiile *incorecte* vorbesc de la sine; nimănui nu i se recunoaşte meritul pentru fapte eronate. Chiar şi reporterii începători sunt concediaţi dacă nu-şi verifică sursele şi relatează greşit faptele. A striga „Atenţie!" *după ce* ţigla căzută de pe

CICLUL INFORMATIV

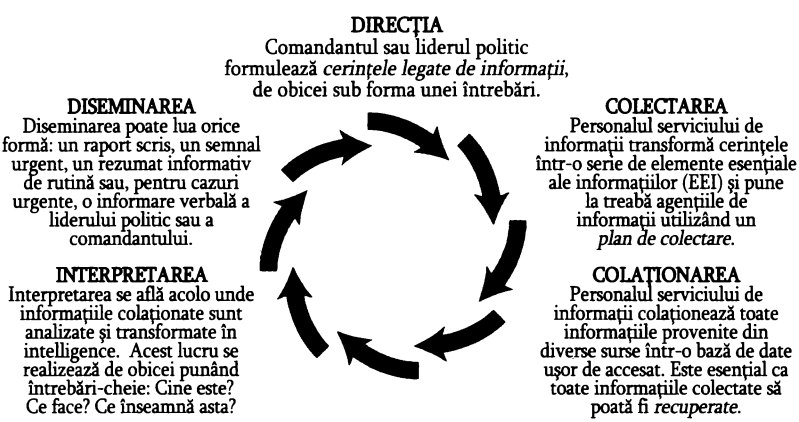
DIRECŢIA
Comandantul sau liderul politic formulează *cerinţele legate de informaţii*, de obicei sub forma unei întrebări.
COLECTAREA
Personalul serviciului de informaţii transformă cerinţele într-o serie de elemente esenţiale ale informaţiilor (EEI) şi pune la treabă agenţiile de informaţii utilizând un *plan de colectare*.
COLAŢIONAREA
Personalul serviciului de informaţii colaţionează toate informaţiile provenite din diverse surse într-o bază de date uşor de accesat. Este esenţial ca toate informaţiile colectate să poată fi *recuperate*.
INTERPRETAREA
Interpretarea se află acolo unde informaţiile colaţionate sunt analizate şi transformate în intelligence. Acest lucru se realizează de obicei punând întrebări-cheie: Cine este? Ce face? Ce înseamnă asta?
DISEMINAREA
Diseminarea poate lua orice formă: un raport scris, un semnal urgent, un rezumat informativ de rutină sau, pentru cazuri urgente, o informare verbală a liderului politic sau a comandantului.

* Acest neologism se utilizează deja în limbajul specific serviciilor de informaţii. (n.red.)

acoperiş se face praf pe caldarâm nu prea este o informaţie *promptă*. Însă ofiţerii de informaţii se confruntă cu o altă problemă, mai subtilă: capacităţi versus intenţii.

Înţelegerea diferenţei dintre *capacităţile* potenţiale ale inamicului şi *intenţiile* sale este crucială pentru conştientizarea dificultăţilor cu care se confruntă furnizorul de informaţii. De exemplu, dacă deţin o armă pe care se depune praful într-un sertar, înseamnă că am *capacitatea* de a iniţia acţiuni violente. Dar nu există nicio dovadă legată de *intenţie*. Eu reprezint doar o ameninţare *potenţială*, bazată numai pe faptul că posed un obiect proiectat să ucidă.

Dacă, pe de altă parte, am un creion ascuţit, *dar vi-l flutur în faţă, fiind hotărât să vi-l înfig în ochi*, atunci sunt un individ extrem de periculos. În pofida unei capacităţi agresive limitate (în fiecare gospodărie sau şcoală primară se găsesc creioane ascuţite), intenţia mea mă face să fiu o ameninţare majoră. Trebuie să recunoaştem că intenţiile şi capacităţile sunt de fapt lucruri diferite.

Această problemă a separării intenţiilor de capacităţi va reveni în cursul examinării eşecurilor serviciilor de informaţii. Ciclul informativ face un efort de a le separa; trebuie să admitem că încercarea nu este încununată întotdeauna de succes. Însă deosebirea e clară.

Motivul e simplu. Capacităţile sunt relativ uşor de măsurat. Toată lumea poate număra vapoare, tancuri sau avioane – însă determinarea planurilor sau intenţiilor reale ale adversarului este îngrozitor de greu de măsurat sau de cuantificat. Intenţiile unui om se pot schimba precum vremea. Chiar şi cel mai sofisticat serviciu de informaţii cedează atunci când se confruntă cu capriciile şi nestatornicia minţii umane. Care au fost oare intenţiile reale ale lui Saddam Hussein înainte de invadarea Kuweitului din 1991? Ce anume au intenţionat preşedintele Putin şi armata rusă atunci când au intervenit în Ucraina de Est?

De fapt, clasicele informări din perioada Războiului Rece s-au axat invariabil pe problema raportului dintre capacităţile sovieticilor (o mulţime de tancuri şi de rachete) şi intenţiile lor de a le folosi. În timpul Războiului Rece „statisticienii" (adică oamenii capacităţilor) au dominat din plin serviciile de informaţii. Pentru prima dată în istorie, tehnologia le-a dat posibilitatea organizaţiilor specializate să colecteze informaţii pe scară largă. „Activitatea informativă" a fost redusă la dobândirea unei cantităţi uriaşe de informaţii, adesea cu costuri ridicate şi cu rezultate benefice asupra carierelor – după care s-au tras concluzii (de multe ori false) pe baza datelor.

CAPITOLUL 4

Despre direcţie: „Care este mai exact cerinţa dumneavoastră în ceea ce priveşte intelligence, domnule ministru?"

Pentru a înţelege mai bine procesul informativ, trebuie să ne întoarcem la decidentul militar sau politic şi la dorinţele lui. Prima etapă a ciclului informativ este definirea de către comandant sau decident a cerinţelor sale legate de informaţii. Ce anume vor să ştie? Care este întrebarea exactă la care doresc un răspuns?

Una dintre primele lecţii de care au parte ofiţerii de stat-major stagiari este cel mai important principiu dintre toate: „selectarea şi menţinerea ţintei". Aceeaşi lecţie este învăţată la fel de rapid şi de CEO, editori sau directori de ziar – de fapt, aproape toate întreprinderile de succes au o misiune clară. Curios este faptul că politicienii democraţi, cu dorinţa lor mereu flexibilă de a se orienta după cum bate vântul sau în funcţie de titlurile din ziarele de mâine, sunt extrem de reticenţi atunci când vine vorba să se dedice cu fermitate unui scop limpede. Dar fără o ţintă clară e imposibil să ştim ce anume încercăm să realizăm sau să obţinem.

Cu toate acestea, stimulaţi puţin, chiar şi cei mai sensibili decidenţi reuşesc până la urmă să pună întrebarea cheie. De pildă, „Vor invada oare argentinienii Insulele Falkland? Dacă da, când, unde şi cu ce putere?" este un exemplu clasic şi limpede de „cerinţă informativă a comandantului", care-i dă posibilitatea ciclului informativ să se pună în mişcare. Dacă Comisia mixtă pentru activitatea de informaţii (British Joint Intelligence Committee – JIC) ar fi dezbătut aceste întrebări în termeni clari la sfârşitul anului 1981, poate că în Insulele Falkland criza n-ar fi izbucnit cu intensitatea pe care a înregistrat-o în realitate. Astfel, prima prioritate a ofiţerului de informaţii şi a procesului informativ ar trebui să constea întotdeauna în întrebarea: „Ce anume doriţi să ştiţi, domnule ministru?"

„Dumneata să-mi spui", sună de obicei răspunsul...

Dar nu trebuie să fim surprinşi. Politicienii nu ştiu de obicei de ce anume e nevoie pentru ca activitatea de informaţii să funcţioneze. Deşi decidentul este în mod clar responsabil de precizarea Elementelor Esenţiale ale Informaţiei (EEI), în practică, miniştrii din guvern rareori exercită un astfel de rol. Shlomo Gazit, cândva şeful serviciului de informaţii militare al Forţei de Apărare a Israelului, a afirmat foarte clar în 1999 la o reuniune la nivel înalt a ofiţerilor de informaţii pensionaţi şi a universitarilor:

> În majoritatea cazurilor, decidentul pur şi simplu nu înţelege problemele implicate în producerea de EEI. De cele mai multe ori, el nici nu înţelege ce vreţi de la el. Astfel, şeful serviciului care răspunde de evaluarea informaţiilor naţionale şi de coordonarea efortului de colectare trebuie să sugereze un plan... pentru a obţine semnătura decidentului.

Chiar şi cel mai reticent politician poate fi determinat să-şi pună numele pe un act sau pe un plan imediat după ce îşi dă seama că orice refuz de a-şi asuma responsabilitatea poate însemna pierderea bugetului departamental sau a puterii.

CAPITOLUL 5

Despre colectare

Planul de colectare

După ce decidentului i-a fost smulsă o întrebare clară privitoare la informațiile dorite, diversele cerințe sunt distribuite surselor de colectare și agenților, ca parte a planului de colectare. Pentru a întocmi un plan de colectare, este esențial ca utilizatorii informațiilor să înțeleagă punctele forte și slăbiciunile tuturor agenților, deoarece sursele și agenții se află în miezul colectării informațiilor.

De exemplu, HUMINT (intelligence din surse umane, activitatea de exploatare a agenților, aflată în mod tradițional în sfera dominată de CIA, MI6 și, în ficțiune, James Bond) se pricepe la raportarea intențiilor inamicului, iar fotografiile din satelit (de domeniul ultrasecretului Birou Național de Recunoaștere din SUA, NRO) pot evalua capacitățile inamicului, măsurate în tancuri sau rachete (cu condiția să fie văzute). Având în vedere sursele lor de informații, ambelor agenții le-ar fi dificil, dacă nu chiar imposibil, să procedeze invers. Fără îndoială că nu are niciun rost să-i repartizezi unei agenții de informații o treabă pentru care nu e potrivită. Numai un idiot s-ar putea aștepta ca o căutare a radarului maritim să găsească informații actualizate despre un program nuclear de cercetare referitor la uscat.

Revoluția digitală a produs în zilele noastre o aprigă dispută atât în interiorul, cât și în afara comunității serviciilor de informații, bazată pe impactul asupra „social media" și a surselor deschise, precum și pe valoarea sa ca sursă de colectare. Pe de altă parte, mai sunt și cei care susțin că „Sursele deschise" (OSINT) înlocuiesc acum cea mai mare parte din timpul, efortul și banii cheltuiți pe colectarea clandestină a informațiilor. „Lumea s-a schimbat în era digitală", se spune. E un punct de vedere corect, pe care majoritatea agenților de informații îl acceptă fără discuție, concentrându-și în general eforturile și resursele asupra căutării mijloacelor clandestine care nu pot fi obținute în mod deschis.

Atunci se ridică întrebarea: cum poți să știi ce anume nu poate fi obținut în mod deschis? Pentru a afla acest lucru, trebuie să ai oricum surse clandestine. Dezbaterea continuă; însă niciun ofițer de

informaţii, comandant militar sau politician raţional nu va fi atât de nesăbuit încât să se bazeze numai pe surse deschise pentru toate informaţiile, oricât de ieftină pare să fie această variantă.

UN PLAN TIPIC (FOARTE SIMPLIFICAT)
DE COLECTARE A INFORMAŢIILOR

CERINŢA LEGATĂ DE INFORMAŢII – OARE FANTASIA VA DECLANŞA INVAZIA?
DACĂ DA: CÂND, UNDE ŞI CU CE INTENSITATE? (INDICATORI-CHEIE)

SURSE →	SIGINT	HUMINT	IMINT	TEHINT	OSINT	DIPLOMATICE ŞI GUVERNAMENTALE	ETC...	→	
ELEMENTELE ESENŢIALE ALE INFORMAŢIILOR (EEI) DE LA AGENŢII ↓	NASA, GCHQ	SIS/MI6 CIA	SATELIT, DRONE	RADARE, SONARE	JURNALIŞTI, TV, TURIŞTI	ATAŞAŢI MILITARI			
LOCAŢIA UNITĂŢILOR DE FORŢE SPECIALE, AEROPURTATE ŞI NAVALE?	X	X	X	X		X			
NAVE DE RĂZBOI PE MARE?	X	X	X	X	X				
LOCAŢIA SUBMARINELOR?	X		X	X					
APARATE DE ZBOR DISPONIBILE?	X	X	X		X	X			
PILOŢI RECHEMAŢI DIN PERMISIE?		X				X			
SECURITATE SUPLIMENTARĂ ÎN BAZELE MILITARE?		X	X		X	X			
MUNIŢIE DESCĂRCATĂ?		X	X						
MIŞCĂRI DE TRUPE?	X	X	X		X	X			
ATACURI CIBERNETICE?	X	X		X	X	X			
MOBILIZARE ŞI CONVOCAREA REZERVIŞTILOR?		X			X	X			
TRANSMISIUNI RADIO NEOBIŞNUITE?	X		X						

În acest exemplu detaliat despre un plan de colectare a informaţiilor, „cerinţa" a fost împărţită în „elemente esenţiale ale informaţiei" şi mai precise (vezi exemplul). Graţie avântului înregistrat de „social media" în grăbita eră digitală, planurile de colectare de azi dispun de un nou şi vast spectru de resurse – de încredere sau nu.

Colaţionarea – compilarea informaţiilor

După ce informaţiile au fost colectate, ele trebuie colaţionate. Această activitate poate fi laborioasă şi lipsită de farmec, însă o mare parte din lumea serviciilor de informaţii operative este preocupată mai degrabă de colaţionarea unei mase de informaţii decât de colectarea lor. Acesta este domeniul unor funcţionari inteligenţi şi harnici, dotaţi cu computere şi baze de date, departe de lumea incitantă a armelor,

rachetelor, forțelor speciale și a luptei de pe front atât de îndrăgită de mass-media populară și de jocurile pe computer. În era digitală, sistemele de colaționare și înregistrare a datelor sunt computerizate; pe vremea lui Napoleon, baza era reprezentată de pene de scris, cartoteci și o memorie bună. Uneori, erau la fel de eficiente...

Interesant este faptul că primul expert al lui Hitler în domeniul armatei sovietice, colonelul Gehlen, care colaționase cu migală cele mai bune cartoteci și evidențe de pe Frontul de Est, a fost recrutat prompt de armata americană la sfârșitul anului 1945. La urma urmei, o bază de date unică, bine colaționată, corectă și actualizată poate înăbuși aproape orice fel de scrupule.

Colaționarea este importantă și dintr-un alt motiv, aproape amuzant; în era tehnologică de azi este posibil, poate pentru prima dată, ca sistemul de informații să fie supraîncărcat cu multe date.

De pildă, în timpul războiului din Vietnam, americanii aveau sertare pline cu fotografii aeriene la care nu se uitase nimeni. Acest „sertar cu informații fotografice" a devenit simbolul ironic al incapacității serviciilor militare de informații americane de a face față masei de informații disponibile, ca să nu mai vorbim de prezentarea lor în fața stăpânilor. Pur și simplu nu existau nici timp și nici forță de muncă pentru examinarea fiecărei imagini colectate.

Pentru sistemele de colaționare este tot mai greu să mențină acea capacitate esențială de „reacție de recunoaștere rapidă" – accesibilă utilizatorilor atunci când au nevoie de anumite date. Gândiți-vă la mulțimea camerelor de supraveghere ale poliției: de data asta, imaginea găsirii acului în carul cu fân e potrivită.

Volumul total înregistrat de *social media*, ciclul de rulare non-stop a știrilor și noile riscuri provocate de amenințările cibernetice copleșesc până și cele mai moderne sisteme de colaționare computerizate, așa cum au demonstrat dezvăluirile lui Edward Snowden. Pentru persoana care colaționează, păcatul suprem este acela de a avea în fața ochilor o probă vitală și de a nu ști acest lucru, sau de a n-o putea găsi pentru a o interpreta, ca să nu mai vorbim de prezentarea ei decidenților. Chiar și pentru cele mai puternice computere din lume această sarcină devine tot mai dificilă.

Interpretarea – ce înseamnă toate astea?

Odată colaționate, informațiile trebuie apoi interpretate sau prelucrate. Acest proces analitic transformă informația brută în intelligence. În termeni simpli, asta înseamnă că fiecare informație

este comparată cu toate informaţiile existente pentru a răspunde celor patru întrebări fundamentale: „Este adevărat?", „Cine este?", „Ce face?" şi „Ce înseamnă?" În funcţie de răspunsurile obiective la aceste întrebări amăgitor de simple, costisitorul efort al serviciilor de informaţii poate rămâne în picioare sau se poate prăbuşi.

Înnebunitor pentru tehnocraţi este faptul că creierul uman, cu flerul, priceperea, experienţa şi intuiţia sa, nu poate fi depăşit. Nici cel mai performant computer nu poate evalua intenţiile. Interpretarea rămâne clar domeniul analistului, care ştie şi înţelege subiectul. În activitatea de informaţii nu există înlocuitori pentru lingvişti, experţi în diverse ţări şi analişti experimentaţi. Ironic e faptul că, adesea, ei sunt primii sacrificaţi atunci când au loc reduceri de personal la apărare şi, ironia ironiilor, sunt invariabil primii cărora li se simte lipsa atunci când izbucneşte pe neaşteptate o criză, iar politicienii cer „Acţionaţi chiar astăzi!", ignorând în mod intenţionat faptul adevărat că nu poţi aduna peste noapte o armată de lingvişti.

Diseminarea – informarea şefului

Ultima parte a ciclului informativ este probabil şi cea mai tensionată. Nicio birocraţie nu e încântată de perspectiva transmiterii unor informaţii nedorite stăpânilor săi politici şi militari. Ofiţerii de informaţii sunt oameni ca şi noi, iar tentaţia raportorului nervos, ambiţios sau slugarnic de a ajusta povestea ca să satisfacă dorinţele şefului său poate fi extrem de puternică. Cine, de pildă, ar fi fost încântat să-i spună doamnei Thatcher la apogeul puterii sale: „Doamnă prim-ministru, mă tem că nu aveţi dreptate sută la sută în legătură cu..."?

Interpretările pot fi, şi adesea chiar sunt, deformate pentru a se potrivi prejudecăţilor politice, fără nicio legătură cu realitatea. Probabil că cel mai strident caz a fost manipularea scandalosului „Dosar viclean de informaţii" al Comisiei mixte pentru activitatea de informaţii, întocmit în 2003 şi având ca subiect armele nucleare ale Irakului. Nu a fost vorba de informaţii, ci pur şi simplu de manipulare politică; iar onestitatea şi obiectivitatea FCO, SIS şi JIC au primit o lovitură în urma căreia Whitehall încă nu şi-a revenit.

Însă manipularea informaţiilor în scop politic nu este cel mai grav delict. În 1917, lui Haig, comandantul suprem britanic de pe Frontul de Vest, i-au fost ascunse deliberat informaţii-cheie de către ofiţerul său de informaţii, brigadierul Charteris, care le-a spus subordonaţilor: „N-ar trebui să-l deranjăm pe comandant cu genul ăsta de ştiri..."

Nu prea te poţi apăra de tipul ăsta de manipulare birocratică. Într-o universitate, un asemenea comportament ar putea fi ignorat cu uşurinţă prin calificativul „necinstit din punct de vedere intelectual". Dar în timpul Primului Război Mondial, el a condus la măcelărirea a sute de mii de oameni. Deciziile militare poartă o responsabilitate mai cumplită decât celelalte.

În consecinţă, diseminarea ar trebui să fie corectă, promptă şi să facă distincţia clară între *fapte* şi *comentariul* interpretativ sau evaluare. De asemenea, ar trebui să fie sigură şi să nu se afle la îndemâna ochilor sau urechilor curioase. (Dacă inamicul ştie precis ce ai de gând să faci, probabil că îşi va schimba planurile, motiv pentru care „securitatea" ar trebui să fie întotdeauna reversul monedei informaţiilor.) Mai presus de orice, rapoartele finale ar trebui să fie brutal de sincere şi de obiective. Acestea sunt sentimente aflate la îndemână; dar, în realitate, cine ar vrea să se confrunte cu un politician sau general atotputernic, aducându-i la cunoştinţă faptul că planurile lui sunt absurde, ori că vor fi aşa în curând, deoarece inamicul refuză să coopereze, sau mai rău; oare politicianul sau generalul să fi înţeles greşit?

Hitler, supremul dictator militar care a formulat dispoziţiile strategice şi tactice ale nemţilor în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, ar fi izbucnit furios dacă ar fi fost contrazis de oamenii lui. Odată, înainte de atacul final al ruşilor de la Stalingrad, un curajos ofiţer de informaţii i-a adus la cunoştinţă sporirea capacităţilor sovietice din sectorul Cotul Donului. Führerul a ţipat furios: „Nu admit asemenea vorbe în cartierul meu general... pesimism ridicol!" Apoi l-a atacat fizic pe ghinionistul ofiţer în faţa generalilor uimiţi, după care l-a dat afară din cartierul său general.

Aşa cum au ştiut de-a lungul istoriei toţi ofiţerii de informaţii, a spune adevărul, mai ales în faţa unui dictator, poate reprezenta uneori, pentru carieră, o mişcare foarte nefastă.

Indicatori şi avertismente

Punctul culminant al întregului proces informativ este adesea un mic instrument numit „grafic cu indicatori şi avertismente". Indicatorii şi avertismentele reprezintă cea mai bună modalitate de a urmări capacităţile şi intenţiile inamicului. El îmbină eficient toate informaţiile cunoscute, provenite din toate sursele, într-o matrice uşor de citit, de obicei codificată, la fel ca un semafor, verde, galben şi roşu pentru pericol. În general, negru înseamnă necunoscut.

Indicatorii şi avertismentele, realizate corect de terţi obiectivi şi utilizând tehnicile riguroase ale analizei surselor critice, pot combina cu succes informaţiile provenite din toate sursele pentru a estima realist capacităţile şi intenţiile potenţiale ale inamicului; şi chiar şi atunci când acest lucru nu e posibil, un grafic cu indicatori şi avertismente bun îi va arăta precis chiar şi celui mai obtuz ministru sau comandant care sunt elementele vitale ale informaţiei care lipsesc pentru a completa imaginea de ansamblu.

UN GRAFIC TIPIC (FOARTE SIMPLIFICAT) CU INDICATORI ŞI AVERTISMENTE

CERINŢA LEGATĂ DE INFORMAŢII – OARE FANTASIA VA DECLANŞA INVADAREA?
DACĂ DA: *CÂND, UNDE ŞI CU CE INTENSITATE? (INDICATORI-CHEIE)*

SURSE →	SIGINT	HUMINT	IMINT	TEHINT	OSINT	DIPLOMATICE ŞI GUVERNAMENTALE	ETC... →		
ELEMENTELE ESENŢIALE ALE INFORMAŢIILOR (EEI) DE LA AGENŢII ↓	NASA, GCHQ?	SIS/MI6 CIA?	SATELIT, DRONE?	RADARE, SONARE?	JURNALIŞTI, TV, TURIŞTI?	ATAŞAŢI MILITARI, AMBASADE?			
LOCAŢIA UNITĂŢILOR FS, AEROPURTATE ŞI NAVALE?	ROŞU Se deplasează spre graniţe	Desfăşurate din cazărmi				GALBEN Activitate neobişnuită raportată			
NAVE DE RĂZBOI PE MARE?	GALBEN Pe mare		ROŞU Nu în port	GALBEN Radare detectate		ROŞU Nu în port			
LOCAŢIA SUBMARINELOR?		ROŞU Nu în port		GALBEN Sonare neobişnuite detectate					
APARATE DE ZBOR DISPONIBILE?	VERDE Tăcere radio	VERDE În hangare	VERDE În hangare	VERDE Nicio activitate	Nu se văd aparate de zbor	VERDE În hangare			
PILOŢI RECHEMAŢI DIN PERMISIE?		VERDE Piloţi în permisie de weekend			VERDE Echipaj absent	VERDE Piloţi plecaţi în weekend			
SECURITATE SUPLIMENTARĂ ÎN BAZELE MILITARE?		ROŞU Baze militare securizate			ROŞU Baze militare securizate	ROŞU Baze militare securizate			
MUNIŢIE DESCĂRCATĂ?		Au fost văzute multe camioane			GALBEN Multe vehicule	ROŞU Au fost văzute multe camioane			
MIŞCĂRI DE TRUPE?	GALBEN Activitate neobişnuită	ROŞU Unităţi părăsesc cazărmile	ROŞU Multe mişcări de trupe		ROŞU Multe mişcări de trupe	ROŞU Unităţi părăsesc cazărmile			
ATACURI CIBERNETICE?	ROŞU Un oarecare blocaj	ROŞU Atacuri DOS răspândite		ROŞU Atacuri răspândite	ROŞU Atacuri DOS răspândite	ROŞU Atacuri DOS răspândite			
MOBILIZARE ŞI CONVOCAREA REZERVIŞTILOR?		GALBEN Numai specialişti				GALBEN Numai specialişti			
TRANSMISIUNI RADIO NEOBIŞNUITE?	GALBEN Activitate neobişnuită detectată		GALBEN Vehicule transmisiuni în mişcare	GALBEN Activitate şi frecvenţe neobişnuite					

Acesta este un grafic clasic din care analistul de informaţii poate vedea că, deşi are loc o importantă activitate de pregătire (armată, forţe speciale [FS], nave în mişcare etc.), nu există dovada clară a unui atac *iminent*. Descărcarea muniţiei indică o pregătire distinctă pentru acţiune; inactivitatea şi tăcerea radio de pe aerodromuri pot fi înşelătoare, deoarece forţa de luptă aeriană se mobilizează şi loveşte rapid. Însă fantasienii încă nu sunt pregătiţi de acţiune, *deşi par să se mobilizeze pentru ceva.*

E oare momentul să i se dea un telefon ministrului...?

Guverne dezvoltate din punct de vedere tehnic, precum SUA, şi agenţii high-tech cum ar fi North American Air Defence Command (NORAD) se bazează, inevitabil, pe indicatori şi grafice de avertizare realizate pe computere extrem de sofisticate. În mod tradiţional, organizaţiile cu conştiinţă politică (cum sunt mandarinii de la Foreign & Commonwealth Office şi JIC) prezintă tendinţa istorică de a-şi pleca privirea asupra unui instrument atât de evident tehnic, deoarece le lipseşte subtilitatea intelectuală a mai elegantei „Evaluări diplomatice" – o *foarte* atent formulată prezentare a argumentelor pro şi contra, pentru orice fel de situaţie, făcută de aşa-zisele minţi „Rolls-Royce" de la Whitehall...

Cu toate acestea, graficul amăgitor de simplu cu indicatori şi avertismente este invariabil mai de încredere decât capriciile minţii, oricât de strălucită şi de experimentată ar fi aceasta, deoarece aplică o logică academică nemiloasă asupra situaţiei aflate la dispoziţie. De exemplu, în 1974, în timpul crizei din Cipru, Cabinetul britanic a fost îngrijorat de faptul că Turcia urma să aibă o a treia şansă de a ocupa Ciprul, iar cei de la Whitehall au intrat în panică. Totuşi, dacă Whitehall ar fi utilizat schema simplă cu indicatori şi avertismente care răspundea la întrebări-cheie de genul „Sunt dispersate sau nu avioanele Forţelor Aeriene Turce?", „Sunt încărcate cu bombe avioanele?" sau „Piloţii turci sunt gata de decolare sau sunt liberi în weekend?", atunci ar fi aflat că Forţele Aeriene Turce nu erau nici pe departe pregătite să lupte, iar situaţia n-ar fi trebuit să-l stânjenească pe ministrul de externe şi să-l oblige să ceară scuze în Cabinet, un fapt încă trecut sub tăcere cu o anumită amărăciune.

Nici chiar atunci jocul nu e încheiat. Aşa cum va reieşi cu claritate din capitolele următoare, chiar şi după ce au fost diseminate decidenţilor, informaţiile exacte mai pot fi încă alterate; distorsionate de alţi factori (de obicei, de neîncredere); ignorate; sau ajung prea târziu pentru a mai fi utile. Pentru alte probleme mai complicate, „informaţiile secrete" trec prin aceeaşi revoluţie digitală care străbate lumea ca un uragan, fiind necesară adaptarea lor la noile condiţii. Vechiul ciclu informativ tradiţional este ameninţat acum de tehnologiile avansate.

Pieţele monetare civile au identificat deja acest model schimbător al colectării informaţiilor şi al diseminării pentru câştiguri financiare şi au făcut investiţii corespunzătoare. Responsabilii de

„informaţiile" de pe piaţă se bazează acum aproape în întregime pe computere de mare viteză şi pe sisteme de tranzacţionare de înaltă frecvenţă care analizează în câteva milisecunde o uriaşă cantitate de informaţii în beneficiul firmelor de pe Wall Street sau din City of London. Este vorba de o provocare la adresa metodelor tradiţionale ale activităţii de informaţii.

Va fi interesant să vedem cum se descurcă armata cu organizarea şi administrarea erei digitale integrate, cu noua disciplină all-in-one C4I STAR (Command, Control, Communications, Computers and Intelligence [Comandă, Control, Comunicaţii, Computere şi Informaţii] – plus Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance [Supraveghere, Descoperirea şi Cercetarea Ţintei]. În viitor, această schimbare va reprezenta pentru guverne şi agenţiile lor de informaţii o formidabilă – şi foarte costisitoare – provocare.

Înarmaţi cu o mai bună înţelegere a mecanismelor fundamentale ale procesului informativ şi capabili să discernem adevăratul rol al „serviciilor de informaţii", putem privi acum mai îndeaproape adevărul din spatele activităţilor care au modelat armate, bătălii, mari evenimente şi destinele naţiunilor.

PARTEA a IV-a

DESPRE HUMINT ŞI SPIONI

Informaţiile obţinute din surse umane – HUMINT – ne-au însoţit încă de la începuturi. Spionii reprezintă esenţa activităţii de informaţii, iar prezenţa lor datează din vremuri imemoriale. În timp ce informaţiile din surse electromagnetice există de peste un veac, cele obţinute din imagini au o vechime mai mică de un secol, iar cele din surse electronice datează doar de şaptezeci de ani, informaţiile obţinute din surse umane – spioni şi spionaj – reprezintă cea mai veche formă de activitate de informaţii – şi cea mai numeroasă. De la Sumeria şi până la titlurile din ziarele de mâine, de la războiul total şi până la furtul secretelor comerciale, mereu au existat şi vor exista spioni. Spionajul înseamnă încredere şi trădare, speranţă şi frică, iubire şi ură. Spionarea pentru a colecta informaţii despre „ceilalţi" este eternă şi a fost mereu axată pe oameni şi pe personalităţi. Familiile spionează; firmele spionează; naţiunile spionează.

Ceea ce poate face în primul rând un spion este să identifice *intenţiile* printr-o modalitate care, de cele mai multe ori, nu este accesibilă metodelor tehnice sau mecanice ale activităţii de informaţii. Cunoaşterea intenţiilor adversarului este crucială. Activitatea de informaţii a însemnat mereu mai mult decât o simplă numărătoare statistică: câte tancuri? Câţi terorişti? Odată identificată capacitatea adversarului, o cerinţă-cheie va fi întotdeauna „Ce intenţionează el să facă?". Ea nu dispare niciodată, astfel încât spionul cu acces la informaţii, indiferent prin ce mijloace a fost recrutat, va avea întotdeauna de jucat un rol în furnizarea răspunsului. Ofiţerii de caz din lumea întreagă încearcă zilnic să convingă oameni cu acces la informaţii să devină trădători, utilizând metode străvechi pentru a-i încuraja sau a-i constrânge s-o facă.

HUMINT este un domeniu foarte întins. E vorba de mult mai mult decât nişte simpli spioni sau de fanteziile cu James Bond. Pentru început, există mai multe forme de HUMINT – de la interogarea dezertorilor şi a refugiaţilor până la chestionarea prizonierilor de război, ori de la dirijarea agenţilor din spatele liniilor inamice la schimburile diplomatice discrete şi politicoase de la diverse serate.

Aşa cum reiese şi din denumire, HUMINT presupune abordarea celei mai înşelătoare, mai supuse greşelii şi mai nesigure surse de informaţii: fiinţele umane.

Prin urmare, spionii s-au aflat mereu în mijlocul nostru, într-o formă sau alta, bună sau rea. Examinând istoria activităţii de informaţii, un adevăr iese în evidenţă: destul de des, spionii nu sunt nişte oameni de treabă. CIA şi FBI au parcurs în anii 1990 o fază în care au fost elaborate instrucţiuni care interziceau recrutarea unor surse vinovate de încălcarea drepturilor omului sau care „ar fi putut pune agenţia într-o situaţie stânjenitoare". Problema este următoarea: de pildă, dacă vrei să ştii într-adevăr ce se întâmplă în interiorul organizaţiilor teroriste criminale, sau al unui grup jihadist sângeros, atunci eşti nevoit să-ţi murdăreşti mâinile.

Aşa cum ştie orice detectiv, dacă vrei să te lupţi cu delincvenţa, trebuie să te cufunzi în mocirlă, să bântui barurile ieftine şi să te înhăitezi cu infractorii. Dacă vrei să colectezi informaţii de la militanţii islamişti, atunci eşti obligat, cel puţin, să vorbeşti cu aceşti indivizi sângeroşi care decapitează oameni. HUMINT – manipularea agenţilor – presupune uneori o inimă de piatră, amorală şi nu este pentru mofturoşi, deoarece repulsia şi eschivarea nu colectează informaţii importante. HUMINT poate fi o activitate extrem de haotică pentru toţi cei implicaţi.

Elementul-cheie al recrutării unei surse umane este întrebarea esenţială: are *acces* persoana respectivă la informaţiile de care avem nevoie? Chiar şi acest lucru poate fi o evaluare bazată pe potenţialul său acces. În anii 1930, sovieticii au recrutat tineri absolvenţi *fără* niciun fel de acces la informaţii cu scopul de a-i lăsa să-şi croiască singuri drum prin ţesătura administraţiei britanice pentru a câştiga strălucitorul premiu reprezentat de accesul la secrete pe termen lung. Succesele repurtate de Philby, Burgess, MacLean, Blunt şi Cairncross spun multe despre triumful acestei politici cu efect întârziat.

Jucăriile tehnologice moderne, cum ar fi o piatră falsă cu un computer ascuns care poate fi „încărcat" cu informaţii secrete de un agent aflat în trecere prin intermediul unui minitransmiţător, atrag atenţia presei mondiale atunci când ies la iveală în mijlocul obişnuitului potop de scandaluri şi incriminări. Însă acestea nu sunt decât nişte simple dispozitive tehnice menite să faciliteze măiestria agentului secret. Un „contact pe furiş" cu o piatră sau cu un copac nu

este suficient. Nevoia reală de HUMINT persistă. Agentul sub acoperire cu acces la tabăra inamicului este în continuare esenţial pentru majoritatea operaţiunilor de spionaj.

Având la îndemână această caracterizare mai cuprinzătoare, putem examina mai în detaliu spionii şi HUMINT. Această cercetare mai profundă a spionului este justificată, deoarece spionii şi spionajul sunt de departe sursele de informaţii cele mai importante şi mai diverse, originea lor pierzându-se în negura timpului. HUMINT este un subiect mai important decât toate celelalte subiecte luate la un loc. Motivele spionajului sunt reprezentate în mod tradiţional de acronimul „MICE", cele patru declanşatoare principale ale trădării fiind următoarele: Money (Bani); Ideology (Ideologie); Compromise/Coercion (Compromis/Constrângere); şi Ego (Orgoliu). Cu toate acestea, ofiţerii de informaţii şi de securitate cu experienţă ştiu că în spatele acestor patru elemente se ascunde cel mai puternic dintre toate motivele: o nemulţumire inflamată.

Să examinăm acum în detaliu aceste tipuri de spioni şi să vedem de ce au făcut ceea ce au făcut.

CAPITOLUL 6

Bani: neobişnuita afacere a familiei Walker

Într-o zi friguroasă de decembrie, chiar înainte de Crăciunul anului 1967, un bărbat care-şi spunea „John Harper" a intrat în Ambasada Sovietică de la Washington cu o neobişnuită propunere de afaceri. Domnul Harper s-a oferit calm să spioneze pentru ruşi, oferind în schimbul unei sume de bani un teanc de documente strict secrete autentice ale Marinei Militare americane.

Misteriosul „domn Harper" s-a prezentat ca fiind maistrul militar principal John A. Walker din Marina Militară a Statelor Unite. El a pretins că este custodele listelor de coduri ale tuturor materialelor cuprinzând comunicaţii clasificate de la CINCLANT, baza navală a Flotei Atlantice din Norfolk, Virginia. Pentru a dovedi acest lucru, i-a arătat generalului sovietic din KGB Boris Solomatin, ofiţerul său de caz, legitimaţia emisă de Marina Militară şi i-a dat în avans o copie după lista de coduri a comunicaţiilor clasificate dintr-o lună.

Walker a precizat că dorea să spioneze – dar numai pentru bani. Ştia exact ce făcea şi cât valora munca lui. A luat în derâdere marxismul şi comunismul – ideologia nu avea ce căuta aici. În ce-l privea pe american, era vorba strict de afaceri.

Lui Walker i s-a dat un acont de mai multe mii de dolari în numerar. Uimiţi, ruşii l-au scos pe acest echivalent informativ al lui Moş Crăciun pe poarta din spate a ambasadei, în portbagajul unei maşini, şi au stabilit un venit lunar de 1 000 de dolari. Cel mai groaznic coşmar al securităţii Marinei Militare tocmai începuse.

Walker se înrolase în Marină în 1955 după ce mărturisise comiterea mai multor delicte. Un judecător cumsecade i-a oferit şansa de a alege între înrolarea în Marină şi închisoare. Walker a fost trimis la baza din Charleston, Carolina de Sud, unde, treptat, a făcut datorii. A început chiar să conducă un taxi în timpul misiunilor pe uscat şi a plimbat maşini închiriate între diverse oraşe, dar n-a fost suficient.

În consecinţă, aşa cum procedează orice om de afaceri întreprinzător, a căutat un produs pe care să-l poată vinde. În calitate de

şef de comunicaţii verificat şi autorizat, se număra printre puţinii oameni care aveau acces la toate setările de coduri folosite pentru dispozitivul secret de criptare al Marinei Militare americane, KW-7.

Numai expeditorul şi destinatarul semnalelor cunoşteau aceste setări de coduri zilnice, care erau sigilate în pachete şi depozitate de ofiţeri verificaţi. Aceste pachete sigilate şi codurile lor setate zilnic valorau o groază de bani pentru agenţiile de informaţii ostile.

Exact asta le-a oferit sovieticilor John Walker. Cu o maşină de criptat KW-7 şi cu setările secrete zilnice, Moscova putea citi instantaneu întregul trafic clasificat al Marinei Militare americane, la fel de rapid şi de uşor cum ar fi citit ziarul – de la mesaje legate de bombardamente atomice la desfăşurătorul cu staţionările navelor maritime. Era într-adevăr o oportunitate care apare doar o dată în viaţă.

Însă sovieticii trebuiau mai întâi să obţină un KW-7 în stare de funcţionare.

Pe 23 ianuarie, în largul coastei Wonsanului, submarinul USS *Pueblo*, o navă de spionaj strict secretă burduşită cu aparatură de înregistrare a transmisiunilor radio clasificate şi cu documente, a fost abordată de un vânător de submarine nord-coreean şi i s-a ordonat să oprească. Prins în cursă şi depăşit din punct de vedere al armamentului, micul şi vulnerabilul *Pueblo* s-a predat.

Echipajul fiind capturat, submarinul a fost escortat în portul Wonsan. Materialul SIGINT s-a scurs direct către Moscova. La o lună după ce John Walker şi-a oferit serviciile, sovieticii reuşeau să deturneze o navă SIGINT a Marinei Militare a Statelor Unite cu tot cu nepreţuitele ei maşini de criptat.

Moscova avea acum în mână ambele piese ale puzzle-ului. Pe de o parte, maşinile de pe *Pueblo*, iar pe de altă parte un spion american activ, de la Cartierul General al Flotei din Norfolk, Virginia, cu listele de coduri şi cu promisiunea de a căpăta acces şi la alte informaţii. Era o lovitură de o extraordinară valoare. Şi, mult mai grav decât atât, Marina Militară şi criptografii săi n-aveau nici cea mai mică idee că secretele navale ale ţării fuseseră compromise. Aşa s-a născut afacerea de spionaj a lui Walker.

După şase luni, trădarea lui Walker a devenit un schimb comercial regulat. Ruşii l-au asigurat că erau pregătiţi să plătească gras pentru orice fel de materiale criptografice pe care le-ar fi putut furniza. KGB i-a strecurat chiar lui Walker un detector special conceput pentru noua serie de maşini de criptat americane KL-47.

Acesta putea detecta şi „citi" automat setări încifrate pe rotoare. Oamenii lor de ştiinţă îl creaseră după maşinile KW-7 capturate de pe *Pueblo* şi după cele pierdute în Vietnam.

În următorii nouă ani, până în 1976, Walker a pus bazele unei afaceri organizate de spionaj criptografic în interiorul Marinei Militare a Statelor Unite. Înşelăciunea comisă de Philby, Burgess şi MacLean păleşte în faţa acestei trădări masive; şi totul doar pentru bani.

Walker avea două probleme. În primul rând, în pofida avertismentelor din partea KGB-ului, el şi-a implicat soţia în această trădare. Barbara a devenit bănuitoare atunci când a observat ameliorarea bruscă a situaţiei financiare a familiei. Atunci când a găsit o pungă plină cu documente clasificate, l-a luat la întrebări pe Walker. La început, acesta a pretins că sursa banilor era cumulul de slujbe pe care le avea, dar, în cele din urmă, a admis că spiona. Uimitor este faptul că şi-a luat soţia până la o cutie poştală camuflată pentru a o implica şi pe ea. A fost o greşeală, deoarece Barbara bea mult, iar căsnicia lor se şubrezise.

A doua problemă a fost mai puţin urgentă. Odată cu pensionarea din Marina Militară, accesul lui Walker la „produsul" pe care-l furniza avea să se stingă; dar dacă putea recruta un coleg căruia să-i plătească un salariu plus comision, atunci ar fi putut să-şi administreze mai bine „afacerea". În 1975 a descoperit ceea ce căuta şi a recrutat un vechi prieten din Marină, maistrul militar clasa I Jerry Whitworth, un alt specialist în comunicaţii, căruia i s-a spus că lucrează ca „prieten al Israelului".

În vara lui 1975, atunci când Walker a cerut să fie pensionat anticipat, el îl dirija activ pe Whitworth în rolul de agent plătit şi însărcinat cu furnizarea de secrete în timp ce se afla la bordul submarinului USS *Niagara Falls* în postul deţinut cândva de Walker. Atunci când nava a fost andocată, Whitworth a fost repartizat la Centrul de Comunicaţii Navale din Alameda, California, unde îşi petrecea pauzele de prânz într-o furgonetă aflată într-o parcare, fotografiind documente clasificate. Sovieticii l-au plătit cu sume frumoase, şi aşa a procedat şi Walker, acum un investigator liber-profesionist.

Whitworth a descoperit curând că nu lucra pentru Israel, ci pentru KGB. În 1983, când a ieşit definitiv din reţea (după ce furnizase un adevărat tezaur format din documente legate de listele de coduri pentru sistemele criptografice KW-7, KY-8, KG-14, KWR-37 şi KL-47, precum şi cel mai nou sistem de securizare pentru telefoane STU), se părea că, din nou, afacerea lui Walker avea să se încheie.

Totuşi, ca orice om de afaceri priceput, Walker s-a ridicat la înălţimea provocării şi şi-a diversificat activitatea. El l-a abordat pe fiul său, Michael, un subofiţer din biroul administrativ al portavionului USS *Nimitz*, şi l-a rugat să se alăture afacerii de familie în schimbul unor sume de bani. Michael s-a conformat şi a fotocopiat pentru KGB peste 1 500 de documente referitoare la o mare varietate de subiecte, inclusiv depozitarea armelor nucleare şi procedurile de eliberare a acestora, noi sisteme de luptă, proceduri operative de comandă, identificarea metodelor şi liste cu ţinte urgente. Walker credea că, menţinând afacerea în familie, se afla mai în siguranţă şi că, cu cât avea mai mulţi „angajaţi", cu atât era mai mare fluxul de produse puse la dispoziţie de furnizori – şi, prin urmare, cu atât aveau să fie mai mari sumele de bani plătite de sovieticii recunoscători.

Apoi a apelat la fratele său mai mare, Arthur, locotenent pensionat din Marina Militară, care îi datora nişte bani. Arthur Walker era angajatul unui contractor din domeniul apărării şi lucra la dosarele clasificate legate de reparaţiile navelor de război americane. Walker i-a făcut pe toţi parteneri. Toţi erau plătiţi „după rezultate", printr-o neobişnuită operaţie de tip piramidal, cu fondurile furnizate de sovietici.

În 1984, Serviciul de Investigaţii al Marinei Militare (NIS, acum NCIS) a devenit bănuitor. Aflat la pensie, Jerry Whitworth începuse o corespondenţă anonimă cu FBI-ul din San Francisco, oferind secrete întunecate despre spionajul naval. Agenţii FBI implicaţi n-au putut da de urma misteriosului informator care se autointitula „RUS", dar au transmis informaţiile la NCIS.

Cealaltă problemă a lui Walker era fosta sa soţie, care devenise de-acum o beţivă irascibilă şi ameninţa că avea să dezvăluie totul la FBI. Aşa cum era de aşteptat, în noiembrie 1985 Barbara Walker şi-a denunţat fostul soţ la biroul FBI din Boston. Fosta soţie a spionului i-a vorbit unui agent despre mărturisirea soţului ei şi despre drumul pe care l-a făcut alături de el până la cutia poştală camuflată din Washington.

Din păcate, Barbara Walker era beată pe jumătate (a băut votcă chiar şi în timpul întrevederii din biroul FBI), iar agentul a decis că probabil juca teatru din ură faţă de fostul ei soţ. Şi-a trimis raportul la Boston, unde acesta a fost clasat în tăcere. Cu toate acestea, problema nu a dispărut. Biroul din Norfolk, Virginia, a redeschis cazul. Unul dintre primele interviuri a fost cel al fiicei lui Walker, Laura Walker Snyder, care le-a spus anchetatorilor uimiţi că tatăl ei încercase s-o recruteze cu câţiva ani înainte, pe vremea când era sergent în armată.

O unitate de contraspionaj a FBI-ului a început o investigaţie, operaţiunea primind numele de cod Windflyer.

Laţul începuse să se strângă în jurul lui Walker. FBI i-a întins o capcană cu ajutorul Laurei Walker Snyder. Aceasta i-a telefonat tatălui ei, iar el a încurajat-o să intre din nou în armată sau chiar în CIA. FBI asculta. La bordul navei USS *Nimitz*, anchetatorii de la NCIS l-au luat la întrebări pe înspăimântatul Michael Walker. Acesta a cedat şi a mărturisit.

Anchetatorii s-au pregătit să dea lovitura de graţie.

În seara zilei de 19 mai 1985, după ce s-a asigurat că nu-l vede nimeni, John Anthony Walker Jr. a oprit furgoneta pe şoseaua pustie aflată în nordul Washingtonului, a coborât şi a lăsat o pungă de cumpărături în apropierea unui stâlp de telegraf şi a unui copac pe care era bătută în cuie o plăcuţă purtând inscripţia „Vânatul interzis". „Punga de gunoi" conţinea 129 de copii ale unor documente clasificate aparţinând Marinei Militare; fiecare mişcare a lui Walker a fost observată cu ajutorul unei operaţiuni majore de supraveghere iniţiată de FBI. Nu departe, o persoană din KGB arunca o pungă de cumpărături conţinând 200 000 de dolari în bancnote de 50 şi de 100 de dolari.

Cu toate acestea, atunci când Walker a sosit la punctul stabilit pentru a lua punga cu bani, n-a mai găsit-o. A făcut cale întoarsă şi a descoperit că dispăruse şi punga lui cu secretele Marinei Militare, inclusiv semnalul de securitate, o cutie de suc goală. Ofiţerii din FBI l-au urmărit pe spionul uimit care a verificat de câteva ori, cu frenezie, cele două locuri – ambele pungi se evaporaseră. Imediat după miezul nopţii, a renunţat şi s-a cazat la un motel, ocupând camera 763.

Nimeni nu ştie ce s-a petrecut la momentul acela în mintea trădătorului. Poate că n-a fost prea îngrijorat, deoarece sovieticii o mai dăduseră în bară de câteva ori cu cutiile poştale camuflate. Totuşi, atunci când a sunat telefonul la ora 03:30, Walker era treaz şi atent. O voce agitată a ţipat: „Aici recepţia. Furgoneta alb cu albastru din faţă este a dumneavoastră?"

„OK", a replicat Walker. „Vin imediat."

Dar Walker avea o problemă. Asupra lui se găsea un plic cu instrucţiunile foarte detaliate ale KGB-ului privind localizarea cutiei poştale camuflate şi a celor 200 000 de dolari. Îngrijorat, spionul a luat cu el pistolul de calibrul 38 şi a ieşit pe coridor să verifice dacă era cineva acolo. Coridorul era gol, aşa că a pus mâna pe plicul

incriminator şi a încercat, pentru orice eventualitate, să-l ascundă în spatele automatului cu gheaţă. În acelaşi timp, doi ofiţeri FBI înarmaţi au ieşit din camerele învecinate şi au strigat: „FBI! Lasă arma jos!"

Împietrit, Walker a aruncat pistolul.

În vreme ce Walker încă nu-şi revenise după şocul arestării, agentul FBI Hunter a scos la iveală o scrisoare dactilografiată pe care trădătorul o pusese printre documentele furate pentru ruşi. Walker a fost prins în flagrant delict. KGB-ul îl avertizase de mai multe ori să nu lase nimic personal în cutia poştală camuflată. Acum se incriminase singur. Totul se sfârşise.

Walker a încercat să se târguiască cu autorităţile, căutând o formă de înţelegere care să-i aducă fiului său o condamnare mai mică. El a pledat vinovat şi s-a oferit să recunoască totul. În plus, a promis că va depune mărturie în calitate de martor al acuzării împotriva fostului său tovarăş, Jerry Whitworth.

Fostul său „partener de afaceri" a fost în cele din urmă condamnat de tribunalul federal pentru spionaj având în vedere participarea sa la activităţile unei reţele de spionaj pe care guvernul a considerat-o cea mai vătămătoare conspiraţie din ultimele decenii. Whitworth a fost condamnat la 365 de ani de închisoare şi amendat cu 410 000 de dolari.

Fiul lui Walker, Michael, care jucase un rol relativ minor în cadrul reţelei şi acceptase să depună mărturie în schimbul unei reduceri a sentinţei, a fost eliberat condiţionat în 2000. Barbara Walker n-a fost acuzată. Walker însuşi a fost găsit vinovat la toate capetele de acuzare şi a fost condamnat la închisoare pe viaţă.

Povestea lui Walker aruncă o rază de lumină asupra ungherelor mai întunecate ale visului american. După demascarea, în 1985, a reţelei sale de spionaj cu aspect de afacere comercială, a devenit clar faptul că motivul lui Walker a fost de natură pur financiară, nicidecum ideologică. Walker nu era vreun străin sau vreun „outsider" devotat cauzei comunismului internaţional.

În pofida afirmaţiilor lui de după arestare, potrivit cărora „Farsa Războiului Rece şi maşina de război absurdă căreia i-a dat naştere au fost pentru mine o glumă din ce în ce mai jalnică", adevăratul motiv al trădării au fost banii.

Afirmând despre tatăl lui John F. Kennedy – corect – că a fost un contrabandist şi un escroc, Walker le-a spus anchetatorilor că „o sumă suficientă de bani cumpără respectabilitatea; îţi poţi chiar trimite fiul la Casa Albă".

Reţeaua de spionaj a lui Walker a fost fără îndoială una dintre cele mai vătămătoare din istoria Statelor Unite. Proporţiile prejudiciului sunt greu de evaluat; guvernul american a trebuit să cheltuiască peste un miliard de dolari pentru a schimba toate codurile şi echipamentul compromis de acţiunile lui Walker, ca să nu mai vorbim de pierderea încrederii în rândul marinarilor activi.

Un fapt incomod este acela că, între 1967 şi 1985, furnizându-i KGB-ului detalii complete despre planurile şi capacităţile Statelor Unite, John Walker a compromis total abilitatea Americii de a lupta pe mare împotriva sovieticilor în cazul unui potenţial război. Supervizorul său, Boris Solomatin, l-a numit mai târziu „cel mai important spion recrutat vreodată de Rusia. John Walker ne-a permis accesul la codurile celor mai secrete maşini criptografice", adăugând că „ne-a oferit echivalentul unui loc în Pentagon, de unde v-am putut citi cele mai vitale secrete".

Ofiţerul KGB Vitali Iurcenko a fost chiar şi mai direct: „Walker a fost cel mai important caz din istoria KGB-ului. Am descifrat milioane de mesaje. Dacă ar fi izbucnit un război, l-am fi câştigat."

CAPITOLUL 7

Ideologie

Faimosul cvintet de la Cambridge

Cel mai cunoscut exemplu de spioni ideologici este cel al aşa-numitului „Cvintet de la Cambridge" – Burgess, MacLean, Philby, Blunt şi Cairncross –, care a spionat în anii 1940 pentru Uniunea Sovietică condusă de Stalin. Cel puţin la început, toţi au părut seduşi de posibilităţile utopice ale unui stat marxist-comunist. Blunt – cel mai în vârstă – vizitase în 1933 Uniunea Sovietică şi se pare că a fost recrutat în 1934.

Ceea ce i-a adus laolaltă pe mulţi dintre ei a fost impactul preferinţelor lor sexuale asupra actului de trădare. Unii au fost membri ai unei societăţi închise de la Cambridge numită „Apostolii". Acest frison produs de ideea de conspiraţie şi de secrete de natură sexuală a dat naştere unui climat propriu unei case de toleranţă. Aici au fost încurajate şi au înflorit şi alte secrete conspirative. „Apostolii" au devenit un centru secret de recrutare pentru tinerii devotaţi ideologic care doreau să-şi croiască drum prin ţesătura societăţii britanice, iar NKVD-ul a fost incredibil de răbdător cu noii spioni achiziţionaţi.

Momentul decisiv pentru spionii „idealişti" din rândul conspiratorilor de la Cambridge a venit în august 1939, atunci când Ribbentrop şi Molotov au semnat pactul de neagresiune. După aceea, orice pretext legat de ideea că spionii acţionau în slujba unei cauze morale înalte şi-a pierdut valabilitatea. O lovitură cinică dată de realpolitik i-a transformat brusc pe naziştii lui Hitler şi pe comuniştii lui Stalin în aliaţi şi fraţi de cruce – cel puţin pe hârtie.

Cu toate acestea, gimnastica intelectuală necesară pentru a surmonta acest obstacol ideologic nu le-a pus nicio problemă minţilor agile ale bărbaţilor din Trinitatea de la Cambridge. Pretinzând că lucrează în interesul Internaţionalei Comuniste (şi nu pentru URSS),

îşi salvau astfel conştiinţele. Adevărul este că Burgess, Philby şi MacLean îşi urau atât de mult societatea şi concetăţenii, încât erau pregătiţi să-şi vândă sufletul diavolului – pentru că asta au făcut trădătorii de la Cambridge.

În plus, aşa cum au descoperit mulţi spioni, era prea târziu pentru a mai da înapoi. Erau de-a dreptul bucuroşi să continue să spioneze pentru Revoluţie: în plus, exista mereu în fundal ameninţarea cu şantajul sau cu deconspirarea dacă nu cooperau mai departe cu Uniunea Sovietică. Trădarea din trecut i-a prins în capcană, aşa cum cad pradă muştele prinse în pânza de păianjen. Faimosul Cvintet nu a avut de ales şi a trebuit să continue să spioneze pentru Moscova şi pentru gloriosul tovarăş Stalin – indiferent de câte exhibiţii şi mistificări intelectuale a fost nevoie.

Au repurtat de altfel un succes fenomenal. Reţeaua mai largă de la Cambridge a penetrat în cele din urmă cele mai intime secrete ale statului britanic şi, începând cu 1940, i-a furnizat Moscovei practic toate secretele cunoscute de englezi. Cairncross lucra direct cu Lordul Hankey, care era efectiv supraveghetorul serviciilor secrete ale lui Churchill; Leo Long a vândut secretele maşinii Enigma de la Bletchley Park; Donald MacLean era prim-secretar al Ambasadei Britanice din SUA şi a comunicat tot felul de secrete anglo-americane; Anthony Blunt spiona MI5; iar Kim Philby conducea Biroul Iberic din MI6/SIS. Erau atât de productivi, încât, uneori, Centrul de la Moscova întâmpina greutăţi în prelucrarea, ca să nu mai vorbim de credibilitatea, acestei cantităţi imense de materiale transmise de reţeaua de spionaj.

Inevitabil, au început să fie suspectaţi. În 1948, cu mult înainte de deconspirarea publică a lui Blunt, Philip Hay, un ofiţer demobilizat de curând, a participat la un interviu de la Palatul Buckingham pentru postul de secretar personal. După ce au trecut pe coridor pe lângă Blunt, Sir Alan Lascelles, secretarul personal al regelui, l-a avertizat în şoaptă pe Hay: „Apropo, ăsta e spionul nostru rus."

La sfârşitul anilor 1950, „Cei cinci magnifici" ai KGB-ului au fost deconspiraţi într-un fel sau altul: însă prejudiciul adus de aceşti spioni intelectuali aroganţi a fost imens. Amintirea lor va rămâne întotdeauna legată de ideea de trădare.

Acolo unde ideologia şi orgoliul îşi dau mâna: Ana Montes

Cazul Anei Belen Montes, un analist de la DIA (Defence Intelligence Agency – Agenţia de Informaţii a Apărării) care a spionat pentru Cuba din 1985 până în 2001, scoate în evidenţă curiosul amestec dintre ideologie şi orgoliu, care motivează uneori acţiunile unui spion. Poreclită de colegii ei „Regina Cubei", Montes le-a dezvăluit supervizorilor săi de la DGI (Dirección General de Inteligencia – Direcţia Generală de Informaţii), timp de 16 ani, toate secretele care i-au căzut sub ochi. Se pare că ura America şi adora Cuba. FBI crede că a fost probabil cea mai importantă cârtiţă infiltrată în sistemul de apărare american.

Crescută de un tată portorican dominator, limba sa maternă era spaniola. Avea o minte precisă, era inteligentă şi harnică. În 1979 şi-a luat diploma în afaceri externe la Universitatea din Virginia.

Potrivit unui raport declasificat, decizia lui Montes de a spiona pentru Cuba a fost „deliberată la rece". Datorită declaraţiilor sale antiamericane făţişe, mai ales legate de sprijinul acordat de SUA grupărilor Contras (rebeli care luptau împotriva guvernului sandinist de stânga din Nicaragua), precum şi laudelor la adresa Cubei lui Castro, a fost curând reperată de un agent cubanez în timp ce lucra la Departamentul de Justiţie din Washington. Montes a fost recrutată ca spion în cursul unei călătorii clandestine la New York, în decembrie 1984. Acolo s-a întâlnit cu ofiţeri cubanezi sub acoperire ataşaţi la Naţiunile Unite şi „a fost de acord fără şovăire" să lucreze pentru Castro şi pentru cubanezi.

Pe vremea aceea nu exista verificarea obligatorie cu poligraful pentru ofiţerii DIA de rang inferior. Astfel, în septembrie 1985, Montes, în pofida convingerilor sale de stânga deja confirmate şi a criticării în termeni duri a politicii administraţiei Reagan în America Centrală, a fost angajată de DIA la biroul pentru America Centrală. Agenţia a primit în rândurile ei un spion cubanez cu pregătire în domeniul informaţiilor.

În meteorica sa carieră ulterioară, Montes a avansat rapid, fiind curând considerată un analist strălucit în domeniul afacerilor cubaneze. De asemenea, s-a dovedit a fi extrem de bine informată în legătură cu politica internă a Cubei; ideile şi raţionamentele ei privitoare la problemele cubaneze au avut multă influenţă

(şi, în unele cazuri, au atenuat) politica americană faţă de izolata insulă a lui Castro.

Privind în urmă, e greu de înţeles cum ar fi putut DGI să-i permită să fie altfel decât „strălucită şi bine informată". Această Mata Hari a lui Castro a fost bine recompensată pentru realizările ei. Cubanezii instruiţi de KGB se pricepeau fără îndoială să manipuleze şi să controleze un asemenea trofeu. După arestare, Montes a insistat în faţa anchetatorilor asupra faptului că avea „dreptul moral" să le furnizeze informaţii cubanezilor şi că ea se considera „egala tovarăşilor din Cuba, nicidecum o simplă unealtă de spionaj".

Montes a afirmat că supervizorii ei cubanezi erau „grijulii şi sensibili la nevoile" sale. Aceştia „îşi dădeau multă osteneală ca s-o asigure că aveau încredere totală în ea". Pentru că n-o plăteau pentru extraordinarele ei servicii, Montes credea că ea deţinea controlul, nu DGI, o presupunere arogantă şi nesăbuită pentru o persoană manipulată de agenţii abili şi lipsiţi de scrupule instruiţi de KGB.

Potrivit evaluării ulterioare a prejudiciului, realizată de Pentagon, Montes a participat în weekenduri la întâlniri regulate şi chiar a reuşit să facă o a doua vizită în Cuba, însă toate detaliile legate de această călătorie sub acoperire au fost revizuite în raportul Pentagonului.

În 1991, Montes a scăpat ca prin urechile acului. În timpul unei verificări de rutină a fost întrebată despre călătoriile în străinătate, iar ea a minţit. Chestionată în legătură cu inexactităţile din cererea iniţială de angajare, a mărturisit că denaturase un anumit incident din trecutul ei. Făcând pe nevinovata, Montes a pretins că „nu am înţeles la vremea aceea importanţa faptului de a fi sinceră şi corectă".

Cazul ei a fost reanalizat la un nivel mai înalt. Conştient de „munca ei strălucită" în cadrul agenţiei, un ofiţer superior de securitate a decis totuşi că, „deşi Montes pare să manifeste tendinţa «de a denatura adevărul» în funcţie de propriile nevoi, iar onestitatea ei reprezintă încă un motiv de îngrijorare, o acţiune potrivnică securităţii este puţin probabilă". Montes şi-a păstrat permisul de acces la informaţii clasificate.

La puţin timp după aceea, ea a informat Comitetul Şefilor de Stat-Major, Consiliul de Securitate Naţională şi chiar pe preşedintele statului Nicaragua în legătură cu capacităţile militare cubaneze. În plus, a ajutat la schiţarea unui controversat raport al Pentagonului potrivit căruia Cuba avea numai o „capacitate limitată" de a prejudicia Statele Unite şi putea pune în pericol cetăţenii americani

doar „în anumite circumstanţe". A primit apoi o nouă promovare, de data asta prestigioasa calitate de membru al Consiliului Naţional de Informaţii.

Însă laţul se strângea în jurul „Reginei Cubei". În 1996, un angajat anonim din DIA şi-a exprimat îngrijorarea în legătură cu loialitatea ei şi cu încrederea pe care o inspira. A fost chestionată de un agent special de la DIA, care a ridicat un semn de întrebare privitor la cererile stupefiante ale lui Montes de a vedea documente clasificate despre subiecte care n-o priveau.

Anchetatorii au ridicat şi mai multe semne de întrebare cu privire la declaraţiile ei, dar nu existau dovezi şi, aparent, nici motive. Această situaţie se datorează parţial scrupulozităţii lui Montes, care s-a străduit să nu încalce procedurile interne de securitate, stângace dar rigide, impuse de DIA. Atât cât şi-au putut da seama anchetatorii, ea n-a luat niciodată acasă documente clasificate, n-a rămas în birou singură după orele de program şi a fost meticuloasă în ceea ce priveşte securitatea.

Spioana n-a făcut altceva decât să citească şi să memoreze tot ce a văzut, scriind rapoartele pe laptopul său pentru a le trimite la DGI. Montes asculta la radioul pe unde scurte instrucţiunile codificate primite de la ofiţerii de control, apoi le înmâna pe furiş pachete agenţilor aflaţi în locuri publice. În felul acesta, şi-a asumat riscuri. Uneori, se întâlnea cu supervizorii ei în restaurantele chinezeşti din Washington. Acolo, spioana strecura un lot nou de dischete cifrate sub farfurioarele cu delicatese culinare. Atunci când i s-a imputat acest lucru, a pretins că aceste contacte erau surse nepreţuite în comunitatea cubaneză. De asemenea, s-a folosit de vacanţele petrecute în însoritele Insule Caraibe pentru a le preda clandestin agenţilor cubanezi „teancuri de materiale secrete". Aceştia au învăţat-o pe Montes cum să păcălească poligraful „încordând muşchii sfincterelor".

În aprilie 1998, securitatea americană a primit rapoarte din diverse surse, potrivit cărora o cârtiţă din DGI opera la Washington. A fost iniţiată căutarea interagenţii a spionului cubanez. Potrivit raportului întocmit de Pentagon, la început s-a crezut că era vorba de un angajat de la CIA.

Dacă e să dăm crezare raportului final al Pentagonului referitor la acest caz, Montes pare să fi fost descoperită aproape din întâmplare. „Am avut noroc", a afirmat un oficial din contraspionaj, fără să dea alte explicaţii. Anchetatorii aveau două indicii cruciale: spionul

necunoscut călătorise probabil la baza navală din Guantanamo – aşa cum făcuse Montes pentru rezolvarea unor probleme oficiale în contul DIA – şi cumpărase un laptop Toshiba. Spionul cubanez intra acum în vizor. Presiunea s-a intensificat în ce priveşte aducerea lui Montes la interogatoriu. Totuşi, FBI a preferat să aştepte pentru a „monitoriza activităţile lui Montes în speranţa că-i va conduce pe anchetatori la alţi membri ai reţelei de spionaj cubaneze".

În mai 2001, înarmat cu un mandat federal, FBI şi-a asumat un mare risc şi a iniţiat o operaţiune clandestină de percheziţionare a apartamentului lui Montes în timp ce aceasta era plecată din oraş împreună cu noul ei prieten. Exista pericolul ca, fiind un agent abil, ea să-şi fi însemnat sertarele şi dulapurile în aşa fel încât să-şi dea seama dacă în casă a pătruns cineva în absenţa ei, oricât de grijulie ar fi fost persoana respectivă. Era suficient un fir de păr aşezat pe un sertar al biroului sau un dop în spatele unei uşi închise pentru ca un spion bine instruit să-şi dea seama la întoarcere că cineva îi percheziţionase casa.

În ciuda acestui risc, specialiştii de la FBI au scotocit peste tot, răsfoind sute de cărţi şi fotografiind zeci de documente personale. Într-o cutie de carton din dormitor au descoperit un radio Sony pe unde scurte, apoi, ascuns, un laptop Toshiba. Tehnicienii au copiat hard disk-ul, au închis computerul şi au plecat.

Nu prea şi-au dat seama la momentul acela, dar descoperiseră o comoară. Câteva zile mai târziu, conţinutul hard disk-ului a fost dezvăluit. Înainte de a o aresta pe Montes, FBI a vrut să aibă codurile secrete de criptare pe care anchetatorii credeau că le poartă tot timpul în geantă. Au plănuit s-o atragă afară din birou prin invitaţia neaşteptată de a rosti câteva cuvinte la o prestigioasă adunare ce ar fi avut loc la etajul superior. Flatată, Montes a ieşit din birou – unde şi-a lăsat şi geanta – şi a urcat scările.

Imediat după plecarea ei, echipa de la FBI a copiat rapid materialele. În geantă au găsit coduri de avertizare şi un număr de telefon din zona codificată cu 917, care a fost imediat identificat ca aparţinând serviciului de informaţii cubanez.

Pe 21 septembrie 2001, Montes a fost arestată. Agenţii FBI au petrecut ore în şir scotocind fiecare centimetru pătrat al apartamentului. Au descoperit ascuns în coperta unei agende cifrul scris de mână pe care Montes îl utiliza pentru a cripta şi decripta mesajele,

apoi frecvenţe radio pe unde scurte şi adresa din Mexic unde ar fi trebuit să se ducă în caz de urgenţă. Fituicile cu frecvenţele radio şi cu coduri erau scrise pe hârtie solubilă în apă.

Atunci când a fost interogată, a recunoscut, şi chiar s-a făIit cu rolul pe care-l jucase, dar, în cele din urmă, a pledat vinovată de spionaj. În octombrie 2002, Ana Montes a fost condamnată la 25 de ani de închisoare pentru spionaj.

Ea nu a manifestat nicio remuşcare şi a refuzat să ceară scuze. A pretins că trădarea ei era justificată, deoarece Statele Unite „au făcut câteva lucruri teribil de crude şi de nedrepte" care au lezat guvernul cubanez. „Datorez loialitate principiilor, nu unei ţări, unui guvern sau unei persoane", a scris Montes într-o scrisoare trimisă nepotului ei. „Nu datorez loialitate Statelor Unite, Cubei, lui Obama sau fraţilor Castro, şi nici chiar lui Dumnezeu."

A lucrat ea oare şi cu alţi spioni americani? Ofiţerul care a arestat-o a afirmat că o bună parte din comunitatea serviciilor de informaţii americane credea că infiltrarea lui Montes în DIA a fost una dintre multe altele şi că serviciile de informaţii cubaneze deţineau încă o reţea de spioni şi de cârtiţe în cadrul agenţiilor de informaţii din SUA.

Este însă clar că spionajul lui Montes a avut consecinţe grave. La o audiere a Congresului, femeia care răspundea de evaluarea prejudiciului a declarat că Montes a fost „unul dintre cei mai nocivi spioni din istoria Statelor Unite".

Michelle Van Cleave, care a condus contrainformaţiile naţionale, a afirmat în Congres că Montes „a compromis toate programele de colectare a informaţiilor axate pe Cuba" utilizate pentru ascultarea cubanezilor cu funcţii înalte şi „este posibil totodată ca informaţiile transmise de ea să fi contribuit la moartea şi rănirea forţelor americane sau proamericane din America Latină".

La fel ca mulţi alţi spioni ideologici, Ana Montes avea mâinile pătate de sânge.

Cea care a scăpat: Melita Norwood

Purtând un străvechi nume celtic, Melita Norwood era deja bătrână atunci când adevărul a ieşit la iveală – o bunicuţă de 87 de ani care-şi îngrijea grădina de trandafiri fusese spioană comunistă vreme de aproape cincizeci de ani.

Fiind devotată ideologiei de stânga şi fiică a unui comunist leton, Norwood s-a măritat cu un alt marxist convins. În pofida acestui fapt, a primit un permis care i-a oferit acces ani de zile la cele mai importante secrete ale Marii Britanii. Graţie dosarelor Mitrohin, ştim acum că Norwood a fost recrutată în 1937 pe „baze ideologice", în urma unui pont primit de la conducerea Partidului Comunist Britanic, care era mereu gata să identifice posibili recruţi pentru Moscova.

Primind numele de cod „Hola", Norwood a fost cea mai importantă agentă recrutată vreodată de Uniunea Sovietică. S-a angajat ca procurist la Asociaţia Britanică de Cercetare pentru Metalele Neferoase din Londra. De fapt, compania, ca parte a proiectului naţional strict secret cu numele de cod „Tube Alloys", desfăşura o crucială cercetare metalurgică pentru construirea bombei atomice. În 1945, Norwood a primit acces la documente sensibile, în pofida îngrijorării manifestate de MI5 faţă de legăturile ei cu grupările comuniste.

În 1949, accesul ei la secrete a fost redus după alte îngrijorări provocate de simpatiile sale comuniste, iar în 1951 şi 1962 vechiul permis la informaţii securizate i-a fost retras. Cu toate acestea, răul fusese făcut. În 1965, MI5 a primit noi informaţii care indicau faptul că doamna Norwood spionase încă din anii 1940 pentru NKVD, apoi pentru KGB. În ciuda faptului că îşi sorbea ceaiul dintr-o cană pe care era desenat portretul lui Che Guevara şi că citea ziarul comunist *Morning Star*, ofiţerii de informaţii au decis să n-o chestioneze sau s-o alerteze în vreun fel; ei doreau să afle ce ştia şi să protejeze alte investigaţii.

Suspiciunile britanicilor au fost confirmate categoric în 1992, atunci când fostul ofiţer KGB Vasili Mitrohin a dezertat, aducând cu el şase cufere pline cu arhiva cuprinzând agenţii ruşi sub acoperire din Marea Britanie. Spionajul Melitei Norwood pentru Uniunea Sovietică a fost dezvăluit publicului larg atunci când, în 1999, profesorul Christopher Andrew a publicat cartea *The Mitrokhin Archive*, dezvăluind în fine că bătrânica ce ducea o viaţă tihnită şi aparent lipsită de evenimente în Bexleyheath, în sud-estul Londrei, era de multă vreme o trădătoare şi o spioană.

Dosarele Mitrohin au mai scos la iveală şi faptul că Norwood fusese răsplătită cu Ordinul Drapelul Roşu al Muncii pentru activitatea ei în slujba serviciilor de informaţii ale Uniunii Sovietice,

plus o pensie pe viață în semn de recunoaștere a „anilor mulți de muncă excelentă". Spre surpriza multora, Norwood nu a fost niciodată acuzată, deoarece procurorul general a considerat acest lucru ca fiind „nepotrivit". Una dintre cele mai importante achiziții ale Moscovei (acum știm, KGB-ul a prețuit-o mai mult decât pe Philby) a murit în 2005, reprezentând un exemplu clasic de spion ideologic.

Cum de a trecut de controalele de securitate rămâne și astăzi un mister. Există însă două teorii. Prima: era agent dublu, iar serviciile de securitate britanice au cunoscut tot timpul trădarea ei, folosind-o pentru a le trimite sovieticilor dezinformări și fleacuri. Pare puțin probabil.

O variantă mai cinică este cea potrivit căreia Norwood a fost încurajată să-și trădeze țara de simpatizanții sovietici, adânc infiltrați în anii 1940 în structura administrației britanice. Adevărul este că, în 1945, o mare parte a stângii favoriza Rusia lui Stalin. La urma urmei, în 1940-1941, poporul britanic s-a confruntat singur cu nemții, iar Armata Roșie a fost aceea care a zdrobit legiunile fasciste ale lui Hitler pentru a câștiga războiul european. În 1945, „Unchiul Joe" (Stalin) și Armata Roșie au constituit obiectul admirației multor britanici. Datorită pasiunii ei față de URSS, comunism și visul marxist, Melita Norwood a scăpat nepedepsită prea multă vreme. Logica ne spune că ea a avut prieteni sus-puși.

Dar n-a fost singura. Călători precum James MacGibbon și Alan Nunn May le-au vândut secrete sovieticilor în anii 1940 și la începutul anilor 1950. Germana excelentă a lui MacGibbon și cunoașterea Berlinului antebelic și-au găsit utilitatea în cadrul serviciului de informații militare atunci când acesta a fost angajat la Washington, în 1944, în rândul personalului de planificare al Comitetului Șefilor de Stat-Major. De acolo, cel care a primit numele de cod „Dolly" le-a comunicat sovieticilor secrete militare din perioada 1942-1945, inclusiv detalii despre planurile de război britanice, printre care și debarcările din Ziua Z.

Fizicianul Nunn May le-a spus rușilor tot ce știa despre cercetările atomice și despre ultrasecretul „Proiect Manhattan". A reușit chiar să trimită câteva mostre de uraniu 233 și 235. (Nesăbuitul curier a fost iradiat și și-a petrecut restul vieții făcând regulat transfuzii de sânge.)

Trădarea combinată a unor ideologi precum Klaus Fuchs, MacLean, Burgess, Philby, Nunn May, MacGibbon și Melita Norwood – și, fără

îndoială, a multor altora – a făcut ca programul atomic strict secret al Americii să fie pentru Moscova ca o carte deschisă. Ea le-a dat posibilitatea sovieticilor să-şi conceapă şi să-şi construiască propriile arme atomice într-un timp record şi la o fracţiune din costul suportat de Occident. De asemenea, a condus la încheierea furtunoasă a comunicării de informaţii despre cercetarea atomică dinspre Statele Unite către Marea Britanie, soldată cu împiedicarea construirii bombei atomice de către britanici.

Din perspectiva secolului XXI, privind în urmă la dezastrul economic şi social care a fost marxism-leninismul, la comunismul care nu a fost altceva decât o idee eşuată, măcinată de propriile contradicţii, ne vine greu să înţelegem cum e posibil ca, în anii 1930, câteva dintre cele mai strălucite minţi ale Occidentului să creadă cu ardoare că o astfel de orânduire, de tip kremlinian, reprezenta răspunsul la problemele omenirii.

Lenin însuşi s-a referit la aceşti oameni folosind termenul „idioţi utili".

CAPITOLUL 8

Compromis/Constrângere

John Vassall

Nu toţi spionii colaborează de bunăvoie. Un om poate fi ameninţat pentru a furniza informaţii unei alte ţări.

Constrângerea unei persoane de a acţiona pe post de agent nu este nici pe departe dificilă. Dacă ameninţi pe cineva cu moartea şi este evident că vorbeşti serios, omul în cauză poate deveni foarte cooperant, aşa cum au descoperit britanicii în 1940. Cum în vara aceea se întrevedea posibilitatea unei invazii naziste, Abwehrul a început să paraşuteze în Marea Britanie agenţi parţial instruiţi. După câte ştim, întregul lot a căzut în mâinile serviciului MI5.

Înspăimântaţii prizonieri germani au fost azvârliţi într-o cameră de interogatoriu şi li s-a dat o ceaşcă de ceai, apoi au avut de făcut o alegere simplă: ori cooperau cu MI5 şi cu „Comisia XX (Double Cross)" de la Whitehall, trimiţându-i Abwehrului, la Berlin, mesaje false şi bucurându-se totodată de privilegiul de a sta într-o celulă încălzită, de a mânca trei mese pe zi şi de a ieşi regulat să se plimbe, ori urmau să fie spânzuraţi pentru spionaj. Pentru cei mai mulţi, n-a fost deloc o alegere grea. Ameninţarea cu spânzurătoarea funcţiona de fiecare dată. O ameninţare reală cu moartea dă rezultate şi nu mai e nevoie de tortură.

Cu toate acestea, una dintre problemele importante legate de utilizarea constrângerii şi a compromisului prin contrast cu ameninţările credibile cu moartea constă în faptul că, deoarece ţinta nu le este în realitate loială şantajiştilor, odată ce scapă de pericol şi atunci când este posibil, aceasta se întoarce împotriva lor. O formă mai sigură şi mai subtilă de constrângere este şantajul. Mulţi oameni au de ascuns diverse secrete. Pentru a şantaja, pot fi folosite numeroase lucruri: apucături sexuale, delapidare, pedofilie, secrete din trecut, corupţie. Lista e lungă. Un caz clasic de şantaj direct este cel al lui John Vassall, funcţionar la Ministerul de Externe britanic. Acesta a fost ameninţat că îi va fi dezvăluită homosexualitatea dacă nu furnizează informaţii secrete.

John Vassall, care lucra pentru Amiralitate, a fost victima unei capcane clasice întinse de KGB. Sovieticii şi în special Markus Wolf, şeful serviciului secret est-german, Stasi, erau adepţii racolării de spioni prin compromiterea lor cu indiscreţii de natură sexuală, aşa cum au descoperit pe propria piele mai multe secretare de la NATO aflate la menopauză.

În 1954, efeminatul şi snobul funcţionar civil al Amiralităţii, cu acces la materiale strict secrete legate de armele nucleare, radarul şi tactica Marinei Regale, a fost numit la Moscova în postul de adjunct al ataşatului naval britanic. Simţindu-se nefericit şi trist în cenuşia Moscovă de la începutul anilor 1950, el a declarat mai târziu: „Simţeam că atmosfera din ambasadă era apăsătoare, oficialii superiori păreau preocupaţi în marea lor majoritate de propria viaţă şi de îndatoririle de serviciu. Într-un fel, personalul subordonat era lăsat să se descurce singur. Dacă am fi fost consideraţi ca făcând parte din aceeaşi familie, nu cred că vreunul dintre noi ar mai fi avut necazuri."

Mereu vigilenţii sovietici vânători de talente au observat potenţialul acestui celibatar însingurat şi sensibil, cu acces la secrete. Vassall s-a împrietenit cu un interpret rus şi a fost invitat la cină într-un restaurant de lângă Teatrul Bolşoi. Acolo a fost condus într-o încăpere privată. După arestare, el le-a povestit anchetatorilor:

> Am băut, am mâncat copios, am fost tratat cu un coniac tare şi, după o jumătate de oră, îmi amintesc că toată lumea şi-a scos haina şi că cineva m-a ajutat să mi-o scot şi eu. Ţin minte că lumina era foarte puternică şi că, treptat, mi s-au scos marea majoritate a hainelor.
>
> Într-un colţ era un divan. Îmi amintesc că doi sau trei oameni s-au urcat pe pat cu mine, cu toţii dezbrăcaţi. Apoi au avut loc cu siguranţă anumite acţiuni sexuale compromiţătoare. Îmi aduc aminte că unul dintre participanţii la petrecere a făcut fotografii.

După ce s-a trezit din beţie, KGB-ul i-a arătat lui Vassall, care era mahmur şi intrase în panică, fotografiile compromiţătoare cu un conţinut sexual explicit făcute în timpul orgiei homosexuale. A fost ameninţat cu acuzaţii penale din partea poliţiei şi cu aducerea la cunoştinţa Ambasadei Britanice a vieţii sale homosexuale secrete. Umilit şi îngrozit de perspectiva pierderii serviciului, a fost de acord să lucreze pentru KGB în schimbul păstrării tăcerii asupra celor întâmplate. A fost o greşeală din partea lui Vassall, una care i-a distrus

viața. Din acel moment, a început să furnizeze secretele ambasadei și a continuat să facă asta și după întoarcerea, în 1956, în Marea Britanie.

La Londra, trădătorul ascundea dosarele strict secrete în servietă, le lua acasă și le fotografia cu aparatul pe care i-l dăduseră rușii. Vassall era bine plătit, trăia pe picior mare și nu prea încerca să ascundă acest lucru. Plata sovieticilor era aproape egală cu salariul lui, iar colegii de serviciu credeau că avea și un venit privat.

Vassall a dat de necaz în septembrie 1962, când a fost arestat în urma unui pont livrat de CIA, potrivit căruia în Amiralitate exista un spion. A mărturisit totul și a fost condamnat la 18 ani de închisoare, din care a executat zece. Chapman Pincher, unul dintre cei mai informați jurnaliști britanici, l-a descris pe Vassall ca reprezentând „exemplul clasic de spion care, deși ocupa un post inferior, putea provoca prejudicii enorme din cauza accesului său superior la informații secrete".

Pincher a continuat: „Nu mă îndoiesc că recrutarea și dirijarea lui Vassall au reprezentat pentru KGB un triumf major. El a furnizat informații de cea mai mare valoare, cu ajutorul cărora șefii apărării sovietice au extins și au modernizat Marina Roșie."

Înainte de a muri, Vassall a afirmat că nu a fost niciodată motivat de „simpatii politice". El și-a pus trădarea pe seama faptului că „nu se simțea iubit...".

Clinton și Pollard

Dar nu toate încercările de compromitere au ca scop supunerea celui cu acces la secrete. Probabil că unul dintre cele mai ambițioase și, cu siguranță, unul dintre cele mai remarcabile exemple de constrângere, deși nu s-a soldat cu un succes, poate fi întâlnit la un nivel extrem de ridicat: uimitoarea încercare a Israelului de a-l șantaja pe Bill Clinton, președintele celei mai puternice țări de pe glob, Statele Unite.

Derapajele sexuale ale lui Bill Clinton sunt bine documentate și l-au făcut extrem de vulnerabil. De-a lungul anilor, escapadele sale concupiscente l-au făcut chiar și pe libidinosul Jack Kennedy să pară un călugăr. Nemulțumindu-se numai cu o potențială și dezastruoasă aventură cu statuara Paula Corbin Jones, o funcționară de stat din Arkansas care, în 1994, l-a dat în judecată pe președintele Statelor Unite pentru hărțuire sexuală și a cerut o despăgubire de 750 000 de dolari, după ce a ajuns la Casa Albă, imprudentul Clinton a început o

relaţie amoroasă cu o stagiară bucălată şi brunetă de 21 de ani pe nume Monica Lewinsky. Din păcate pentru Clinton, aventura n-a fost nici pe departe secretă. Multe urechi curioase ascultau în 1995 convorbirile telefonice de la Casa Albă – şi nu toate erau americane.

În 1997, Clinton se distra, iar lumea bârfea. La fel ca multe alte „amoruri" ale lui Clinton, înlăcrimata Lewinsky a acceptat faptul că marea ei aventură se încheiase şi, la ordinul lui Clinton, a fost mutată într-un alt post în administraţia de la Washington. Pe 28 decembrie 1997, Monica Lewinsky a făcut o ultimă vizită la Casa Albă, unde, în timpul unei întâlniri private, Clinton a avertizat-o şi a îndemnat-o să-şi ţină gura: Paula Jones apelase brusc la ea pentru a depune mărturie în favoarea sa în cazul procesului deschis în Arkansas, împotriva preşedintelui, pentru hărţuire sexuală.

În cazul în care Clinton sperase că va muşamaliza afacerea, el a eşuat lamentabil. Avocaţii lui Jones au fost hotărâţi să demonstreze faptul că preşedintele prezenta un tipar comportamental conform căruia se implica repetat în relaţii sexuale cu angajate guvernamentale. Ei au chemat la tribunal femei cu care se presupunea că Bill Clinton avusese aventuri, printre care şi Monica Lewinsky. Aşa cum spunea una dintre ele, „cu Bill, nu prea aveam de ales".

Totuşi, în depoziţia sa în cazul procesului intentat de Jones, Clinton a negat ferm că a întreţinut „relaţii sexuale" cu Monica Lewinsky. Bazându-se pe mărturia Lindei Tripp, care a susţinut existenţa unei rochii albastre pătate de sperma lui Clinton, avocaţii au cerut acuzarea lui pe motiv de sperjur.

Pe 26 ianuarie 1998, având-o alături pe soţia lui, preşedintele Clinton a afirmat la o conferinţă de presă aglomerată de la Casa Albă:

> Însă vreau să-i spun un lucru poporului american. Vreau să mă ascultaţi. O să afirm din nou: nu am întreţinut relaţii sexuale cu această femeie, Miss Lewinsky. Nu i-am cerut niciodată nimănui să mintă, nici măcar o dată; niciodată. Aceste acuzaţii sunt false.

Clinton a mint, şi nu era prima dată. Avocaţii lui Jones şi, mai periculos, cei care-l ascultaseră în ascuns ştiau că minţise. Capcana s-a închis în octombrie 1998, atunci când Clinton a convocat summitul de la Wye River cu Benjamin Netanyahu (care-l înlocuise pe Yitzhak Rabin după asasinarea acestuia) şi cu liderul palestinian Yasser Arafat, în încercarea de a menţine viu procesul de pace iniţiat la Oslo.

Spre finalul acestui summit la nivel înalt, Netanyahu şi-a lansat bomba: el l-a informat pe înspăimântatul Bill Clinton că israelienii aveau dovezi clare, obţinute prin interceptările convorbirilor telefonice de la Casa Albă, potrivit cărora preşedintele întreţinuse relaţii sexuale cu Monica Lewinsky. În ciuda negărilor publice televizate adresate poporului american – „Nu am întreţinut relaţii sexuale cu această femeie" –, Netanyahu ştia că Bill Clinton minte. În plus, putea dovedi acest lucru şi l-a ameninţat pe preşedinte că va da totul în vileag cu ajutorul înregistrărilor incriminatoare pe care le deţinea Mossadul. În schimbul tăcerii sale, prim-ministrul israelian a cerut eliberarea lui Jonathan Pollard, un evreu american care spionase pentru Israel. A fost vorba de un şantaj şi de o încercare de compromis la cel mai înalt nivel.

Nu exista nicio îndoială că Pollard, închis într-o închisoare de maximă securitate, fusese spion. În 1977, potrivit unui de-acum declasificat dosar de prejudicii întocmit în 1987 de CIA, tânărul Jonathan Pollard, hotărât să ajute Israelul încă de la o vârstă fragedă, a depus o cerere de angajare la CIA. Nu a primit aprobare. Testul cu poligraful a indicat că Pollard era un recrut care prezenta un risc ridicat; era vorba, evident, de un risc legat de securitate; în plus, consuma substanţe ilegale. În ciuda acestui fapt, Pollard, care avea pe vremea aceea 25 de ani, a fost angajat în 1979 de Serviciul de Informaţii al Marinei americane în postul de cercetător specialist în domeniul informaţiilor pentru Field Operational Intelligence Office din Maryland. Deşi Marina a cerut informaţii despre verificarea nivelului de securitate al lui Pollard, CIA, împotmolită ca de obicei în labirintul birocraţiei americane şi al relaţiilor dintre agenţii bazate pe suspiciuni reciproce, nu a oferit de bunăvoie date legate de acest nou şi ciudat angajat. Rezultatul acestei lipse de colaborare din partea agenţiei a fost acela că trădătorul Pollard avea să lucreze în cadrul Serviciului de Informaţii al Marinei vreme de şapte ani.

Încă de la început, Jay Pollard nu a fost deloc mulţumit de noua lui slujbă. Mai târziu, a pretins că ceilalţi angajaţi făceau glume antisemite sau criticau Israelul. Lucru deloc surprinzător. Marina americană nu iubea Israelul. În 1967, în timpul Războiului de Şase Zile, israelienii atacaseră şi bombardaseră o navă americană care culegea informaţii, USS *Liberty*, omorând 34 de omeni şi cauzând cea mai mare pierdere a Marinei americane pe timp de pace. (Vezi capitolul 41.)

După doi ani, Pollard a reuşit să obţină acces la date cu un înalt nivel de clasificare, inclusiv cele mai sensibile dintre toate, „informaţii

speciale compartimentate" (Special Compartmented Information – SCI). SCI este denumirea rezervată, în SUA, pentru informaţii clasificate sensibile, „a căror diseminare este strict controlată şi limitată pentru câteva persoane din comunitatea militară şi a serviciilor de informaţii care deţin o autorizaţie de securitate specială".

Spre surpriza colegilor săi, Pollard a ieşit în afara lanţului de comandă şi l-a abordat pe amiralul Shapiro, pretinzând că-l cunoaşte pe şeful serviciului militar de informaţii din Africa de Sud, generalul locotenent P.W. van der Westhuizen şi că-i poate câştiga bunăvoinţa în calitate de sursă prietenoasă. La vremea aceea, Washingtonul căuta cu disperare informaţii de nivel înalt din Africa de Sud, iar Shapiro i-a dat ascultare recrutului. Deloc impresionat, după întâlnire Shapiro a ordonat revocarea autorizaţiei de securitate a lui Pollard şi transferarea lui într-un post mai puţin sensibil, catalogându-l pe tânărul analist drept „ţicnit" şi declarând mai târziu „Naiba să-l ia, îmi pare rău că nu l-am concediat".

Nici alţii nu s-au lăsat convinşi de fantasmagoriile lui Pollard, care susţinea că trăise în Africa de Sud în timp ce tatăl lui era şeful unei staţii CIA din acea ţară. Nimic nu era adevărat, iar Marina l-a suspendat, considerându-l un fantezist, şi i-a ordonat să facă un test cu poligraful. Ofiţerul care s-a ocupat de test a raportat că Pollard „a început să ţipe, să tremure şi să se înece de parcă i-ar fi venit să vomite", încercând în mod deliberat să denatureze rezultatul testului. Marina i-a suspendat prompt toate autorizaţiile şi l-a trimis la psihiatru. Din păcate, medicul n-a considerat că suferă de vreo boală mintală şi, în temeiul legii, Pollard şi-a recăpătat autorizaţiile.

În 1984, a fost mutat la Centrul de Alertă Antiteroristă (ATAC) din cadrul Diviziei de Analiză a Ameninţărilor a Serviciului de Investigaţii al Marinei. Şeful lui era Jerry Agee, un ofiţer de informaţii de carieră şi un profesionist experimentat.

Agee a considerat că noul său angajat era competent, dar nimic mai mult. „Era... peste medie în ceea ce priveşte analiza." Însă Agee era contrariat de fanteziile lui Pollard. „A făcut comentarii despre faptul că lucrase pentru serviciile de informaţii israeliene... omul bătea câmpii. Spunea mereu tot felul de basme. Era într-un fel ţinta glumelor din birou: «Ai auzit povestea despre Pollard?» Circulau o mulţime de poveşti despre Pollard."

Pollard încălcase toate regulile de securitate încă din 1982, când a luat acasă documente clasificate pentru a-şi impresiona prietenii. A mai adus cu el în birou şi concepţiile sale pro-israeliene, insistând

ca o fotografie a unei fabrici de gaz otrăvitor aflată în construcție în Irak să fie transmisă Israelului. Potrivit lui Pollard, șeful lui a râs și a spus că evreii era prea sensibili la gaz din cauza experiențelor trăite în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

În 1983, atunci când teroriștii au bombardat cartierul general al Corpului de Pușcași Marini din Beirut, Pollard a luat în sfârșit legătura cu Mossadul, pretinzând mai târziu că, din moment ce America nu-și putea apăra propriile interese în Orientul Mijlociu, atunci nimeni nu se putea aștepta ca ea să protejeze Israelul. La începutul anului 1984 el a abordat un colonel din Forțele Aeriene Israeliene care studia la New York și s-a oferit să spioneze pentru Israel. În ciuda anumitor bănuieli legate de faptul că era posibil ca americanul să le întindă o cursă, israelienii au descoperit curând că informațiile lui Pollard erau aur curat.

Curând a început să transmită mai departe tot ce-i cădea în mână: și nu numai Israelului. Anchetatorii Marinei Militare au descoperit că Pollard vânduse Africii de Sud informații clasificate și că încercase de câteva ori, printr-un terț, să le vândă și Pakistanului. Totodată, îi dăduse soției sale documente clasificate pentru a o ajuta să-și promoveze interesele de afaceri în China. Suspicios, un ofițer naval australian a raportat la Canberra că Pollard încercase frecvent să-i transmită documente clasificate care purtau mențiunea „Acces interzis persoanelor străine".

Declinul lui Pollard a început în 1985, când s-au primit rapoarte legate de faptul că retrăgea cantități mari de documente clasificate de la registrul NIC. Multe dintre ele depășeau domeniul lui de responsabilitate, astfel încât i s-a cerut FBI-ului să înceapă o investigație pe tema securității. După o săptămână, Pollard a fost oprit în hol și chestionat de agenții FBI în timp ce scotea din clădire documente clasificate. A pretins că le ducea la o altă agenție pentru o conferință, afirmație care s-a dovedit a fi o minciună. A fost reținut pentru a fi audiat, dar a insistat asupra faptului că trebuia să-și sune soția și s-o anunțe că urma să întârzie. În timpul acelei conversații a reușit totuși s-o avertizeze că avea probleme. Femeia a împachetat prompt întregul material incriminator din casă și l-a pus într-o valiză pe care a dus-o la un vecin, un ofițer de marină, rugându-l să aibă grijă de ea.

Pollard și-a recunoscut parțial faptele în fața anchetatorilor, dar fără să menționeze Israelul. A fost plasat sub o supraveghere secretă. Îngrijorați, în cele din urmă soții Pollard au cedat și, pe 21 noiembrie 1985, au încercat să ceară azil la ambasada Israelului. Israelienii au

trântit poarta în nasul agentului lor cheie din Statele Unite şi au urmărit cum ofiţerii de la FBI îl arestează. Soţia lui a fugit şi a reuşit să-i avertizeze pe supervizorii israelieni care au plecat a doua zi în ţara lor.

Cu toate acestea, israelienii au pretins că nu aveau nicio legătură cu Pollard şi că acesta lucrase de capul lui. De-abia după zece ani au acceptat să coopereze cu anchetatorii în schimbul imunităţii israelienilor implicaţi.

Pollard a fost ulterior condamnat la închisoare pe viaţă pentru că le vânduse supervizorilor israelieni mii de documente clasificate aparţinând Marinei Militare. De pildă, pe 23 ianuarie 1985, FBI a descoperit că transmisese cinci valize pline cu documente secrete.

Pe 4 martie 1987, Pollard a fost învinuit de spionaj şi condamnat la închisoare pe viaţă. Procurorul a fost de acord cu reducerea pedepsei şi a cerut „doar un număr de ani substanţial în închisoare". Totuşi, judecătorul n-a ţinut cont de înţelegerea cu acuzarea şi a impus condamnarea pe viaţă.

Israelienii, care se mândresc întotdeauna cu faptul că-şi aduc oamenii acasă, au făcut presiuni pentru eliberarea lui Pollard, dar fără niciun rezultat. De-abia în 1998 a recunoscut Netanyahu că Pollard fusese agent israelian. Apoi a cerut eliberarea lui, ameninţându-l pe preşedintele american cu şantajul.

Atunci când, îngrijorat, Clinton i-a adus la cunoştinţă directorului CIA, George Tenet, cererea Israelului de a-l elibera pe Pollard, acesta şi-a ieşit din fire şi a scos în evidenţă faptul că Pollard vânduse informaţii clasificate în Africa de Sud, Pakistan şi Israel. A ameninţat apoi că-şi dă demisia pe loc în cazul în care Clinton cedează şi îl eliberează pe trădătorul condamnat.

Întreaga comunitate a serviciilor de informaţii din Statele Unite a ameninţat că se va revolta dacă Pollard va fi eliberat pentru a da satisfacţie lobby-ului israelian. Rezultatul a fost că afacerea Lewinsky s-a stins după ce povestea a ieşit la iveală, fiind urmată de o tentativă de a-l pune sub acuzare pe preşedintele Clinton pentru sperjur. Încercarea a eşuat graţie şpăgilor grase plătite de evrei la Capitol Hill* şi ameninţărilor cu dezvăluirea faptului că mai mulţi senatori republicani, la fel ca excitatul Bill Clinton, nu-şi puteau ţine închise şliţurile pantalonilor.

---

* Locul în care se află Congresul american. (n.red.)

În cele din urmă, Clinton a refuzat cererea israelienilor de a-l elibera pe Pollard. Guvernul israelian şi numeroşii săi purtători de cuvânt din SUA, bine remuneraţi, au făcut lobby pentru iertarea acestuia, susţinând că spionul condamnat este în realitate un martir şi un evreu loial – de parcă asta ar fi anulat cumva faptele celui care trădase America.

Joe Cahill

Nu li se cere tuturor spionilor să trădeze secrete de stat. Unul dintre cele mai complexe şi mai periculoase roluri din lumea serviciilor de informaţii este cel jucat de un agent plasat în interiorul unei organizaţii teroriste. O singură mişcare greşită şi ghinionistul spion nu se poate aştepta la milă din partea foştilor săi tovarăşi. Tortura, decapitarea şi moartea sunt reacţiile normale ale teroriştilor la care se expune un trădător din mijlocul lor, aşa cum au demonstrat organizaţii precum ISIS. Un glonţ rapid reprezintă o dovadă de îndurare prin comparaţie cu decapitarea agonizantă înregistrată pe film. Armata Republicană Irlandeză Provizorie (PIRA) era specializată în sfredelirea rotulelor cu o bormaşină înainte de tradiţionala împuşcare în ceafă. În timpul îndelungatei campanii antiteroriste din Irlanda de Nord, care a avut loc între 1970 şi 1998, forţele de securitate britanice s-au bazat masiv pe infiltrarea celulelor teroriste şi pe aducerea teroriştilor în faţa tribunalului.

Poate că cel mai spectaculos exemplu este acela al şantajării şi recrutării lui Joe Cahill, care făcea parte din PIRA. Cahill avea un trecut în cadrul terorismului republican şi fusese condamnat la moarte pentru asasinarea în anii 1940 a sergentului de poliţie Patrick Murphy – un romano-catolic cu zece copii. Lui Cahill i-a fost comutată sentinţa şi după zece ani a fost eliberat, dar a fost încarcerat din nou în timpul campaniei iniţiate în anii 1950 de IRA.

În 1969, atunci când a început conflictul „The Troubles", Cahill a fost unul dintre fondatorii noii Armate Republicane Irlandeze Provizorii paramilitare, o organizaţie teroristă care, între 1970 şi 1998, a asasinat soldaţi şi civili din Ulster şi din Anglia.

Cahill a ajuns membru al primului Consiliu al Armatei şi a fost liderul IRA de-a lungul întregii campanii întreprinse de PIRA. Însă Joe Cahill avea un viciu secret: îi plăcea să facă sex cu minore. Unităţile de informaţii britanice sub acoperire care-l urmăreau pe

Cahill au reuşit în cele din urmă să-l fotografieze în timp ce se afla în compania unei fete de 14 ani.

În comunităţile catolice strâns unite din Irlanda de Nord, un asemenea comportament era o adevărată dinamită socială şi politică. O sursă de informaţii a dezvăluit în 2014 faptul că „în fotografii puteau fi identificaţi atât Cahill, cât şi victima lui", adăugând: „Tatăl fetei l-ar fi ucis dacă ar fi aflat." Cahill nu a fost acuzat niciodată de abuz sexual, iar fotografiile au fost folosite de britanici pentru a-l racola. Ca membru în conducerea PIRA, Cahill putea dezvălui detalii legate de campaniile de bombardare, fiind profund implicat în contrabanda cu arme, în cumpărarea de arme şi de explozibil Semtex din Libia lui Gaddafi, precum şi în colectarea de bani pentru ajutor, „Noraid", de la credulii americani de origine irlandeză.

După modelul oferit de KGB, ofiţerii de informaţii l-au şantajat pe Cahill cerându-i să spioneze pentru Marea Britanie în timpul conflictului „The Troubles". I s-a dat de ales între demascarea lui ca pedofil şi confruntarea cu mânia tovarăşilor săi din PIRA, ca să nu mai vorbim de furia tatălui fetei, şi spionarea pentru serviciile de informaţii britanice în legătură cu organizaţia teroristă la înfiinţarea căreia participase.

Compromis fără speranţă, la fel ca mulţi alţii înaintea lui şi după el, Cahill, distrus, a fost de acord să-şi trădeze tovarăşii. Interesant este faptul că, în vreme ce campania IRA îşi pierduse din energie în anii 1990, el a fost unul dintre principalii susţinători ai unei înţelegeri.

Cahill a murit în 2004 şi a fost îngropat cu o anumită solemnitate la altarul republican din cimitirul Milltown. Au fost unele dintre cele mai importante funeralii din Belfast după moartea lui Bobby Sands din 1981. Coşciugul său a fost purtat de Gerry Adams şi de Martin McGuinness, care nu ştiau că duc pe umeri un trădător al IRA, sau „spion", considerat de serviciile de informaţii britanice unul dintre „capitalurile lor valoroase" din Irlanda de Nord.

CAPITOLUL 9

Orgoliu: Robert Hanssen

Una dintre marile enigme legate de Robert Hanssen, trădătorul responsabil de cea mai gravă încălcare a securității FBI, se referă la motivația faptelor sale, banii sau orgoliul.

O analiză atentă a cazului ne conduce ferm spre ideea de orgoliu, deși banii au jucat și ei un anumit rol. Însă e greu să nu fii de acord cu biograful lui, care afirmă că Hanssen „avea o personalitate scindată care căuta recunoașterea. Voia să fie un actor pe scena lumii și se simțea neglijat de Birou".

Robert Lauren, un coleg și prieten, și-a amintit un incident în cursul căruia Hanssen și-a mărturisit adevăratele intenții cu mult timp înainte de a intra în FBI.

> Plecam de la el de-acasă, cred că era prin 1968 sau 1969, iar Bob mi-a dat memoriile unui trădător britanic care spionase pentru Moscova timp de peste douăzeci de ani. Cartea era *My Silent War*, de Kim Philby. El credea că este o carte extraordinară. După câteva săptămâni, i-am înapoiat cartea, iar el m-a întrebat dacă mi-a plăcut. I-am răspuns că era interesantă. Apoi Bob a spus, și n-am să uit asta niciodată, în special tonul lui: „Știi, într-o zi mi-ar plăcea să-mi reușească și mie o asemenea combinație."

Hanssen și-a continuat cu succes jocul periculos vreme îndelungată – 22 de ani. Au existat două motive principale pentru care n-a fost descoperit atât de mult timp: mai întâi, spre deosebire de majoritatea agenților, el a reușit să-și ascundă identitatea atât față de supervizorii sovietici, cât și față de FBI. Pentru un spion, a fost o alegere neobișnuită și abilă. El nu s-a întâlnit niciodată față în față cu rușii, cu excepția unei singure dăți, și chiar și atunci aceștia nu și-au dat seama exact cine era misterioasa și prolifica lor sursă. KGB știa evident că deținea o extrem de eficientă cârtiță, pe nume „Ramon", în inima contraspionajului american; dar, pentru că n-a aflat cine era în realitate, nu și-a putut trăda niciodată invizibila achiziție.

În al doilea rând, Hanssen era inteligent, nu încape îndoială în privința asta: avea o minte sclipitoare. Odată, la universitate, un

profesor a observat că Hanssen nu luase deloc notiţe în timpul cursului şi l-a mustrat acuzându-l de indolenţă. Hanssen n-a spus nimic, dar atunci când profesorul s-a întors la catedră, studentul i-a reprodus exact prelegerea susţinută până în acel moment, spre uimirea colegilor săi şi a profesorului.

Un martor a relatat mai târziu: „Parcă ar fi avut un magnetofon în cap. Mai târziu, mi-a spus: «Îmi pot aminti toate conversaţiile purtate vreodată.»"

Hanssen s-a descurcat mai greu după liceu, unde lumea îl ţinea minte ca fiind un băiat „cam ciudat", obsedat de rubrica „Spy vs. Spy" (Spion contra spion) din revista *Mad*. S-a dus la Colegiul Knox, din Galesburg şi a obţinut o diplomă în chimie. Una dintre cerinţele absolvirii a fost aceea de a studia timp de doi ani o limbă străină. Hanssen a optat pentru rusă şi a devenit pasionat de operele unor maeştri precum Tolstoi şi Dostoievski.

Cariera lui de spion sub acoperire a început devreme. În 1972, atunci când modestul lui tată (Howard Hanssen fusese poliţist de carieră în Chicago şi nu accepta niciun fel de aiureli, nici chiar din partea fiului său) s-a pensionat, tânărul Bob Hanssen era pregătit să continue tradiţia familiei şi să intre ca recrut în Departamentul de Poliţie din Chicago. Totuşi, deţinând un masterat, recrutul Hanssen era o achiziţie prea valoroasă pentru a deveni un simplu poliţist de patrulă. A fost scos imediat de la cursul de pregătire şi invitat să devină membru al unei noi şi secrete echipe, numită C-5, a cărei sarcină era identificarea poliţiştilor corupţi.

Hanssen s-a remarcat curând; şeful lui, John Clarke, a început să fie îngrijorat de faptul că era posibil ca Hanssen să fi fost trimis să spioneze noua echipă şi să raporteze totul la cartierul general. „Am crezut mereu că, atunci când a lucrat pentru noi, era spion, un contraspion. Credeam că lucrează pentru şefii poliţiei, care voiau să ştie ce făceam noi."

Între timp, cariera lui în Departamentul de Poliţie din Chicago înflorea. John Clarke a rămas neîncrezător în această stea strălucitoare în ascensiune şi, atunci când FBI a început recrutările, el l-a încurajat pe Hanssen să ia iniţiativa şi să intre în rândurile Biroului. Pe 12 ianuarie 1976, Bob Hanssen a fost primit în FBI. Aşa cum a spus mai târziu un anchetator: „Vulpea era la post în coteţul găinilor."

Hanssen a căpătat experienţă ocupându-se de evaziunile fiscale din jurul oraşului Chicago, dar a fost transferat curând la Biroul Local din New York City. Familia Hanssen era destul de strâmtorată din

cauza casei din Scarsdale şi a celor patru copii, dar se pare că s-au descurcat extrem de bine cu numai 40 000 de dolari pe an. Un indiciu a ieşit la iveală la o cină cu familia Donovan, cuplul care le vânduse casa. Bob Hanssen a admis că „am vrut să devin spion încă din copilărie". Cei doi Donovan au fost derutaţi; au crezut că vorbea despre slujba pe care o avea la FBI.

Prin 1979, Hanssen a abordat GRU (Directoratul Principal de Informaţii al Statului-Major al Armatei Sovietice) şi şi-a oferit serviciile. Metoda lui a fost ingenioasă. A rămas anonim şi doar le-a transmis sovieticilor materialele clasificate fotocopiate, prin intermediul cutiilor poştale camuflate pe care le alegea el însuşi. Era un sistem ingenios, deşi nevoia de a comunica prin materiale fotocopiate rămânea vulnerabilă la interceptări în cazul în care ora şi locul ar fi fost compromise sau dacă Hanssen ar fi fost supravegheat de agenţi sub acoperire.

După ce sovieticii şi-au dat seama că aveau la dispoziţie o sursă de informaţii autentică şi importantă, l-au recompensat pe misteriosul lor agent utilizând pentru transmiterea banilor aceeaşi metodă a cutiilor poştale camuflate. Materialele lui erau aur curat pentru sovietici. La numirea sa în contraspionajul FBI-ului, lui Hanssen i s-a dat sarcina de a compila baza de date secretă a surselor de informaţii sovietice care lucrau pentru Birou. Având un astfel de acces, putea repera trădătorii sovietici, vânzându-le identităţile. Hanssen a identificat în propria ogradă trei ofiţeri sovietici din KGB – Serghei Motorin, Valeri Martinov şi Boris Iujin – care lucrau ca agenţi sub acoperire pentru serviciile de informaţii americane. Primii doi au fost ulterior executaţi, iar Iujin a scăpat cu viaţă după ce a stat în închisoarea Perm 35 din Siberia şase dintre cei 15 ani la care fusese condamnat.

Cariera de agent sub acoperire a lui Hanssen a fost pusă în pericol în 1981. Bonnie Hanssen a coborât în subsolul casei lor şi l-a înfruntat pe soţul ei în timp ce acesta scria o scrisoare adresată sovieticilor şi număra mai multe teancuri de bani. Hanssen a gândit rapid şi i-a spus soţiei sale că lucra ca agent dublu, urmând instrucţiunile Biroului şi transmiţând informaţii neimportante. S-a lăudat cu târgul încheiat, spunând că îi păcălise pe ruşi, comunicându-le informaţii fără valoare în schimbul banilor. În duminica aceea (Hanssenii erau catolici devotaţi) Hanssen s-a spovedit unui preot al prelaturii Opus Dei şi i-a cerut sfatul. Clericul, preotul Robert Bucciarelli, i-a sugerat lui Bob să doneze toate câştigurile ilicite misiunilor caritabile ale Maicii Tereza. După aceea, secretul confesional avea să rămână absolut.

În 1981, atunci când a fost trimis la Washington să lucreze la bugetul congresional al Biroului, Robert Hanssen începuse să realizeze limitarea carierei sale în cadrul FBI-ului. Colegii săi îl considerau un excentric. Îl numeau pe la spate „Bob tăcutul", „Cioclul" şi „Doctorul Moarte" din cauza preferinţei sale pentru costume de culoare neagră şi a reticenţei de a bârfi alături de colegi.

„Era diferit", îşi aminteşte şeful lui, Richard Alu. „Mi s-a părut un tip inteligent, dar era un introvertit. Agentul ideal seamănă cu un vânzător de maşini la mâna a doua; trebuie să ştii să prezinţi lucrurile în cea mai bună lumină. Hanssen nu poseda niciun fel de abilităţi interpersonale. Era capabil să identifice problemele, să descopere soluţiile şi să le implementeze. Colegii lui găseau că soluţiile lui nu erau întotdeauna uşor de urmat. Nu-i suferea pe proşti."

Dacă spionajul pentru GRU a fost primul pas, Hanssen a decis acum să facă pasul cel mare. Pe 4 octombrie 1985, după o călătorie la Washington, Bob Hanssen i-a trimis o scrisoare anonimă lui Viktor Degtiar, un colonel din KGB care locuia în Alexandria, Virginia. În calitate de persoană din interior, Hanssen ştia că FBI nu-l supraveghea pe Degtiar, aşa că rusul era un curier sigur. Hanssen i-a trimis o scrisoare. În interior se afla un alt plic, care conţinea instrucţiuni: „NU DESCHIDEŢI. TRANSMITEŢI-I ACEASTĂ SCRISOARE LUI VICTOR I. CERKAŞIN." (Cerkaşin era coordonatorul secret al eforturilor de spionaj sovietice din Washington.)

Iată scrisoarea lui Hanssen:

> Dragă domnule Cerkaşin,
>
> Îi voi trimite curând o cutie cu documente domnului Degtiar. Se numără cu siguranţă printre cele mai sensibile şi extrem de compartimentate proiecte ale comunităţii serviciilor de informaţii din SUA. Toate sunt originale, pentru a li se putea verifica autenticitatea. Vă rog să admiteţi în folosul nostru pe termen lung că există un număr limitat de persoane cu un asemenea acces larg la informaţii.
>
> Luate ca întreg, ele mă indică pe mine. Mă bazez pe faptul că un ofiţer cu experienţa dumneavoastră le va întrebuinţa în mod adecvat. Cred că sunt suficiente pentru a justifica suma de 100 000 de dolari plătită mie.

Hanssen s-a ţinut de cuvânt. Una dintre dezvăluirile sale cheie a fost identificarea unui agent CIA vital cu numele de cod Tophat, care, vreme de peste douăzeci de ani, fusese un informator important ce

transmisese serviciilor de informaţii americane cantităţi enorme de informaţii. Furnizând numele lui Tophat, Hanssen a trădat cel mai important agent american pe termen lung din serviciile de informaţii sovietice. Sovieticii nu s-au grăbit şi, în cele din urmă, graţie trădării lui Hanssen, generalul Dmitri Poliakov din Armata Roşie a fost arestat şi executat în 1988 împreună cu alţii.

Tophat nu era singura achiziţie pierdută a americanilor. Şi alţi agenţi americani importanţi au dispărut în aceeaşi perioadă într-un mod la fel de misterios.

Americanii erau consternaţi; exista evident o scurgere de informaţii. Dar unde? Suspiciunile s-au îndreptat spre CIA, unde un alt agent sovietic, Aldrich Ames, îşi trăda patria şi colegii în paralel cu Hanssen. Cei câţiva agenţi CIA şi FBI care cunoşteau identitatea lui Tophat se dădeau de ceasul morţii încercând să descopere care era greşeala pe care o săvârşiseră şi care avusese ca rezultat deconspirarea sursei lor. De-abia mai târziu au aflat adevărul. Atunci când Aldrich Ames, un ofiţer CIA de carieră, a fost arestat în februarie 1994, el a recunoscut că vânduse KGB-ului identităţile multor cetăţeni sovietici sau din Blocul Estic care spionau pentru CIA. Cel puţin zece oameni au fost executaţi; Poliakov – Tophat – s-a numărat printre ei. Ghinionistul rus fusese trădat atât de Hanssen, cât şi de Ames.

Dovedind că ştia despre ce vorbeşte, Hanssen i-a spus apoi lui Cerkaşin că nu le va comunica niciodată identitatea sa supervizorilor sovietici şi nici nu se va întâlni cu ei. De asemenea, le-a cerut să respecte un cod simplu pentru date. Procedând astfel, Hanssen credea că îşi dirija singur activitatea şi că era stăpân în două lumi.

Ruşii au fost încântaţi de prada obţinută de la sursa lor anonimă, „Ramon". Plătind 100 000 de dolari, au putut identifica şi elimina zeci de trădători aflaţi în mijlocul lor. Pe de altă parte, americanii erau profund îngrijoraţi. Prea multe surse importante erau identificate şi arestate. Washingtonul ştia acum că se confrunta cu o problemă serioasă; dar, din nou, toţi ochii investigatorilor s-au îndreptat spre CIA, cea mai probabilă sursă a scurgerii de informaţii. Apele s-au tulburat şi mai mult atunci când cârtiţa din CIA, Aldrich Ames, fără ştiinţa lui Hanssen, le-a comunicat sovieticilor tot ce ştia.

Anchetatorii au hotărât să se concentreze asupra CIA-ului. Rezultatul a fost acela că scrisoarea din octombrie 1985 a reprezentat debutul unei perioade lungi şi active de spionaj în contul sovieticilor, Hanssen nefiind bănuit de nimeni. Situaţia s-a înrăutăţit şi mai tare atunci când a fost rechemat, în 1987, la Washington, primind sarcina

de a întocmi un studiu cu privire la toate infiltrările posibile din FBI pentru a găsi sursa scurgerilor de informaţii care-i trădase pe Martinov şi Motorin. Asta însemna că Hanssen se căuta pe sine însuşi!

Evident că Hanssen a întocmit un studiu detaliat şi cuprinzător, inclusiv lista tuturor sovieticilor care contactaseră FBI-ul în legătură cu cârtiţele Biroului. Pentru a fi sigur, le-a transmis supervizorilor sovietici întregul document.

Recunoştinţa sovieticilor a fost pe măsură. Câteva zile mai târziu, KGB-ul a lăsat în Nottoway Park, vizavi de strada pe care s-a aflat prima casă a familiei Hanssen din Virginia de Nord, suma de 50 000 de dolari în bancnote de 100 de dolari.

În următorii cinci ani, Hanssen a transmis supervizorilor din KGB peste 6000 de pagini de documente clasificate: planuri nucleare, operaţiuni de contraspionaj eşuate ale FBI-ului, poziţii ale sateliţilor şi conţinuturile complete ale computerelor clasificate ale Biroului. Beneficiile ruşilor au fost fenomenale. Hanssen a descărcat hard drive-urile computerelor pe 26 de discuri şi le-a transmis folosind cutiile poştale camuflate alese de el. Era simplu şi elegant; era sigur. Şi bine plătit.

Hanssen a utilizat o parte din banii primiţi de la KGB pentru a-şi înscrie cei şase copii la şcoli catolice private scumpe. În anii 1990, părea să creadă că este un soldat implicat într-un război religios care avea să ducă cumva la lumea dorită de Opus Dei, în care avortul, divorţul şi alte rele, inclusiv comunismul, aveau să dispară.

Hanssen a investit o parte din bani într-o relaţie curioasă cu o dansatoare de striptease pe nume Priscilla Sue Galey. Cei doi s-au întâlnit la începutul anilor 1990 într-un club sordid de striptease din Washington. Hanssen i-a trimis un bilet împreună cu cartea sa de vizită de angajat la FBI, o bancnotă de 10 dolari şi o invitaţie la prânz după ce dansatoarea avea să-şi încheie numărul – în care aceasta se transforma dintr-o bibliotecară rigidă cu ochelari într-o dansatoare lascivă care-şi scotea chiloţii.

Curând, Hanssen a început să-i dea prietenei sale bani pentru a-şi repara dinţii, i-a cumpărat un Mercedes şi bijuterii şi i-a dat chiar şi un card AMEX pe care-l achita lunar. Cum era de aşteptat, lui Galey nu i-a venit să creadă cât de norocoasă este, afirmând că „am crezut că era îngerul meu păzitor". Hanssen a calculat că a cheltuit cu prietena lui de la clubul de striptease cel puţin 80 000 de dolari.

Această relaţie ciudată a durat numai doi ani, apoi Galey s-a întors în oraşul ei natal, Columbus, Ohio, pentru a relua legătura cu

un fost iubit. Acolo, a devenit dependentă de cocaină (crack) şi s-a apucat de prostituţie. Mulţi ani mai târziu, după ce a citit despre arestarea lui Hanssen pentru spionaj, Galey a declarat că acum bănuia că acesta o pregătea pentru a-l ajuta în activitatea lui clandestină. „Precis că m-a vrut pentru ceva", a spus ea. „Aveam încredere totală în el, iar dacă mi-ar fi cerut să fac ceva, probabil că l-aş fi ascultat."

Catolicismul lui Hanssen a devenit în timp o preocupare tot mai importantă. Scriitorul James Bamford, el însuşi catolic, a scris în *New York Times* despre obsesia lui Hanssen legată de Opus Dei:

> Hanssen aducea vorba de religie în majoritatea conversaţiilor şi atârnase un crucifix deasupra biroului. Din când în când, pleca de la serviciu pentru a participa la mitinguri împotriva avortului. Încerca mereu să mă facă să merg cu el la întâlnirile prelaturii Opus Dei.

Obsesiile lui Hanssen au început treptat să se manifeste în moduri şi mai deviante. La începutul anilor 1990, petrecea ore întregi în subsolul casei navigând pe site-uri pornografice, postând diverse fantezii masturbatorii şi utilizând numele reale ale soţiei şi prietenilor săi. A instalat chiar şi o cameră video secretă în dormitorul principal şi a invitat un vechi prieten, Jack Hoschuer, să se uite de la parter la partidele de sex cu soţia lui.

O dată, în 1993, a chemat-o în biroul lui pe blonda Kim Lichtenberg, asistentul său administrativ, la o şedinţă despre zvonurile din birou. Şedinţa a continuat până când Lichtenberg a părăsit brusc biroul pentru a mai prinde un mijloc de transport care s-o ducă acasă. Hanssen s-a apropiat de ea din spate şi a trântit-o la podea.

FBI a păstrat tăcerea în legătură cu agresiunea. Hanssen a fost certat şi suspendat cinci zile, fără plată. După ce a completat o cerere de despăgubire, Lichtenberg a primit 16 000 de dolari pentru braţul rănit.

La vremea aceea, se pare că Hanssen şi-a întrerupt activitatea de spionaj. Îngrijorat de dezmembrarea haotică a Uniunii Sovietice din 1990-1991 şi de incertitudinile create în urma scindării vechiului KGB în FSB şi SVR, în următorii şapte ani a încetat furnizarea de informaţii, deşi a rămas la FBI, specializându-se în securitatea informatică.

În 1999, atunci când fostul ofiţer KGB Vladimir Putin a ajuns la putere, Hanssen s-a simţit mai încrezător şi a considerat că e sigură restabilirea contactului cu ruşii. Iniţiind o acţiune extrem de riscantă,

el a renunţat la acoperire pentru prima şi ultima oară şi a vizitat Ambasada Rusiei la Washington, întâlnindu-se în parcare cu un cunoscut ofiţer GRU. Hanssen i-a spus că este un „agent FBI nemulţumit" şi că „mă cunoaşteţi sub numele «Ramon Garcia»", adăugând că dorea să spioneze pentru noua Federaţie Rusă.

Luat prin surprindere, rusul şi-a luat tălpăşiţa, crezând că americanii îi întindeau o cursă; ulterior, Federaţia Rusă a înaintat un protest oficial către Departamentul de Stat american, reclamând o „provocare diplomatică". Incredibil, dar, în ciuda faptului că îşi arătase chipul, folosise numele de cod anterior şi dezvăluise faptul că era agent FBI, nici ruşii, nici investigaţia FBI-ului nu i-a identificat pe Hanssen şi pe „Ramon" ca fiind una şi aceeaşi persoană.

Totuşi, au început să se strângă indicii legate de faptul că Ames de la CIA nu era singura sursă a valului de secrete americane comunicate Moscovei. Anchetatorii şi-au întins antenele, dar fără niciun rezultat. Era surprinzător, deoarece Hanssen devenea tot mai încrezător în sine şi mai neglijent.

El a instalat un program de spargere a parolelor pe propriul computer, dar fără să aibă autorizaţie. Un membru al echipei IT din FBI a investigat instalarea neautorizată, iar Hanssen a fost chestionat. A fost emis un raport de rutină despre violarea securităţii, dar nu s-a luat nicio măsură, deoarece reputaţia lui excludea orice fel de suspiciuni: explicaţia sa a fost acceptată. Mai târziu, Hanssen a fost prins accesând computerul unui coleg. A pretins că nu voia decât să demonstreze vulnerabilitatea securităţii sistemului informativ al FBI-ului.

Dosarul de securitate al lui Hanssen începuse să capete proporţii atunci când, în 1990, cumnatul lui, Mark Wauck, care era şi el tot agent FBI, le-a spus superiorilor săi că descoperise faptul că Hanssen „ascundea mii de dolari în numerar" şi că „cheltuia mult prea mulţi bani având în vedere salariul pe care-l primea". FBI „a evaluat episodul", dar nu a găsit dovada săvârşirii vreunui delict. Hanssen a mai comis o greşeală gravă în 1993, atunci când a intrat în computerul colegului său Ray Mislock şi a printat documente clasificate. FBI a iniţiat o investigaţie, dar a acceptat varianta lui Hanssen, potrivit căreia, din nou, demonstrase existenţa unor vulnerabilităţi ale sistemului de securitate din FBI.

Au apărut din nou suspiciuni un an mai târziu, când Hanssen a întrebat dacă poate fi transferat la noul Centru Naţional de Contraspionaj, înfiinţat pentru a coordona toate activităţile de

contraspionaj din Statele Unite. Cu toate acestea, atunci când şeful i-a spus că una dintre cerinţele postului consta într-un test de rutină cu poligraful, Hanssen şi-a retras brusc cererea. S-a dovedit ulterior că Hanssen reuşise cumva să evite orice test cu poligraful încă de la intrarea lui în rândurile FBI-ului.

În anul 2000, anchetatorii de la FBI epuizaseră toate căile posibile de a descoperi cârtiţa prin intermediul cercetărilor. În disperare de cauză, şi-au îndreptat atenţia către cea mai simplă, mai directă şi mai costisitoare soluţie. Au decis să încerce să cumpere răspunsul de la ruşi. Au găsit un fost agent KGB şi i-au oferit 7 milioane de dolari pentru a dezvălui identitatea cârtiţei pe care o căutau de atâta amar de vreme. Încântat, rusul a venit imediat cu marfa şi i-a vândut Biroului „o valiză plină cu probe", inclusiv o înregistrare audio în care cârtiţa vorbea cu supervizorul ei rus, precum şi dosare transmise de „Ramon", plus pungile de plastic în care acestea au fost predate. Nu au identificat cârtiţa după nume: însă amprentele lui Hanssen se aflau pe aceste pungi.

Vocea de pe înregistrări a fost imediat recunoscută de un coleg. FBI îşi găsise în sfârşit omul. S-a pregătit apoi pentru finalul jocului. Hanssen a fost pus sub urmărire şi filmat în timp ce fotocopia documente secrete. FBI i-a montat microfoane în birou, în maşină şi în casă şi a cumpărat imobilul aflat vizavi de cel a familiei Hanssen din Vienna, Virginia, pentru a-l putea supraveghea non-stop.

Microfoanele au putut fi montate în biroul lui Hanssen în urma promovării acestuia într-un post nou: supravegherea securităţii informative a FBI-ului, dar, coincidenţă, fără să aibă un acces legal la operaţiunile aflate în desfăşurare. Noua slujbă mai includea şi un asistent, Eric O'Neill, care era de fapt un ofiţer FBI sub acoperire, a cărui misiune consta în spionarea şefului său. Curând, O'Neill a observat că Hanssen înregistra o mulţime de informaţii cu ajutorul unui dispozitiv Palm PDA, un sistem miniatural de stocare a datelor de la începutul erei digitale. Hanssen a fost ademenit în afara biroului cu un pretext oarecare, iar O'Neill şi o echipă de specialişti au putut să descarce conţinutul dispozitivului PDA. Vinovăţia lui Hanssen nu mai putea fi pusă la îndoială. Echipa de investigaţii s-a pregătit pentru lovitura de graţie.

Pe 18 februarie 2001, Hanssen s-a dus la biserică, apoi l-a transportat la Aeroportul Dulles din Virginia pe prietenul său Jack Hoschuer. Ulterior, a mers până la Foxstone Park, a ieşit din maşină, a traversat podul, a lipit o bucată de bandă adezivă albă pe

un indicator, a coborât şi a vârât sub pod o pungă de plastic conţinând documentele furate din birou şi o dischetă. În interior se mai găsea şi o scrisoare adresată ruşilor.

> Dragi prieteni,
>
> Vă mulţumesc pentru sprijinul acordat de-a lungul multor ani. Totuşi, se pare că serviciul meu în slujba dumneavoastră a ajuns la final şi a venit vremea să mă retrag din activitate... Viaţa e plină de suişuri şi de coborâşuri... Vă voi contacta anul viitor, la aceeaşi dată şi în acelaşi loc.

În timp ce se depărta de cutia poştală camuflată, zece agenţi FBI înarmaţi l-au înconjurat şi l-au arestat. Arogant până în ultima clipă, primele cuvinte ale lui Hanssen au fost: „De ce v-a luat atâta timp?"

Spionajul lui Hanssen s-a încheiat. Se confrunta acum cu o execuţie sigură, deoarece Departamentul de Justiţie ceruse pedeapsa cu moartea pentru omul răspunzător de nenumărate decese. Pe 6 iulie 2001, Robert Hanssen a pledat vinovat la cele 15 capete de acuzare pentru spionaj; 11 luni mai târziu a fost condamnat la închisoare pe viaţă, fără posibilitatea de eliberare condiţionată. A scăpat de execuţie acceptând să fie interogat de FBI ca parte a unei evaluări cuprinzătoare a prejudiciilor. Chiar şi atunci, arogantul şi vicleanul trădător a reuşit să tulbure apele.

În pofida faptului că a fost interogat timp de 215 ore în 76 de zile şi că a participat la două teste cu poligraful realizate de cei mai abili anchetatori, guvernul a fost extrem de nemulţumit de răspunsurile lui. Brusc, acest creier superior şi deţinător al unei „memorii de magnetofon" şi-a pierdut graiul. Un anchetator FBI iritat s-a plâns: „Pretenţia lui potrivit căreia are o memorie slabă nu este decât o scuză pentru neimplicarea în procesul de investigaţie sau un mijloc de a ascunde diverse alte faţete ale activităţii sale."

Hanssen, egocentricul spion care a cauzat un prejudiciu incalculabil serviciilor de informaţii americane, va muri într-o zi în închisoare ca deţinutul nr. 48551-083 al Biroului Federal al Penitenciarelor. El îşi execută pedeapsa la ADX Florence, închisoarea federală de maximă securitate din Florence, Colorado. Este încarcerat într-o celulă izolată timp de 23 de ore pe zi. Măcar îi ţine companie monstruosul său orgoliu...

CAPITOLUL 10

Nemulţumirea: Penkovski

Cel mai experimentat ofiţer de caz din MI6 obişnuia să-şi înceapă conferinţa despre dirijarea agenţilor rostind acronimul MICE la capitolul motivarea agentului, adăugând: „Însă cel mai puternic motiv este Nemulţumirea." Probabil că avea dreptate. Psihiatrii şi asistenţii sociali observă adesea că ultimul lucru de care-şi aduce aminte un bolnav care suferă de demenţă este o nemulţumire veche legată de o rudă, un vecin – ori de un şef.

Cazul Penkovski de la începutul anilor 1960 este un exemplu de spion nemulţumit. Penkovski era un colonel din GRU – Directoratul Principal de Informaţii al Statului-Major al Armatei Sovietice – şi a devenit ofiţerul sovietic cu cel mai înalt grad de până atunci care a spionat pentru Statele Unite sau Marea Britanie. În perioada pe care a petrecut-o în armată, Penkovski a fost deziluzionat de regimul sovietic. Presimţea că încercarea neabătută a lui Hruşciov de a răspândi comunismul în lume conducea la distrugerea Uniunii Sovietice. Penkovski a pretins că doreşte să dea o mână de ajutor la prevenirea unui război nuclear între supraputeri, aşa că s-a oferit voluntar să spioneze pentru Statele Unite şi pentru Regatul Unit.

În aprilie 1961, Penkovski a stabilit un contact cu Greville Wynne – un om de afaceri britanic care lucra pentru MI6. Câteva zile mai târziu, Penkovski s-a întâlnit în timpul unei călătorii la Londra cu patru ofiţeri de informaţii, doi britanici şi doi americani, pentru a le transmite informaţii despre Uniunea Sovietică. El călătorea frecvent în Marea Britanie şi în Franţa ca reprezentant al unei delegaţii ştiinţifice sovietice. A continuat să se întâlnească cu supervizorii săi din CIA şi MI6, participând la şedinţe extinse de informare. La Moscova, el transmitea materialele documentare folosindu-se de soţia unui ofiţer din MI6 care lucra la Ambasada Britanică.

Pe parcursul scurtei perioade în care Penkovski a transmis informaţii Statelor Unite şi Marii Britanii, a fost un agent prolific. De-a lungul a 14 luni, a fost chestionat timp de 140 de ore şi a transmis la CIA şi MI6 5000 de documente secrete fotografiate. Prada a fost atât de mare, încât CIA şi MI6 au utilizat aproximativ 30 de traducători şi

analişti cu normă întreagă. Informaţiile lui Penkovski au fost extrem de valoroase. El a transmis secretele tehnice ale sistemelor de ghidare radar ale noii – şi extrem de periculoasei – rachete sovietice SA-2, care provocase îngrijorarea BND-ului german (*Bundesnachrichtendienst* – serviciul secret de informaţii al Germaniei) şi a Israelului. Operaţiunile Caligula şi Cerberus, desemnate să dezvăluie dezvoltarea radarului sovietic, au durat aproape zece ani: Penkovski a furnizat informaţiile peste noapte. De asemenea, a împrăştiat îngrijorările legate de superioritatea strategică a Uniunii Sovietice, demonstrând că Hruşciov exagera: Statele Unite erau în avantaj în domeniul sistemelor de rachete.

Contribuţia reală a lui Penkovski a avut loc în toamna anului 1962, atunci când Criza rachetelor cubaneze a înspăimântat lumea. Sovieticii au crezut că Statele Unite vor detecta rachetele cubaneze atunci când va fi deja prea târziu şi nu vor mai putea să treacă la acţiune. Penkovski a fost cel care a alertat primul Washingtonul în legătură cu faptul că Uniunea Sovietică îşi instala rachetele în Cuba. El a furnizat planuri şi descrieri detaliate ale locurilor de lansare.

Informaţiile lui Penkovski i-au oferit administraţiei Kennedy o cunoaştere tehnică vitală, preşedintele american ştiind că are la dispoziţie trei zile pentru a negocia o soluţie diplomatică înainte ca rachetele sovietice să devină integral operaţionale. Lui Penkovski i se atribuie pe drept modificarea cursului Războiului Rece.

Penkovski, descris de un ofiţer de informaţii ca fiind „cel mai bun spion din istorie", a fost considerat atât de important, încât a fost aranjată o întâlnire între el şi Sir Dick White, şeful MI6. Potrivit lui Joe Bulik, supervizorul său de la CIA:

> în timpul celei de-a doua runde de întâlniri cu Oleg Penkovski la Londra, în toamna anului 1961, acesta ne-a spus că voia să deţină un grad atât în armata americană, cât şi în cea britanică. Aşa că ne-am ocupat de problemă, iar eu am luat o uniformă pe măsura lui de la ataşatul militar al Statelor Unite de la Londra, pe care se întâmpla să-l cunosc, apoi l-am fotografiat mai întâi în uniforma britanică, apoi în cea americană. Era foarte mândru şi i se părea că e un simbol, că era alături de noi.
>
> Mai trebuie să vă istorisesc ceva. Atunci când cosmonautul sovietic Gagarin a fost şi el acolo, Oleg a spus că Gagarin s-a întâlnit cu regina, aşa că eu de ce nu m-aş putea întâlni cu ea? Şi aici pe Shergold au început să-l treacă toate transpiraţiile.

I-ar fi stat în putinţă să apeleze la Lordul Mountbatten, o soluţie care ar fi putut să funcţioneze, în schimb însă el l-a trimis pe Sir Dick White, şeful de la MI6, la o întâlnire cu Penkovski, iar Penkovski nu a fost deloc impresionat.

Faptul că Penkovski nutrea o anumită nemulţumire faţă de stăpânii lui de la Moscova a fost confirmat de Bulik. Oleg era la vremea aceea colonel în Armata Roşie şi, potrivit lui Bulik, „îi displăcea în special modul în care Hruşciov trata armata şi pe mareşalul Jukov, care, din punct de vedere militar, a câştigat războiul pentru sovietici; Penkovski avea impresia că Jukov fusese dat la o parte, iar ofiţerilor sovietici pensionaţi le era foarte greu să se descurce cu pensiile lor... Astfel că nu prea-l respecta pe Hruşciov, de fapt era vorba de ură". Se pare că, îmbrăcat în uniforma britanică, s-a admirat într-o oglindă şi a spus: „Dacă m-ar vedea acum ****** ăia de la Moscova..."

Potrivit lui Bulik:

> Lumea se întreabă mereu de ce un trădător, în cazul de faţă în ochii KGB-ului, se întoarce spre Occident, iar tu trebuie să-i examinezi cu foarte multă atenţie şi grijă motivaţia. În afară de asta, el era supărat pe Uniunea Sovietică deoarece trebuie să menţionez un amănunt, tatăl lui Oleg era rus alb, iar KGB-ul se pare că cercetase întreaga viaţă a lui Oleg, tot ce se întâmplase cu el, iar concluzia este că tatăl său a murit probabil în timpul războiului civil, atunci când Uniunea Sovietică era la începuturile sale. Însă pe Penkovski nu l-au lăsat niciodată să uite că tatăl lui a fost un rus alb, iar ei n-au aflat ce se întâmplase cu el. Asta l-a amărât şi mai mult. Există mulţi spioni care lucrează pentru bani. Ei bine, el nu a cerut niciodată mulţi bani; el nu voia decât să cumpere cadouri pentru familie şi prieteni şi să se dea bine pe lângă conducerea sovietică.

Bulik a furnizat fotografii cu omul de la GRU şi cu supervizorii săi de la CIA într-o cameră de hotel din Londra, examinând poze Polaroid înfăţişând operatorii sovietici din diverse ambasade şi misiuni comerciale din lumea întreagă. El i-a putut identifica astfel pe ofiţerii de la KGB şi GRU. Bulik a adăugat: „După ce cazul a ieşit la iveală, mi s-a spus că între trei şi şase sute de ofiţeri KGB au fost rechemaţi în Uniunea Sovietică."

Penkovski a fost arestat la Moscova de KGB pe 22 octombrie 1962, la apogeul Crizei rachetelor cubaneze. Acum ştim că motivaţia

sa reală a fost un puternic sentiment de nemulţumire. De-abia atunci când KGB, vechiul rival al agenţiei militare GRU, a împiedicat promovarea lui Penkovski la gradul de general-maior, invocând probleme de securitate cauzate de faptul că tatăl său luptase cu mult timp în urmă pentru Albi, nervii lui au cedat şi s-a oferit să spioneze pentru serviciile secrete britanice şi americane. Încă nu e clar cum a fost trădat. Mulţi bănuiesc că George Blake este responsabil de asta. Mai târziu a ieşit la iveală faptul că Penkovski se afla de ceva vreme sub supraveghere, fiind bănuit de trădare.

După procesul public din 1963, Penkovski a fost condamnat la moarte. A fost executat pe 16 mai 1963 la închisoarea Lubianka din Moscova. Spionajul este o ocupaţie periculoasă.

CAPITOLUL 11

HUMINT în acţiune: Werther şi Bătălia de la Kursk

Bătălia de la Kursk a început în aprilie 1943 sub numele de „Operaţiunea Citadela", marele plan ofensiv al nemţilor pentru a subţia buzunarul Kurskului şi pentru a-i mai determina încă o dată pe ruşi să se retragă în grabă. După căderea Stalingradului, petrecută în februarie 1943, nemţilor le rămăseseră două opţiuni: atacul sau continuarea defensivei. Hitler a ales să atace în ciuda sfaturilor primite de la mai mulţi consilieri militari, deşi Führerul a admis că „mi se face rău de la stomac când mă gândesc la asta".

Acum ştim din desecretizarea arhivelor KGB-ului că, după 1941, a existat un spion sovietic chiar la vârful maşinii de război naziste. Numele lui de cod era „Werther". Cu ajutorul unei reţele de operatori radio şi curieri a căror bază se afla în Elveţia, spionul Werther a trădat toate operaţiunile germane din Europa de Est, transmiţând planuri de luptă, detalii despre strategia militară nazistă, poziţii ale tancurilor, nesfârşite serii de numere, plus amănunte despre slăbiciunile poziţiilor armatei germane.

Reţeaua de spionaj elveţiană denumită „Lucy" a trimis la Moscova, între 1941 şi 1945, peste 2 300 de mesaje, dintre care o cincime îi aparţineau lui Werther. CIA a reuşit să decripteze în total 332 de mesaje. Informaţiile furnizate de Werther erau atât de importante, încât au fost marcate „Extrem de urgent" şi i-au fost transmise imediat lui Stalin. Deşi n-a ştiut niciodată cine este Werther, în cele din urmă Stalin s-a încrezut pe deplin în mesajele lui, bazându-şi planurile de luptă pe informaţiile primite.

Werther a fost prolific. El a răspuns (uneori în aceeaşi zi) la listele detaliate cu întrebările puse de ruşi şi a dezvăluit cele mai sensibile secrete ale celui de-al Treilea Reich. Informaţiile lui au fost cruciale pentru rezultatul războiului din Est: în ciuda tancurilor, generalilor şi soldaţilor mai buni pe care-i avea, după 1942 planurile Wehrmachtului au fost dejucate de fiecare dată. Aşa cum spunea însuşi Hitler, „Parcă ar fi ştiut că venim".

Şi chiar aşa a fost.

În mod uimitor, un raţionament de bun-simţ indică faptul că Werther a fost fie un paravan britanic foarte inteligent pentru transmiterea la Moscova a informaţiilor SIGINT descifrate, fie un spion din anturajul Führerului. Prima variantă pare puţin probabilă, deoarece decriptările ULTRA durează până când sunt decodificate şi diseminate, iar Werther, oricine ar fi fost el, înregistra un timp de răspuns mult mai rapid. Istoricul britanic oficial al celui de-al Doilea Război Mondial scrie că „nu există nici urmă de adevăr în mult trâmbiţata afirmaţie potrivit căreia autorităţile britanice au folosit reţeaua «Lucy»... pentru a transmite informaţii la Moscova".

Indiferent cine a fost Werther, activitatea lui clandestină în slujba regimului sovietic a schimbat cursul istoriei şi defineşte lumea în care trăim astăzi. Fără trădarea lui, nemţii i-ar fi înfrânt aproape sigur pe ruşi prin anii 1942-1943, iar rezultatul final al războiului ar fi fost cu totul altul.

După dezertarea inutilă a lui Rudolph Hess şi plecarea sa în mai 1941 în Scoţia în încercarea zadarnică de a negocia o pace pre-Barbarossa cu Marea Britanie, Martin Bormann a devenit mai puternic decât toţi ceilalţi satrapi nazişti din jurul lui Adolf Hitler, în primul rând datorită rolului de secretar personal de încredere al Führerului. Pe măsură ce războiul continua, iar Hitler devenea tot mai labil (în mare parte din cauza bolii Parkinson şi a amestecurilor bizare de medicamente administrate de doctorii săi), a început să se bazeze tot mai mult pe ajutorul său de încredere. Bormann singur avea sub control accesul la Führer şi tot el permitea emiterea ordinelor în numele acestuia.

Nimeni nu ştie cum a contactat Werther reţeaua Lucy din Elveţia, însă materialele radio au început să curgă în 1941. Avertismentele spionului legate de Operaţiunea Barbarossa făceau parte cu siguranţă dintre cele 103 rapoarte separate primite de Stalin şi referitoare la planurile lui Hitler de a invada Rusia: avertismente pe care liderul sovietic le-a ignorat cu atâta încăpăţânare.

Dar nu avea să mai facă încă o dată aceeaşi greşeală. Fluxul informaţiilor de primă importanţă din miezul maşinii de război germane a continuat şi a fost extrem de bine că, iniţial, Stalin a crezut că era vorba de o capcană întinsă de nemţi. În 1942, către sfârşitul verii, a devenit clar că rapoartele primite de la Werther erau aur curat. În loc să lupte cu Wehrmachtul cu fiecare ocazie – şi să piardă –, în vara lui 1942 Stalin a optat pentru o capcană strategică cu care să reuşească în final să câştige războiul. Armatei Roşii i s-a ordonat să cedeze teren

şi să se retragă pentru a-i ademeni pe nemţi să pătrundă adânc pe teritoriul rusesc, începând cu Stalingrad.

Cariera misteriosului spion s-ar fi putut încheia în 1942. Un mesaj de la Centrul din Moscova către Rachel Dubendorfer („«Werther» trebuie să comunice clar, până la 1 ianuarie, câte divizii de înlocuire se formează în total din recruţi. Răspuns urgent.") a fost interceptat de serviciul de informaţii german, care ştia acum că în mijlocul său se afla un spion important pe nume Werther. Însă, pentru că diviziile germane triumfătoare măturaseră totul în calea lor şi pătrunseseră adânc în Uniunea Sovietică în toamna lui 1942, un singur spion părea nerelevant în mijlocul euforiei declanşate de victorie. Chiar şi atunci când dezastrul de la Stalingrad a început să se întrevadă la orizont, Înaltul Comandament German l-a ignorat. Semnalele de alarmă nu au fost auzite.

Sarcina lui Werther a fost uşurată de noile proceduri zilnice introduse de Ober Kommand Wehrmacht (OKW) pentru a se asigura că niciun detaliu sau decizie nu va lipsi de la conferinţa zilnică a Führerului. Stenografele trebuiau să participe pe viitor la toate întâlnirile şi să ia notiţe detaliate, în aşa fel încât gândirea strălucită a lui Hitler să fie înregistrată pentru posteritate. În momentul în care au început să lucreze noile secretare (producând 500 de pagini dactilografiate pe zi), nivelul detaliilor furnizate grupului Lucy a luat avânt.

Brusc, Stalin a început să primească informaţii despre cine a vorbit şi ce s-a spus la conferinţele zilnice ale Führerului *chiar în ziua în care acestea aveau loc*: şi cu mult înainte ca ordinele să fie trimise prin codul Enigma comandanţilor de pe front (şi spărgătorilor de coduri de la Bletchley Park). Acum ştim că au existat numai doi destinatari ai transcrierilor stenografice: Martin Bormann, cel mai apropiat confident al lui Hitler, şi generalul Erich Fellgiebel, un ofiţer superior de comunicaţii din OKW. Pe măsură ce-i creştea încrederea, Stalin a devenit mai îndrăzneţ, transmiţându-i adesea lui Werther zeci de întrebări detaliate.

Kursk a reprezentat cel mai dramatic succes al lui Werther. „Cea mai mare bătălie cu tancuri din istorie" a fost una în care nemţii s-au aşteptat să învingă. Însă, dispunând de ordinele precise şi detaliate ale operaţiunilor germane, Armata Roşie a instalat 400 000 de mine pentru a-şi atrage atacatorii în focul încrucişat letal al tunurilor antitanc poziţionate din timp. Un uimitor procent de 40% din Armata Roşie a fost astfel aşezat încât să-i poată dirija pe atacatori într-o ambuscadă. Graţie informaţiilor lui Werther, capcana mortală a

Armatei Roşii a distrus producţia de tancuri pe un an a inamicului, alături de tunuri şi avioane. Kursk a înfrânt definitiv Wehrmachtul în Est şi a deschis calea înaintării sovietice prin Europa, care s-a încheiat doi ani mai târziu în mijlocul ruinelor din Berlin.

Nemţii fuseseră învinşi, însă nu de gândirea sclipitoare a ruşilor, ci de trădarea hotărâtă a celui mai important spion sau furnizor de informaţii din epoca modernă. Se pare că numai un singur om din cartierul general al lui Hitler a avut acces la toate informaţiile raportate lui Stalin în perioada la care ne referim: credinciosul Martin Bormann. Se pare că partea cu socialismul din Naţional-Socialism i-a mers la inimă.

Dovezile circumstanţiale sunt aparent covârşitoare. Potrivit cercetătorilor: „Toate suspiciunile privitoare la Bormann, formulate de şefii reţelelor de spionaj de-a lungul timpului, au fost valabile. Piesele puzzle-ului se potrivesc. L-am găsit pe Werther în Martin Bormann."

Bormann a fost văzut ultima dată la Berlin, în mijlocul ruinelor în flăcări ale bunkerului Führerului. Pe 1 mai 1945, răzbunătorii soldaţi ai Armatei Roşii îi înconjuraseră pe nemţi. La sfârşitul războiului, Bormann a dispărut. Cadavrul lui n-a fost descoperit. După război, Albert Speer a declarat sarcastic din celula lui că Bormann „a fost declarat probabil erou al Uniunii Sovietice".

Uneori, nu există înlocuitor pentru un bun spion. Nici chiar SIGINT, cu toate succesele repurtate în vreme de război, nu pot fi dirijate în aşa fel încât să afli ce vrei să ştii. Cu toate riscurile şi slăbiciunile constatate, HUMINT au fost întotdeauna necesare, în toate timpurile.

CAPITOLUL 12

Despre interogatoriu

Scopul interogatoriului este acela de a obține informații. El este una dintre sursele umane majore de informații. Spre deosebire de interogatoriile poliției (care au ca scop principal obținerea de probe pentru condamnarea unui infractor), cele care urmăresc dobândirea de informații există pur și simplu pentru a aduna informații corecte ce pot fi combinate cu alte surse.

Din păcate, „interogatoriile", atât ca noțiune, cât și ca sursă, au fost serios afectate de câteva scandaluri care au avut loc în Statele Unite și în Marea Britanie – tortură, metode ilegale și chiar asasinate – după atacurile organizației al-Qaeda de la World Trade Center și după invadarea în 2003 a Irakului lui Saddam Hussein.

O Americă șocată și înspăimântată a reacționat intens la atacul îndreptat asupra sa și a declarat război teroriștilor din lumea întreagă. Centrul secret de interogare și închisoarea militară de la baza navală Guantanamo Bay din estul Cubei au fost înființate în 2002 ca parte a „Războiului împotriva terorii", pentru a reține acolo, potrivit Departamentului de Apărare american, „persoane extrem de periculoase, pentru a interoga «persoanele reținute» într-un cadru optim și pentru a le judeca pentru crime de război". Persoanele reținute în timpul Războiului împotriva terorii, care a dominat primul deceniu al secolului XXI, au provenit în principal din Pakistan, Yemen, Arabia Saudită și Afganistan, urmate ulterior de un număr mai mic de prizonieri din Irak, Cornul Africii și Asia de Sud.

Foarte rapid, a apărut o controversă legată de patru aspecte importante ale problemei prizonierilor din acest război „curios". Mai întâi, legalitatea, în cadrul legislației internaționale, a strângerii de suspecți din lumea întreagă. În al doilea rând, agitația în jurul a ceea ce *New York Times* a numit „... un lanț de lagăre de detenție obscure, în care sunt incluse Abu Ghraib din Irak, închisoarea militară de la Bagram Air Base din Afganistan și alte locații secrete conduse de agențiile de informații, care fac parte dintr-un sistem de detenție global fără responsabilitate în fața legii".

A mai existat totodată și o largă îngrijorare față de mișcarea persoanelor reținute și a prizonierilor. CIA a capturat presupuși

terorişti din toată lumea şi, printr-un program botezat „extrădare extraordinară", i-a transportat pe prizonieri cu avionul spre locaţii secrete. Cererile de *habeas corpus*, ori chiar informaţii esenţiale despre identităţile şi localizarea persoanelor reţinute dispărute au fost în mare parte ignorate. Avocaţii şi presa liberală au avut zile pline.

În al patrulea rând, tratamentul aplicat persoanelor reţinute în timpul interogatoriilor din Guantanamo şi din alte lagăre secrete a dat naştere celor mai aprige critici. Acuzaţiile de rele tratamente, de tortură şi chiar de crimă au provenit dintr-o mare varietate de surse.

SUA au încercat să „legalizeze" lanţul de lagăre de interogare prin intermediul a două iniţiative principale desemnate să le justifice acţiunile. În noiembrie 2001, în atmosfera încinsă provocată de furia şi de emoţiile ulterioare atacurilor de pe 11 septembrie, Asociaţia Baroului American a anunţat: „Ca răspuns la atacurile fără precedent de pe 11 septembrie, pe 13 noiembrie 2001 preşedintele a anunţat că anumiţi non-cetăţeni [americani] vor face obiectul detenţiei şi al judecării de către autorităţile militare."

Capitol Hill a reacţionat la criticile furtunoase, venite chiar şi din partea prietenilor săi, votând „Legea comisiilor militare 2006" (Military Commissions Act 2006), un document extrem de controversat care-i acorda preşedintelui puterea de a desemna anumite persoane ca având statutul de „combatanţi inamici ilegali". În consecinţă, acestea intrau sub jurisdicţia comisiilor militare, având mai puţine drepturi civile decât în cazul proceselor penale obişnuite.

Washingtonul avea dreptate într-o singură privinţă. Cu siguranţă că era nevoie de un răspuns la o problemă autentică. Războiul împotriva terorii luase în custodie mai mulţi non-cetăţeni americani care, atunci când au fost reţinuţi, nu aveau niciun statut legal real. Făceau oare persoanele reţinute subiectul justiţiei americane? Erau ele prizonieri de război? Potrivit diverselor convenţii de la Geneva, prizonierii de război au drepturi legale bine definite. Ori erau doar nişte delincvenţi de drept comun? În acest caz, SUA aveau un sistem judiciar solid, bazat pe o reţea de legi.

Adevărul este că deţinuţii de la Guantanamo nu erau nimic din toate acestea.

Se presupunea că sunt cu toţii jihadişti; toţi păreau să aibă legături cu terorismul islamic; tuturor acestor cazuri le lipseau dovezile care să stea în picioare în faţa tribunalului penal. Neprotejaţi de reguli privitoare la interogarea suspecţilor de către poliţie sau armată, ca să

nu mai vorbim de Convenţiile de la Geneva, persoanele reţinute erau supuse la ceea ce Washingtonul a numit „interogatoriu intens".

Problema legată de Guantanamo şi de programul secret de detenţie fără proces introdus de CIA, ca şi acuzaţiile de tortură din timpul „interogatoriilor intense" au început să domine mass-media. După alegerile din 2008, preşedintele Obama a promis că va închide lagărele. N-a făcut-o. La momentul scrierii rândurilor de faţă, situaţia rămâne neschimbată.

Pe 12 decembrie 2013, până şi generalul-maior de marină în retragere Michael R. Lehnert (ofiţerul care a supravegheat construirea primului complex de detenţie de la Guantanamo) a rupt tăcerea şi a afirmat că Guantanamo este „cea mai notorie închisoare a ţării noastre – o închisoare care n-ar fi trebuit deschisă niciodată", furnizând un rezumat succint al istoriei şi însemnătăţii sale:

> Naţiunea noastră a creat Guantanamo pentru că eram furioşi şi înspăimântaţi pe drept din cauza atacului neprovocat petrecut la 11 septembrie 2001 pe pământ american. Am crezut că persoanele reţinute vor furniza un tezaur de informaţii.
>
> Chiar şi în primele zile de existenţă a închisorii de la Guantanamo, am devenit tot mai convins că multe persoane reţinute nu ar fi trebuit trimise acolo. Erau de o valoare redusă din punctul de vedere al informaţiilor, iar dovezile care să le lege de crime de război erau insuficiente. Şi astăzi, acesta este cazul multora dintre ei, dacă nu chiar al majorităţii.

Problema detenţiei, a interogării şi a tratamentului la care erau supuşi deţinuţii de la Guantanamo a ajuns la un deznodământ la sfârşitul lui 2014, când preşedintele Comisiei de Informaţii a Senatului american, Dianne Feinstein, a autorizat un raport care critica maltratarea deţinuţilor de la Guantanamo şi mai ales regimul interogatoriilor şi al torturilor. Dianne Feinstein scria: „CIA... a decis să iniţieze un program de detenţie secretă pe termen nelimitat şi utilizarea tehnicilor de interogare brutale, încălcând legea americană şi obligaţiile care decurg din tratate şi din propriile noastre valori."

Raportul aducea în continuare învinuiri extrem de dure la adresa CIA-ului. Iată-le pe scurt:

1. Tehnicile de interogare folosite de CIA au fost mai brutale şi s-a recurs la ele pe o scară mult mai largă decât a recunoscut agenţia. Raportul descrie tortura prin sufocare cu apă ca pe o „serie de înecuri nefinalizate" şi sugerează

că nu numai trei prizonieri au trecut prin această procedură, cum a recunoscut până acum CIA, ci mult mai mulţi.

2. Programul de interogare utilizat de CIA a fost prost administrat şi nu a făcut obiectul unei supravegheri adecvate din partea Congresului.
3. CIA i-a indus în eroare pe membrii Congresului şi Casa Albă în legătură cu eficienţa şi amploarea tehnicilor brutale de interogare.
4. Anchetatorii din teren care au încercat să stopeze tehnicile brutale de interogare au fost reduşi la tăcere în mod repetat de oficialii superiori din CIA.
5. CIA a raportat în mod repetat un număr mai mic decât cel real de oameni reţinuţi şi supuşi tehnicilor dure de interogare din timpul programului.
6. Cel puţin 26 de persoane au fost reţinute pe nedrept şi nu au îndeplinit standardul guvernamental pentru detenţie.
7. CIA le-a furnizat jurnaliştilor informaţii clasificate, exagerând succesul metodelor de interogare în încercarea de a câştiga sprijinul public.

Raportul Feinstein a arătat cu degetul în direcţia întregii politici a Statelor Unite privitoare la persoanele reţinute, cu sugestia implicită că guvernul s-a implicat cu bună ştiinţă în acţiuni ilegale şi a încălcat vreme de un deceniu legea naţională şi internaţională. Mai presus de toate, având în vedere descrierea detaliată a utilizării torturii, în special sufocarea cu apă, controversa a adus în centrul atenţiei întreaga afacere a interogatoriilor. A fost un lucru surprinzător – şi deloc necesar –, deoarece anchetatorii experimentaţi cunosc de secole faptul că tortura este o metodă de interogare foarte nesigură. Sub presiune, majoritatea oamenilor spun un anumit lucru doar pentru a-şi salva pielea (la propriu). Acesta este pericolul care ameninţă informaţiile obţinute în acest mod. Oamenii pot fi determinaţi să spună orice, adevăr sau minciună, dacă în felul acesta pun capăt fricii sau durerii.

Chiar şi utilizarea istorică a torturii pentru a obţine informaţii, mai ales în Marea Britanie, a fost neobişnuită. De pildă, după arestarea lui Guy Fawkes pentru rolul jucat în Complotul prafului de puşcă din 1605, a fost necesar un Mandat Regal din partea regelui James I care să autorizeze torturarea lui în încercarea de a descoperi numele

celorlalţi conspiratori. Mai târziu, în 1628, în urma asasinării lui George Villiers, primul Duce de Buckingham, cererea Consiliului de Coroană de torturare a lui John Felton a fost respinsă de Înalta Curte. Judecătorii au considerat în unanimitate că utilizarea ei „este contrară legilor Angliei", o concepţie confirmată patru secole mai târziu prin hotărârea membrilor Camerei Lorzilor din 2005 potrivit căreia, respectându-se tradiţia juridică engleză, „tortura şi roadele ei" nu pot fi folosite la tribunal.

Cu toate acestea, judecătorii au emis un avertisment, adăugând că informaţiile obţinute în acest fel ar putea fi folosite de poliţia şi de serviciile de securitate britanice deoarece „ar fi absurd ca ele să ignore informaţia despre o bombă care ticăie din cauza faptului că a fost procurată utilizând tortura".

Chiar şi în timpul războiului total din 1939-1945, metodele de interogare au avut tendinţa de a evita folosirea torturii, concentrându-se în schimb pe chestionarea subiectului. Asta s-a întâmplat din motive foarte practice, rezumate cel mai bine de maxima anchetatorului: „Nu vreau să vorbească; vreau adevărul!"

Dar nu aşa au stat mereu lucrurile. În perioada celui de-al Doilea Război Mondial, una dintre cele mai eficiente utilizări ale interogatoriului a fost aşa-numita Cuşcă a Londrei, Centrul de Interogare Detaliată al Serviciilor Comune din Kensington. Nu încape îndoială că tortura (în forma ei cea mai temperată) a fost o politică deliberată. Cuşca a fost condusă de MI9, secţia din Ministerul de Război responsabilă de culegerea informaţiilor de la prizonierii de război. Metodele de interogare folosite în Cuşcă nu erau deloc ortodoxe. Brutalitatea abjectă reprezenta regula. O evaluare făcută în 1950 de MI5 a subliniat faptul că Alexander Scotland, comandantul Cuştii Londrei, care încerca pe vremea aceea să publice o carte despre experienţele trăite de el în timpul războiului, dezvăluise încălcări repetate ale Convenţiilor de la Geneva. Manuscrisul cărţii descria cum fuseseră forţaţi prizonierii să îngenuncheze, după care erau loviţi în cap; forţaţi să stea drepţi până la 26 de ore; ameninţaţi cu execuţia; umiliţi; udaţi şi înfometaţi. Viaţa nu era uşoară pentru deţinuţii din Cuşca Londrei. Într-o plângere păstrată în Arhiva Naţională a Marii Britanii, un jurnalist german de 27 de ani care a trecut prin Cuşcă afirma că a petrecut doi ani ca prizonier al Gestapoului. Şi nici măcar o dată, afirma el, Gestapoul nu l-a tratat la fel de rău ca britanicii...

Aceste dezvăluiri critice descriu atmosfera total diferită de la Latchmere House, Richmond, sediu deţinut de MI5 şi cunoscut

sub numele de Camp 20, unde spionii capturaţi se confruntau cu locotenent-colonelul Robert Stephens (poreclit „Ochi de tinichea" din cauza monoclului), un anchetator experimentat şi meticulos. Camp 20 n-a fost niciun moment o tabără de vacanţă, regimul de viaţă putând fi aspru, iar interogatoriile preliminare de-a dreptul ostile. Stephens separa legenda şi viaţa spionului capturat, dacă le considera acceptabile, şi le transmitea adjunctului său, maiorul Thomas Argyll Robertson (poreclit de obicei „Tar" (catran), după iniţialele sale), a cărui sarcină consta în racolarea spionilor înfricoşaţi şi utilizarea lor pentru trimiterea unor mesaje false supervizorilor lor din Germania.

În toamna anului 1940, au înregistrat primul succes. Gösta Caroli şi Wulf Schmidt fuseseră paraşutaţi şi apoi capturaţi. Cei doi se pregătiseră împreună şi erau prieteni. Anchetatorii au recurs la un şiretlic. Pentru ca viaţa lui Schmidt să fie cruţată, Caroli a cedat şi a fost forţat să devină agent dublu. Lui Schmidt i s-a spus că fusese trădat de Caroli. Furios din cauza presupusei trădări a prietenului său, Schmidt s-a oferit să schimbe tabăra şi să lucreze ca agent dublu pentru britanici. Jocul agentului dublu a fost pus la cale graţie managementului inteligent şi interogatoriilor abile.

În ianuarie 1941, sistemul a fost instituţionalizat printr-o operaţiune pe termen lung controlată de Comisia Double Cross, sub preşedinţia unui expert de la Oxford, Sir John Masterman. În consecinţă, numărul agenţilor a început să crească. MI5 a înfiinţat un centru de detenţie secret la Ham Common, unde suspecţii puteau fi izolaţi şi interogaţi. În total, deşi, în timpul războiului, în Marea Britanie au fost executaţi 13 agenţi germani, de trei ori mai mulţi au ales să coopereze cu ofiţerii de caz de la MI5. La sfârşitul războiului, Comisia Double Cross a tras concluzia că preluase efectiv controlul asupra întregii organizaţii de spionaj a Abwehrului din Marea Britanie.

După ce au căzut în mâinile britanicilor, agenţii s-au aşteptat să fie torturaţi sau maltrataţi. Cu toate acestea, imediat după ce prizonierul era determinat să înţeleagă că viaţa lui depindea de cooperare, în general, temnicerii săi îl tratau cu blândeţe şi răbdare. Psihiatrul de la MI5, dr. Harold Dearden, a făcut eforturi pentru a fi sigur că prizonierilor nu li se vor aplica rele tratamente. În singurul caz în care un anchetator aflat în vizită, excesiv de entuziast, a bătut un prizonier, nechibzuitul ofiţer a primit o mustrare oficială din partea colonelului Scotland şi a fost trimis pachet în străinătate. Dr. Dearden a mers chiar până acolo încât s-a dus după aceea în celula victimei şi, ca o scuză, a împărţit cu ea o sticlă de whisky.

Privind înapoi la acest joc pe viaţă şi pe moarte al interogatoriului, chestionarea calmă şi amabilă s-a dovedit a fi, în cele din urmă, mai eficientă din punctul de vedere al culegerii de informaţii, dând rezultate mai rapide decât un regim mai aspru. Lăsând la o parte problema moralităţii, sistemul de interogare se dovedeşte mai eficient – cu condiţia ca anchetatorul să dispună de timp.

Adevărul conţinut de această afirmaţie reiese din activitatea unui om care a luptat pentru partea adversă.

Unul dintre cei mai eficienţi anchetatori din timpul celui de-al Doilea Război Mondial a fost Hanns-Joachim Gottlob Scharff din Luftwaffe. Doar un simplu *Obergefreiter* (echivalentul caporalului), „maestrul anchetator" din Luftwaffe a fost responsabil de interogarea piloţilor americani capturaţi în ultimii ani ai războiului.

Tehnica lui Scharff era simplă: îl copleşea pe înspăimântatul prizonier de război cu cunoştinţele sale enciclopedice despre aerodromul echipajului doborât, despre satele din zonă, despre organizarea escadronului, numărul avioanelor, colegii şi comesenii de la popotă şi chiar şi despre cârciumile la care se ducea împreună cu prietena lui englezoaică. Scharff reuşea această performanţă cu ajutorul unei baze de date aflată în continuă creştere, adunând şi colaţionând informaţii care să semene cu un dosar cuprinzător. Uimiţi, membrii echipajelor erau obligaţi să creadă că nu puteau refuza să vorbească, deoarece era evident că Scharff ştia deja totul.

El şi-a câştigat reputaţia de a obţine de la prizonieri răspunsurile de care avea nevoie fără ca aceştia să-şi dea seama măcar că până şi cea mai insignifiantă discuţie furniza o nouă informaţie care se adăuga la imaginea de ansamblu. Scharff îşi trata întotdeauna prizonierii cu respect şi demnitate şi, folosind mai degrabă tehnici psihologice decât fizice, îi făcea să lase garda jos şi să converseze cu el, deşi fuseseră instruiţi să păstreze tăcerea. Un prizonier de război mărturisea cu amărăciune: „Probabil că Scharff ar putea obţine mărturisirea infidelităţii chiar şi din partea unei călugăriţe."

Experienţa celui de-al Doilea Război Mondial a dovedit clar că cele mai bune metode de interogare erau încă tehnicile standard tradiţionale: exploatarea şocului provocat de capturare; înfricoşarea prizonierului prin izolare şi prin teama de încarcerare într-o celulă, astfel încât să se obţină „autocondiţionarea". Dacă nu era suficient, atunci cele patru tehnici clasice de slăbire a rezistenţei prizonierului rămâneau valabile ca parte a interogatoriilor: abordarea dură, cu ţipete şi lovituri; privirea fixă şi tăcerea, însoţite de ameninţări lipsite

de emoţie; anchetatorul neghiob, cu un dosar greşit, care are nevoie de ajutor din partea prizonierului; chestionarea amabilă, „înţelegătoare". În ultimă instanţă, toate duceau la faptele reale, care reprezintă scopul interogatoriului.

Însă întreaga afacere a interogării a înregistrat un adevărat şoc seismic în timpul Războiului din Coreea de la începutul anilor 1950, acolo unde lumea s-a întâlnit pentru prima dată cu tehnicile de spălare a creierului ale comuniştilor. Prizonierii de război din rândurile Aliaţilor au suferit cel mai înfricoşător tratament fizic posibil, care încerca să-i determine să mărturisească şi să admită săvârşirea unor crime de război imaginare. În cazul prizonierilor americani, tortura, lipsa hranei, inexistenţa ajutorului medical şi tratamentul subuman au devenit parte a vieţii de zi cu zi. Mulţi soldaţi tineri au descoperit că instrucţia nu-i pregătise pentru acest nou câmp de bătaie psihologic. Ghinionişti prizonieri americani mureau ca muştele în frigul şi în mizeria lagărelor din Coreea de Nord. Din 7 000 de prizonieri americani, 40% au murit în captivitate, iar în prea multe cazuri au colaborat cu temnicerii lor.

După război, mulţi foşti prizonieri s-au întors acasă pentru a fi judecaţi penal pentru delicte precum „trădare, dezertare în tabăra inamicului, maltratarea altor prizonieri de război şi alte infracţiuni similare".

Peste o mie de militari britanici au căzut în mâinile inamicului coreean. Unii au fost supuşi unui tratament brutal şi „reeducării politice", iar 28 au murit. La sfârşitul războiului, 22 de americani au ales să rămână pe loc, iar un membru al Marinei Regale britanice a hotărât să se ducă în China. Numai turcii rigizi şi extrem de ierarhizaţi nu au pierdut niciun soldat, nici din cauza spălării creierelor, nici din cea a maltratărilor. Spălarea creierului şi interogatoriile brutale erau lucruri despre care trebuia evident să se ţină seama pe viitor.

Concluzia analizelor postbelice occidentale şi a studierii experienţelor prizonierilor de război din Coreea a fost aceea că era în mod clar necesară o instruire specială în privinţa *rezistenţei* la interogatorii, mai ales în cazul forţelor speciale, al celulelor care rămâneau sub acoperire în zona de război şi al echipajelor aviatice, extrem de expuse la capturare. După 1958, echipele militare de interogare au petrecut mult timp exersând cu personalul Serviciilor Aeriene Speciale (SAS) şi cu cel al Beretelor Verzi, pregătindu-le pentru ceea ce s-ar fi putut întâmpla în cazul în care cădeau în mâinile unor forţe

ostile. Această abordare a penetrat inevitabil propria metodă de interogare. Tehnici precum folosirea unei glugi, privarea de somn şi temperaturi extreme nu mai erau simple exemple legate de aşteptările unui soldat capturat de KGB sau GRU, ci au fost acceptate ca făcând parte din instrumentarul unui interogatoriu.

Situaţia a devenit critică în 1971, atunci când British Joint Service Interrogation Wing (Aripa de Interogare a Serviciilor Comune Britanice) a primit ordinul să se instaleze în Irlanda de Nord, unde detenţia fără proces devenise politică guvernamentală. Din cauza informaţiilor eronate primite de la Jandarmeria Britanică din Irlanda de Nord, mulţi dintre cei arestaţi erau catolici şi naţionalişti irlandezi care nu aveau nicio legătură cu IRA, dar ale căror nume apăreau, ca rezultat al incompetenţei administrative, pe lista celor ce trebuiau arestaţi.

Mult mai târziu, în 1977, ministrul de interne, Merlyn Rees, i-a scris prim-ministrului britanic, James Callaghan, confirmând faptul că o politică a „torturii" fusese de fapt autorizată în 1971 de miniştrii guvernului britanic. În scrisoare se spunea: „În opinia mea (confirmată de Brian Faulkner înainte de moartea sa), decizia de a utiliza în Irlanda de Nord, în 1971/1972, metode care implică tortura a fost luată de miniştri – în particular de Lordul Carrington, care era la vremea aceea secretar de stat la Apărare."

Tehnicile de anchetare folosite în cazul deţinuţilor care făceau parte din IRA au fost preluate din cursul de pregătire având ca obiect rezistenţa la interogatoriu. Paisprezece „oameni cu glugă" au fost selectaţi de anchetatori pentru a fi supuşi la cinci tehnici extrem de controversate. În cazul Irlanda versus Regatul Unit, din 1978, Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) le-a definit în felul următor:

1. În picioare lângă perete: forţarea deţinuţilor să rămână ore întregi într-o „poziţie stresantă".
2. Acoperirea capului cu o glugă: un sac negru sau albastru-închis tras peste capul deţinutului şi, cel puţin la început, menţinerea lui tot timpul, cu excepţia perioadelor de interogare.
3. Supunerea la zgomote: în timpul interogatoriului, prizonierul este ţinut într-o încăpere în care se aude un zgomot puternic şi continuu.
4. Privarea de somn: în timpul interogatoriilor, privarea de somn a deţinuţilor.

5. Privarea de mâncare şi de băutură: supunerea deţinuţilor la o restricţionare a regimului alimentar în timpul prezenţei lor la centru şi al interogatoriilor.

În toate cazurile, subiectul ceda şi vorbea deschis şi sincer despre ceea ce ştia. Însă dezamăgirea britanicilor a fost provocată de faptul că, în loc să furnizeze o mulţime de informaţii despre IRA Provizorie, majoritatea prizonierilor interogaţi ştiau foarte puţine lucruri. Succesul interogării a constat în informaţii minime.

CEDO a decis că utilizarea oficială, la unison, a celor cinci tehnici reprezintă un tratament inuman şi degradant şi, prin urmare, este violată Convenţia Europeană şi legea internaţională uzuală. Cu şase ani înainte, Raportul Parker „despre procedurile autorizate de interogare a persoanelor suspectate de terorism folosite în Irlanda de Nord în 1972" îi exonera pe anchetatori, însă, exprimându-şi dezacordul, definea problema foarte exact:

> Vina pentru această istorie întristătoare, dacă există vreo vină, trebuie să aparţină celor care, cu mulţi ani în urmă, au decis că, în condiţiile de urgenţă aferente situaţiilor de tip colonial, ar fi cazul să renunţăm la metodele noastre de interogare legale, verificate şi foarte eficiente din vreme de război, înlocuindu-le cu proceduri secrete, ilegale, nejustificabile moral şi străine de tradiţiile celei mai mari democraţii din lume.

Ruşii nu manifestau astfel de inhibiţii. Atunci când l-au arestat pe Greville Wynn, curierul lui Penkovski, anchetatorii KGB-ului şi-au dat seama rapid că omul de afaceri britanic era o persoană delicată. Pentru a-i zdrobi rezistenţa, l-au pus într-o „temniţă de forma unei sticle", unde a fost obligat să stea drept peste o săptămână, zăcând în propria mizerie. A fost probabil o experienţă degradantă şi inumană; însă a funcţionat. Greville Wynn, zdrobit, a spus tot ce ştia.

În vreme ce administraţia britanică se dădea de ceasul morţii, întrebându-se dacă nu cumva anchetatorii săi utilizaseră o forţă excesivă în tratamentul aplicat unui mic număr de disidenţi şi de rebeli, America se confrunta cu probleme similare în Vietnam, în anii 1960 şi la începutul deceniului următor, însă la o scară mult mai mare. America era implicată într-un război brutal care acoperea întregul spectru al violenţelor, de la asasinatele de tip terorist din locuri dosnice până la bătălii cu tancuri şi avioane, la care participau divizii întregi. Inevitabil, au avut loc numeroase atrocităţi şi excese.

Din dovezile prezentate în cadrul Tribunalului Russell în 1968 în legătură cu crimele de război americane din Vietnam reiese cu claritate faptul că prizonierii de război capturaţi de forţele armate ale Statelor Unite au fost supuşi în mod curent la tratamente interzise de legile războiului.

Analizând mărturia lui Peter Martinsen, din Detaşamentul de Informaţii Militare 541, care a activat ca anchetator tactic din linia întâi al prizonierilor de război în timpul marilor bătălii din 1966 şi 1967, e dificil să nu fii de acord cu concluziile lui. Din propriile lui cuvinte se desprinde o imagine clară a ceea ce a fost acceptat ca reprezentând o practică de interogare de rutină în rândul forţelor militare americane din Vietnam.

> Am început să-i pun întrebări, iar el a susţinut întruna că nu e Viêt Cộng. Eram sigur că minte. Am decis să-l bat. N-a fost de niciun folos... apoi – aşa cum se întâmpla deseori – mi-a luat locul un alt anchetator, un ofiţer. Locotenentul avea un telefon militar de campanie care funcţiona cu baterii şi un generator. Dacă-l acţionezi, produce un şoc neplăcut, foarte neplăcut, destul de dureros. Interogatoriul a început cu torturarea prizonierului cu ajutorul telefonului de campanie. Firele de telefon au fost plasate mai întâi pe mâinile lui, apoi i-au fost ataşate de organele genitale...

Martinsen a recunoscut că brutalitatea şi relele tratamente reprezentau o practică obişnuită în perioada petrecută de el în Vietnam, deşi:

> Da, s-a subliniat la şcoala [de interogare] că tortura nu era permisă în armată, dar asta se întâmpla înainte ca războiul din Vietnam să capete amploare. Nu ne-au învăţat despre Convenţiile de la Geneva. Ne-au spus că nu trebuie comise crime de război, că prizonierii nu trebuie torturaţi şi nici maltrataţi, hărţuiţi, constrânşi sau forţaţi să facă un anumit lucru. Instructorii ne spuneau în particular: „Da, ştiu că fac asta în Vietnam, dar, oficial, nu admitem aşa ceva."

Atunci când a fost întrebat dacă a întâlnit, printre sutele de anchetatori, cazuri în care oamenii au insistat asupra interogării *fără* bătaie sau tortură, a replicat:

> Nu, nu cunosc nici măcar un singur caz... dar ce este tortura? Tortura este tortura electrică sau bătaia? Nu ştiu.

> Personal, am înregistrat succese după ce am învăţat vietnameza. Am avut succes cu ajutorul constrângerii pure, deoarece am un fizic destul de impresionant. I-am putut intimida pe vietnamezii mărunţei, mai ales după ce am învăţat să vorbesc pe limba lor.

Experienţa în interogare dobândită în Vietnam, la fel ca în multe alte domenii, a lăsat în urmă o rană adâncă în psihicul militarilor americani. Cu toate acestea, orice fel de îndoieli legate de modalitatea de a interoga prizonierii inamici au fost desfiinţate de furia care a urmat atacurilor din 2011 de la World Trade Center. Ca urmare a dorinţei naţionale de răzbunare, s-a renunţat la multe tabuuri. În 2003 şi 2004, guvernul american a încuviinţat oficial, la nivelul Cabinetului, utilizarea regulată a metodelor de tip „stres şi violenţă" ca parte a Războiului împotriva terorii.

În legătură cu această idee confuză despre ce înseamnă „interogare acceptabilă", mai ales în viziunea armatei, al doilea război din Irak a devenit, în special după 2003, un catalizator al dezbaterii ce a scindat America în două. Pentru că a ieşit la suprafaţă scandalul legat de tratamentele brutale aplicate prizonierilor din închisoarea Abu Ghraib din Irak, după 2004 a devenit clar că anchetatorii Armatei Statelor Unite şi ai CIA-ului au comis din nou o serie de violări ale drepturilor omului. Era o poveste tulburător de familiară. Încălcările au inclus: tortura, violul, sodomia şi uciderea; în plus, obişnuita litanie a privării de somn, utilizarea luminilor intermitente şi a muzicii zgomotoase, încătuşarea prizonierilor în poziţii incomode perioade îndelungate, umilirea ritualică, folosirea unor câini care latră pentru a-i înspăimânta pe musulmani şi manipularea nivelului medicaţiei pentru durere primită de prizonieri.

În timp ce Statele Unite i-au deferit curţii marţiale pe cei responsabili, iar comandantul răspunzător de închisorile militare din Irak a jurat că era vorba de o rătăcire şi că nu se va mai repeta niciodată, criticii civili sceptici şi mass-media au început să investigheze povestea mai în detaliu pentru a descoperi cine autorizase aceste brutalităţi. O cercetare nepărtinitoare şi independentă a programelor de interogare şi de detenţie din anii care au urmat atacurilor teroriste de pe 11 septembrie 2001 a conchis că „este indiscutabil faptul că Statele Unite s-au angajat în practicarea torturii" şi că responsabilitatea le revenea celor mai înalţi oficiali ai ţării. Avocaţii s-au implicat, iar procesele legate de abuzurile comise faţă de

prizonieri de guvernele britanic și american au produs reacții atât la Londra, cât și la Washington.

Moartea unui civil irakian nevinovat, Baha Mousa, care se aflase în custodia armatei britanice în Basra, a devenit o altă provocare legală majoră. Rezultatul a fost acela că judecătorii au susținut drepturile prizonierilor. Judecătorii britanici au descoperit că un anchetator care „ținea mâna persoanei capturate a încălcat prevederea care interzicea contactul fizic"; anchetatorul care „a lovit în masă cu mâna" și cel care „a lovit peretele cu mâna" s-au făcut vinovați de încălcarea legii. Judecătorii au mai descoperit și alte încălcări, inclusiv un soldat care a folosit „cuvinte insultătoare în timpul interogatoriului" și l-a „insultat vulgar" pe un prizonier. S-a spus că „cel mai frapant exemplu" de încălcare a politicii s-a produs atunci când un anchetator „a pornit brusc înainte din poziția ghemuit, astfel încât fața lui să ajungă exact în dreptul feței persoanei capturate. Această mișcare a fost intimidantă din punct de vedere fizic". Adevărul e că, din punctul de vedere al anchetatorului, așa și trebuia să fie. Cu toate acestea, trebuia să se renunțe la metodele tradiționale. Rezultatul a fost că, în 2015, interogatoriile militare erau atât de limitate de legi și de regulamente, încât au devenit aproape imposibile.

În Marea Britanie creștea neliniștea legată de faptul că ultimele instrucțiuni erau atât de severe, încât anchetarea ajungea fie imposibilă, fie nu mai avea niciun sens. Soldații profesioniști au scos în evidență că regulile interogatoriului au fost înăsprite din cauza avocaților, într-atât încât militarii nu mai puteau realiza interogarea tactică a prizonierilor. Colonelul Tim Collins, un veteran decorat al războiului din Irak, a rezumat problema aflată în fața anchetatorilor occidentali:

> Efectul avocaților care vânează cazuri și al judecătorilor prudenți este acela că am ajuns în punctul în care ne-am pierdut capacitatea operațională de a realiza un interogatoriu tactic. În sine, asta atrage riscuri referitoare la viețile oamenilor pe care-i desfășurăm. Acești insurgenți nu sunt oameni cumsecade. Sunt niște criminali. Decapitează oamenii; au sclavi sexuali. Nu sunt oameni normali.

În vreme ce anterioara politică „dură" le-a dat soldaților dreptul de a „țipa cât de tare posibil, [cu] o furie scăpată de sub control", dar și de a-și îndrepta abuzul, injuriile și iritarea asupra unui prizonier, iar, dacă e necesar, de a exploata „tendințele psihotice", noile reguli

ale Marii Britanii privitoare la interogatorii îi împiedică efectiv pe ofiţerii de informaţii militari să ţipe la un suspect de terorism mai mult de câteva secunde, să lovească cu pumnul în masă sau în pereţi şi să folosească cuvinte insultătoare, iar asta „nu trebuie să reprezinte în niciun caz o intimidare".

Tragedia acestei neutralităţi a interogării, în special în Marea Britanie şi în Statele Unite, este aceea că singurii care beneficiază de pe urma ei vor fi teroriştii şi avocaţii.

Problema cu care se confruntă anchetatorii occidentali la adunarea HUMINT este aceea că, acum, instrucţiunile sunt fie prea stricte, fie pur şi simplu inaplicabile. Orice persoană raţională înţelege că există un spectru larg între spaimă şi disconfort, pe de-o parte, şi violenţă fizică sau tortură mentală deliberată, pe de altă parte. Disconfortul şi interogarea eficace sunt în mod clar probleme extrem de subiective, pe care orice persoană suspectată de comiterea unui delict se aşteaptă, în condiţii obişnuite, să le îndure, iar societatea le acceptă ca fiind permise. Astfel, toată lumea e de acord că tortura deliberată, fizică sau mentală, nu poate fi justificată în niciun fel de condiţii. Totuşi, unde se sfârşesc dificultăţile şi disconfortul şi unde începe tratamentul umilitor? Unde se termină acesta din urmă şi unde începe tortura?

Aceasta este dilema cu care se confruntă anchetatorii din Occident în secolul XXI. Majoritatea celorlalte naţiuni, de la Israel la Indonezia, ignoră astfel de rafinamente judiciare şi se concentrează în schimb asupra obiectivului: obţinerea de informaţii corecte şi prompte de la un prizonier recalcitrant...

CAPITOLUL 13

Cum a schimbat lumea HUMINT-ul sovietic

Ofensiva spionajului sovietic nu avea de-a face doar cu Japonia, Germania nazistă şi „Marele Război de Apărare a Patriei". Pentru Ceka-GPU-NKVD-MGB-KGB, colectarea informaţiilor era o afacere unitară care servea Uniunea Sovietică atât în vreme de război, cât şi pe timp de pace. Nu renunţaseră la ţintele lor antebelice doar pentru că erau acum aliaţi împotriva lui Hitler: capitalismul vestic era totuşi capitalism şi un duşman împotriva căruia trebuia luptat. În 1942-1943, reţelele lor de spionaj din Marea Britanie şi din SUA raportau deja un proiect american misterios de construire a unei bombe gigantice care ar fi înclinat balanţa postbelică a puterii după înfrângerea Germaniei. Reţelele de spioni sovietici au primit sarcina de a descoperi secretele bombei atomice deţinute de aliaţii lor.

Sovieticii au penetrat „Proiectul Manhattan" aproape de la început. Autorii americani au tendinţa de a-i învinui pentru scurgerile de informaţii pe „oamenii de ştiinţă străini" care lucrau la proiect. Este un neadevăr. Sovieticii au fost avertizaţi mai întâi, încă din 1941, de unul dintre spionii de la Cambridge, John Cairncross, despre care se ştie acum că a fost al cincilea om. Probabil că Proiectul Manhattan a fost penetrat la toate nivelurile.

Oricare ar fi adevărul, nu încape îndoială că sovieticii au depus un efort masiv pentru a pune mâna pe secretele bombei atomice. Nu degeaba au numit ei Proiectul Manhattan „ENORMOZ".

De la oameni de ştiinţă precum Klaus Fuchs, din Los Alamos, la cercetători ca Alan Nunn May şi Bruno Pontecorvo din Canada, întregul proiect a devenit, din punctul de vedere al Moscovei, la fel de nesigur ca o felie de şvaiţer plină de găuri. De parcă n-ar fi fost destul, un alt spion de la Cambridge, Donald Maclean, lucra la Washington în postul de coordonator al programului anglo-american privitor la armele atomice. Cu toţii îi raportau direct lui Lavrenti Beria, şeful NKVD-ului, coordonatorul războiului informativ împotriva Occidentului.

Războiul Rece a început cu mult înainte de Conferinţa de la Potsdam din 1945, ori de discursul lui Churchill „Cortina de Fier", din 1946. Războiul Rece a prins viaţă după vara din 1944, iar câmpul de bătălie pe care urma să se poarte avea să fie cel al armelor nucleare. Detaliile despre spionajul sovietic au contribuit într-o bună măsură la otrăvirea izvoarelor deja adânci ale neîncrederii manifestate postbelic între aliaţii din timpul războiului. Deoarece cooperarea a fost întreruptă şi „o cortină de fier a coborât între Stettin în nord şi Trieste în sud", cum s-a exprimat Churchill, au ieşit la iveală alte dovezi despre spionajul sovietic împotriva Marii Britanii şi a Statelor Unite. În 1946, un dezertor pe nume Guzenko a fugit din Ambasada Sovietică de la Ottawa (unde lucra ca funcţionar pentru NKVD). Dezvăluirile făcute Poliţiei Regale Călare a Canadei şi decriptările traficului SIGINT „Venona" între spionii sovietici din Vest şi şefii lor din NKVD au deschis o pistă care a dus în cele din urmă la arestarea multor jucători-cheie din marele aparat de spionaj al NKVD-ului.

Orice îndoieli legate de intenţiile postbelice ale sovieticilor au fost clarificate de blocada din 1948 având ca obiect jumătatea din Berlin care le aparţinea Aliaţilor Occidentali. Lumea a realizat că aliaţii din timpul războiului se aflau acum într-o opoziţie îndârjită. Deosebirile politice, ideologice, economice şi militare au separat profund Estul de Vest. Părea extrem de posibilă, dacă nu chiar inevitabilă, izbucnirea unui nou război mondial. După podul aerian care a dejucat Blocada Berlinului, ambele tabere au început să se pregătească pentru o ultimă încleştare armată. Lumea s-a reîmpărţit în blocuri de putere ideologice şi noi alianţe antagoniste. Ambele tabere s-au spionat prin toate mijloacele posibile.

Graţie în special HUMINT-ului, spionilor şi trădătorilor săi omniprezenţi, Războiul Rece a devenit un război al informaţiilor. Un război care va fi dominat de spionajul tehnic.

PARTEA a V-a

TEHNOLOGIA PREIA CONTROLUL

CAPITOLUL 14

Despre SIGINT

Citirea corespondenței altora este o ocupație la fel de veche precum alfabetizarea.

Încercările de mascare a textului utilizând coduri și cifruri sunt vechi de când lumea, fiind practicate atât de adepții lui Venus, cât și de cei ai lui Marte. Puriștii subliniază (corect) faptul că un cod este diferit de un cifru. Un cod poate fi orice, de la simboluri și puncte la șirurile moderne de 0 și 1.

Pe de altă parte, un cifru este substituirea unei litere cu o alta. Scrierea secretă tradițională (de pildă, cerneala invizibilă) și simplele coduri de substituire erau materia primă a anticilor.

Cuvântul criptografie, cu sensul de știință a codurilor, provine de la cuvintele grecești *kryptos* (secret) și *graphos* (scriere). În 405 î.Hr., generalul spartan Lisandru a primit o centură având inscripționate în interior un șir de litere. Atunci când a înfășurat centura în jurul unui par de lemn, a descoperit că putea citi un mesaj codificat care-l avertiza că Persia era pe cale să atace Grecia. Flota spartană a ridicat pânzele și i-a învins pe perși.

Iulius Caesar este creditat cu inventarea sistemului școlăresc al utilizării unei litere pentru a reprezenta o alta potrivit unui acord prestabilit; așa-numitul cod de substituire.

Matematicienii Bizanțului și ai Islamului au îmbunătățit curând aceste practici lipsite de complexitate. Mai ales arabii au început să consemneze diverse metode de criptanaliză (știința găsirii slăbiciunilor în sistemele de criptare) prin secolul al IX-lea. Un matematician arab pe nume Al-Kindi a scris o carte despre criptografie, intitulată *Risalah fi Istikhraj al-Mu'amma* („Un manuscris despre descifrarea mesajelor criptografice"), explicând pentru prima dată analiza frecvenței (alfabetul englez, de pildă, are 26 de litere, iar „E" apare cel mai des. Prin urmare, dacă vom căuta litera cel mai frecvent cifrată, îl vom găsi pe „E"... „A" este a doua literă din această categorie, și așa mai departe).

În următoarele cinci secole, cifrurile au rămas în general vulnerabile la analiza frecvenței. Totuși, în 1468, învățatul renascentist

italian Leon Battista Alberti a inventat cifrul polialfabetic folosind criptarea dublă şi chiar multiplă, obţinând astfel titlul de „părintele criptologiei occidentale".

La sfârşitul secolului al XIV-lea, florentinii căutau metode noi şi mai sigure de „scriere secretă" pentru a-şi proteja corespondenţa ascunsă. În 1500, până şi utilizarea alfabetului dublu al lui Alberti pentru încălcirea frecvenţei literelor a fost înlocuită cu o jucărie nouă, „discul de încifrare" – o maşină de codificare timpurie.

„Maşinile de codificare" se bazează pe un mecanism care poate fi incredibil de simplu. Discul de încifrare al lui Alberti era alcătuit din două discuri de cupru plate, unul în afara celuilalt, ca o roată cu cauciucul aferent. Litera de pe inelul exterior putea fi aliniată pentru a coincide cu orice literă de pe inelul interior. Prin schimbarea poziţiei discurilor în cadrul relaţiei lor reciproce, să spunem la fiecare zece litere, mesajul putea fi decriptat numai de cineva care avea acces la – ori descifrase – lista secretă a setărilor.

Discul lui Alberti a fost urmat pe la 1580 de „Pătratul lui Vigenère". Metoda a fost explicată pentru prima dată de Bellaso în cartea sa din 1553 intitulată *Despre scrierea secretă* (*La cifra del. Sig. Giovan Battista Bellaso*). Cifrul Vigenère este o metodă de încifrare alfabetică a textului folosind o serie de cifruri bazate pe literele unui cuvânt-cheie secret. În esenţă, este o formă simplă de substituţie polialfabetică ce operează la mai multe niveluri. Deşi cifrul Vigenère pare uşor de înţeles, vreme de trei veacuri el a rezistat încercărilor de a-l sparge. Vigenère, al cărui *Tratat despre cifruri* a fost tipărit în 1586, şi-a botezat mândru invenţia *„le Chiffre indéchiffrable"*. Aproape trei sute de ani, până la apariţia în anii 1840 a computerului primitiv al lui Babbage, „Pătratul lui Vigenère" a rămas reperul cifrurilor cu siguranţă ridicată.

În pofida lăudăroşeniei lui Vigenère, dispozitivul său n-a fost niciodată indestructibil. Pentru a sparge aceste cifruri tot mai ingenioase, în anii 1650 şeful spionajului lui Cromwell, John Thurloe, şi „camera lui neagră" s-au bazat pe aptitudinile spărgătorilor de coduri pentru a-i neutraliza permanent atât pe conspiratorii regalişti, cât şi pe duşmanii străini ai Angliei. Criptanaliştii lui Thurloe au avut grijă ca Oliver Cromwell să poată citi ca pe o carte deschisă majoritatea intenţiilor secrete ale duşmanilor. Asta l-a făcut pe invidiosul ambasador Segedo al Veneţiei să spună: „Nu există pe pământ un guvern care să-şi divulge mai puţin afacerile şi să fie mai prompt informat despre cele ale altora decât guvernul Angliei."

Pe la mijlocul secolului al XIX-lea, spionajul comunicațiilor a început să creeze sisteme care erau mai mult decât încercări ale criptanaliștilor de a sparge, în fiecare caz în parte, codurile.

În timpul războiului din Crimeea din anii 1850, Charles Babbage a spart codul Vigenère al rușilor utilizând criptanaliza cifrurilor polialfabetice, deși, prudent, guvernul britanic a păstrat tăcerea în legătură cu acest lucru, temându-se să nu „piardă avantajul informațiilor".

Principala descoperire științifică a lui Babbage a venit în 1834, când a început să lucreze la ceea ce s-a numit „Motorul analitic", o mașină cu aburi destinată să realizeze o varietate infinită de operațiuni programabile. Deși niciodată terminat, este recunoscut ca fiind primul computer modern. La fel ca desenele ulterioare ale lui Alan Turing despre un „Motor de calcul automat", realizate un secol mai târziu la centrul de spargere a codurilor de la Bletchley Park, computerul primitiv al lui Babbage utiliza serii vaste de tamburi rotitori care permiteau stocarea de numere și care aveau chiar ceva ce poate fi descris ca fiind un procesor și o bancă de memorie. În timpul primelor încercări de spargere a codurilor cu ajutorul computerului a fost ajutat de matematiciana de geniu Ada Lovelace, care s-a concentrat asupra algoritmilor. Putem spune că Babbage a fost primul proiectant de hardware, iar Lovelace primul programator de computer.

Interesul manifestat față de spargerea codurilor s-a amplificat. În 1863, un colonel prusac în retragere, Friedrich Kasiski, a publicat *Die Geheimschriften* („Despre scrierea secretă"), care cuprindea analiza frecvențelor încifrărilor reale. În 1883, Auguste Kerckhoffs a mers mai departe, publicând câteva principii-cheie ale criptografiei, care sunt relevante chiar și astăzi:

1. Orice sistem de coduri trebuie să fie practic, dacă nu matematic, indescifrabil.
2. Nu trebuie să necesite secrete și nu trebuie să reprezinte o problemă în cazul în care cade în mâna dușmanului.
3. Trebuie să se poată comunica și reține cheia fără utilizarea notelor scrise, iar corespondenții trebuie s-o poată schimba sau modifica după dorință.
4. Trebuie să fie aplicabil comunicațiilor telegrafice.

În principal, elementul de securitate esențial era *cheia*, nu sistemul în sine.

Chiar de la început, a fost evident că Marele Război avea să fie unul „fără fire". Firele şi cablurile, chiar dacă nu puteau fi interceptate fizic, rămâneau extrem de vulnerabile. De exemplu, pe 5 august 1914, cablierul britanic *Telconia* a ridicat cu vinciul cablul submarin al nemţilor care lega Reich-ul Kaiserului de restul lumii şi l-a tăiat. De acum încolo, Germania trebuia să se bazeze pe comunicaţiile fără fir sau pe prietenii neutri pentru a vorbi cu lumea exterioară. Divizia de Informaţii a Forţelor Navale (Naval Intelligence Division) a Marii Britanii, căreia i s-a alăturat curând un grup devotat de radiofonişti particulari entuziaşti, asculta cu uimire traficul radio tot mai intens din Berlin şi Bremen. Totul era codificat.

Britanicii au dat apoi o lovitură norocoasă. Într-o succesiune rapidă, au pus mâna pe cele trei cărţi principale cu codurile utilizate de Marina germană. Întreaga poveste a acestei serii remarcabile de coincidenţe nu a fost explicată niciodată pe deplin, iar varianta oficială stârneşte încă numeroase îndoieli.

Printr-un amestec de muncă intensă, recrutare de savanţi din viaţa civilă şi asigurarea potrivit căreia Primul Lord al Amiralităţii (Churchill) era menţinut „în joc", personalul de interceptare şi spargere a codurilor al Diviziei de Informaţii a Forţelor Navale a devenit acum un câştigător de războaie. Directorul său, amiralul „Blinker" Hall (poreclit aşa pentru că clipea mult) şi-a postat echipa de spărgători de coduri în continuă dezvoltare în Camera 40 din Clădirea Vechii Amiralităţi – şi „Camera 40" i-a rămas numele.

Camera 40 a repurtat un succes remarcabil. Cât a mai durat războiul, *siginterii* Marinei au ţinut sub o supraveghere atentă *Hochseeflotte* (flota germană). La început, au fost ajutaţi de presupunerea nemţilor că instalaţiile lor de putere mică nu puteau fi interceptate de la o distanţă mai mare de 80 km. Operatorii germani au continuat să pălăvrăgească, adesea necodificat, iar pe celălalt mal al Mării Nordului „Camera 40" intercepta totul. În consecinţă, Serviciul de Informaţii al Marinei era aproape întotdeauna cu un pas înaintea adversarului şi-i furniza flotei informaţii corecte şi prompte.

Din păcate, distincţia rigidă între sectorul „operativ" şi cel al „informaţiilor" se solda uneori cu gafe elementare, cea mai cunoscută având loc înainte de încleştarea potenţial decisivă din Iutlanda. Ofiţerul operativ superior a întrebat Camera 40 unde era localizat indicativul de apel al comandantului Flotei germane. Fără să ştie de ce era necesară această informaţie, Camera 40 a raportat

foarte corect: „DK [indicativul de apel al comandantului german] se află la Wilhelmshaven."

Cu toate acestea, nu a informat camera operativă că indicativul de apel fusese transferat pe uscat, așa cum se obișnuia atunci când nava amiral naviga. Întrebarea pe care camera operativă a vrut s-o pună era „Unde se află nava amiral a Flotei germane?". În consecință, crezând că *Hochseeflotte* se afla încă în port, camera operativă a Amiralității nu a reușit să trimită la timp Marea Flotă pentru a-l bloca pe Scheer în dreptul Iutlandei și i-a îndrumat greșit atât pe Jellicoe, cât și pe Beatty după ce aceștia au ridicat ancora.

Parțial ca rezultat al acestei situații absurde, Marina a schimbat procedurile de culegere a informațiilor. Inițial, se crezuse că strângerea și evaluarea informațiilor brute pe nave erau destinate numai ofițerilor din Marina Regală, cu experiență de navigatori, nicidecum unui grup de savanți civili cu plete. În mai 1917, Camera 40 a fost reorganizată în „Divizia 25 de Informații a Marinei" și încurajată să trimită pe viitor rapoarte integrale despre informațiile culese; încheiate cu un context, o interpretare și o evaluare pentru personalul operațional naval.

Camera 40 și SIGINT-ul său au realizat la începutul anului 1917 o intervenție notabilă și cu efecte la nivel mondial. În 1914, atunci când cablul submarin german a fost tăiat, Suedia i-a permis Berlinului să utilizeze cablul său pentru a trimite telegrame diplomatice ambasadelor din lumea întreagă. Însă traseul cablului trecea prin Marea Britanie, iar spărgătorii de coduri britanici au putut citi curând semnalele suedeze, apoi germane. Așa-numitul „carusel suedez" a tras lozul cel mare pe 17 ianuarie 1917, când spărgătorii de coduri ai Camerei 40 au interceptat o telegramă germană care conținea o serie de instrucțiuni transmise de ministrul de externe german Zimmermann ambasadorului german din Mexico City, informându-l că Germania era pe cale să reia războiul submarin nerestricționat. Și mai important, ambasadorul era instruit să propună Mexicului o alianță cu Germania, Berlinul promițând că avea să ofere „o înțelegere... ca Mexicul să recucerească teritoriile pierdute din Texas, New Mexico și Arizona".

Britanicii au examinat acest document exploziv timp de peste două săptămâni, în speranța că America ar putea fi provocată să declare război fără nicio acțiune din partea Londrei. Nemții și-au început campania submarină, în vreme ce britanicii au obținut un al

doilea exemplar al mesajului ofensator sub forma telegramei reale care fusese trimisă nemţilor în Mexico City.

Problema consta acum în modalitatea de a-i comunica lumii planurile nemţilor fără ca aceştia să ştie că fuseseră descoperiţi. Asta ar fi compromis adevărata sursă, iar nemţii şi-ar fi schimbat rapid codurile. Copia „de siguranţă" a Londrei după versiunea mexicană a telegramei a furnizat soluţia. Atunci când, pe 24 februarie, americanii au primit copia oficială a telegramei lui Zimmermann, Washingtonului înfuriat şi presei americane li s-a spus că fusese obţinută de „un agent din Mexic". Spre uimirea britanicilor, Germania a confirmat această minciună. Zimmermann a admis că telegrama nu era un fals. Berlinul i-a ordonat Mexicului să ardă toate materialele compromiţătoare deoarece „indicaţiile sugerează că trădarea a fost comisă în Mexic".

Deşi a fost pus în faţa acestei dovezi clare a ostilităţii intenţiilor germane, preşedintele Wilson a ezitat să declare război. El şi-a informat Cabinetul pe 20 martie, la aproape o lună după ce a văzut telegrama. La vremea aceea, scufundarea de către submarinele nemţeşti a navelor comerciale şi de pasageri americane, plus conţinutul exploziv al „Telegramei Zimmermann" schimbaseră total atitudinea opiniei publice din SUA.

Pe 2 aprilie, indignat, preşedintele a vorbit în Senat, cerând o declaraţie de război. Într-un stil idealist autentic, el a prezentat întreprinderea ca fiind o mare cruciadă morală: „Lumea", a declarat Wilson, „trebuie să devină sigură pentru democraţie". Pe 6 aprilie 1917, SUA au declarat război unei Germanii impenitente.

După încheierea Primului Război Mondial, Washingtonul a comis o gafă informativă strigătoare la cer (şi autoprovocată). „MI-8", novicea ramură de coduri şi cifruri a unităţii de informaţii militare a Americii, a înregistrat multe succese în timpul războiului şi în anii 1920. Şeful ei era căpitanul Herbert Yardley, care, în 1921, a spart şi a citit codurile diplomatice japoneze. În vreme de pace, majoritatea acestora prezentau interes pentru Departamentul de Stat. În mai 1929, Henry Stimson, noul secretar de stat, a văzut primele interceptări decodificate ale transmisiunilor japoneze secrete. A cerut ca această practică să înceteze imediat. Stimson a adăugat o propoziţie care a rămas faimoasă: „Gentlemenii nu-şi citesc reciproc corespondenţa." Yardley a rămas fără slujbă.

La vremea aceea, în America nu exista un „Act al secretelor oficiale", aşa că Yardley a decis ceea ce te sfătuieşte să faci orice editor sau agent literar: „Scrie despre ceea ce ştii." Herbert Yardley s-a aşezat

la masa de lucru şi a scris o carte intitulată *The American Black Chamber*, dezvăluind cum a lucrat SIGINT-ul american şi cum a spart el codurile japoneze. Cartea a fost un bestseller, mai ales în Japonia. Japonezii şi-au schimbat rapid codurile – lucru care n-ar fi trebuit să surprindă pe nimeni –, iar guvernul american, pus într-o situaţie jenantă, a trecut în grabă prin Congres o lege a secretului. N-a fost momentul de glorie al serviciilor de informaţii americane.

SIGINT s-a schimbat dramatic în anii 1920, atunci când nemţii au pus în funcţiune chipurile imbatabila maşină Enigma pentru toate transmisiunile clasificate. Această nouă tehnologie electromecanică a transformat discurile Alberti în maşini cu rotoare aleatorii în care putea fi generată o secvenţă de criptare cu o perioadă extrem de lungă a substituţiilor, învârtind un şir aparent infinit de rotoare.

Totuşi, în 1931, francezii au reuşit să recruteze un ofiţer german, Hans-Thilo Schmidt, care lucra în cel mai secret birou criptografic. El a dezvăluit secretele noii maşini de codificare. De asemenea, a furnizat manualele de operare, instrucţiunile de criptare şi vechile setări de încifrare, explicând modul de funcţionare a întregului sistem. Informaţiile erau utile, însă numai dacă aveai la îndemână maşina Enigma pentru a le verifica – nu era cazul francezilor.

Polonezii reuşiseră să-şi construiască propria maşină şi progresau cu paşi mari de un deceniu, utilizând un impresionant amestec de hoţie, „inginerie inversă", logică matematică, achiziţii comerciale şi inteligenţă pură pentru a descoperi secretele „imbatabilului" cod Enigma. În 1938, serviciile de informaţii poloneze au descoperit o modalitate exactă de a recrea setările de codificare pe cele trei rotoare electrice. Inovaţia a fost uimitoare. Dar, în septembrie 1938, nemţii au început să reseteze zilnic codurile de securitate utilizând un cod aleatoriu autoselectat format din trei litere. Era nevoie de luni de zile pentru a sparge noul sistem.

În disperare de cauză, polonezii au cerut ajutor de la francezi şi englezi. Războiul fiind iminent, iar Polonia ameninţată de Germania lui Hitler, doi membri importanţi ai Şcolii Guvernamentale de Coduri şi Cifruri a Marii Britanii (GC & CS), care fusese mutată în zona rurală sigură de la Bletchley Park, au zburat cu avionul până la Varşovia pentru a se întâlni cu neliniştiţii polonezi. Pe 24 iulie 1939, maiorul Gwido Langer, şeful Biroului de Cifruri polonez, a dezvăluit tot ce ştia şi a prezentat copii de lucru ale ultimelor maşini Enigma fabricate pentru uzul propriu, făcând disponibile una pentru Londra şi alta pentru Paris.

Pe 16 august 1939, cu doar trei săptămâni înainte ca Hitler să invadeze Polonia, britanicii au primit un set Enigma funcțional, cu setări suplimentare ale tabloului de comandă și „instrucțiuni" de funcționare. Pentru prima dată, britanicii – și mai târziu aliații lor americani – urmau să poată citi gândurile Înaltului Comandament german. Grație polonezilor, serviciile de informații furnizaseră un instrument pentru câștigarea războiului.

În realitate, SIGINT presupune mai multe activități: interceptarea transmisiilor radio; radiogoniometrie pentru identificarea locației; analiza tehnică a emițătorului implicat; analiza traficului pentru a stabili tiparele de comunicare; citirea transmisiei radio. Sau, dacă nu poți citi mesajul, încerci să decriptezi și să spargi codul inamicului.

Ultimul aspect (adesea uitat de dramele ultrasimpliste de la televizor) este utilizarea concretă a materialului; adică transmiterea informațiilor, în condiții de maximă confidențialitate, factorului de decizie, care trebuie să acționeze prompt și eficient pe baza datelor primite. Având în vedere sensibilitatea sursei (dacă inamicul știe că-i citești transmisiile, el va schimba codurile), informațiile sunt adesea greu de utilizat fără un compromis. Spărgătorii de coduri, oricât de inteligenți și de importanți ar fi, nu reprezintă decât o simplă rotiță în ampla mașinărie a informațiilor. Informații esențiale precum „analiza traficului" sau „radiogoniometria" sunt utilizabile instantaneu, fără niciun risc; la urma urmei, „transmisiune înseamnă trădare". De câte ori transmiți, riști compromiterea.

De pildă, cei însărcinați cu apărarea aeriană în al Treilea Reich știau *întotdeauna* când urma să aibă loc un mare raid aerian din discuții, deoarece echipajele americane USAAF și britanice RAF testau radiourile înainte de a decola: lucruri simple, dar informații vitale. Însă spargerea codurilor are tendința de a culege toți laurii. De obicei, se consideră că britanicii au fost străluciți în acest domeniu în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Au fost, într-adevăr, dar au mai existat la vremea aceea și alți „maeștri ai spargerii codurilor". Activitățile americanilor și nemților sunt demne de amintit. Abilitatea nemților și succesele în spargerea codurilor obținute între 1939 și 1944 i-au costat pe Aliați nenumărate vieți.

Spărgătorii de coduri germani au dat o lovitură extraordinară în toamna lui 1940. Citind codul britanic Armed Merchant Shipping (BAMS), *Bundesnachrichtendienst* au descoperit că MV *Automedon*

fusese dirijat spre Orientul Îndepărtat pentru a îndeplini o misiune secretă. În noiembrie 1940, *Atlantis*, o navă germană de suprafaţă deghizată, l-a interceptat şi capturat pe *Automedon* în Oceanul Indian.

Ghinionistul vas transporta un tezaur de documente secrete britanice, inclusiv noul set de coduri BAMS, corespondenţă prin curierat şi corespondenţa clasificată şi „strict secretă" a Cabinetului. Pentru *Bundesnachrichtendienst* a fost un triumf, iar pentru interesele britanice în Orientul Îndepărtat un dezastru. Nemţii le-au predat prompt această corespondenţă cu potenţial în câştigarea campaniei aliaţilor lor, japonezii, care-şi întorceau deja privirea cercetătoare spre Malaezia şi spre Indiile de Est Olandeze.

SIGINT mai avea încă de jucat un rol şi mai important în ceea ce avea să devină unul dintre punctele turnante ale războiului, deoarece America spărsese cele mai secrete coduri ale Marinei Imperiale japoneze...

CAPITOLUL 15

Triumful SIGINT-ului: Midway

Orice lovitură reuşită a serviciilor de informaţii este prin definiţie un eşec al taberei adverse. Această imuabilă lege a conflictului se găseşte în inima lumii serviciilor de informaţii. Probabil că nu există un exemplu mai bun ca Bătălia de la Midway din vara lui 1942. Triumful serviciilor de informaţii americane înregistrat la Midway a fost, inevitabil, un dezastru pentru japonezi.

În iunie 1942, Marina Imperială japoneză spumega de furie. Aşa cum afirmă istoria oficială a Marinei Regale despre războiul cu Japonia:

> Impresionanta flotă a viceamiralului Nagumo operase pe o treime din glob, din Hawaii până în Ceylon, realizând atacuri aeriene asupra navelor şi instalaţiilor de pe uscat din toate bazele aliate importante inaccesibile avioanelor cu baza la sol... ea a distrus flota de luptă a Statelor Unite şi i-a alungat pe britanici din Oceanul Indian.

Cu toate acestea, în câteva săptămâni, atotbiruitorul Grup operativ de atac al lui Nagumo va fi zdrobit, iar supravieţuitorii săi năuciţi vor fugi să găsească un adăpost. În câteva ore, portavioanele japoneze au fost scufundate, sute de oameni din cele mai bune echipaje aeriene au fost ucişi, iar expansiunea japoneză a încremenit brusc. Midway a modificat total cursul războiului în Pacific şi a marcat începutul transformării Americii într-o putere mondială reală. Midway mai reprezintă şi un exemplu de forţă a serviciilor de informaţii, deoarece informaţiile au fost corecte şi prompte şi le-au permis amiralilor Spruance şi Fletcher să câştige una dintre cele mai decisive bătălii din istoria maritimă.

Lovitura dată de SIGINT i-a dat posibilitatea Americii să atragă în capcană flota japoneză. După victoria de la Pearl Harbor, Tokio

şi-a analizat opţiunile. Scopul intrării în război fusese acela de a pune mâna pe activele economice din Indiile de Est Olandeze şi din Malaezia controlată de britanici. Paradoxal, dar succesul repurtat de japonezi le-a complicat imaginea strategică. Amiralul Yamamoto era extrem de conştient de faptul că portavioanele americane scăpaseră de distrugere la Pearl Harbor. Dacă reuşea să găsească şi să scufunde portavioanele Statelor Unite, atunci America ar fi fost nevoită să intre în defensivă. Totuşi, pentru că, în Pacific, Flota combinată a japonezilor depăşea acum numeric forţele americane, el a crezut că SUA nu vor îndrăzni să rişte o implicare majoră a flotei decât cu scopul de a apăra o ţintă vitală.

Izolata insulă Midway, aflată la 1 700 km vest de Hawaii, se potrivea perfect. Avea o garnizoană americană, un aerodrom şi era baza avioanelor de recunoaştere şi a bombardierelor cu rază lungă de acţiune. Cine controla insula Midway putea ameninţa Hawaii. Totodată, mai putea fi şi o bază de atac pentru acţiuni întreprinse pe coasta vestică a Americii. Orice încercare de a captura insula Midway i-ar fi obligat pe americani s-o apere şi ar fi atras în luptă portavioanele acestora.

Midway n-a fost altceva decât terenul vital al războiului din Pacificul Central. Ţinta lui Yamamoto a fost aceea de a astupa o spărtură în inelul defensiv al insulelor Pacificului, care a acţionat ca un şir de „portavioane imposibil de scufundat", capturând Midway şi atrăgând în capcană portavioanele americane rămase. Încă de la început, planul japonezilor a fost limitat de informaţiile insuficiente. Serviciul de informaţii al lui Yamamoto a apreciat că Statelor Unite nu le mai rămăseseră decât două portavioane, USS *Enterprise* şi *Hornet*, deoarece USS *Lexington* fusese scufundat în mai în Bătălia de pe Marea de Corali, iar USS *Yorktown* fusese atât de grav avariat în aceeaşi luptă încât nu va mai putea naviga luni de zile. Dar se înşela. În realitate, *Yorktown* s-a târât pe 27 mai până la Pearl Harbor şi, în pofida avariilor (estimate la „90 de zile în şantierul naval"), 1 400 de oameni care au muncit fără întrerupere l-au pregătit pentru navigare în două zile. Astfel, Marina americană a avut la dispoziţie *trei* portavioane, nu două. Bătălia de pe Marea de Corali a mai avut un impact crucial asupra celei de la Midway: cele două portavioane japoneze pierdute sau avariate acolo n-au fost disponibile pentru confruntarea finală cu portavioanele americane din largul insulei Midway.

Marina americană s-a confruntat cu probleme grave. Prin urmare, singura opţiune a amiralului Nimitz a fost aceea de a-şi concentra forţele în locul şi la momentul potrivit: iar pentru asta avea nevoie de informaţii corecte şi prompte. Din fericire, ajutorul era aproape. Americanii au descifrat codul naval japonez JN-25 încă de la începutul războiului. Informaţiile corecte aveau să desemneze învingătorul.

În martie 1939, japonezii au pus în funcţiune propria versiune a maşinii Enigma şi au început să utilizeze un sistem de codificare de nivel superior numit „Purple". După 18 luni, Signals Intelligence Service din armata americană (SIS – a nu se confunda cu MI6/Secret Intelligence Service din Marea Britanie) a spart codul Purple cu ajutorul unei echipe conduse de specialistul William Friedman. Echipa era compusă din oameni talentaţi şi devotaţi. Friedman îşi numea echipa „Magicienii". Destul de nimerit, „Magic" a devenit cuvântul de cod pentru informaţiile culese din mesajele codificate cu Purple.

Cheia se afla în Hawaii, la OP-20-G Navy Radio Intelligence Section a Marinei americane. Această secţie era condusă acum de comandantul locotenent Joseph Rochefort, unul dintre cei mai experimentaţi criptografi. Joe Rochefort vorbea fluent japoneza şi petrecuse nouă ani interceptând şi spărgând codurile nipone.

Unul dintre cele mai importante atribute ale unui ofiţer de informaţii este acela de a se bucura de încrederea comandantului său. Amiralul Nimitz, noul comandant suprem al Flotei Pacificului, fusese impresionat de raportarea corectă făcută de OP-20-G în legătură cu mişcările navale japoneze anterioare Bătăliei de pe Marea de Corali, aşa că reputaţia lui Rochefort a crescut în ochii şefului, iar el şi echipa sa au primit sarcina crucială de a afla ce puneau la cale japonezii în mai 1942.

Pe 9 mai, SIGINT-ul Marinei americane a tradus „1st Air Fleet Striking Force Order No. 6", confirmând faptul că se forma un grup de portavioane cu ordinul de a ridica ancora pe 21 mai. Pe 20 mai 1942, au fost descifrate ordinele primite de un puternic grup de portavioane japoneze, potrivit cărora acesta trebuia să atace o ţintă neidentificată. Ca întotdeauna, problema reală era aceea de a şti încotro se îndrepta. Parţial, dificultatea consta în faptul că japonezii foloseau referinţe codificate pentru locaţii specifice. Rochefort şi echipa lui ştiau că „AF" era prima ţintă: dar ce naiba însemna „AF"?

Căpitanul Jasper Holmes, unul dintre criptografii de la OP-20-G, bănuia că ar putea fi vorba de Atolul Midway din mijlocul Oceanului Pacific, căruia îi lipsea apa dulce şi se baza pe o uzină de desalinizare care să-i asigure firavei garnizoane apa potabilă necesară. El a lansat o momeală prin intermediul comunicaţiilor pentru a-i determina pe japonezi să-şi dezvăluie ţinta reală.

Viclenii spărgători de coduri au trimis prin cablul submarin securizat un mesaj adresat comandantului aflat în Hawaii: „...trimiteţi un mesaj radio în limbaj clar către Com 14 [comandantul districtului naval 14] declarând că uzina de distilare a suferit o avarie gravă şi că e nevoie urgentă de apă dulce." Com 14 a fost instruit să ia la cunoştinţă şi să răspundă, tot în limbaj clar, că „tancurile cu apă vor fi trimise, submarin, cât de curând".

La puţin timp după această comunicare, a fost interceptat un mesaj japonez. Spărgătorii de coduri l-au descifrat pe 22 mai, observând că „AF a rămas fără apă". Prin urmare, „AF" era Midway. OP-20-G a putut identifica pentru amiralul Nimitz obiectivul japonez.

Înarmat cu această informaţie, Nimitz a dat dispoziţiile adecvate. La jocul de cărţi – sau în război – e întotdeauna util să vezi ce are în mână adversarul...

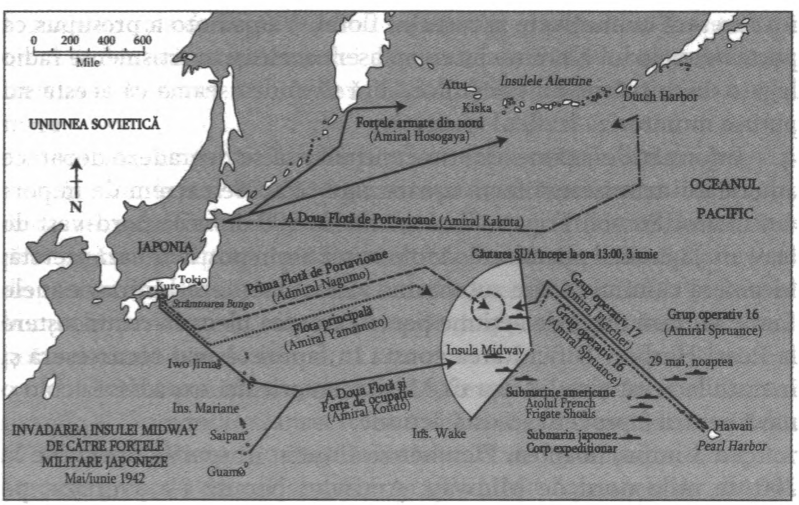

S-a ordonat ca un convoi de 20 de submarine americane să se îndrepte spre Midway, USS *Gudgeon* patrulând spre nord-vest, ruta cea mai probabilă. Garnizoana insulei a fost întărită şi două grupuri operative formate din portavioane au fost pregătite de plecare. Forţa de invadare aleutină a plecat să atace Dutch Harbor. A doua zi, Prima Forţă Mobilă a lui Nagumo, alcătuită din patru portavioane mari, *Akagi*, *Kaga*, *Sōryū* şi *Hiryū*, cu 230 de avioane, a pornit spre Midway, urmată o zi mai târziu de Prima Flotă Japoneză, cu Yamamoto la bordul navei amiral, uriaşa navă de luptă *Yamoto*.

Nimitz le-a ordonat portavioanelor *Hornet* şi *Enterprise* să apere poziţia de la „Point Luck", aflată la aproximativ 350 de mile nord-est de Midway. Pentru că amiralul Halsey era bolnav, contraamiralul Raymond A. Spruance a preluat comanda Grupului operativ 16. Pe 30 mai, imediat după ce a fost reparată, nava *Yorktown* a fost lăsată la apă sub comanda contraamiralului Frank Jack Fletcher, ca parte a Grupului operativ 17, şi s-a îndreptat spre întâlnirea cu portavioanele lui Spruance. Până la 2 iunie, cele 3 portavioane americane se alăturaseră forţelor expediţionare. Forţa totală consta în 230 de avioane, plus, la Midway, 110 avioane de luptă, bombardiere şi avioane de recunoaştere.

Japonezii erau conştienţi de faptul că americanii se aflau pe mare. Traficul radio sporit şi radiogoniometria i-au alertat, informându-i că navele americane erau în mişcare. Cu toate acestea, insistenţa lui Yamamoto de a se păstra o tăcere strictă însemna că informaţiile vitale nu fuseseră comunicate şi restului flotei. Yamamoto a presupus că portavioanele lui Nagumo interceptaseră aceleaşi avertismente radio legate de mişcările americanilor, fără să-şi dea seama că acesta nu putuse monitoriza traficul respectiv.

Informaţiile japonezilor au continuat să se degradeze deoarece americanii trimiseseră forţe uşoare care să apere extrem de importantul atol French Frigate Shoals, aflat la 500 de mile nord-vest de Hawaii. Japonezii plănuiseră să folosească atolii pustii ca bază secretă. Ideea era ca unul dintre submarine să realimenteze hidroavioanele Emily cu rază mare de acţiune pentru a putea pleca în recunoaştere la Pearl Harbor. Dificultatea consta în faptul că mai recurseseră şi înainte la acest şiretlic, aşa că Marina americană expediase acolo o navă pentru a preveni această acţiune.

Pe 3 iunie, noaptea, Fletcher şi-a mutat grupurile operative la 200 de mile nord de Midway. Amiralul Nimitz i-a avertizat pe

comandanţii grupurilor operative că grupul de atac japonez se afla la aproximativ 570 de mile vest de Midway. Cu toate acestea, imediat după ivirea zorilor, un avion de recunoaştere a reperat două portavioane japoneze, împreună cu escortele lor, şi a raportat: „Mai multe avioane se îndreaptă spre Midway de la 320 grade, distanţa 150 mile!" Bătălia de la Midway începuse.

În zori, Midway a lansat o ofensivă anti-portavion formată din 10 bombardiere torpilor. Curând după decolare, Midway a fost atacată de peste 100 de avioane japoneze, care au ţintit uzinele electrice şi instalaţiile petroliere. Avariile de la sol au fost serioase; dar mai grave au fost pierderile catastrofale suferite de baza aeriană de la Midway, care a pierdut 16 avioane, deşi a reuşit să doboare patru Val şi trei Zero. Numai două dintre avioanele de luptă de la Midway au mai fost capabile să zboare.

Însă atacul de la Midway lovise puternic forţele aeriene japoneze. Din 108 aparate de zbor lansate în atac, 11 au fost distruse, 14 avariate grav şi 29 aveau nevoie de reparaţii înainte de a putea zbura din nou. În plus, atacul japonez iniţial nu distrusese pistele. Piloţii japonezi care s-au întors i-au raportat lui Nagumo că, dacă trebuia ca trupele să ajungă pe ţărm pe 7 iunie, era necesar un nou atac aerian care să înmoaie defensiva de pe Midway.

Nagumo se afla în încurcătură. Atacul împotriva portavioanelor sale, pornit de la baza din Midway, nu-şi atinsese obiectivul. Dinspre Midway se anunţa sosirea unei forţe de intervenţie, majoritatea avioanelor sale de luptă se aflau încă în aer şi trebuia să pregătească un al doilea atac asupra insulei. Forţa de intervenţie care se întorcea trebuia să aterizeze neîntârziat, altfel ar fi fost obligată să sfârşească în mare.

În timp ce forţa de intervenţie ateriza pentru realimentare şi reînarmare, la ora 07:15 Nagumo a ordonat încărcarea cu bombe destinate solului. În timp ce se derula această activitate frenetică, a primit primele rapoarte potrivit cărora portavioanele americane erau dispuse pentru luptă. Nagumo a ordonat ca avioanele sale să schimbe bombele destinate solului cu torpile şi să se pregătească să atace portavioanele americane.

Însă Nagumo şi portavioanele sale au devenit acum ţinte. La ora 07:00, Spruance a lansat o forţă de luptă combinată formată din 67 de bombardiere în picaj Dauntless, 29 de bombardiere torpilor Devastator şi 20 de avioane de luptă Wildcat. Aparatele de zbor au

decolat treptat, iar planul de atac al americanilor a fost grăbit şi necoordonat.

Escadrilele de bombardiere torpilor, zburând la joasă înălţime deasupra mării, au găsit portavioanele japoneze – dar nu beneficiau de acoperirea avioanelor de luptă pentru a declanşa atacul. Cu toate acestea, locotenent-comandorul Waldron şi-a condus cu mult curaj bombardierele torpilor de pe *Hornet* şi *Enterprise* într-o cursă care s-a dovedit sinucigaşă. Fără escorta avioanelor de luptă, toate cele 15 aparate de zbor Devastator ale Escadrilei VT-8 au fost doborâte fără să poată cauza vreo distrugere în tabăra inamică. Din echipajele celor 30 de avioane ale Escadrilei VT-8 care au decolat de pe *Hornet*, aspirantul George Gay a fost singurul supravieţuitor. După ce avionul său a fost doborât, a stat în apă 30 de ore.

Numai patru bombardiere torpilor au reuşit să se întoarcă pe *Enterprise* şi două pe *Yorktown*, însă niciunul pe *Hornet*. Bombardierele torpilor au avut totuşi o contribuţie semnificativă la derularea luptei, deşi indirect. Atacurile lor au forţat portavioanele japoneze să iasă din formaţia lor defensivă strânsă.

Atacurile sinucigaşe cu torpile ale americanilor nu au reuşit nici măcar o singură lovitură. Având acum pistele de zbor şi hangarele înţesate de avioane, portavioanele japoneze erau extraordinar de vulnerabile. Conductele de combustibil erau deschise, iar bombele şi torpilele zăceau răspândite peste tot pe platformele hangarelor în timp ce mecanicii se străduiau disperaţi să realimenteze şi să reînarmeze avioanele. Portavioanele au fost salvate de intervenţia avioanelor de luptă Zero CAP, care s-au năpustit asupra ghinionistelor Devastator şi le-au doborât în mare. În timp ce ultimul bombardier torpilor cădea în apă, Nagumo şi personalul său s-au felicitat pentru că reuşiseră să facă o treabă bună. Declanşaseră o serie de atacuri nesoldate cu pierderi, atacatorii fuseseră măcelăriţi, iar Marina Imperială japoneză era pe cale să trimită 37 de avioane împotriva portavioanelor americane. Nu mai aveau nevoie decât de câteva minute. Bătălia putea fi câştigată.

Nu-şi dădeau însă seama cât de mult se înşelau.

În cele din urmă, sus pe cer, au apărut bombardierele în picaj Dauntless. Nu fuseseră detectate, deoarece la mijlocul anului 1942 Marina Imperială japoneză nu dispunea de radare la bordul portavioanelor sale. Asta era o altă lacună gravă în sistemul japonez de culegere a informaţiilor. Bombardierele americane nedetectate

erau conduse de locotenent-comandorul Wade McClusky, care reperase dâra albă lăsată în urmă de distrugătorul japonez ce se îndrepta cu viteză maximă spre întâlnirea cu portavioanele. McClusky a decis să-l urmărească, iar distrugătorul l-a condus direct la Nagumo. Fără să beneficieze de acoperirea avioanelor de luptă, cu punțile înțesate de avioane care realimentau, de torpile și de bombe, portavioanele japoneze erau lipsite de apărare. Ulterior, amiralul Nimitz a spus că hotărârea lui McClusky „a decis soarta portavioanelor și a forțelor noastre militare de pe Midway".

Cu siguranță că bombardierele în picaj au contribuit la asta. La ora 10:22, coborând de la 4 250 de metri, 25 dintre bombardierele în picaj SBD ale lui McClusky, care decolaseră de pe *Enterprise*, au lovit *Kaga* cu câte patru bombe. Efectele au fost mortale: exploziile au spart conductele de combustibil de pe navă, au avariat tubulaturile principale și pompele pentru stingerea incendiilor și au distrus sistemul de combatere a focului. Combustibilul s-a revărsat pe punte și a aprins sute de tone de bombe și de torpile, declanșând o serie de explozii catastrofale.

Soarta portavionului *Kaga* a fost împărtășită apoi și de *Sōryū* și *Akagi*. Atacat aproape concomitent cu *Kaga*, *Sōryū* a fost lovit de 13 bombardiere Dauntless din Escadrila VB-3 de pe *Yorktown*. Portavionul a primit trei lovituri directe însumând 1 000 de bombe. Într-un timp foarte scurt, nava a rămas fără energie, iar majoritatea echipajului a fost suprimată. Neșansa a făcut să-i iasă în cale USS *Nautilus*, unul dintre submarinele lui Nimitz care jucase toată dimineața mortalul joc de-a v-ați ascunselea cu distrugătoarele japoneze. *Nautilus* a luat poziție de tragere și a înfipt de aproape trei torpile în portavionul deja avariat. *Sōryū* s-a rupt în două și s-a scufundat.

A urmat nava amiral *Akagi*; o bombă de 500 kg a explodat în hangarul superior, declanșând alte explozii printre bombardierele torpilor B5N care fuseseră alimentate cu combustibil și înarmate. *Akagi* s-a transformat curând într-un infern de foc și a trebuit abandonat.

Singurul portavion japonez care a supraviețuit a fost *Hiryū*, care n-a pregetat să atace cu 18 bombardiere în picaj, plus o mică escortă de avioane de luptă. Piloții japonezi l-au descoperit pe *Yorktown* urmărind pur și simplu avioanele americane care se întorceau pe portavionul lor. *Yorktown* a fost lovit de trei bombe care au făcut o gaură în punte și au scos temporar din funcțiune cazanele cu abur. În ciuda avariei, echipele de depanare au reușit să căptușească pista și să

repună în funcţiune mai multe cazane, făcând posibilă, după o oră, reluarea operaţiunilor aeriene.

Tocmai la ţanc, deoarece un al doilea atac a avut loc o oră mai târziu, provenind de la *Hiryū*: zece bombardiere torpilor şi şase Zero ca escortă. *Yorktown* a fost lovit de două torpile care l-au scos din joc, iar Fletcher a fost obligat să schimbe nava amiral cu crucişătorul *Astoria*, lăsând serviciul de siguranţă al navei să încerce să salveze portavionul avariat.

Nimeni nu şi-a dat seama că, atunci când *Yorktown* a fost lovit a doua oară de *Hiryū*, *s-a presupus că era vorba de un alt portavion.* Piloţii au putut vedea ceea ce părea a fi un vas neavariat care se deplasa cu 20 de noduri pe oră; nu existau găuri evidente în puntea de decolare, iar vasul nu era incendiat. De data asta, *Yorktown* s-a defectat în întregime. Însă consecinţa a fost aceea că piloţii japonezi au raportat că au distrus *două* portavioane. Efectivul de luptă al japonezilor a crezut că, în pofida pierderilor masive, puteau aduna suficiente avioane pentru un nou atac împotriva singurului portavion american rămas.

Dar se înşelau amarnic.

Spre sfârşitul după-amiezii, un avion de recunoaştere de pe *Yorktown* l-a localizat în fine pe *Hiryū*. Amiralul Spruance, comandant deplin la bordul lui *Enterprise*, a ordonat un ultim atac cu bombardiere în picaj. *Hiryū* a fost lovit de bombe de 500 kg: trei au căzut pe puntea de decolare din faţă, iar una pe elevatorul din aceeaşi zonă. S-a repetat povestea celorlalte portavioane. Pe 4 iunie 1942, în timp ce pe Midway se lăsa înserarea, era clar că Marina americană câştigase o victorie extraordinară. Pentru ambele tabere, problema era ce aveau să facă în continuare.

Spruance s-a retras spre est pentru a evita orice fel de ciocnire în întuneric. Yamamoto s-a întors spre est, a ordonat bombardarea insulei Midway, apoi s-a retras spre vest. Rămaşi fără acoperire aeriană, forţele de invazie japoneze şi navele de luptă care le urmau au renunţat la ideea de a debarca pe Midway şi s-au îndreptat spre casă.

Ultimul a plecat avariatul *Yorktown*. Deşi, în dimineaţa zilei de 6 iunie, serviciul de siguranţă al navei a reuşit să menţină sub control portavionul avariat, submarinul japonez I-68 se afla în apropiere şi a lansat patru torpile. În zorii zilei următoare, portavionul avariat s-a răsturnat şi s-a scufundat.

A fost ultima pierdere majoră din Bătălia de la Midway.

Pentru Japonia, Midway a reprezentat un dezastru. Marina Imperială nu şi-a mai recuperat pierderile suferite: patru portavioane, un crucişător greu, peste 250 de avioane şi 3 000 de oameni, inclusiv numeroase echipaje aeronavale de neînlocuit. Midway a modificat peste noapte balanţa de putere din Pacific. Serviciile de informaţii au schimbat cursul istoriei mondiale.

În pofida acestui fapt, ceea ce a urmat n-a reprezentat o reuşită a Marinei americane şi ne spune multe despre ce se întâmplă în culisele birocratice din lumea secretă a serviciilor de informaţii.

Deşi Rochefort a fost recomandat de Nimitz însuşi să primească Medalia pentru merite deosebite, a intervenit politica Marinei. A izbucnit o aprigă luptă birocratică în legătură cu cine era responsabil de succesul de la Midway şi, mai important, cine avea să controleze în viitor SIGINT-ul. Era clasica problemă a SIGINT-ului, care continuă şi în zilele noastre: cui îi aparţine exploatarea sa: celor care se ocupau de comunicaţii şi semnale – sau oamenilor din serviciile de informaţii?

Ofiţerii de comunicaţii ai Marinei americane din Washington pretindeau că toate interceptările se datorau muncii lor. Asta deoarece căpitanul Joseph Redman şi comunicatorii navali din Washington erau hotărâţi să preia comanda întregii activităţi radio realizate de OP-20-G. Această încercare de construire a unui imperiu s-a manifestat prin disputarea meritului de a fi spart sistemul de coduri JN-25 şi de a fi anticipat corect planurile japonezilor în privinţa insulei Midway.

Pe 20 iunie, la doar câteva săptămâni după bătălia de la Midway, căpitan-comandorul John Redman (ofiţerul de comunicaţii al flotei) i-a trimis un memorandum şefului adjunct al operaţiunilor navale, declarând că „experienţa indică faptul că unităţile din zonele de luptă nu pot realiza mai mult decât o simplă descifrare a mesajelor inamicului, îndeplinind activitatea de rutină necesară pentru a fi la curent cu schimbările minore apărute în sistemele criptografice implicate".

Simultan, fratele lui mai mare, căpitanul Joseph R. Redman, acum directorul comunicaţiilor navale de la Washington, s-a plâns că Staţia Hypo (Hawaii) se afla „în virtutea vechimii, în mâinile unui fost student la japoneză" care „nu avea pregătire tehnică în domeniul comunicaţiilor navale", adăugând că „Rochefort ar trebui înlocuit cu un ofiţer superior instruit în domeniul transmisiunilor radio, nu cu unul specializat în limba japoneză". Era vorba de lupta permanentă

pentru supremație, care se dădea între ofițerii de comunicații și serviciile de informații.

Washingtonul a avut o atitudine dușmănoasă față de nefericitul Rochefort. În octombrie, a fost convocat la Navy Department din Washington pentru „însărcinări suplimentare temporare". Nimitz a protestat împotriva detașării, însă a fost asigurat că Washingtonul avea pur și simplu nevoie de sfaturile de expert ale lui Rochefort. Acesta a avut însă o premoniție și și-a luat rămas-bun de la echipa sa, adăugând cu tristețe: „Nu mă mai întorc."

A avut dreptate. O lună mai târziu, Nimitz a primit o scrisoare prin care era informat că Rochefort fusese mutat definitiv în Statele Unite. Cel mai bun spărgător de coduri japoneze al Marinei americane a ajuns astfel comandantul unui doc uscat din San Francisco și nu s-a mai ocupat niciodată de decodificări. Furios, Nimitz a refuzat să vorbească cu propriul său ofițer de comunicații.

Căpitanul Edward C. Dyer, un specialist în telecomunicații din Corpul Pușcașilor Marini, care urmărise respingătorul război birocratic, a declarat în 1985, înaintea morții sale: „M-am gândit mult la afacerea Rochefort și, fără să vreau, am ajuns la concluzia că Rochefort a comis un păcat de neiertat. Pentru anumiți indivizi cu minți înguste și ambiții excesive nu există insultă mai mare decât aceea de a li se demonstra că greșesc."

Doi dintre membrii echipei SIGINT din cadrul Stației Hawaii, Dyer și Holmes, au fost răsplătiți după război cu Medalia pentru merite deosebite.

Rochefort, adevăratul învingător în Bătălia de la Midway, a primit și el medalia oferită de poporul lui – în 1985, la nouă ani după moartea sa. În pofida acestui tratament meschin, realizările lui Rochefort au rămas, iar lumea își va aminti de el ca de arhitectul celui mai mare triumf al SIGINT-ului – victoria de la Midway.

Moartea lui Yamamoto

SIGINT a fost responsabil de una dintre cele mai importante operațiuni din teatrul de luptă al Pacificului: interceptarea, pe 18 aprilie 1943, și doborârea amiralului Isoroku Yamamoto, arhitectul strategiei navale japoneze din Pacific și al atacului de la Pearl Harbor. Atunci când spărgătorii de coduri americani au descoperit că zbura spre insula Bougainville pentru inspectarea liniei frontului, au fost trimise

16 avioane P-38G Lightning într-o misiune de interceptare cu rază mare de acţiune. Pentru a evita detectarea, acestea au plecat de la Guadalcanal şi au zburat razant cu valurile 435 de mile. Avioanele Lightning s-au întâlnit chiar la momentul sosirii cu două bombardiere Mitsubishi G4M „Betty" şi şase avioane de escortă Zero. Primul avion Betty s-a prăbuşit în junglă, iar al doilea a aterizat forţat în apropiere de coastă.

A doua zi, echipele de căutare japoneze au descoperit cadavrul lui Yamamoto în junglă, la locul prăbuşirii avionului Mitsubishi. Încă o dată, SIGINT a dat o lovitură tăcută, dar mortală în vreme de război.

CAPITOLUL 16

Despre supraveghere

E dificil să-ţi dai seama unde se termină informaţiile obţinute din interceptarea comunicaţiilor (COMINT) şi unde începe supravegherea în masă. Una dintre marile probleme cu care se confruntă COMINT în secolul XXI este influenţa crescândă a tehnologiei. Revoluţia digitală din ultimele două decenii le-a permis companiilor de comunicaţii şi guvernelor un acces nemaiîntâlnit la miliarde de schimburi de informaţii altădată private. Astfel, s-a născut statul care supraveghează, o lume în care internetul, telefonia şi *social media*, de pildă Facebook şi rivalii săi, sunt accesibile tuturor.

În astfel de circumstanţe, este puţin probabil ca serviciile de securitate naţionale să fie de acord cu o ordonanţă de autocontestare. Încurajate de nevoia universal recunoscută de a-i urmări pe teroriştii după atacurile din 2001 de la World Trade Center, serviciile de securitate şi de informaţii s-au angajat în politici având ca obiectiv interceptarea şi descifrarea cât mai multor comunicaţii private ale cetăţenilor – şi totul în numele „securităţii".

Extinderea supravegherii în masă riscă acum să altereze ceea ce Rousseau numea contractul social între cetăţenii plătitori de taxe şi stat, deoarece noua tehnologie a erei digitale a pus în mâinile guvernelor din lumea întreagă dispozitive de monitorizare nesperate.

Implanturile cu microcipuri sub pielea animalelor sunt realizate acum în mod curent de veterinari. Cipurile, cam de mărimea unui bob de orez, folosesc tehnologia pasivă RFID (radio frequency identification – identificare prin radiofrecvenţă) şi mai sunt cunoscute şi sub numele de PIT TAG (passive integrated transponder). Acestea pot fi în întregime pasive până când sunt accesate electronic de agenţia de monitorizare – la fel ca transponderul unui avion. Ideea a prins şi la oameni. În 2015, s-a aflat că chiriaşii corporatişti din complexul de birouri Epicentre din Suedia au implantate în mână cipuri RFID-PIT care le permit accesul prin uşile de securitate, precum şi la diverse servicii, de pildă copiatoare, fără să fie nevoie de coduri PIN sau de cartele magnetice. Posibilităţile – şi pericolele – sunt evidente.

Slide-urile PowerPoint despre programul de supraveghere clandestin PRISM al Agenției Naționale de Securitate din SUA, făcute publice de Edward Snowden, prezintă marea varietate de metode folosite pentru a detecta și urmări orice persoană sau vehicul, ori companiile identificate ca participanți. De asemenea, se poate constata faptul că o mare parte din comunicațiile electronice mondiale trec prin SUA și, prin urmare, sunt vulnerabile în fața interceptărilor.

După atacurile cu bombe de la Londra și Madrid, măcelărirea celor 132 de școlari de către jihadiștii fundamentaliști din Pakistan și asasinarea editorului și a caricaturiștilor de la *Charlie Hebdo*, o revistă satirică pariziană, miniștrii și publicul le-au permis organelor de stat, cu prea multă ușurință, să desființeze într-un timp scurt libertățile individuale cucerite cu secole în urmă. Însă monitorizarea electronică nu s-a oprit aici. În 2013, un memoriu al Agenției Naționale de Securitate, ajuns pe căi ascunse la cunoștința publicului, a dezvăluit faptul că o astfel de supraveghere nu s-a extins doar la nivelul suspecților de terorism, ci a constat totodată din ascultarea și monitorizarea curentă a liderilor mondiali.

Potrivit unui document clasificat furnizat de Edward Snowden, un avertizor de integritate* de la NSA, agenția monitoriza conversațiile telefonice purtate de 35 de lideri mondiali, conform cifrelor oferite de un oficial dintr-un alt departament al guvernului american.

Memoriul confidențial, datat octombrie 2006, a fost destinat personalului din Signals Intelligence Directorate (SID) și a purtat titlul „Clienții pot ajuta SID să obțină numere de telefon ce pot fi urmărite".

„Într-un caz recent", precizează memoriul, „un oficial american a furnizat pentru NSA 200 de numere de telefon legate de 35 de lideri mondiali... În pofida faptului că majoritatea sunt disponibile probabil prin intermediul unor surse deschise, PC [centrele de producere a informațiilor] au identificat 43 de numere de telefon anterior necunoscute. Aceste numere, plus altele, au fost supravegheate."

Deloc surprinzător, dezvăluirile au declanșat un scandal diplomatic între SUA și aliații săi după ce cancelarul german, Angela Merkel, a acuzat Statele Unite că i-au interceptat telefonul mobil.

---

* În original „whistle-blower". (n.red.)

Merkel bănuia de un timp că este supravegheată după ce a observat că numărul ei apare pe un document scris american. Ea a acuzat SUA de trădare. „Trebuie să avem încredere în aliații și partenerii noștri, iar acest lucru trebuie instituit din nou. Repet, spionajul între prieteni nu este permis, iar acest lucru este valabil pentru toți cetățenii Germaniei."

Deși Casa Albă s-a grăbit să liniștească spiritele asigurând lumea că SUA „nu monitorizează și nu va monitoriza niciodată" comunicațiile cancelarului german, nu a reușit să pună capăt scandalului deoarece, așa cum a subliniat imediat Berlinul, Statele Unite nu au negat monitorizarea telefoanelor în trecut.

Pentru că scandalul s-a intensificat, a ieșit la suprafață amploarea reală a monitorizării Uniunii Europene de către SUA. Președintele Obama a fost obligat să-l sune pe președintele francez François Hollande ca răspuns la rapoartele prezentate în *Le Monde*, potrivit cărora, în decurs de numai 30 de zile, NSA accesase peste 70 de milioane de înregistrări telefonice ale cetățenilor francezi, în vreme ce rapoarte anterioare publicate în revista germană *Der Spiegel* dezvăluiseră activitatea descoperită a NSA împotriva birourilor și comunicațiilor unor oficiali superiori din Uniunea Europeană.

În consecință, Comisia Europeană a sprijinit propuneri care le puteau impune companiilor de tehnologie americane să ceară permisiunea înainte de a le comunica agențiilor de informații din SUA date ale cetățenilor Uniunii Europene, în vreme ce Parlamentul European a votat în favoarea suspendării unui tratat privitor la partajarea băncii de date transatlantice după ce *Der Spiegel* a dezvăluit faptul că agenția monitoriza sistemul de transfer bancar internațional Swift.

Întregul scandal a scos la iveală cât de extinsă și de complexă devenise supravegherea tehnică din societatea modernă. De la camerele CCTV de pe străzi la citirea e-mailurilor private ale cetățenilor, statul a devenit un voyeur care urmărește indivizii. SIGINT s-a metamorfozat într-o nouă formă de control social – statul care supraveghează.

CAPITOLUL 17

Despre spionajul tehnic

După al Doilea Război Mondial, mai multe forţe s-au aliat pentru a dezvolta politicile de securitate naţională bazate în principal pe informaţii.

Pe măsură ce anii 1940 se apropiau de sfârşit, principala îngrijorare a Americii şi a aliaţilor săi occidentali a devenit evitarea surprizei strategice din partea unei Uniuni Sovietice de-acum nucleare. Pentru SUA, amintirea lăsată de Pearl Harbor arunca o umbră amplă. Acesta a fost evenimentul pe care Washingtonul era hotărât să nu-l lase să se mai repete vreodată. Informaţiile erau considerate, pe bună dreptate, cheia problemei.

Al doilea factor a fost nevoia de o mai intensă cooperare la nivel naţional şi de control exercitat de agenţiile de informaţii implicate în lupta ascunsă a Războiului Rece asupra evenimentelor şi politicii externe, diplomatice, militare şi economice.

Walter Bedell Smith, directorul executiv al Consiliului Naţional de Securitate de pe vremea lui Harry S. Truman, a considerat că această stare de lucruri era nesatisfăcătoare. Extrem de deranjant a fost eşecul agenţiilor de informaţii (AFSA) din perioada Războiului Coreean, care n-au reuşit să spargă codurile chinezeşti şi nord-coreene. Opinia lui era împărtăşită şi de generalul James van Fleet, comandantul Armatei a 8-a, care s-a plâns: „Am pierdut, din cauza neglijenţei, a dezinteresului şi a unei posibile invidii, o mare parte din eficienţa activităţii de informaţii pe care o câştigasem cu preţul unei mari suferinţe în timpul celui de-al Doilea Război Mondial."

Necesitatea unui efort mai mare era susţinută de experienţa cooperării fructuoase între forţele armate, agenţiile de informaţii şi parteneriatul americano-britanic din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Londra, Washingtonul şi Moscova au realizat că informaţiile, sub toate formele posibile, trebuiau unificate la nivel naţional. În America, acest fapt a fost recunoscut în 1947 de Legea pentru Securitate Naţională (National Security Act), care a

creat Agenţia Centrală de Informaţii (CIA) şi Consiliul Naţional de Securitate (NSC) şi a încercat să unifice organizaţiile de informaţii militare singulare din cadrul Armatei, Marinei şi Forţelor Aeriene. Toate trebuiau reunite sub conducerea unui secretar al apărării în cadrul unei instituţii a apărării naţionale care a devenit curând Departamentul Apărării (DoD). Alături de nou înfiinţata CIA, celălalt membru fondator a fost Biroul de Informaţii şi Cercetare (Bureau of Intelligence and Research – INR) din cadrul Departamentului de Stat.

În Marea Britanie, agenţiilor MI6 şi MI5 li s-au alăturat Cartierul General pentru Comunicaţii al Guvernului britanic (Government Communications Headquarters – GCHQ) şi Centrul Comun de Informaţii pentru Recunoaştere Aeriană (Joint Air Reconnaissance Intelligence Centre – JARIC), toate raportând împreună cu Serviciul de Informaţii al Apărării Comisiei Comune pentru Informaţii a Cabinetului.

Toate acestea au fost însoţite de recunoaşterea faptului că, în epoca modernă, informaţiile tehnice erau la fel de importante ca sursele diplomatice şi HUMINT tradiţionale. Asta a condus la înfiinţarea a ceea ce astăzi se numeşte comunitatea de informaţii; încă dezbinată în prea multe cazuri, dar unită în ceea ce priveşte un singur ţel: cooperarea pentru împiedicarea unui alt atac surpriză de tipul celui de la Pearl Harbor. În anii 1950, inamicul potenţial era fără îndoială Uniunea Sovietică. Pentru Londra şi Washington, acestui adversar identificabil nu i se putea face faţă decât printr-o politică de îngrădire susţinută de informaţii – din toate sursele.

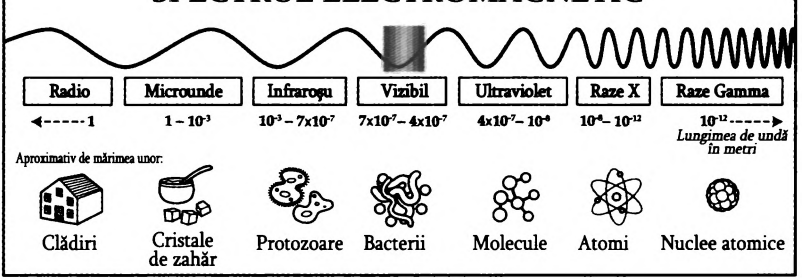

Astfel s-au născut ceea ce putem numi agenţiile de informaţii tehnice. Informaţiile tehnice pot fi definite cel mai bine prin culegerea de informaţii din cuprinsul spectrului electromagnetic, de la undele radio de frecvenţă ultrajoasă la incredibilii receptori de înaltă frecvenţă: de la detectarea unui teren de fotbal sau a unui submarin la explorarea caracteristicilor radiaţiei corpusculare din interiorul unei bombe nucleare. Senzorii de la bordul platformelor moderne, cum ar fi sateliţii sau vehiculele aeriene fără pilot, pot colecta toate lungimile de undă şi, în majoritatea cazurilor, le retransmit în timp real agenţiilor care îi deţin.

Spectrul luminii vizibile ocupă o surprinzător de mică porţiune a spectrului electromagnetic. Începând cu secolul al XIX-lea, oamenii de ştiinţă au devenit conştienţi de faptul că există mai multe lungimi de undă decât pot vedea fiinţele umane. De pildă, se cunoaşte de multă vreme că liliecii îşi găsesc drumul cu ajutorul ecolocaţiei, bazându-se pe emiterea de sunete de înaltă frecvenţă pentru a se deplasa în întuneric.

În 1887, Heinrich Herz a observat că undele radio pot fi reflectate şi pot ricoşa din obiectele solide; în 1922, Marconi a schiţat un sistem ce putea fi „aplicat farurilor şi navelor-far pentru a da posibilitatea vaselor să localizeze în ceaţă, de-a lungul coastelor, punctele periculoase...".

În 1904, germanul Christian Hülsmeyer a realizat demonstraţii publice utilizând ecourile radio pentru a detecta vapoare şi pentru a arăta cum pot fi evitate coliziunile atunci când e ceaţă. A reuşit chiar să-şi testeze dispozitivul patentat pe podurile de pe canalele germane.

Pe la mijlocul anilor 1930 francezii experimentau un „fascicul de raze radio anti-aisberg" pentru noul lor transatlantic *Normandie*, iar până în 1939, când a izbucnit războiul în Europa, atât nemţii, cât şi britanicii creaseră sisteme militare viabile de „radiolocaţie", sau radare, aşa cum au numit americanii noua tehnologie.

În 1939, britanicii au construit un lanţ de staţii radar de apărare antiaeriană de-a lungul coastelor sudice şi estice. Serviciul de informaţii german era conştient de existenţa acestor „lanţuri de staţii de radiolocaţie"; stâlpii cu zăbrele înalţi de 60 m erau imposibil de camuflat. Nemţii inventaseră propriul sistem radar, care nu semăna deloc cu aceste curioase „turnuri radio"; au fost atât de surprinşi de ele, încât, în ultimele zile de pace, au trimis dirijabilul *Graf Zeppelin*

care să zboare pe deasupra coastei estice a Marii Britanii şi să încerce să culeagă orice fel de transmisiuni radio. Au plecat de acolo nedumeriţi. În afară de „interferenţa inexplicabilă cu o frecvenţă non-radiolocatoare", turnurile păreau să fie tăcute. Adevărul era că viclenii britanici le decuplaseră.

Astfel s-a născut un nou tip de informaţii: „ELINT", sau informaţiile electronice. Pe măsură ce războiul se derula, acestea au început să domine lupta, deoarece combatanţii se străduiau să-şi menţină superioritatea tehnică asupra armelor inamicului, în special în aer. Lupta aeriană, mai ales pe timp de noapte, a devenit o competiţie între maşini şi ajutoarele lor tehnice. Nu degeaba era numit uneori radarul un „instrument al întunericului". Superioritatea tehnică era cheia succesului pe acest nou câmp de luptă, iar culegerea transmisiunilor inamicului a ajuns să fie o sarcină vitală a serviciilor de informaţii.

Cunoaşterea lungimii de undă exacte a unui radar, frecvenţa de repetiţie a impulsurilor şi puterea au devenit informaţii esenţiale pentru localizarea şi combaterea radarelor duşmane.

Un exemplu extrem de cunoscut, care demonstrează atât punctele forte, cât şi slăbiciunile acestei noi lupte tehnice, a fost un „detector radar" britanic numit Monica. Acesta a fost proiectat pentru a mătura zona dinapoia bombardierelor RAF, căutând prezenţa avioanelor de vânătoare care se furişau în spatele lor. Problema consta în faptul că Monica era un radar activ, care *transmitea* fascicule radar, dovedindu-le încă o dată nefericitelor echipaje RAF valabilitatea vechii zicale: „transmisie înseamnă trădare". Monica era în realitate extrem de periculoasă pentru Comandamentul bombardierelor. Serviciul de informaţii german încercase noile şi misterioasele dispozitive radar de pe bombardierele RAF doborâte şi identificase noua frecvenţă radar. Apoi a fost un joc de copii să instaleze un receptor simplu, acordat la caracteristicile Monicăi, pe avioanele de luptă din Luftwaffe. Din acel moment, utilizarea Monicăi a devenit echivalentul unei raze strălucitoare trimise înapoi în întuneric, care să ghideze echipajele încântate ale avioanelor de vânătoare de noapte către stângacele lor ţinte, burduşite cu explozibili şi benzină cu cifră octanică ridicată. Pierderile Comandamentului bombardierelor au crescut dramatic până când a fost testat un avion de vânătoare de noapte german capturat. Spre groaza lor,

cercetătorii au descoperit că, în timp ce zburau pe deasupra Londrei, puteau „vedea" dispozitivul Monica transmiţând de pe un bombardier aflat la 80 km depărtare, deasupra Bristolului. Monica a fost scoasă rapid din inventarul RAF, o altă victimă a noului câmp de bătaie al spionajului tehnic.

Cu toate acestea, deşi TEHINT şi ELINT au evoluat şi domină acum noua epocă tehnică, fotografia şi informaţia luate în spectrul vizibil al luminii rămân cele mai vechi şi mai clare surse de imagini, sau IMINT.

CAPITOLUL 18

Recunoaşterea fotografică

Soldaţii au încercat întotdeauna să cucerească terenuri înalte pentru simplul motiv că de acolo poţi vedea mai departe. În felul acesta, ai şansa de a afla ce anume pune la cale inamicul. Astfel, în clipa în care omul s-a desprins de pământ şi a zburat, era inevitabil ca armata să-i calce pe urme.

Cum era de aşteptat, în timpul Bătăliei de la Fleurus din 1794, francezii au utilizat un balon numit *l'Entreprenant* (Întreprinzătorul) şi au marcat astfel prima întrebuinţare militară reală a recunoaşterii aeriene. Observatorii s-au folosit de panorama văzută din înaltul cerului pentru a urmări desfăşurările armatei austriece şi pentru a arunca informaţiile la sol, unde comandanţii revoluţionari francezi şi-au ajustat corespunzător dispunerea trupelor pentru a forţa retragerea austriecilor.

Baloanele au fost utilizate în 1861, în timpul Războiului Civil american, de Armata Potomacului pentru a cartografia terenul şi chiar pentru a direcţiona, folosind semnalele cu pavilioane, focul unei baterii de artilerie ascunse asupra unei tabere confederate.

Uniunea a folosit baloane încă de la început. În 1861, Thaddeus Lowe a demonstrat că un om aflat în balon la 300 m înălţime poate vedea departe pe teritoriul rebelilor. Din păcate, acest prim balon nu putea utiliza decât rezerva de gaz a oraşului Washington, iar asta îi îngrădea mobilitatea – trebuia priponit în apropiere de gazometru. Însă ideea a prins, iar în 1861 informaţiile culese cu ajutorul balonului au reprezentat un factor important în Bătălia de la Fair Oaks. Baloanele lui Lowe le-au furnizat regulat comandanţilor Uniunii informaţii corecte despre amplasamentul confederaţilor, obligându-i pe aceştia din urmă să adopte unele dintre primele măsuri de camuflaj.

Întreprinzătorul Lowe a inventat primul portavion transformând un şlep pentru cărbuni astfel încât să poată remorca un balon. Marele său rival, John LaMountain, a mers şi mai departe: a utilizat

un remorcher pentru a lansa deasupra liniilor rebelilor baloane autonome alimentate cu hidrogen. Observatorii prusaci ai acestui „război de amatori" au fost atât de impresionaţi de aceste creaţii tehnice, încât au trimis un reprezentant în America pentru a-i informa în legătură cu potenţialul militar al baloanelor. Numele acestuia era contele Ferdinand von Zeppelin.

Totuşi, în pofida primelor fotografii aeriene realizate în 1858 de francezul Gaspard Tournachon, nu există dovezi fotografice furnizate de baloanele folosite în timpul Războiului Civil. Însă inginerii armatei britanice şi-au dat seama rapid de posibilităţile militare ale ochiului din cer. Prin anii 1880, britanicii au înfiinţat o escadrilă militară de baloane, iar manualul de instruire din 1896 trata subiectul fotografiei aeriene şi chiar interpretarea fotografiilor.

Inventarea avionului a accelerat progresul tehnologiei şi al aplicaţiilor ei. În 1911, italienii şi americanii utilizau deja fotografia aeriană pentru a descoperi ce puneau la cale adversarii: în cazul italienilor, liniile turceşti din Libia, iar în cel al americanilor, zborurile secrete deasupra Mexicului pentru a-l vâna pe Pancho Villa.

În 1912 a fost înfiinţat Corpul Aerian Regal britanic, fiind imediat utilizat pentru recunoaştere şi fotografiere din aer. Generalul-locotenent Sir James Grierson a consemnat după manevrele din 1912 de pe câmpia Salisbury (pe care a cucerit-o graţie recunoaşterii aeriene): „Fără îndoială că, înainte de a lupta la sol, trebuie să luptăm şi să distrugem avioanele inamicului... războiul va fi imposibil până când nu stăpânim văzduhul."

Anul următor, mai multe zboruri de recunoaştere au fost realizate de italieni în Libia şi de avioanele bulgare deasupra liniilor turceşti din timpul Războiului Balcanic. În vara anului 1913, Corpul Aerian Regal a fotografiat din aer docurile din Southampton şi chiar a developat fotografiile în timpul zborului.

Franţa şi Germania erau conştiente de valoarea recunoaşterii aeriene. Sistemul optic german era cel mai bun din lume, iar forţele aeriene nemţeşti au montat în 1913 o cameră Goerz specializată pe un avion Rumpler Taube pentru recunoaşterea aeriană. În 1914, francezii i-au imitat şi au echipat cu camere foto mai multe avioane de observaţie. De asemenea, au creat proceduri prin care fotografiile ajungeau cât mai curând posibil în mâinile comandanţilor operaţiunilor terestre.

Izbucnirea în 1914 a Primului Război Mondial a confirmat importanţa recunoaşterii aeriene. Prima recunoaştere aeriană britanică de război a descoperit coloanele germane care mărşăluiau spre sud-vest dinspre Bruxelles. Deşi comandantul suprem britanic şi-a exprimat politicos interesul faţă de tinerele echipaje de zbor, ulterior i-a venit greu să creadă în informaţiile vitale procurate de acestea („Trebuie să fie foarte confuz acolo sus, dragul meu băiat", a spus Sir John French.) Ofiţerii săi de stat-major cu mai multă agerime intelectuală şi-au dat seama rapid de valoarea acestei noi „cavalerii de recunoaştere din văzduh".

Debutul războiului static din tranşee din luna decembrie a acelui an a reafirmat importanţa acestei surse noi şi vitale de informaţii. Din aer, poziţiile inamice puteau fi fotografiate şi cartografiate corect, bateriile de artilerie identificate, depozitele logistice trasate pe hartă. În plus, chiar şi mişcările trupelor de întărire puteau fi monitorizate mult în spatele liniilor frontului.

Prima utilizare reală a fotografiilor aeriene a fost aceea de a îmbunătăţi cartografierea în beneficiul trupelor şi al artileriei. Fiecare soldat – şi mai ales fiecare tunar – cunoaşte faptul că, în absenţa unei hărţi corecte, viaţa devine grea, dacă nu chiar imposibilă. Cu artileria bine instalată pe Frontul de Vest, recunoaşterea fotografică putea nu numai să evidenţieze poziţiile tunurilor inamice, ci şi să le indice ambelor tabere amplasarea corectă a propriilor tunuri; iar acest lucru era vital pentru desfăşurarea focului indirect de artilerie. „Focul tras în zone necartografiate" presupune întotdeauna existenţa unei hărţi decente care-ţi spune unde te afli şi unde se găseşte ţinta. Având capacitatea de a evidenţia locaţiile precise ale inamicului, recunoaşterea aeriană şi fotografiile făcute în aer au reprezentat un inestimabil instrument informativ al tuturor armatelor.

Noua capacitate de colectare a informaţiilor este împărţită clar în două zone distincte: culegerea şi interpretarea. Pentru cea dintâi, aparatele de zbor stabile şi sigure erau importante în calitate de platforme de colectare, însă în absenţa unei camere foto decente chiar şi cel mai bun avion devine inutil. La început, britanicii au folosit camere foto portabile de „tip A" care trebuiau îndreptate spre partea laterală a avionului, observatorul încercând să încarce şi să descarce cu mâna fiecare placă de sticlă în curentul de aer îngheţat creat de zborul cu 130 km pe oră. În pofida acestei situaţii, rezultatele au fost excelente, iar britanicii au trecut rapid la camere fixe cu distanţe focale mai mari.

Având la dispoziţie fotografiile aeriene, următorul pas a fost acela de a înţelege ce anume reprezentau. Din fericire, descoperirea fotografiei stereoscopice în 1838, care-i aparţine lui Charles Wheatstone şi oferea imagini tridimensionale, avea să revoluţioneze interpretarea fotografică. Până în 1918, numai britanicii au procesat peste o jumătate de milion de fotografii aeriene realizate pe Frontul de Vest, iar sosirea americanilor în 1917 a completat procesul pentru Aliaţi. Americanul Eugene Ives a rezumat rezultatele combinate după cum urmează:

> Sarcina armonizării practicii fotografice aşa cum era ea predată în America, urmărind liniile de conduită britanice, cu practica franceză utilizată în teatrul de război, şi a adaptării avioanelor construite după proiectele englezeşti astfel încât să poată transporta aparatura franceză, era una formidabilă, greu de uitat pentru toţi cei care participaseră la îndeplinirea ei.

Din păcate, aşa cum s-a întâmplat cu multe alte inovaţii din timpul Primului Război Mondial, fotografia aeriană britanică, ca şi tancul, a pălit şi a murit între cele două războaie în mâinile zgârcitei Trezorerii de la Whitehall. Într-atât încât, atunci când Victor Laws s-a întors la RAF în 1933 în postul de comandant de formaţie, a descoperit că fotografia RAF „se găsea într-un punct mort".

Nu la fel s-a întâmplat în Statele Unite. George W. Goddard, de la Army Signals Corps Air Service (care a devenit în 1926 Army Air Corps), era un tânăr căpitan care recunoştea că este un pilot mediocru, manifestând însă un interes deosebit pentru fotografie. Încurajat de superiorii săi, a fost transferat la aerodromul McCook Field, Ohio, în postul de ofiţer însărcinat cu cercetarea în domeniul fotografiei aeriene, unde s-a ocupat de camere aeriene specializate, avioane echipate cu aparatură fotografică, fotografie cu perspectivă îndepărtată de înalt nivel şi chiar a experimentat în spectrul infraroşu. De asemenea, a fost un pionier în domeniul echipamentului de laborator portabil de campanie, care a devenit ulterior nucleul laboratorului fotografic de la Baza Forţelor Aeriene Wright-Patterson, Ohio.

În 1925, Goddard realiza experimente cu fotografia aeriană pe timp de noapte şi, pe 20 noiembrie, i-a trezit din somn pe bieţii locuitori din Rochester NY detonând o bombă de 40 kg deasupra oraşului, care a luminat cerul pe kilometri întregi şi a permis

realizarea primei fotografii aeriene nocturne. Goddard a fost un adevărat pionier. El a transmis fotografii ale Fortului Leavenworth luate din aer prin transmisie telefotografică.

Goddard n-a fost însă singurul. În 1928, căpitanii Stevens şi St. Clair Street au realizat fotografii clare la o altitudine de 11 500 m (un record mondial), iar în 1935 alţi doi aviatori s-au înălţat cu un balon şi au făcut fotografii extrem de clare de la 22 000 m – aceeaşi înălţime ca în cazul fotografiilor obţinute de U-2 30 de ani mai târziu.

A fost nevoie de ascensiunea nazismului pentru a-i trezi pe britanici din apatia lor postbelică. Realizarea faptului că Germania lui Hitler intenţiona într-adevăr să încalce Tratatul de la Versailles, ameninţând astfel pacea Europei, a condus la reînarmarea precipitată de la sfârşitul anilor 1930 – prea puţin şi prea târziu. Una dintre consecinţe a constat în faptul că Whitehall a trebuit să se grăbească pentru a recupera terenul pierdut: serviciile de informaţii britanice au fost nevoite brusc să afle ce se întâmplă în Germania nazistă. HUMINT, spionii şi diplomaţia puteau da cu siguranţă o mână de ajutor, însă Whitehall avea nevoie de dovezi fotografice puternice, măcar ca să le vâre sub nasul miniştrilor săi. Pentru a face asta, au trebuit să-şi mobilizeze toate resursele.

Vremurile disperate necesită remedii la fel de disperate. În atmosfera febrilă din 1939, un om a schimbat pentru totdeauna recunoaşterea fotografică aeriană: Sidney Cotton, un australian considerat astăzi părintele recunoaşterii fotografice moderne. Cotton a fost un om remarcabil, un personaj impozant parcă de pe vremea războinicilor corsari, semănând mai mult cu un pirat neînfricat din secolul al XVI-lea decât cu un om de afaceri normal. Îi plăceau avioanele, femeile şi banii. S-a înrolat voluntar în RFC* în 1915 şi a învăţat pilotajul, însă cariera lui ca pilot de luptă din 1916-1917 a fost întreruptă atunci când a renunţat la funcţie după o discuţie cu ofiţerii lui superiori, un comportament care avea să se repete. Cu toate acestea, în perioada petrecută în rândurile RFC a proiectat şi a scos pe piaţă un costum de zbor la altitudine înaltă pe care l-a botezat (cu modestia sa tipică) „costumul Sidcot".

Între cele două războaie a condus o firmă de fotografie aeriană şi a derulat în Newfoundland operaţiuni de reperare a focilor, apoi a

* Royal Flying Corps, precursor al Royal Air Force. (n.red.)

creat un nou tip de procesare a filmelor color. Cotton avea relaţii sus-puse, fiind prieten cu Ian Fleming, creatorul lui James Bond, cu şeful de la Kodak, George Eastman, şi cu Winston Churchill. De asemenea, era în relaţii bune cu mai mulţi nazişti de rang înalt.

Spre sfârşitul anului 1938, Cotton a fost abordat discret de MI6 şi a fost recrutat să zboare în călătoriile lui de afaceri în Germania având în vedere anumite ţinte, în special Luftwaffe, care-şi întărea rândurile şi reprezenta acum o prioritate a serviciilor de informaţii britanice. Avionul lui cu şase locuri Lockheed 12A era înţesat de camere foto franţuzeşti şi a participat la mai multe misiuni de-a lungul frontierei franco-germane în contul Deuxième Bureau, agenţia de informaţii externe a Franţei.

Cotton a fost dezamăgit de rezultatele obţinute de francezi. În consecinţă, MI6 i-a cumpărat un avion Lockheed nou, cu două motoare, pe care l-a modificat pentru a ascunde în podea camere foto F24 mai mari, plus două camere oblice la un unghi de 45 de grade, destinate să facă fotografii din lateral. La 6 000 de metri altitudine, aceste camere puteau acoperi o suprafaţă lată de 16 km. Cotton a rezolvat problema condensului îngheţat dirijând aerul cald de la motoare spre lentilele camerelor foto. Un buton ascuns sub scaunul pilotului activa aparatele de fotografiat.

Dotat cu acest „avion privat" de culoare bleu, Cotton a întreprins mai multe călătorii în Germania, pozând în om de afaceri sau în producător de film aflat în căutare de locaţii. Potrivit instrucţiunilor MI6, multe dintre rutele lui au trecut peste sau aproape de ţinte care prezentau un interes informativ, precum centrul de testare al Luftwaffe sau concentrări de trupe, fabrici şi aerodromuri. Prada a fost fenomenală. A reuşit chiar să-l ia ca pasager într-un zbor de-a lungul Rinului pe generalul Albert Kesselring din Luftwaffe, pretinzând că are o mătuşă care trăieşte în zona aceea – realizând astfel fotografii de spionaj chiar sub nasul neamţului.

Odată cu izbucnirea războiului, munca în contul MI6 a făcut ca Sidney Cotton să fie numit în postul de lider de escadrilă în RAF şi i s-a ordonat să-şi formeze propria unitate fotografică secretă, având la dispoziţie un buget pentru a angaja civili sau militari. Unitatea îşi avea baza pe aerodromul unui club privat de zbor, în Heston, şi era dotată cu avioane Bristol Blenheim. Aceste bombardiere uşoare cu două motoare erau prea încete şi nu puteau zbura suficient de sus pentru o recunoaştere aeriană. Mai rău, au fost grav avariate de avioanele de

vânătoare germane. Un memorandum de la vremea aceea explică necesitatea unei platforme fotografice mai puțin vulnerabile:

> Cea mai bună metodă pare să fie utilizarea unui singur aparat mic, care se bazează pe viteză de zbor, capacitate de ascensiune și plafon de zbor pentru a evita distrugerea. Un aparat de tipul avionului de vânătoare cu un singur loc poate zbura suficient de sus pentru a fi mult deasupra focului antiaerian și pentru a se putea baza doar pe viteză și pe altitudine ca să scape de avioanele de vânătoare ale inamicului. Armamentul și aparatura radio n-ar mai avea niciun rost. Acestea ar putea fi îndepărtate pentru a face loc combustibilului suplimentar, obținându-se astfel raza de acțiune necesară. Ar fi vorba de un avion foarte mic, vopsit în așa fel încât identificarea lui pe cer să fie îngreunată.

Înarmat cu aceste cerințe, Cotton a reușit să obțină două avioane Spitfire pe care le-a demontat, le-a lustruit suprafețele și le-a prevăzut cu camere foto și, în loc de tunuri, cu rezervoare de combustibil pentru curse pe distanțe mari. Avioanele au fost eficiente de la început. Ele au străbătut Germania cu viteză și la mare altitudine, fotografiind tot ce s-a putut într-un mod inaccesibil chiar și avioanelor germane, speciale pentru recunoaștere, Junker Ju 86P care au survolat Marea Britanie.

Cotton a mai contractat și singura mașină de cartografiere stereoscopică elvețiană din Marea Britanie, aflată în proprietatea Aircraft Operating Company, pentru a transforma fotografiile făcute de la 10 700 m în hărți la scara 1:25 000. Această combinație de aparate de zbor și camere foto de calitate, plus o interpretare competentă însemna că unitatea „privată" de recunoaștere fotografică a lui Cotton aducea o contribuție majoră și unică la efortul depus de serviciile de informații britanice.

Prăbușirea lui Cotton a sosit odată cu căderea Franței. În iunie 1940, a primit sarcina să zboare cu Lockheed-ul său până la Paris pentru a evacua agenții britanici și documentele secrete de acolo. Însă, la sosire, l-a găsit pe Marcel Boussac, patronul firmei Christian Dior, care, la fel ca alți concetățeni de-ai săi, încerca pe orice cale să plece din Franța. Boussac i-a oferit lui Cotton teancuri întregi de bani ca să-l ducă în Anglia. Fiind om de afaceri, Cotton a acceptat.

Dar a fost prea mult pentru autorităţile britanice rigide. Cotton a fost rapid exclus din RAF. Unitatea sa a fost incorporată în RAF, fiind condusă de un locotenent-colonel de aviaţie. Cotton a primit o scrisoare oficială din partea Ministerului Aerului, în care i se mulţumea pentru „importantele înzestrări imaginative şi de gândire inventivă care au contribuit la dezvoltarea fotografiei aeriene", apoi a fost trimis să-şi facă bagajele. În ciuda eforturilor depuse pentru a fi reabilitat, implicându-l în asta chiar şi pe Churchill, Cotton a fost obligat să demisioneze, deşi a fost în cele din urmă recompensat cu Ordinul Imperiului Britanic. Fotografiile aeriene ale lui Sidney Cotton şi-au depăşit cu mult epoca, însă efortul de război britanic a pierdut o minte strălucită, cu fler imaginativ în domeniul fotografiei aeriene.

Însoţind noile metode şi capacităţi revoluţionare de recunoaştere aeriană ale lui Cotton, la fel de importantul aspect al *interpretării* fotografice strategice a fost dezvoltat în satul Medmenham, unde o casă rechiziţionată de stat a devenit cartierul general al Serviciului de Informaţii Militare (MI4) şi al Unităţii sale Centrale de Interpretare (CIU).

În 1942-1943, atunci când Statele Unite au intrat în războiul european, Forţele Aeriene ale Armatei Terestre (USAAF) şi-au dat seama rapid de valoarea recunoaşterii fotografice, atât pentru identificarea ţintelor, cât şi pentru evaluarea distrugerilor provocate de bombardamente. Ele şi-au bazat doctrina interpretării fotografiilor aeriene pe tactica şi tehnicile utilizate de RAF.

O parte din experienţa iniţială a fost câştigată în teatrul de luptă din Pacific de colonelul Karl Polifka. El a fost un pionier al multor proceduri operaţionale care au devenit ulterior standard. Operând din Port Moresby, Papua Noua Guinee, pentru a survola baza japoneză de la Rabaul, el a descoperit că avionul de recunoaştere american F-4 (un P-38 Lightning modificat) nu era ideal pentru misiune, o concepţie confirmată în Anglia, unde USAAF şi-a procurat iniţial avioane Spitfire şi Mosquito britanice pentru escadrilele de recunoaştere aeriană deasupra Europei.

Lipsindu-i un avion proiectat special pentru recunoaştere aeriană, USAAF şi-a dat seama rapid de necesitatea de a avea viteză, altitudine şi rază mare de acţiune pentru a ajunge în Germania evitând avioanele de vânătoare inamice. Avionul special iniţial al americanilor, F-4, în pofida dotării cu cele patru camere de calitate

superioară pentru recunoaştere şi cartografiere, n-a fost niciodată ideal pentru a juca acest rol. Cu toate acestea, în 1944, excelentul P-51 Mustang a devenit disponibil. Performanţa lui era comparabilă cu cea a avioanelor Spitfire de recunoaştere fotografică, având însă o rază de acţiune mult mai mare. Varianta sa, F6, a devenit până la urmă principalul aparat de zbor de recunoaştere folosit de USAAF în Europa.

USAAF a introdus în Pacific F-13, un Boeing B-29 Superfortress modificat, special proiectat pentru a realiza recunoaşteri aeriene pe distanţe mari de la peste 9 000 m altitudine. Pe 1 noiembrie 1944, un F-13 a zburat într-o misiune timp de 40 de ore, din Spania la Tokio, la o altitudine de 9 700 m. A fost primul avion american care a zburat deasupra oraşului Tokio după raidul Doolittle din aprilie 1942. Din acel moment, avioanele F-13 au zburat în sute de misiuni pe deasupra uscatului japonez, punând pe hartă toate ţintele importante din Japonia.

În Europa, baza RAF Medmenham, cu capacitatea sa unică de a examina mii de fotografii aeriene, de a le analiza semnificaţia (cunoscută şi sub numele de „interpretare profundă faza a treia") şi de a le furniza servicii prompte tuturor „clienţilor" săi, s-a transformat într-o importantă agenţie strategică naţională de informaţii, contribuind la fel de mult ca SIGINT la câştigarea războiului. De pildă, Medmenham a fost cea care a confirmat existenţa armelor germane V la Peenemünde. Deşi multe rapoarte HUMINT şi SIGINT afirmau că nemţii experimentau arme noi şi potenţial periculoase, interpreţii fotografiilor au fost cei care au reperat şi confirmat existenţa micii bombe zburătoare V1, a rachetei V2 cu rază lungă de acţiune şi a avioanelor de vânătoare cu rachete Messerschmitt 163.

La sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, unitatea creată de Cotton s-a divizat în Unitatea Aliată de Recunoaştere Fotografică şi Unitatea Aliată Centrală de Interpretare (UACI). În 1945, intrările *zilnice* de materiale numărau în medie 25 000 de negative şi 60 000 de pozitive – în timpul războiului, au fost produse peste 36 de milioane de fotografii. Fototeca UACI a verificat şi stocat imagini din toată lumea: cuprindea cinci milioane de fotografii cu ajutorul cărora au fost întocmite 40 000 de rapoarte. Până la încheierea războiului, RAF Medmenham a angajat peste 5 000 de piloţi, personal terestru, fotografi şi interpreţi ai fotografiilor. A fost o epopee informativă de proporţii industriale.

După obişnuita demobilizare postbelică pripită şi inoportună, la 18 luni după încheierea războiului era clar că recunoaşterea fotografică devenise din nou necesară. În 1946, USAAF a angajat zboruri de recunoaştere aeriană de-a lungul graniţelor Uniunii Sovietice şi ale altor state din Blocul Estic pentru a determina mărimea, alcătuirea şi dispunerea forţelor armate sovietice.

În 1947 au avut loc primele misiuni aeriene de spionare a capacităţilor sovietice din Europa de Est, folosindu-se o mare varietate de avioane. În 1950, noul avion cu reacţie britanic Canberra, cu două motoare, a revoluţionat procedurile: zburând la peste 15 000 m şi fiind dotat cu camere foto de calitate, putea survola porţiuni din Uniunea Sovietică. Statele Unite şi-au procurat propria variantă, Martin B-57, pentru recunoaştere aeriană la mare altitudine.

Nevoia de zboruri de recunoaştere aeriană a fost reînnoită după începerea, în 1950, a războiului din Coreea. Preşedintele Truman a autorizat survolarea Uniunii Sovietice şi, în 1952, un bombardier USAF B-47B Stratojet a realizat prima penetrare adâncă pe teritoriul sovietic pentru a fotografia bombardierele din Siberia. Acesta a fost întotdeauna un joc periculos – din când în când, Războiul Rece devenea extrem de încins.

În 1954, Statele Unite au devenit şi mai îngrijorate. Zvonuri alarmiste legate de construirea noilor bombardiere sovietice cu performanţe ridicate au determinat un zbor extrem de riscant deasupra Arhanghelskului şi Murmanskului pentru a vedea şi fotografia ceea ce se afla pe pistele principalelor baze din nord ale Forţelor Aeriene Sovietice, în special bombardiere cu rază mare de acţiune. Avionul ales a fost unul dintre noile Stratojeturi, capabil să zboare prea sus pentru aparatele ruseşti de tip MiG-15. Stratojetul a pătruns pe teritoriul sovietic deasupra Murmanskului, a colectat masiv date radar şi a făcut fotografii în timp ce a zburat spre sud-est, către Arhanghelsk, apoi s-a îndreptat spre vest, către adăpostul oferit de Finlanda.

Avionul de recunoaştere cu reacţie se afla deja de 15 minute în spaţiul aerian sovietic atunci când a apărut primul MiG-15, mult sub B-47, zburând la peste 12 000 m altitudine. A rămas rapid în urmă. Cu toate acestea, întorcându-se spre vest şi îndreptându-se spre casă, echipajul de pe B-47 a suferit un şoc. Un MiG-17 venea spre ei din spate, pregătit să atace la o altitudine de 11.600 m. Tunul de la coada Stratojetului l-a ţinut la distanţă, însă avionul american a fost avariat de focul deschis de MiG-17. Pierzând combustibil şi înălţime, avionul

USAF (după 1947, forțele aeriene au devenit o armă separată de instituția apărării și și-au schimbat numele din USAAF în USAF) a fost salvat numai de traversarea spațiului aerian finlandez, atunci când MiG-ul s-a întors acasă. Stratojetul a revenit cu greu la stația RAF Fairford cu ajutorul unui „cablu umed" – conectat semipermanent la unul dintre rezervoare. A scăpat la mustață; dar USAF avea acum o experiență directă legată de caracteristicile și desfășurarea noului avion de luptă sovietic, ca și de celelalte informații substanțiale pe care le colectaseră.

Ca urmare a acestor survolări periculoase și a nevoii vitale de a dobândi informații despre ultimele realizări sovietice în domeniul armamentului, în 1955, președintele Eisenhower a propus pentru SUA și URSS o politică comună a „cerurilor deschise" în încercarea de a micșora tensiunea internațională. Un an mai târziu, Uniunea Sovietică a respins ideea.

Acest război îndârjit și nedeclarat a continuat și în următorii 20 de ani. Avioanele au progresat de la simpla dotare cu camere foto pentru recunoaștere fotografică la strângerea de informații electronice și monitorizarea și colectarea de SIGINT. A fost o activitate riscantă, iar atacurile aeriene au continuat. În 1958, un transport CIA cu C-118 Liftmaster a fost doborât în Armenia sovietică. Echipajul s-a paraşutat în siguranță și a fost eliberat de sovietici după o săptămână. Mai târziu în anul acela, echipajul unui USAF C-130A Hercules modificat pentru colectarea transmisiunilor radio nu a mai fost la fel de norocos; avionul a fost doborât, 17 oameni au murit, iar trupurile lor au fost până la urmă repatriate.

Pe 1 iulie 1960, un Stratojet USAF care zbura deasupra mării Barents a fost doborât de un MiG-19 sovietic. Doi membri ai echipajului au supraviețuit, au fost capturați, iar KGB i-a ținut prizonieri vreme de șase luni. Toate părțile implicate au căzut de acord că recunoașterea aeriană, chiar și pe „timp de pace", poate fi o ocupație primejdioasă.

După capturarea navei SIGINT USS *Pueblo* (vezi pagina 445), Pentagonul a ordonat sporirea colectării informațiilor. Unul dintre zborurile Marinei americane a dat de necaz pe 15 aprilie 1969, când un Constellation EC-121 a fost doborât de avioane cu reacție coreene, reprezentând cea mai grea pierdere din istoria recunoașterii aeriene americane. Avionul doborât plecase în ultima sa misiune și, din considerente legate de pregătire, avea la bord un echipaj dublu, în

total 31 de oameni. Primise ordin să nu se apropie de coastă la mai puţin de 80 km. În afară de câteva resturi plutind pe apă, n-a mai rămas nicio urmă din avion sau din echipaj.

Vitalele survolări occidentale trebuiau să continue, dar de data asta SUA au decis să construiască un avion special de colectare a informaţiilor.

U-2, proiectat de Kelly Johnson şi construit de departamentul secret Skunk Works al firmei Lockheed Martin din California, era în esenţă un planor motorizat, cu reacţie, capabil să plutească la mare altitudine deasupra pământului, la marginea atmosferei, fiind dotat cu camere de înaltă rezoluţie şi cu senzori electronici. Acest amestec straniu de metal, lemn de plută şi plastic era extrem de uşor, iar puternicul său motor J79 îi dădea posibilitatea ca, la decolare, să urce ca un lift. La peste 20 000 m altitudine, plutind la mare înălţime deasupra Uniunii Sovietice cu începere din 1956, U-2, sau „Black Lady", putea colecta informaţii fără să fie accesibil organizaţiei de apărare aeriană PVO-Strani. În ciuda protestelor furioase ale sovieticilor, survolările au continuat, iar avioanele U-2 şi-au meritat banii. Deşi U-2 a fost conceput ca o soluţie pe termen scurt pentru a afla ce punea la cale URSS la apogeul Războiului Rece, informaţiile au fost incredibil de valoroase. Avioanele păreau invulnerabile, iar asta i-a înfuriat pe sovietici.

Britanicii au fost şi ei implicaţi. Unul dintre cele mai bine păzite secrete ale Marii Britanii din timpul Războiului Rece a fost acela că cel puţin patru piloţi RAF au fost decoraţi pentru rolul jucat în misiunile executate de avioanele U-2 ale CIA deasupra Uniunii Sovietice. Liderul detaşamentului RAF U-2, locotenent-colonelul de aviaţie Robert Robinson, a vorbit înainte să moară despre rolul jucat atunci. „În 1958 aceasta a fost cea mai secretă misiune din lume, iar implicarea britanică cea mai secretă dintre toate."

Pentru a accentua negările americanilor referitoare la operaţiune, avioanele U-2 au fost transferate pe hârtie guvernului britanic. Preşedintele Eisenhower i-a scris o scrisoare strict secretă lui Harold Macmillan, în care declara: „Misiunile britanice sunt îndeplinite sub autoritatea dumneavoastră, iar responsabilitatea pentru ele vă revine."

Numărul survolurilor efectuate cu avioane U-2 rămâne secret, dar au fost probabil patru – toate aprobate personal de prim-ministru. Prima misiune a fost realizată de Robinson pe 6 decembrie 1959 deasupra bazei militare Kapustin Iar pentru testarea razei de acţiune

a rachetelor şi a unei escadrile de bombardiere cu rază mare de acţiune din Ucraina.

A fost un mare succes şi s-a dovedit că sovieticii nu aveau atât de multe bombardiere câte pretindeau – o informaţie vitală descoperită la apogeul Războiului Rece. Şeful CIA a numit poza bombardierului realizată de Robinson „o fotografie de milioane". Avioanele U-2 şi-au dovedit din nou valoarea un an mai târziu, când au fotografiat SS-6, o rachetă sovietică uriaşă care, în pofida temerilor americanilor legate de capacitatea sa ca rachetă balistică intercontinentală (RBIC), era evident alimentată cu combustibil lichid şi, prin urmare, era înceată şi grosolană.

Totul s-a sfârşit pe 1 mai 1960, atunci când maiorul Gary Powers din USAF (care fusese „infiltrat în turma de oi", cum se spune în jargon – adică pensionat de ochii lumii din USAF pentru a deveni „contractor civil" în slujba CIA-ului) a primit sarcina de a zbura pe un U-2 controlat de CIA până la Bodo, în Norvegia. Pe drum, urma să survoleze noile baze posibile RBIC de la Pleseţk şi Tiuratam.

Însă ceva n-a mers deloc bine. La mare altitudine, pilotarea avionului U-2 este îngrădită de fuzelaj. Zece noduri în plus şi structura sa delicată începe să se dezmembreze; zece noduri în minus şi avionul se blochează, apoi se prăbuşeşte. Pentru siguranţă, la 21 000 m piloţii *trebuie* să se bazeze pe pilotul automat. Plictiseala este cea mai mare problemă a unui pilot care zboară vreme de nouă ore într-o carlingă încălzită, la marginea unei stratosfere negre, cu propria respiraţie şuierându-i în urechi. Piloţii avioanelor U-2 îşi făcuseră un obicei din a citi o carte sau din a cânta pentru a rămâne treji.

Ruşii au detectat avionul lui Powers atunci când a ajuns deasupra frontierei lor şi l-au urmărit pe ecranele radar, observând că se îndreaptă spre nord-vest, la est de Urali. MiG-urile de interceptare s-au străduit să urce cât mai sus, dar, frustrate, au rămas mult dedesubtul avionului U-2. Acesta şi-a continuat zborul netulburat. Ceea ce s-a întâmplat apoi rămâne un mister. Potrivit lui Powers, în apropiere de Sverdlovsk o rachetă SA-2 Guideline a explodat brusc lângă U-2 şi a rupt o bucată din coada acestuia. Avionul a început să se prăbuşească.

Pe parcursul zborului său deasupra Rusiei, Powers a făcut trei greşeli grave. Nu a reuşit să acţioneze mecanismul de autodistrugere al avionului U-2, oferindu-i astfel Uniunii Sovietice un cadou – deşi sub forma unui puzzle uriaş – reprezentat de avionul ultrasecret şi de

toate echipamentele de la bordul lui. În al doilea rând, faptul că nu s-a putut sinucide cu acul otrăvit furnizat cu atâta precauţie de supervizorii săi din CIA le-a dat posibilitatea anchetatorilor KGB-ului să-şi suflece mânecile şi să se apuce de treabă. În fine, dar nu în ultimul rând, eşecul lui a ruinat Summitul celor Patru Puteri de la Paris. Hruşciov l-a înfruntat pe stânjenitul Eisenhower, a dovedit că preşedintele american minte, apoi şi-a văzut de drum. Recunoaşterea fotografică – eşuată – a distrus şansa unei apropieri istorice între SUA şi URSS în timpul Războiului Rece.

A urmat procesul-spectacol, intens mediatizat, pus la cale de sovietici. Powers „a mărturisit totul" în timp ce se afla pe banca acuzaţilor la Moscova şi a primit trei ani de închisoare, plus şapte ani de muncă silnică. Doi ani mai târziu, a fost schimbat pe un *„rezident"* KGB ilegal din America de Nord, colonelul Rudolf Abel. După Powers nu a mai existat niciun zbor deasupra URSS realizat cu un avion U-2. A fost al 24-lea zbor ilegal, şi ultimul, al unui U-2 pe deasupra Uniunii Sovietice. Din acel moment, SUA s-au bazat pe noul program al sateliţilor spion din spaţiu, mult deasupra oricărei ţări, care putea arunca o privire prin coşurile de pe casele sovieticilor.

SUA şi Marea Britanie nu au fost singurele ţări care au încercat să se uite pe furiş în ograda vecinilor. Francezii, suedezii şi nemţii au încercat şi ei să colecteze fotografii aeriene ale ţintelor sovietice. URSS a preferat să folosească în perioada Războiului Rece avioanele de linie civile pentru a îndeplini misiuni de spionaj deasupra Europei. Avioanele Aeroflot îşi decuplau regulat transponderele (care ajutau controlorii de trafic aerian să le identifice poziţia), apoi deviau de la planul de zbor aprobat pentru a îndeplini misiuni de strângere a informaţiilor despre ţinte sensibile.

Într-un memorandum din 1981, cu menţiunea „Secret UK-US Eyes Only", secretarul de stat al apărării, John Nott, a informat-o pe Margaret Thatcher, prim-ministrul Marii Britanii, că RAF monitoriza lunar sutele de zboruri prin spaţiul aerian britanic ale avioanelor de linie aparţinând Pactului de la Varşovia.

> Un incident care prezintă un interes deosebit a avut loc pe 9 noiembrie 1981, atunci când un avion Aeroflot IL 62 a efectuat o coborâre neautorizată şi neanunţată de la 10 700 m la 3 000 m, chiar sub plafonul de nori, pentru a zbura deasupra RAF Boulmer, o staţie radar în curs de modernizare. Ulterior, a urcat la 11 300 m.

În timpul acestei manevre, radarul său de supraveghere secundar, care transmite automat altitudinea aparatului, a fost decuplat, deşi a funcţionat şi înainte, şi după incident. Prin urmare, trebuie să presupunem că a fost decuplat intenţionat pentru a ascunde o manevră deliberată şi premeditată.

Investigaţiile noastre au scos la iveală că a fost vorba de acelaşi avion care a zburat pe deasupra bazei USN de la Groton atunci când primul submarin Trident a fost lansat la apă. Vă amintiţi probabil că, în urma acestui incident, preşedintele le-a interzis avioanelor Aeroflot să mai survoleze o scurtă perioadă teritoriul Statelor Unite.

CAPITOLUL 19

Recunoaşterea fotografică în acţiune – Criza rachetelor cubaneze

Apogeul recunoaşterii fotografice a sosit în 1962, când a fost dezvăluită existenţa rachetelor nucleare sovietice din Cuba. Aşa a izbucnit Criza rachetelor cubaneze. Au existat mai multe rapoarte HUMINT despre o misterioasă concentrare sovietică în Cuba, iar colonelul Oleg Penkovski, un agent dublu din GRU, care lucra pentru CIA şi MI6 (vezi pagina 119), a transmis detalii despre planificarea mai multor amplasări de rachete. Spionajul tehnic – fotografia aeriană – a fost acela care a furnizat dovada concludentă de care avea nevoie administraţia Kennedy. Pe 14 octombrie 1962, survolul realizat de un avion U-2 a procurat 928 de imagini care confirmau faptul că, la San Cristóbal, în vestul Cubei, era în construcţie un amplasament pentru rachetele nucleare sovietice SS-4.

Această bombă a Războiului Rece a dezlănţuit un adevărat război fulger al recunoaşterilor fotografice. Piloţii Marinei şi ai Corpului Puşcaşilor Marini, care zburau cu rapidul RF-8A Crusader, dotat cu cinci camere foto, şi piloţii din USAF, care zburau cu versiunea de recunoaştere RF-101 a avionului de vânătoare Voodoo, s-au năpustit în spaţiul aerian al Cubei şi au obţinut fotografii spectaculoase.

Imediat după aterizarea misiunii, escadrila şi laboratoarele foto primeau filmele, le developau şi le trimiteau la Washington şi la alte centre de analiză fotografică. Centrul nervos al efortului de recunoaştere american de la vremea aceea era Centrul Comun de Recunoaştere (Joint Reconnaissance Center – JRC) de la Pentagon, care le furniza preşedintelui şi comitetului de război al cabinetului documentaţii fotografice cuprinzătoare despre concentrarea sovietică. Pe 25 octombrie, SUA au folosit aceste imagini ca probe fotografice în cadrul prezentării cazului oficial al Americii la Consiliul de Securitate al Naţiunilor Unite. Fotografiile au fost confirmate de imaginile cargoboturilor sovietice care se îndreptau spre Cuba având pe punte, sub prelate, rachetele.

Misiunile regulate de recunoaştere fotografică în urma cărora au fost obţinute aceste imagini erau extrem de periculoase şi riscau escaladarea crizei până la pierderea controlului de ambele părţi în cazul în care cineva ar fi deschis focul. Pe 27 octombrie, un avion U-2 pilotat de maiorul USAF Rudolf Anderson a fost doborât de o rachetă sol-aer SA-2 Guideline lansată din Cuba. Anderson a fost ucis. Mai târziu în aceeaşi zi s-a tras asupra mai multor avioane RF-8A Crusader ale Marinei americane, care îndeplineau misiuni de recunoaştere fotografică la altitudine joasă. Generalul Curtis LeMay din USAF a recomandat un atac total asupra Cubei. Preşedintele Kennedy a refuzat şi a ordonat în schimb survoluri din două în două ore pentru a actualiza informaţiile şi pentru a forţa găsirea unei soluţii.

Din fericire pentru omenire, au prevalat sfaturi mai raţionale decât viziunea catastrofică a lui Curtis LeMay în privinţa gestionării Războiului Rece. Acum ştim că, în culise, sovieticii comunicaseră faptul că erau gata să încheie un târg: dacă SUA îşi luau înapoi din Turcia rachetele nucleare Jupiter, atunci Kremlinul le scotea pe ale sale din Cuba. Ambele tabere s-au retras din faţa războiului, deşi Kennedy, mereu preocupat de imaginea lui politică, a insistat să nu existe nicio menţiune publică legată de promisiunea făcută premierului sovietic, potrivit căreia SUA aveau să retragă rachetele din Turcia. La urma urmei, având în vedere că alegerile băteau la uşă, nu voia ca votanţii să afle că eroul momentului închisese ochii şi bătuse în retragere în privinţa Cubei, aşa cum făcuse şi Hruşciov...

Criza din 1962 a mutat accentul în domeniul spionajului modern de la colectarea informaţiilor din surse umane la cele provenite din surse tehnice. Motivele erau clare pentru toată lumea. Clasicul HUMINT nu putea oferi prea multe, iar succesele repurtate de recunoaşterea fotografică au demonstrat că aceasta era capabilă să umple golurile informative.

Există totuşi un aspect al activităţii informative în care importanţa sporită a informaţiilor tehnice, fie ele imagini fotografice, radar sau supraveghere electronică, nu poate garanta succesul: interpretarea capacităţilor pe care le identifică. TEHINT ne arată ce posedă adversarul şi unde se află acel lucru; însă întrebarea-cheie este întotdeauna ce intenţionează el să facă cu acel lucru. Intenţiile sunt urmărite cel mai bine de HUMINT şi de COMINT.

Încheierea rolului de colector de informaţii fotografice la mare altitudine jucat de avioanele U-2 a fost însoţită de două evoluţii

complementare: SR-71 Blackbird şi perfecţionarea sateliţilor. Kelly Johnson, strălucitul proiectant de la Lockheed, şi creierele din spatele aparatului U-2 au început cercetări legate de un avion care să poată zbura la o viteză şi la o altitudine nemaiîntâlnite şi să fie totodată invizibil pe radar. În 1966, Johnson şi echipa Skunk Works au reuşit să-şi împlinească visul. Extraordinarul SR-71 Blackbird a fost prima sa misiune. Construit din titan şi având o formă care reflectă semnalele radar, SR-71 nu semăna cu niciun alt aparat de zbor cunoscut.

La 24 000 m altitudine şi la 3 200 km/h, era practic invulnerabil. Cele şase camere optice de înaltă definiţie puteau fotografia într-o oră 260 000 km², la o rezoluţie care permitea identificarea unei găuri de pe terenul de golf. SR-71 era dotat şi cu sisteme de imagistică în infraroşu, radar cu vedere laterală, sisteme electronice de colectare a informaţiilor, o cameră de urmărire Fairchild şi o cameră HRB Singer în infraroşu.

Cele mai avansate sisteme de camere foto erau montate fie pe coamele aripilor, fie pe botul interşanjabil al avionului. Imaginile pe arii largi erau furnizate de două camere foto operaţionale cu obiectiv, care realizau fotografii stereoscopice pe toată lăţimea traiectoriei de zbor, sau de o cameră de tip OBC (optical bar camera), care oferea o acoperire de 360°. În anii care au urmat, radarul a fost înlocuit de un sistem avansat radar cu apertură sintetică (ASARS-1) şi cu un sistem de recunoaştere electromagnetic (EMR), care putea colecta şi analiza toate semnalele electronice întâlnite în timpul zborului şi era preprogramat să identifice obiectele care prezentau interes. Atunci când SR71 şi-a încheiat durata de viaţă operaţională, informaţiile sale puteau fi descărcate în timp real. Un sistem digital de transmitere a datelor putea trimite informaţii ASARS-1 şi ELINT de la o distanţă de 3 200 km până la staţia de la sol, echipată corespunzător, unde, pe parcursul zborului, avea loc interpretarea fotografiilor.

Blackbird era pur şi simplu cel mai bun din lume şi reprezenta aparatul de zbor suprem în domeniul recunoaşterii fotografice şi electronice. Dar, aşa remarcabil cum era, în anii 1980 chiar şi Blackbird a început să fie depăşit. Sateliţii puteau transmite informaţii mai bune utilizând scanere electro-optice de înaltă rezoluţie, radar cu unde milimetrice şi imagini termice în infraroşu. Astăzi, camerele evoluate pot vedea prin nori şi funcţionează chiar şi noaptea. În plus, procesul interpretării imaginilor a devenit digital. Fotografiile făcute în spaţiu sunt acum în timp real. Sateliţii pot filma cu un software high-tech în

infraroşu care le permite analiştilor să mărească imaginea, să ridice calitatea şi să facă diverse alte ajustări. Echipa Skunk Works, de la Lockheed Martin, a confirmat faptul că speră să creeze un avion de spionaj SR-72 care va fi un aparat hipersonic fără pilot capabil să atingă viteza Mach 6, adică peste 7 200 km/h, cu ajutorul unor motoare scramjet. La viteze hipersonice, SR-72 va putea traversa orice continent în aproximativ o oră. La o altitudine operaţională de peste 24 000 m şi la viteza Mach 6, SR-72 va fi aproape imposibil de doborât. Unei rachete care urcă cu viteza Mach 2 îi va trebui cel puţin două minute pentru a ajunge la 24 000 m, dar, la momentul acela, SR-72 se va afla deja la 80 km depărtare.

S-a parcurs un drum lung de la camerele fotografice simple din timpul primelor două războaie mondiale. În era digitală, echipamentul electronic din interiorul unui avion de recunoaştere modern costă mai mult decât aparatul de zbor în sine. Informaţiile high-tech moderne nu sunt deloc ieftine.

În ultimii ani ai Războiului Rece, recunoaşterea fotografică a furnizat informaţii inestimabile despre realizările sovietice şi a colectat informaţii despre o mulţime de alte ţinte din toată lumea ale serviciilor de informaţii americane. De asemenea, a demonstrat în mod convingător că avioanele prezintă cel puţin două avantaje majore comparativ cu sateliţii: în timpul unei crize pot fi plasate deasupra ţintei mai rapid şi cu costuri reduse.

Cu toate acestea, faptul că recunoaşterea aeriană rămâne încă o activitate periculoasă a fost demonstrat atunci când, în aprilie 2001, Lockheed EP-3E ARIES II a fost obligat să aterizeze de urgenţă în China după ce un avion de interceptare J-8II s-a ciocnit de el. Pilotul chinez, care a recurs la manevre agresive şi nesăbuite pentru a intimida echipajul american, a reuşit să se ciocnească cu EP-3E şi a fost ucis. Echipajul de pe Lockheed a supravieţuit graţie pilotului, care a fost capabil să aterizeze de urgenţă pe insula Hainan. Cei 24 de membri ai echipajului au fost reţinuţi şi interogaţi de autorităţile chineze până în momentul în care guvernul Statelor Unite a făcut o declaraţie legată de incident.

Avionul Lockheed EP-3E cu patru motoare, alături de aparatul britanic Nimrod şi de Atlantique-ul francez, era calul de povară al recunoaşterii maritime, fiind capabil, în calitate de avion de patrulare maritimă, să îndeplinească misiuni care-l depăşeau chiar şi pe SR 71. Fiind capabil să zboare ore întregi deasupra mării şi la joasă înălţime,

repera şi vâna submarine ori reuşea să facă fotografii înclinate ale posibilelor nave inamice, dezvăluindu-le armele şi radarele pentru ca interpreţii de pe ţărm să le studieze în detaliu.

Echivalentul său cu baza pe uscat, ultima versiune a avionului English Electric Canberra, vechi de 60 de ani, acum complet reproiectat şi reconstruit special pentru era digitală sub numele de „WB 57", are o altă misiune şi poate opera la 24 000 m. Acest aparat de zbor remarcabil este configurat astfel încât să realizeze misiuni de recunoaştere cu un echipament cu capabilităţi de radar interferometric cu apertură sintetică, reprezentare grafică a câmpului magnetic şi a celui gravitaţional, precum şi scanare hiperspectrală. Combinaţia dintre platformele aeriene ieftine, care pot fi desfăşurate rapid, şi echipamentul de obţinere a unor imagini high-tech, înrudit acum cu sateliţii de recunoaştere, a marcat faptul că venise vremea recunoaşterii fotografice.

CAPITOLUL 20

Despre sateliți

În 1946, cu mai mult de 11 ani înainte ca *Sputnik 1*, primul satelit artificial din istorie, să fie lansat pe orbită, proiectul american RAND a emis un remarcabil raport profetic: Proiectul preliminar al unei nave cosmice experimentale care să orbiteze în jurul Pământului (SM-11827).

Deşi Marina americană a fost prima care a adus în discuţie ideea sateliţilor spaţiali, generalul-maior Curtis E. LeMay din USAF a insistat asupra faptului că operaţiunile spaţiale erau o extensie a celor aeriene şi a însărcinat Proiectul RAND cu realizarea unui studiu de fezabilitate mai cuprinzător. Rapoartele ulterioare afirmau următoarele:

> Deoarece stăpânirea elementelor este un indicator sigur al progresului material, naţiunea care obţine prima realizări semnificative în domeniul călătoriilor în spaţiu va fi recunoscută ca lider mondial atât din punct de vedere militar, cât şi tehnico-ştiinţific... Ne putem aştepta ca un satelit dotat cu instrumentele potrivite să fie una dintre cele mai puternice unelte ştiinţifice ale secolului XX. Realizarea unui satelit va avea repercusiuni comparabile cu explozia bombei atomice...

Aşa a apărut cursa spaţială.

Scriitorul de science fiction Arthur C. Clarke, căruia îi este atribuit conceptul de comunicaţii prin satelit, nu şi-a dat seama de faptul că articolul publicat în 1945 în revista *Wireless World* şi intitulat „Relee extraterestre" avea să declanşeze o revoluţie în domeniul comunicaţiilor, informaţiilor şi cartografierii. Articolul lui Clarke descria elementele fundamentale din spatele desfăşurării sateliţilor artificiali pe orbite geostaţionare pentru a transmite semnale radio.

În ciuda optimismului raportului RAND, în următorul deceniu progresul realizat a fost mic. O lungă perioadă de timp, USAF n-a crezut că satelitul poate fi o armă militară. I-a observat numai potenţialul de instrument pentru comunicaţii şi ştiinţă. În 1954,

secretarul apărării a declarat public: „Nu cunosc niciun program american legat de sateliţi."

De-abia în 1955, ca parte a planurilor americane legate de Anul Geofizic Internaţional 1957-1958, Casa Albă a anunţat public că SUA intenţionau să lanseze sateliţi până în primăvara lui 1958. Aşa a apărut Proiectul Vanguard. La scurt timp după aceea, Uniunea Sovietică a anunţat şi ea că intenţionează să lanseze un satelit în toamna anului 1957.

Ulterior, ritmul dezvoltării sateliţilor s-a accelerat. La începutul anului 1956, preşedintele Eisenhower a înfiinţat Comitetul Consultativ pe Probleme de Informaţii, care a grăbit crearea unui satelit de recunoaştere. Proiectul WS-117L al Forţelor Aeriene părea promiţător, oferind capacităţi tehnice de recunoaştere ce serveau mai multor scopuri. Satelitul planificat cuprindea capacităţi utile de SIGINT şi IMINT, în care filmele camerelor de la bord puteau fi scanate şi transmise staţiilor de la sol, precum şi un sistem de camere pentru copierea imaginilor, filmul urmând să fie returnat la sol prin intermediul unei capsule ce reintra în atmosfera terestră. Copiile fotografiilor erau importante deoarece aveau o rezoluţie înaltă, spre deosebire de imaginile transmise electronic, care erau neclare, comparabile cel mult cu imaginea de televiziune alb-negru, cu 625 de linii.

Cu toate acestea, Comitetul Consultativ era îngrijorat de ritmul programului de construire a satelitului, pe care-l considerau prea lent pentru a contracara ameninţarea reprezentată de sovietici. Această prioritate a fost direcţionată spre proiectul USAF WS-117L şi s-a concentrat asupra tehnologiei de recuperare a copiilor de film.

Americanii aveau dreptate să fie îngrijoraţi de progresul sovieticilor. Pe 4 octombrie 1957, spre uimirea întregii lumi, URSS a lansat pe orbită un satelit, *Sputnik 1*, de mărimea unei mingi de fotbal. Impactul propagandei globale a fost enorm atunci când sfera cu un diametru de 56 cm, cântărind 86,5 kg, a trecut pe deasupra emiţând semnale sonore electronice. Sovieticii şi-au continuat triumful ştiinţific, anunţând o lună mai târziu, prin intermediul agenţiei de ştiri TASS, lansarea lui *Sputnik 2*.

Al doilea satelit, de forma unui con, cântărea 507 kg şi avea 1,2 m lungime. În plus faţă de instrumentele de măsură ştiinţifice, purta cu el, în interiorul unei cabine presurizate, o căţeluşă vie pe nume Laika. Laika a fost primul animal care a ajuns în straturile superioare ale

atmosferei. Mesajul era clar; dacă un câine putea să facă asta, atunci şi un om era în stare de acelaşi lucru. Din păcate, blajina cățeluşă a avut parte numai de o călătorie dus. Lansarea ei pe orbită nu a fost proiectată şi pentru o întoarcere de pe orbită.

Cu toate acestea, lansarea satelitului *Sputnik* şi etalarea puterii tehnice a sovieticilor a produs îngrijorări serioase în Statele Unite. Orice rachetă capabilă să lanseze o astfel de încărcătură pe orbita Pământului putea transporta la fel de bine şi o armă nucleară, acţionând ca o rachetă balistică intercontinentală. America era şocată de întorsătura neaşteptată din desfăşurarea evenimentelor, iar Războiul Rece a atins un nivel şi mai înalt.

Disperate să recupereze terenul pierdut, Statele Unite au reuşit să lanseze primul satelit, *Explorer 1*, pe 31 ianuarie 1958. Programul era susţinut de nevoia de a putea detecta orice fel de activitate nucleară a sovieticilor şi, mai important, de a avertiza în legătură cu lansarea oricărui tip de rachetă sovietică.

Primul satelit IMINT a început sub numele Discoverer, ca parte a dezvoltării satelitului de recunoaştere WS-117L din 1956 şi a programului de protecţie, fiind redenumit ulterior Corona.

Programul Discoverer/Corona a realizat 38 de lansări publice şi numeroase inovaţii tehnologice. *Discoverer 1*, lansat în februarie 1959, a fost primul satelit cu orbită polară. Prima misiune s-a întors cu 1 000 m de film (mai mult decât întregul program U-2 de până atunci), acoperind 4,25 milioane km^2 din teritoriul Uniunii Sovietice. *Discoverer II*, lansat în aprilie 1959, a fost primul satelit capabil:

Să fie stabilizat pe orbită pe toate cele trei axe

Să fie manevrat prin comenzi de pe sol

Să separe prin comandă un vehicul de reintrare în atmosferă

Să trimită înapoi pe sol vehiculul de reintrare în atmosferă

Aceste caracteristici semnificau faptul că Statele Unite aveau acum potenţialul necesar pentru o nouă sursă de colectare a informaţiilor tehnice poziţionată în spaţiul cosmic. *Discoverer 8*, lansat în august 1960, a evacuat o capsulă care a fost ulterior recuperată din Oceanul Pacific. A fost prima recuperare a unui obiect realizat de mâna omului şi evacuat dintr-un satelit aflat pe orbită. *Discoverer 9* a inaugurat era sateliţilor de recunoaştere

atunci când capsula cu filme a fost recuperată în aer, deasupra Pacificului, de un avion JC-130 special modificat. Aceasta a fost prima recuperare aeriană a unui obiect întors de pe orbită. Recunoaşterea cu ajutorul sateliţilor umplea acum un gol crucial în domeniul informaţiilor strategice, deoarece, după prăbuşirea avionului U-2 al lui Gary Powers, preşedintele Eisenhower suspendase toate survolurile teritoriului Uniunii Sovietice.

Programul Corona a continuat în secret până în 1972 (data ultimei recuperări de filme), cu 144 de lansări. Importanţa crescândă a recunoaşterii şi a informaţiilor culese cu ajutorul sateliţilor a fost admisă în 1961, atunci când Casa Albă a ordonat ca toate programele de recunoaştere prin satelit să treacă în subordinea unei noi agenţii de informaţii, Biroul Naţional pentru Operaţiuni de Recunoaştere (National Reconnaissance Office – NRO).

NRO a operat mai multe versiuni ale programului Corona, introducând diferite sisteme de camere foto şi aducând îmbunătăţiri. În cele din urmă, aceste aşa-zise misiuni „Keyhole" (KH) au reuşit să producă imagini cu o rezoluţie de 1,5-2,1 m. Imaginile Keyhole produse de seria Corona au arătat că sovieticii aveau mult mai puţine rachete strategice şi bombardiere decât se crezuse iniţial. În restul Războiului Rece, informaţiile tehnice obţinute de la IMINT-ul sateliţilor, combinate cu SIGINT, le-au furnizat constant oficialilor americani estimări legate de numărul de rachete, bombardiere şi submarine deţinute în mod real de Uniunea Sovietică.

Al doilea program de dezvoltare a sateliţilor plecând de la WS 117L s-a numit SAMOS şi avea ca scop transportarea unei aparaturi grele de recunoaştere. Patru dintre cele 11 lansări SAMOS au eşuat, iar calitatea imaginilor a fost slabă. În consecinţă, programul a fost oprit în 1962. SAMOS a fost însoţit de sateliţi de supraveghere şi avertizare timpurie MIDAS, staţionaţi pe o orbită geosincronă deasupra depozitelor de rachete sovietice. Totuşi, în 1974, Departamentul de Apărare a creat un sistem numit GAMBIT, dotat, potrivit NRO, cu o „cameră cu distanţa focală de 196 cm pentru furnizarea de informaţii despre capacităţile ştiinţifice şi tehnice care ameninţă naţiunea".

Ulterior, GAMBIT a fost dotat cu un pachet de recunoaştere de ultimă oră, inclusiv o cameră cu distanţa focală de 444,5 cm şi o rezoluţie mai mică de 60 cm, care permitea procesarea, transmiterea

şi primirea de semnale electronice în timpul derulării misiunii, favorizând astfel diseminarea aproape în timp real a imaginilor digitale referitoare la reperare şi la ameninţări strategice.

În timp ce, pe la mijlocul anilor 1960, Războiul Rece a devenit şi mai periculos, proiectanţii americani au conceput un satelit nou şi extrem de avansat care a primit numele de cod „Hexagon". A fost un proiect extrem de ambiţios, având ca scop plasarea în spaţiu a unui satelit de spionaj uriaş care să privească în curtea Uniunii Sovietice şi a Chinei comuniste. La vremea aceea (1967), a fost cel mai secret proiect al Americii, dar şi cu cele mai mici şanse de reuşită. Joseph Prusak, care lucrase ca inginer la primele proiecte spaţiale civile, a aşteptat şase luni autorizaţia de securitate, lucrând în ceea ce angajaţii au numit „Rezervorul de ciuperci" (deoarece erau „ţinuţi în întuneric" în ceea ce priveşte noua slujbă pe care urmau s-o primească). Când, în cele din urmă, a fost acceptat şi i s-au comunicat informaţiile necesare despre Hexagon, Prusak s-a întrebat dacă nu cumva făcuse cea mai mare greşeală din viaţa lui.

Uriaşul satelit de spionaj KH-9 Hexagon era cel mai mare de la vremea aceea. „Am crezut că se smintiseră", a spus Prusak. „Aveau în vedere un satelit lung de 18 m şi cu o greutate de 13 600 kg, furnizând filme la viteza de 500 cm pe secundă. Precizia şi complexitatea m-au uluit." Nu degeaba era supranumit Hexagonul „Big Bird". A lansa în spaţiu un obiect care cântărea 15 tone şi era lung cât două autobuze puse cap la cap era în 1970 ceva aproape de neconceput. Proiectul a întâmpinat greutăţi serioase la prima lansare, atunci când racheta purtătoare a explodat pe platformă. Neînfricate, agenţiile americane de informaţii au insistat. Ştiau că, potenţial, aveau în mână un atu.

Sateliţii de spionaj anteriori, de genul Corona sau Gambit, erau cu cel puţin o generaţie – dacă nu chiar două – în urma planurilor referitoare la Hexagon. Însă niciunul nu a oferit rezoluţia sau complexitatea Hexagonului, care avea ca scop realizarea a mii de fotografii de înaltă rezoluţie ale rachetelor sovietice, buncărelor pentru submarine, bazelor aeriene, bombardierelor individuale, depozitelor de rachete şi unităţilor militare în exerciţiu.

Lansările ulterioare au avut mai mult succes. Primii sateliţi Hexagon puteau rămâne în spaţiu 124 de zile, dar, pentru că deveneau tot mai sofisticaţi, misiunile ulterioare au fost extinse până la cinci luni. Cheia succesului acestor misiuni a fost pachetul

revoluţionar pentru imagistică. Aşa-numitul sistem „Key Hole" a fost construit în jurul unei serii de camere noi (optical bar camera – OBC) panoramice proiectate de Phil Pressel. Mult mai târziu, Pressel a explicat motivul pentru care a lucrat la Hexagon. „N-am vrut niciodată să lucrez la un sistem de luptă ofensiv, la ceva care să ucidă oameni. Sunt fericit că am lucrat întotdeauna la proiecte legate de recunoaştere sau informaţii, proiecte care să ne apere ţara." Rezultatul secretului său de o viaţă, unul dintre bunurile de preţ ale Statelor Unite, păzite cu străşnicie, a fost o dihanie mai mare decât un autobuz din Londra, de-acum declasificatul satelit de spionaj KH 9.

Una dintre camerele sale rotative revoluţionare privea în faţa satelitului subţire, iar cealaltă spre spate, captând astfel imagini stereoscopice detaliate, cu o rezoluţie *declarată* de aproximativ 60-90 cm. (Anumite persoane din interior au lăsat să se înţeleagă că putea repera şi fotografia obiecte mult mai mici.) Camerele gemene cu oglindă panoramică se roteau în timp ce baleiau înainte şi înapoi, un proces pe care oficialii din domeniul informaţiilor îl numeau „tunderea gazonului". Rezultatele au fost uimitoare. Potrivit NRO, un *singur* cadru al Hexagonului putea acoperi o fâşie de 370 de mile marine (680 km) – aproximativ distanţa dintre Londra şi Köln, ori dintre Washington şi Cincinnati.

Filmul era recuperat după aruncarea capsulelor. Un avion special echipat recupera capsula în aer prinzându-i paraşuta în timp ce plutea spre pământ după reintrarea în atmosferă a cutiei care conţinea filmul. Cu toate acestea, prima recuperare a „găleţii cu filme" de la un KH-9 Hexagon, realizată în primăvara lui 1972, a eşuat lamentabil. Avionul de recuperare al Forţelor Aeriene nu a reuşit să prindă paraşuta şi capsula care conţinea fotografiile vitale, de înaltă rezoluţie, ale bazelor de submarine şi depozitelor de rachete sovietice. Capsula a căzut în apă şi a ajuns pe fundul Oceanului Pacific.

Americanii n-au cedat în faţa acestui eşec. Într-o încercare ingenioasă şi clandestină săvârşită în timpul Războiului Rece, vehiculul submersibil *Trieste II* al Marinei americane a reuşit să localizeze şi să recupereze filmul la o adâncime de aproape 4 900 m.

Ulterior, succesul sistemului Keyhole a crescut, iar seriile de sateliţi KH au devenit o componentă vitală a efortului american de culegere a informaţiilor. Războiul Rece intrase în costisitoarea sa fază finală, iar America ridicase preţul rămânerii în luptă. Sovieticii

rămâneau tot mai mult în urmă în cursa pentru dobândirea unei perspective aeriene. La începutul anilor 1980, n-au mai putut investi suficient pentru a ține pasul cu înfloritoarea tehnologie americană, mai ales că NRO a creat programul Keyhole pentru a opera în tandem KH-8 Gambit 3 și KH-9 Hexagon cu scopul de a fotografia suprafețe cu semnificație militară din Uniunea Sovietică și China. KH-9 va face prima traversare, fotografiind o mare suprafață de teren care să fie examinată de analiștii de la sol aflați în căutare de așa-zise „ținte de oportunitate". Odată identificate aceste ținte potențiale, un KH-8 făcea manevre deasupra ei pentru a fotografia locația precisă la o rezoluție mult mai ridicată.

Ultima lansare a Hexagonului, din aprilie 1986, s-a soldat cu un dezastru, la fel ca prima lansare. Boosterul Titan 34D al satelitului de spionaj s-a transformat într-o minge de foc la câteva secunde după lansare, avariind pe o perioadă de câteva luni capacitățile de recunoaștere orbitală. Cu toate acestea, la momentul acela, activitatea de avertizare a sateliților Hexagon era aproape încheiată, deoarece economia și, în cele din urmă, politica Uniunii Sovietice căzuseră în ruină.

Rob Landis, de la NASA, a vorbit fără echivoc despre contribuția adusă de sateliți, în timpul Războiului Rece, în domeniul informațiilor americane și aliate. „Trebuie să li se acorde credit unor lideri ca președintele Eisenhower, care a avut viziunea de a iniția aparate de zbor pentru recunoaștere, începând cu programele Corona și Discoverer", a afirmat Landis. „Făcea parte din generația care nu mai dorea alte surprize, nici alte Pearl Harbor. Sincer vorbind, cred că Gambit și Hexagon au ajutat la prevenirea unui al treilea război mondial."

Puțini l-ar contrazice. În anii 1970, programul sateliților Rhyolite/Aquacade a fost proiectat special pentru a intercepta traficul semnalelor de legătură, cu microunde, sovietice și chineze. Unei mari părți dintre acestea le lipsea receptorul parabolic și astfel, din cauza curburii Pământului, semnalele continuau în spațiu. Plasând un satelit pe o orbită geosincronă, într-o poziție de unde putea intercepta fasciculul, guvernul american a reușit să asculte telefoanele și telegramele sovietice din timpul Războiului Rece. Chiar și sistemul telefoanelor din mașini al Kremlinului era vulnerabil.

Nu era vorba doar de SIGINT. Jimmy Carter a fost uimit, la sosirea la Casa Albă în 1977, atunci când CIA i-a prezentat o serie

de fotografii clare, în timp real, ale mişcărilor de tancuri din Polonia. Imaginile fuseseră luate de ultimul model de satelit KH-11. Carter a fost încântat de informaţiile pe care le putea primi acum, în calitate de comandant suprem, de la sateliţi. Din acel moment, bugetul destinat sateliţilor americani a fost asigurat în permanenţă.

În 1991, rolul informaţiilor a fost revoluţionat de Războiul din Golf. Informaţiile furnizate de sateliţi au fost folosite pentru avertismente legate de atacurile cu rachete Scud, pentru a dirija rachetele Patriot, pentru a furniza date despre vreme, pentru a ajuta transportul pe uscat şi bombardamentul aerian şi pentru a servi pe post de canal de comunicare. Lupta tot mai intensă împotriva teroriştilor jihadişti a cunoscut şi un puternic sprijin din partea imagisticii furnizate de sateliţi şi a informaţiilor electronice, în efortul de a urmări mişcările principalilor lideri ai teroriştilor şi de a identifica ţintele.

Trecerea de la informaţiile strategice la cele tactice a adus cu sine sporirea capacităţilor în cazul sateliţilor de recunoaştere. De pildă, guvernul american îl vâna pe liderul organizaţiei al-Qaeda Osama bin Laden, urmărind eliminarea lui. Această acţiune nu putea fi derulată decât cu ajutorul supravegherii în timp real obţinute prin intermediul sateliţilor.

Alte ţări au urmat direcţia stabilită de SUA, iar acum toate naţiunile cu potenţial tehnic şi resurse financiare au sateliţi în spaţiu, de la cei pentru comunicaţii la sistemele GPS de navigare, precum şi numeroase platforme informative. Printre aceste ţări, primul loc îl ocupă Israelul, care, nedorind să se bazeze pe SUA pentru imaginile din satelit, şi-a lansat primul satelit de recunoaştere în aprilie 1995. Japonia a acţionat şi ea mânată de propriile îngrijorări legate de securitatea regională şi a lansat sateliţi de recunoaştere; prima lansare a avut loc în 2003, fiind destinată în special supravegherii Chinei şi Coreei de Nord. Germania, Franţa, Italia, Spania, India şi Pakistanul au devenit deţinătoarele celor mai costisitoare mijloace de culegere a informaţiilor din istorie.

Inevitabil, o mare parte din activitatea şi tehnologia programelor destinate sateliţilor au fost clasificate şi nu putem decât să facem presupuneri legate de ultimele sisteme de colectare a informaţiilor. Totuşi, unul dintre programe a fost popularizat în presa mondială: sistemul ECHELON controlat de SUA.

ECHELON a devenit o știre în 1988, atunci când o angajată de la Lockheed, Margaret Newsham, a admis în fața unui congresman că convorbirile telefonice ale unui senator au fost interceptate de NSA. Anchetatorii Congresului au determinat că „vizarea personajelor politice americane nu a avut loc întâmplător, ci a fost prevăzută în sistem încă de la început". Mai târziu în cursul acelui an, jurnalistul britanic de investigație Duncan Campbell a scris un articol pentru *New Statesman* intitulat „Cineva ascultă", scoțând în evidență activitățile de colectare a informațiilor derulate de ECHELON. În 1996, secretul a fost divulgat de-a binelea. Nick Hager, un jurnalist neozeelandez, a furnizat detalii specifice despre satelitul de supraveghere ECHELON, susținând că era un sistem comun britanic-american-canadian-australian care putea asculta comunicațiile electronice.

În 2000, un fost director de la CIA a confirmat faptul că serviciile de informații americane utilizează sisteme de interceptare și căutări bazate pe cuvinte-cheie pentru a monitoriza afacerile europene. Această dezvăluire a determinat Parlamentul European să investigheze rețeaua de supraveghere ECHELON. SUA au refuzat să se întâlnească cu membrii comitetului de investigare european, iar BBC a raportat că „Guvernul american refuză să recunoască până și existența ECHELON".

Potrivit avertizorilor de integritate – sau trădătorilor, în funcție de cum privim problema –, ECHELON și sistemele ulterioare, cum ar fi PRISM, DISHFIRE, TURBULENCE și MYSTIC, încă există, având acum capacități sporite de a monitoriza, intercepta și înregistra transmisiuni telefonice și e-mailuri, precum și alte comunicații din sfera electronică. Dacă, în 2001, capacitățile de colectare a informațiilor ale sistemului ECHELON erau descrise ca fiind „extraordinare", atunci există dovezi consistente că urechea electronică a lui Big Brother este astăzi și mai puternică: o concluzie care ridică întrebări serioase legate de dreptul la intimitate din partea cetățenilor, politicienilor cu orientare democrată și avocaților.

Existența sistemelor post-ECHELON nu poate fi pusă la îndoială. În 2012, un ofițer de informații din Marina Regală canadiană, sublocotenentul Jeffrey Delisle, a fost condamnat la 20 de ani de închisoare după ce a recunoscut că a descărcat informații din sistemul de interceptare a comunicațiilor de nivel Codeword (nivelul de

securitate aflat deasupra celui strict secret) numit STONEGHOST, pe care le-a vândut agenţiei ruseşti de informaţii militare GRU.

TIPURI DE SATELIŢI DE RECUNOAŞTERE

În afară de importanţii sateliţi de comunicaţii şi de navigare GPS, mai există patru tipuri de sateliţi militari de recunoaştere.

1. Sateliţi cu imagistică optică, dotaţi cu senzori de lumină în spectrele luminii vizibile, infraroşu şi ultraviolet. Pot „fotografia" obiecte şi sisteme de luptă de mărimea unei mingi de tenis. Pot identifica ţinte, pot trasa hărţi şi pot repera evenimente periculoase, de pildă lansări de rachete inamice.
2. Sateliţi cu imagistică radar destinaţi aceloraşi obiective, care pot observa Pământul utilizând diverse lungimi de undă radar, chiar şi prin plafonul de nori, pentru a acoperi ţintele invizibile pentru imagistica spectrelor luminii vizibile, infraroşu şi ultraviolet.
3. Sateliţi pentru informaţii electronice, sau ELINT de spionaj, cu scopul de a colecta transmisiuni radio, cu microunde şi electronice emise din orice ţară.
4. Sateliţi-releu, care accelerează comunicaţiile militare prin satelit în jurul globului, transmiţând date de la sateliţii de spionaj la staţiile terestre de pe Pământ. Acum, majoritatea sateliţilor militari pot transmite informaţii în timp real.

Toţi aceşti sateliţi pot fi lansaţi pe o orbită mobilă regulată, sau pot fi poziţionaţi să zboare deasupra unei singure ţinte de pe suprafaţa globului, pe o orbită geosincronă (geostaţionară).

Era digitală şi sistemele moderne de comunicare au dus pe noi culmi sateliţii şi colectarea informaţiilor, în toate privinţele. Până la retragerea ei, petrecută în 2011, sateliţii moderni destinaţi culegerii de informaţii au fost interceptaţi şi realimentaţi în spaţiu folosind Space Shuttle (naveta spaţială), al cărei design a fost special conceput pentru a include o platformă de încărcare suficient de mare pentru a recupera şi repara colectorii americani de informaţii din aer. Agenţiile de

informații și factorii de decizie se bazează acum aproape în întregime pe sateliți pentru procurarea de informații tehnice.

Sateliții de azi încă mai îndeplinesc cinci roluri importante în calitate de surse de informații: avertizare timpurie; avertizare legată de producerea unui atac prin detectarea lansărilor de rachete balistice; detectarea exploziilor nucleare pe sol și în spațiu; supraveghere fotografică (IMINT) pentru a furniza imagini din spațiu cu ajutorul unei mari varietăți de senzori care pot vedea prin nori utilizând radarul cu apertură sintetică și radarul milimetric, precum și imagistică spectrală; interceptarea undelor radio de recunoaștere electronică pe întreg domeniul de frecvență (SIGINT); imagistica radar pentru a identifica și măsura orice echipament specific sau sisteme de interes (MASINT).

Inevitabil, piața și-a dat seama de profitabilitatea potențială a sateliților. Efectiv, mii de sateliți comerciali se rotesc acum în jurul Pământului, concurând în domeniul recunoașterii comerciale, ca și în cel al comunicațiilor. Acest rol mai larg al sateliților de recunoaștere a fost evidențiat în 2005, când Agenția Națională de Informații Geospațiale a utilizat informații furnizate de sateliții guvernamentali, sateliții comerciali și platformele aeriene de recunoaștere pentru a sprijini eforturile de combatere a efectelor uraganelor și pentru a oferi informații Agenției Federale pentru Situații de Urgență.

Odată cu sfârșitul Războiului Rece, companiile private au început chiar să vândă imagistică clasificată, deoarece deosebirea între sateliții militari guvernamentali și sateliții comerciali a dispărut. Începând cu anii 1990, furnizorii comerciali au intrat pe piață, iar imagistica lor modernă și cu o rezoluție relativ ridicată, obținută prin intermediul sateliților, oferă un instrument de o valoare inestimabilă pentru întreprinderi comerciale din domeniul prospecțiunilor petrolifere, geologiei, prognozei vremii sau culturilor agricole. Odată cu apariția, în 2005, a aplicației „Google Earth", putem avea cu toții acces, gratuit, la imagistica sateliților. Sistemele Google oferă rezoluții excelente – până la mai puțin de un metru; și chiar și despre acestea se zvonește că sunt limitate numai de restricțiile impuse de guvernul american pentru a face în așa fel încât calitatea imaginii să nu devină *prea* bună.

Astăzi, NRO și alte agenții de informații similare operează stații terestre din toată lumea, care colectează și distribuie informații strânse de sateliții de recunoaștere, electronice sau sub formă de

imagini. În afară de Agenţia Naţională de Informaţii Geospaţiale (NGA), având ca misiune principală colectarea, analizarea şi distribuirea informaţiilor geospaţiale (GEOINT) pentru satisfacerea necesităţilor legate de securitatea naţională, sateliţii americani high-tech au atins un nou nivel, furnizând GEOINT cuprinzătoare pentru eforturile americane în domeniul militar şi al informaţiilor, precum şi asistenţă în timpul dezastrelor naturale sau provocate şi chiar planificarea securităţii pentru evenimente majore de genul Jocurilor Olimpice. NGA a furnizat, conform Casei Albe şi Pentagonului, informaţii vitale pentru Operaţiunea „Tridentul lui Neptun" din 2011, atunci când SEALS a descins într-un complex rezidenţial din Abbotabad, Pakistan, şi l-a ucis pe Osama bin Laden.

Cu toate acestea, aşa cum sateliţii par să fie poziţionaţi pentru a prelua în întregime misiunea de a colecta imagini, a existat şi o dezvoltare semnificativă în domeniul avioanelor de recunoaştere. În ultimii 20 de ani, noile Vehicule Aeriene Fără Pilot (Unmanned Aerial Vehicles – UAV) au fost dezvoltate pentru imagistică şi SIGINT. Aceste drone sunt importante deoarece îi oferă decidentului şi comandantului de pe câmpul de luptă un „ochi în cer" fără riscul reprezentat de un pilot costisitor şi vulnerabil. În plus, UAV moderne sunt relativ ieftine, flexibile, pot rămâne în aer mai multe ore şi reprezintă un multiplicator de forţă remarcabil şi convenabil pentru comandanţii de la toate nivelurile.

De pildă, la momentul scrierii rândurilor de faţă, RQ-4A Global Hawk al Forţelor Aeriene Americane este un sistem aerian de recunoaştere fără pilot care le poate furniza comandanţilor din teren, de la mii de kilometri distanţă, imagistică de înaltă rezoluţie, aproape în timp real, pe arii geografice largi. Având o rază de acţiune de 26 000 km, o anduranţă de 42 de ore şi legături de comunicare atât prin satelit, cât şi directe doar în linie dreaptă , Global Hawk poate acţiona în orice punct de pe glob. Senzorii de înaltă rezoluţie, inclusiv sistemele electro-optice în spectrul vizibil şi în cel infraroşu, precum şi radarul cu apertură sintetică realizează supravegherea în 24 de ore pe o suprafaţă de 137 000 km pătraţi, la o altitudine de 19 800 m.

Global Hawk aparţine tehnologiei înalte, este voluminos şi scump; însă e mult mai ieftin şi mai flexibil decât sateliţii lansaţi de rachete. Semenii săi mai mici sunt încă şi mai ieftini, iar aceste UAV prezintă şi avantajul de a fi mai greu de detectat şi chiar mai dificil de

doborât. Unele astfel de vehicule sunt nerecuperabile, adică proiectate pentru a fi abandonate după încheierea misiunii; altele sunt suficient de mici pentru a semăna cu păsările. Însă toate au capacitatea de a transmite imagini în timp real unui comandant de orice nivel, de la patrula de recunoaştere la ministerele apărării.

Chiar şi austerul Minister al Apărării britanic a confirmat faptul că cel mai avantajos mijloc de realizare a recunoaşterii aeriene este UAV, anunţând la finalul lui 2014 că, pentru forţele desfăşurate în vederea luptei împotriva militanţilor Statului Islamic, Marea Britanie a suplimentat numărul avioanelor Reaper pilotate de la distanţă.

Fie că ne place, fie că nu, în secolul XXI IMINT a ajuns să ne domine vieţile şi câmpurile de bătaie, din spaţiu şi prin intermediul dronelor. Nimic din ceea ce nu este acoperit, pus deoparte într-un hangar sau ascuns vederii nu rămâne secret în faţa ochiului din cer reprezentat de recunoaşterea aeriană.

PARTEA a VI-a

TRANSFORMAREA INFORMAȚIILOR ÎN INTELLIGENCE

CAPITOLUL 21

Despre confruntarea informațiilor: Vietnamul și Ofensiva Tet

Dacă, în decembrie 1941, Pearl Harbor a reprezentat un exemplu util legat de incapacitatea unei mari națiuni de a aprecia corect intelligence (vezi pagina 252), urmată de o suferință cumplită, atunci trebuie spus că America a învățat rapid din greșelile comise. A fost activat la nivel național un personal oficial de evaluare a informațiilor, având ca primă sarcină accesul președintelui și al consilierilor săi la cele mai bune și mai prompte informații, indiferent de costuri. Cu energia uimitoare și cu simțul practic ce caracterizează cele mai importante calități ale poporului american, SUA au adoptat măsurile necesare pentru ca Washingtonul să nu mai fie luat niciodată prin surprindere: a fost înființat cel mai bun serviciu național de informații.

Rezultatele au fost spectaculoase. În 1945, America deținea o capacitate SIGINT integral dezvoltată, un serviciu de informații secret internațional, o capacitate de operațiuni clandestine eficientă și o recunoaștere aeriană bine echipată. Aceste înzestrări se reflectau în prioritatea crescută acordată pentru intelligence în cadrul serviciilor armate individuale și aveau în spate o formidabilă varietate de ajutoare tehnice și de specialiști cu pregătire superioară. Era o realizare uluitoare.

Teoretic, la începutul anilor 1960, după doar 20 de ani de la Pearl Harbor, autoritățile americane dețineau cel mai complex, și cu siguranță cel mai bine susținut de resurse, serviciu de informații din lume. Noi și puternice agenții de informații au atras bugete noi și puternice. Rezultatul a fost acela că, în anii 1960, competiția pentru întâietate în rândul agențiilor de informații americane devenise noua problemă din acest domeniu.

Problema cantității prea mici de informații, risipite peste tot, a devenit problema cantității prea mari de informații provenite de la organizațiile aflate în competiție și a luptei pentru preluarea controlului asupra lor. Fiecare agenție se agăța de propriul său monopol, pe care-l menținea extrem de „compartimentat", CIA încercând, fără succes, să devină stăpânul absolut al informațiilor din SUA. Începuse să prevaleze un fel de economie de piață competitivă.

În mod ideal, un director puternic ar dirija fără discuţie astfel de chestiuni. Cu toate acestea, Constituţia Statelor Unite este astfel concepută încât să facă greu de realizat un control central autoritar în aproape orice domeniu. Dacă adăugăm la asta ispita dolarilor marilor contractori din domeniul apărării, stimulentele sistematizate („lobby-ul") pentru politicienii aleşi, cererile regionale pentru o parte din banii proveniţi din taxele federale plătite de contribuabili, plus cererile competitive ale serviciilor armate, atunci luptele interne pentru informaţii devin o altă reflectare a modului în care acţionează Washingtonul. Avertismentul lui Eisenhower legat de lăcomia şi de influenţa „lobby-ului militar industrial" era cât se poate de valabil.

Războiul din Vietnam a ilustrat cu o claritate deosebită aceste probleme. În 1967, americanii se îndreptau spre victorie. Prin utilizarea masivă a forţei, scoseseră din Vietnamul de Sud cartierele generale ale Viêt Cộngului şi ale Armatei de Eliberare Nord-Vietnameze (NVA) şi îngenuncheau acum Hanoiul. Însă americanii luptau pe două fronturi: duşmanul din Vietnam şi opinia publică sceptică de acasă. În această atmosferă de înfrângere iminentă, cadrele comuniste din Vietnamul de Nord s-au întâlnit în iulie 1967 pentru a pune la cale un ultim atac major „mobilizând masele din Vietnamul de Sud". Liderii nord-vietnamezi au fost uimiţi atât de proporţiile, cât şi de succesul intervenţiei americane în Vietnam. Aşa s-a născut Ofensiva Tet.

Serviciile de informaţii americane erau conştiente de declanşarea furtunii. La începutul lui 1968, ofiţerul cu afaceri publice din cadrul Comandamentului pentru Asistenţă Militară, Vietnam (Military Assistance Command, Vietnam – MACV) a emis un comunicat de presă referitor la ordinul de începere a Ofensivei Tet, bazându-se pe un document capturat de Divizia Aeropurtată 101 în noiembrie 1967. Documentul cuprindea fraze de genul:

> Folosiţi atacuri militare foarte puternice, alături de localnici, pentru a cuceri comune şi oraşe. Trupele ar trebui să inunde câmpiile joase... şi să încerce eliberarea SAIGONULUI, să pună mâna pe putere şi să atragă de partea noastră unităţile „marionetă"...

Pare de neînţeles faptul că, având în vedere calitatea informaţiilor, SUA au putut fi luate prin surprindere de Ofensiva Tet. Totuşi, cu anumite excepţii, generalului Giáp şi Hanoiului le-a reuşit o surpriză *strategică* totală.

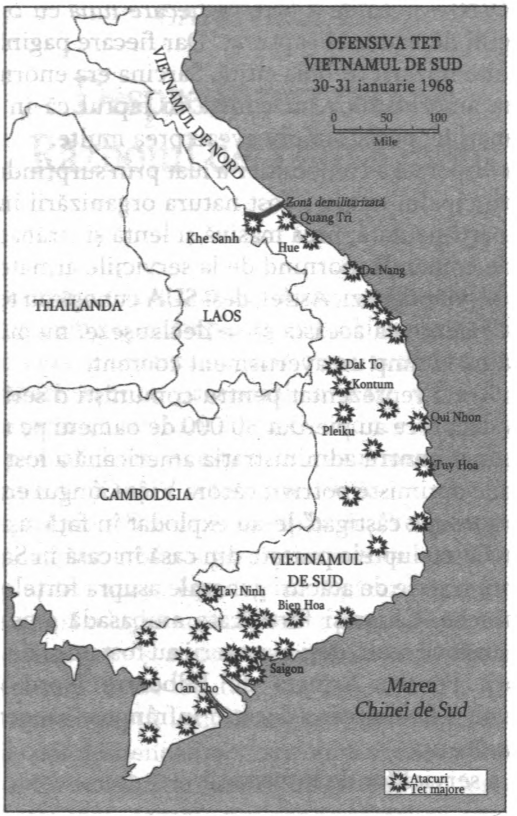

Maşina de informaţii americană avea un avantaj uriaş în Vietnam. Armata SUA deţinea în Vietnam o rezervă aproape nelimitată de „experţi de ţară" bine informaţi, elocvenţi şi extrem de cooperanţi. Fiecare document putea fi tradus; fiecare prizonier putea fi interogat fără întârziere; nuanţele lingvistice, jargonul comunist şi prejudecăţile regionale ale ţării erau transparente în totalitate pentru analiştii americani – cu condiţia ca ei să-şi consulte aliaţii. Acesta este un atu important pentru orice armată care luptă pe pământ străin împotriva unui inamic cu o limbă dificilă şi o cultură atât de diferită.

O ameţitoare cantitate de informaţii s-a scurs prin acest labirint al organizaţiilor vietnameze. Centrul Comun de Exploatare a Documentelor (Combined Document Exploitation Centre – CDEC) – care, având în vedere problema limbii – era fieful Armatei Republicii

Vietnam (ARVN) – avea de-a face în *fiecare lună* cu *o jumătate de milion* de pagini de material capturat. Dar fiecare pagină mânjită de sânge sau de alte mizerii trebuia citită. Sarcina era enormă.

Problema americanilor nu consta în faptul că în Vietnam le lipseau informaţiile; pur şi simplu aveau prea multe.

Ofensiva disperată a Hanoiului i-a luat prin surprindere pe liderii americani. Principalul motiv a fost natura organizării informaţiilor: era prea compartimentată, prea masivă şi lentă şi străbătea cel puţin zece lanţuri de comandă, pornind de la serviciile armate, CIA, DIA, diplomaţi şi sud-vietnamezi. Astfel, deşi SUA cunoşteau toate detaliile Ofensivei Tet înainte ca aceasta să se declanşeze, nu au putut colaţiona şi disemina la timp un avertisment coerent.

Ofensiva Tet a reprezentat pentru comunişti o serioasă înfrângere *militară*, deoarece au pierdut 30 000 de oameni pe tot cuprinsul Vietnamului. Însă pentru administraţia americană a fost un dezastru total. Predicţiile optimiste potrivit cărora Viêt Cộngul era înfrânt, iar „războiul era aproape câştigat" le-au explodat în faţă, aşa cum reiese din imaginile TV cu luptele purtate din casă în casă în Saigon şi Hue, precum şi dintr-o serie de atacuri generale asupra forţelor americane şi sud-vietnameze. Chiar şi fortificata ambasadă americană de la Saigon a fost luată cu asalt, deşi atacatorii au fost ucişi de apărătorii ei bine înarmaţi. Pentru Armata de Eliberare Nord-Vietnameză, Ofensiva Tet nu a fost altceva decât o înfrângere sângeroasă: *dar la televizor nu arăta aşa.*

Vina era a serviciilor de informaţii.

CAPITOLUL 22

Despre interpretare: Războiul de Yom Kippur

Dacă o înfrângere cauzată de un eşec catastrofal al serviciilor de informaţii, aşa cum s-a întâmplat la Pearl Harbor, poate determina o naţiune să creeze o organizare mai bună pentru a pune ordine în propriile afaceri, atunci, paradoxal, o mare victorie sprijinită de servicii de informaţii strălucite poate conduce la autosuficienţă şi la un dezastru pe toată linia. Acesta a fost cazul micului stat al Israelului, snopit în bătaie de arabi în octombrie 1973.

Pe 6 octombrie 1973, de Ziua Ispăşirii, „Yom Kippur", sirienii şi egiptenii s-au năpustit asupra graniţelor extinse ale „Israelului mare", provocând pierderi grave Forţelor de Apărare israeliene luate prin surprindere. După o luptă acerbă, care a durat 80 de zile, invadatorii au suferit pierderi grele şi au fost respinşi, iar teritoriul israelian a fost recucerit. Însă răul fusese făcut.

Mitul invincibilităţii israeliene şi cel al omniscienţei serviciilor de informaţii, atât de atent alimentate după strălucitele succese repurtate în timpul Războiului de Şase Zile din 1967, au fost spulberate pe vecie. Micul stat care, contrar tuturor aşteptărilor, triumfase mereu, deşi se lupta pentru existenţă înconjurat fiind de ostilii vecini arabi, s-a dovedit a fi o altă ţară luată prin surprindere de adversari din cauza gafelor săvârşite de serviciile de informaţii.

Considerat adesea un triumf al vicleniei arabe, Războiul de Yom Kippur este de fapt un exemplu de eşec grav al serviciilor de informaţii, deoarece israelienii nu au fost păcăliţi cu adevărat de Siria şi de Egipt. Forţele de Apărare şi elita israeliană s-au păcălit singure. Serviciile de informaţii israeliene au hotărât să insiste asupra propriei poveşti despre derularea evenimentelor, ignorând dovezile care se aflau chiar sub ochii lor. Eşecul Israelului a fost în esenţă unul legat de *interpretare*.

Înfiinţarea statului Israel a fost declarată oficial pe 14 mai 1948. Pe 15 mai 1948, forţele armate ale statelor arabe Egipt, Siria, Transiordania, Liban şi Irak s-au năpustit simultan asupra noii naţiuni

şi au încercat s-o distrugă încă de la naştere, împingând-o înapoi în Marea Mediterană.

Au eşuat. Beneficiind de curajul provenit din disperare şi de înflăcărarea morală a cruciadei lor vechi de secole, noii israelieni au răspuns cu aceeaşi monedă la atacurile duşmanilor arabi, deşi erau depăşiţi numeric. Striviţi, înfrânţi şi lingându-şi rănile, invadatorii arabi s-au retras, uimiţi de ferocitatea şi de puterea de luptă a statului evreu. Astfel, Israelul s-a născut în mijlocul vărsării de sânge şi s-a călit în focul victoriilor obţinute pe câmpul de luptă. Însă naţiunile arabe nu au acceptat niciodată această stare de lucruri. Dreptul la existenţă al Israelului şi deposedarea poporului palestinian de pământul său au devenit polii ireconciliabili ai unei dispute care continuă şi azi.

Un alt război a izbucnit în 1956, atunci când israelienii au conspirat împreună cu francezii şi britanicii să atace Egiptul lui Nasser după naţionalizarea Canalului Suez. Rezultatul a fost acelaşi ca în 1948: umilinţa arabă, triumful israelian. Rana s-a infectat şi mai mult. În 1967, depăşit numeric şi înconjurat de armatele arabe ameninţătoare care se pregăteau să atace din nou, Israelul a dat una dintre cele mai dramatice lovituri din întreaga istorie a sângerosului secol XX. În zorii zilei de 5 iunie 1967, Forţele Aeriene israeliene le-au distrus pe cele egiptene şi siriene, apoi, bucurându-se de o superioritate aeriană totală, i-au alungat pe sirieni de pe Înălţimile Golan de la graniţa nordică a Israelului, au cucerit în est, de la iordanieni, Ierusalimul şi au pus mâna în sud, în urma înfrângerii armatei egiptene puse pe fugă, pe Fâşia Gaza, plus Peninsula Sinai. Aşa s-a născut „Israelul mare".

În 1968, pentru prima dată de la înfiinţare, Israelul se putea simţi în siguranţă din punct de vedere teritorial în spatele frontierelor pe care acum le putea apăra. Însă, confruntate cu neabătuta ostilitate a arabilor, aceste frontiere extinse trebuiau întărite şi protejate după modelul soldaţilor care se poziţionează de-a lungul zidurilor exterioare ale unui castel medieval. Pentru o ţară mică, era o povară din punct de vedere economic şi al mâinii de lucru. De asemenea, punea în umbră faptul că, mai ales în sud, Israelul pierduse „pământul nimănui" sau zona de avertizare. Înainte de 1967, forţele egiptene au fost nevoite să traverseze 240 km din deşertul Sinai pentru a ajunge la adversarii evrei. După Războiul de Şase Zile, nu le mai rămâneau de traversat decât cei 150 m ai Canalului Suez. În 1973, acest fapt avea să se dovedească crucial.

Israelul a realizat că era nevoie acum de o barieră defensivă. Generalul-locotenent Haim Bar-Lev, şeful Statului-Major al armatei israeliene, şi-a împrumutat numele liniei de fortificaţii fixe din lungul Canalului Suez. Linia Bar Lev a devenit în cele din urmă un lanţ de 160 km de forturi acoperite de nisip, cu adăposturi adânci, câmpuri minate şi locaşuri de tragere, având în spate un labirint de tranşee, drumuri acoperite, rezervoare de apă, tancuri îngropate şi artilerie. Cu ajutorul liniei Bar Lev, Israelul a transformat linia flexibilă a forţelor blindate mobile în propria versiune inspirată de Linia Maginot. Toate acestea au costat bani. O estimare a cheltuielilor din 1971 cu infrastructura de apărare pentru Sinai se ridică la o jumătate de miliard de dolari în preţurile de atunci.

Pe 28 septembrie 1970 a murit Nasser, preşedintele Egiptului. Dintr-o lovitură, purtătorul de cuvânt al socialismului arab, al naţionalismului pan-arab şi principalul satelit din lumea arabă al Uniunii Sovietice – autodeclaratul baros al statului evreu – a dispărut. Succesorul său a fost Anwar Sadat.

Sadat a făcut parte din grupul iniţial al lui Nasser, format din ofiţeri egipteni naţionalişti, care a condus revoluţia. Musulman devotat, el a fost mai răbdător şi mai chibzuit decât aprinsul şi nervosul Nasser. Încă de la început, a afirmat deschis că, pentru ca Egiptul să-şi atingă ţelurile, era necesar să lupte.

„Anul deciziei" lui Sadat a început prost. Noului preşedinte îi era frică de marea luptă din „Anul destinului", afirmau detractorii lui. Cu toate acestea, deşi Sadat nu i-a atacat pe israelieni, a fost vorba de obişnuita prudenţă, nicidecum de o lipsă de hotărâre. Pe măsură ce anul 1971 se scurgea fără nicio decizie, săptămânile au devenit luni.

Sadat şi-a dat seama că intra în criză de timp. De fapt, îi putem urmări foarte clar frustrarea şi gândirea în mesajul transmis liderilor unei serioase răzmeriţe a studenţilor din Cairo. Apelul lui a fost transmis pe 25 ianuarie 1972 la Cairo, chiar înainte de a pleca la Moscova pentru o întâlnire neconcludentă cu Brejnev: „[Decizia] de a porni un război împotriva Israelului a fost deja luată... nu sunt doar vorbe goale; este un fapt."

Sovietîcii au folosit tactica tragerii de timp. Aprovizionările cu arme vor fi „dificile". Sadat a scos în evidenţă nevoia de a acţiona militar împotriva israelienilor. Sovieticii consternaţi, dornici să încurajeze o politică a destinderii şi nerăbdători să evite orice distanţări ulterioare între supraputeri, nu puteau tolera reluarea luptelor.

Sadat a lovit. Până în vara anului 1972, URSS ajunsese la o prezenţă militară masivă în Egipt. Apărarea aeriană de la Cairo a fost suplimentată cu 200 de avioane de luptă sovietice, completate de echipaje ruseşti aeriene şi la sol. Umbrela de rachete sol-aer de deasupra canalului era dotată cu aproximativ 12 000 de experţi sovietici. În plus, mai erau şi cinci mii de alţi consilieri militari. „Sovieticii", a declarat un ofiţer egiptean, „erau peste tot".

Pe 8 iulie 1972, Sadat l-a convocat pe ambasadorul sovietic şi i-a spus că întreg personalul sovietic trebuie să plece din Egipt în decurs de zece zile. Sadat a părăsit şedinţa, lăsându-l pe ambasadorul sovietic Vinogradov vizibil surescitat şi surprins. Ulterior, acesta a declarat: „Am

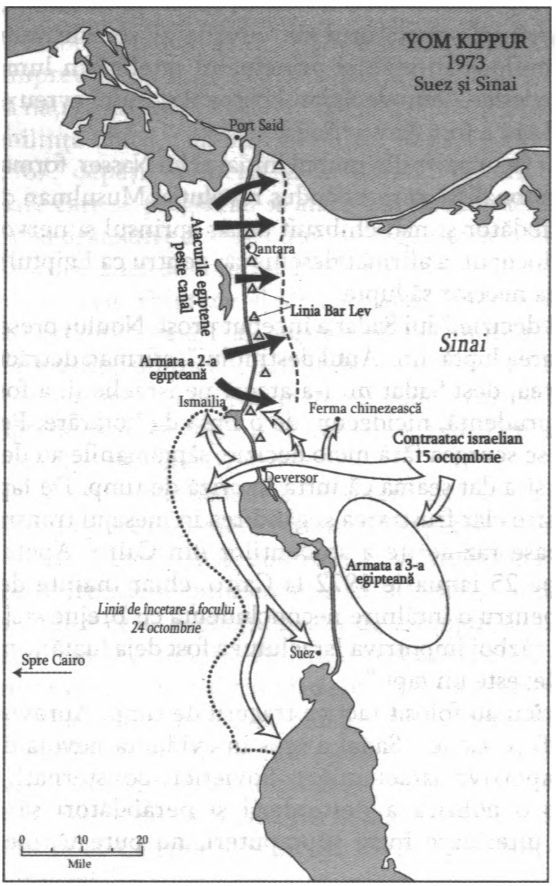

simţit că aveam nevoie cu toţii de un fel de şoc electric..." Sadat vorbise serios. Pe 17 iulie, sovieticii au început să-şi facă bagajele şi să plece.

Expulzările sovieticilor au întărit enorm statutul intern al lui Sadat. Armata era bucuroasă să scape de consilierii săi condescendenţi, iar moscheile erau încântate pe faţă de plecarea străinilor atei.

Cu toate acestea, odată ce euforia şi sentimentul de libertate s-au stins, îngrijorarea lui Sadat a reapărut. Acţiunea nu rezolvase problemele reale ale Egiptului. Partizanii păcii din SUA şi Israel n-au reuşit să-şi materializeze intenţiile. Economia egipteană a continuat să fie sufocată de necesitatea de a menţine ţara în postura de tabără înarmată. Tulburările sociale (întotdeauna o preocupare pentru guvernanţii egipteni) au devenit ameninţări tot mai serioase.

Până nu era prea târziu, Sadat trebuia să facă ceva pentru a ieşi din impas. Spre sfârşitul anului 1972, a luat hotărârea fatală de a ataca Israelul.

Prima dovadă a deciziei sale a apărut probabil la o şedinţă închisă a Comitetului Central al Uniunii Socialiste Arabe, care a avut loc pe 14 noiembrie 1972. Din acel moment, Egiptul preşedintelui Sadat a început să plănuiască reluarea războiului pe termen lung cu Israelul, lansând un atac surpriză peste Canalul Suez pentru a cuceri de la israelieni porţiuni din Sinaiul ocupat. Obiectivele erau în principal politice. Israelul urma să sufere un „şoc scurt şi puternic".

Sadat a realizat că, alături de aliaţi, avea nevoie de trei lucruri pentru întreprinderea lui: bani, tunuri şi o diversiune. Banii au venit de la statele arabe bogate în petrol, mai ales din Arabia Saudită, care l-a considerat pe Sadat un bastion conservator împotriva potenţialelor excese ale liderilor radicali, aşa cum era, de pildă, extremistul colonel Gaddafi din Libia. Tunurile şi alte arme puteau fi achiziţionate de la îndelung suferinda Uniune Sovietică. Iar diversiunea putea fi asigurată de partenerul Egiptului din umilitoarea înfrângere din 1967, Siria. În ultimele luni ale lui 1972, preşedinţii Sadat, al Egiptului, şi Assad, al Siriei, au început să clădească o coaliţie militară secretă pentru a lovi simultan Israelul cu un atac surpriză pe două fronturi.

Din punctul de vedere al planificatorilor din Statul-Major egiptean, Forţele de Apărare israeliene beneficiau de cinci mari avantaje, dintre care numai unul putea fi trecut cu vederea. Era vorba de: aprovizionările garantate cu arme din partea Statelor Unite; preponderenţa sistemelor de luptă tehnologice; standardele occidentale de instruire; superioritatea aeriană. Egiptul nu putea face mare lucru în faţa celui de-al cincilea şi ultim avantaj al Israelului. Generalul Ismail,

care fusese însărcinat cu planificarea asaltului, era suficient de realist pentru a accepta faptul că poporul israelian era de părere că înfrângerea într-un război însemna imposibilitatea ţării de a supravieţui, aşa că avea de gând să lupte cu înverşunare până la capăt. Prin urmare, comandantul egiptean s-a asigurat că orice plan de atac va fi conceput numai pentru obiective limitate. Nu aveau să încerce să împingă Israelul înapoi, spre mare. În schimb, planul de bătaie egiptean apela la un asalt limitat peste canal pentru a cuceri teren şi pentru a-i sili pe israelieni la o retragere umilitoare. Ecourile politice ale acestei tactici aveau să facă apoi înconjurul lumii, iar Sadat tocmai asta îşi dorea; o lovitură politică determinată de un succes militar clar.

Este o ironie a istoriei faptul că ambele tabere tind să tragă învăţăminte diferite din acelaşi război. Învingătorii îşi spun invariabil (lor înşile şi tuturor celor care vor să-i asculte) că succesul s-a datorat în întregime generalilor lor străluciţi, tacticii superbe, echipamentului superior şi curajului neasemuit al soldaţilor. Învinşii tind să-şi rumege greşelile, să observe punctele forte ale inamicului, încearcă să-şi dea seama cum au procedat efectiv adversarii şi, de obicei, fac tot ce le stă în putinţă pentru ca data viitoare să le vină şi lor rândul.

Aşa, se gândea Ismail, se vor petrece lucrurile pentru mereu victorioşii israelieni, care benchetuiau în urma succeselor înregistrate în 1967, declarând triumfători, într-o succesiune de interviuri, că „armata israeliană este cea mai bună din lume... Forţele Aeriene israeliene au cei mai experimentaţi piloţi de avioane de vânătoare din lume...". Această mândrie justificată, care friza aroganţa, dând naştere mitului superiorităţii marţiale a Israelului, a fost fondată pe triumful real şi pe realizările forţelor sale armate.

Din păcate, a fost fondată şi pe una dintre cele mai puţin atractive convingeri ale sioniştilor: aceea că evreii erau, într-un fel, intrinsec superiori arabilor. Mulţi sionişti de frunte îi considerau pe arabi „un popor feudal, înapoiat şi pre-naţionalist". Aceasta era convingerea fundamentală a multor stâlpi ai sionismului socialist radical, precum Weizmann şi Jabotinsky. Nimeni nu îndrăznea să folosească cuvântul „*Untermenschen*", însă microbul acestei idei a infectat o parte a gândirii israeliene.

Israelienii mai erau afectaţi şi de alte slăbiciuni comensurabile. Inabilităţii lor permanente de a purta un război îndelungat sau de a suferi pierderi grele i s-a adăugat o nouă dimensiune: linii lungi de comunicare.

Egiptenii au analizat punctele forte şi slăbiciunile israelienilor înainte de a veni cu un concept operaţional pentru viitorul atac. Planul valorifica cele şapte concluzii principale ale evaluării serviciilor de informaţii egiptene:

1. Mai întâi loviţi prin surprindere pentru a avea superioritate în faţa israelienilor.
2. Folosiţi o forţă masivă pe un front cât mai larg cu putinţă pentru a dispersa orice încercare de contraatac.
3. Păstraţi tot timpul o umbrelă de apărare aeriană deasupra trupelor de la sol pentru a le proteja de Forţele Aeriene israeliene.
4. Forţaţi Israelul să dezmembreze şi să disperseze resursele între arii geografice de luptă separate.
5. Diminuaţi forţa oricăror contraatacuri israeliene punând accentul pe armele defensive şi luptând din poziţii defensive.
6. Forţaţi Israelul să dea piept cu pierderi mari de vieţi omeneşti.
7. Asiguraţi-vă că forţele armate egiptene deţin cel mai modern armament, superior din punct de vedere tehnologic, care să facă faţă sistemelor israeliene.

Ultima cerinţă, aceea de arme avansate din punct de vedere tehnologic, i-a trimis pe egipteni în grabă la Moscova, căreia i-au cerut fie ultimele bombardiere MiG-23, fie rachete SCUD. A fost nevoie de timp, dar, în toamna lui 1973, trupele lui Sadat aveau arme high-tech pentru ceea ce se numea de-acum Operaţiunea Badr.

Informaţiile-cheie colectate de israelieni au fost distorsionate de anumite neînţelegeri autoimpuse. Aceste interpretări greşite au avut ca efect orbirea celor responsabili de interpretarea informaţiilor în faţa semnificaţiei faptelor prezentate. Chaim Herzog a observat sarcastic, referindu-se la serviciile de informaţii israeliene din 1972-1973, că „au ochi, dar nu văd". O exprimare concisă a eşecului înregistrat de mult-lăudatul sistem informativ din ajunul Yom Kippur-ului, una pe care Comisia Agranat* şi-a întemeiat analiza incapacităţii Israelului de a anticipa războiul.

---

* Comisia Agranat a fost înfiinţată în 1973 de guvernul israelian pentru a investiga eşecurile armatei legate de preludiul Războiului de Yom Kippur. (n.red.)

Rădăcinile problemei se găsesc în istoria recentă a Israelului şi în organizarea sa politică. Israelul este o ţară mică şi intens politizată, parţial pentru că guvernele sale sunt alese prin reprezentare proporţională. Astfel, fiecare cabinet este o alianţă incomodă între viziuni şi agende diferite. Coaliţia a fost un fapt al guvernării, însă mult mai micul „cabinet de bucătărie" condus de Golda Meir ca prim-ministru a administrat în mod real ţara.

În 1973, singura organizaţie care a văzut toate informaţiile colectate, ca şi prelucrarea şi interpretarea lor pentru informarea miniştrilor, a fost armata sau, mai corect, Serviciul de Informaţii Militare. Mossadul conducea operaţiunile de spionaj din străinătate; Shin Beth, echivalentul britanicului MI5, se limita la securitatea internă; Statul-Major pentru Cercetare şi Evaluare al Ministerului de Externe evalua traficul diplomatic. Toate celelalte tipuri de informaţii – SIGINT, TEHINT, ordinea de bătaie, logistica, sursele de legătură străine, stabilirea ţintelor, recunoaşterea aeriană şi evaluarea ţărilor străine – erau culese de armată sau erau controlate de oamenii săi.

Această situaţie unică apăruse încă de la început în urma dezvoltării Israelului ca naţiune războinică. Într-o ţară înarmată, orice criză era, prin definiţie, una militară. Reprezentanţii Serviciului de Informaţii Militare fuseseră întotdeauna târâţi în consiliile interne de decizie ale prim-miniştrilor pentru a-şi susţine cauza. Chiar şi în cazul informării Cabinetului, ministrul apărării era însoţit întotdeauna nu numai de şeful forţelor armate, ci şi de şeful Serviciului de Informaţii Militare.

Între 1967 şi 1973, linia de demarcaţie rigidă dintre serviciile de informaţii şi politica din Israel a devenit neclară. Anumiţi comentatori pretind că, în realitate, nici n-a existat.

Situaţia s-a înrăutăţit din cauza aranjamentelor pe care Golda Meir le-a realizat cu serviciile de informaţii israeliene. Membrii Comisiei Agranat au fost uimiţi să afle că, după război, nu mai exista un contact direct între prim-ministru şi şeful Serviciului de Informaţii Militare, ci doar unul indirect, prin intermediul ministrului apărării.

Mossadul şi serviciile armate strângeau datele, iar pentru a le evalua, Serviciul de Informaţii Militare le analiza coroborat cu informaţiile provenite din alte surse. Totuşi, şeful Mossadului fusese instruit să-i transmită direct lui Meir – imediat şi fără intermediari – orice fel de materiale importante. Numai cei care făceau parte din cele mai secrete consilii ale „cabinetului de bucătărie" al Goldei Meir

ştiau ce se întâmplă. Era o organizaţie mică, extrem de sigură, însă potenţial periculoasă.

Cu acest aranjament periculos instituţionalizat în inima afacerilor interne, Israelul a început să evalueze în cursul anului 1973 primele indicaţii despre o acumulare de mijloace militare în Egipt. Întregul proces a fost îngreunat de consideraţiile politice impuse de cercul intern al Goldei Meir.

Prima dintre acestea a fost un exemplu clasic de „gândire de grup", susţinută atât de politicieni, cât şi de armată. La începutul anilor 1970, Israelul era năpădit de mândrie naţională şi de orgoliu, în special în cazul politicienilor şi al militarilor. Armatele şi forţele aeriene arabe suferiseră o înfrângere totală în 1967 şi ajunseseră la concluzia că nu vor mai îndrăzni să lupte împotriva israelienilor decât atunci când vor fi îndeplinite două condiţii. Egiptul trebuia să poată învinge superioritatea aeriană a Israelului înainte să îndrăznească să atace. Numai un atac comun, siriano-egiptean, putea reuşi acest lucru. Pentru că niciuna dintre condiţii nu părea să poată fi îndeplinită, se gândeau conformiştii, Israelul era la adăpost de orice ameninţare serioasă. Cu siguranţă că arabii vor încerca să atace din nou. Dar nu acum. Nu erau încă suficient de puternici. Aceste raţionamente politice au devenit politica naţională a Israelului, înăbuşind orice fel de concepţii opuse provenite din informaţiile culese.

Această uimitor de arogantă viziune asupra adversarilor a purtat în realitate un nume; în birourile planificatorilor apărării s-a numit „Conceptul". Acest „Concept" a fost chiar propagat sub forma unei serioase politici de descurajare atunci când s-a combinat cu noile graniţe extinse ale Israelului. Menţinând avantajele obţinute în 1967, atât teritoriale, cât şi psihologice, Israelul garanta de fapt pacea în regiune. Ori, cel puţin, aşa se susţinea.

Era o pretenţie îndrăzneaţă. Serviciul de Informaţii Militare trecuse peste o linie invizibilă şi fusese distribuit acum în rolul de „avocat al politicii şi nu de evaluator al informaţiilor", potrivit expresiei lui Edward Luttwak. Dar, aşa cum ştie orice militar care gândeşte, e puţin probabil ca un inamic redutabil să aibă amabilitatea să se conformeze speranţelor şi planurilor altcuiva.

În primăvara şi vara lui 1973, mai existau şi alţi factori care lucrau împotriva Serviciului de Informaţii Militare israelian. Primul era costul mobilizării. De pildă, în mai 1973, şeful Statului-Major israelian, David „Dado" Elazar, a ordonat o mobilizare parţială ca răspuns la o incidenţă crescândă a indicatorilor de atac egipteni şi la intensificarea

tensiunilor regionale rezultate în urma unei răzmeriţe şi a unui război civil din Liban care arăta ca o pătrundere pe teritoriul nordic al Israelului. Însă atacul din mai 1973 nu s-a materializat. Mobilizarea parţială a costat Israelul 20 de milioane de dolari, sumă pe care economia şi-a permis-o cu greu. Precauţia, „Conceptul" şi costul ridicat al oricărei mobilizări au început să corupă tipul de răspunsuri asigurate de serviciile de informaţii israeliene.

Un alt factor care a afectat evaluările serviciilor de informaţii a fost frecvenţa mobilizărilor egiptene. Deoarece Sadat preluase conducerea cu trei ani mai devreme, avuseseră loc escaladări majore ale tensiunilor, fapt ce dusese la mobilizări şi la serioase mişcări de trupe în Egipt, toate fiind reperate şi monitorizate de mereu vigilenţii agenţi colectori ai serviciilor de informaţii israeliene. În 1971, la apelul presei din Cairo, potrivit căreia „războiul era inevitabil", egiptenii au mobilizat şi desfăşurat cartierele generale ale armatei în deşert, au chemat rezerviştii şi vehiculele civile şi au pus în mişcare, spre canal, tancurile şi podurile plutitoare. Nu s-a întâmplat nimic.

În timpul celei de-a doua alerte majore (1972), interesaţi, israelienii au urmărit desfăşurarea aceluiaşi fenomen, dar de data asta fără mobilizarea civililor sau deplasarea podurilor spre canal. Din nou, nu s-a întâmplat nimic. Au mai fost două mobilizări în 1973. Una în mai, după izbucnirea luptelor din Liban – la care generalul israelian Elazar a reacţionat în forţă; şi ultima în octombrie 1973, de Yom Kippur.

Răpăitul tobelor care anunţă mobilizarea are efect asupra observatorilor din serviciile de informaţii. Îi desensibilizează şi îi determină să accepte o activitate anormală. Având în vedere încorsetarea care decurge din „Concept", plus ezitarea de a da din nou o alarmă falsă – cauzând astfel cheltuieli inutile –, probabil că nu e deloc surprinzător că Serviciul de Informaţii Militare a fost înăbuşit şi redus la tăcere, căzând într-o stare de inactivitate hipnotică atunci când, la începutul lui octombrie 1973, a fost identificată mobilizarea finală a lui Sadat.

Egiptenii au profitat de această situaţie atunci când au pus la cale Operaţiunea Badr. Au avut de ascuns trei secrete: acordul cu sirienii referitor la un asalt simultan; pregătirile pentru război, tehnice şi de altă natură; data şi ora exacte de declanşare a atacului. Ultimul secret a fost uşor de păstrat, deoarece nici măcar comandanţii egipteni nu-l cunoşteau. În cursul anului 1973, Sadat s-a răzgândit de mai multe ori şi a amânat „Ziua Y".

Astfel, deşi acordurile finale au fost încheiate de statele-majore ale Egiptului şi Siriei pe 1 aprilie 1973, un general egiptean a declarat pe 22 aprilie că „problemele politice şi militare împiedică [încă] orice acţiune comună".

La mijlocul anului 1973, atunci când concentrarea de trupe egiptene a început să se accelereze, Biroul pentru Informaţii şi Cercetare (INR – Intelligence and Research Bureau) al Departamentului de Stat a realizat o analiză internă a situaţiei din Orientul Mijlociu. Spre deosebire de alte dăţi, a fost un document prevestitor.

În general, agenţiile de informaţii evită să facă predicţii (deşi s-ar putea crede că asta este una dintre principalele lor sarcini). INR, cu sediul la Washington, era însă diferit. S-a dovedit că avusese dreptate în legătură cu lupta sângeroasă dintre agenţiile de informaţii americane, care însoţise Războiul din Vietnam, faţă de care manifestase o atitudine hotărât pesimistă. „Ţi-am spus eu" nu este niciodată o replică populară, dar atrage după sine un anumit respect încărcat de ranchiună faţă de seriozitatea unei organizaţii sau a unui individ. Aşa s-a întâmplat cu documentul emis de INR în iunie-iulie 1973 despre Orientul Mijlociu.

Deşi documentul n-a avut statutul unei estimări la nivel naţional referitor la informaţii, a atras totuşi un sprijin larg din partea CIA, aliatul INR împotriva evaluărilor excesiv de optimiste privitoare la Vietnam realizate de armată şi de DIA. Atât CIA, cât şi INR anticipau un război în Orientul Mijlociu în toamna lui 1973. Henry Kissinger, un om care, în general, credea că ştie mai bine şi mai multe decât agenţiile de informaţii şi experţii săi, nu a fost de acord. Nu numai că a ignorat descoperirile făcute de propriul său departament, dar s-a mai şi alăturat interpretării greşite a dovezilor făcute de serviciile de informaţii israeliene şi de Golda Meir, care credeau că egiptenii îşi construiau *apărarea*.

Planificatorii generalului Ismail şi-au dat seama că israelienii erau nevoiţi să contraatace orice asalt peste Canalul Suez. Acestea erau doctrina şi practica Forţelor de Apărare a Israelului, iar în trecut avuseseră succes. Contraatacurile rapide se bazau pe două elemente care puteau zdrobi trupele arabe: superioritatea aeriană şi tancuri şi blindate la sol.

Egiptenii aveau nevoie de o umbrelă defensivă peste Canalul Suez, formată din rachete sol-aer şi de o extindere în deşertul Sinai pentru a acoperi armata în timp ce traversa canalul.

La sol, tancurile israeliene porneau în contraatacuri furioase împotriva invadatorilor egipteni. Pentru a le diminua eficienţa, Statul-Major a cerut cât mai multe arme sovietice antitanc, în special cel mai nou model de rachetă ghidată antitanc, cunoscut, potrivit identificării NATO, sub numele de Sagger. Această rachetă de mărimea unei valize, ghidată prin fir, putea fi transportată de doi oameni şi manevrată de unul singur. Având în deşert o rază de acţiune de 1 500-2 000 de metri, un om care s-ar fi ascuns în spatele unei stânci putea urmări şi distruge un tanc aflat în mişcare la peste 1,5 km distanţă. Racheta era o armă formidabilă. Dintr-odată, fiecare infanterist echipat corespunzător putea deveni un distrugător de tancuri cu rază lungă de acţiune.

Deşi analiştii serviciilor de informaţii au identificat în Egipt şi Siria nu mai puţin de o mie de rachete sovietice SAM 6, acoperite de cordoane dense de SAM 3 şi de mai vechile SAM 2, nu erau îngrijoraţi. Să-i lăsăm pe proştii ăştia de arabi să-şi cheltuiască banii pe hârburi defensive; Israelul nu avea intenţia să atace.

Cel de-al treilea şi ultim secret pe care egiptenii s-au străduit să-l ascundă a fost reprezentat de data şi ora atacului. Dacă, potrivit spuselor lui Chaim Herzog, urmau să se năpustească asupra israelienilor ca un „lup asupra turmei", atunci aveau nevoie de o securitate totală.

Data atacului a fost subiectul unei dezbateri aprinse în cadrul celulei de planificare secrete a Statului-Major arab. Decizia finală a fost luată surprinzător de târziu (în august 1973), cu numai două luni înainte de Ziua Y. Aşa-numitul înalt comandament „federal" (comandanţii sirieni şi egipteni) au stabilit data de 6 octombrie. Motivele au fost complexe, un amestec de practică şi psihologie.

Noaptea de 6 octombrie urma să fie luminată de lună, lucru care oferea numeroase avantaje evidente. Motivul psihologic cel mai puţin tangibil avea o semnificaţie importantă pentru lumea islamică; ziua de 6 octombrie din acel an era a zecea zi a Ramadanului şi aniversarea victoriei profetului Mahomed în Lupta de la Badr, lângă Medina, din 624 d.Hr., care l-a consfinţit ca lider politic şi religios. Simbolismul era evident.

Tinerii ofiţeri egipteni şi oamenii lor au aflat de atac în dimineaţa zilei de 6 octombrie, şi chiar şi atunci mulţi dintre ei au crezut că nu era decât începutul unei alte zile de exerciţii militare. Într-un caz, un pluton de geniu egiptean şi-a dat seama că nu era vorba de un exerciţiu numai atunci când i s-a dat ordin să descarce bărcile de cauciuc şi să le coboare pe canal. „Deci în seara asta nu ne întoarcem

la cazarmă?", se pare că l-a întrebat un soldat pe comandant în timp ce vâsleau pe canal. Potrivit lui Chaim Herzog: „Planificatorii egipteni reuşiseră să înşele nu numai Forţele de Apărare israeliene şi serviciile de informaţii din Occident, ci şi grosul armatei egiptene!"

Pe măsură ce trecea luna septembrie, se derulau şi pregătirile finale de război. Probabil că pentru egipteni a fost perioada cea mai periculoasă.

Însă inamicii lor, care nu bănuiau nimic, credeau că până la acel moment văzuseră totul. Aroganţa şi obişnuinţa şi-au dat mâna şi au încurajat interpretarea total greşită a evenimentelor aflate în desfăşurare. De la începutul anului 1973, avuseseră deja loc peste 20 de mobilizări ale rezerviştilor egipteni. Acesta era încă un exemplu de strategie înşelătoare prin repetiţie, care reuşea atât de bine să înăbuşe reacţiile serviciilor de informaţii israeliene.

Totul a decurs ca de obicei. Transportul civil nu a fost mobilizat şi nu au existat nici pregătiri de apărare civilă. Activităţile politice şi diplomatice s-au desfăşurat normal. Repercusiunile doborârii celor 13 avioane de război siriene de către Forţele Aeriene israeliene în lupta aeriană ce a urmat după provocările siriene de la mijlocul lui septembrie încă se mai făceau simţite, dar, treptat, au scăzut în intensitate. În aceste circumstanţe, nu părea deloc surprinzător că Siria mobilizase trupe suplimentare şi, aparent, se grăbea să-şi întărească frontiera sudică din faţa Înălţimilor Golan. Era evident o mişcare defensivă în urma recentei ambuscade aeriene agresive a Israelului. Radio Moscova părea să confirme acest lucru transmiţând în Orientul Mijlociu ştirea că un atac israelian era iminent şi că Siria ar trebui „să-şi pregătească apărarea".

După ce septembrie s-a încheiat şi s-a intrat în octombrie, barajul de securitate şi minciuni s-a fisurat.

În zona aceea, se întâmplă rar să devii un erou al serviciilor de informaţii. În Sinai, un tânăr ofiţer de informaţii israelian din comandamentul sudic al generalului Shmuel Gonen „bifase conştient căsuţele" în timp ce completase „planul standard de colectare a indicatorilor şi avertismentelor". Nu-i păsase mai deloc de „conceptele" prefabricate, de „premisele politice" sau de evaluarea naţională. Locotenentul Benjamin Siman-Tov a urmat metodic ciclul informaţiilor în biroul său din comandamentul sudic şi, pe 1 octombrie 1973, nu i-a plăcut ce a văzut. Aproape toţi indicatorii de atac arătau o concentrare de trupe, iar mulţi trecuseră pe roşu, semnificând pericol şi depăşind valorile verzi, „siguranţă confirmată".

Prea mulţi indicatori arătau încă „negru", adică „necunoscut – încă niciun răspuns de la agenţia de colectare". În consecinţă, locotenentul i-a transmis şefului său, locotenent-colonelului Gedalia, un scurt raport, subliniind faptul că „Exerciţiul pentru arme combinate" de pe celălalt mal al canalului nu era, după părerea lui (bazată pe o analiză obiectivă şi pe interpretarea dovezilor disponibile), decât un plan sofisticat de a camufla un atac egiptean iminent.

Istoria nu a consemnat ce i-a spus locotenent-colonelul Gedalia, şeful serviciului de informaţii din comandamentul sudic israelian, tânărului şi vigilentului ofiţer atunci când acesta i-a transmis nota informativă de avertizare. Ştim însă ce a făcut cu documentul de pe 1 octombrie şi cu cel primit ulterior, pe 3 octombrie.

Gedalia a făcut ceva de neiertat, care avea să-l coste scump: deliberat, a ignorat raportul locotenentului pentru că nu era de acord cu el. Directorul Serviciului de Informaţii Militare, generalul Zeira, a văzut în cele din urmă raportul, însă de-abia în martie 1974. Lui îi revine meritul de a-l fi promovat imediat pe tânărul locotenent. Din păcate pentru Israel, promovarea a întârziat cu câteva luni.

O altă şansă fiind ratată, zilele s-au transformat în ore. În zorii zilei de 5 octombrie, Egiptul şi Siria se aflau în alertă la graniţele cu Israelul. Egiptul avea aliniate 194 de baterii de artilerie şi toate cele cinci divizii de infanterie. Ofiţerii israelieni de pe linia Bar Lev au transmis avertismentul potrivit căruia atacul părea iminent. Cartierele generale au obiectat: trupele din linia întâi nu înţelegeau imaginea de ansamblu. Era vorba doar de un alt exerciţiu; numai ele înţelegeau activitatea politică din spatele acestor lucruri...

Serviciile de informaţii de nivel superior primiseră un avertisment clar din partea spionului lor egiptean Ashraf Marwan, un partener al preşedintelui Sadat. Mai târziu, Lior a mărturisit: „Sursa care ne vorbise despre război vineri [ajunul zilei de Yom Kippur] discutase deja de trei ori cu noi", referindu-se la întâlnirea secretă de la Londra dintre Zamir şi Marwan.

Ultima întâlnire a lui Zamir, şeful serviciilor de informaţii, cu Meir a avut loc pe 21 septembrie, cu două săptămâni înainte de război. După aceea, nu s-a mai dus la ea neinvitat şi n-a mai informat-o în legătură cu faptul că zburase cu avionul la Londra pentru a discuta cu Marwan în ajunul Yom Kippurului în urma cererii urgente a egipteanului de a se organiza o şedinţă-fulger.

Raportul senzaţional al agentului Marwan – care, mai târziu, s-a dovedit a fi greşit în privinţa orei exacte a atacului egipteano-sirian,

dar corect în proporţie de sută la sută în ceea ce priveşte declanşarea unui război comun – a fost transmis serviciului de informaţii militare, care s-a îndoit de credibilitatea lui şi l-a inclus, ori mai curând l-a îngropat, într-un teanc de documente care au ajuns la concluzia că războiul era puţin probabil.

Miercuri, 3 octombrie, Golda Meir a convocat o şedinţă neprogramată a Comitetului pentru Securitate Naţională. Au fost examinate toate dovezile şi, în pofida lui Zamir, responsabil de nesiguranţa serviciului secret, s-a ajuns la concluzia că, probabil ca o reacţie la „Incidentul Schönau", convocările arabe erau *defensive*.

Ne este imposibil să înţelegem atmosfera din săptămâna care a precedat războiul din 1973 fără să luăm în considerare măsura în care ochii politicienilor şi ai decidenţilor s-au concentrat asupra unui obscur atac terorist de la graniţa austriacă. Pe 28 septembrie, doi oameni înarmaţi care pretindeau că sunt revoluţionari palestinieni au capturat cinci emigranţi evrei şi un funcţionar de la vama austriacă. În afară de obişnuita cerere de a primi un avion care să-i ducă pe teroriştii într-o ţară arabă, incidentul l-a determinat pe cancelarul austriac Kreisky să aprobe închiderea centrului de tranzit înfiinţat în Castelul Schönau pentru evreii sovietici care emigrau în Israel. Israelienii au fost îngroziţi.

Incidentul Schönau a devenit un caz faimos şi o preocupare majoră pentru activitatea politică israeliană. Schönau a reprezentat o coincidenţă remarcabil de oportună, dacă există cineva care să creadă în coincidenţe oportune, care a distras atenţia Israelului imediat înainte de un atac sirian major. Teroriştii au pretins că fac parte dintr-un grup necunoscut de palestinieni, dar au fost recrutaţi din al-Saika, un grup de gherilă condus de armata siriană şi de serviciile sale secrete. Nu există o dovadă directă, dar o concluzie probabilă este aceea că incidentul Schönau a fost o stratagemă siriană care a încercat distragerea atenţiei de la apropiatul atac.

Planul a funcţionat. În interiorul Israelului a existat o indignare publică faţă de eliberarea teroriştilor palestinieni. Se va răzbuna oare Israelul? Combinată cu doborârea, în septembrie, a celor 13 avioane cu reacţie siriene, criza politică s-a adâncit. Nu e de mirare că sirienii şi-au întărit graniţa, au conchis pe 3 octombrie doamna Meir şi cabinetul său, probabil că sunt înspăimântaţi. O dovadă în sprijinul acestei versiuni a derulării evenimentelor constă în faptul că Golda Meir a vorbit la acea întâlnire peste două ore – despre Schönau.

Pe 4 octombrie, familiile sovietice au fost evacuate din Siria şi din Egipt, apoi au continuat să sosească şi alte confirmări ale

concentrărilor masive de trupe la graniţele Israelului. Vineri dimineaţa, pe 5 octombrie, generalii israelieni alarmaţi i-au dat raportul prim-ministrului Golda Meir, dar (după şedinţa de la biroul ministrului apărării, Dayan) au sfătuit-o ca evaluarea Statului-Major şi a Serviciului de Informaţii Militare să tragă concluzia că probabilitatea războiului rămânea „scăzută". Generalul Zeira, şeful Serviciului de Informaţii Militare, a accentuat de câteva ori faptul că concentrările de trupe arabe dezvăluite de zborurile de recunoaştere fotografică israeliene puteau avea ca scop fie atacul, fie apărarea – lucru adevărat. Totuşi, ca poliţă de asigurare, la întâlnire s-a decis plasarea armatei israeliene regulate la cel mai înalt nivel al alertei pe timp de pace: alerta „C". (Următorul pas în procesul de alertare era mobilizarea rezerviştilor pentru război.) Pentru a se asigura că acest lucru ar putea fi posibil, doamna Meir a confirmat că centrele de mobilizare a rezerviştilor vor rămâne deschise şi echipate în timpul Zilei Ispăşirii (Yom Kippur) de pe 6 octombrie.

Există în domeniul informaţiilor o situaţie cunoscută sub numele de „informaţii circulare" sau „sindromul conectării în cascadă". O agenţie raportează un fapt sau o evaluare neconfirmată. Aceasta este ulterior preluată şi repetată în evaluarea unei a doua agenţii sub forma unui raport de încredere. Însă prima agenţie o vede în raportul altcuiva şi şi-o însuşeşte ca fiind o dovadă independentă că informaţia sa iniţială este confirmată acum de o altă sursă! Este o acţiune periculoasă, iar în interiorul procesului analitic profesionist există mecanisme care o blochează.

Niciun astfel de mecanism nu a existat în cadrul schimbului de informaţii din 1973 între Israel şi Washington. CIA şi Departamentul de Stat reduseseră evaluările anterioare legate de probabilitatea crescută a declanşării războiului doar pentru că *israelienii* nu fuseseră îngrijoraţi de concentrările de trupe arabe. La urma urmei, dacă israelienii – care aveau cel mai mult de pierdut şi posedau cele mai bune resurse – nu erau alarmaţi, atunci acesta era un fapt important în domeniul informaţiilor. SUA şi-au redus corespunzător evaluările. Tel Avivul nu s-a deranjat să verifice motivul pentru care Washingtonul îşi redusese evaluările. Dacă Washingtonul nu era tulburat, au conchis pe 5 octombrie doamna Meir şi cercul său intim, atunci ei de ce să fie? Înşelarea şi interpretarea greşită au fost însoţite de lene şi de o treabă neprofesionistă, făcută de mântuială.

Fiecare a raportat că celălalt era o sursă de încredere...

Toată lumea a părăsit neliniştită şedinţele de pe 5 octombrie. Contrar aşteptărilor, capcana generalului Ismail a funcţionat. Interpretarea Israelului a fost spectaculos de greşită.

Pe 6 octombrie, atunci când a sunat telefonul, generalul Zeira, şeful Serviciului de Informaţii Militare israelian, „şi-a dat seama că veştile erau proaste". Avea dreptate. O sursă neidentificată – aproape sigur Marwan – i-a telefonat acasă şi a confirmat că Israelul urmează să fie atacat pe două fronturi „probabil la ora 18:00". Îngrozit, Zeira şi-a sunat imediat şeful, pe generalul Elazar.

Telefonul se înşela într-o privinţă importantă: atacul arab fusese planificat iniţial pentru ora 18:00, dar, cu două zile înainte, egiptenii şi sirienii făcuseră un compromis din motive practice şi căzuseră de acord ca atacul să aibă loc la ora locală 14:00. Israelienii aveau acum la dispoziţie mai puţin de şase ore pentru a reacţiona la telefonul de avertizare.

Fostul general Dayan, eroul războaielor din 1956 şi 1967, a respins cererea generalului Elazar de mobilizare totală, asigurându-l pe un ton afectat că „măsurile sale [ale lui Dayan] – convocarea câtorva comandanţi şi tanchişti în rezervă – vor fi suficiente". Elazar a primit ordin să implementeze numai această mobilizare *parţială*. (Elazar nu s-a supus acestui ordin şi a fost răzbunat la ora 13:00, când de-acum alarmatul cabinet israelian a ordonat mobilizarea generală.) Ulterior, Dayan a luat asupra sa o mare parte a vinei pentru dezastru.

La ora 14:00, uşa de la biroul prim-ministrului Golda Meir, unde se dădea glas aprigului dezacord israelian (dacă atacul va începe la ora 18:00 sau nu), s-a dat de perete şi secretarul militar i-a redus pe toţi la tăcere anunţând sec: „Războiul a început, doamnă prim-ministru."

Uluit, Cabinetul şi-a amintit mai târziu că tânguirea depărtată a unei sirene de alarmă a rupt tăcerea care a urmat.

Războiul de Yom Kippur s-a derulat exact aşa cum a intenţionat Sadat – doar la început. Conform planului, Egiptul şi Siria au lovit la unison la ora 14:00 şi au reuşit să creeze o surpriză strategică şi tactică atât în sud, cât şi în nord. Pe 6 octombrie, la ora 14:00, egiptenii şi sirienii au înaintat la lumina zilei. În nord, 700 de tancuri siriene s-au năpustit asupra liniilor defensive israeliene de pe Înălţimile Golan, în timp ce comandourile aeropurtate au cucerit poziţiile-cheie de pe Muntele Hermon în urma unei *coup de main* îndrăzneţe. Surpriza a fost totală. În sud, egiptenii au atacat pe un front larg de-a curmezişul Canalului Suez.

Pe Canalul Suez, observatorii din forturile Bar Lev au devenit treptat conştienţi că, la un moment dat, obişnuita mulţime de civili veseli şi de soldaţi care se plimbă pe ţărmul depărtat a dispărut. Următorul lucru pe care l-au văzut a fost un devastator baraj de artilerie care a făcut praf acoperişul şi, ameninţător, a format o perdea de foc în spatele lor, împiedicându-le retragerea. Prin fum şi praf, apărătorii uluiţi au zărit mii de bărci de cauciuc traversând canalul, încărcate cu infanteria de asalt egipteană.

Linia Bar Lev era doar pe jumătate echipată. În breşele create, egiptenii şi-au desfăşurat arma secretă: pompele de apă de înaltă presiune Magirus Deutz. Propulsând apa canalului cu o presiune de sute de kilograme pe centimetrul pătrat, jeturile de apă au pătruns ca nişte fascicule laser prin întăriturile de nisip atent construite de israelieni. Atacatorii au spintecat cu o uşurinţă dispreţuitoare aparent inexpugnabila linie Bar Lev. Apărătorii îngroziţi au văzut cum liniile defensive sunt deschise cu o îndemânare chirurgicală, iar ultimele poduri plutitoare sovietice sunt basculate peste canal pentru a permite afluxului de tancuri, transportoare de trupe şi tunuri să pătrundă în Sinai şi să ocupe poziţii în spatele lor. Întreaga operaţiune a durat mai puţin de 12 ore. Contraatacurile parţiale ale Diviziei 252 au fost respinse cu uşurinţă. Israelienii s-au retras, luând cu ei cât mai mulţi supravieţuitori şocaţi din punctele întărite ale liniei Bar Lev.

Atacul egiptean peste canal i-a zguduit pe israelieni şi a demonstrat soliditatea planului lui Ismail. Pe 8 octombrie, armata egipteană a ocupat tot malul estic al Canalului Suez până la 16 km în interiorul uscatului şi a aşteptat inevitabilul contraatac. Evident că tancurile israeliene s-au simţit obligate să reacţioneze. Tancurile la sol şi avioanele în aer s-au năpustit şi au încercat să-i alunge pe invadatori din Sinai, dar s-au lovit de noile arme defensive ale Egiptului. Umbrela de rachete sol-aer i-a măcelărit pe piloţii israelieni. În deşert, tancurile israeliene au fost blocate de noua perdea de rachete antitanc şi au suferit pierderi îngrozitoare din partea „omuleţilor cu valize".

În a treia zi de război, Israelul avea mare nevoie de ajutor: în particular, de rachete noi, informaţii noi şi de o mare cantitate de muniţie şi de echipamente. Pe 9 octombrie, SUA, alarmate de dezastrul în faţa căruia se afla Israelul dotat cu arma nucleară, s-au simţit obligate să intervină. În efortul de a echilibra balanţa pentru statul său satelit în faţa masivului sprijin sovietic care făcuse posibilă Operaţiunea Badr, preşedintele Nixon a ordonat „Operaţiunea Nickel Grass", adică reaprovizionarea militară completă a Forţelor de

Apărare israeliene. Uriaşele avioane de transport C5 Galaxy şi C141 au început să aterizeze zi şi noapte, aducând noi sisteme electronice care să contracareze rachetele sol-aer sovietice, noi rachete anti-radar şi tot ce mai doreau Forţele de Apărare israeliene.

În Golan, în ciuda faptului că inamicul era de zece ori mai numeros, apărarea eroică a celor 150 de tancuri ale Brigăzilor israeliene 7 şi 188 a respins asaltul celor peste 1 000 de tancuri şi de vehicule de luptă siriene. Israelienii i-au întârziat suficient de mult timp pe atacatori pentru ca unităţile din sud să sosească şi să se alăture luptei disperate. Pierderile israelienilor au fost cele mai grele din istoria ţării: pierderile siriene au fost şi mai mari. În momentele critice, apărătorii Golanului s-au aflat la câteva minute distanţă de înfrângere şi la cele din urmă cinci proiectile. Din noile poziţii ocupate pe înălţimi, sirienii au putut arunca priviri fugare asupra Mediteranei şi asupra victoriei. Dacă ar fi reuşit să străpungă apărarea inamică, soarta Israelului ar fi fost pecetluită. Însă apărarea a rezistat, iar pe 10 octombrie înaintarea siriană s-a împiedicat, apoi, epuizată, s-a oprit.

În sud, egiptenii devin acum arhitecţii propriei lor înfrângeri. În încercarea ratată şi nesăbuită de a distrage atenţia israelienilor de la frontul sirian, Sadat ordonă înaintarea în Sinai „din motive politice". Ezitând, comandantul frontului, generalul Shazly, se supune până la urmă ordinului şi, pe 14 octombrie, vede cum brigăzile sale blindate sunt decimate în timp ce înaintează şi ies în afara zonei de protecţie a rachetelor sol-aer şi atacă frontal poziţiile defensive bine pregătite ale Forţelor de Apărare israeliene. În centru, Brigada 1 Mecanizată a Egiptului pierde 93 de tancuri. Masacrul s-a întins de-a lungul liniei frontului, iar două ore de luptă au costat Egiptul aproape 300 de tancuri şi războiul. Pentru a-şi agrava problemele, Brigăzile egiptene 4 şi 21, în pofida rugăminţilor lui Shazly de a se retrage spre malul vestic al canalului şi de a se constitui într-o rezervă, au rămas expuse şi au căzut în capcana din Sinai.

Aceasta a fost ocazia pe care o aşteptaseră israelienii. După obişnuitul scandal cu înaltul comandament, generalul Ariel Sharon, rechemat la datorie de Dayan odată cu izbucnirea războiului, a pus la cale, în sud, peste canal, un contraatac îndrăzneţ. Dacă reuşea, îi bloca pe egipteni în Sinai şi crea un coridor terestru pentru Forţele de Apărare prin supărătoarea centură de rachete sol-aer.

Între 15 şi 17 octombrie, Operaţiunea Gazelle a străpuns apărarea sudică a egiptenilor în apropiere de o suprafaţă agricolă japoneză dezafectată cunoscută sub numele de „Ferma chinezească". În timpul

luptelor confuze de noapte, ambele tabere au provocat numeroase pierderi de vieţi omeneşti. Israelienii au înaintat prin întuneric, căutând un drum liber spre canal înainte de a răzbate, în cele din urmă, în dreptul Deversorului, la nord de Marele Lac Amar.

Pe 15 octombrie, în jurul orei 01:35, geniştii israelieni au străpuns sârma ghimpată de pe canal. În zorii zilei următoare, tancurile lui Sharon au intrat în Africa. După traversare, planul era să se răspândească şi să creeze o breşă în centura defensivă a rachetelor sol-aer. Pe 18 octombrie, israelienii aveau pe malul vestic două brigăzi de blindate. După ce au traversat, tancurile lor au nimicit totul în jur în condiţii de siguranţă, împuşcând tot ce le cădea sub ochi şi semănând haos şi confuzie în zonele din spatele liniilor egiptene.

Rămânând fără ţinte, două brigăzi de tancuri s-au întors spre nord şi spre sud. Pe 21 octombrie, paraşutiştii israelieni luptau în nord, în împrejurimile oraşului Ismailia, pe drumul spre Cairo, iar în sud blindatele au atins Marea Roşie la Suez, scufundând două torpiloare egiptene în timp ce acestea fugeau.

Şi mai important este faptul că, pentru Armata a 3-a egipteană din Sinai, israelienii tăiaseră cordonul ombilical. O întreagă armată era acum separată de Egipt şi prinsă în capcană în deşert, fără hrană, muniţie, apă sau speranţă. Observând că statul său satelit avea probleme serioase, Uniunea Sovietică a început să emită ameninţări. În timp ce ONU făcea încercări disperate să medieze o încetare a focului, luptele au atins un ultim apogeu.

Pe 24 octombrie, războiul s-a sfârşit. Uniunea Sovietică şi Statele Unite au început să recurgă la alerta nucleară. Nimeni nu voia să riste un schimb nuclear din cauza luptei dintre arabi şi israelieni – din nou. Consiliul de Securitate al ONU i-a scutit pe egipteni de alte umilinţe şi Israelul de pierderi suplimentare şi a negociat un acord final de încetare a focului.

Ambele tabere au prezentat propria versiune a victoriei. În pofida retragerii forţate, egiptenii vătămaseră Israelul destul de rău şi demonstraseră lumii arabe şi islamice că Forţele de Apărare israeliene erau departe de a fi invincibile. Cu aproape 3 000 de morţi – jumătate dintre ei fiind echipajele tancurilor – şi peste 7 000 de răniţi, victoria militară finală a Israelului, deşi totală, costase la fel de mult ca o înfrângere. Peste 100 de avioane de luptă fuseseră doborâte, comparativ cu 270 de partea egipteană. Costurile războiului au fost astronomice. În 1973, contribuabilii americani i-au dat Israelului

492 de milioane de dolari. În 1974 (după război), costurile au sărit la 2,65 miliarde de dolari, din care 2,48 miliarde pentru ajutorul militar gratuit. Luând în considerare şi cheltuielile proprii, costul real al Războiului de Yom Kippur a fost în zonă de 3 miliarde de dolari la preţurile din 1973 – valorând la preţurile de azi cel puţin 18 miliarde de dolari. Nimeni nu cunoaşte costurile totale plătite de Siria şi de Egipt. Siria a suferit 8 000 de pierderi de vieţi omeneşti, şi-a pierdut aproape întregul efectiv de tancuri şi produsul intern brut pe un an. Războiul de Yom Kippur a fost distrugător pentru toate părţile implicate. Acestora nu le-au mai rămas decât curajul şi mândria.

Cea mai mare pierdere a fost înregistrată de credibilitatea Israelului. După război, Golda Meir a organizat o anchetă specială care să investigheze cauzele eşecului. Raportul final a fost primit în 1975, iar concluziile Comisiei Agranat au fost extrem de critice. Vinovaţii au fost serviciile de informaţii, disciplina şi mobilizarea rezerviştilor. Mulţumirea de sine şi aroganţa erodaseră Forţele de Apărare până la cele mai înalte niveluri. Serviciile de informaţii israeliene se lăsaseră induse în eroare şi interpretaseră greşit dovezile.

Euforia şi entuziasmul Războiului de Şase Zile din 1967 au dispărut pentru totdeauna. Israelul trebuia să se acomodeze cu vecinii săi agresivi. După patru ani, Egiptul şi Israelul au semnat la Camp David un tratat de pace. Doi ani mai târziu, Sadat a fost asasinat de fanaticii islamici înclinaţi mai mult spre soluţii radicale faţă de dominaţia militară a Israelului, ale căror ecouri încă se mai aud şi astăzi. Pentru Israel, noul război terorist care a urmat a însemnat că, în ce priveşte viitorul previzibil, patria evreilor avea să se confrunte cu un război continuu, de intensitate scăzută, cu implacabilii duşmani arabi.

Lecţiile din domeniul informaţiilor desprinse în urma Războiului de Yom Kippur sunt foarte diferite de cele ale altor conflicte armate. Eşecul Israelului nu are nicio scuză. Pearl Harbor a avut parte de o organizare proastă; Tet s-a lovit de o diseminare defectuoasă. În cazul Yom Kippur nu se poate vorbi de niciuna dintre aceste cauze. Printr-o ironie a sorţii, semne ale eşecului israelian din 1973 pot fi găsite în victoria triumfătoare şi categorică din 1967.

Primul eşec a fost păcatul capital săvârşit de orice ofiţer de informaţii, organizaţie sau comandant. Israelienii, îmbătaţi de succes, n-au ţinut cont de capacitatea arabilor de a învăţa din greşelile trecutului. Au trecut cu vederea noile sisteme de luptă ale arabilor. Mai presus de orice, au ignorat revitalizarea personalului de planificare,

instruirea şi curajul egiptenilor. A fost o greşeală clasică. Israelul şi-a subestimat duşmanul la toate nivelurile.

Atunci când s-a încheiat războiul, israelienii au capturat un mare număr de hărţi egiptene, cărţi de coduri şi planuri. Îngroziţi, au descoperit dovada clară că serviciile de informaţii egiptene erau mai mult decât gata de bătaie. Cea mai şocantă a fost descoperirea unei traduceri arabe a hărţii secrete codificate antebelice a Sinaiului, inclusiv toate codurile secrete şi poreclele tuturor locaţiilor. Aşa cum se întâmpla de obicei în focul luptei, radiotelegrafiştii israelieni au compromis şi mai mult securitatea folosind un limbaj necodificat. În consecinţă, în prima săptămână, multe dintre mişcările israelienilor în Sinai au fost ca o carte deschisă pentru Serviciul SIGINT egiptean instruit de ruşi.

Şi TEHINT-ul israelian a contribuit la dezastru. În 1973, rachetele ghidate antitanc sovietice, cum ar fi SAGGER, şi cele aer-sol de tipul SAM 6 erau considerate ameninţări noi şi mortale pe câmpul de luptă – cu siguranţă de NATO, care le-a dat nume de cod şi probabil că i-a transmis clandestin Israelului, prin intermediul Agenţiei de Informaţii pentru Apărare a Statelor Unite, o mulţime de materiale. Un subofiţer în rezervă uimit din serviciul de informaţii al armatei israeliene a descoperit ascunse într-un fişet numeroase pagini cu informaţii despre noile rachete sovietice. Iată ce îşi aminteşte:

> Puteam asculta la radio ceea ce se întâmpla în comandamentul din sud. Am fost înfioraţi şi impresionaţi de senzaţia clară de neputinţă pe care echipajele tancurilor o exprimau în faţa sutelor de rachete SAGGER... Într-o după-amiază, am frunzărit teancurile de rapoarte vechi. Printre ele am găsit un manual tehnic, publicat cu doi ani în urmă de serviciul de informaţii militare al Forţelor de Apărare israeliene şi dedicat specificaţiilor tehnice ale rachetei SAGGER! M-am frecat la ochi... M-am întrebat cum de a fost posibil ca forţele armate să nu aibă cunoştinţă de existenţa rachetei din moment ce era atât de bine cunoscută, încât cineva scrisese chiar un manual detaliat despre ea...

Se pare că cercetarea operaţională israeliană nu a realizat nicio evaluare corespunzătoare a impactului rachetelor SAGGER asupra câmpului de luptă, ca să nu mai vorbim de transmiterea ei Corpului de Blindate. Probabil că israelienii au crezut că ţăranul arab chemat sub arme nu va putea manevra o rachetă antitanc în 30 de secunde şi

sub foc. Atât la sol, în Sinai, cât şi în aer, pe Înălţimile Golan, mulţi israelieni au trebuit să moară învăţând adevărul despre capacităţile noii arme şi ale adversarilor lor.

Ultima mare eroare a serviciilor de informaţii israeliene a fost osificarea. Pe vremea când Israelul era tânăr şi „toţi se cunoşteau între ei", dezbaterile aveau loc în rândul decidenţilor, experţii în informaţii aducându-şi şi ei contribuţia la definirea viziunilor. Metoda a funcţionat. Dar, odată cu trecerea anilor, Serviciul de Informaţii Militare a preluat frâiele şi a devenit puternic, extrem de politizat şi uneori de-a dreptul ineficient.

În consecinţă, capacităţile serviciilor care au informat Israelul şi erau mereu cu un pas înainte au fost obligate să devină o altă formă de birocraţie. Totuşi, spre deosebire de SUA şi de Marea Britanie, în micul şi incestuosul sat al elitei politice şi militare israeliene Serviciul de Informaţii Militare a deţinut un monopol naţional asupra informaţiilor provenite din toate sursele. Nu a existat niciun rival birocratic care să-i contrazică evaluările; şi, poate mai rău decât orice altceva, accesul unic – şi chiar şi „apartenenţa" oficială – la comitetele politice naţionale şi la consiliile politice interne ale statului a distrus orice pretenţie de obiectivitate.

La testul final din 1973, Serviciul de Informaţii Militare al Israelului a dezamăgit ţara. Deşi a avut în mână toate informaţiile, acestea au fost greşit interpretate şi corupte dinlăuntru de acidul prejudecăţilor, politicii interne, favoritismului şi analizei defectuoase. Atunci când luăm în considerare calitatea, expertiza şi diversitatea resurselor informative israeliene, care au servit atât de bine naţiunea încă de la început, pare tentant să recurgi, în ce priveşte Războiul de Yom Kippur, la cuvintele sarcastice ale lui Boulay de la Meurthe: „A fost ceva mai rău decât o gafă – a fost o crimă."

CAPITOLUL 23

Informarea utilizatorului: Barbarossa şi Stalin

„Nu vă îngrijoraţi; tovarăşul Stalin ştie ce face..."

(Răspunsul standard pe care oamenii lui Stalin îl dădeau celor care-şi exprimau îngrijorarea legată de iminenţa unui atac german.)

Una dintre cele mai delicate sarcini ale organizării informaţiilor este diseminarea produsului finit. Treaba pare destul de simplă: pune răspunsul, în siguranţă şi la timp, în mâinile factorului de decizie care l-a solicitat sau ale celor care au legitim nevoia de a şti.

Adevărul este că totul depinde de şef; de acordul sau de dezacordul lui; dacă asta e ceea ce vrea liderul să audă...

Nu există un exemplu mai bun de avertismente informative distorsionate, ascunse sau pur şi simplu ignorate din cauza personalităţii sau temperamentului şefului decât comportamentul serviciilor de informaţii sovietice în cursul anului 1941.

Pe 22 iunie 1941, la ora 01:45, un tren sovietic s-a îndreptat în viteză spre postul de frontieră de la graniţa ruso-germană de la Brest-Litovsk, încărcat cu 1 500 de tone de cereale. Vagoanele conţineau o parte din cele 200 000 de tone de cereale şi 100 000 de tone de petrol livrate în *fiecare lună* de Stalin economiei de război germane. Stalin îşi respecta astfel cuvântul dat lui Adolf Hitler prin clauza „acţiunilor economice de cooperare" din pactul de neagresiune germano-sovietic. La graniţă, situaţia era cea obişnuită, adică domneau calmul şi ordinea. URSS şi Marele Reich al Naţiunii Germane controlat de Partidul Nazist erau aliaţi, conform solemnului tratat încheiat.

După o oră şi jumătate, victoriosul Wehrmacht s-a năpustit pe acelaşi pod spre est, declanşând un alt *blitzkrieg* feroce şi începând invadarea Rusiei comuniste. „Nu trebuie decât să lovim uşa cu piciorul", a spus lăudărosul Führer în faţa cercului său intim, „şi toată acea structură putredă se va prăbuşi". Conducerea nazistă a crezut că totul avea să se sfârşească până în toamnă, ori cel mai târziu până la Crăciun.

În 1941, Uniunea Sovietică avea cel mai mare, mai eficient şi mai bine informat serviciu de informaţii din lume. Utilizând o vastă reţea de agenţi şi de simpatizanţi, mai tot ce se petrecea în restul lumii ajungea la sediul revoluţiei comuniste din Moscova. Tovarăşul Stalin, prim-secretar al Partidului Comunist din Uniunea Sovietică, era hotărât să nu permită ca, în încleştarea istorică dintre ideologiile capitalistă şi comunistă, urmaşii lui Marx şi Lenin să fie găsiţi nepregătiţi sau să nu fie la înălţimea misiunii.

Totuşi, peste trei milioane de oameni şi 3 350 de tancuri ale armatelor Reich-ului invadaseră Uniunea Sovietică şi luaseră prin surprindere apărarea graniţelor vestice. Cum de se putuse întâmpla – aparent fără niciun avertisment – un asemenea eşec catastrofal al serviciilor de informaţii, care a condus la cel mai devastator război din istoria omenirii?

Răspunsul este foarte simplu – incapacitatea lui Stalin de a înţelege un adevăr care-i fusese prezentat în repetate rânduri: Germania nazistă avea de gând să invadeze Uniunea Sovietică.

Sursa dezastrului informativ care s-a abătut în 1941 asupra Rusiei este una singură: Stalin. Obsesia dictatorului sovietic privitoare la evitarea unui război cu Hitler şi refuzul permanent de a-şi însuşi informaţiile clare legate de invazia germană au determinat o înfrângere catastrofală atunci când Operaţiunea Barbarossa i-a împins pe ruşi spre porţile Moscovei.

Motivele lui Stalin au fost complexe, dar par să derive din dorinţa irepresibilă de a câştiga timp. El ştia mai bine ca oricine cât era de nepregătită Armata Roşie pentru război şi se pare că hotărâse să ignore cele mai corecte rapoarte în încercarea inutilă de a se convinge singur că „mie nu mi se poate întâmpla asta".

Stalin aştepta războiul. În analiza istorică atât de dragă marxist-leniniştilor, încleştarea finală dintre comunism şi capitalism era „inevitabilă din punct de vedere istoric". Problema lui Stalin consta în faptul că încă nu era pregătit pentru această etapă a derulării marelui proces dialectic. Cu doar trei ani înainte, el îşi distrusese deliberat armata.

În primăvara lui 1937, ca parte a „Marii Terori", Stalin trecuse la „curăţarea" Armatei Roşii de „duşmanii interni". În următorii trei ani a executat majoritatea vechilor comandanţi pe baza unor învinuiri inventate. Trierea a fost înspăimântătoare: au fost ucişi 75 dintre cei 80 de membri ai Sovietului Militar; comandanţii districtelor militare: două treimi dintre comandanţii de divizie, jumătate dintre

comandanţii de brigadă şi peste 400 dintre cei 456 de colonei de stat-major. Practic, Stalin a retezat capul Armatei Roşii.

Deloc surprinzător, dar invadarea de către Armata Roşie a Finlandei vecine în iarna anului 1939 s-a transformat într-un dezastru militar. Cei 200 000 de apărători ai Finlandei au făcut bucăţi Armata Roşie invadatoare, care număra un milion de oameni, cauzând moartea a un sfert de milion de ruşi mai înainte de a fi copleşiţi numeric. Nu numai că David l-a învins pe Goliat, dar i-a dovedit şi că este nepriceput şi incompetent, lucru de care Stalin era pe deplin conştient.

De pildă, în timpul Bătăliei de la Raate din decembrie 1939, Divizia 44 şi o parte din Divizia 163 au fost izolate şi au căzut pradă ambuscadei finlandeze în timp ce înaintau pe un drum forestier îngust. Neputându-se retrage şi răspândindu-se, în miez de iarnă, pe o rază de 30 km, coloana de soldaţi sovietici a devenit o ţintă uşoară pentru trupele de schiori finlandezi care au atacat dinspre pădurea îngheţată şi au fragmentat forţa armată a inamicului. Ambele divizii

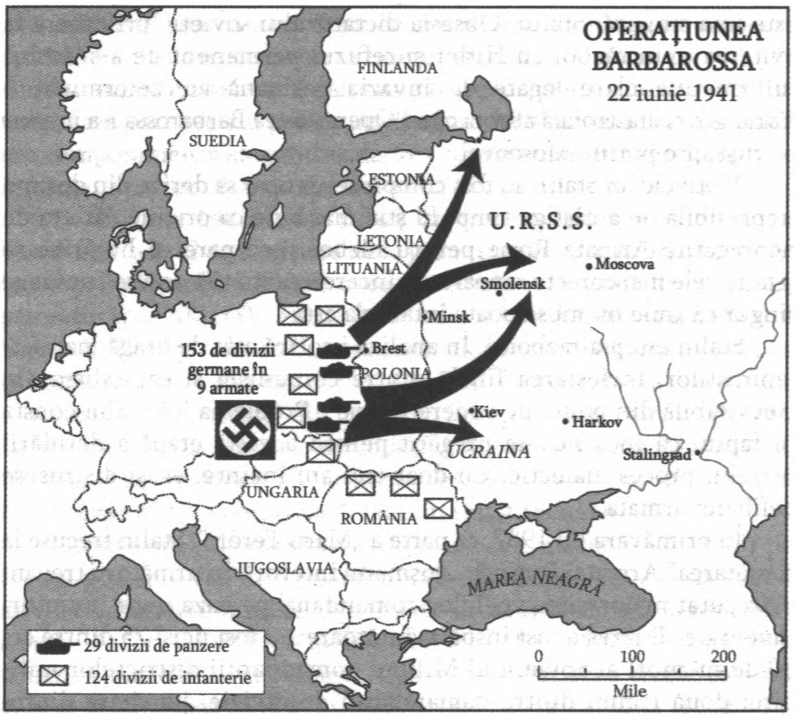

au fost efectiv distruse. Armata Roşie a suferit 9 000 de pierderi de vieţi omeneşti; finlandezii au pierdut doar 400 de oameni. Mânios şi ruşinat, Stalin a ordonat ca amândoi comandanţii diviziilor să fie împuşcaţi. Însă slăbiciunea Armatei Roşii ieşise deja la iveală.

Prin urmare, trebuie să apelăm la ungherele minţii secretoase, temătoare şi viclene a lui Stalin pentru a afla adevărul din spatele atacului surpriză cunoscut sub numele de Barbarossa. Poate că Stalin îşi exercita autoritatea supremă în URSS, însă, în sufletul lui, dictatorul rus era îngrozit – paranoic chiar – de perspectiva pierderii puterii. Deşi putea controla evenimentele din Uniunea Sovietică lichidându-şi duşmanii, reali sau imaginari, un singur om, Adolf Hitler, şi armata sa invincibilă reprezentau o ameninţare mortală la adresa regimului comunist şi a liderului său.

Teama reală a lui Stalin în faţa ameninţării germane face în aşa fel încât numeroase acţiuni să devină nu numai de neînţeles, ci şi bizar motivate. Potrivit standardelor ciudate ce caracterizează dictatorii exagerat de suspicioşi, comportamentul lui Stalin denotă o logică ciudată. El simţea că trebuie să împiedice, cu orice preţ, un război care l-ar fi putut distruge, dar asta până în momentul în care ar fi fost pregătit pentru istorica încleştare finală dintre marile ideologii.

Dacă înţelegem această „*Weltanschauung*", sau viziune asupra lumii, atunci încercările lui Stalin de a ignora avertismentele clare ale serviciilor de informaţii referitoare la producerea unui atac pentru a feri Uniunea Sovietică de un război par, în cel mai bun caz, aproape logice. În cel mai rău caz, ele produc coşmarul suprem al unui ofiţer de informaţii: un comandant care alege să reprime cele mai bune informaţii ce-i sunt oferite pe tavă, deoarece are propria lui agendă şi este pregătit să facă tot posibilul pentru a stăvili cunoaşterea adevărului, ca să nu mai vorbim de acţiunile ce decurg din el. Stalin nu a fost primul – sau ultimul – comandant care să rostească cuvintele: „Sunt propriul meu ofiţer de informaţii!" Doar că, aşa cum au dovedit evenimentele, nu a fost unul foarte bun.

Faptele vorbesc de la sine: între iulie 1940 şi 22 iunie 1941, nu mai puţin de 103 avertismente clare legate de iminenţa unui atac împotriva Uniunii Sovietice au trecut pe la urechile lui Stalin. De fiecare dată, au fost colaţionate, evaluate, interpretate şi comunicate în mod profesionist numai lui Stalin. Din câte ştim, niciunul nu a fost transmis mai departe. Ca o consecinţă directă a eşecului serviciilor de informaţii, URSS a pierdut, în luptele care au avut loc de la frontiere până în împrejurimile Moscovei în perioada iunie-decembrie 1941,

patru milioane de soldaţi – inclusiv un număr uluitor de trei milioane de prizonieri de război –, 14 000 de avioane, 20 000 de tunuri şi 17 000 de tancuri.

În 1939, între cele două dictaturi totalitare, care semnaseră un pact de neagresiune, exista o relaţie de prietenie. Pentru a înţelege cum de s-a ajuns la o asemenea situaţie trebuie să ne întoarcem la München şi la „conciliere". Acordul de la München din 1938 a reprezentat un mare şoc pentru Uniunea Sovietică. Convinşi de dogma marxistă a inevitabilităţii unui alt război capitalist franco-german (de pe urma căruia nu putea exista decât un singur beneficiar – Uniunea Sovietică) şi având încă încredere în sistemul internaţional al „securităţii colective" pentru a înfrâna Germania insurgentă a lui Hitler, pentru sovietici Münchenul a reprezentat o Europă nouă şi periculoasă. Ambasadorul sovietic la Londra, Maiski, a avertizat Moscova că „relaţiile internaţionale intră acum într-o eră a forţei brute, a sălbăticiei şi a puterii militare".

Alte analize sovietice ale poziţiei URSS în lumea post-München au clarificat politica britanică şi franceză în termeni brutal de rigizi: „Politica actuală a Ministerului de Externe [britanic] are doar două obiective: pacea cu orice preţ şi, în al doilea rând, un acord secret cu agresorii cu condiţia ca ţările terţe să-i facă concesii agresorului..."

O asemenea politică a complicităţii cu Hitler a fost considerată de Stalin şi de consilierii săi atât anticomunistă, cât şi antirusească şi, prin urmare, o ameninţare serioasă la adresa Uniunii Sovietice. În gândirea oficială din URSS se contura tot mai clar convingerea că Marea Britanie şi Franţa vor fi extrem de mulţumite să se folosească de un conflict între Germania şi Uniunea Sovietică pentru a distrage atenţia tot mai rapace a lui Hitler de la ele însele.

Problema de a decide care era realitatea la Moscova a fost îngreunată ulterior de hotărârea lui Stalin de a ucide cât mai mulţi dintre analiştii serviciilor sale de informaţii. La fel ca Armata Roşie, NIO (serviciul de informaţii externe) şi NKVD/NKGB au fost epurate fără milă în perioada 1937-1939. Litvinov, arhitectul neizbutitei politici externe a „securităţii colective", a fost eliminat şi înlocuit la începutul anului 1939, după München, cu un comitet condus de Stalin. Deşi, în mod surprinzător, Litvinov a supravieţuit, personalul său nu a avut acelaşi noroc. Numeroşi diplomaţi şi ofiţeri ai serviciului extern, pătaţi prin asocierea cu „elemente contrarevoluţionare" (ceea ce însemna pur şi simplu că purtaseră conversaţii lungi şi semnificative cu cetăţeni străini), au dispărut peste noapte, „lichidaţi" în

urma Marii Epurări care a atins toate aspectele vieţii din URSS în anii imediat premergători celui de-al Doilea Război Mondial.

În aceste circumstanţe, nu e deloc surprinzător că lui Stalin i-a lipsit o consiliere solidă, informată şi experimentată în domeniul politicii externe din lunile care au urmat după acordul de la München. Majoritatea celor care ar fi înţeles ce ar putea face britanicii şi francezii erau morţi sau se aflau în lagărele de sclavi ale Gulagului, bucurându-se de deliciile unei „munci proletare cinstite". Cei care au supravieţuit evitau să atragă atenţia, aplicând o politică a supravieţuirii bazată pe bine cunoscuta maximă sovietică „adulmecă, linguşeşte, supravieţuieşte...". Numai un om curajos sau un nebun ar fi contrazis interpretarea dată de tovarăşul Stalin evenimentelor din anii 1939-1940.

Ironia a constat în faptul că perioada post-München a marcat de fapt încheierea concilierii de către francezi şi englezi.

Invadarea cinică a rămăşiţelor Cehoslovaciei, ordonată de Hitler în martie 1939, a consolidat de fapt hotărârea Aliaţilor şi i-a convins pe timizii politicieni occidentali că un război între antanta anglo-franceză şi Germania era inevitabil. Sovieticii au interpretat altfel situaţia. Din perspectiva lui Stalin, URSS avea acum la graniţa sa vestică neprotejată un lup fascist înfometat, ajutat şi instigat de democraţiile capitaliste laşe şi perfide. În consecinţă, trebuia căutat un compromis cu Germania: Stalin credea că trebuie să-l cumpere pe Hitler cu orice preţ.

Conducerea sovietică era de părere că URSS era acum izolată într-o lume periculoasă. În disperare de cauză, Stalin a încercat o ultimă oară apropierea de Aliaţii occidentali, deşi credea că nici britanicii, nici francezii nu se aflau în poziţia de a-şi proteja noii „clienţi" estici, Polonia şi România. În aprilie 1939, Stalin a propus un nou tratat trilateral bazat pe o alianţă defensivă colectivă împotriva lui Hitler, formată din Marea Britanie, Franţa şi URSS, cu scopul de a proteja Europa de Est şi, de la sine înţeles, Uniunea Sovietică. Simultan, Stalin i-a ordonat lui Molotov să caute o alianţă care să-l oblige pe potenţialul lor duşman, Germania, să încheie un pact de neagresiune. Desprinderea categorică a lui Hitler de Acordul de la München, în martie 1939, a accelerat procesul.

Indiferent dacă intenţia a fost aceea de a pune presiune pe Hitler, de a obţine timp sau, mai probabil, de a menţine deschise opţiunile lui Stalin, răspunsul francezilor şi britanicilor la această propunere a fost lipsit de entuziasm şi ambiguu. Ei au propus în schimb un pact militar

în care Rusia să vină în ajutorul Marii Britanii şi Franţei dacă Polonia era atacată. Pentru că orice observator inteligent din Europa ştia că Polonia se afla pe următorul loc pe lista de achiziţii teritoriale a lui Hitler şi că nici Franţa, nici Marea Britanie nu erau capabile să protejeze acea ţară izolată şi încercuită în cazul unui atac nazist, lui Stalin i se părea că este vorba de o altă stratagemă cinică de a atrage URSS în războiul cu Hitler: chiar lucrul pe care voia să-l evite cu orice preţ.

Negocierile pentru alianţa trilaterală s-au derulat de-a lungul verii lui 1939. Din păcate, francezii şi britanicii au considerat convorbirile un exerciţiu politic desemnat să-l sperie pe Hitler şi să pună presiune pe Berlin. În special britanicii şi-au târşâit picioarele diplomatice şi au tras de timp, cam aşa cum aveau să încerce să facă, după 40 de ani şi la fel de ineficient, şi cu Argentina lui Galtieri. Francezii se temeau, pe bună dreptate, că, în cazul în care tratativele eşuau, Stalin ar fi putut considera că nu are de ales şi s-ar fi aliat cu Hitler. Stalin însuşi avea o părere diferită despre discuţii: dictatorul sovietic avea nevoie urgentă de o garantare a păcii.

Exasperat de lipsa unui progres în cadrul tratativelor triplei alianţe şi receptiv la contrapropunerile Germaniei de a încheia un pact desemnat să-i dea mână liberă lui Hitler să se ocupe de Polonia, în august 1939 Stalin a decis să realizeze înţelegerea cu cel mai mare duşman al său. Făcând o uimitoare întoarcere la 180 de grade, a autorizat negocierile dintre Molotov şi Ribbentrop.

Pe 23 august, spre surpriza observatorilor diplomatici, Ribbentrop a plecat cu avionul la Moscova. Pactul de neagresiune sovieto-nazist a fost semnat a doua zi, pe 24 august, cu opt zile înainte ca Hitler să invadeze Polonia. Dintr-o lovitură, Hitler a primit mână liberă să atace Polonia; în schimb, Stalin a dobândit nepreţuita garantare a păcii şi oportunitatea îndelung aşteptată de a înghiţi cele trei firave republici baltice.

După plecarea delegaţilor germani, uşurat, Stalin a declarat: „Guvernul sovietic ia foarte în serios [acest] pact... Uniunea Sovietică nu-şi va trăda niciodată partenerul..." Vorbea serios.

Stalin şi-a ţinut promisiunea. Ştia că armata e slăbită. În următoarele 18 luni, a ales să ignore cu fermitate numeroasele indicii legate de faptul că partenerul său era pe cale să-l trădeze. Nu vom şti niciodată dacă a fost vorba de calcul, de iluzii sau pur şi simplu de teamă. Seminţele dezastrului numit Barbarossa fuseseră semănate.

Cea mai surprinzătoare caracteristică a încercării liderului sovietic de a domoli Germania a constat într-o serie de gesturi politice

şi economice destinate să-l liniştească pe Hitler. De pildă, pe 8 mai 1941, agenţia de ştiri rusească TASS a negat existenţa oricăror concentrări de trupe germane la graniţele Uniunii Sovietice. Asta în ciuda numeroaselor dovezi care atestau contrariul: concentrările presupuse de Operaţiunea Barbarossa se intensificau.

Chiar şi survolurile de recunoaştere fotografică erau serios „trecute cu vederea", în pofida prăbuşirii la Rovno, pe 15 aprilie 1941, a unui avion Luftwaffe încărcat cu filme incriminatoare. Apărarea antiaeriană sovietică primise ordinul expres de a nu deschide focul asupra avioanelor germane nici chiar dacă acestea pătrundeau în spaţiul aerian sovietic. Aparent, Stalin accepta orice umilinţă din dorinţa de a evita să-i provoace pe nemţi.

Potrivit lui Churchill, liderul sovietic a declarat mai târziu cu amărăciune: „Am crezut că aş mai putea câştiga vreo şase luni." Există o mulţime de dovezi care indică faptul că scopul lui Stalin a fost întârzierea războiului până în momentul în care Uniunea Sovietică avea să fie pregătită, probabil prin 1942. Credea, în mod eronat, că numai el putea face asta. Ultimul lucru dorit de Stalin era o raportare obiectivă şi onestă care să-l determine să acţioneze. Astfel, orice consilier care avea o altă viziune decât el reprezenta un pericol: nu doar pentru convingerile sale obsesive, ci şi pentru „pace". În primăvara lui 1941, sarcina de a fi unul dintre ofiţerii de informaţii ai lui Stalin era încărcată de pericole.

Avertismentele serviciilor de informaţii nu s-au împuţinat. Există dovada că, la sfârşitul lui iunie 1940, anumite informaţii despre intenţiile lui Hitler ajunseseră deja la Moscova. Sursa lor rămâne obscură, dar au fost ulterior întărite de 90 de rapoarte faptice; corecte, credibile şi, în multe cazuri, confirmate de alte surse, între iulie 1940 şi 22 iunie 1941.

Pe 22 iulie 1940 (înainte ca bătălia pentru Marea Britanie să atingă apogeul), şeful de stat-major al armatei germane, Halder, scria că Hitler voia să „înceapă plănuirea unui atac asupra Rusiei". O săptămână mai târziu, Jodl şi Hitler afirmă în mod oficial că Rusia trebuie zdrobită. Pe 9 august 1940, Înaltul Comandament german emite Directiva pentru „Otto", planul preliminar al unui atac în Est, în primăvara lui 1941. Pe 8 septembrie 1940, noul general de intendenţă al Wehrmachtului de la Zossen a închis în seiful său schiţa unui ordin operaţional pentru invazia Rusiei. Există dovezi ample că lui Stalin i s-au adus la cunoştinţă intenţiile nemţilor.

De pildă, pe 1 iulie 1940, Churchill i-a scris dictatorului sovietic pentru a-l avertiza. Însă nu era omul potrivit pentru asta şi, având în

vedere dificultăţile întâmpinate de Marea Britanie după Dunkirk, nici momentul nu era bine ales. Stalin a considerat avertismentul o simplă încercare anemică de a implica URSS în războiul pierdut al Marii Britanii şi, venind din partea unui cunoscut antibolşevic de teapa lui Churchill, o altă provocare stângace. Uimitor, dar el i-a transmis mesajul direct ambasadorului german, von Schulenburg, sub pretextul că era un alt exemplu de perfidie din partea Albionului. Nimeni nu avea să-l acuze pe tovarăşul Stalin că a trădat încrederea valorosului său aliat, Herr Hitler.

Pe 25 decembrie 1940, ataşatul sovietic la Berlin a transmis un rezumat al Directivei 21 a Führerului din 18 decembrie, ordinul operativ pentru Barbarossa; pe 1 martie 1941, Sumner Welles, subsecretarul de stat american, i-a furnizat în mod oficial ambasadorului sovietic la Washington detalii legate de viitorul atac german. Sursa lui era ataşatul comercial al Statelor Unite la Berlin, Sam E. Woods. Acesta fusese informat de un oficial nemulţumit, cu vederi antinaziste, de la Ministerul Comerţului din Berlin în legătură cu planurile detaliate ale invadării Uniunii Sovietice în primăvara lui 1941.

Welles l-a informat cu gravitate pe surprinsul ambasador sovietic că dovezile erau „atât de copleşitoare, încât trebuiau transmise imediat ministrului de externe Molotov". Ambasadorul Urmanski s-a făcut „alb la faţă din cauza şocului", după cum afirmă oficialii americani. Reacţia lui Stalin la auzul veştii a fost diferită. El a ignorat rapoartele americane şi, conform unei expresii ruseşti, „le-a zidit în perete". Şi „îngropate" au rămas informaţiile. Atunci când Churchill (înarmat cu decriptările Enigma, conform cărora diviziile naziste se aflau în Cracovia şi nu în Balcani) a decis să încerce din nou să-l alerteze pe Stalin printr-un mesaj personal din partea unui „agent de încredere", în aprilie 1941, se pare că dictatorul sovietic a mâzgălit pe marginea hârtiei „O altă provocare englezească!", după care a îndosariat-o şi n-a întreprins nicio acţiune.

Motivaţia lui Stalin era simplă: la fel ca mulţi alţi dictatori şi comandanţi supremi, a permis dezvoltarea în jurul său a unei organizaţii de informaţii care era, literalmente, „corectă politic". Numai informaţiile „corecte" puteau ajunge la Marele Om, asta în cazul în care ofiţerii de informaţii voiau să supravieţuiască. Fiind şi el om, generalul Golikov, şeful serviciului de informaţii, care nu avea o reputaţie de analist, ci era caracterizat de o lăudabilă loialitate politică, a făcut în aşa fel ca toate rapoartele care ajungeau la stăpânul lui să fie împărţite atent în două teancuri, „de încredere" şi „neconfirmate".

Deoarece, la începutul anului 1941, definiţia dată de Kremlin sintagmei „de încredere" pare să fi fost „orice informaţie conformă cu analiza situaţiei politico-militare actuale formulată de tovarăşul Stalin", predilecţia dictatorului sovietic pentru autoiluzionare era puternic consolidată.

Stalin avea încredere în Golikov; în decembrie 1940, la ordinul direct al lui Stalin, Golikov i-a informat în secret pe cei 25 de ofiţeri superiori de informaţii că „pactul nazisto-sovietic – în exclusivitate produsul geniului politic al tovarăşului Stalin – nu era mai mult decât un expedient temporar" şi că „Hitler nu va îndrăzni niciodată să atace Rusia deoarece nu era un dezechilibrat, iar un asemenea curs al evenimentelor ar fi fost sinucidere curată".

Stalin îl alesese pe Golikov – care, spre deosebire de cei doi predecesori ai săi, executaţi, a murit în patul lui – să poarte, în iulie 1940, cupa cu otravă destinată GRU pentru că avea încredere în devoţiunea de sclav a acestuia faţă de Partid şi de Stalin personal. Putea avea încredere în faptul că Golikov avea să-i ducă la îndeplinire ordinele fără să le pună la îndoială.

Rezultatul a fost acela că, în cazul lui Timoşenko şi al lui Jukov, Golikov a conspirat cu Stalin pentru a asigura, înainte de 22 iunie 1941, imobilitatea totală a aparatului serviciilor de informaţii sovietice. Pe 20 aprilie 1941, el a fluturat în faţa unui grup de ofiţeri din GRU avertismentele lui Churchill legate de iminenţa invaziei germane şi a repetat ca un papagal cuvintele răstite ale lui Stalin: „Nu poate fi adevărat. Este o provocare a englezilor! Cercetaţi!"

Golikov nu acţiona însă de unul singur. Partenerii lui, Merkulov, şeful georgian al NKGB-ului, şi Fitin, şeful Departamentului Internaţional, au adoptat o strategie a supravieţuirii similară. Chiar şi atunci când Fitin şi-a riscat viaţa şi a sugerat curajos să se semneze un raport de avertizare comun adresat lui Stalin, Merkulov, înspăimântat, a refuzat spunând: „Nu – acolo, la vârf, [tovarăşul Stalin] ştie mult mai multe decât noi despre informaţii." Pentru un şef al serviciilor de informaţii naţionale, este o declaraţie remarcabilă.

Confruntat cu astfel de consilieri înfricoşaţi, Stalin se putea amăgi cu uşurinţă în privinţa intenţiilor nemţilor.

În plus faţă de acest catalog al avertismentelor ignorate primite din partea altor guverne, serviciile de informaţii ale lui Stalin îl alimentau cu informaţii de înalt nivel obţinute de la agenţi comunişti de încredere infiltraţi adânc în maşinăriile de război ale combatanţilor. Oleg Gordievski, informatorul din KGB, pretinde că au existat

„tone de documente" în arhivele din Moscova provenite de la spionul John Cairncross, recrutat de serviciile de informaţii sovietice în septembrie 1940.

Aceste informaţii britanice au fost susţinute şi confirmate şi de alte rapoarte: reţeaua de spionaj Schulze-Boysen, cu baza în Ministerul Aerului german, „Orchestra Roşie" a lui Leopold Trepper şi trădătorul german von Scheliha din cadrul ambasadei de la Varşovia, cu toţii au contribuit la fluxul de rapoarte „alarmiste" care aterizau pe biroul din Moscova al lui Golikov. Toate au confirmat o tendinţă clară şi constantă: Hitler şi generalii săi plănuiau un atac asupra Uniunii Sovietice în primăvara lui 1941. Stalin a ignorat chiar şi informaţiile detaliate despre Barbarossa primite de la Richard Sorge, apreciatul agent NKGB din Japonia. Până la urmă, după ce Stalin i-a respins pe 19 mai 1941 avertismentul potrivit căruia nouă armate cu 150 de divizii erau comasate pentru a porni împotriva Uniunii Sovietice, Sorge, înlăcrimat, s-a plâns în braţele amantei sale: „Moscova nu mă crede..."

Trebuie totuşi recunoscut că Barbarossa, la fel ca orice altă operaţiune militară plănuită de Statul-Major german, avea şi o componentă menită să înşele. Principalul scop al acesteia era acela de a pretinde că Hitler râvnea la Balcani (unde armata lui Mussolini întâmpina mari greutăţi în lupta împotriva grecilor şi albanezilor) şi, în al doilea rând, că mişcarea trupelor spre est din iarna 1940-1941 era un vicleşug menit să-i determine pe britanici să creadă că Operaţiunea Leul de mare, invadarea Angliei de către nemţi, fusese contramandată. Masivele reamplasări de trupe ale Operaţiunii Barbarossa erau prezentate ca un plan de inducere în eroare în privinţa invadării Marii Britanii.

Planul general a funcţionat în pofida numeroaselor avertismente corecte şi precise. Motivul a fost acela că urechile lui Stalin erau astupate, iar ochii săi erau orbi. Un consilier modern ar spune că era „în faza de negare".

În ciuda informaţiilor care i-au fost comunicate, Stalin le-a ignorat pur şi simplu. De-a lungul anilor, pare să fi crezut numai rapoartele care coincideau cu propriile percepţii. Tot ce nu se potrivea cu linia de partid era respins şi considerat o provocare sau o dezinformare.

De pildă, chiar şi atunci când, la începutul lui iunie 1941, ambasadorul german la Moscova, mereu solidarul von Schulenburg, l-a informat pe noul şef al Departamentului Afacerilor Internaţionale, Dekazonov, că „probabil asta nu s-a mai întâmplat în istoria diplomaţiei, pentru că am de gând să vă dezvălui secretul de stat

numărul unu... Hitler a decis să lanseze atacul împotriva Uniunii Sovietice pe 22 iunie...", Stalin, indignat, i-a raportat ulterior Politburo-ului: „Trebuie să ţinem seama de faptul că dezinformarea a ajuns la nivelul ambasadorilor!"

Totodată, Stalin a ales să ignore ştirile despre unităţile Luftwaffe şi de panzere mutate în Polonia, declaraţia lui Hitler în faţa aliatului său, prinţul Paul al Iugoslaviei (anume că „va invada URSS la mijlocul lui iunie"), o copie autentică a ordinului privitor la Operaţiunea Barbarossa, obţinută de la un agent, traficul feroviar masiv al Germaniei către est, cererile Statului-Major german referitoare la mii de exemplare ale hărţilor Statelor Baltice şi ale vestului Uniunii Sovietice, informatorii din Wehrmacht care ofereau detalii precise ale ţintelor şi obiectivelor şi, nu în ultimul rând, pe 9 iunie 1941, amănunte exacte despre instrucţiunile primite de ambasadorul german legate de „arderea tuturor documentelor" şi de pregătirile de plecare din Moscova. Numărul şi detaliile conţinute de rapoartele sovietice aduc mai curând a manual de indicaţii şi avertismente destinat ofiţerilor de informaţii şi acoperă toate sursele de informaţii şi agenţiile disponibile.

Unele dintre avertismente erau indiscutabil bizare. La o recepţie diplomatică de pe 15 mai, profesorul Karl Bömer, şeful Departamentului de Presă Externă al dr. Goebbels, „fluturând paharul", a anunţat mulţimea uimită, formată din diplomaţi şi jurnalişti, că „îşi va părăsi curând postul deoarece va fi promovat în funcţia de Gauleiter al Crimeii după invadarea Rusiei de pe 22 iunie".

Un alt raport, ceva mai serios, s-a aflat în discuţie, la sfârşitul lui aprilie, în Berlin, la petrecerea de adio a lui Patterson, prim-secretarul ambasadei americane. Patterson l-a prezentat pe Berejkov, omologul său sovietic, unui maior în uniformă din Luftwaffe, care le-a dezvăluit că escadrila sa fusese mutată, la ordinul lui Rommel, din Africa de Nord în Polonia. „Ştiu că n-ar trebui să vă spun asta", a adăugat neamţul. „Dar n-aş vrea să se întâmple ceva între ţările noastre". Uimit, Berejkov a transmis corect informaţia la Moscova, unde, fără îndoială, i-a fost prezentată lui Stalin ca fiind „o altă provocare".

Stalin a ignorat toate aceste rapoarte. Mai rău, le-a reprimat într-o asemenea măsură, încât, în ultimele zile de dinaintea războiului, a ordonat ca dezertorii germani care treceau frontiera şi aduceau detalii precise despre obiectivele Barbarossa ale unităţilor lor să fie consideraţi „provocatori" şi împuşcaţi. Niciun cuvânt nu a ajuns la generalii

săi. Nici Timoşenko, de la Comisariatul Apărării, nici Jukov, de la Statul-Major, nu au primit informaţii consistente despre atacul german.

Pentru a spori dificultăţile, în primăvara lui 1941 subordonaţii generalilor ruşi din districtele militare de la frontieră îşi avertizau superiorii pe scară ierarhică. Mişcările trupelor şi avioanelor germane la scara Operaţiunii Barbarossa nu puteau fi ascunse în întregime. Cererile de planuri de relocare a unităţilor sovietice în poziţii defensive mai bune au început să curgă în direcţia Moscovei la sfârşitul lui mai şi începutul lui iunie 1941. În disperare de cauză, mareşalii sovietici au apelat la serviciile de informaţii pentru a obţine evaluări corecte.

Faptul că nu le-au primit poate fi pus parţial pe seama reprimării adevărului de către Stalin însuşi – ceea ce a avut ca efect secundar succesul aranjamentelor făcute de nemţi pentru a camufla atacul Barbarossa (deşi erau profesioniste şi cuprinzătoare, probabil că nu ar fi funcţionat la fel de bine în absenţa mâinii moarte a autoamăgirii masive a lui Stalin).

De asemenea, din motive care astăzi ne par improbabile, Stalin a crezut că nu poate exista un război fără un *ultimatum*. Această perspectivă ante-Pearl Harbor a colorat toate evaluările informaţiilor, şi nu doar la Kremlin. În consecinţă, în 1941, imboldul politicii lui Stalin de liniştire a regimului nazist pare să fi fost destinat să împiedice apariţia oricărei situaţii ce ar fi putut duce la un ultimatum german.

Dacă acceptăm faptul că nu trebuia oferit un pretext pentru război, în niciun fel de condiţii, reprimarea deliberată, de către Stalin, a informaţiilor „provocatoare" pare să aibă logică. Lui Hitler nu trebuia să i se dea niciun fel de motiv să se plângă. Prin urmare, cu cât rapoartele „nefavorabile" erau mai exacte şi mai convingătoare, cu atât sporea pericolul la care era expusă politica sovietică de retragere preventivă. La fel ca un câine care se teme de bătaie, Stalin se lăsa pe spate şi se gudura, hotărât să evite să-l provoace pe Hitler.

În ultimele sale zile, preludiul Operaţiunii Barbarossa a fost însoţit de unul dintre cele mai bizare evenimente ale celui de-al Doilea Război Mondial, care a împiedicat fără speranţă perceperea de către ruşi a bunei-credinţe britanice. În noaptea de 10 mai 1941, adjunctul lui Hitler, Rudolf Hess, a zburat pe neaşteptate în Scoţia cu un avion de luptă Messerschmitt Bf 110 cu rază lungă de acţiune. Se pare că Hess a făcut o ultimă încercare disperată de a negocia pacea cu Marea Britanie pentru a evita vechiul coşmar al implicării în război pe două fronturi.

Indiferent de motivele lui Hess, suspiciunile sovieticilor atât faţă de zbor, cât şi faţă de reacţia guvernului britanic le-au denaturat reacţiile la avertismentele emise ulterior de britanici în legătură cu Barbarossa, oricât au fost acestea de corecte şi de urgente. Cea mai mare temere a lui Stalin – negocierea unei păci anglo-germane care să le permită britanicilor să încheie o înţelegere separată cu Hitler pentru a-şi salva pielea, dându-i astfel posibilitatea Führerului să-şi întoarcă legiunile victorioase spre est – a părut brusc înspăimântător de posibilă.

Toate acţiunile britanice din luna următoare au fost cântărite la Kremlin prin prisma convingerii că ţinta lor era aceea de a face tot posibilul pentru a provoca o ciocnire sovieto-germană. Chiar şi avertismentele personale ale lui Anthony Eden (2-13 iunie 1941) legate de iminenţa unui atac nazist au fost respinse de ambasadorul sovietic la Londra ca fiind doar o parte din „războiul nervilor ce are ca scop smulgerea de concesii din partea Uniunii Sovietice fără luptă", pus la cale de Hitler.

Astfel a fost pregătit terenul pentru derularea Operaţiunii Barbarossa.

În noaptea de 21 spre 22 iunie, trenurile încărcate cu grâu şi petrol mai erau încă expediate de sovietici spre vest. Încărcătura de cereale expediată de la podul peste râul Bug din dreptul localităţii Brest-Litovsk a fost ultima. Vameşii naziştii au încheiat solemn formalităţile pentru trenul care a traversat încet podul şi a intrat pe teritoriul Reich-ului, adăugându-se la miile de tone de hrană şi de petrol sovietic pe care Hitler, cu o insolenţă calculată, avea să le utilizeze pentru a susţine invadarea Uniunii Sovietice.

Îndreptându-se spre vest, către Polonia, trenul şerpuia printre bateriile artileriei germane comasate în întuneric, unde, în aerul umed al nopţii, tunarii năduşiţi aranjau în grămezi obuzele. După o oră şi jumătate, făceau parte din barajul care a intrat în acţiune la ora 03:15 de-a lungul celor 2 000 km ai Frontului de Est, de la Marea Baltică la Marea Neagră, pentru a lansa cea mai mare invazie din istorie şi cea mai sângeroasă campanie a celui de-al Doilea Război Mondial. Începuse Operaţiunea Barbarossa.

Prima victimă a fost un comunist german, soldatul Alfred Liskow, care a dezertat pe 21 iunie pentru a-i alerta pe ruşi. A fost împuşcat imediat la ordinul lui Stalin.

La Moscova, surpriza – şi şocul – atacului au fost totale. Tovarăşul Stalin a suferit echivalentul unei căderi nervoase. Marele lider a plecat

la vila din Kunţevo, lăsându-l pe zdruncinatul Molotov să se ducă la radio şi să-i dea vestea „poporului sovietic". Stalin, uluit şi panicat, i-a spus familiei sale să „fugă spre Urali cu toţi copiii..." şi a dat ordin ca trenul lui personal să fie pregătit şi să-l aştepte.

Au trecut câteva zile de confuzie până când şi-a recăpătat calmul şi autoritatea. Se părea că toate lucrurile pentru care minţise, omorâse şi reprimase zăceau acum în ruină. Putem chiar presupune că propria poziţie părea să se clatine ca o consecinţă a politicii sale de negare şi interpretării greşite a informaţiilor vitale pentru stat. Din fericire pentru dictatorul sovietic, Kremlinul avea preocupări mai presante decât ciondănelile conducerii Politburo-ului din ultima săptămână a lunii iunie 1941.

Ne-am putea întreba cum de a fost posibilă ignorarea unei concentrări de trupe atât de evidente. Cum de profesioniştii experimentaţi ai serviciilor de informaţii au permis să se producă un asemenea dezastru?

În realitate, multe avertismente *nu* au fost ignorate. Au fost însă citite şi interpretate greşit: ca presiune politică; ca transfer de unităţi în alte scopuri; ca parte a ambiţiilor lui Hitler legate de Balcani şi de estul Mării Mediterane. Stalin nu a fost singurul care a interpretat greşit informaţiile disponibile. Chiar şi Comisia britanică mixtă pentru activitatea de informaţii (JIC) a tras concluzii indecise până spre sfârşitul lunii mai 1941 şi doar în iunie a confirmat intenţia finală a Germaniei de a începe invazia.

Dar, la o ultimă analiză, Barbarossa rămâne unul dintre cele mai mari eşecuri ale serviciilor de informaţii din lume. Şi nu încape îndoială că vinovatul nu este altul decât Stalin. Diplomatul american Harrison Salisbury, care, la momentul acela, se afla la Moscova, rezumă eşecul serviciilor de informaţii ale dictatorului sovietic în cartea sa intitulată *900 de zile*:

> Nici cantitatea, nici calitatea raportării informaţiilor nu arată dacă conducerea naţională acţionează prompt şi hotărât, ci capacitatea acesteia de a înţelege ceea ce i se raportează, de a asimila descoperirile spionilor şi avertismentele diplomaţilor. Dacă nu există un canal clar între nivelurile inferioare şi cele superioare, dacă conducerea nu insistă asupra unei raportări oneste şi obiective şi nu este pregătită să acţioneze pe baza unor astfel de rapoarte, indiferent de idei preconcepute şi de prejudecăţi... atunci chiar şi cel mai bun serviciu de informaţii din lume se iroseşte – sau chiar mai rău, se transformă într-o

agenţie a autoiluzionării. Acesta a fost clar cazul lui Stalin. Nimic din experienţa bolşevică nu a exprimat atât de desluşit defectele monopolului sovietic asupra puterii ca atunci când acest om, care deţinea puterea, a fost mânat de propriile sale obsesii.

Obsesia lui Stalin şi fatala interpretare greşită a informaţiilor clare primite a costat Uniunea Sovietică 25 de milioane de morţi, şase milioane de case, 6 000 de spitale; 70 000 de comune, oraşe şi sate au fost distruse şi a fost schimbată definitiv harta lumii.

Având la cheremul său probabil cel mai bun serviciu de informaţii din lume, Stalin a ruinat totul. Nicio altă explicaţie nu stă în picioare. Stalin a fost într-adevăr „propriul său ofiţer de informaţii" – însă unul total nepriceput. Încă mai plătim şi astăzi preţul greşelilor lui.

CAPITOLUL 24

Despre diseminare: Pearl Harbor

Dacă Ziua Z (vezi pagina 343) a fost un triumf al operaţiunilor amăgitoare asupra unui serviciu de informaţii eficient, iar Barbarossa (vezi pagina 236) a însemnat neutralizarea unui important serviciu de informaţii din cauza stupidităţii unui dictator, atunci Pearl Harbor reprezintă consecinţele catastrofale suferite de o naţiune lipsită de un serviciu de informaţii corespunzător.

Din perspectiva analistului din domeniul serviciilor de informaţii, Pearl Harbor merită o atenţie deosebită deoarece a fost un caz clasic de ţară care a avut practic la dispoziţie toţi indicatorii-cheie referitori la iminenţa unui atac, dar nu a reuşit să-i recunoască sau să acţioneze pe baza lor. Ca urmare a unei activităţi de informaţii defectuoase, cursul istoriei mondiale a fost alterat ireversibil, iar noua dominare a SUA a fost confirmată patru ani mai târziu prin lansarea primei bombe atomice din lume. Norul în formă de ciupercă de deasupra Hiroshimei a aruncat asupra afacerilor internaţionale o umbră care persistă şi astăzi. Totuşi, dacă nu ar fi existat Pearl Harbor, SUA ar fi ezitat să se implice în războiul Japoniei din Pacific.

Dezastrul de la Pearl Harbor din ziua de 7 decembrie 1941, atunci când 18 nave de luptă au fost scufundate (inclusiv patru dintre cele opt cuirasate), 188 de avioane au fost distruse şi 2 403 americani au fost ucişi de Marina Imperială Japoneză în urma unui atac aerian surpriză derulat în zori, a însemnat un mare şoc pentru poporul american. Toţi cetăţenii americani ai acelei generaţii îşi „aminteau unde se aflau în ziua în care a izbucnit războiul..." Preşedintele Roosevelt a numit-o „o zi ce va fi ţinută minte ca fiind o ruşine".

În 1939, SUA erau o putere mondială; din punct de vedere economic, politic şi din cel al mărimii. Însă, cu excepţia marinei, ţara nu prezenta decât câteva dintre caracteristicile unei forţe globale majore. Armata ei era mică, nici măcar nu avea calitatea de membră a Ligii Naţiunilor, iar atât politica guvernamentală, cât şi dispoziţia publică erau extrem de izolaţioniste. Nu numai că America nu avea o organizaţie de informaţii integrată, dar mai şi refuza ferm să înfiinţeze una. Aflată la adăpost în spatele barierelor oceanice, SUA continentale

nu doreau altceva decât pace şi o întoarcere la prosperitate după Marea Criză.

Apariţia unui alt război european era în multe privinţe o adevărată binecuvântare pentru Statele Unite. Dacă ţara putea rămâne în afara conflictului, se puteau trage foloase economice importante din suferinţele îndurate de alte popoare pe câmpurile de bătaie. De pildă, în toamna lui 1939, numărul şomerilor a scăzut cu aproape trei sferturi de milion, deoarece valoarea marilor „stocuri pentru apărare" de substanţe chimice, avioane, oţel, construcţia de nave şi fabricarea automobilelor au luat avânt după invadarea Poloniei. Industria şi economia au explodat; aşa cum suna un cântec din perioada Marii Crize: „S-au întors zilele fericite!"

În această atmosferă, autorităţile politice americane nu prea erau îndemnate să facă ceva ce ar fi pus în pericol prosperitatea autohtonă. În vreme ce duşmanii preşedintelui Franklin Delano Roosevelt pretindeau că acesta încerca să târască ţara într-un război nedorit, faptele par să indice că FDR, deşi nu era conştient de ameninţările pe termen lung venite din partea fascismului şi comunismului, nu voia altceva decât să menţină SUA pe calea redresării economice.

Pentru analistul profesionist din domeniul informaţiilor, factorii care au condus la eşecul de la Pearl Harbor sunt cât se poate de clari:

1. Nu exista o organizaţie naţională de informaţii.
2. Subestimarea totală a Japoniei în calitate de potenţial inamic.
3. Nici măcar o singură analiză a tuturor dovezilor.
4. Resurse insuficiente pentru diverşi furnizori de informaţii.
5. Incapacitatea de a înţelege semnificaţia informaţiilor primite.
6. Competiţia între agenţiile de informaţii.
7. Ignoranţa ofiţerilor superiori.
8. Lipsa oricărui sistem de avertizare.
9. Rivalitatea între servicii în ce priveşte puterea şi influenţa politico-militară.
10. Lipsa analiştilor de informaţii instruiţi.
11. Lipsa unui simţ al urgenţei.

Această listă alarmantă de greşeli (compilate din diverse anchete ulterioare dezastrului) ar putea fi mai lungă. Dar ea scoate în evidenţă ideea principală: în decembrie 1941, SUA nu luau în serios posibilitatea unui război cu Japonia şi nu-şi organizau serviciile de informaţii

– atâtea câte erau – pentru a furniza în avans avertismente legate de izbucnirea războiului.

Una dintre trăsăturile neobişnuite ale istoriei de la Pearl Harbor este aceea că putem identifica aproape cu exactitate catalizatorul care a declanşat atacul japonez asupra flotei adormite a Statelor Unite. Povestea alunecării în război începe într-adevăr cu o acţiune *americană*.

În iulie 1941, continuarea politicii militarismului şi a expansiunii adoptate de Japonia imperială şi invadarea vecinilor săi i-au determinat în cele din urmă pe Aliaţii exasperaţi să acţioneze. După invadarea brutală a Chinei şi a Manciuriei, ocuparea, în 1941, a sudului Indochinei a reprezentat picătura care a umplut paharul. Ca represalii, Statele Unite, urmate de Marea Britanie şi de guvernul colonial olandez din Indiile de Est, au impus un embargou strategic asupra exporturilor de petrol sau oţel în Japonia, această mişcare politică având ca scop forţarea guvernului japonez să vină la masa negocierilor.

Abilitatea Japoniei de a purta un război – supravieţuind economic – depindea de petrol şi de alte materii prime vitale, cum ar fi cauciucul din Indiile de Est Olandeze şi din Malaezia britanică. Sigur, s-au gândit politicienii aflaţi departe, în birourile comitetelor, asta o să trezească la realitate Japonia agresivă; dacă nu, atunci oare o să forţeze Japonia să îngenuncheze?

De fapt, pentru Japonia prim-ministrului Hideki Tojo mai exista şi o altă opţiune politică. Aşa cum ar fi putut explica orice consilier cunoscător al culturii şi al proceselor de gândire japoneze de la vremea aceea, presiunea diplomatică americană nu le-a lăsat decât o singură opţiune reală moştenitorilor mândri, extrem de independenţi şi iremediabil războinici ai samurailor: aceea de a lupta şi de a cuceri cele de trebuinţă Japoniei, care le erau acum refuzate de americani şi de prietenii acestora. Începând cu luna iulie 1941, zarurile au fost aruncate, cel puţin în mintea japonezilor. Forţa era singura opţiune reală.

Era chiar posibil să se calculeze sincronizarea oricărui atac probabil. În vară, planificatorii americani calculaseră corect că Japonia mai avea o rezervă de benzină pentru avioane doar pentru încă şase luni. Atunci, s-au gândit politicienii de la Washington, în decembrie 1941 japonezii vor fi obligaţi să vină cu căciula în mână la Aliaţi. Oare nu era adevărat că japonezii nu mai aveau altă şansă decât aceea de a fi de acord cu cererile de retragere din teritoriile cucerite ilegal în Asia de Sud-Est dacă voiau să pună mâna pe preţioasele rezerve de

petrol şi de materiale strategice necesare pentru supravieţuire? Nu se întâmpla pentru prima dată în domeniul informaţiilor ca două serii de planificatori să aibă sub ochi informaţii identice, dar să ajungă la concluzii diametral opuse. Aici se găseau rădăcinile reale ale erorii care a provocat dezastrul de la Pearl Harbor.

Cu toate acestea, în pofida calculării greşite şi naive a intenţiilor probabile ale japonezilor, administraţia americană nu era în totală necunoştinţă de cauză în ceea ce priveşte gândirea politică şi militară japoneză. În 1941, SUA puteau citi cele mai secrete coduri şi cifruri ale Japoniei. Toate mesajele diplomatice japoneze de înalt nivel puteau fi, teoretic vorbind, descifrate şi puse la dispoziţia planificatorilor apărării de la nivelul preşedintelui în jos. Numele de cod al acestui avantaj preţios era destul de potrivit, MAGIC, şi acoperea capacitatea de a intercepta şi de a descifra codurile şi transmisiile radio de nivel înalt ale guvernului japonez. În labirintul lumii spărgătorilor de coduri multe dintre secretele atacului de la Pearl Harbor au fost dezvăluite în avans.

În cadrul armatei, Signal Intelligence Service (SIS), condus de William F. Friedmann, un personaj devotat şi preocupat de ştiinţă, a preluat sarcina de a descifra codurile diplomatice japoneze.

Pentru a complica şi mai mult imaginea, o altă organizaţie americană SIGINT a reuşit să citească transmisiunile radio japoneze. La Washington, Marina americană îşi înfiinţase propria organizaţie strict secretă de descifrare a codurilor, cunoscută sub numele de „OP-20-G". Sub conducerea tăcutului şi neglijentului locotenent naval Laurence Safford, Marina americană şi-a început propriul program secret de interceptare a celor mai secrete mesaje ale Marinei japoneze. Nu există nicio dovadă că activităţile organizaţiilor SIGINT au fost coordonate.

Nici agenţia Armatei, nici cea a Marinei nu aveau încredere una în alta şi nu îşi împărtăşeau informaţiile. Aici se află o altă cauză a dezastrului ce avea să se petreacă pe 7 decembrie. Acordul interservicii încheiat între OP-20-G şi SIS spre sfârşitul anului 1940 aproape că depăşeşte orice închipuire. Safford, şeful de la OP-20-G, nota: „Am căzut de acord [cu SIS] să împărţim zilnic întregul proces diplomatic japonez, Marina preluând traficul din zilele fără soţ, iar Armata pe cel din zilele cu soţ... ulterior, Serviciul de Informaţii al Marinei şi Armata G2 au aranjat diseminarea lunară a mesajelor diplomatice japoneze către Casa Albă şi Departamentul de Stat, Marinei revenindu-i lunile fără soţ, iar Armatei cele cu soţ..."

În decembrie 1941, serviciile de informații americane reușiseră să descifreze codul operațiunilor navale japoneze, JN 25, și traficul diplomatic la nivel înalt al guvernului, MAGIC. Prin urmare, aveau acum capacitatea de a descifra și de a citi intențiile japonezilor înainte de atacul de la Pearl Harbor. Însă această informație nu a fost împărtășită.

Mai există multe alte aspecte ale „misterului de la Pearl Harbor" pe lângă utilizarea greșită și incompetentă a datelor rezultate din SIGINT. Autoritățile americane avuseseră acces la o mulțime de alte dovezi obținute din nenumărate alte surse.

Unul dintre agenții dubli folosiți de MI5 era Dusko Popov, un iugoslav având numele de cod „Triciclu" (referire la presupusa sa preferință de a distra două doamne în același timp), care a fost trimis de britanici să-i informeze pe americani. Triciclu primise unul dintre noile *microdot*-uri germane care conțineau instrucțiunile clare ale stăpânilor săi oficiali din Abwehr privitoare la prioritățile colectării informațiilor. Triciclu avea un lung chestionar care dovedea că nemții puneau întrebări în numele japonezilor.

O secțiune întreagă era dedicată amplasării, dispunerilor și apărării de la Pearl Harbor. Directorul de la FBI, J. Edgar Hoover, l-a chestionat pe Popov și nu a fost deloc impresionat. Chiar și semnificația unor perle cuprinse în lungul chestionar german, cum ar fi „Care este progresul dragei de la intrarea în golfurile estic și sud-estic [din Pearl Harbor]", au fost ignorate sau trecute cu vederea de Hoover. FBI era responsabil de securitatea și de contrainformațiile din Hawaii și, deoarece consulul general japonez utiliza un chestionar similar cu cel al lui Popov, ar fi fost de așteptat să fie mai atent. Însă Triciclu (a cărui viață privată era, ce e drept, cam dubioasă) a fost brusc trimis la plimbare de aparent mofturosul – și, cu siguranță, xenofobul – Hoover.

Dar, în 1941, la Washington, nimeni nu coordona serviciile de informații, nimeni nu a evaluat toate materialele provenite din surse și în niciun caz J. Edgar Hoover nu avea de gând să coopereze cu forțele armate și să le împărtășească informațiile pe care le avea.

Fără să vrea, chiar și Rusia lui Stalin a ajutat la conturarea imaginii pregătirilor japoneze. Ca parte a încercărilor disperate ale dictatorului sovietic de a evita un război pe două fronturi, Stalin a semnat pe 13 aprilie 1941 un pact de neutralitate sovieto-japonez, care le-a permis sovieticilor să se concentreze asupra graniței vestice și asupra inevitabilei amenințări naziste. Însă pactul le-a dat posibilitatea forțelor armate japoneze să se desfășoare nu în Siberia, ci în alte părți.

Pe măsură ce anul 1941 se scurgea, o confirmare suplimentară a intenţiilor războinice ale Japoniei a venit odată cu aşa-numitul semnal „Canton" interceptat la mijlocul verii, care conţinea lista ţintelor exacte pentru ceea ce a devenit ulterior faimoasa „Sferă Est-Asiatică de Prosperitate Comună". Deşi nu-i nega provenienţa, Serviciul de Informaţii al Marinei (Office of Naval Intelligence – ONI), i-a respins conţinutul, considerându-l o simplă „listă a dorinţelor" japonezilor, „expresia iluziile deşarte nutrite de Tokio" şi nicidecum un posibil avertisment legat de ţintele atacului – aşa cum a şi fost în realitate.

Examinând dovezile, trebuie să ne punem două întrebări-cheie. Prima: informaţiile disponibile până în data de 6 decembrie 1941 au identificat oare faptul că *Pearl Harbor* era o ţintă clară? A doua: a fost pregătit Pearl Harbor – şi dacă nu, de ce?

E important să ne amintim că Pearl Harbor a fost, în special pentru planificatorii strategici japonezi, un eveniment secundar. Nu s-a intenţionat nimic altceva decât un *blitzkrieg* aerian cu scopul de a neutraliza flota americană de pe flancul adevăratului atac japonez. Prima lovitură a fost concepută în aşa fel încât să fie capturate obiectivele economice din Asia de Sud-Est. Deşi greu de acceptat, Pearl Harbor nu a fost principala ţintă japoneză din ziua de 7 decembrie 1941.

Acest echilibru al priorităţilor strategice a fost puternic resimţit în consiliile de război ale japonezilor. De exemplu, în special personalul naval japonez a fost iniţial extrem de sceptic faţă de planul lui Yamamoto referitor la Pearl Harbor. Amiralul Nagano, şeful statului major naval, a autorizat atacul numai cu condiţia de a putea fi anulat în orice moment, fără să interfereze sau să pună în pericol alte operaţiuni strategice mai importante. Astfel, deşi au existat dovezi din belşug că Japonia urma să atace Orientul Îndepărtat, semnalele referitoare la orice fel de activitate din Pearl Harbor au fost în esenţă secundare comparativ cu planificarea atacurilor principale.

Un fapt-cheie legat de dezastrul informativ de la Pearl Harbor este acela că majoritatea dovezilor au fost ascunse de un aflux pozitiv de alte informaţii sosite în acelaşi timp. Ofiţerii de informaţii numesc „zgomot" această camuflare a indicatorilor vitali în mijlocul unui talmeş-balmeş de alte semnale. Pur şi simplu, larma celorlalte voci a acoperit materialul despre Pearl Harbor. După un atac surpriză, e relativ uşor să te întorci la dovezi şi să alegi indicatorii-cheie; aşa s-a întâmplat şi cu Pearl Harbor. Dar, la momentul acela, atenţia a fost atrasă de alte evenimente mai probabile.

La sfârşitul lui noiembrie 1941, aproape toţi comentatorii informaţi şi-au dat seama că presiunea diplomatică şi politica de îngenunchere a Japoniei eşuaseră şi că japonezii erau pregătiţi de război. Problema era că, deşi toată lumea recunoştea gravitatea iminentă a crizei internaţionale, comentatorii informaţi se concentrau asupra Thailandei, Malaeziei, Birmaniei şi Indiilor de Est Olandeze ca fiind cele mai probabile ţinte şi zona de operaţiuni a asaltului japonez. Dar nu încape îndoială că SUA au luat foarte în serios situaţia. Secretarul de război Stimson, acţionând în numele lui Roosevelt în timp ce acesta era în vacanţă în ultima săptămână din noiembrie 1941, a semnat un avertisment de „alertă de război" adresat tuturor comandamentelor americane pe 27 noiembrie. Versiunea OPNAV a acestui avertisment, trimisă de şeful operaţiunilor navale comandanţilor de flote din Atlantic şi Pacific, nu putea fi mai clară sau mai precisă:

> Această telegramă trebuie considerată un avertisment de război... o mişcare agresivă a Japoniei este aşteptată în următoarele zile.

De o importanţă crucială a fost continuarea:

> Organizarea forţelor de intervenţie navale indică o expediţie amfibie fie împotriva Filipinelor, fie împotriva peninsulei Kra [Thailanda] sau, poate, împotriva insulei Borneo...

N-a existat nicio menţiune despre Pearl Harbor.

Astfel, dintre cele două întrebări-cheie, la prima s-a răspuns limpede: în decembrie 1941, bilanţul dovezilor arăta că toţi cei care contau ştiau că războiul cu Japonia era iminent, dar, iar acest „dar" e crucial, comandanţii dispuneau de puţine informaţii lipsite de ambiguitate despre faptul că Pearl Harbor reprezenta un obiectiv clar, deşi se ştia că teritoriile americane ar fi putut constitui o ţintă.

Cercetările noastre se axează acum pe cea de-a doua întrebare legată de Pearl Harbor: erau pregătite comandamentele americane din Hawaii? Şi dacă nu, de ce? Acest subiect, aproape mai mult decât oricare altul, a făcut să curgă multă cerneală. Astăzi, Pearl Harbor reprezintă un model al atacului surpriză: marinarii inocenţi care se pregătesc să meargă la biserică într-o duminică dimineaţă sunt măcelăriţi de grindina perfidă a bombelor iscată din senin. Nu mai puţin de şase anchete separate au cercetat dezastrul de la Pearl Harbor, deşi numai una pare să fi fost la curent cu toate informaţiile disponibile.

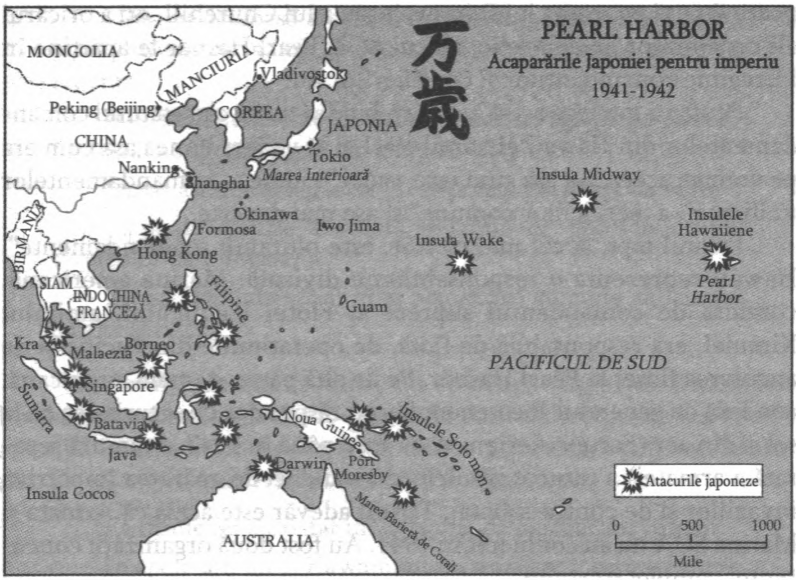

Roosevelt şi consilierii săi ştiau că urma să se întâmple ceva; dar n-au ştiut ce anume până în momentul în care a fost aproape prea târziu pentru a mai putea salva Pearl Harbor.

Churchill şi serviciul de informaţii britanic (GCCS), în special Biroul pentru Comunicaţii cu Orientul Îndepărtat, au împărtăşit omologilor americani informaţiile operative vitale relevante. Au transmis mai multe informaţii decât ar fi transmis în mod normal orice altă naţiune beligerantă unei ţări neutre. Nimeni nu pune la îndoială uşurarea resimţită de Churchill atunci când SUA s-au implicat în conflict sau încântarea sa în faţa declaraţiei de război nechibzuite pe care Hitler le-a făcut-o Statelor Unite. Dar nu există nicio dovadă că Churchill i-a indus deliberat în eroare pe colegii săi americani sau că a ştiut mai multe despre atacul de la Pearl Harbor decât Roosevelt. Ambele părţi cunoşteau o mulţime de lucruri despre ceea ce se întâmpla în gândirea japoneză oficială.

Motivele eşecurilor operaţionale şi tactice detaliate de la Pearl Harbor din dimineaţa zilei de 7 decembrie 1941 nu sunt, prin urmare, nici politice, nici strategice. Eşecurile informative de dinainte de Pearl Harbor s-au petrecut fără îndoială la nivel naţional, guvernamental. Însă problema „pregătirii" comandanţilor din Hawaii din acea zi nu

poate fi pusă pe seama lui Roosevelt sau a lui Churchill, ori a oricărui alt conspirator machiavelic; eşecul de la Pearl Harbor le aparţine în întregime comandanţilor şi consilierilor lor.

Pentru a înţelege acest lucru, trebuie să ne fie clar statutul comandamentelor din Hawaii din anul 1941 şi să vedem lumea aşa cum era pe vremea aceea, nu aşa cum este astăzi, o lume a „comandamentelor unificate", a „serviciilor comune" şi aşa mai departe.

Primul fapt, şi cel mai izbitor, este pluralul: „comandamente". Hawaii reprezenta o responsabilitate divizată: Marina americană, condusă de comandantul suprem al Flotei Pacificului, amiralul Kimmel, era responsabilă de flotă, de operaţiunile din Pacific şi de ancorarea flotei la Pearl Harbor. Pe de altă parte, Armata americană, condusă de generalul-locotenent Short, răspundea de securitatea de la sol şi din aer (Forţele Aeriene n-au fost, până în 1947, o ramură separată a armatei) a tuturor insulelor hawaiiene, de apărarea împotriva invaziilor şi de contra-sabotaj. Tristul adevăr este acela că Armata şi Marina SUA nu au conlucrat în 1941. Au fost două organizaţii concurente, complet separate.

Relaţiile dintre cei doi comandanţi şi oamenii lor erau distante. Marina se considera serviciul principal, iar despre Short credea că nu era decât puţin mai mult decât un comandant de garnizoană de rang superior al bazei sale navale. Nu exista un personal comun şi niciun fel de legătură eficientă între activele serviciilor de informaţii din insule ale Marinei şi Armată.

Un alt factor se impune, greu de apreciat în timpurile noastre, dar care poate fi înţeles pe loc. La fel ca Cipru pentru forţele armate britanice şi Tahiti pentru cele franceze, Hawaii a reprezentat un loc foarte confortabil de încartiruire. Reputaţia insulelor de paradis semitropical, cu soare, nisip şi alte delicii recreaţionale, era la fel de puternică în 1941 cum este şi astăzi. Pentru Marină, „Pearl" însemna acolo unde te întorci de pe marea agitată şi te relaxezi pe ţărm în timp ce navele sunt reechipate. Pentru Armată, Hawaii a fost, aşa cum spune colonelul Henry Clausen, avocatul însărcinat să ducă la îndeplinire investigaţia secretă a Departamentului Apărării asupra dezastrului, „o petrecere perpetuă".

Această viziune asupra stării de fapt din Hawaii înainte de Pearl Harbor este susţinută de un raport incriminator şi puţin cunoscut al colonelului H. S. Burwell din comandamentul hawaiian, datat iulie 1941.

Lipsa periculoasă a conştientizării unui posibil atac surpriză din partea inamicului în cazul „unui conflict brusc cu Japonia".

Mulţumirea de sine la toate nivelurile, bazată pe „obiceiurile adânc înrădăcinate din timp de pace".

Lipsa „atitudinii agresive" şi „a preocupării faţă de viitor".

Lipsa de atenţie acordată pe timp de pace funcţiilor serviciilor de informaţii.

Eşecul implementării unei planificări comune suficiente cu alte servicii.

Generalul-locotenent Short nu se ocupa singur de probleme. Marina americană, aflată sub comanda amiralului Kimmel, a exclus aproape intenţionat Armata de la deliberările flotei şi personalului său. De exemplu, potrivit investigaţiilor ulterioare:

Pe insule nu a existat un personal de planificare comun.

În apele din jurul Hawaiiului nu a existat o supraveghere radar comună.

Nu a existat o legătură oficială între Marină şi Armată.

A existat o politică deliberată a Flotei Pacificului de neaducere la cunoştinţa Armatei a informaţiilor SIGINT esenţiale (în special decizia-cheie de a nu comunica mai departe alerta de război finală a japonezilor, ori aşa-numitele mesaje „Winds Code" (codul vânturilor).

Neînţelegerile între Marină şi Armată referitoare la cine ar trebui să se afle la comanda „insulelor periferice", cum ar fi Guam şi Wake.

Confruntate cu un comandament divizat, cu lipsa unei legături reale şi cu ezitarea de a împărtăşi informaţii vitale, plus o stare de spirit obişnuită doar unui timp de pace, comună la toate nivelurile, nu pare deloc surprinzător că forţele armate americane din Hawaii erau nepregătite.

Pe măsură ce se scurgeau zilele de dinaintea tragediei, membrii serviciilor de informaţii americane şi aliate au devenit tot mai surescitaţi. La începutul lui decembrie, analizarea traficului a reperat în mod corect concentrarea flotelor de atac japoneze în Batavia, Thailanda şi Malaezia. Astfel, aflarea datei atacurilor a devenit o cerinţă-cheie. „Elementul esenţial al informaţiei", sau principala

cerinţă legată de informaţii, s-a redus în final la o întrebare simplă: când?

Pe 19 noiembrie, Tokio a emis o avertizare specifică destinată ambasadei sale din Washington, sugerându-i să asculte o transmisie radio specială „în cazul unei urgenţe [ruperea relaţiilor diplomatice] şi al întreruperii comunicaţiilor internaţionale". Acest lucru urma să fie realizat prin inserarea unui mesaj personal codificat în emisiunile de ştiri internaţionale pe unde scurte transmise de japonezi. Mesajele trebuiau camuflate sub aparenţa unor „rapoarte meteorologice" (de aici şi denumirea de „Codul vânturilor"), în care „VÂNT DINSPRE EST, PLOAIE" însemna o separare de SUA, iar „VÂNT DINSPRE VEST, SENIN" avea sensul de rupere a relaţiilor cu Imperiul Britanic. Această instrucţiune de pe 19 noiembrie a ordonat apoi distrugerea tuturor codurilor diplomatice secrete şi a cifrurilor de nivel inferior, personalul diplomatic trebuind să se pregătească de război. Mesajul a fost interceptat în timp util, apoi a fost citit de întregul personal al serviciilor de informaţii aliate.

E de la sine înţeles că, din acel moment, prioritatea numărul unu a serviciilor de informaţii americane şi aliate a devenit ascultarea mesajelor de tip „Vânturi". Asta a ajuns marea obsesie a serviciilor de informaţii în legătură cu povestea de la Pearl Harbor, iar întrebarea dacă au fost vreodată transmise mai dăinuie şi azi.

Pe 3 decembrie, Biroul Marinei l-a alertat pe amiralul Kimmel în Hawaii privitor la două semnale cruciale:

> Au fost primite informaţii extrem de credibile, potrivit cărora instrucţiuni categorice despre priorităţi au fost transmise ieri către posturile diplomatice japoneze de la Hong Kong, Singapore, Batavia, Manila, Washington şi Londra cu scopul de a distruge imediat majoritatea codurilor şi cifrurilor şi de a arde toate celelalte documente confidenţiale şi secrete.

Al doilea mesaj, de la Washington către Kimmel, aflat în Hawaii, ar fi trebuit să tragă şi mai multe semnale de alarmă.

> ...Tokio Întâi Decembrie a transmis ordin la Londra, Hong Kong, Singapore, Batavia şi Manila să distrugă „maşina". „Maşina" din Batavia a fost deja trimisă înapoi la Tokio. Doi decembrie Washington a mai ordonat să se distrugă toate copiile, în afară de una, ale celorlalte sisteme şi toate documentele secrete...

Atunci când ambasada primeşte ordin să distrugă toate codurile şi cifrurile şi, mai important, maşinile de criptare, nu poate exista decât o singură explicaţie: ambasada e pe cale de a fi retrasă, iar relaţiile diplomatice rupte. Odată dispărute maşinile de criptare, nu mai există întoarcere. Distrugerea maşinilor de cifrare şi criptare este una dintre ultimele „avertizări de război" ale analiştilor din domeniul informaţiilor.

Din acea înregistrare cunoaştem faptul că personalul serviciilor de informaţii din Hawaii a primit această interceptare.

Din păcate, nu există nicio dovadă că amiralul Kimmel a transmis această informaţie vitală omologului său din Armată, omul responsabil de apărarea insulelor Hawaii, generalul-locotenent Short. Privind retrospectiv, după ani de zile, pare să fi existat în acele ultime zile o accelerare aproape tragică în direcţia dezastrului. În barăcile sale de pe ţărm, o garnizoană paşnică a organizat şedinţe în care s-a decis că nu existau suficienţi specialişti care să opereze noile radare de supraveghere mai mult de trei ore pe zi şi că nu exista nici posibilitatea de a cere Washingtonului mai multă mână de lucru specializată care să fie postată în Hawaii pentru a pune bazele unei cooperări la nivel inferior cu Marina. Ca o măsură provizorie de contracarare a sabotajelor, toate avioanele de la baza aeriană Hickham Field au fost aranjate aripă lângă aripă pentru a putea fi păzite mai bine. Efectul a fost tragic, creându-se ceea ce o generaţie ulterioară de planificatori militari a numit „un mediu bogat în ţinte" pentru avioanele japoneze care coborau în picaj.

A existat şi o ultimă şansă ca insulele Hawaii să poată fi salvate de această flotă japoneză combinată care navigase în secret din nordul Japoniei pe 26 noiembrie, iar acum se apropia de insulele Hawaii dinspre apele pustii, învăluite în ceaţă ale Pacificului de Nord-Vest, programându-şi sosirea odată cu ivirea zorilor din ziua de 7 decembrie. Dacă SUA şi-ar fi dat seama la timp de intenţiile clare de atac ale japonezilor, Hawaii încă ar mai fi putut fi avertizat.

Din fericire pentru specialiştii serviciilor de informaţii, pe măsură ce criza se adâncea, a devenit tot mai semnificativ un indicator politic clar al cursului probabil al viitoarelor evenimente. Japonezilor li se comunicase o serie finală de propuneri diplomatice de a găsi o soluţie de pace prin intermediul SUA, iar răspunsul lor urma să fie crucial. Da sau nu: pace sau război. Toate eforturile au fost îndreptate spre ascultarea şi decriptarea oricărei replici japoneze. O dată în plus, spărgătorii de coduri MAGIC nu au dat greş.

Autorităţile americane au fost alertate prin *siginterii* săi că ambasada japoneză de la Washington urma să primească, pe 6 decembrie 1941 sau în jurul acestei date, un mesaj strict secret, alcătuit din 14 părţi, de la Ministerul de Externe japonez. Mesajul trebuia transmis oficial autorităţilor americane ca fiind „răspunsul japonezilor". Momentul transmiterii exacte a mesajului către SUA urma să fie trimis într-un mesaj separat. Spărgătorii de coduri americani, utilizând accesul MAGIC la codurile diplomatice japoneze, puteau intercepta şi citi acest mesaj vital imediat după ce ajungea la ambasada japoneză din Washington. Faptul că americanii aveau să cunoască anticipat conţinutul acestuia le putea oferi câteva ore vitale pentru o avertizare.

Ceea ce s-a întâmplat cu „mesajul alcătuit din 14 părţi" a fost ultima verigă a unui lanţ al conducerii eronate, al proastei organizări, al ciorovăielilor birocratice şi al lipsei cronice de personal ce au caracterizat saga de la Pearl Harbor.

Pe 6 decembrie, cam pe la 22:00 ora Washingtonului, un curier al Marinei i-a dus preşedintelui Roosevelt primele 13 părţi ale răspunsului japonez. Preşedintele le-a citit împreună cu consilierul său, Harry Hopkins. Amândoi au parcurs cu atenţie textul în limba engleză, iar Roosevelt a comentat: „Asta înseamnă război..."

Târziu în noapte, la Washington, curierul naval, locotenentul comandor Kramer, le-a dus mesajul şi altor ofiţeri navali superiori cu autorizarea corespunzătoare de acces, apoi, la întoarcerea în biroul SIGINT al Marinei, văzând că nu sosise şi a paisprezecea parte a mesajului, s-a dus acasă să se culce pe la ora 01:00, duminică, 7 decembrie, încheindu-şi astfel ziua de muncă de 12 ore.

În cadrul serviciilor de informaţii ale Armatei, acelaşi mesaj a avut parte de un tratament specific. De data asta, semnalul a fost descifrat, iar cei doi ofiţeri de cart, colonelul Rufus Bratton, şeful Secţiei pentru Orientul Îndepărtat, şi adjunctul său, locotenent-colonelul Carlisle C. Dusenbury, au aşteptat sosirea textului integral. La ora 21:30, aşa cum se întâmplase şi în cazul Marinei, cruciala parte a paisprezecea întârzia să sosească. Dar, spre deosebire de omologul său din Marină, şeful secţiei de informaţii a armatei, Bratton, nu era pregătit să aştepte ca, sâmbătă noaptea, să facă cu maşina un tur al cinelor din Washington. Plictisit şi obosit (pentru că lucrase multe ore, pe măsură ce criza japoneză se accentuase), Bratton s-a dus acasă să se culce, ordonându-i adjunctului său „să-i arate mesajul integral generalului Marshall" (şeful Statului-Major al Armatei).

Pe la miezul nopții, Dusenbury a primit și ultima parte, cea de-a paisprezecea, a instrucțiunilor secrete transmise de Tokio ambasadei sale de la Washington. Aceasta prevedea ca ambasadorul japonez să rupă relațiile cu Washingtonul fix la ora 13:00 Eastern Standard Time (Hawaii este cu șase ore în urma EST – ora 13:00 la Washington este 07:00 la Pearl Harbor).

Primind ultima parte a îndelung așteptatului mesaj, Dusenbury a încercat să-l contacteze pe generalul Marshall. Nu l-a putut localiza, așa că a decis să se ducă la culcare pe la ora 01:30. S-a gândit că mesajul putea fi transmis părților interesate duminică dimineață. În timp ce Washingtonul dormea, s-au pierdut nouă ore prețioase din timpul de alertare.

Duminică dimineața devreme, adevărul s-a limpezit pentru jucătorii-cheie. Președintele Roosevelt a citit cea de-a paisprezecea secțiune înmânată de Marină și a spus: „Se pare că japonezii au de gând să întrerupă negocierile..."

Textul era următorul: „Guvernul imperial japonez regretă că trebuie să înștiințeze guvernul american că, având în vedere atitudinea guvernului american, nu se poate trage decât concluzia că este imposibil să se ajungă la un acord prin negocieri normale..."

Din fericire, șefii de servicii ai președintelui nu erau la fel de neglijenți în privința mesajului cum au fost subordonații lor. Semnificația termenului limită pentru Washington le-a devenit imediat evidentă atât amiralului Stark, cât și generalului Marshall, care au schițat o avertizare pentru a fi trimisă urgent în Hawaii, ca și în toate celelalte comandamente din Pacific. Textul comun era următorul: „Japonezii au prezentat la ora 1 pm [13:00] Eastern Standard Time, astăzi, ceva ce echivalează cu un ultimatum. De asemenea, au ordin să distrugă imediat mașina de criptare. Nu știm ce semnificație are ora stabilită, dar, în consecință, rămâneți în alertă..."

Un astfel de mesaj din partea unei autorități de comandă naționale nu este doar o umbrelă împotriva oricărui tip de comitet de anchetă viitor. Un comandant regional poate utiliza un astfel de mesaj pentru a face pașii pe care-i consideră potriviți, mai ales într-un moment în care chiar și presa titrează că războiul e iminent. Mesajul primit de la Washington le-a conferit libertatea de a acționa așa cum credeau de cuviință: „în consecință, rămâneți în alertă". Flota putea fi pregătită pentru lansarea la apă; Armata și Forțele Aeriene ale Armatei puteau trece la codul roșu de alertă, distribuind muniție. De atunci încoace, ofițerii profesioniști pretind că exact asta ar fi făcut la

primirea unui asemenea mesaj de la şeful Armatei sau al Marinei, având în vedere tensiunea internaţională de pe vremea aceea şi cunoaşterea curentă a evenimentelor.

Din păcate, mesajul n-a fost trimis la timp.

Marshall a emis semnalul la 11:30, ora Washingtonului, însă centrul de mesaje al Departamentului de Război nu a putut trezi Hawaii prin radioul securizat. În consecinţă, avertismentul crucial al lui Marshall a trebuit trimis, codificat corespunzător, sub formă de telegramă Western Union la San Francisco, iar de acolo, prin radioul comercial RCA, la Honolulu. Mesajul a fost înregistrat la 12:01 ora Washingtonului (06:01 în Hawaii). În momentul în care avertismentul final al lui Marshall a ajuns în Hawaii, predat de un mesager pe motocicletă la cartierul general al lui Short, la 17:45 ora Washingtonului (11:45 în Hawaii), raidurile aeriene începuseră deja. Aparent, curierul RCA s-a scuzat pentru că transmiterea unei telegrame durase mai mult decât era normal, dar, a spus el, fusese nevoit să se „adăpostească de un raid aerian".

Lanţul de avertismente ale serviciilor de informaţii a eşuat total şi, în ciuda încercărilor inutile de ultim moment de a alerta Hawaiiul, japonezii s-au năpustit asupra flotei americane şi a bazelor de la sol nepregătite. În timp ce undele de şoc seismice ale atacului japonez reverberau în jurul Pacificului, alţi indicatori destul de clari au căpătat o semnificaţie nouă. Motivul pentru care au fost ignoraţi rămâne încă un mister. Ce s-a întâmplat cu unele dintre acele avertismente rămâne un mister şi mai mare.

Pe 2 şi 3 decembrie, o navă comercială de linie, SS *Lurline*, a companiei de transport Matson, monitorizase ca de obicei frecvenţele radio din nordul pustiu al Pacificului în timp ce-şi croia drum spre vest, în direcţia Honolulu, după ce ridicase ancora din San Francisco. Brusc, pe 2 decembrie, radiotelegrafistul său a fost năpădit de semnale puternice în codul naval japonez pe frecvenţa maritimă joasă. Telegrafistul navei a putut identifica indicativul de apel al cartierului general al Marinei japoneze („JCS"), urmărindu-i poziţia în următoarele două zile. Telegrafistul a folosit goniometria pentru a reprezenta semnalele care plasau o puternică forţă navală japoneză ce transmitea de undeva de la nord-vest de Hawaii, apoi continua încet *spre est*.

Atunci când, după două zile, nava de linie a acostat în Hawaii, cei doi telegrafişti ai marinei comerciale s-au dus imediat la Biroul de Informaţii al Marinei, la cartierul general al Flotei Pacificului,

condusă de amiralul Kimmel, i-au predat direct ofiţerului de serviciu jurnalele de bord originale şi l-au informat în legătură cu ceea ce auziseră. Jurnalele de bord n-au mai fost văzute de atunci şi nu există nicio dovadă că Marina SUA a primit vreodată vreun avertisment.

O altă curiozitate este povestea îndelung aşteptatelor mesaje „Winds", pe care le căutau toţi cei care erau la curent. De obicei, în timp ce bombele cad şuvoi din cer şi luptele erup, *toate* luminile indicatorilor electronici moderni şi toate plăcile de avertizare sunt roşii. În mod ironic, în vreme ce avioanele Marinei japoneze se îndreptau mugind spre Pearl Harbor, cel mai căutat indicator dintre toate a rămas cu îndărătnicie *verde*.

Lucru ciudat, deoarece, pe 4 decembrie, radiotelegrafistul Marinei, Ralph Briggs, un operator calificat, vorbitor de japoneză, a interceptat codul telegrafic pentru „VÂNT DINSPRE EST, PLOAIE" (*Higashi no caze ame*) în timpul unui buletin meteo oficial de rutină. L-a înregistrat conştiincios şi l-a transmis prompt prin circuitul securizat TWX la Biroul de Informaţii al Flotei comandantului Safford din Pearl Harbor. Briggs a primit ulterior de la Marină patru zile de permisie, ca recompensă oficială pentru „primul om care a interceptat Mesajul Winds". Întâmplarea este confirmată de faptul că Briggs era acasă în Cleveland, Ohio, atunci când au atacat japonezii. Briggs se află pe o înregistrare din 7 decembrie, când spune „că japonezii trebuie să fi avut parte de o surpriză teribilă, deoarece Pearl Harbor ştia că sosesc".

Safford şi Briggs erau convinşi că primiseră şi raportaseră „Mesajul Winds" vital care indica faptul că ţinta era reprezentată de Statele Unite. Dar, în acea săptămână cumplită de după atacul japonez, o agenţie necunoscută (probabil la ordinul directorului Serviciului de Informaţii al Marinei) a distrus un număr semnificativ de semnale-cheie şi de documente în încercarea disperată de a nega orice cunoaştere anticipată a evenimentelor. Un număr necunoscut de documente strict secrete au fost scoase în mod misterios din seifurile de pe „a doua punte" din clădirea Marinei.

Este posibil ca o copie a „Mesajului Winds" trimisă de Safford la Washington din Hawaii să fi ajuns acolo, printre alte documente sensibile, dar fără să plece mai departe. E posibil să fi fost unul dintre mesajele stânjenitoare aflate în seiful ofiţerului de informaţii al Marinei. Nu vom şti niciodată. Anchetele oficiale ale Washingtonului au negat mereu existenţa vreunui „Mesaj Winds". Cu toate acestea,

Briggs şi-a primit „recompensa specială" sub forma celor patru zile de permisie; dacă nu pentru „Mesajul Winds", atunci pentru ce?

Un alt mister curios legat de Pearl Harbor n-a fost deslușit niciodată într-un mod satisfăcător. În vreme ce perspectiva războiului se întrevedea la orizont, serviciile de informaţii aliate din jurul Pacificului au început să improvizeze între ele legături neoficiale tot mai strânse, şi asta din motive evidente. Deşi Olanda fusese invadată de nemţi în mai 1940, Indiile de Est Olandeze au menţinut în funcţiune o administraţie colonială independentă şi eficientă. Mai important însă, aveau acreditare diplomatică în calitate de reprezentanţi ai guvernului olandez în exil, acum cu sediul la Londra.

Unul dintre ofiţeri era căpitanul din Marina Regală olandeză Johann Ranneft. Marina americană i-a acordat lui Ranneft accesul facil şi neoficial pe care ataşaţii se străduiau din greu să-l obţină, dar de care aveau parte atât de rar. Ranneft nu era numai un prieten valoros, ci şi, în ochii ofiţerilor navali din Washington, un coleg, un ofiţer superior de marină şi deloc o ameninţare la adresa intereselor americane (chiar dimpotrivă), fiind recunoscut ca un „băiat bun". În consecinţă, Ranneft a văzut de obicei mai mult decât îi era dat să vadă unui străin. Olandezul a ţinut şi un jurnal oficial. Însemnările sale sunt interesante.

Pe 6 decembrie, căpitanul Ranneft s-a dus la Serviciul de Informaţii al Marinei de pe „a doua punte" a cartierului general al Marinei. Cu câteva zile înainte, în timpul unei vizite de rutină pe „Puntea a Doua", doi ofiţeri de informaţii relativ începători îi arătaseră ruta unei formaţii de portavioane japoneze în Pacificul de Nord. Spre surpriza lui, diagrama le localiza la est de Japonia, îndreptându-se spre Alaska şi insulele Aleutine. Ranneft a fost uimit şi a notat în jurnalul său oficial. „... ONI. Ei îmi arată pe hartă poziţia celor două portavioane japoneze. Au plecat din Japonia pe un traseu spre est..."

Apoi, două zile mai târziu, îi întreabă pe amiralul Wilkinson, şeful Serviciului de Informaţii al Marinei, şi pe şeful biroului de traduceri SIGINT, locotenent-comandorul Kramer: „Ce se întâmplă cu cele două portavioane? Unde sunt indivizii ăia?" Cineva (Ranneft nu-şi amintea cine) a indicat o poziţie pe diagramă aflată la aproximativ 400 de mile nautice la nord de Insulele Hawaiiene. Ranneft era uimit, dar a presupus că, aşa cum relatează în însemnarea din jurnal făcută în ziua de 6 decembrie 1941, „eu, unul, n-o iau în seamă, deoarece cred că toată lumea din Honolulu este 100% alertată, aşa cum sunt şi toţi cei din ONI".

Ranneft a plecat de la cartierul general şi de la Serviciul de Informaţii al Marinei şi, în aceeaşi zi, a raportat guvernului olandez în exil la Londra, printr-o telegramă oficială, tot ce aflase între timp. Mărturia lui Ranneft n-a fost citită niciodată în cadrul anchetelor oficiale ulterioare având ca subiect Pearl Harbor. Serviciul de Informaţii al Marinei din Washington a negat cu hotărâre că ar fi ştiut unde se află portavioanele japoneze şi cu siguranţă că nu există nicio dovadă că l-ar fi informat pe amiralul Kimmel de existenţa unei puternice forţe navale la 400 de mile nautice spre nord de principala bază şi loc de ancorare al Flotei Pacificului.

Ceea ce-i conferă acestei poveşti un caracter şi mai tragic este faptul că Kimmel, un amiral cu două stele şi cu un ridicat nivel de profesionalism, care fusese recent promovat să acţioneze ca amiral cu patru stele (un salt remarcabil), a discutat de fapt despre locaţia portavioanelor japoneze cu personalul său în ziua de 2 decembrie. Fiind informat că Serviciul de Informaţii Navale al Flotei nu avea nicio idee despre locaţia portavioanelor, Kimmel a observat sec: „Deci pot da ocol Capului Diamant (intrarea în Pearl Harbor) în orice moment?" Un membru al personalului său, oarecum stânjenit, se pare că ar fi răspuns că „ei sperau că-i vor localiza înainte de asta, domnule amiral". În condiţiile date, acest schimb de replici capătă un caracter deosebit de usturător.

După mulţi ani, în 1960, Ranneft, acum amiral, a încercat să discute subiectul cu amiralul Stark (ofiţerul naval superior aflat la Washington în timpul misiunii lui Ranneft din 1941). Când Stark a realizat de ce voia Ranneft să-l vadă, a anulat brusc întâlnirea şi a refuzat să stea de vorbă cu ofiţerul olandez.

Pentru a încheia acest catalog al misterelor legate de Pearl Harbor, avem în fine curioasa mărturie a unui vânzător de ziare. În dimineaţa zilei de duminică, 7 decembrie 1941, Tom Nichols, care avea 16 ani, i-a lăsat un exemplar din *Washington Times Herald* unuia dintre clienţii săi regulaţi, ataşatul naval japonez care locuia la ultimul etaj al clădirii de pe Connecticut Avenue nr. 3601 din Washington, DC. Spre surpriza lui, doi puşcaşi marini voinici, în uniformă, stăteau de pază în faţa uşii ataşatului şi au primit ziarul adus de băiat. Nimeni nu a explicat vreodată cine a ordonat o pază specială, în zori, în faţa apartamentului ataşatului japonez în ziua de 7 decembrie 1941; ori, poate şi mai semnificativ, *de ce* a fost ordonată organizarea unei paze. Nici măcar preşedintelui nu-i fusese arătată, la momentul livrării acelui ziar, partea a paisprezecea a mesajului legat

de „încheierea negocierilor diplomatice". Cu toate acestea, puşcaşii marini primesc de obicei ordine de la Departamentul Marinei. Nu a fost oferită niciun fel de explicaţie a acestei poveşti secundare legate de evenimentele din 7 decembrie 1941.

Pentru analistul din domeniul informaţiilor, Pearl Harbor este unic. Este vorba de o poveste a oportunităţilor ratate, a informaţiilor ignorate şi a cârpelilor birocratice de pe cuprinsul unei broderii ample şi tragice. Întregul mister mai este condimentat şi cu o slabă, dar persistentă posibilitate legată de existenţa unei conspiraţii sau a unei muşamalizări. Nu mai puţin de şase anchete naţionale majore au întârziat asupra fiecărui detaliu al tragediei, toate având un scop similar: cine ştia, ce ştia şi când?

Dintre ele, numai ancheta strict secretă MAGIC, a avocatului colonel Clausen, a avut acces la toate faptele şi, mai important decât orice, la traficul SIGINT supravieţuitor. Prin urmare, nu pare deloc surprinzător că concluzia lui Clausen diferă radical, în câteva privinţe-cheie, de atacurile anchetelor politice iniţiale, care par să fi fost organizate în principal pentru atribuirea vinelor sau pentru găsirea unor ţapi ispăşitori. Din păcate, la fel ca în cazul multor informaţii SIGINT din al Doilea Război Mondial, faptele reale au rămas clasificate până când, în 1992, Clausen a rupt tăcerea care dura de 50 de ani.

Reconstituind cu meticulozitate povestea în 1945, în principal zburând peste tot prin lume şi punând sub nasul uimiţilor membri ai personalului din 1941 interceptările SIGINT strict secrete, Clausen a descoperit că mulţi oameni ştiuseră mult mai mult decât admiseseră în faţa diverselor anchete oficiale, majoritatea neprimind permisiunea de a citi materialul SIGINT clasificat, păstrat pe baza unei foarte ermetice clauze „necesar de ştiut".

Unul dintre cele mai mari pericole din lumea serviciilor de informaţii este secretomania excesivă. Principiul necesităţii de a cunoaşte sau „compartimentarea specială", desemnat să menţină sub un control strict accesul la informaţii delicate, deşi este o parte vitală a securităţii, poate fi totodată şi o politică foarte periculoasă, din două motive.

Mai întâi, decidenţilor-cheie li se interzice uneori accesul la informaţii pe motivul că „nu e necesar să ştie". Aşa s-a întâmplat cu generalul-locotenent Short în Hawaii, în 1941, care nu a primit acces la toate SIGINT disponibile şi cu siguranţă nu a ştiut că Marina

desluşea intenţiile japonezilor. Această ignoranţă *trebuie* să-i fi afectat deciziile luate înainte de 7 decembrie 1941. De asemenea, refuzul amiralului Kimmel de a-i arăta propriile informaţii colegului comandant de pe insulă devine aproape de înţeles. Short nu era autorizat să cunoască cele mai sensibile secrete ale Marinei. Dacă la asta se adaugă faptul că nici Kimmel însuşi nu vedea tot ce intercepta Marina (pentru că maşina sa personală de citit coduri MAGIC fusese ridicată la începutul lui 1941 ca parte a unui schimb ultrasecret cu serviciile de informaţii britanice), este clar că ambii comandanţi din Hawaii au fost luaţi pe neaşteptate într-o foarte mare măsură. Problema a fost agravată de organizarea necoordonată, în 1941, a serviciilor de informaţii naţionale. Nu au existat analişti care să evalueze toate informaţiile disponibile SUA şi care să raporteze direct preşedintelui. Nicio agenţie nu a văzut totul şi nici nu a raportat semnificaţia informaţiilor.

În al doilea rând, mentalitatea derivată din excesul de secrete poate fi folosită uneori pentru a ascunde erori. Pare destul de probabil ca, după Pearl Harbor, atât din motive corecte, cât şi din motive eronate, secretele să fi împiedicat o evaluare cinstită şi detaliată a faptelor. Indiferent de raţionamentele lui Clausen, este clar că responsabilitatea nu poate fi pusă, în exclusivitate, în cârca nefericiţilor comandanţi din Hawaii. Prin urmare, întrebarea este următoarea: a fost folosită „securitatea naţională" pentru ascunderea secretelor vitale câştigării războiului (anume că SUA citeau mesajele japoneze codificate) faţă de un inamic sau pe post de scuză pentru a camufla greşeli stânjenitoare şi explozive din punct de vedere politic?

Mai există o motivaţie a dezastrului, probabil una psihologică. În 1941, toţi experţii *ştiau* că Pearl Harbor nu putea fi atacat. Baza Flotei Pacificului era prea departe de Japonia sau de orice alt duşman posibil, era prea sigură şi bine apărată, iar colinele şi ancorajul la mică adâncime din jur făceau imposibil din punct de vedere tehnic un atac cu torpile. La momentul acela, era acceptată ideea că Pearl Harbor era invulnerabil.

Din păcate, ceea ce fusese adevărat în 1939 nu mai era valabil în 1941. Pe 11 noiembrie 1941, Marina Regală britanică a prins ancorată flota de luptă italiană din Marea Mediterană la Taranto, în sudul Italiei, după care a urmat unul dintre cele mai eficiente şi mai puţin cunoscute atacuri din al Doilea Război Mondial. Unsprezece torpile speciale trase din învechitele biplane Swordfish au scufundat trei nave de luptă italieneşti, două crucişătoare grele şi au neutralizat

marina lui Mussolini după un atac îndrăzneţ lansat de pe portavioanele britanice din largul coastei.

O trăsătură americană frecvent întâlnită, remarcată adesea şi de prieteni, şi de duşmani, este sindromul „nu s-a inventat aici". Americanii au tendinţa să se încreadă numai în ideile şi în creaţiile americane şi să ignore – sau să respingă – realizările altora, indiferent dacă e vorba de arme, mărfuri sau chiar de emisiuni de televiziune. Marina americană a ignorat practic lecţia de la Taranto. Pe de altă parte, Marina Imperială japoneză a recunoscut că a fost o neîndoielnică şi remarcabilă victorie strategică şi a pornit la drum cu intenţia de a recrea succesul britanic. Iată cum sună exprimarea folosită de personalul naval japonez: „Taranto a făcut în aşa fel ca Pearl Harbor să fie realizabil."

În particular, aviatorii Marinei japoneze erau curioşi să afle cum de putuse Marina Regală să lanseze torpile din aer care să ajungă la un asemenea ancoraj la mică adâncime. Prin încercări şi greşeli, japonezii au descoperit că torpilele puteau fi modificate astfel încât să iasă imediat la suprafaţă şi nu să „se scufunde" după aruncare, cu condiţia să fie echipate cu aripi subacvatice speciale. Extraordinarele torpile japoneze, deja cele mai bune din lume, au fost dotate şi testate la sfârşitul anului 1941 cu aripi speciale pentru aruncarea din aer. Au funcţionat şi, dintr-odată, atacul asupra flotei ancorate în apele puţin adânci de la Pearl Harbor a devenit o posibilitate practică. A fost vorba de un element de TEHINT pe care SUA nu l-au descoperit decât atunci când a fost prea târziu, deşi, ca o ironie, dacă ar fi întrebat, informaţia le-ar fi fost furnizată pe gratis de Marina Regală. Atunci însă, în starea de automulţumire şi de izolare de la Pearl Harbor din 1941, Marina americană a crezut că nu prea are de învăţat mare lucru. Japonezii nu au fost însă de aceeaşi părere.

Oricare ar fi psihologia surprizei tehnice din 1941, atacul de la Pearl Harbor poate fi analizat prin referirea directă la ciclul informaţiei. Examinarea acestui sistem esenţial de planificare a informaţiei arată clar deficienţele şi scăpările serviciilor de informaţii şi ale sistemului de avertizare american existente în 1941.

A existat oare o cerinţă generală legată de serviciile naţionale de informaţii?

Nu; deşi toţi jucătorii-cheie ştiau că războiul cu Japonia era fie o posibilitate, fie un eveniment iminent, şi deşi fiecare organizaţie pare să se fi ocupat de colectarea informaţiilor pe cont propriu, nu există

nicio dovadă că ar fi fost vorba de o cerință la nivel național legată de colectarea coordonată a informațiilor.

A existat un plan de colectare?

Din nou, răspunsul e nu. În cadrul agențiilor specializate, colectarea informațiilor era evident planificată și repartizată (de pildă, Serviciul de Informații al Marinei era interesat de flota japoneză, FBI căuta spioni japonezi etc.). Dar nu era niciodată integrată, iar resursele erau duplicate sau irosite.

Erau resursele colectate coordonate și distribuite?

Nu. Fiecare serviciu sau agenție își făcea treaba individual, fără legătură cu celelalte. De exemplu, în 1941, agentul FBI care răspundea de Honolulu era Robert L. Shivers. Principala sa preocupare era securitatea: spioni, sabotaj și activitate subversivă. Deoarece în insulele Hawaii exista o populație japoneză numeroasă, FBI lua foarte în serios această sarcină, în ciuda faptului că Hoover desconsidera chestionarul Abwehrului aflat în posesia lui „Triciclu". Pentru a fi sigur de ușurința sistemului de lucru, Shivers a stabilit o legătură săptămânală cu omologii săi din insule, comandantul Joe Rochefort din Marina americană și locotenent-colonelul George Bicknell din serviciul G2 al Armatei (Informații). Shivers era interesat în special de consulul general japonez din Hawaii, așa că a fost cuprins de emoție atunci când a aflat că Serviciul de Informații al Marinei urmărea în secret, de peste un an, telefonul din biroul demnitarului japonez. Interceptările telefoanelor erau în mod oficial specialitatea internă a FBI, așa că Shivers a decis să adauge și propria lui linie la cea a consulului general japonez. Din păcate, compania de telefoane l-a informat imediat pe „ascultătorul" inițial, căpitanul Mayfield din Marina americană, că o altă agenție federală voia să intre pe fir. Îngrijorat din cauza încălcării securității și preocupat de repercusiunile politice în cazul în care japonezii ar fi aflat că erau ascultați, pe 2 decembrie 1941 Mayfield a decis să renunțe și a ordonat stoparea oricăror interceptări ale telefonului consulului general japonez. Însă lui Shivers nimeni nu i-a spus nimic, așa că nu a continuat interceptările pentru FBI. În consecință, în ultima săptămână de dinaintea atacului, nicio agenție americană nu i-a mai interceptat pe diplomații japonezi din Hawaii: și nimeni nu și-a dat seama că interceptările se opriseră.

Au fost colaționate informațiile într-un format accesibil și eficient?

Din nou, răspunsul este nu. Serviciile și agențiile individuale și-au ascuns comorile, fără să le mai intereseze imaginea de ansamblu

și, în cazul în care au făcut-o, le-au raportat independent stăpânilor lor. În jargonul modern al serviciilor de informații, nu a existat o „bază de date integrată" despre japonezi.

Informațiile disponibile au fost interpretate corect?

Răspunsul la această întrebare este da *și* nu. De exemplu, SIGINT MAGIC au fost corect evaluate și interpretate, indicând războiul cu Japonia. Totuși, locația flotei combinate de portavioane a japonezilor a fost fie ignorată, fie greșit înțeleasă de către Serviciul de Informații al Marinei. Însă majoritatea informațiilor primite par să fi fost corect înțelese. Se pare că problema a constat în faptul că, deși semnificația lor a fost înțeleasă, *implicațiile* au fost ignorate sau trecute cu vederea. Întreaga psihologie instituțională de la vremea aceea trebuie să fi fost influențată de disprețul total față de japonezii asiatici. Interpreții americani ai informațiilor – de la toate nivelurile, adică de la președinte în jos – i-au subestimat total pe japonezi, atât ca luptători, cât și din punct de vedere tehnologic.

Informațiile interpretate au fost transmise prompt decidenților?

Răspunsul trebuie să fie un „Nu" apăsat, de la un capăt la altul. Astfel, președintele și Washingtonul nu au fost alertați din timp, pentru a putea acționa, în legătură cu episodul final al mesajului compus din paisprezece părți; amiralul Kimmel și Hawaii au rămas neavertizați în ultimul moment; indicatorii navali operaționali vitali au dispărut între Hawaii și Departamentul Marinei; și, din păcate, comandantului armatei din Hawaii se pare că i-a fost ascuns totul. Diseminarea informațiilor înainte de Pearl Harbor nu e doar o poveste tristă, ci și una de groază. Nu a existat o integrare a materialului obținut din toate sursele, niciun fel de „evaluare a surselor" și nicio informare a celor care „trebuiau să știe".

Dacă e să existe un singur factor care să lege toate aceste eșecuri ale serviciilor de informații americane din 1941, atunci el se regăsește în sintagma „integrarea tuturor surselor". Astăzi, este o axiomă faptul că un singur colectiv de evaluare și repartizare a sarcinilor trebuie să coordoneze și să integreze la cel mai înalt nivel efortul informativ național, la fel ca orice altă resursă deficitară.

Acest principiu este ușor de declarat, dar extrem de dificil de realizat. Fiecare agenție își are propriul monopol asupra unor secrete și, totodată, fiecare agenție este deosebit de reținută atunci când vine vorba de a le destăinui colegelor sale, și asta din două motive, unul foarte bun, iar altul foarte rău. Motivul lăudabil este, invariabil,

securitatea. Un secret împărtăşit unei alte agenţii, în absenţa celei mai stricte „nevoi de a şti", este considerat de obicei o potenţială pierdere a controlului asupra unei surse vitale şi, prin urmare, a discreţiei; mult mai bine este „să nu riscăm compromiterea celor mai bune atuuri ale noastre".

Al doilea motiv este mai puţin edificator, dar mai uşor de înţeles. Orice agenţie birocratică ce deţine un monopol asupra unei surse secrete îşi poate garanta sieşi, invariabil, accesul la politicieni, influenţă, putere şi resurse, exprimat de obicei în bugetul tot mai mare de care dispune. În permanenta luptă birocratică pentru avantaj politic, agenţiile ezită să-şi împărtăşească victoriile cu alţii şi sunt extrem de dornice să acapareze mai multe birouri de pe coridoarele puterii.

Asta pune o enormă responsabilitate pe umerii ultimilor decidenţi, care sunt invariabil politicieni, aleşi sau de alt tip, deoarece sunt singurii oameni cu autoritate şi control asupra resurselor naţionale care le ordonă agenţiilor să colaboreze. Chiar dacă asta înseamnă un colectiv de evaluare specializat (cum este „Comisia mixtă pentru activitatea de informaţii", sau JIC) deasupra agenţiilor, cineva trebuie să integreze efortul. La o ultimă analiză, politicienii trebuie să-i lovească cap în cap pe funcţionarii de stat.

În decembrie 1941, singura omisiune clară de la Washington a fost un colectiv de evaluare naţională cu acces la informaţiile disponibile provenite din toate sursele. Având în vedere sminteala informărilor Marinei din zilele fără soţ şi ale Armatei din zilele cu soţ, Roosevelt a fost obligat să devină propriul său coordonator şi distribuitor de sarcini în domeniul informaţiilor politico-militare. A fost o treabă pe care a făcut-o foarte prost, dar, având în vedere celelalte responsabilităţi importante şi lipsa unei înţelegeri a japonezilor, nu pare deloc ceva surprinzător. Nu avea pregătirea de analist al gândirii militare japoneze şi nici nu ştia ce întrebări să pună sau cui să le adreseze. În linii mari, nu ştia ce anume nu ştia. Şefii serviciilor l-au dezamăgit. La rândul lor, aceştia au fost trădaţi de propriul personal specializat în informaţii. Adevărul este că ei, şi naţiunea ca întreg, au subestimat în mod constant atât capacităţile, cât şi intenţiile japonezilor în calitate de adversar potenţial.

Oricare ar fi scuzele şi eşecurile subordonaţilor de la toate nivelurile, faptul brut rămâne acela că, după orice criteriu profesional şi obiectiv, SUA au avut la dispoziţie informaţii ample şi prompte despre atacul japonez surpriză ce urma să aibă loc undeva în Pacific,

probabil la Pearl Harbor, aşa cum reieşea dintr-o mare varietate de indicatori şi de surse. Pentru că şeful executiv al ţării nu a reuşit să înfiinţeze la timp o organizaţie naţională integrată de informaţii şi nu a putut controla birocraţia de la Washington, peste 2 000 de militari au murit, iar America a plonjat în Războiul Mondial, care ar fi putut fi evitat.

Pearl Harbor reprezintă un îngrozitor avertisment legat de confuzia supremă creată de un grup prost organizat şi necoordonat de furnizori locali de informaţii care au avut la îndemână instrumentele, dar n-au ştiut să-şi facă treaba bine. La o ultimă analiză, nu au reuşit să le transmită informaţiile vitale oamenilor care trebuiau să ştie.

PARTEA a VII-a

DESPRE SECURITATE

Securitatea este slujnica serviciilor de informaţii. Secretele care nu mai sunt secrete fac inutile informaţiile, aşa cum va fi de acord orice jucător de cărţi care le arată celorlalţi ce are în mână. Securitatea ar trebui să însoţească permanent activitatea de informaţii.

Din păcate, o securitate totală, absolută este doar un vis imposibil de atins. Imperfecţiunile umane au grijă ca lucrurile să stea aşa şi nu altfel. Însă ofiţerii de securitate – şi de informaţii – trebuie să se străduiască mereu să-şi protejeze secretele de trei atacuri principale: spionajul, sabotajul şi activităţile subversive.

Veriga cea mai slabă este invariabil cea umană. Mulţi dintre spionii prezentaţi în Partea a doua reprezintă încălcări sau slăbiciuni ale securităţii în aceeaşi măsură în care sunt cazuri clare de spionaj. Din acest motiv, personalul de securitate, începând de la nivelul cel mai de jos, va rămâne întotdeauna vital pentru protejarea secretelor unei naţiuni. Asta pentru că, atunci când securitatea nu reuşeşte să detecteze o verigă slabă, rezultatele pot fi catastrofale, aşa cum reiese din cazul Aldrich Ames. Nu a fost vorba numai de spionaj; Ames a reprezentat un eşec teribil al securităţii.

CAPITOLUL 25

Cel care a scăpat prin ochiurile plasei: Aldrich Hazen Ames

Potrivit unui raport al Congresului american, Aldrich Hazen Ames a cauzat mai multe prejudicii securității naționale a Statelor Unite decât orice alt spion din istoria CIA. Deși acest lucru este probabil adevărat, poate că o importanță și mai mare are faptul că Ames a reprezentat o încălcare vie a securității și, din cauza ineficienței și incompetenței autorităților de securitate din cadrul CIA și FBI, nu a fost prins decât după ce a produs un prejudiciu uriaș serviciilor de informații americane.

Ames a început să lucreze pentru CIA în 1957 pe post de analist al documentelor de nivel inferior, marcând documentele clasificate pentru a fi îndosariate. După facultate, s-a întors în zona Washingtonului și s-a angajat cu normă întreagă la CIA, făcând muncă de birou obișnuită. După absolvire, Ames a fost acceptat în cadrul programului pentru stagiari al agenției.

În 1962, a trecut de examinarea cu poligraful pentru „intrare în serviciu", iar investigarea inițială a istoricului personal, încheiată în mai 1962, nu a scos la iveală nicio informație negativă din partea poliției sau a evidențelor biroului de credite.

După absolvirea programului de pregătire, în octombrie 1968, Ames a fost promovat la gradul GS-10 și, în octombrie 1969, i s-a oferit primul post în străinătate, la Ankara, unde s-a ocupat de recrutarea ofițerilor de informații ruși. De acum, Ames era un ofițer de caz pregătit de CIA.

La sfârșitul celui de-al treilea an, superiorii lui Ames l-au considerat nepotrivit pentru munca de teren și și-au exprimat opinia că, poate, ar trebui să-și petreacă restul carierei la sediul CIA de la Langley – o evaluare vătămătoare pentru cariera unui ofițer operativ.

În 1972, s-a întors la sediul CIA, unde și-a petrecut următorii patru ani în cadrul Diviziei Sovieto-Est-Europene (SE) a Direcției de Operațiuni (DO). În 1973, a urmat cursuri de limba rusă și s-a specializat în serviciile de informații rusești, inclusiv KGB.

A fost numit apoi într-un post în care sprijinea operațiunile CIA împotriva oficialilor sovietici din SUA. Încă de la început, a părut să reprezinte un risc pentru securitate. În această perioadă a ieșit la iveală dovada problemelor cauzate de dependența de alcool. La petrecerea de Crăciun de pe 20 decembrie 1973, Ames s-a îmbătat atât de tare, încât a ajuns acasă ajutat de angajații de la Biroul de Securitate al CIA.

La Crăciunul următor, Ames s-a îmbătat încă o dată și a fost descoperit de un ofițer de securitate într-o poziție compromițătoare împreună cu o angajată din CIA. Fiecare incident a avut ca rezultat adăugarea în dosarul personal de la agenție a unui raport întocmit de Biroul de Securitate, dar se pare că superiorii săi operativi nu au fost înștiințați de existența acestor incidente.

În această perioadă, au mai existat încă două încălcări ale securității comise de Ames. În 1976, și-a uitat servieta într-un metrou în timp ce se îndrepta spre o întâlnire cu un oficial sovietic. Servieta conținea materiale operative clasificate care ar fi putut compromite agentul sovietic implicat. FBI a reușit să recupereze servieta, dar nu a fost clar dacă informațiile fuseseră compromise sau nu. Ames a primit numai o mustrare verbală pentru această serioasă încălcare a securității. Câțiva ani mai târziu, în octombrie 1980, numele lui Ames a fost menționat pentru că lăsase neasigurat în biroul său un echipament de comunicații strict secret, dar nici acest episod nu s-a soldat cu o mustrare oficială.

De acum, mariajul lui Ames era pe butuci, așa că, în septembrie 1981, a acceptat să se ducă în Mexic, în timp ce soția lui a rămas la New York. În Mexic, Ames și-a câștigat reputația de persoană care „iese regulat în oraș cu un grup, participă la prânzuri lungi și bea prea mult". La o recepție diplomatică de la ambasada americană din Mexico City, Ames s-a îmbătat și a avut o discuție aprinsă și agresivă cu un oficial cubanez. Cu altă ocazie, a fost implicat într-un accident de mașină în Mexico City, când a fost atât de beat, încât nu a putut răspunde întrebărilor poliției și nici nu l-a recunoscut pe ofițerul de la ambasada americană care a venit să-l scoată din încurcătură.

Episodul cu oficialul cubanez i-a îngrijorat pe superiorii lui Ames. A fost consiliat de unul dintre șefii săi, iar un alt supervizor a trimis la sediul CIA un mesaj prin care recomanda ca Ames să treacă, la întoarcerea în SUA, printr-o evaluare privitoare la abuzul de alcool.

La revenirea sa din Mexic, Ames a participat la o ședință de consiliere, dar nu au existat nici vreun program ulterior, nici vreun

tratament. Analizele de sânge ale lui Ames s-au dovedit a fi normale, iar el a negat în fața consilierului că ar avea vreo problemă serioasă legată de consumul de alcool. Informațiile despre obiceiurile lui Ames legate de consumul de alcool nu au fost înaintate nici Biroului de Securitate, nici Direcției de Operațiuni.

Ames a afirmat în cadrul unui interogatoriu ulterior arestării că în cadrul CIA „existau probleme mult mai serioase legate de abuzul de alcool". A spus că problema sa cu alcoolul a „depășit limitele" o singură dată în timpul unei întâlniri oficiale (la recepția ambasadei din Mexico City) și doar de „câteva ori în ocazii mai puțin oficiale".

În februarie 1983, Biroul de Securitate al CIA a realizat o investigație de rutină asupra sa. Raportul a constatat că Ames era un băutor social înclinat să devină cam prea entuziast atunci când exagera cu consumul de alcool. Dar, surprinzător, nu a fost identificată nicio problemă gravă legată de abuzul de alcool. Noii săi șefi de ramură din Divizia Sovieto-Est-Europeană nu au fost niciodată conștienți de existența acestei probleme tot mai acute a consumului de alcool.

În aprilie 1983, Ames a fost numit, după turul efectuat în Mexic, într-un post în cadrul Diviziei SE. În pofida performanțelor slabe și a cunoscutei sale probleme cu alcoolul, supervizorii lui Ames din Mexico City nu au ridicat nicio obiecție legată de noua sa numire, care l-a plasat în cel mai sensibil element al Direcției de Operațiuni – responsabil de activitățile de contraspionaj sovietic ale agenției.

În vara lui 1984 sau 1985, Ames s-a mai îmbătat încă o dată în public. După ce a băut la greu în timpul unei întâlniri cu contactul său sovietic, Ames a continuat să bea și la un meci de softball CIA-FBI, până când a căzut aproape în nesimțire. În seara aceea, omul de la CIA a trebuit să-l ducă acasă cu mașina, „lăsând în urmă, pe teren, insigna, notițele criptate, un portofel în care se aflau și documentele de identitate pe un alt nume, precum și haina". Unii își amintesc că managerii din Divizia SE au fost fie prezenți, fie li s-a adus ulterior la cunoștință acest incident; uimitor, dar dosarul de securitate al lui Ames nu conține niciun fel de acțiune întreprinsă în urma acestei întâmplări.

La sfârșitul anului 1984, Ames a mai fost implicat într-o altă încălcare a securității, având legătură de data asta cu Rosario, noua lui prietenă. Ames a apărut împreună cu Rosario la o casă conspirativă a CIA. Unul dintre ceilalți ofițeri s-a plâns că prezența prietenei lui Ames în locuința agenției a compromis acoperirea și activitățile celorlalți ofițeri. Când s-a întors la Washington, Ames a fost avertizat că „a raționat greșit".

În octombrie 1983, Ames s-a despărţit oficial de prima lui soţie, care îşi găsise între timp o altă slujbă şi continua să locuiască în New York. Ames a fost de acord să plătească şi cardul de credit neachitat, şi alte datorii diverse, care au totalizat 50 000 de dolari.

Ames a crezut că această înţelegere de divorţ avea să-l falimenteze, mai ales că Rosario mai adăugase câteva poveri financiare pe umerii săi. Urma să se confrunte cu un împrumut pentru maşină, cu unul pe bază de semnătură şi cu rate tot mai mari la cardul de credit. El a admis mai târziu că, între decembrie 1984 şi februarie 1985, aceste dificultăţi financiare l-au condus iniţial la luarea în considerare a spionajului:

> Am resimţit o mare presiune financiară, care, aşa cum o văd acum, s-a dovedit a fi exagerată. În cei doi ani anteriori petrecuţi în Washington am făcut mai multe datorii... [asta] a pus, într-un fel, multă presiune asupra mea... Rosario locuia cu mine pe vremea aceea... gândeam pe termen lung...

Aceste presiuni, a afirmat Ames, l-au determinat în aprilie 1985 să conceapă „o escrocherie prin care să obţină bani de la KGB". Pe 16 aprilie 1985, Ames a intrat în ambasada sovietică din Washington şi i-a înmânat un plic ofiţerului de serviciu de la recepţie, întrebând de un ofiţer KGB pe nume Ciuvahin, despre care ştia că are cel mai înalt grad din ambasadă. Ofiţerul de serviciu l-a informat pe Ciuvahin, iar Ames a avut o întrevedere privată cu omul de la KGB. În plicul lăsat la ambasadă se afla un bilet în care erau identificate cel puţin două cazuri CIA majore, conţinând şi numele sovieticilor care-i oferiseră agenţiei americane serviciile lor.

Pentru a-şi demonstra buna-credinţă, Ames a inclus o pagină din registrul intern al Diviziei SE cu numele lui adevărat subliniat. De asemenea, a mai listat şi pseudonimul folosit atunci când, de-a lungul carierei sale, s-a întâlnit cu oficiali sovietici. În final, a cerut 50 000 de dolari.

După câteva săptămâni, Ciuvahin a acceptat să ia prânzul în compania lui Ames. Acesta s-a dus la ambasada sovietică pe 15 mai 1985 şi a cerut să vorbească cu Ciuvahin. KGB a fost de acord să-i plătească 50 000 de dolari şi a spus că-l va folosi pe Ciuvahin pe post de intermediar. Pe 17 mai, a primit cei 50 000 de dolari.

Ulterior, Ames a admis că motivaţia sa privitoare la comiterea trădării s-a schimbat ca urmare a succesului iniţial. El a pretins că, la început, plănuise o unică „escrocherie", comunicându-le sovieticilor

identităţile agenţilor lor dubli în schimbul celor 50 000 de dolari care să-i acopere datoriile. El a crezut că KGB îi va plăti această sumă şi că asta îi va rezolva problemele financiare. Totuşi, şi-a dat seama că dăduse peste o oportunitate. Ames a devenit lacom, ca şi controlorii săi sovietici.

> Încă sunt uimit de ceea ce m-a împins să fac următorii paşi. Principalul factor, în linii mari, cred, a fost realizarea, în urma primirii celor 50 000 de dolari, a enormităţii pe care o comisesem. Dar cu siguranţă că dedesubt se afla convingerea că aş fi putut beneficia de mult mai mulţi bani. Dacă alegeam să fac asta.

După ce KGB-ul i-a plătit cei 50 000 de dolari, Ames „a decis că nu avea să se oprească în acel punct".

Următorul pas a dat o lovitură nimicitoare operaţiunilor sovietice ale CIA-ului. Fără niciun fel de îndemn sau directivă din partea KGB-ului, şi în absenţa unei promisiuni legate de bani suplimentari, Ames s-a întâlnit din nou cu Ciuvahin pe 13 iunie 1985 şi i-a înmânat copii după documente care identificau primii zece agenţi sovietici care raportau pe vremea aceea la CIA şi FBI. Era un material exploziv.

Ames a furnizat „din câte ştim noi, cea mai mare cantitate de documente sensibile şi de informaţii critice care au ajuns vreodată în posesia KGB-ului după o singură întâlnire...". Potrivit raportului întocmit de Senat, Ames a împachetat între două şi şapte kilograme de mesaje în pungi de plastic şi le-a scos la vedere din sediul CIA pentru a le preda KGB-ului, ştiind că CIA nu mai verifica pachetele transportate de angajaţii agenţiei. Ames a folosit această metodă simplă şi directă atât la sediul CIA, cât şi în timpul misiunii sale la Roma, furnizând astfel informaţii KGB-ului.

La puţin timp după aceea, KGB i-a plătit din nou 50 000 de dolari. În timpul verii din 1985, Ames s-a întâlnit cu un ofiţer rus de informaţii care a pozat de mai multe ori în diplomat. I-a înmânat informaţii clasificate despre sursele umane şi operaţiunile derulate de CIA şi FBI.

În iulie 1986, Ames a fost transferat la Roma. La încheierea cursului de limba italiană şi înainte de plecare, lui Ames i s-a cerut să participe la o examinare cu poligraful pe 2 mai 1986. A fost testat cu ajutorul unei serii de întrebări standard legate de contacte neautorizate cu un serviciu de informaţii străin, dezvăluirea neautorizată a unor informaţii clasificate şi iresponsabilitatea financiară.

Ames a dat răspunsuri „mincinoase" la subiectele ce aveau în vedere o eventuală abordare din partea unui serviciu de informaţii străin. Examinatorul de la CIA a observat reacţia lui Ames la problema „abordării", dar a crezut că era normală, deoarece postul lui presupunea întâlniri de rutină cu ofiţeri de informaţii sovietici. Atunci când Ames a fost întrebat despre motivul reacţiei sale nervoase din timpul şedinţei, a explicat că era într-adevăr sensibil la ideea de „abordare" deoarece, a afirmat el, „ştim că sovieticii sunt pe acolo pe undeva, iar noi suntem îngrijoraţi din pricina asta".

Examinatorul de la CIA l-a considerat pe Ames sincer şi şi-a încheiat examinarea caracterizându-l pe Ames ca fiind „inteligent [şi] direct". Superiorii examinatorului au fost de acord cu evaluarea potrivit căreia Ames nu era mincinos.

Conform FBI-ului, care a examinat diagramele poligrafului în iunie 1993, minciuna indicată de răspunsurile lui Ames la problema abordării din 1986 nu a fost soluţionată niciodată, deşi examinatorul CIA l-a trecut examenul. FBI a mai descoperit şi „răspunsuri mincinoase semnificative" la întrebările legate de dezvăluirea neautorizată de materiale clasificate. Niciunul nu a fost înregistrat sau notat în dosarul de securitate al lui Ames.

După încheierea cursului de limba italiană, însoţit de Rosario, Ames a plecat în iulie 1986 la Roma, unde şi-a început misiunea de şef al unui serviciu care, printre altele, se ocupa de operaţiunile sovietice. În calitate de şef de serviciu, Ames avea acces la identităţile reale ale agenţilor CIA, la detaliile întâlnirilor planificate ale acestora şi la copiile după rapoartele întocmite ulterior. A luat parte la şedinţele săptămânale ale personalului, unde se discuta despre obiectivele activităţii de informaţii sau despre potenţiala recrutare de agenţi. Ames a coordonat operaţiunile agenţilor dubli din cadrul serviciilor militare şi a primit rapoarte sensibile despre evenimente din lumea întreagă.

În timp ce se afla la Roma, Ames a continuat să se întâlnească cu un ofiţer KGB de la Moscova. De asemenea, a deschis mai multe conturi bancare locale, precum şi câteva pe numele soţiei sale, în care depozita banii primiţi de la sovietici. A împărţit sumele obţinute de la KGB în depozite mai mici, sub 10 000 de dolari, pentru a evita cerinţele legate de raportările băncilor, care ar fi dus la cercetări întreprinse de organele de reglementare bancară.

Pentru a-şi explica averea care sporea văzând cu ochii, Ames a inventat o poveste. Colegii săi au suspectat ulterior că Ames nu

raporta toate întâlnirile pe care le avea cu ruşii. Supervizorul lui ştia că se întâlnea cu un ofiţer de la ambasada sovietică, dar se pare că nu l-a întrebat nimic despre această relaţie şi nici nu i-a impus să-şi documenteze toate contactele. Performanţele lui Ames au fost apoi afectate de băutură, dependenţă care a ieşit iarăşi la iveală la Roma şi era bine cunoscută în birou. Din nou, nu există nicio menţiune oficială a problemelor sale cu alcoolul şi e greu să nu resimţi o oarecare simpatie faţă de o persoană căreia îi place un prânz bun la Roma.

Însă Ames şi-a făcut din asta un obicei, lucru deloc înţelept pentru un ofiţer de informaţii. În cursul audierilor de după arestare, foştii colegi ai lui Ames au declarat că acesta participa la prânzuri prelungite, de unde se întorcea pe la mijlocul după-amiezii prea beat pentru a mai putea lucra. Unul dintre supervizorii săi de la Roma şi-a amintit că, între 1986 şi 1988, Ames se întorcea beat de la prânzul luat în oraş de trei ori *pe săptămână*. Un alt coleg a declarat că, în 1987, Ames a fost foarte supărat atunci când nu i s-a acordat promovarea şi a început să bea şi mai vârtos. Se spune că unul dintre supervizorii lui Ames l-a descris odată pe acesta unui coleg în următorii termeni: „unul dintre cei mai înrăiţi beţivi din dotare".

În toamna anului 1986, la Langley oficialii înnebuniţi se confruntau cu un holocaust al celor mai buni agenţi. Treizeci de operaţiuni sovietice derulate de CIA şi FBI fuseseră compromise sau întâmpinaseră probleme între 1985 şi 1986. Au demarat inevitabilele investigaţii de securitate şi vânătorile de cârtiţe.

Ames s-a întors la sediul CIA în septembrie 1989 şi a găsit agenţia răvăşită. În pofida performanţelor profesionale slabe de la Roma şi a dovezilor legate de abuzul de alcool, asupra lui nu plutea niciun fel de suspiciune, nici chiar după ce forţa de intervenţie specială implicată în „vânătoarea de cârtiţe" a obţinut informaţii ferme despre implicarea unei persoane de la Roma. Accesul său la informaţii clasificate a rămas acelaşi, iar la sfârşitul lui 1993 a fost chiar extins în urma schimbărilor din sistemul informativ de la CIA, ceea ce i-a permis să descarce pe dischete mesaje operaţionale sensibile şi rapoarte numai tangenţial legate de responsabilităţile biroului său.

În iunie 1992, Ames a scris un bilet pentru contactele sale sovietice, în care afirma:

> Cea mai urgentă nevoie a mea este legată, aşa cum am subliniat şi în martie, de bani. Aşa cum am menţionat de mai

multe ori, îmi dau silința să investesc o bună parte din banii primiți, dar o parte o păstrez pentru cheltuielile curente. Acum mă confrunt cu nevoia de a vinde investițiile pentru a rezolva nevoile curente, o situație extrem de presantă și de neplăcută! Trebuie să vând un certificat de depozit din Zürich și câteva acțiuni de aici pentru a umple golurile. În consecință, voi avea nevoie de atâția bani livrați în Țeavă [locul în care erau lăsate documentele] câți credeți că încap [sic] – mi se pare că pot încăpea [sic] până la 100 000 de dolari.

Între aprilie 1985 și noiembrie 1993, Ames a cheltuit cel puțin 1 397 300 de dolari. În august 1989, a plătit 540 000 de dolari în numerar pentru o casă din nordul Virginiei, pretinzând că banii proveneau din moștenirea de familie a soției sale, Rosario. Se pare că Ames le-a spus prietenilor apropiați că unchiul lui Rosario din Columbia fusese atât de mulțumit de nașterea fiului său, încât hotărâse să le facă cadou o casă.

Între aprilie 1985 și noiembrie 1993, salariul net total pe care Ames l-a primit de la CIA a fost de 336 164 de dolari. Totuși, evidențele arată că Ames a cheltuit 455 000 de dolari pe renovarea casei, mobilă, două mașini noi, un Jaguar și o Honda, facturile de telefon, plățile efectuate cu cardul de credit, taxa de școlarizare a soției sale la Universitatea Georgetown, diverse produse financiare și o fermă în Columbia.

Din 1990 până la arestarea sa, Ames a deschis regulat depozite mari la diverse bănci. În cele din urmă, îmbogățirea sa bruscă a fost cea care a atras atenția anchetatorilor.

În noiembrie 1989, CIA a primit prima informație care-l viza direct pe Ames. Un angajat de la CIA, care-l cunoștea bine, a raportat la Centrul de Contrainformații (CIC) că Ames părea să cheltuiască mai mult decât câștiga. De asemenea, se părea că, la plecarea din Roma, Ames avusese bani puțini, dar acum o ducea neobișnuit de bine.

Bazându-se pe acest raport, un anchetator de la Biroul de Securitate a deschis o investigație financiară de rutină avându-l ca subiect pe Ames. Anchetatorul a mai examinat și evidențele publice, descoperind că Ames cumpărase casa din Arlington cu 540 000 de dolari, dar nereușind să găsească și vreo mențiune despre ipotecă. În ianuarie 1990, a cerut de la Departamentul de Trezorerie solicitările de tranzacționare, identificând trei „lovituri" care-l implicau pe Ames: un depozit de 13 000 de dolari la o bancă locală (1985); un depozit de

15 000 de dolari în contul său (1986); la întoarcerea de la Roma, schimbarea lirelor italieneşti în 22 107 dolari.

Cu toate acestea, anchetatorul desemnat să se ocupe de caz a început ulterior un curs de pregătire şi n-a existat nimeni care să-i preia atribuţiile de serviciu în timpul absenţei sale. La sfârşitul lui 1990, anchetatorul a încheiat cazul Ames cu un memorandum adresat Biroului de Securitate, prin care cerea o investigaţie completă şi o examinare cu poligraful.

În raport se observa că puteau exista explicaţii logice pentru tranzacţiile cu sume mari, printre care posibilitatea ca banii să reprezinte beneficiile legate de poliţa de asigurare a mamei lui Ames, ori puteau proveni de la familia soţiei, aflată în Columbia, care părea să fie destul de înstărită. Era însă nevoie de o verificare.

Biroul de Securitate a deschis anchete noi în decembrie 1990. Anchetatorii au verificat contul lui Ames de la Northwest Federal Credit Union şi nu au descoperit nimic neobişnuit. Într-adevăr, se părea că Ames împrumutase 25 000 de dolari din preţul plătit pentru Jaguar, această circumstanţă părând astfel mai puţin suspectă. În ianuarie 1991, Biroul de Securitate i-a trimis lui Ames pentru completare diverse formulare, cu scopul de a actualiza investigaţia situaţiei sale financiare. Ames a înapoiat formularele abia pe 4 martie, moment în care Biroul de Securitate a început o investigaţie generală.

Biroul de Securitate şi-a încheiat investigaţia pe 12 aprilie 1991. Aceasta era extrem de cuprinzătoare. Includea audieri ale multor colegi ai lui Ames din trecut şi din prezent, iar printre comentariile lor se numără şi următoarele:

> Ames a fost alocat CIC „în umbra suspiciunii". Cineva şi-a amintit că Divizia SE nu avea încredere în Ames sau în agenţii săi sovietici.
>
> Se pare că, la Roma, Ames avusese contacte mult prea apropiate cu agenţii săi sovietici sau din Blocul Estic. Când pleca seara de la serviciu, Ames îşi lăsa de obicei seiful deschis.
>
> La Roma, Ames nu era aşteptat la birou înainte de ora 9 sau 10 dimineaţa. Cel puţin o dată pe săptămână, există dovezi că Ames bea peste măsură în timpul pauzei de prânz.
>
> Un alt coleg a afirmat că nu credea că Ames era spion, dar n-ar fi fost surprins dacă într-o zi s-ar fi dovedit că acest lucru fusese adevărat.

Lui Ames îi plăcea să trăiască mai bine decât majoritatea angajaților guvernamentali, iar salariul nu explica nivelul cheltuielilor sale.

Un alt coleg a raportat că a înțeles că Ames plătise pentru casă în numerar, o achiziție care costase peste 500 000 de dolari.

Un alt coleg a accentuat faptul că Ames nu a încercat să-și ascundă averea și a observat că avea o mașină nouă și că-și permitea să angajeze pe cineva care să se ocupe de gospodărie.

Potrivit raportului CIA, „[Anchetatorul] nu a considerat că investigația generală a scos la iveală ceva care să nu fi fost deja cunoscut. Astfel, el nu credea că era necesară continuarea audierilor altor surse și nici nu a discutat această posibilitate cu [superiorii săi]". Potrivit ofițerului CIA de securitate care a evaluat rezultatele reanchetării, „nu au existat implicații CI [contrainformații]".

Nu a fost întreprinsă nicio acțiune pe baza investigației cu privire la autorizația de securitate a lui Ames.

Pe 12 aprilie 1989, Ames a participat la o examinare de rutină cu poligraful. Examinatorii erau conștienți că existau anumite întrebări referitoare la averea lui Ames, dar nu știau nimic despre alte aspecte dubioase legate de persoana acestuia. Examinarea cu poligraful a fost una de rutină, axându-se pe întrebările puse în mod obișnuit tuturor angajaților.

După începerea testului, Ames a fost întrebat dacă ascundea de agenție orice fel de dificultăți financiare. Ames a negat, iar semnalele nu au indicat că minte. Ames a mințit atunci când a fost întrebat dacă ascunde contacte cu cetățeni străini. După câteva ore, Ames a continuat să dea răspunsuri mincinoase la întrebări. Așa cum se obișnuia în practica CIA, examinatorul și-a încheiat testul, l-a marcat ca fiind incomplet și i-a cerut lui Ames să se întoarcă peste câteva zile și să încerce să finalizeze testul.

După patru zile, Ames s-a întors să încheie examinarea cu poligraful. De data asta, nu au mai existat răspunsuri mincinoase, iar examinatorul a scris că Ames a trecut testul, adăugând: „Nu cred că este spion, dar nu sunt 100% convins din cauza situației bănești."

În iulie 1991, un ofițer CIA a fost trimis la Bogota să verifice situația reală a rudelor lui Ames. Bazându-se pe foarte puține informații, ofițerul a raportat pe 31 iulie că compania deținută de familie se ocupa de proprietăți imobiliare, import-export și de alte afaceri și

că donase pământ valorând mai multe milioane de dolari pentru construirea unui teren de fotbal şi a unui stadion sportiv. În ansamblu, raportul părea să confirme afirmaţiile lui Ames, potrivit cărora averea lui provenea de la familia lui Rosario.

Totuşi, problema de securitate legată de scurgerile de informaţii a rămas deschisă, iar în aprilie 1991 CIA şi FBI au căzut de acord asupra unei investigaţii comune care să rezolve misterul compromiterii agenţilor-cheie în perioada 1985-1988. În vara anului 1991, echipa comună CIA-FBI a început să revadă cazurile nerezolvate, căutând elemente comune, determinând cine anume avea acces la informaţii şi identificând suspecţi pentru o investigaţie ulterioară. Plasa se strângea în jurul lui Ames.

Până în august 1991, echipa comună a identificat 198 de angajaţi din CIA care avuseseră acces la cazurile compromise în perioada 1985-1986. Dintre aceştia, 29, printre care şi Ames, au atras atenţia în mod deosebit. Ames a apărut pe listele tuturor; ocupa un loc fruntaş deoarece avusese acces la informaţii, existând o serie de suspiciuni nerezolvate privitoare la creşterea bruscă a averii sale.

Membrii echipei comune au decis să audieze mai multe persoane pentru a reduce lista şi pentru a determina cine avusese acces şi cine nu la cazurile compromise. Apoi, membrii echipei comune au căzut de acord să-i examineze cu poligraful pe toţi cei 198 de oameni de pe listă în cazul în care mai erau încă angajaţi şi nu mai trecuseră de un astfel de test după 1985.

Pe 12 noiembrie 1991, echipa comună de investigare l-a intervievat pe Ames. Potrivit unuia dintre participanţi, interviul lui Ames, la fel ca toate celelalte, s-a concentrat în principal asupra detaliilor legate de „gospodărie": care a fost fluxul hârtiilor, cine şi la ce întâlniri a participat etc.

Înregistrările făcute în timpul interviului indică faptul că a afirmat de două ori că, în timp ce lucra în cadrul Diviziei SE, a primit o mustrare pentru încălcarea securităţii, deoarece lăsase seiful deschis. A susţinut că seiful conţinea cronologiile cazurilor şi combinaţiile altor seifuri. Privind retrospectiv, se pare că Ames a oferit această informaţie ca explicaţie a compromiterilor din anii 1985-1986 şi pentru a îndepărta suspiciunile legate de faptul că el ar fi fost cârtiţa. Dar efectul a fost altul. La sfârşitul anului 1991, echipa comună a realizat o căutare computerizată extinsă a înregistrărilor Direcţiei de Operaţiuni privitoare la Ames.

În cele din urmă, în 1992, oficialii FBI au analizat Biroul local din Washington, prin comparație cu înregistrările de la sediul din Washington, în ceea ce-l privește pe ofițerul KGB Ciuvahin. Documentele de la Biroul local au dezvăluit că Ciuvahin și Ames au avut numeroase contacte în perioada 1985-1986, dar – fapt semnificativ – Ames nu a raportat oficial toate întâlnirile cu omul de la KGB.

În primăvara lui 1992, echipa de securitate comună CIA-FBI a decis să se concentreze mai exact asupra finanțelor lui Ames din cauza problemelor încă nerezolvate legate de averea lui. S-a căzut de acord ca CIA, făcând uz de autoritatea statutară oferită de legea privind dreptul la confidențialitate financiară, să caute copiile documentelor financiare ale lui Ames de la bănci și de la companiile de carduri de credit unde acesta avea deschise conturi.

În iunie 1992, au venit și răspunsurile, care i-au uimit pe anchetatori. Răspunsurile de la companiile de carduri de credit indicau faptul că familia Ames alimenta lunar cardurile cu sume cuprinse între 20 000 și 30 000 de dolari. Evidențele cheltuielilor indicau și călătorii în străinătate, pe care Ames nu le raportase, așa cum prevedea regulamentul CIA.

În august 1992, audierile CIA au descoperit că, începând cu 1985, sute de mii de dolari au fost depozitate în conturile lui Ames, nicio sumă neputând fi atribuită salariului. După o verificare atentă, investigatorii au reușit să găsească o legătură directă între datele acestor depozite și întâlnirile operaționale cu Ciuvahin.

În octombrie 1992, o altă piesă a completat puzzle-ul atunci când echipa comună a aflat că majoritatea transferurilor electronice proveneau dintr-un cont bancar deținut de Ames la Credit Suisse din Zürich.

La acel moment, în octombrie 1992, echipa comună a fost relativ sigură că Ames era spionul pe care-l căuta. În ianuarie 1993, a recomandat ca investigația să fie transferată la FBI, agenția americană responsabilă de securitatea națională.

În martie 1993, unitatea comună a emis un raport final, care conținea analiza riguroasă a compromiterilor din perioada 1985-1986 și a eforturilor ulterioare ale KGB-ului de a îndepărta atenția de la prezența unei „cârtițe" în cadrul CIA. Se afirma că 30 de operațiuni sovietice ale FBI-ului fuseseră compromise sau întrerupte în circumstanțe neobișnuite sau suspecte în perioada 1985-1986. Raportul a tras câteva concluzii care-l indicau ca făptuitor pe Ames.

La începutul lui 1993, Curtea de Supraveghere a Informaţiilor Externe (Foreign Intelligence Surveillance Court) a emis ordine care autorizau supravegherea electronică a biroului şi a domiciliului lui Ames. Au fost utilizate şi alte tehnici de supraveghere împotriva lui Ames, inclusiv monitorizarea corespondenţei şi un dispozitiv de urmărire instalat în maşina lui, care să-i înregistreze deplasările.

În următoarele zece luni, agenţii speciali din FBI şi specialiştii investigatori au realizat o intensă supraveghere fizică şi electronică asupra lui Ames. Percheziţiile clandestine în casa lui au descoperit documente şi alte informaţii care-l legau direct de KGB. Pe 13 octombrie 1993, specialiştii investigatori au descoperit un semn făcut de Ames cu creta pe o cutie poştală, care le confirma ruşilor intenţia lui de a-i întâlni la Bogota, în Columbia. Acest lucru purta marca clasică a KGB-ului. Pe 1 noiembrie, a fost urmărit de agenţii speciali şi, separat, a fost urmărit şi supervizorul său rus din Bogota. Atunci când Ames, ca parte a îndatoririlor sale oficiale, a planificat o călătorie la Moscova, a fost aprobat simultan şi un plan de arestare a lui.

Aldrich Hazen Ames a fost arestat de FBI, pentru spionaj, în Arlington, Virginia, pe 24 februarie 1994.

După ce, pe 28 aprilie 1994, Ames şi soţia lui şi-au recunoscut vina, Ames a fost condamnat la închisoare pe viaţă fără posibilitatea de eliberare condiţionată. Rosario Ames a fost condamnată pe 20 octombrie 1994 la 63 de luni de închisoare. Având în vedere trecutul său, pare uimitor că Ames a reuşit să scape atâta vreme de controalele de securitate ale agenţiei de informaţii.

Ames reprezintă un caz clasic de securitate personală superficială, dacă nu chiar de-a dreptul înspăimântătoare. Lipsa verificărilor riguroase, lista lungă de încălcări ale normelor de securitate, inexplicabilul stil de viaţă luxos şi contactele neraportate cu KGB fac din acest escroc simbolul profilului care reprezintă o potenţială problemă de securitate.

Chiar şi la vremea aceea, mulţi dintre colegii săi ofiţeri s-au întrebat de ce performanţele profesionale ale lui Ames nu au fost puse niciodată sub semnul întrebării. O investigaţie ulterioară a inspectorului general al agenţiei a demonstrat că Ames avea probleme din punct de vedere profesional. Nu numai că suferea de alcoolism, dar şi dormea la serviciu, uita să predea rapoartele şi încălca regulat normele de securitate impuse de CIA.

Într-un raport înaintat în octombrie 1994 tuturor şefilor de servicii din CIA, directorul R. James Woolsey a analizat incapacitatea

CIA de a-l identifica pe Ames ca agent dublu. Potrivit directorului, „defectele profesionale ale lui Ames au fost observate de... colegi şi de superiori şi au fost tolerate de mulţi dintre cei care nu le-au considerat extrem de neobişnuite pentru ofiţerii operativi aflaţi pe pista de promovare «care nu duce nicăieri»". Venind din partea directorului însuşi, aceasta este o acuzaţie incriminatoare la adresa practicilor de lucru ale agenţiei.

Deşi toate agenţiile de informaţii sunt vulnerabile la cârtiţele din interior, tocmai acesta este motivul pentru care protocoalele stricte de securitate sunt esenţiale, toate rapoartele privind diverse încălcări ale regulamentului trebuind să fie investigate fără milă.

Existenţa simultană a doi trădători în agenţiile americane (Ames şi Robert Hanssen) a demonstrat clar că securitatea din CIA lăsa mult de dorit. În consecinţă, prejudiciul provocat de trădarea lui Ames asupra eforturilor întreprinse la Washington în domeniul informativ rămâne chiar şi astăzi imposibil de calculat.

CAPITOLUL 26

Cazul Avner Smit

Uneori, ofiţerii de securitate se confruntă cu ameninţări venite din direcţii neaşteptate. Însă atunci când nu poţi avea încredere nici măcar în prieteni, orice tentativă de securitate se duce pe apa sâmbetei. Nimic nu ilustrează mai bine această situaţie decât cazul straniu al lui Avner Smit, din Forţele Aeriene Regale ale Olandei.

În 1948, atunci când a fost fondat Israelul, armatele arabe din jur s-au năpustit asupra intrusului din regiune, hotărâte să arunce în mare acest nou stat. Nu au reuşit. Manifestând o uimitoare abilitate militară, israelienii disperaţi i-au respins pe atacatori. Asupra regiunii s-a înstăpânit un neliniştitor acord de încetare a focului, supravegheat de nou înfiinţata forţă de pace a Naţiunilor Unite, Organizaţia de Supraveghere a Armistiţiilor (UNTSO).

Din acel moment, observatorii militari din UNTSO au rămas în Orientul Mijlociu pentru a monitoriza acordurile de încetare a focului, armistiţiile şi, în pofida războaielor şi a conflictelor mult prea frecvente din regiune, pentru a împiedica escaladarea incidentelor izolate. Aceşti observatori ONU au sosit aici din numeroase ţări. Unul dintre cei dintâi colaboratori a fost Olanda, care-şi revenea de pe urma coşmarului ocupaţiei germane din timpul celui de-al Doilea Război Mondial şi era dornică să demonstreze angajamentul luat de Haga de a contribui la o ordine mondială nouă şi mai paşnică.

Majoritatea observatorilor iniţiali erau nişte idealişti încă zdruncinaţi de revelaţiile postbelice legate de Holocaustul din lagărele de exterminare naziste. Aveau tendinţa de a simpatiza cu coloniştii sionişti care construiau ceea ce olandezii au considerat a fi o nouă naţiune fericită, cu fermele sale colective strălucind în soare, rolul lor de observatori constând în apărarea Israelului de vecinii săi arabi.

Din păcate, mulţi dintre primii ofiţeri-observatori olandezi erau ţinte de recrutare mult prea uşoare pentru Mossad, proaspătul serviciu secret israelian. Nu degeaba mottoul Mossadului este „Pe calea înşelăciunii, aşa vă veţi purta războiul". Pe măsură ce treceau anii, nemiloşii israelieni au penetrat, şi în multe cazuri au controlat, părţi din forţele de observare ale ONU, mai ales din rândul idealiştilor olandezi.

La început extrem de pro-israelieni, mulţi ofiţeri olandezi şi-au schimbat viziunea de-a lungul anilor pe baza celor văzute la faţa locului. În timpul misiunilor, ofiţerii olandezi au fost martori oculari ai diverselor conflicte arabo-israeliene şi la tratamentul dur aplicat de israelieni palestinienilor strămutaţi. Aşa cum s-a exprimat un expert în domeniu, Arthur ten Cate, „ofiţerii olandezi au descoperit că conflictul arabo-israelian are două faţete, nu una singură". Cu toate acestea, a fi pro-palestinian era considerat în Olanda o atitudine oarecum antisemită. Populaţia olandeză nu voia să ştie nimic despre violările acordurilor de încetare a focului săvârşite de israelieni sau de brutalităţile soldaţilor IDF de la punctele de control. Concetăţenii Annei Frank nu doreau să asculte decât poveştile eroice despre „bravii pionieri evrei". Astfel, atunci când căpitanul J.C. Mühren i-a relatat unui ziar vizita sa într-un sat iordanian în data de 6 noiembrie 1966 (unde forţele israeliene aruncaseră în aer câteva case şi omorâseră mai mulţi civili şi soldaţi iordanieni), publicarea articolului a fost rapid interzisă de Ministerul Apărării olandez. Mühren a fost ameninţat şi i s-a spus că „eşaloanele înalte au simţit că articolul nu se potriveşte cu sentimentele poporului olandez faţă de Israel".

Exista în asta o anumită ironie, deoarece corpul ofiţerilor observatori olandezi era pe atunci înţesat de spioni israelieni. Mossadul a manifestat un interes special faţă de recrutarea observatorilor ONU ai armistiţiului dintre Israel şi vecinii săi. Abordarea normală a Mossadului era o „capcană cu miere": soldaţii căsătoriţi aflaţi departe de casă erau abordaţi de israelience atractive. Odată inevitabilul produs, Mossadul îi şantaja: fie cooperau, fie, când ajungeau acasă, le explicau soţiilor ce anume se întâmplase. Era extrem de uşor să accepţi planurile Mossadului – mai ales dacă, în adâncul sufletului, erai un simpatizant al Israelului. Mulţi olandezi erau.

În decembrie 1983, poliţia militară olandeză, Marechaussee, a arestat o „cârtiţă" israeliană infiltrată în Serviciul de Informaţii Externe, IDB. Era unul de-al lor: maiorul Ijsbrand („Avner") Smit, care venise iniţial din Serviciul de Informaţii al Forţelor Aeriene Regale olandeze. S-a dovedit că olandezii aveau şi ei un Jonathan Pollard.

Aproape sigur, Smit fusese recrutat în perioada în care lucrase ca observator ONU în Liban. Ulterior, a lucrat la Filiala Planificare din Mons a Diviziei de Informaţii de la Marele Cartier General al Puterilor Aliate din Europa (Supreme Headquarters Allied Powers in Europe – SHAPE). Acest departament era responsabil de coordonarea şi diseminarea tuturor informaţiilor NATO în cadrul Comandamentului Aliat, Europa, inclusiv de politica serviciilor de informaţii şi de

documentele fundamentale ale acestei activități. Mossadul nu-și putea dori o cârtiță mai bine plasată.

Cu toate acestea, în 1981, la SHAPE, asupra lui Smit a planat prima suspiciune. Slujba lui presupunea cercetarea planurilor pe termen lung, așa că a fost oarecum surprinzător ca un tânăr ofițer britanic să răspundă la cererea lui Smit, formulată într-o vineri după-amiază, de a examina câteva dosare clasificate despre noile tancuri sovietice strict secrete.

La momentul acela, cererea a părut neobișnuită, dar nu și suspectă. Ambii ofițeri aveau autorizații de securitate și lucrau în „cușca" strict secretă. Totuși, atunci când dosarele nu au mai fost înapoiate până marțea următoare, britanicii au cerut să le fie aduse înapoi. Smit le-a scos din seiful lui și le-a înapoiat, cerându-le scuze și afirmând că uitase că încă le mai are.

Din păcate pentru Smit, ofițerul britanic care lucra la Basic Intelligence Branch avea un omolog la Current Intelligence Branch, în buncărul de război SHAPE. Sarcina acestuia din urmă era să-l informeze zilnic pe SACEUR (Supreme Commander Allied Forces Europe – comandantul suprem al forțelor aliate din Europa) în legătură cu informațiile fierbinți, pe măsura apariției acestora; astfel, el păstra câteva dosare cu informații de actualitate. Într-o zi, la prânz, tânărul maior din Basic Branch a menționat întâmplător că Smit se uitase pe proiectele tancurilor sovietice și că împrumutase pentru weekend câteva dintre dosarele clasificate de la Basic Branch.

Ofițerul de la Current Branch era un locotenent-colonel viclean pe nume Maurice Maisey, care a remarcat: „E ciudat. Vinerea trecută, Smit a cerut să vadă și dosarele mele despre tancuri de la Current Branch. Îmi cere mereu dosare. Și, oricum, ce treabă are un ofițer de la Planuri Aeriene cu dosarele noastre despre tancuri?"

Acesta a fost momentul în care lucrurile au căpătat o turnură nefastă pentru Smit. Ambii ofițeri știau că Smit era însurat cu o evreică frumoasă pe nume Dalia și că făceau parte din anturajul ofițerilor superiori de la SHAPE. Încântătoarea Dalia reprezenta o bine-venită prezență în orice reuniune, iar familia Smit se vâra pe sub pielea ofițerilor superiori de la SHAPE. Erau două persoane populare care frecventau regulat circuitul petrecerilor organizate de Grupul de Comandă; o situație destul de neobișnuită pentru un simplu maior. Cei doi ofițeri britanici erau niște profesioniști din cadrul Corpului de Informații; amândoi au decis să raporteze problema în afara lanțului de comandă, direct ofițerului de securitate de la SHAPE, care făcea

parte şi el din acelaşi Corp de Informaţii al Marii Britanii. Echipa multinaţională de securitate de la SHAPE a preluat investigaţia, împreună cu autorităţile naţionale olandeze.

Ulterior, Smit a fost promovat în postul de şef al ramurii de analiză a serviciului secret olandez, IDB, care i-a permis accesul direct la surse, rapoarte şi operaţiuni strict secrete, la documente provenite de la comunitatea serviciilor de informaţii externe şi, mult mai important, la interceptările olandezilor: bijuteriile coroanei pentru orice organizaţie de informaţii, deoarece Smit le putea comunica supervizorilor săi din Mossad care erau capacităţile de spargere a codurilor şi succesele repurtate de Olanda.

În 1983, după o investigaţie îndelungată, Smit a fost în cele din urmă demascat şi arestat. A apelat imediat pentru apărare la un celebru avocat evreu; de-acum însă, lupta se purta fără mănuşi, iar Marechaussee, lipsită de scrupule şi de milă, a fost precaută şi a înregistrat ilegal presupusele întâlniri confidenţiale dintre avocatul evreu şi clientul său. Ofiţerii de contraspionaj au fost şocaţi de ceea ce au auzit; avocatul s-a dovedit a fi principalul agent sub acoperire al Mossadului care se ocupa de Olanda, iar fermecătoarea Dalia un ofiţer de carieră din Mossad şi supervizorul desemnat al lui Smit.

Arestarea lui Smit a produs un scandal internaţional, deoarece acesta îi furnizase Israelului nu numai secretele olandezilor, dar mai şi compromisese sute de documente NATO sensibile şi alte documente ale serviciilor de informaţii externe. În cele din urmă, Smit a compărut, în spatele uşilor închise, în faţa unui consiliu militar. Tribunalul i-a acceptat apărarea – cooperarea dintre serviciile de informaţii israeliene şi olandeze era strânsă, iar informaţiile respective ar fi fost oricum împărtăşite de cele două agenţii. Se spune că prim-ministrul Israelului a intervenit pe lângă regina Beatrix şi a cerut eliberarea lui Smit. În final, acest Pollard olandez a fost eliberat din cauza „lipsei de dovezi" şi a fugit în Israel, unde a început o viaţă nouă: aceea de ofiţer al Mossadului...

În faţa acestui tip de trădare, chiar şi cea mai bună securitate este întotdeauna dezavantajată.

CAPITOLUL 27

Un inadecvat – Bradley Manning

Unul dintre cele mai grave exemple de încălcare majoră a securității a avut loc în 2013, atunci când, după ce a difuzat cel mai mare set de informații comunicat vreodată publicului, un soldat din armata americană, Bradley Edward Manning, a fost condamnat pentru violări ale Actului de Spionaj și pentru alte delicte. Cazul Manning este notoriu din punctul de vedere al încălcării securității, și nu doar din cauza sensibilității informațiilor difuzate, ci și din cauza volumului acestora.

Grație erei computerelor și revoluției digitale, Manning a făcut publice peste 250 000 de telegrame diplomatice americane și 500 000 de rapoarte militare, majoritatea fiind publicate de Julian Assange pe WikiLeaks, precum și în *New York Times*, *The Guardian* și *Der Spiegel*. Luate laolaltă, documentele au ajuns cunoscute sub numele de jurnalele Războiului Afgan și jurnalele Războiului Irakian. Comentatorii au apreciat că a fost un „moment de cumpănă" și „un început al imploziei erei informațiilor". Nimeni nu a pus la îndoială faptul că fusese o încălcare catastrofală a securității naționale a SUA.

Cele mai mari prejudicii a produs „Cablegate", adică publicarea a 251 287 de telegrame ale Departamentului de Stat, scrise de 281 de ambasade și de consulate americane din 180 de țări în perioada 1966-2010. Acestea le-au supus pe SUA și pe prietenii lor unei cercetări nemiloase și au dezvăluit numeroase probleme care, în cuprinsul traficului diplomatic normal, ar fi rămas nerostite. Brusc, SUA au fost demascate ca fiind un aliat nesincer și nestatornic. Multe națiuni prietene au încetat abrupt schimburile de informații sensibile cu Statele Unite.

Manning s-a înrolat în armată pentru a-și plăti educația. Tânărul era o floare delicată, așa că, în timpul instrucției, a avut parte de zile grele în cazarmă. Totuși, a rezistat până la sfârșit și a devenit analist de informații, un post potrivit pentru firea sa timidă și obiceiurile lui pedante – o slujbă care presupunea un înalt nivel al autorizației de securitate.

În 2009, Manning a fost trimis la Forward Operating Base Hammer din Irak, o zonă izolată de lângă granița iraniană, unde înda-

toririle sale de analist de informații i-au permis accesul la o mulțime de informații clasificate, multe dintre ele special compartimentate, precum și la cuvinte-cheie și la traficul diplomatic.

În calitate de analist de informații aflat într-o zonă de război, Manning a descoperit că putea avea acces aproape la orice. Ulterior, a pretins că o parte din materialul văzut l-a îngrozit, în special imaginile înregistrate de fotomitralieră, în care se vedea cum civili neînarmați erau împușcați și uciși. A început să descarce mesajele clasificate și să le stocheze pe CD-uri. A afirmat că a descărcat materialul pe CD-RW, a șters muzica și a înlocuit-o cu fișiere comprimate. Potrivit unei transcrieri a mesajelor publicate mai târziu pe website-ul *Wired*, Manning s-a lăudat că „am ascultat și am dublat cu vocea mea melodia «Telephone», cu Lady Gaga, în timp ce am exfiltrat probabil cea mai mare scurgere de informații din istoria americană".

Motivul parțial pentru care nimeni nu a observat, a spus el, este acela că „personalul serviciului de informații lucra 14 ore pe zi, șapte zile pe săptămână", iar „după trei săptămâni oamenilor nu le-a mai păsat de nimic".

Se pare că Manning a contactat pentru prima dată WikiLeaks în noiembrie 2009, după ce încercase de mai multe ori să discute cu *New York Times* și cu *Washington Post*. Pe atunci, descărcase deja informații care cuprindeau jurnale de război despre conflictele din Irak și Afganistan, telegrame private ale Departamentului de Stat și evaluări ale prizonierilor de la Guantanamo. La începutul anului 2010, a transmis aceste informații – care se ridicau la sute de mii de documente, multe dintre ele clasificate – direct organizatorului WikiLeaks, Julian Assange.

Bomba a explodat pe 5 aprilie 2010, când Assange a difuzat, în timpul unei conferințe de presă de la National Press Club din Washington, filmul „Collateral Murder" (Crimă colaterală) despre atacul aerian asupra Bagdadului. Filmul prezintă două elicoptere americane care trag asupra unui grup format din zece oameni în districtul Amin din Bagdad. Doi erau angajați de la Reuters și se aflau acolo pentru a fotografia un Humvee american atacat de Armata Mahdi. Piloții au confundat camerele de luat vederi cu niște arme. Piloții americani au tras în tot ce le-a căzut sub ochi, inclusiv asupra copiilor. *Washington Post* a scris că acest clip, vizionat de milioane de oameni, a popularizat WikiLeaks.

În Irak, Manning a părut extrem de afectat de un incident legat de corupția din poliția irakiană. El a pretins că i-a spus totul comandantului său, care nu l-a luat în serios – „n-a vrut să audă nimic" – și, chipurile, i-a spus lui Manning că ar face mai bine să ajute poliția irakiană să găsească mai mulți suspecți.

Manning a reacționat neașteptat, comportându-se ciudat și chiar încercând să atace un ofițer; de asemenea, a început să-și pună public la îndoială propria identitate de bărbat. Ca urmare a indisciplinei și a unui comportament tot mai bizar, a fost degradat și înștiințat că va fi demobilizat. În mai 2010, un Manning confuz și posomorât a intrat în legătură cu Adrian Lamo, un bine cunoscut hacker condamnat în 2004 pentru că accesase rețeaua de computere de la *New York Times*. Manning i-a mărturisit că-i transmisese lui Assange, la WikiLeaks, diverse materiale clasificate. I-a mai spus lui Lamo că ceea ce văzuse îl făcuse să-și dea seama că „eram implicat activ în ceva cu care nu eram de acord...".

Manning a scris: „dar nu sunt o sursă pentru tine... Îți vorbesc ca unul care are o a naibii de mare nevoie de sprijin moral și emoțional". Lamo l-a asigurat pe Manning că discuția era confidențială și a declarat: „Ți-am spus, nimic din toate astea nu va fi publicat."

Totuși, Lamo era preocupat de poveste. Enormitatea încălcării securității naționale îl îngrijora, așa că a discutat informația cu Timothy Webster, un prieten hacker care lucrase în contrainformațiile militare. Webster i-a declarat lui Lamo că era de părere că Manning pune în pericol viețile unor oameni și l-a sfătuit să anunțe imediat autoritățile. Apoi, Webster a raportat conversația la Contrainformațiile Armatei Statelor Unite, care l-au contactat direct pe Lamo. În mai 2010, Bradley Manning a fost arestat în Irak.

În iunie 2010 a fost acuzat de divulgarea unor informații clasificate. În martie 2011, au urmat și alte acuzații, printre care ajutorul acordat inamicului, deoarece informațiile transmise de Manning fuseseră accesibile organizației al-Qaeda.

O altă acuzație, pe care apărătorul lui Manning a numit-o „delict inventat" (acuzatul fiind totuși găsit vinovat), a fost aceea că Manning „fără motiv, [a determinat] publicarea pe internet a unor informații aparținând guvernului american, cunoscând faptul că informațiile publicate pe internet sunt accesibile inamicului".

Acuzarea a prezentat ca probe 300 000 de pagini de documente, inclusiv transcrieri de discuții online și materiale clasificate. Tribunalul a aflat de la șeful Unității de Criminalistică Digitală, de la

Unitatea de Investigare a Infracțiunilor Informatice (Computer Crime Investigative Unit – CCIU) a Armatei și de la un contractor din domeniul criminalisticii digitale că s-au descoperit peste 100 000 de telegrame ale Departamentului de Stat în computerul pe care Manning îl utilizase între noiembrie 2009 și mai 2010; 400 000 de rapoarte militare din Irak și 91 000 din Afganistan pe un card SD găsit în camera soldatului din subsolul casei din Potomac, Maryland, a mătușii sale; 10 000 de telegrame pe MacBook Pro-ul său personal, precum și dispozitive de stocare despre care s-a afirmat că nu fuseseră transmise la WikiLeaks din cauza unui fișier corupt.

De asemenea, au mai fost recuperate 14-15 pagini de discuții online criptate, conținute într-un spațiu nealocat de pe hard drive-ul MacBook-ului lui Manning, purtate de Manning cu cineva despre care se credea că este Julian Assange. Două dintre *chat handles*, care utilizau domeniul Berlin Chaos Computer Club (ccc.de), au fost asociate cu numele lui Julian Assange și Nathaniel Frank.

În februarie 2013, Manning a recunoscut că este vinovat de stocarea și transmiterea de informații militare. El a explicat că acțiunile sale avuseseră ca scop încurajarea dezbaterilor, nicidecum prejudicierea Statelor Unite. A continuat să pledeze nevinovat în cazul altor acuzații, iar curtea marțială a trecut mai departe.

Manning s-a scuzat în fața tribunalului. „Îmi pare rău că acțiunile mele au prejudiciat oameni. Îmi pare rău că au prejudiciat Statele Unite. Îmi pare rău pentru consecințele neintenționate ale acțiunilor mele. Atunci când am luat aceste decizii am crezut că ele vor ajuta oamenii, nu că le vor face rău... La momentul luării deciziilor mă confruntam cu multe probleme."

Manning a fost găsit vinovat la douăzeci de capete de acuzare, inclusiv spionaj, furt și fraudă informatică. Cu toate acestea, judecătorul a hotărât că nu se făcea vinovat de favorizarea inamicului, cea mai serioasă acuzație cu care se confrunta Manning și care s-ar fi putut solda cu condamnarea la moarte.

Pe 21 august 2013, Manning a fost condamnat la 35 de ani de închisoare, a fost demobilizat, degradat și obligat să suporte toate cheltuielile de judecată. De atunci, bizara poveste a lui Manning a devenit și mai stranie. În timpul procesului, a ieșit la iveală că, pe când se afla în armată, a fost diagnosticat cu „tulburare de identitate sexuală".

În timpul audierilor la curtea marțială, s-a dovedit că Manning era un adevărat coșmar pentru securitatea personalului. Un psiholog militar care-l tratase pe Manning înainte de arestarea lui a declarat că

acesta fusese izolat în armată şi că încercase să se confrunte cu problemele legate de identitatea sexuală într-un „mediu hipermasculin". Un psihiatru a confirmat faptul că soldatul Manning se luptase cu identitatea sa sexuală şi că acum voia să devină femeie. Manning a declarat că încă din copilărie se simţise ca fiind de sex feminin, că voia să i se spună Chelsea şi să înceapă o terapie de înlocuire a hormonilor care să-i sprijine transformarea în femeie.

„Chelsea" îşi execută pedeapsa în Cazărmile disciplinare de maximă securitate de la Fort Leavenworth.

Guvernul american a susţinut tot timpul că sursele militare şi diplomatice au fost serios periclitate de scurgerile de informaţii cauzate de Manning, idee împărtăşită de ofiţeri de securitate din toată lumea. În ciuda acestui fapt, pentru unii Manning a fost un informator martirizat. În 2011, a primit un premiu, „*Whistleblowerpreis*", din partea secţiei germane a Asociaţiei Internaţionale a Avocaţilor şi a fost nominalizat la mai multe premii pentru pace, inclusiv o nominalizare, în 2014, la Premiul Nobel pentru Pace pe motiv că a „inspirat schimbarea şi a încurajat dezbaterea publică şi modificarea politicii, contribuind la crearea unei lumi mai stabile şi mai paşnice".

Dacă Bradley Manning a procedat bine sau nu, aceasta este o problemă de discernământ. Totuşi, nu încape îndoială că un soldat foarte tânăr a avut un acces extraordinar şi aparent nesupravegheat la o mulţime de informaţii de înalt nivel provenite dintr-o mare varietate de surse. El a eludat toate controalele de securitate pentru a comunica lumii secretele care-i fuseseră încredinţate.

Potrivit unui analist, a fost povestea tristă a unei securităţi îngrozitoare: „Autorizaţii de securitate deficitare, servere, înregistrări şi securitate fizică slabe, un acces exagerat, contrainformaţii inexistente, analiză neatentă, supraveghere superficială... de fapt, o furtună perfectă în domeniul securităţii."

CAPITOLUL 28

WikiLeaks şi înfricoşătorul Assange

Dezvăluirile ghinionistului Bradley Manning nu ar fi fost cunoscute de o lume întreagă dacă nu ar fi existat WikiLeaks, un website specializat în publicarea materialelor sensibile şi a documentelor guvernamentale stânjenitoare. WikiLeaks a fost fondat în 2006-2007 de Julian Assange, un australian pasionat de computere, cu o anumită experienţă în domeniul accesării ilegale a reţelelor computerizate. Assange şi-a început devreme cariera de hacker. În 1987, împreună cu câţiva prieteni, a pătruns în reţelele Pentagonului şi ale altor sectoare ale Departamentului Apărării, MILNET, Marinei Militare americane, NASA şi Comisiei de Telecomunicaţii Externe a Australiei; ale Citibank, Lockheed Martin, Motorola, Panasonic şi Xerox; ale Universităţii Naţionale a Australiei, Universităţii La Trobe şi institutului SRI International al Universităţii Stanford. Ca urmare, în septembrie 1991, Poliţia Federală Australiană i-a percheziţionat casa şi, în 1994, a fost acuzat de hacking şi de alte delicte asemănătoare (34 de capete de acuzare).

În decembrie 1996, Assange a recunoscut că este vinovat pentru 25 de acuzaţii, a fost obligat să plătească daune de 2 100 de dolari australieni şi a fost eliberat pe baza unei garanţii de bună conduită. Assange a evitat o condamnare mai grea deoarece nu exista nicio dovadă de intenţie duşmănoasă sau mercantilă.

În 2006, Assange şi prietenii lui au înfiinţat WikiLeaks. Assange este membru al consiliului consultativ şi se prezintă ca fiind redactor-şef.

WikiLeaks a postat mari cantităţi de materiale sensibile, dezvăluind greşelile comise de guvern şi de corporaţii între 2006 şi 2009 şi atrăgând astfel diverse grade de publicitate; senzaţionalele dezvăluiri ale analistului de informaţii Bradley Manning au fost cele care au atras atenţia publicului asupra website-ului WikiLeaks – şi asupra lui Assange. Prim-ministrul australian a descris activităţile lui Assange ca fiind „ilegale", deşi acesta nu încălcase nicio lege. Vicepreşedintele american Joe Biden şi mulţi alţii l-au numit „terorist". Cu toate acestea, nimeni nu poate nega faptul că Assange este răspunzător de una dintre cele mai grave încălcări ale securităţii naţionale din istorie.

E greu de descris ce anume era Assange. N-a fost niciodată spion, deoarece nu a spionat niciodată. Probabil că o descriere mai potrivită este aceea de „tăinuitor", un termen învechit care se aplică unei persoane ce tranzacționează bunuri furate, un delict în marea majoritate a țărilor. Potrivit legii engleze și numeroaselor regulamente americane care respectă tradiția dreptului comun englez, Assange este în mod clar vinovat de: „tranzacții cu bunuri furate, știind sau crezând că sunt bunuri furate și primind bunurile într-un mod necinstit..." Paragraful 22(1) din Theft Act 1968 (Legea privind hoția) prevede că: „Proprietatea furată oriunde reprezintă un delict, iar acceptarea ei echivalează cu primirea în mod necinstit de bunuri furate"; „Cunoașterea sau credința acuzatului referitoare la natura de bunuri furate este crucială..." Potrivit acestor standarde, Assange este cu siguranță vinovat de „primirea de bunuri știind că sunt furate". Informațiile obținute de el fuseseră însușite fără acceptul proprietarului lor. După lege, Assange nu este altceva decât un infractor de drept comun, oricât de vehement a protestat el, invocând misiunea de a informa lumea. Fără rușine, Assange s-a declarat mândru de acțiunile lui, așa cum se poate constata urmărind cuvântarea pe care a ținut-o în 2011 la Universitatea Cambridge.

Assange și-a dat seama că internetul permite o mai mare transparență din partea guvernului și o mai bună cooperare între activiști, dar a afirmat că le dădea autorităților cea mai bună ocazie să-i monitorizeze și să-i prindă pe disidenți. „Deși internetul are într-un fel capacitatea de a ne informa, la o scară fără precedent, despre acțiunile guvernului și ne permite să cooperăm între noi pentru a cere socoteală guvernelor și corporațiilor opresive, este totodată și cea mai importantă mașinărie de spionat pe care a văzut-o lumea vreodată."

A continuat: „[Web-ul] nu este o tehnologie care favorizează libertatea cuvântului. Nu este o tehnologie care favorizează drepturile omului. Nu este o tehnologie care favorizează viața civilă. Este mai curând o tehnologie care poate fi utilizată pentru a pune bazele unui sistem de spionaj totalitar, cum nu s-a mai văzut până acum. Or, pe de altă parte, însușită de noi, de activiști și de cei care doresc o altă traiectorie pentru lumea tehnologică, poate fi ceva la care să sperăm cu toții."

Mulți l-au considerat pe Assange un fel de tocilar inofensiv sau un simplu pisălog. America și alte câteva țări i-au luat ceva mai în serios dezvăluirile și, simțindu-se vizate de informațiile stânjenitoare

furnizate de el, au căutat modalităţi de a-l aduce în faţa instanţelor judecătoreşti.

Assange este investigat de ceva vreme în SUA. După publicarea pe WikiLeaks a materialului furnizat de Manning, autorităţile americane au început să cerceteze site-ul şi pe Assange personal cu intenţia de a-i acuza conform prevederilor Legii Spionajului din 1917. În noiembrie 2010, procurorul general al Statelor Unite a confirmat că WikiLeaks face obiectul „unei investigaţii penale în curs de desfăşurare". Assange a continuat să nege implicarea, însă dezvăluirile acuzării din timpul procesului lui Manning, derulat în 2013 în faţa curţii marţiale, care au cuprins dovezi referitoare la discuţiile online dintre Manning şi un presupus interlocutor de la WikiLeaks despre care s-a afirmat că a fost Assange, au pus presiune pe australian. Cine altul să fi fost la WikiLeaks dacă nu Assange?

Acesta a întâmpinat şi alte dificultăţi după o călătorie întreprinsă în 2010 în Suedia, unde s-a culcat cu două femei. Din păcate, cele două au depus ulterior plângere, pretinzând că au fost violate şi, în consecinţă, procurorul general al Suediei a deschis o anchetă legată de delictele sexuale pe care le-ar fi comis Assange. Acesta a fost convocat la audieri pentru o acuzaţie de constrângere ilegală, două acuzaţii de molestare sexuală şi o acuzaţie de viol cu gravitate redusă.

Alegaţiile se refereau la „comportament non-consensual în cadrul unor întâlniri sexuale consensuale". Assange a negat acuzaţiile şi a fugit din Suedia, pretinzând că era o înscenare pusă la cale de CIA (având în vedere trecutul agenţiei americane, nu era o afirmaţie în întregime lipsită de temei), însă a fost arestat la Londra de poliţia britanică pe baza unui mandat internaţional.

Pe 7 decembrie 2010, Assange a fost luat în custodie de închisoarea Wandsworth din Londra, aşteptând extrădarea în Suedia pentru cercetări penale având la bază învinuirile de agresiune sexuală. După o săptămână, a fost eliberat pe cauţiune. Assange a fugit imediat după eliberare şi s-a refugiat în ambasada Ecuadorului la Londra, unde i s-a acordat azil politic.

Guvernul britanic a afirmat că nu-i va permite să părăsească ţara şi să plece cu avionul în Ecuador deoarece avea obligaţia să-l extrădeze în Suedia. Ministrul de externe suedez a insistat asupra faptului că singurul motiv pentru care doreau extrădarea domnului Assange era acela ca acuzaţiile care i se aduceau să fie cercetate corespunzător.

După ce s-a ascuns în ambasada Ecuadorului, Assange şi-a pierdut numeroşi susţinători din cauza refuzului de a-şi asuma

responsabilitatea publicării pe WikiLeaks a dezvăluirilor lui Manning. El şi-a exprimat compasiunea faţă de Manning, mulţi considerând că nu făcea altceva decât să verse lacrimi de crocodil: „Se află într-o situaţie îngrozitoare. Iar dacă nu este legat de noi, [atunci] se găseşte acolo ca nevinovat... iar dacă, într-un fel, este legat de postările noastre, atunci, desigur, avem o oarecare responsabilitate."

Cu toate acestea, Assange a continuat să nege cu vehemenţă că era vinovat pentru situaţia dificilă a lui Manning. Răspunzând la o întrebare legată de încarcerarea soldatului american pentru transmiterea de informaţii clasificate, Assange a susţinut: „N-am ştiut că el este una dintre sursele noastre. Întreaga noastră tehnologie este proiectată în aşa fel încât să nu ştim acest lucru." Apoi a făcut o declaraţie surprinzătoare: „Nu există nicio dovadă că a fost arestat ca urmare a faptului că a avut de-a face în vreun fel cu noi. Se presupune că a fost arestat pentru că a vorbit cu revista americană *Wired*."

Pentru adepţii săi, Assange este un curajos susţinător al adevărului. Pentru criticii săi, este un individ ahtiat după publicitate, care a pus în pericol vieţi omeneşti atunci când a făcut publice mari cantităţi de informaţii sensibile şi şi-a abandonat într-o închisoare militară americană principala sursă a notorietăţii sale. Pentru alţii, a fost omul care s-a folosit de slăbiciunile şi de nesiguranţa lui Manning, abandonându-l mai târziu. Assange este, în mod clar, un om care a pus bazele unei noi forme de trădare ce nu e nici spionaj, nici încălcare a legii: el a devenit un colportor la scară globală de informaţii clasificate furate.

Făcând asta, a redefinit noţiunea de securitate.

CAPITOLUL 29

Snowden, securitatea şi statul care supraveghează

Dacă autorităţile din domeniul securităţii îl considerau pe Assange (nu fără justificare) mai curând un intrigant egocentric decât un spion, atunci dezvăluirile perechii sale, Edward Snowden, reprezintă o aluzie tulburătoare la faptul că există o linie de demarcaţie subţire între spionajul care are ca scop furtul de secrete de stat şi dezvăluirea exactă a delictelor comise de guvern în numele populaţiei plătitoare de taxe.

Cea mai spectaculoasă invenţie a revoluţiei digitale din ultimii ani ai secolului XX a fost răspândirea internetului, care a provocat schimbări dramatice în lumea noastră. În ultimele decenii, impactul produs de era comunicaţiilor personale instantanee asupra vieţii a milioane de oameni a fost extraordinar. Apariţia reţelelor de socializare de tip Facebook şi Twitter, a site-urilor de networking, a sistemului WiFi, a iPad-urilor şi a smartphone-urilor a revoluţionat stilul de viaţă al oamenilor. Prezenţa în locuri publice a camerelor CCTV care spionează lumea este considerată acum perfect normală.

Asta mai înseamnă şi că, în majoritatea timpului, nimeni nu scapă de o examinare atentă. Astăzi, dronele, care au fost cândva avioane de recunoaştere fără pilot ale armatei, au devenit instrumente şi jucării pentru multă lume şi se adaugă multiplelor căi prin care suntem cu toţii monitorizaţi şi verificaţi. Marile corporaţii şi guvernele ne pot urmări activităţile pe internet sau pe stradă şi, cu ajutorul adreselor IP şi al cardurilor de telefon mobil sau de credit, pot stabili în fiecare clipă locul în care ne aflăm. De asemenea, ne pot citi e-mailurile, pot stabili ce cumpărături am făcut, la ce emisiuni de televiziune ne uităm şi chiar preferinţele politice.

Principalul beneficiar al acestor noi tehnologii este, inevitabil, piaţa. Organizaţiile comerciale, care reacţionează întotdeauna mai rapid la noile modalităţi de a face bani, au trecut prompt la exploatarea oportunităţilor de supraveghere oferite de revoluţia digitală.

Cookie-urile din fiecare computer pot urmări necesitățile și preferințele individuale; agenții de publicitate inteligenți înregistrează rapid informațiile și își vând produsele unei baze de clienți mai precis delimitate.

Accesul global instantaneu la internet oferă și câteva aplicații militare și informative. Informațiile care până acum au fost disponibile, pe baza unei priorități bine stabilite, numai comunităților militare superioare se află acum la dispoziția tuturor. Informații, fotografii, fluxuri video în direct – un acces fără precedent la informații vitale aflate în mișcare.

Acțiunile întreprinse de corporații pentru a încasa bani de pe urma computerelor și a cookie-urilor se transformă în cazul guvernelor în colectarea de informații. Revoluția digitală le-a oferit serviciilor de securitate și de informații ale fiecărei țări șansa de a-și monitoriza propriii cetățeni – totul în interesul securității, desigur.

Rezultatul acestei explozii a monitorizării și imixtiunii în stilul de viață al oamenilor a schimbat societatea. *New York Times* a descris în 2012 acest proces:

> Administrația Statelor Unite și-a pierdut credibilitatea în această privință... ramura executivă va folosi orice tip de putere care-i este atribuită și probabil că va abuza de ea... În esență, administrația afirmă că, fără nicio suspiciune individuală privitoare la săvârșirea de delicte, guvernului i se permite să știe pe cine sună americanii atunci când își folosesc telefoanele, cât timp vorbesc și de unde.
>
> Acest tip de urmărire poate dezvălui o mulțime de informații personale și intime despre un om. Permisiunea ocazională de a supraveghea – populația americană necunoscând faptul că ramura executivă își exercită acum această putere – schimbă fundamental raportul de putere între individ și stat și neagă principiile constituționale care guvernează căutarea, accesul și intimitatea.

Mesajul este clar: cea mai bună mașină de verificat din lume este internetul.

Dacă Julian Assange și ghinionistul Bradley Manning au alertat lumea în legătură cu ceea ce făcea guvernul american pentru a spiona puterile străine, în 2014 un geniu al informaticii, pe nume Edward Snowden, a dezvăluit modul în care guvernul țării sale a încălcat legea

pentru a-şi spiona propriii cetăţeni. Erou sau infractor, avertizor de integritate sau trădător, Edward Snowden a demascat statul supraveghetor şi i-a divulgat activităţile neconstituţionale. De asemenea, a mai dezvăluit şi măsura în care companiile private au cooperat cu agenţiile de informaţii – în special cu NSA.

Agenţia Naţională de Securitate (NSA), înfiinţată în 1952, este agenţia SIGINT a Statelor Unite şi cea mai mare dintre nenumăratele organizaţii de informaţii ale ţării. Cu toate acestea, conform legii, se concentrează strict asupra supravegherii externe şi nu a celei interne. Este specialistul în interceptări telefonice şi pe internet al Statelor Unite şi răspunde de spargerea codurilor. După atacurile din 2001 de la World Trade Center, NSA a devenit brusc foarte interesată de monitorizarea comunicaţiilor telefonice şi a e-mailurilor unor potenţiali terorişti, apelând la companii de telefonie şi la furnizorii de servicii de internet.

Companiile tehnologice au subliniat faptul că nu au încălcat niciodată legea atunci când i-au transmis guvernului materiale private; însă alte transmiteri indică faptul că anumite companii de internet şi de telefonie au depăşit cu mult ceea ce erau obligate să facă atunci când au acţionat pe post de colectori voluntari de informaţii pentru guvern.

Edward Snowden a fost descris de tatăl lui ca fiind „un tânăr sensibil şi afectuos" şi „un gânditor profund". Era inteligent, avea un IQ de 145, iar computerele îl fascinau. Chiar a renunţat la liceu pentru a le studia. Între perioadele petrecute la un colegiu comunitar, Snowden a fost timp de patru luni militar în rezervă şi a urmat un curs de pregătire în cadrul forţelor speciale. Potrivit unor surse din armată, nu şi-a încheiat pregătirea; Snowden pretinde că a fost demobilizat după ce şi-a fracturat picioarele în urma unui accident.

În 2005, Snowden a făcut rost de o slujbă în cadrul Agenţiei Naţionale de Securitate, iniţial ca agent de securitate. Apoi a primit un post în domeniul tehnologiei informaţiilor la CIA, iar în 2007 a fost trimis la Geneva. Potrivit colegilor săi, în timp ce se afla la Geneva, Snowden era „considerat un expert de vârf în domeniul tehnicii şi al cibersecurităţii din ţara sa" şi „a fost ales de CIA să-l sprijine pe preşedinte, în 2008, la summitul NATO din România". Un fost coleg de la NSA a afirmat că „deşi NSA era plină de oameni inteligenţi, Snowden era un geniu printre genii", care a creat sisteme implementate pe scară largă şi care i-a indicat agenţiei deficienţele din

domeniul securității. Snowden beneficia de privilegiile depline ale administratorului de sistem, având un acces practic nelimitat la computerele și la datele clasificate ale agenției.

I s-a oferit chiar și un post în echipa de elită de la NSA, „Tailored Access Operations" (operațiuni de acces la comandă), însă în 2009 a plecat și a început să lucreze pentru contractori privați pe post de administrator de sistem. Prima slujbă a primit-o la Dell, care l-a trimis în Japonia ca subcontractor într-un birou NSA, apoi a fost transferat la biroul de întreținere din Hawaii. Ulterior, a plecat de la Dell și s-a mutat la BZH (Booz Allen Hamilton), un alt subcontractor NSA.

Mai târziu, Snowden le-a povestit celor de la *South China Morning Post* că se hotărâse să lucreze pentru un contractor guvernamental dintr-un singur motiv – ca să poată aduna dovezi despre programele de supraveghere ale Agenției Naționale de Securitate înainte de a lăsa să se scurgă informații către mass-media. „Postul pe care-l ocupam la Booz Allen Hamilton mi-a oferit acces la listele cu mașini din lumea întreagă, ale căror rețele computerizate au fost sparte de NSA... De aceea am acceptat acest post."

În timp ce lucra în biroul NSA din Oahu, Snowden a început să examineze programele guvernamentale care implicau spionarea de către NSA a cetățenilor americani prin intermediul convorbirilor telefonice și al internetului. În 2013, după doar trei luni, a început să copieze documente strict secrete și a alcătuit un dosar despre operațiunile de supraveghere internă ale NSA, pe care le-a considerat invazive și deranjante. Documentele conțineau mari cantități de informații incriminatoare despre practicile de supraveghere internă ale NSA, inclusiv spionarea milioanelor de cetățeni americani la adăpostul unor programe precum PRISM. După ce a compilat și a stocat o mare cantitate de documente, Snowden i-a spus supervizorului de la NSA că avea nevoie de o pauză pentru a urma un tratament medical.

Pe 15 martie 2013, la numai trei zile după „momentul critic" survenit atunci când l-a „văzut mințind sub jurământ în fața Congresului pe directorul serviciilor de informații, James Clapper", Snowden și-a dat demisia de la Dell. Clapper spusese Comitetului Senatului că guvernul american „nu colectează intenționat" date despre milioane de americani.

Acest răspuns s-a dovedit a fi pur și simplu o minciună. Mai târziu, ziarul londonez *The Guardian* a publicat o hotărâre judecătorească strict secretă obținută de la Snowden, care demonstra că NSA

colecta înregistrări cu convorbirile telefonice a milioane de cetăţeni americani. Clapper a fost obligat să ceară scuze Comitetului de informaţii al Senatului, explicând că a dat răspunsul „cel mai puţin neadevărat" într-o circumstanţă neclasificată. (Clapper şi-a schimbat mai târziu depoziţia şi a afirmat că uitase de o autorizare cerută de guvern, sub incidenţa Actului Patriotic*, în ce priveşte colectarea tuturor apelurilor telefonice date şi primite în SUA.)

La sfârşitul lui 2012 şi începutul lui 2013, Snowden i-a contactat pe Glenn Greenwald, un jurnalist de investigaţie de la *The Guardian*, şi pe Laura Poitras, o realizatoare de filme documentare, apoi a început să le transmită spre publicare documente clasificate.

Barton Gellman, de la *Washington Post*, a confirmat ulterior că Snowden l-a abordat pe Greenwald după ce *Post* a refuzat să garanteze publicarea a 41 de slide-uri PowerPoint. Slide-urile conţineau o informare clasificată despre programul ilegal de colectare a datelor electronice, PRISM, a cărui sarcină era aceea de a aduna informaţii în timp real despre cetăţenii americani. Potrivit lui Gellman, Snowden ştia exact ce face: „Înţeleg că voi suferi pentru acţiunile mele şi că raportarea acestor informaţii publicului înseamnă sfârşitul meu." Snowden i-a mai spus lui Gellman că, până la publicarea articolelor, jurnaliştii care lucrează cu el riscă să suporte represalii din partea comunităţii americane de informaţii, care va încerca să le închidă gura: „dacă ei cred că tu eşti singura verigă slabă ce ar putea stopa această dezvăluire, făcându-i singurii deţinători ai informaţiilor".

Gellman a fost primul jurnalist care a publicat documentele lui Snowden. A afirmat că, îngrijorat, guvernul american l-a implorat să nu dezvăluie numele companiilor implicate, însă Gellman a decis că menţionarea numelor „ar face veridică informaţia în faţa americanilor". Rapoartele au mai dezvăluit şi detalii despre „Tempora", un program de supraveghere a operaţiunilor sub acoperire administrat de partenerul britanic al NSA, GCHQ. Rapoartele iniţiale conţineau detalii despre baza de date NSA „Boundless Informant" („informatorul fără frontiere") şi despre o hotărâre judecătorească secretă care impunea ca Verizon (o companie americană majoră de tehnologie a informaţiilor şi de internet) să transmită zilnic la NSA înregistrările

* Legislaţie antiteroristă adoptată în SUA după atacurile din 11 septembrie 2001. (n.red.)

apelurilor telefonice date sau primite de milioane de americani, precum şi supravegherea convorbirilor telefonice şi a traficului de internet ale cetăţenilor francezi şi ale „persoanelor proeminente din lumea afacerilor şi a politicii".

NSA a fost acuzată că şi-a „depăşit misiunea principală legată de securitatea naţională" atunci când au fost publicate articolele care arătau că operaţiunile de colectare a informaţiilor avuseseră ca ţintă cea mai mare companie de petrol din Brazilia, Petrobras. A mai fost dezvăluit şi faptul că NSA şi GCHQ monitorizaseră acţiunile de caritate, inclusiv UNICEF şi Médecins du Monde, precum şi aliaţi ca Preşedinţia UE şi prim-ministrul israelian.

Din acest moment, dezvăluirile au devenit consistente şi rapide. Pe 20 mai 2013, Snowden a zburat cu avionul la Hong Kong, unde a rămas în primele etape ale repercusiunilor informaţiilor publicate în mass-media. Pe 5 iunie, *The Guardian* a publicat mai multe documente secrete despre o cerere a Curţii de Supraveghere a Informaţiilor Externe, care insista ca Verizon să transmită „zilnic" informaţiile colectate din activităţile clienţilor săi americani.

A doua zi, *The Guardian* şi *Washington Post* au publicat informaţiile dezvăluite de Snowden despre PRISM. A urmat un potop de alte informaţii. În câteva luni, documentele au fost publicate de mass-media din lumea întreagă: *The Guardian* (Marea Britanie), *Der Spiegel* (Germania), *Washington Post* şi *New York Times* (SUA), *O Globo* (Brazilia), *Le Monde* (Franţa) şi alte ziare similare din Suedia, Canada, Italia, Olanda, Norvegia, Spania şi Australia.

Dosarele Snowden au dezvăluit un număr de programe ilegale de supraveghere în masă iniţiate de NSA şi GCHQ. NSA a ocolit, cu ajutorul unui tertip simplu, interdicţia legală de a-i spiona pe cetăţenii americani din America continentală: subcontractarea activităţii către GCHQ în schimbul unui onorariu. Cele două agenţii au putut accesa informaţiile stocate de marile companii tehnologice din SUA, adesea în lipsa unor împuterniciri individuale, având totodată posibilitatea de a intercepta în masă date din cablurile cu fibră optică ce constituie coloana vertebrală a reţelelor de telefonie şi de internet. De asemenea, agenţiile au lucrat mână în mână la penetrarea comunicaţiilor şi a standardelor de securitate pe care se bazează internetul, comerţul şi activitatea bancară.

Publicarea documentelor a dezvăluit detalii până atunci necunoscute despre aparatul de supraveghere globală condus de NSA, în strânsă cooperare cu trei dintre partenerii Five Eyes: Australia (ASD),

Marea Britanie (GCHQ) și Canada (CSEC). Fără îndoială că dezvăluirile au fost deopotrivă incriminatoare și stânjenitoare pentru agențiile de informații occidentale. Pentru ca îngrijorarea lor să sporească, Alan Rusbridger, editor la *The Guardian*, a afirmat în noiembrie 2013 că numai unu la sută dintre documente au fost publicate. Oficialii au avertizat că „răul cel mare de-abia acum urmează".

La cererea lui Snowden, identitatea sa a fost făcută publică de *The Guardian* în iunie 2013. Iată cum a motivat scurgerea de informații:

> Nu intenționez să ascund cine sunt, deoarece știu că nu am făcut nimic rău... Nu vreau să trăiesc într-o societate care face astfel de lucruri... Nu vreau să trăiesc într-o lume în care tot ce fac și spun este înregistrat... Singura mea motivație este aceea de a informa publicul că asta se face în numele și împotriva lui.

Într-un interviu ulterior, Snowden a declarat:

> Amendamentele 4 și 5 la Constituția țării mele, Articolul 12 din Declarația Drepturilor Omului și numeroase statute și tratate interzic astfel de sisteme de supraveghere masivă, generalizată. Deși Constituția Statelor Unite apreciază că aceste programe sunt ilegale, guvernul susține că unele ordonanțe judecătorești secrete, pe care lumea nu are voie să le vadă, legitimează într-un fel o afacere ilegală...

Snowden a promis că nimic nu va putea împiedica alte dezvăluiri ulterioare. În iunie 2013, el a declarat: „În momentul de față, afirm că guvernul american nu va putea să mușamalizeze totul încarcerându-mă sau omorându-mă. Adevărul e pe drum și nu poate fi oprit."

Într-un interviu din mai 2014, Snowden a declarat pentru NBC News că, în timp ce era angajat la NSA, încercase să-i avertizeze pe birocrați în legătură cu temerile sale referitoare la legalitatea programelor de spionaj ale agenției, dar i se ordonase să-și țină gura și să păstreze tăcerea asupra acestui subiect. Snowden a spus:

> NSA deține înregistrări – are chiar acum copii ale e-mailurilor trimise de mine la Departamentul Juridic, unor persoane din cadrul său care se ocupă cu supravegherea și conformitatea cu legile, în care îmi exprim îngrijorarea în privința interpretărilor NSA la adresa autorității sale legale.

> Am ridicat aceste obiecții nu doar în scris, prin intermediul unor e-mailuri oficiale, dar le-am înaintat și superiorilor și colegilor mei din mai multe birouri. Am făcut-o în Fort Meade. Am făcut-o în Hawaii. Și multe, foarte multe dintre aceste persoane au fost șocate de existența programelor. Nu le văzuseră cu ochii lor. Iar cei care le-au văzut au spus: „Știi, ai dreptate... Dar dacă spui ceva despre asta, te vor distruge."

O administrație americană răzbunătoare a încercat să-i închidă gura unui om pe care-l considera un trădător periculos, iar Snowden a fugit pentru a evita rigorile legii. Procedând astfel, a lăsat în urmă o bombă cu ceas în ceea ce privește fărădelegile guvernului american comise împotriva propriilor cetățeni. Nu toți concetățenii lui erau de acord cu Casa Albă. O hotărâre judecătorească ce încerca să ascundă adevărul despre cazul Verizon a explicat numeroasele avertismente publice criptice formulate de doi senatori, Ron Wyden și Mark Udall, ambii fiind membri ai Comitetului pentru informații al Senatului. Aceștia fuseseră împiedicați să menționeze care erau programele de supraveghere internă alarmante și ilegale.

În cele din urmă, cei doi senatori au confirmat faptul că NSA, ca parte a unui program autorizat în secret de președintele Bush în octombrie 2001, după atrocitățile comise pe 11 septembrie, începuse un program masiv de colectare a înregistrărilor convorbirilor telefonice, a traficului pe internet și a e-mailurilor. Scandalul a izbucnit în 2006, când ziarul *USA Today* a afirmat că NSA „colecta în secret convorbirile telefonice efectuate de zeci de milioane de americani, utilizând datele furnizate de AT&T, Verizon și BellSouth" și că „folosea datele pentru a analiza tiparele apelurilor în încercarea de a detecta activitățile teroriste". După numirea în funcție, președintele Obama a acceptat tacit programul NSA de spionare internă.

Aceste evenimente au arătat cât de dramatic s-a schimbat în timp misiunea NSA, care a devenit dintr-o agenție destinată exclusiv colectării de informații externe una concentrată tot mai mult asupra comunicațiilor interne. Mulți americani erau îngrijorați. William Binney, un angajat de 30 de ani de la NSA, și-a dat demisia în semn de protest față de acest exemplu de misiune ilegală.

La mijlocul anilor 1970, Congresul a examinat pentru prima dată activitățile de supraveghere ale guvernului, ca parte a cercetării mișcărilor împotriva războiului din Vietnam. Pe vremea aceea, toată lumea era de acord că NSA nu trebuia să-și folosească pe plan intern

aparatul de supraveghere. Congresul a identificat pericolul ca NSA să abuzeze de puterea cu care fusese învestită. La încheierea investigației, Frank Church, senatorul democrat de Idaho care fusese președintele comitetului de anchetă, a avertizat: „Resursele NSA pot fi îndreptate în orice moment împotriva poporului american și niciun american nu va mai avea parte de intimitate, atât de mare este capacitatea de a monitoriza totul: conversații telefonice, telegrame, orice."

Cuvintele lui Church au bântuit administrațiile ulterioare. Snowden și-a făcut bine treaba, apoi a plecat la Moscova via Cuba, iar autoritățile ruse̦ști i-au acordat azil politic. Deși multe grupuri de adepți ai libertății absolute l-au aclamat ca pe un erou, nepocăitul avertizor de integritate a rămas în Rusia, în timp ce guvernul american se străduia să obțină extrădarea lui. În 2013, procurorii federali ai Statelor Unite au formulat o plângere penală împotriva lui Snowden, acuzându-l de furt din proprietatea guvernului și de violarea Actului de Spionaj din 1917 prin „comunicarea neautorizată de informații despre apărarea națională" și prin „transmiterea deliberată a unor informații clasificate despre comunicații unei persoane neautorizate". Fiecare dintre cele trei capete de acuzare atrăgea o pedeapsă maximă de zece ani de închisoare.

Snowden nu s-a căit. „I-am comunicat guvernului că mă ofer voluntar să fac închisoare atâta timp cât acest lucru servește unei cauze bune... Îmi pasă mai mult de țară decât de ceea ce mi se întâmplă mie. Însă nu putem permite ca legea să devină o armă politică sau să sperie lumea și s-o împiedice să-și afirme drepturile, oricât de favorabilă ar fi înțelegerea încheiată. Nu am de gând să particip la așa ceva."

A mai existat și o vagă posibilitate ca unele dintre dezvăluirile atribuite lui Snowden să nu provină în realitate de la el. Se pare că un alt avertizor de integritate a comunicat secrete folosindu-se de numele lui Snowden. De pildă, printre documentele publicate de revista germană de știri *Der Spiegel* s-a numărat un „Memorandum de înțelegere" între NSA și BND, care data din 2002. Dar „nu face parte dintre materialele lui Snowden", a precizat revista. Scurgerea de informații a provenit probabil chiar din BND.

La întrebarea esențială – dacă Snowden a fost împins să fure secrete naționale de orgoliu și de foamea de faimă sau a fost motivat de dorința de adevăr și dreptate – nu s-a răspuns încă. Deși nu prea se

poate pune la îndoială faptul că dezvăluirile sale au prejudiciat securitatea națională a Statelor Unite și le-au arătat dușmanilor Occidentului anvergura spionajului îndreptat împotriva lor, Snowden a mai scos la iveală și diverse practici ilegale ale agențiilor guvernamentale care mimau controlul democratic.

Mai presus de orice, cazul lui Edward Snowden și tezaurul său de documente clasificate demonstrează că în noua eră digitală securitatea deplină nu este doar o iluzie, ci și o imposibilitate practică.

CAPITOLUL 30

Securitatea strategică: nesigură de sus până jos – Singapore, 1941-1942

Securitatea are tendința să se concentreze asupra individului, a potențialului spion, a celui care dezvăluie secrete. Putem spune că, în acest caz, avem de-a face cu microsecuritate. Uneori însă întâlnim exemple de absență totală a securității la nivel militar, corporatist sau guvernamental. Este vorba de un eșec grosolan al macrosecurității (securitate națională). Un astfel de exemplu este înfricoșătoarea poveste despre modul în care, în 1941-1942, britanicii au pierdut Malaezia în favoarea Japoniei.

Toate celelalte motive politice și operaționale ale dezastrului din Malaezia au fost probabil doar simple consecințe ale celui mai periculos defect al activității de informații: lipsa totală a securității și subestimarea inamicului.

Winston Churchill a descris căderea orașului Singapore ca fiind „cel mai mare dezastru care s-a abătut vreodată asupra blazonului britanic". Știa el ce spune: lui îi revine în principal întreaga responsabilitate.

Pe 15 februarie 1942, garnizoana imperială britanică a aparent inexpugnabilului bastion din Singapore, aflat în sudul extrem al Malaeziei, a capitulat în fața Forțelor Armate Imperiale japoneze, întrecute net din punct de vedere numeric.

O sută treizeci de mii de ofițeri și soldați britanici, australieni și indieni, bine echipați și aprovizionați, au capitulat în fața a numai 35 000 de militari japonezi înfometați din linia întâi, aproape fără muniție și gata să-și dea duhul. Japonezii au fost uimiți de victoria lor facilă. În scurta, dar marțiala istorie a Imperiului Britanic, nu a existat o mai mare umilință militară.

De-a lungul întregii campanii malaeziene, japonezii au pierdut doar 9 000 dintre cei 60 000 de combatanți. Forța armată condusă de britanici a pierdut 146 000 de oameni, dintre care 130 000 s-au predat.

Mulți dintre prizonierii de război aliați au murit în captivitate, în condiții îngrozitoare. Trebuie să ne întoarcem în anul 415 î.Hr., la înfrângerea suferită de atenieni la Syracusa, pentru a găsi un dezastru comparabil cu cel de la Singapore: ambele au marcat efectiv sfârșitul unui mare imperiu maritim.

Principala cauză a înfrângerii britanicilor poate fi găsită, la fel ca în multe alte cazuri, în ineficiența activității de informații, înrăutățită de erori de securitate atât de numeroase, încât victoria a devenit nu numai improbabilă, ci, la o ultimă analiză, de-a dreptul imposibilă.

Deși avem tendința să credem că erorile de securitate sunt cazuri individuale, de pildă Blake, Philby, Hanssen și Ames, există totuși și o securitate strategică (legată de probleme naționale mai largi); și nu există un exemplu mai bun de securitate strategică defectuoasă decât incompetența țanțoșă a Imperiului Britanic și gafele comise de acesta în Malaezia.

Nu e deloc exagerat să afirmăm că, în 1941, Malaezia era înțesată de spioni și de trădători, la care se adaugă o totală desconsiderare a securității operaționale, de la cel mai înalt nivel până la cel mai de jos. Subestimarea japonezilor ca potențiali inamici a fost combinată cu o automulțumire stupefiantă din partea regimului colonial britanic, care a părut că intră ca un somnambul într-un război major din Orientul Îndepărtat, fiind sigur că „nouă nu ni se poate întâmpla".

De-abia pe 15 februarie 1942 – când japonezii victorioși au încercuit zeci de mii de infanteriști britanici și indieni demoralizați, grupuri operative ale Marinei Regale, personalul RAF de la sol, pus pe fugă, și mii de dezertori australieni beți și răzvrătiți (care „intraseră în grevă" în ultimele zile), plus restul comandamentului umilit al generalului-locotenent Percival din Singapore – și-au dat seama britanicii din Malaezia că lumea lor dispăruse pentru totdeauna.

Cu ani de zile înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, britanicii au urmărit cu neliniște creșterea puterii maritime a Japoniei. În cel dintâi an al Primului Război Mondial japonezii fuseseră de fapt aliații britanicilor în timpul lungii încercări de a elibera Pacificul de navele germane care efectuau raiduri.

Cu toate acestea, Tratatul de pace de la Versailles din 1919 s-a dovedit a fi o dezamăgire amară pentru cel puțin una dintre presupusele puteri victorioase. Deși Japonia primise un mandat asupra câtorva teritorii coloniale germane, japonezii erau de părere că

contribuția lor la Marele Război nu fusese recunoscută așa cum trebuia. Resentimentul provocat de faptul că fuseseră privați de prăzile de război cuvenite în urma victoriei a fost intensificat după Conferința maritimă de la Washington din 1922, când Japonia a fost teoretic blocată într-o poziție navală inferioară, Marea Britanie favorizând o alianță mult mai liberă cu SUA.

Japonia a fost deschisă influențelor occidentale numai spre sfârșitul anilor 1850. Mecanismele politice medievale ale shogunatului au fost, potrivit standardelor democratice occidentale, primitive și mai asemănătoare cu lumea de azi, unde puterea armatei permite adesea o influență disproporționată asupra politicii. Așa s-a întâmplat în Japonia imperială condusă de divinul său Împărat. Pe măsură ce presiunile economice globale de la sfârșitul anilor 1920 și din anii 1930 s-au învolburat în jurul Japoniei, armata a acaparat puterea politică și a început o expansiune armată pentru a-i garanta Japoniei accesul la bogățiile economice și la materiile prime din Est. În 1931, armata a plănuit invadarea Manciuriei, punând astfel bazele perioadei de expansiune militară și politică ce avea să culmineze un deceniu mai târziu, pe 7 decembrie 1941, la Pearl Harbor și în Malaezia.

Coloniile britanice din Malaezia reprezentau o extrem de tentantă țintă pentru creșterea economică japoneză. În anii 1930, Japonia reușise să-și asigure o bogată rezervă de cărbune în urma cuceririlor din China, dar îi lipseau încă alte materii prime, în special fier, cositor, petrol și cauciuc. În 1940, ca răspuns la expansiunea japoneză în Indochina franceză, SUA au început să aplice treptat o presiune politică pentru a îngheța importurile și alte activități economice japoneze din SUA și din teritoriile americane. Rezultatul a fost acela că, la mijlocul anului 1941, Comitetul de Planificare Economică al Japoniei a putut prevedea destul de corect momentul în care țara nu va mai putea funcționa din cauza lipsei de materii prime. Planificatorii japonezi au mai prezis (cu o claritate și o precizie neobișnuite) că „va fi imposibilă obținerea de petrol... prin mijloace pașnice". Asta ar fi trebuit să reprezinte un indiciu pentru serviciile de informații britanice și pentru cercurile guvernante de la Whitehall.

Țintele evidente ale japonezilor erau coloniile prospere, prost apărate și pașnice din Malaezia britanică și din Indiile de Est Olandeze, aflate în sudul extrem. Malaezia, cu cositorul și cauciucul său, era considerată de Imperiul Britanic o „vacă de muls", de pe urma căreia se câștiga anual o avere pentru Londra și ajuta la susținerea războiului

împotriva lui Hitler din Europa și din Orientul Mijlociu. Rămășițele guvernului învins al Olandei, aflat în exil, erau susținute efectiv de sondele de țiței ale companiei Royal Dutch Shell din Indiile de Est. Posesia celor două colonii i-ar fi dat posibilitatea Japoniei să devină independentă din punct de vedere industrial: nici Marea Britanie, nici Olanda nu păreau capabile să-și apere într-o măsură oarecare bogatele lor colonii.

După Marele Război, pentru a-și proteja în est imperiul economic, guvernele britanice au înființat un loc de ancorare pentru flotă și un bastion naval cu baza în portul și insula „Fortăreței Singapore". Teoria și intenția erau clare: asigurarea unui punct fix de apărare care să poată rezista în orice condiții, ca un castel medieval crenelat, până când Marina Regală avea să trimită o flotă din Marea Britanie pentru a despresura fortăreața asediată și pentru a-i alunga pe invadatorii insistenți.

Pe hârtie, această politică imperială arată extrem de suspect pe post de concept strategic, punând tot atâtea întrebări câte răspunsuri oferă. Cât timp va trebui să reziste baza navală? Și împotriva cui? Unui atac de pe uscat? Ce mărime trebuie să aibă forța de despresurare? Câte zile sunt necesare pentru a strânge o flotă care să ajungă în Orientul Îndepărtat?

Înarmată cu aceste îndoieli și cu o administrație de stat care utiliza politica „niciun război în următorii zece ani" ca mijloc de evitare a oricăror cheltuieli guvernamentale, „inexpugnabila" fortăreață din Singapore a fost creată treptat și ineficient în anii 1920 și 1930, cu un cost enorm și fără niciun fel de plan integrat de apărare.

Produsul finit nu era deloc inexpugnabil, ci mai curând un bastion de apărare extrem de necoordonat pentru imperiul economic din est al Marii Britanii. Accesul principal (prin pădurile malaeziene spre nord) a fost practic ignorat de planificatori, în pofida avertismentelor, iar aerodromurile au fost construite pe tot cuprinsul Malaeziei de neexperimentatele RAF, sfidând total nevoile tactice de apărare terestră ale armatei. Însă iluzia securității era prezentă. Pentru că era vorba de o iluzie: planurile de apărare a Malaeziei întocmite la Whitehall erau o carte deschisă din cauza trădării de la vârf.

Încă de la începutul anilor 1920, japonezii făcuseră mari eforturi pentru a recruta spioni, concentrându-se mai ales asupra britanicilor cu acces la secretele forțelor aeriene maritime. La urma urmei, britanicii fuseseră cei care, la sfârșitul Primului Război Mondial, aruncaseră în luptă primele portavioane viabile.

Ataşatul naval japonez la Londra a fost îndemnat să caute potenţiali spioni, iar în 1922-1923 o ţintă probabilă le-a căzut în plasă. Este vorba de liderul de escadron Frederick Joseph Rutland, un pilot din Serviciul Aerian al Marinei Regale cunoscut sub numele de „Rutland din Iutlanda" pentru isprăvile sale din 1916. Fiind un pionier autentic al aviaţiei maritime, Rutland a fost decorat de două ori în timpul Marelui Război. Japonezii i-au făcut o ofertă pe care omul cu o „cunoaştere unică a portavioanelor şi a aterizărilor pe punte" n-a putut s-o refuze. În 1923 a demisionat din funcţie şi a fost recrutat ca agent de serviciul de informaţii al Marinei japoneze. A primit echivalentul a trei milioane de lire sterline în moneda de astăzi, plus un frumos salariu anual şi instrucţiuni referitoare la deschiderea unei afaceri în America şi la raportarea informaţiilor despre activităţile maritime de pe coasta de vest şi din Honolulu.

Din păcate pentru Rutland, MI5 l-a urmărit încă de la început, după ce atenţia i-a fost atrasă de comunicaţiile interceptate. Totuşi, Rutland a lucrat pentru japonezi până în 1940, transmiţându-le detalii tehnice care i-au ajutat pe aceştia să proiecteze în anii 1930 portavioane noi şi rapide. În urma deciziei surprinzătoare a lui Rutland de a se întoarce în Marea Britanie pe 5 octombrie 1941, a fost pus sub supraveghere, apoi reţinut pe 16 decembrie 1941 pentru „asocieri ostile".

Nu încape îndoială că Rutland a ajutat enorm dezvoltarea antebelică a Marinei Imperiale japoneze. Aceeaşi sursă care l-a dat în vileag pe Rutland a mai dezvăluit şi identitatea unui alt agent japonez, de data asta mai aproape de Whitehall; o adevărată figură a Establishmentului.

Lordul William Forbes-Sempill, educat la Eton, a fost primit ca ucenic la Rolls-Royce în 1910 şi a devenit curând după aceea un aviator entuziast, intrând în Royal Flying Corps la începutul Primului Război Mondial. Mai târziu s-a transferat la Royal Navy Air Service, unde a ajuns până la gradul de comandant şi i s-a conferit Crucea Forţelor Aeriene. După pensionarea din 1919, cunoştinţele lui de inginerie i-au permis o implicare pe viaţă în aviaţie. În 1921, Whitehall chiar i-a cerut să conducă o misiune britanică oficială pentru a organiza Serviciul Aerian al Marinei Imperiale japoneze.

În timpul acestei vizite, Sempill a devenit un admirator declarat al Japoniei, având relaţii strânse şi durabile cu armata niponă. Japonezii au fost impresionaţi şi i-au acordat mai multe decoraţii pentru serviciile aduse aviaţiei nipone în perioada interbelică.

Misiunea lordului Sempill în Japonia s-a întrerupt oficial după ce America s-a arătat îngrijorată de creşterea puterii maritime a conducerii de la Tokio. Cu toate acestea, Sempill a continuat să-i sprijine pe japonezi transmiţându-i ataşatului naval la Londra, căpitanul Teijirō Toyoda, informaţii militare şi tehnice clasificate. În 1925, Sempill a fost interogat în legătură cu transmiterea unor secrete oficiale, dar, în mod misterios, nu i s-a intentat proces. A continuat să primească regulat bani de la Corporaţia Mitsubishi, deţinută de guvernul japonez. În anii 1930, a întreţinut deschis relaţii cu mai mulţi naziști de rang înalt.

În ciuda trecutului său, legat de transmiterea de informaţii clasificate puterilor străine şi de simpatiile sale fasciste, Sempill a fost reangajat în 1939 de Amiralitate, odată cu izbucnirea războiului cu Germania nazistă. Poziţia i-a permis accesul la informaţii extrem de sensibile despre ultimele echipamente militare britanice şi despre alte secrete oficiale.

În iunie 1940, MI5 a descoperit că Sempill încă mai primea bani de la Mitsubishi, iar o investigaţie a scos la iveală faptul că, aproape sigur, le transmitea japonezilor informaţii secrete; cu toate acestea, procurorul general s-a opus urmăririi penale, iar lui Sempill i s-a permis să-şi păstreze postul din Amiralitate şi accesul la informaţii sensibile.

Alte suspiciuni s-au ivit atunci când, la începutul lui 1941, un om de afaceri japonez stabilit la Londra, Satoru Makahara, managerul biroului londonez al Corporaţiei Mitsubishi, a fost arestat fiind bănuit de spionaj. În timp ce era reţinut la comisariatul de poliţie din Paddington, lordul Sempill a telefonat personal ca să asigure poliţia de nevinovăţia şi de bunul renume al lui Makahara. MI5 a luat notă, însă Sempill şi-a păstrat cumva postul din cadrul Amiralităţii.

Problema consta în faptul că Churchill şi Sempill frecventau acelaşi cerc social. Potrivit dezvăluirilor făcute de *New York Post* în 2012: „Atunci când, în 1941, Churchill a aflat pentru prima dată de activităţile vechiului său prieten, a fost îngrozit de ideea că lumea va şti că el discutase secrete militare cu un prieten care le comunica apoi inamicului."

Istoricul Richard Aldrich explică reticenţa manifestată la vremea aceea de Whitehall faţă de Sempill:

> Sempill vine la o ceaşcă de ceai, Churchill vorbeşte despre război, apoi Sempill se duce la ambasada japoneză să comunice

ce i-a spus Churchill. Dacă asta ajunge la tribunal, Churchill va fi extrem de stânjenit pentru că a trâncănit. Bea mult și este foarte sociabil. Cine știe ce-o fi spus?

Picătura care a umplut paharul a apărut în 1941, atunci când interceptările mesajelor japoneze au arătat că Tokio fusese informat despre întâlnirea strict secretă dintre Churchill și Roosevelt de la Conferința din Newfoundland. O anchetă a conchis că numai doi oameni ar fi putut transmite detalii: lordul Sempill sau adjunctul său, comandantul McGrath, care-l însoțise în diverse misiuni ale Amiralității.

Pe 9 octombrie 1941, Churchill a dat instrucțiuni pentru a fi „îndepărtat cât a mai rămas timp". Sempill a fost mutat într-un post din nordul Scoției. Totuși, a continuat să-i ajute pe japonezi. La începutul lui decembrie, un raid efectuat de MI5 în biroul său l-a găsit în posesia unor documente clasificate pe care primise instrucțiuni să le înapoieze cu o lună în urmă; apoi a fost prins în timp ce le telefona japonezilor la o săptămână după invazia japoneză și atacul de la Pearl Harbor. Sempill a fost obligat să demisioneze, dar n-a fost urmărit penal niciodată pentru relațiile sale trădătoare cu japonezii.

Potrivit lui Richard Aldrich: „Este un caz clasic în care Churchill s-a protejat pe sine însuși. Dacă Sempill ar fi fost demascat ca spion, acest fapt ar fi reprezentat o calamitate politică pentru Churchill într-un moment nefavorabil din timpul războiului."

Majoritatea dosarelor despre activitățile lui Sempill din anii 1930 și 1940 au dispărut în mod misterios, însă cele rămase arată că japonezii derulau în Marea Britanie, cu ajutorul a cel puțin cinci cetățeni britanici care le furnizau informații, o extrem de bine organizată operațiune de spionaj. Mai mult ca sigur că Churchill era conștient de acest lucru. Interesul Japoniei în Malaezia a fost între cele două războaie un secret cunoscut de toată lumea. În anii 1930, oameni de afaceri japonezi cumpăraseră numeroase terenuri. Mulți dintre acești noi proprietari primiseră instrucțiuni de la serviciile de informații sau erau spioni plantați. Japonia a reușit chiar să cumpere de la un militar britanic pe nume Roberts planurile bazei din Singapore.

La sfârșitul lui 1941, guvernul australian era îngrijorat în special de Churchill. Relația dintre cele două țări era ambiguă din punct de vedere politic și ambele își fundamentaseră nevoile de apărare

antebelice pe o serie de garanții extrem de suspecte și pe false premise. La fel ca în timpul Primului Război Mondial, pentru Churchill Australia nu era decât ceva mai mult ca o potențială bază în est și o rezervă proaspătă de divizii ale Commonwealth-ului care să sporească numeric mica armată britanică.

Nu toate trădările au provenit din tabăra britanică. Pe timp de pace, guvernelor australiene le-a convenit de minune să ignore apărarea și să pretindă că „țara de baștină" va plăti pentru securitatea Australiei. Astfel, în anii 1930, cheltuielile militare au fost menținute sub un procent din bugetul guvernului. Australienii au fost alimentați cu ideea născocită că britanicii erau principalii responsabili de apărarea lor și că vor veni automat să-i salveze dacă se întâmpla ceva rău. Australienii raționali s-au putut întreba de ce ar fi britanicii în stare, dintr-odată, să trimită o flotă în război, având în vedere faptul că nu reușiseră acest lucru pe timp de pace. Însă nimeni nu punea astfel de întrebări stânjenitoare. Era mult prea convenabil din punct de vedere politic să determini pe altcineva să-ți plătească apărarea, indiferent cât de falsă era o astfel de premisă.

Atunci când, în mai 1940, a preluat funcția de prim-ministru de la Neville Chamberlain, Churchill a urmărit cu o îngrijorare crescândă evenimentele din Orientul Îndepărtat și amenințarea japoneză. Discursurile meșteșugite și retorica nu puteau înlocui o politică de apărare credibilă și înzestrată cu resurse. Anul 1941 avea să dezvăluie faptul că asigurările sale strategice și deciziile finale reprezentau un joc periculos cu securitatea Australiei și a Estului, cu prețul Războiului din Deșert și al ajutorului acordat unei Uniuni Sovietice asediate.

La începutul lui 1941, după ce ripostele sovieticilor de pe râul Amur le-au blocat expansiunea spre nord, în Siberia, japonezii au recurs la strategia „marșului spre sud". La începutul verii, Thailanda, aflată imediat în nordul Malaeziei, a purtat un război scurt cu regimul francez de la Vichy (cu baza în Indochina) din cauza unei dispute legate de granițe. În iunie 1941, japonezii și-au asigurat o prezență militară masivă (estimată la 200 000 de soldați) în Indochina și s-au străduit să obțină o prezență militară și drepturi de tranzitare a Thailandei. Pentru prima dată, nordul Malaeziei a fost direct amenințat de japonezi. Mutarea acestora pe aerodromurile din sudul Indochinei a adus brusc Malaezia în raza bombardierelor japoneze.

Serviciile de informații britanice au urmărit îndeaproape aceste mișcări, care le-au trezit interesul și le-au alarmat tot mai mult. Totuși, eforturile lor erau stânjenite de patru probleme fundamentale:

o subestimare totală a armatei japoneze ca forţă de luptă efectivă; fragmentarea şi absenţa unei coordonări reale în Orientul Îndepărtat a serviciilor de informaţii; o gravă penurie de resurse locale pentru colectarea informaţiilor; în fine, lipsa periculoasă a unei prezenţe vocale reale în consiliile de război ale personalului civil şi militar din Malaezia. Toate acestea erau eclipsate de faptul că operaţiunea militară britanică din Malaezia era ca o carte deschisă pentru japonezi din cauza securităţii lamentabile a Marii Britanii: în 1941, Malaezia era înţesată de sus şi până jos de spioni şi agenţi japonezi.

Dintre toate, fără îndoială că cel mai periculos păcat al serviciilor de informaţii a fost primul: subestimarea japonezilor şi respingerea ideii că reprezentau un inamic viabil şi potenţial primejdios. Însă securitatea defectuoasă ocupă locul doi.

Din multe puncte de vedere, este surprinzător că britanicii i-au subestimat pe japonezi, dat fiind faptul că Japonia era o naţiune războinică, cu un trecut bogat în victorii – îi zdrobise pe ruşi în Orientul Îndepărtat în 1904-1905 –, deţinea o flotă mare şi modernă şi, începând cu 1931, luptase cu succes într-un război terestru major cu China şi Manciuria. Pentru a înţelege de ce s-a întâmplat aşa, trebuie să adoptăm concepţiile lumii coloniale despre „superioritatea europeană" înainte de şocurile din 1941.

Marea Britanie nu era singura ţară care-i considera cu dispreţ pe „asiatici" ca fiind puţin mai mult decât nişte băştinaşi inteligenţi. Miturile superiorităţii rasiale nu se limitau în anii 1930 la Germania nazistă a lui Hitler. Concepţia britanică a fost cel mai bine exprimată de comandantul suprem din Orientul Îndepărtat, Robert Brooke-Popham, în timpul unei vizite în Hong Kong din decembrie 1940: „M-am uitat bine [la grănicerii japonezi de la frontieră] pe deasupra sârmei ghimpate, la diverse specii subumane îmbrăcate în uniforme cenuşii şi murdare... Dacă ele reprezintă normalitatea în armata japoneză, deşi problema hranei şi a cazării lor ar trebui să fie suficient de simplă, nu pot crede că vor forma o forţă de luptă eficientă."

La momentul acela se credea cu adevărat că japonezii erau scunzi, aveau dinţii ieşiţi în afară, vederea slabă şi erau incapabili să lupte în întuneric sau să manevreze maşinării complicate. Albii le erau în mod firesc superiori.

Un expert naval chiar a scris: „Orice observator este de acord... că japonezii sunt nişte aviatori îndrăzneţi, dar incompetenţi... au, ca rasă, defecte în urechea internă, şi sunt în general miopi. Asta le conferă un simţ al echilibrului defectuos."

Aceste concepţii erau larg răspândite. Japonezii „nu puteau trage cu puşca pentru că nu erau în stare să închidă un singur ochi". Mai exista şi părerea că „japonezii îngroziţi vor fugi imediat la vederea unui soldat alb". De pildă, comandanţii celor două batalioane de infanterie britanice din Malaezia ar fi afirmat în faţa generalilor lor că sperau „să nu fie prea duri în Malaezia... pentru că asta i-ar putea demoraliza pe japonezi, împiedicându-i să mai lupte". Probabil că cea mai arogantă remarcă este următoarea: „Nu credeţi că soldaţii mei merită un inamic mai bun decât japonezii?"

O absurditate periculoasă. Realitatea operaţiunilor împotriva forţelor armate japoneze a reprezentat un şoc profund pentru toţi combatanţii aliaţi, la sol, în aer şi pe apă. Australianul Russell Braddon s-a uitat înfricoşat la primele cadavre de japonezi peste care a dat în Malaezia: „niciun specimen sub 1,83 m şi fără ochelari sau dinţi ieşiţi în afară..." În ce priveşte „deficienţele tehnice", deşi britanicii nu aveau niciun tanc în Peninsula Malaeziană, japonezii, în pofida presupusei lor inabilităţi de a manevra eficient diverse maşinării, reuşiseră să debarce în nord blindate şi se foloseau cu rezultate excelente de tancurile lor uşoare împotriva poziţiilor britanice defensive şi statice de pe drumurile principale.

Japonezii mai creaseră şi câteva noi „tactici de junglă" (majoritatea luptelor din 1941-1942 purtate în Malaezia nu au avut loc în „junglă", ci în pădure sau pe plantaţii de cauciuc, cu spaţii între copaci şi o bună vizibilitate, la fel ca în pădurile de fagi din Europa) care presupuneau atacarea brutală şi rapidă a liniilor aflate pe drumurile malaeziene. Odată oprită, infanteria japoneză se desfăşura rapid printre copacii de pe fiecare latură a drumului, trăgând în timp ce flancau poziţiile defensive aliate, blocând astfel drumul.

Utilizând aceste aşa-zise tactici „os de peşte", forţau o permanentă retragere care vlăguia moralul australienilor, britanicilor şi indienilor extenuaţi şi deprimaţi.

În aer s-a derulat aceeaşi poveste a subestimării potenţialului inamic.

În timp ce primele raiduri aeriene au bombardat aerodromurile RAF, ironicii aviatori britanici îşi băteau joc de tacticile japoneze de bombardare de tip „diaree", în cadrul cărora formaţiuni strânse de bombardiere îşi aruncau simultan încărcătura pe suprafaţa ţintă. Aceasta nu era operaţiunea de bombardare precisă individuală pentru care fuseseră antrenaţi cei din RAF.

Însă raidurile au înregistrat un succes remarcabil; utilizând tactici create pe parcursul a patru ani de atacuri asupra ţintelor din China,

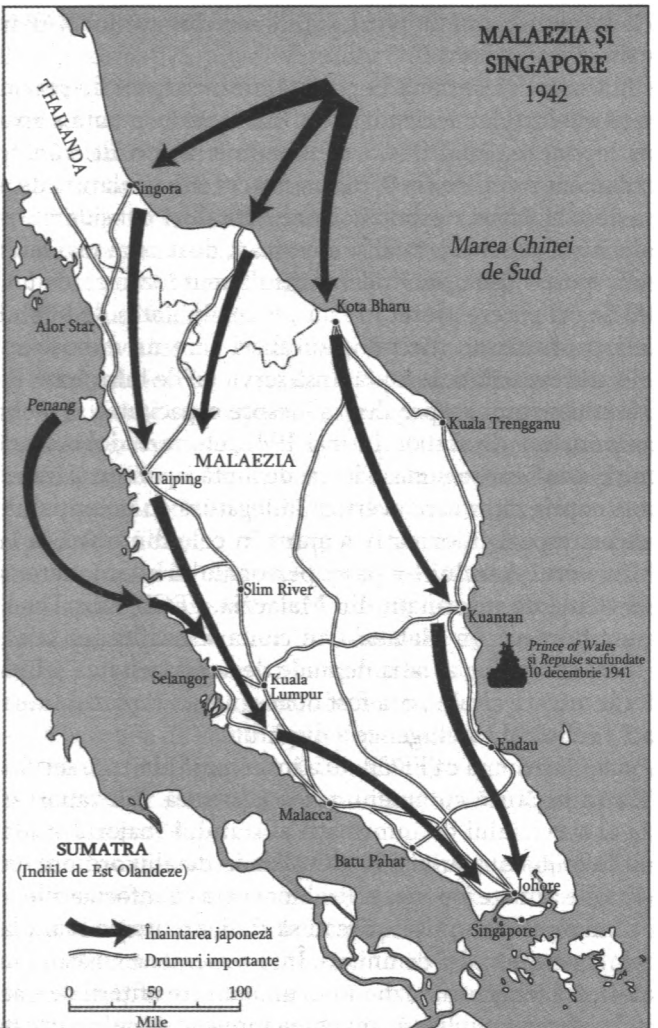

avioanele japoneze au dovedit că-şi cunoşteau bine menirea. La ordinul de lansare din bombardierul principal, bombele japoneze cădeau pe o suprafaţă restrânsă, ceea ce s-a dovedit a fi o tactică extrem de eficientă, asigurând *întotdeauna* o anumită avariere a ţintei. Printr-o curioasă evoluţie, care a uimit personalul aviatic din Malaezia, bombardierele japoneze păreau să ştie mereu când şi ce să

lovească. Răspunsul era simplu: locațiile aerodromurilor RAF fuseseră trădate de spionii japonezi.

O altă surpriză aeriană neplăcută, neanticipată de serviciile de informații ale forțelor aeriene, a fost înalta performanță a aparatelor de zbor japoneze, mai ales a celui numit avion de vânătoare și bombardament naval de tip 0, mai cunoscut sub titulatura de „Zero". Respins de majoritatea experților occidentali și considerat, potrivit descrierii furnizate de un analist american, doar ceva mai mult decât un „avion sportiv ușor, neblindat și insuficient înarmat, cu un motor de 1 000 de cai putere așezat în față", maniabilitatea de libelulă a lui Zero le-a provocat un șoc piloților aliați care nu cunoșteau fenomenalele sale capacități de luptă. Însă serviciul de informații RAF din Malaezia știuse totul despre Zero și despre capacitatea sa de luptă cu mult timp înainte de război. În mai 1941, chinezii doborâseră lângă Chongqing unul dintre noile avioane de luptă japoneze și întocmiseră un raport cuprinzător care avertiza în legătură cu potențialul său de luptă. Acest raport informativ a ajuns în cele din urmă la Londra, unde Ministerul Aerului l-a pasat personalului coordonator pentru toate serviciile de informații din Malaezia, FECB, sau „Far Eastern Combined Bureau". În Malaezia, în ciuda semnificației sale clare – dintre toate serviciile, aviația depinde de superioritatea tehnică mai mult decât oricare altul –, n-a fost doar ignorat: raportul întocmit de Air Staff Technical Intelligence a dispărut.

Asta nu înseamnă că FECB nu a încercat să alerteze serviciile din Malaezia în legătură cu amenințarea japoneză. Un raport exact și limpede al serviciului de informații al statului-major din Malaezia, întocmit la mijlocul anului 1941, explica în detaliu ordinul de bătaie și capacitățile armate japoneze. Problema era că informațiile, chiar și atunci când erau transmise, păreau să fie ignorate pe scară largă de personalul operațional și de unități. Într-o asemenea măsură încât, în ziua anterioară izbucnirii războiului, unul dintre ofițerii de stat-major din GHQ a afirmat public că „nu putea înțelege de ce guvernatorul se ambalase și mobilizase forțele armate voluntare locale...".

Dacă britanicii și serviciile lor de informații au subestimat amenințarea reprezentată de japonezi, aceștia nu au comis aceeași greșeală în ceea ce-i privește pe englezi. Eforturile făcute de serviciile de informații japoneze în favoarea campaniei antebelice din Malaezia au fost cuprinzătoare, minuțioase și susținute de resurse corespunzătoare. Totodată, au rămas în marea lor majoritate nedetectate de britanici, a căror securitate a fost lamentabilă.

Agresorul are întotdeauna inițiativa și, vreme de peste zece ani, serviciul de informații japonez a putut clădi o organizație complexă în Singapore și Malaezia, bazată în mare măsură pe numărul ridicat de companii și activități comerciale legitime cu aproximativ șapte mii de rezidenți și călători japonezi. În plus, a existat de-a lungul coastei estice un trafic comercial constant cu ajutorul unor ambarcațiuni mici; din echipaje făceau parte numeroși ofițeri navali japonezi aflați în misiuni de recunoaștere. S-a pretins mai târziu că până și fotograful oficial de la baza navală din Singapore fusese un ofițer de informații japonez, colonelul Nakajima.

Această activitate de informații a fost cunoscută pe larg în Malaezia. Șeful poliției din Așezările Strâmtorilor (Straits Settlements) a pretins după război că proporțiile spionajului japonez îl obligaseră să-i recomande guvernatorului ca cel puțin jumătate din forța de muncă a companiilor să fie în viitor de altă naționalitate decât cea japoneză. Nu s-a făcut nimic. Poliția din Londra n-a vrut să întreprindă nimic din ceea ce ar fi putut atrage după sine nemulțumirea japonezilor – în cazul în care i-ar fi provocat să atace.

Uneori japonezii care spionau erau atât de ostentativi, încât totul părea o farsă. La sfârșitul anului 1940, atașatul de presă japonez de la Singapore, Shinozaki Mamoru, a fost prins în flagrant delict și arestat, fiind întemnițat apoi de autoritățile britanice vreme de trei ani și jumătate sub acuzația de coordonare a spionilor din Malaezia (inclusiv un caporal din armata britanică) și, în particular, pentru că organizase tururi ale cazărmilor și instalațiilor militare britanice pentru ofițerii japonezi care vizitau Malaezia.

Cele mai ostentative exemple de securitate defectuoasă au fost acostarea neautorizată a două submarine japoneze în portul Endau din Malaezia (deținut de o companie minieră japoneză) și remarcabila depoziție a căpitanului Collinge din Straits Volunteers, care, în septembrie sau octombrie 1940, a văzut un ofițer japonez, îmbrăcat în uniformă completă, care observa manevrele unui escadron de blindate britanice. Apoi a urcat calm într-o barcă cu motor și a plecat pe mare în lumina asfințitului, „probabil la o întâlnire cu nava japoneză din largul coastei". Collinge a raportat întâmplarea, iar doi civili britanici din stafful guvernatorului i-au spus oficial să nu facă un caz din asta, „deoarece politica guvernului... [de la vremea aceea]... consta în a-i liniști pe japonezi pentru a evita cu orice preț un posibil incident..." Până în 1940, politica de securitate britanică din Malaezia era de a ignora spionajul ostentativ și la scară largă organizat de Tokio.

Nu putem decât să ne imaginăm furia ofițerilor de informații din Malaezia care confruntau între ele aceste informații și încercau în van să avertizeze autoritățile militare. Era o situație de tipul Alice în Țara Minunilor, înrăutățită de letargia vieții coloniale dintr-un paradis subtropical umed, în care guvernatorul și „seniorii" albi ai administrației civile coloniale făceau legea.

Dacă britanicii erau nepregătiți pentru un război în Malaezia, cu siguranță că nu acesta era și cazul japonezilor. Suntem norocoși că planificatorul operațional principal al victorioasei Armate a 25-a a generalului Yamashita, colonelul Masanobu Tsuji, din Statul-Major Imperial, a lăsat o descriere completă a planificării cuceririi Malaeziei.

Planificarea invaziei a început pe 15 septembrie și a fost însoțită de un program intensiv de recunoaștere aeriană a Malaeziei. Pe măsură ce se apropia data invaziei, piloții japonezi au efectuat zboruri și mai ostentative pe deasupra aerodromurilor și instalațiilor deținute de RAF, multe dintre ele fiind detectate de britanici. Nu a fost interceptat nici măcar unul. În timpul unui zbor de pe 22 octombrie 1941, Tsuji însuși a urcat într-un avion de recunoaștere Tip 100 „Dinah" și s-a îndreptat direct, la o altitudine de numai 1 800 de metri, spre locurile de aterizare de pe plajele din Khota Baru și spre baza RAF de la Alor Star. Este de neconceput faptul că aceste zboruri directe peste aerodromurile RAF au rămas neobservate.

Un al doilea exemplu, și mai incitant, este povestea tehnicianului aeronautic Peter Shepherd, pe atunci în vârstă de 18 ani, care servea pe post de mecanic RAF pe aerodromul din Sungei Patani din nordul Malaeziei.

Pe 4 decembrie 1941 a primit ordinul de a înlocui un membru al echipajului unui avion civil Lockheed Hudson al Indiilor de Est Olandeze, deoarece tehnicianul olandez se îmbolnăvise. Iată ce a scris el mai târziu:

> Spre surpriza mea, am aterizat în Cambodgia, pe un aerodrom privat din sudul localității Kampot. Deoarece, la vremea aceea, Indochina franceză se afla practic în mâinile japonezilor, Cambodgia devenise un loc destul de periculos pentru aterizarea unui avion olandez. Autoritățile franceze erau desigur infiltrate din belșug cu elemente pro-Vichy, iar în 1941 nici nu se punea problema vreunei relații de prietenie cu britanicii.
>
> Mai târziu în ziua aceea pilotul m-a dus la un restaurant să mâncăm. Eram numai noi doi. Pilotul s-a dus cu niște treburi în spatele bucătăriei, probabil în legătură cu marfa.

În restaurant, un oriental a venit la mine şi mi-a oferit din alifia lui, Tiger Balm, pentru înţepăturile mele de ţânţari, care nu arătau prea bine. A început să vorbească, dar n-am înţeles o iotă. Am priceput din engleza lui stricată şi din semne că era un civil japonez şi un fel de inginer aeronautic. La urma urmei, cuvântul „inginer" sună la fel în toată lumea. Credea că sunt un inginer francez. Părea foarte mulţumit de ceva şi a continuat să încerce să vorbească cu mine. Era destul de beat, în principal din cauza coniacului băut. Am comunicat printr-un ciudat amestec de semne şi de nume de locuri, iar în cele din urmă a scos la iveală un jurnal şi o hartă şi a încercat să-mi spună pe unde fusese şi ce făcuse acolo.

A precizat că navigase pe un portavion din Japonia până în golful Hitokappu, aflat în nord, şi că văzuse adunată acolo o armată uriaşă. Pe 24 noiembrie, zburase spre sud, pe insula Phu Quoc, pentru a supraveghea anumite modificări operaţionale urgente la dispozitivele de suspensie ale bombelor din avioanele japoneze aflate în sudul Cambodgiei.

Părea foarte mândru de ce făcuse şi văzuse şi a precizat că noi eram singurii care ştiam de flotă şi că era planificat ca aceasta să pornească pe 26 noiembrie pentru a distruge flota americană de la Pearl Harbor şi pentru a lansa invazia simultană în Malaezia şi în Singapore. Mi-a explicat toate acestea printr-o mulţime de semne şi de „bum, bum". Atunci când i-am dat de înţeles că sunt surprins, a scos la iveală un fel de jurnal şi, pentru a mă convinge, chiar mi-a arătat câteva schiţe brute ale unor nave despre care mi-a spus că le văzuse acostate cu o săptămână în urmă.

Mi-am dat seama că era ceva important, aşa că atunci când a plecat împleticindu-se în direcţia toaletei, am furat desenele din caiet. După ce s-a întors, s-a îmbătat şi mai tare, iar atunci când pilotul mi-a spus că era timpul să plecăm, l-am lăsat pe noul meu prieten vomitând peste balustrada verandei.

A doua zi, 5 decembrie 1940, la întoarcerea în Malaezia, i-am raportat imediat tot ce aflasem ofiţerului de informaţii al Staţiei RAF. În dimineaţa aceea am zburat la Kuala Lumpur, unde am fost chestionat de doi civili despre care am crezut că sunt ofiţeri de informaţii. Le-am predat schiţele desenate de inginerul japonez şi am mai menţionat o dată toate detaliile. În timpul interviului, am declarat că mi se părea că japonezul spusese adevărul aşa cum îl vedea el şi am căzut de acord că, dacă povestea lui şi toate detaliile erau autentice, atunci

probabil că momentul presupusului atac avea să fie trei zile mai târziu, pe 8 decembrie. [7 decembrie după fusul orar din Hawaii.] În după-amiaza aceea m-am întors în nord, la Sungei Patani, cu instrucțiuni stricte să-mi țin gura odată ajuns la stație.

După ce m-am întors nu s-a întâmplat nimic. În pofida stării de urgență, aerodromul nu a trecut printr-o alertă de război deplină, iar următorul lucru de care îmi aduc aminte este raidul surpriză al japonezilor, în cursul căruia o bombă m-a proiectat în ușa de beton a dușurilor personalului aviatic la ora 7 în dimineața zilei de 8 decembrie. Apoi am fost declarat inapt și trimis în Marea Britanie la începutul anului 1944.

Mă întreb adesea ce s-a întâmplat cu informațiile pe care le-am comunicat acelor ofițeri din Kuala Lumpur...

Povestea lui Peter Shepherd este doar unul dintre numeroasele avertismente care le-au parvenit autorităților britanice din Malaezia în cursul lunii anterioare invadării acestei țări.

Pentru a înțelege acest fenomen trebuie să aruncăm o privire asupra celei de-a doua probleme fundamentale care a stânjenit serviciul de informații britanic din Malaezia: organizarea defectuoasă și securitatea lamentabilă.

Abordarea britanică a managementului și coordonării serviciilor de informații din Orientul Îndepărtat pare să fi suferit din cauza unei organizări extrem de fragmentate. E ușor de înțeles că la apogeul unui război pentru supraviețuire împotriva unui inamic feroce și periculos ca Germania nazistă britanicii au acordat inevitabil prioritate pericolului imediat, care bătea la ușă, și au fost mai puțin îngrijorați de Orientul Îndepărtat. Este logic.

Mai puțin de înțeles este aparenta dezorganizare a serviciilor de informații din Malaezia. Coroborată cu un alt eșec clasic al britanicilor, diminuarea deliberată a fondurilor plătitorilor de taxe în favoarea activităților guvernamentale esențiale, cum ar fi apărarea, și folosirea lor în pretinsul interes al economiei, atunci concluzia inevitabilă este aceea că înfrângerea britanicilor în Malaezia a fost în realitate o rană autoprovocată. O dovadă remanentă a acestei concepții poate fi găsită în 1941 în structura serviciilor de informații din Malaezia.

Coordonatorul-cheie a fost FECB, însărcinat, teoretic, cu coordonarea activității de informații aferente celor trei surse SIGINT ale serviciilor și uneori cu rapoartele strict secrete, furnizând „autorităților competente" rezumate actualizate și corecte despre

ameninţările la adresa intereselor britanice. De fapt, rolul său principal era acela de avanpost al operaţiunii de spargere a codurilor de la Bletchley Park. În absenţa unei istorii oficiale a activităţilor de informaţii din Malaezia, nu putem decât să ghicim adevăratul rol jucat de FECB şi influenţa pe care acesta a exercitat-o. Însă, din diverse memorii contemporane, ştim că FECB nu a fost o voce respectată în consiliul de război din Malaezia. La drept vorbind, a fost *exclus* şi, din cauza cerinţelor unei securităţi stricte (a fost evacuat înainte ca Singapore să cadă pentru ca secretele sale să nu ajungă în mâinile japonezilor), este puţin probabil ca vocea sa să fi fost auzită în tot mai rarele comitete civile şi militare responsabile în 1941 de apărarea Malaeziei. Adevărul este că, în 1941, nicio organizaţie nu a coordonat cum se cuvine activitatea de informaţii din Malaezia.

Se pare că o parte din problema fragmentării consta în a nu înţelege ce poate şi ce trebuie să facă serviciile de informaţii. Cele militare aveau un personal restrâns şi subordonat în cadrul birocraţiilor care administrau coloniile malaeziene, fiind în mare măsură ignorate de „adevăratele servicii de informaţii". Această atitudine pare să provină din ignoranţa regimului colonial şi din convingerea depăşită că „activitatea de informaţii" şi „serviciile secrete" erau unul şi acelaşi lucru, potrivit unei curioase concepţii despre „marele joc".

Întregul comandament din Orientul Îndepărtat pare să fi fost pătruns de convingerea că MI6 şi agenţii săi secreţi care colectau informaţii erau singurii reprezentanţi importanţi ai activităţii de informaţii: restul ciclului de colectare, confruntare, interpretare şi diseminare pare să fi fost ignorat sau necunoscut. Dotări vitale, cu adevărat valoroase, precum unităţile SIGINT ale serviciilor, care spărgeau codurile japoneze şi citeau mesajele, par să nu fi avut o influenţă reală asupra evenimentelor anterioare primăverii din 1942, ori, dacă totuşi au avut una, secretele informative nu au fost puse în slujba operaţiunilor.

La această lipsă de profesionalism în domeniul informaţiilor se adaugă monopolul bine apărat de MI5 asupra contraspionajului imperial prin intermediul ofiţerului de securitate al apărării (Defence Security Officer – DSO). Însă MI5, la fel ca întotdeauna, ducea lipsă de operatori. Astfel, fragmentarea a crescut în continuare prin rolurile „interactive" jucate de diferiţi ofiţeri ai poliţiei politice secrete („Ramurile speciale") din mai multe forţe de poliţie coloniale, rezultatul fiind acela că coordonarea activităţii de informaţii din Orientul

Îndepărtat era practic inexistentă, regula fiind reprezentată de o permanentă gâlceavă între agenții.

Pentru a spori confuzia, mulți dintre cei care conduceau diferite departamente de informații fragmentate nu s-au înțeles deloc la nivel personal, astfel încât cooperarea dintre birourile lor a devenit imposibilă. Într-un singur caz, DSO din Singapore, colonelul Hayley Bell, nici măcar nu vorbea cu șeful secției japoneze a Ramurii Speciale a Poliției din Singapore. Relațiile erau atât de încordate, încât maiorul Kenneth Morgan (în retragere), care făcuse parte din armata indiană, șeful Ramurii Speciale, a refuzat categoric să-i comunice ofițerului de securitate ceea ce știa despre spionajul japonez, pretinzând că era vorba de o măsură de securitate!

În cele din urmă, gâlceava dintre cei doi a atras atenția armatei. Există o însemnare fascinantă în dosarele colonelului A.E. Percival (care, în 1942, în calitate de general-locotenent, a predat garnizoana Singapore), care datează din 1937, pe când era ofițer de stat-major. Ea se referă la membrul pomenit anterior al poliției secrete, Morgan: „Nu poți avea niciun fel de încredere în maiorul Morgan. Declarațiile și concepțiile lui... emană o puternică impresie de mentalitate excentrică, de judecată dezechilibrată, de gândire întortocheată și de reticență nelalocul ei."

Dacă ar fi să facem un comentariu sardonic, am putea spune că nu este vorba decât de o *déformation professionnelle* și de o tendință spre paranoia a unui agent al poliției secrete de oriunde, care a petrecut prea mult timp în cadrul acestei lumi. Percival a adăugat: „Este clar că lui Morgan îi lipsesc aptitudinile și nu e potrivit pentru funcția pe care o deține... iar această idee este susținută... de istoria și de antecedentele lui."

Cu oameni de calibrul lui Morgan pentru a depista spionii, nu e deloc de mirare că contraspionajul britanic nu a putut feri colonia de dezastru – aceasta fiind la urma urmei principala sa îndatorire. Morgan și colegii lui ar fi avut un acces de furie dacă și-ar fi dat seama că în Malaezia, în perioada 1940-1941, exista o importantă operațiune japoneză de spionaj militar condusă de un ofițer activ al armatei britanice. Adevărul e că securitatea britanică din Malaezia nu avea practic nicio valoare. Nu numai că planurile britanicilor au fost trădate de la Whitehall, sub nasul lui Churchill, dar în Malaezia cineva le spunea japonezilor totul.

Căpitanul Patrick Heenan a fost probabil recrutat ca spion de Serviciul de Informații al Armatei japoneze în timpul vizitei întreprinse în Japonia în iarna lui 1938.

Era un ofiţer nepopular printre colegii din unitatea sa, Regimentul 16 Punjab; era atât de puţin popular, încât a fost numit ofiţer de legătură pentru serviciul de informaţii al forţelor aeriene. Nu avea să fie o mişcare favorabilă carierei unui ofiţer de infanterie, dar urma să împlinească visul oricărui agent: accesul la secretele militare ale serviciului comun. Heenan putea pune mâna acum pe toate ordinele de luptă, tipurile şi dispersia locaţiilor şi stările armelor tuturor avioanelor RAF din Malaezia, plus planurile de bătaie în condiţii neprevăzute.

Unul dintre marile mistere ale campaniei malaeziene a fost capacitatea nefirească a japonezilor de a lovi aerodromurile RAF cu o precizie şi într-un moment care garantau pierderi maxime pentru britanici. „Parcă ne-ar fi cunoscut planurile...", a afirmat un maistru de aviaţie mult după încheierea campaniei.

Într-adevăr, le cunoşteau. Heenan le-a transmis japonezilor tot ce ştia, şi în special planurile detaliate întocmite de RAF Alor Star, principalul aerodrom din nord, ceea ce le-a permis să-l distrugă în urma unei serii de raiduri întreprinse la începutul campaniei, garantându-le apoi japonezilor superioritatea aviatică. Mai rău chiar, aproape cu siguranţă că le-a transmis codurile şi cifrurile britanice strict secrete care i-au permis serviciului SIGINT japonez să descifreze de-a lungul bătăliei întregul trafic realizat de armată şi de RAF. În Malaezia, securitatea britanică nu a fost doar evitată, ci a devenit irelevantă, inexistentă.

Heenan a fost însă neglijent. În armată fiind, înainte de război, a atras atenţia şi a devenit suspect, însă nimeni nu a reacţionat. Cu toate acestea, pe 10 decembrie 1941 a fost arestat, iar domiciliul său a fost percheziţionat după ceea ce a părut a fi o tentativă eşuată de a-l ucide pe şeful secţiei sale, maiorul France. S-a descoperit astfel că avea în posesie, fără să fi primit vreo autorizaţie, hărţi clasificate, ordine şi coduri operaţionale, plus două staţii radio camuflate şi un registru cu coduri pentru criptarea transmisiunilor.

Având în vedere panica provocată de retragere, era evident imposibilă efectuarea unei anchete referitoare la contactele lui Heenan; însă s-a ajuns destul de curând la concluzia că era din plin implicat nu numai în activităţi de spionaj directe, ci şi în conducerea, înainte de război, a unei reţele de agenţi japonezi din Malaezia.

Heenan a fost mutat în sud sub escortă, odată cu retragerea trupelor britanice, şi a ajuns la Singapore, unde, în ianuarie 1942, a fost adus în faţa curţii marţiale sub acuzaţia de spionaj, fiind învinuit

de „comunicarea intenționată de informații valoroase inamicului, în timp ce se afla în serviciu activ în Malaezia în decembrie 1941". A fost găsit vinovat și a fost condamnat la moarte.

Heenan nu a furnizat singur informațiile. După război, spre groaza lor, britanicii au descoperit că japonezii avuseseră acces în 1941 la cele mai secrete mesaje schimbate între Churchill, Cabinetul de Război de la Londra și comandantul suprem din Singapore.

Pentru a se asigura că documentele secrete de cel mai înalt nivel nu vor fi puse în primejdie sau compromise prin transmisie sau prin survoluri, la sfârșitul lui septembrie 1940 Whitehall a expediat corespondența directă la Singapore – care conținea o apreciere pesimistă, cu indicativul „spre citire doar persoanelor autorizate", formulată de șefii de stat-major britanici la adresa capacității reale de apărare a Malaeziei – prin intermediul unei nave comerciale rapide de 7 500 de tone, SS *Automedon*. (Vezi pagina 152.) Căpitanul navei, McEwan, și curierul diplomatic, căpitanul Evans, primiseră instrucțiuni stricte ca, în cazul unei situații nedorite, să arunce sacul peste bord.

Și chiar așa s-a întâmplat. În noiembrie 1940, *Automedon* a fost interceptat, spre finalul călătoriei, în largul insulelor Nicobar din Oceanul Indian, de un vas comercial german camuflat, *Atlantis*, care descifra codurile comerciale britanice.

Liderului echipei care a urcat la bord, un vorbitor de engleză pe nume Mohr, nu i-a venit să creadă ce noroc dăduse peste el. Încântați, nemții au descoperit că se aflau acum în posesia unui sac poștal diplomatic care conținea corespondență personală strict secretă și bijuteriile coroanei în materie de informații pentru Orientul Îndepărtat, plus toate noile coduri maritime britanice, iar britanicii nu știau nimic. Amiralitatea a presupus că *Automedon* fusese torpilat și scufundat de un submarin, deoarece, de obicei, victimele atacurilor unei nave de suprafață puteau transmite un semnal; dar nu și de data aceasta.

Firesc, nemții nu erau preocupați prea mult de detaliile planurilor pe care britanicii le aveau la momentul acela referitor la Orientul Îndepărtat – deși noile coduri maritime britanice (BAMS) erau o altă poveste –, așa că i-au pasat toate documentele importante aliatului lor, Japonia.

Britanicii nu au știut niciodată că, la începutul lui 1941, japonezii aveau copii după toate directivele politice de nivel înalt care circulaseră între Londra și Singapore și că le puteau descifra aproape în întregime traficul radio maritim.

De parcă n-ar fi fost de ajuns un serviciu de informații militare japonez net superior celui britanic, o securitate defectuoasă, subestimarea inamicului și o proastă organizare, englezii din Malaezia au fost stânjeniți și de un prejudiciu autoprovocat: un comandament divizat și lipsit de vlagă. Ultimul ingredient al dezastrului din Malaezia și Singapore pare să fi fost furnizat de fragmentarea guvernului colonial însuși. În timp ce, în 1941, se făceau pregătiri de război, cine conducea în realitate Coloniile Coroanei din Malaezia? În niciun caz forțele armate, nici înainte, nici după invazia japoneză.

Adevărata confuzie se instalase chiar în interiorul guvernului. Sub conducerea lui Sir Shenton Thomas, guvernator începând cu 1934, „Așezările Strâmtorilor" din Singapore și Malaezia fuseseră cuprinse de un soi de torpoare colonială mai preocupată de statu-quo și de viața socială a coloniei decât de realitățile exterioare dure. Descris de un observator american contemporan ca fiind „un sclav [infatuat] al valorilor administrației civile britanice... care trăiește într-un fel de lume de vis în care realitatea pătrunde rareori și unde principalul efort are ca scop împiedicarea pătrunderii oricărui element perturbator...", guvernatorul Thomas pare să întruchipeze cele mai dăunătoare caracteristici ale valorilor britanice de la începutul secolului XX.

O mare parte din vina pentru dezastrul din Malaezia i-a fost atribuită lui, mai ales de către forțele armate britanice. Totuși, e posibil ca guvernatorul să fi fost cel puțin parțial o victimă a conducerii deficitare; Cabinetul de Război al lui Churchill îi dăduse instrucțiuni privitoare la rolul de primă mărime jucat de Malaezia în războiul purtat de Marea Britanie cu Germania – care nu consta în pregătiri pentru un război cu Japonia, ci în a face cât mai mulți bani pentru Imperiu prin vânzarea de cauciuc americanilor.

În această atmosferă, principala prioritate a fost fără îndoială cea economică. De aici rezultă că tot ce împiedica producția și vânzarea cositorului și cauciucului – de pildă, convocarea voluntarilor locali pentru pază sau instrucție militară – nu era decât o distragere costisitoare a atenției de la principala sarcină a Malaeziei.

Probabil că adevăratul motiv al problemelor Malaeziei, inclusiv organizarea incompetentă și disperat de nesigură a activității de informații, poate fi găsit în această regulă schizofrenică, potrivit căreia, în mijlocul unei amenințări mortale la adresa coloniei, tiparele perioadelor de pace, ale vieții sociale și ale administrației civile par să fi rămas neschimbate. Calmul desăvârșit în fața unui pericol mortal

este o calitate mult admirată de englezi: aceasta şi-a atins limitele la Singapore în 1942.

Nu toţi britanicii erau la fel de satisfăcuţi şi de încrezători ca guvernatorul şi ca administraţia sa erbivoră. Cel puţin un om, C.A. Vlieland, a tras înainte de război un semnal de alarmă precis.

Din păcate, era un civil şi membru al echipei guvernatorului Thomas. Vlieland, care a fost numit în 1938 secretar al apărării pentru Malaezia, a trebuit în cele din urmă să demisioneze în urma unei curioase intrigi politice de culise din 1941, chiar înainte ca războiul să izbucnească. Dar, la momentul acela, Vlieland prezisese deja în detaliu şi cu o precizie supărătoare ruta şi rezultatul probabil al unei invazii japoneze dinspre nord, prin Siam şi Malaezia. La fel de corect a subliniat şi necesitatea unei apărări puternice în pădurile aflate la nord de Singapore şi a respins practic noţiunea de atac de pe mare. Chiar a susţinut că „Fortăreaţa din Singapore" era de prisos şi total irelevantă pentru priorităţile de apărare reale ale Malaeziei, o concepţie deloc îndrăgită de mandarinii politicii britanice oficiale sau de serviciile comune.

Tragedia lui Vlieland a constat în faptul că a fost prins la mijloc în lupta pentru putere dintre guvernator, armata britanică, RAF şi noul comandant suprem, generalul Bond, care a sosit în august 1939. Bond, un personaj puternic şi încrezut, s-a grăbit să recâştige controlul asupra strategiei de apărare a comandamentului său „din mâinile unei adunături de civili". Principala obsesie a lui Bond era reprezentată de Singapore şi nici nu voia să audă de un simplu funcţionar de stat care să se amestece în probleme de politică a apărării, emiţând aprecieri „amatoristice" despre activitatea de informaţii. Conflictul era inevitabil, ca şi rezultatul. Supărat, Vlieland a demisionat la începutul lui 1941.

Poate că acest conflict dintre armată şi administraţia civilă a determinat, mai mult decât orice alt factor, căderea Malaeziei. Lupta internă şi absenţa unei structuri de comandă au însemnat că nicio organizaţie, indiferent dacă era vorba de operaţiuni de informaţii sau chiar de apărare civilă, nu putea supravieţui nesfârşitelor dispute cu privire la cine era responsabil şi putea ordona acţiuni directe şi eficiente. Chiar şi atunci când ultimele convoaie de întăriri s-au revărsat în port, la sfârşitul lui ianuarie şi începutul lui februarie 1942, era deja prea târziu pentru a mai salva campania. Spre groaza guvernului australian, s-a descoperit că ultimele întăriri pentru Divizia a 8-a, care au debarcat în Singapore pe 24 ianuarie 1942, nu

făceau altceva decât să pună paie pe foc. Bătălia pentru Malaezia era deja pierdută.

Descoperirea faptului că Churchill contemplase devierea Diviziei a 18-a britanice în largul mării și trimiterea ei în Orientul Mijlociu și nu în asediatul Singapore s-a dovedit a fi picătura care a umplut paharul în ceea ce-l privește pe John Curtin, prim-ministrul australian, care văzuse deja cum, în 1941, Churchill sacrificase de două ori trupele australiene, în Grecia și Creta, iar acum era atent la orice recidivă sau „trădare" din partea britanicilor. Din întâmplare, cuvântul îi aparține. În ianuarie 1942, el i-a trimis o telegramă lui Churchill, avertizându-l că orice încercare de a devia Divizia a 18-a de la misiunea de întărire a garnizoanei din Singapore avea să fie, în ochii australienilor, o „trădare de neiertat". Churchill a bătut în retragere și a trimis ultimele unități ale Diviziilor 9, 11 și 18 practic spre captivitate, să se alăture camarazilor lor australieni din condamnata „fortăreață inexpugnabilă". Nu a fost un moment de glorie pentru Churchill.

În special două întâmplări rezumă atmosfera acelor ultime zile. În timp ce, extenuat, un batalion de infanterie britanic a început să sape tranșee pe un teren de golf, pentru apărarea finală a orașului Singapore, a apărut „un plantator colonial de cea mai joasă speță", tremurând de furie și cerând explicații. După ce tânărul ofițer aflat la comandă i-a spus ce se întâmplă, plantatorul și-a ieșit din fire și, „gata să facă un atac de apoplexie, a țipat că Clubul de golf era o proprietate privată, apoi a amenințat că va apela la guvernator pentru a pune capăt acestei absurdități și pentru a cere daune complete...".

În al doilea rând, mult controversata știre falsă potrivit căreia exista o penurie de apă l-a convins în cele din urmă pe generalul-locotenent Percival să capituleze. Atunci când inginerul constructor local a afirmat că „nu se putea face nimic" în legătură cu rezerva de apă, comandantul Corpului Regal de Geniu al armatei a afirmat că, folosind câteva camioane și o echipă de lucru de o sută de oameni, putea repara și întreține rezervoarele și conductele, garantând apa necesară atât timp cât era nevoie de ea. Nu a obținut nimic din toate acestea: nici de la sutele de mii de civili disperați, nici de la miile de dezertori beți care, în acea teribilă duminică din 1942, cutreierau străzile cuprinse de flăcări, de haos și de *Götterdämmerung*-ul condamnatei insule Singapore.

În mijlocul haosului din ultimele zile s-a împlinit, fără milă, și actul final. Poate că securitatea britanică din Malaezia fusese evitată

și ridiculizată de trădătorul căpitan Heenan, însă justiția a fost inexorabilă și dură.

Cu o zi înainte de căderea orașului Singapore, trădătorul condamnat, căpitanul Patrick Heenan din Regimentul 16 Punjab, a fost oficial „executat prin împușcare". S-a zvonit însă că, *în realitate*, printre ruinele învăluite în fum și haos, în timpul unui raid aerian japonez, Heenan a fost târât pe chei între doi sergenți ai poliției militare. Un ofițer furios din Poliția Militară Regală i-a zburat apoi creierii cu un revolver, după care i-a aruncat cadavrul în apă și s-a amestecat în mulțimea de dezertori australieni beți și de civili îngroziți care încercau să ajungă la ultimele bărci ce părăseau condamnatul oraș Singapore.

A fost nevoie ca japonezii victorioși să restabilească ordinea și calmul în garnizoana din Singapore. Au făcut-o rapid și eficient, în felul lor brutal, dovedind încă o dată că subestimarea lor chiar până în ultimul moment fusese o greșeală gravă.

Poate că, la urma urmei, Churchill a fost înțelept atunci când nu a convocat o anchetă parlamentară în mijlocul gafelor și al conducerii defectuoase care au condus la căderea orașului Singapore. Unele dezastre sunt atât de rușinoase, că e mai bine să fie ignorate: însă lecțiile lor nu trebuie uitate. Securitatea britanică din Malaezia – sau absența ei totală – a contribuit masiv la ceea ce Churchill a numit pe bună dreptate „cel mai mare dezastru care s-a abătut asupra blazonului britanic".

PARTEA a VIII-a

DESPRE AMĂGIRE

CAPITOLUL 31

Ziua Z

Deoarece orice lovitură dată de serviciile de informaţii reprezintă un dezastru pentru serviciile de informaţii ale adversarului, să aruncăm acum o privire asupra ofiţerilor de informaţii din ambele tabere în ajunul Zilei Z. Unii se străduiau din greu să-şi păcălească adversarii plantând informaţii false. Omologii lor din tabăra opusă erau induşi în eroare de informaţiile colectate şi confruntate între ele cu atâta conştiinciozitate. Nu numai că le-au descifrat greşit, dar nu au reuşit să le interpreteze corect. Aceşti ofiţeri de informaţii şi-au făcut treaba: numai că n-au făcut-o prea bine.

Motivul e simplu: o amăgire strălucită, planificată şi organizată până la ultimul detaliu. Ruşii o numesc „*Maskirovka*" şi e vai şi amar de elevul şcolii superioare de război care nu acordă o importanţă deplină „amăgirii" în cadrul planului său de luptă.

Dacă aterizările din Ziua Z ar fi eşuat, atunci restul secolului XX ar fi fost foarte diferit. Dacă ar fi existat un singur eveniment al celui de-al Doilea Război Mondial care ar fi putut schimba cursul istoriei mai mult decât oricare altul, o respingere a Aliaţilor pe plajele din Normandia ar fi avut consecinţe catastrofale. Probabil că generalii germani nu ar fi riscat un plan de asasinare cu bombă a victoriosului Adolf Hitler. Acesta şi-ar fi putut desfăşura trupele în est, ar fi obţinut timp, arme secrete noi ar fi devenit disponibile, iar Armata Roşie s-ar fi confruntat cu puterea unui Wehrmacht reînarmat (producţia germană de arme a atins apogeul în septembrie 1944) şi victorios.

Astăzi, ni se pare de la sine înţeles că Ziua Z, „Operaţiunea Overlord", a fost un succes. Însă la vremea aceea a existat frica reală ca nu cumva debarcările să eşueze, iar germanii să-i aştepte pe invadatori şi să-i împingă înapoi pe mare, aşa cum făcuseră la Dieppe în 1942. Însuşi Churchill se temea de o altă primă zi a bătăliei de pe Somme, cu cele 60 000 de victime ale sale, spunându-i soţiei pe 5 iunie 1944, înainte de a merge la culcare: „Când o să te trezeşti mâine dimineaţă, e posibil ca 20 000 de tineri să fi fost ucişi între timp." Ştim acum că, în dimineaţa zilei de 6 iunie 1944, Eisenhower a început în secret să schiţeze un mesaj care începea astfel: „Debarcările în Normandia au eşuat...". Asta în cazul în care invazia

din vest ar fi fost un dezastru. Niciunul dintre pronosticurile pesimiste nu a devenit realitate. Cheia succesului Zilei Z a fost amăgirea.

Amăgirea militară are două obiective principale: în primul rând, ademenirea sau forțarea inamicului să participe la o acțiune pe care noi o putem exploata; în al doilea rând, să-i furnizeze dușmanului suficiente informații eronate dar plauzibile, care să-i permită atacatorului un curs al acțiunii dorit de el și în întregime diferit de ceea ce suspectează dușmanul. Planul de amăgire „Bodyguard" a fost utilizat pentru a-i convinge pe nemți să caute în locul greșit, deschizând drumul succesului istoric al invaziei reale.

Sun Tzu avea dreptate atunci când observa:

> Toate războaiele se bazează pe amăgire. Așadar, atunci când ești capabil să ataci, trebuie să pari că n-o poți face; atunci când utilizezi forța, trebuie să pari inactiv; atunci când ești aproape, trebuie să-l faci pe adversar să creadă că te afli departe; atunci când ești departe, trebuie să-l faci să creadă că te afli aproape. Momește inamicul pentru a-l prinde în capcană, simulează dezordinea și zdrobește-l.

Șpilul operațiunilor de amăgire este acela de a folosi aparatul de informații al inamicului pentru a-l induce în eroare. Dacă serviciile de informații germane ar fi interpretat corect dovezile colectate, Eisenhower ar fi rămas în istorie ca un comandant înfrânt și stigmatizat. Totuși, orbite de cea mai mare operațiune de amăgire din istorie, serviciile germane au fost confuze, conduse greșit și păcălite să interpreteze eronat intențiile Aliaților. La întrebările-cheie izvorâte din necesitățile activității de informații, „Vor invada Aliații? Dacă da, când, unde și cu ce forță?", nedumeriții ofițeri germani de informații și șefii lor au răspuns greșit.

Nu a fost vorba de faptul că nemții nu și-au dat seama de ce urma să se întâmple; dimpotrivă, ei se așteptau la o invazie. La începutul lunii ianuarie 1944, șeful de la Armate Străine Vest (Fremde Heere West – FHW), colonelul baron Alexis von Roenne, a primit un mesaj crucial de la unul dintre agenții secreți ai serviciului german de informații militare din Anglia, care i-a comunicat că generalul Eisenhower era așteptat să se întoarcă în Marea Britanie. După înfrângerea catastrofală a nemților în Africa de Nord, în 1943, un astfel de anunț nu putea însemna decât un singur lucru: era de așteptat ca 1944 să fie anul celui de-al „Doilea Front", iar Ike urma să comande forțele de invazie din vest.

Comandantul suprem german din vest, von Rundstedt, şi adjunctul său pentru Zidul Atlanticului, Rommel, comandantul Grupului de Armate B, au înţeles prea bine pericolele unei invazii. Dar unde aveau să lovească Aliaţii? Dacă Aliaţii nu puteau ascunde că o invazie era iminentă, atunci erau hotărâţi să semene cât mai multă confuzie în rândul serviciilor de informaţii germane cu privire la data şi locul exact. Organizaţia însărcinată cu îndeplinirea acestei sarcini cruciale de amăgire a Înaltului Comandament german era un grup unic, „Allied Deception Staff", mai bine cunoscut sub numele de acoperire „London Controlling Section", sau LCS. Principala sarcină primită de LCS era simplă: amăgirea şi derutarea Înaltului Comandament german şi a lui Hitler însuşi cu privire la intenţiile Aliaţilor legate de debarcările din Ziua Z, Operaţiunea Overlord.

LCS era o organizaţie remarcabilă. Corespunzător sarcinii sale extraordinare – aceea de a „deruta şi învinge" serviciile de informaţii germane –, din rândurile sale făceau parte câteva persoane remarcabile. Prin colonelul John Bevan, liderul său, susţinut de oameni ca romancierul Dennis Wheatley, Sir Reginald Hoare, bancherul, şi strălucitul adjunct al lui Bevan, vorbitor al mai multor limbi, locotenent-colonelul Sir Ronald Wingate, LCS se putea lăuda cu una dintre cele mai puternice colecţii de talente şi de minţi pe care le putea avea orice echipă pe timp de război.

Şi mai important este faptul că membrii LCS deţineau o extraordinară reţea de contacte şi de legături personale cu aproape toate centrele de putere şi de influenţă din tabăra Aliaţilor. În consecinţă, LCS se bucura de încrederea totală a şefilor de stat-major, chiar şi din partea lui Churchill şi a Cabinetului său de Război. Încrederea era esenţială, deoarece, din când în când, LCS coordona şi direcţiona eforturile depuse de aproape toate agenţiile de informaţii şi de securitate competitoare, în timpul propriilor atacuri împotriva sistemului german de indicatori şi avertizare.

În martie 1944, Hitler însuşi le-a spus comandanţilor din vest: „Indiferent de concentrările de nave existente, ele nu pot şi nu trebuie considerate dovezi sau indicaţii legate de faptul că alegerea a picat pe unul dintre sectoarele «Lungului Front de Vest», din Norvegia până la golful Biscaya..." Cu toate acestea, Hitler şi toţi experţii săi militari erau convinşi de un lucru: pentru ca o invazie să aibă succes, era necesar ca Aliaţii să pună mâna pe un port la debarcare. Această prejudecată, bazată pe sfatul îndreptăţit al Marinei militare germane, plus experienţa debarcării de la Dieppe, din 1942, avea să prejudicieze

grav şi să denatureze orice evaluare obiectivă a informaţiilor. De partea cealaltă a Canalului Mânecii fusese conceput un plan ingenios, care avea ca unic scop alimentarea acestei prejudecăţi ale nemţilor.

„Bodyguard" a fost numele generic al unui număr însemnat de planuri de amăgire strategică având ca ţintă *utilizarea* sistemului de informaţii german pentru transmiterea de mesaje false. Existau două scopuri clare: mai întâi, dispersarea şi slăbirea forţelor armate ale lui Hitler forţându-l să-şi împrăştie în Europa diviziile şi armatele cheie, din Norvegia până în Balcani; în al doilea rând, întârzierea cât mai îndelungată a oricărei reacţii germane la invazie, astfel încât planificatorii germani să nu fie siguri dacă prima debarcare a fost doar un simulacru sau nu.

Pentru a face asta, LCS a propus o extraordinar de mare varietate de operaţiuni de amăgire având ca scop alimentarea serviciilor germane cu informaţiile pe care acestea le căutau. Mai mult decât atât, utilizând pe cât posibil informaţii reale, Bodyguard i-a oferit lui Oberst von Roenne o imagine acceptabil de corectă a punctelor forte ale trupelor aliate. Subtilităţile au constat în distorsionările inteligente desemnate să inducă în eroare şi să amăgească serviciile germane în legătură cu momentul şi cu locul exact al debarcărilor, inclusiv dimensiunile precise şi dispunerea unităţilor aliate. Aceste rapoarte au fost inserate în marea masă a documentelor contradictorii care urmau să fie pompate direct în sistemul de informaţii german. Unele dintre ele erau, uimitor, adevărate. Singura problemă a planificatorilor germani a fost aceea de a stabili care anume. Obiectivul LCS era acela de a folosi limbajul modern al informaţiilor pentru a copleşi serviciile germane cu zgomot.

Scopul planului Bodyguard a fost vast, semănând, aşa cum afirma Anthony Cave Brown, „nici mai mult, nici mai puţin, cu o fraudă corporatistă la scară mare". Planul Bodyguard s-a împărţit în 16 domenii principale, fiecare fiind destinat alimentării planului de colectare al germanilor, de la HUMINT la războiul electronic, de la analiza ţintelor de bombardat la activitatea rezistenţei franceze. Britanicii au primit un ajutor nepreţuit de la Ultra, operaţiunea strict secretă de spargere a codurilor de la Bletchley Park, care le-a dat posibilitatea să descifreze cele mai secrete mesaje şi instrucţiuni ale lui Hitler, încifrate de Enigma, uneori chiar înainte ca destinatarul nazist să apuce să le vadă. Utilizând Ultra, Aliaţii au putut citi exact informaţiile căutate de nemţi – apoi, îndatoritori, le-au satisfăcut curiozitatea; după ce, în prealabil, le-au falsificat, pentru a-i induce în eroare şi a-i dezinforma.

Înarmat cu această unealtă inestimabilă, serviciul britanic de amăgire era capabil nu numai să-i alimenteze pe nemți cu informații false; serviciile de informații britanice au putut monitoriza rezultatul, dându-și seama dacă inamicul mușcase sau nu momeala.

LCS era totodată profund conștient de un alt fapt vital: puține organizații de informații cred în datele obținute cu ușurință. Așa cum un negustor de artă va refuza cu hotărâre să creadă că un tablou cumpărat cu mulți bani ar putea fi un fals, tot astfel și ofițerii de informații au tendința să creadă că, cu cât un secret se lasă mai greu descoperit, cu atât este mai probabil ca el să fie adevărat. Este, bineînțeles, o absurditate, însă Bevan și echipa lui au pregătit o serie de scurgeri de informații care au ajuns la Roenne și la oamenii lui pe cele mai ocolite – și, uneori, cele mai costisitoare – căi posibile: mai mulți agenți obscuri din Madrid, bursa de valori suedeză și „scurgeri" rapid înăbușite din presa neutră, ca să nu amintim decât trei dintre ele.

Bevan a fost ajutat de o remarcabilă lovitură dată de HUMINT. Începând cu 1940, Serviciul de Securitate Britanic, MI5, dirijase și controlase toți agenții germani cunoscuți din Regatul Unit. Comisia „Double Cross", condusă de Sir John Masterman, le putea trimite nemților, prin rețeaua MI5 de agenți dubli, minciunile necesare planului Bodyguard. Mesajul agentului dublu Tate despre sosirea lui Eisenhower în Anglia a fost doar prima dintr-o serie elaborată de minciuni complexe care va continua mult după debarcările din Ziua Z. Cel puțin alți șase agenți ai Comisiei „Double Cross" au pompat mesaje în direcția membrilor Abwehrului, care-i dirijau din Hamburg și Madrid, transmițându-le detalii legate de însemnele unității, concentrările vaselor de debarcare ale infanteriei și tancurilor sau reperarea trupelor.

În cazul Operațiunii „Fortitude North", unul dintre subplanurile majore derulate de Bodyguard, o fantomatică „Armată a 4-a britanică" a fost raportată în jurul Edinburgh-ului, informație consemnată minuțios de doi agenți dubli ai Abwehrului, „Mutt" și „Jeff". Prin fabuloasa lor rețea de contacte și de subagenți, cei doi norvegieni au informat Hamburgul despre noul „comandant" al Armatei a 4-a, generalul-locotenent Sir Andrew Thorne (ales în mod deliberat, deoarece îi era bine cunoscut lui Hitler ca atașat militar britanic la Berlin înainte de război) și despre relatările ziarelor scoțiene locale privitoare la comitetele civile de întâmpinare și accidentele din traficul militar. Între timp, nemții înșiși au putut intercepta flecăreala neîncetată de la postul local de radio.

De fapt, „Armata a 4-a" nu s-a ridicat niciodată la mai mult de 40 de ofiţeri de stat-major şi câţiva radiotelegrafişti stângaci care urmăreau un scenariu atent controlat. Aceşti radiotelegrafişti au reprezentat următoarea etapă a complexei amăgiri puse la cale de Bevan. Ştiind că nemţii, ca în cazul oricărei operaţiuni profesioniste de informaţii, vor căuta „elemente colaterale" (rapoarte de la alte surse, informaţii de confirmare de la agenţi HUMINT), mereu îndatoritorul Bevan i-a furnizat lui von Roenne materialul căutat. Falsul cartier general al „Armatei a 4-a" şi aglomeratele sale subunităţi au transmis şi au primit un flux de mesaje credibile pentru excelentul serviciu SIGINT al Abwehrului, sau serviciul „Y", scopul fiind acela de a fi interceptate şi poziţia emiterii lor reperată. Ici, un ofiţer – uşor de identificat în lista de evidenţă a armatei – primeşte o permisie; colo, un intendent iritat întocmeşte în dublu exemplar un act de constatare a unei lipse de echipament pentru schi.

Indiferent de variaţii, mesajele, confruntate atent între ele de harnicul personal al Abwehrului, indicau faptul că în Scoţia avea loc o mare adunare de trupe britanice, care se pregăteau pentru o campanie montană sau arctică. Având în vedere şi periculoasele survoluri de recunoaştere efectuate de RAF pe deasupra fiordurilor, precum şi activitatea tot mai intensă a distrugătoarelor Marinei Regale în largul coastei norvegiene, toate astea nu puteau însemna decât un singur lucru. Hitler a trebuit cele din urmă să imobilizeze nu mai puţin de 12 divizii în Norvegia împotriva unei invazii care nu a mai avut loc niciodată şi din partea unei armate care nu a existat niciodată.

Aceste rapoarte HUMINT şi SIGINT au trebuit completate de alte surse despre care LCS ştia că vor fi utilizate de nemţi. Deşi părea puţin probabil ca recunoaşterea fotografică să poată verifica dispunerile operaţiunii Fortitude North în jurul Edinburgh-ului – puţine avioane germane dispuneau de raza de acţiune, de plafonul practic de zbor sau de viteza necesară pentru a supravieţui unui zbor îndelungat deasupra Mării Nordului –, în sudul Angliei era o altă situaţie. Avioanele Luftwaffe de recunoaştere fotografică, care zburau la mare înălţime, puteau survola cu uşurinţă Kentul. Bodyguard a decis, ca parte a Operaţiunii Fortitude South, să le ofere „ţinte" potrivite pentru a alimenta planul de colectare al Abwehrului. Mereu conştientă de nervozitatea manifestată de nemţi faţă de o invazie prin scurta traversare a mării spre Pas de Calais, echipa lui Bevan a decis să întărească imaginea unui grup de armată masat în sud-est. Acest

lucru urma să aibă ca efect distragerea atenției de la Normandia și sporirea îngrijorării nemților în legătură cu zona Calais.

A fost construit pe coastă, în apropiere de Dover, un depozit de petrol fals, cu conducte, valve, rezervoare și chiar inspecții mediatizate ale regelui George al VI-lea. De la o înălțime de peste 10 000 m, fotografiile aeriene germane nu puteau indica faptul că ceea ce se vedea era un fals din lemn a cărui construcție fusese dirijată de iluzionistul Jasper Maskelyne și de Sir Basil Spence. Interpreții fotografiilor nu puteau vedea că sutele de tancuri parcate în livezile din Kent nu erau altceva decât niște „Sherman" din cauciuc pneumatic. Un fermier a văzut cu uimire cum un taur a atacat un „tanc", iar acesta s-a dezumflat încet. Șirurile de nave de debarcare acostau în Medway, iar rufele marinarilor atârnau destul de credibil pe sârme.

Atunci când dovezile furnizate de fotografiile aeriene s-au adăugat la rapoartele agenților, la analiza traficului de mesaje (care a arătat că în Kent, Essex și Sussex transmiteau bine cunoscuții radiotelegrafiști ai armatei) și la intens mediatizata prezență a generalului George Patton în zonă, totul le indica analiștilor germani de informații un mesaj clar: Grupul de Armate 1 (FUSAG) al lui Patton exista într-adevăr și era poziționat în sud-estul Angliei, vizavi de Pas de Calais.

Agenții dubli ai lui Masterman, Brutus și Garbo, au raportat cu entuziasm toate detaliile fictive, în timp ce veșnic loialul Tate le-a confirmat cu fidelitate rapoartele în propriul său mesaj radio emis din Wye, în districtul Kent: „În zona Dover se pune la cale ceva important..." Era adevărat; Bevan și LCS construiau o iluzie care avea să imobilizeze diviziile de panzere germane din Franța pentru a se confrunta cu o invazie ce avea loc la 240 km spre vest.

De acum, dificilul și aristocraticul von Roenne deținea componentele-cheie confruntate între ele ale planului său de colectare: HUMINT raporta concentrări masive; SIGINT confirma sosirea în Regatul Unit a unor formațiuni noi; IMINT, ale cărei fotografii aeriene indicau clar o enormă concentrare de trupe și de materiale în colțul de sud-est al Angliei, completa scenariul. Totul depindea acum de von Roenne și de evaluările și interpretările pe care experții săi aveau să le dea rapoartelor studiate. Erau oare adevărate? Despre cine era vorba? Ce făceau Aliații? Și ce însemnau toate astea?

Evaluarea personală a lui von Roenne a fost vitală, deoarece el, spre deosebire de mulți dintre ofițerii superiori care făceau parte din cercul apropiat lui Hitler, se bucura de încrederea totală a dictatorului. Însă von Roenne lupta cu doi dușmani în timp ce stătea în

biroul său din Zossen şi încerca să interpreteze informaţiile din faţa lui: în primul rând, cu serviciile de amăgire ale Aliaţilor, inteligente, bine documentate, care se jucau cu el de parcă ar fi fost un peşte prins în plasă, şi, uimitor, cu propria tabără – în special cu serviciul de securitate al Partidului Nazist, Sicherheitsdienst (SD), care controla acum cu fermitate toate serviciile de informaţii ale Germaniei naziste.

La începutul lui 1944, şeful serviciului de informaţii militare (Abwehr), amiralul Canaris, a fost demis pe tăcute de Hitler şi pensionat.

Wilhelm Canaris era un personaj complex şi una dintre enigmele reale ale războiului. Sir Stuart Menzies, şeful serviciului secret britanic, l-a descris ulterior ca fiind „un om al naibii de curajos şi un adevărat patriot..." – o laudă neobişnuită adresată unui inamic. Era oare Canaris un lider al rezistenţei antinaziste şi un spion britanic? Pare o întrebare surprinzătoare, extrem de neverosimilă, şi totuşi există suficiente dovezi circumstanţiale privitoare la legătura sa cu Menzies pentru a ridica îndoieli serioase despre rolul jucat de el în misterioasele schimburi de informaţii ce par să fi avut loc între britanici şi nemţii „non-nazişti". E posibil ca aceste legături de nepătruns între Abwehr şi SIS să fi influenţat consecinţele Zilei Z.

După Marele Război, Canaris a pătruns în lumea obscură a Reichswehrului şi a serviciului său secret neoficial. În 1934, Adolf Hitler i-a oferit postul de şef al Abwehrului, utilizând următoarele cuvinte: „Ceea ce vreau de la dumneata este un serviciu de informaţii la fel ca serviciul secret britanic." Cu toate acestea, Canaris nu era nazist, iar atunci când a izbucnit războiul, o serie de misterioase lovituri în domeniul informaţiilor i-au ajutat pe britanici. De pildă, mai multe pachete ciudate cu informaţii tehnice preţioase au fost lăsate de o sursă anonimă pe pragul ambasadei britanice din Oslo. (Informaţiile erau atât de valoroase, încât, la început, britanicii n-au crezut în valabilitatea lor.). Pe măsură de războiul se derula, scurgerile de informaţii şi legăturile între Abwehr şi presupusul său adversar au devenit mult prea evidente.

Suspicios, Hitler a încredinţat în cele din urmă responsabilitatea lui Canaris principalului rival al acestuia, Walter Schellenberg, şeful SD, care era loial Partidului Nazist. Discreditatul Abwehr al lui Canaris a fuzionat cu SD şi a format o singură organizaţie unificată de informaţii, Serviciul de Securitate şi de Informaţii al Reich-ului, aflat sub controlul strict al Partidului.

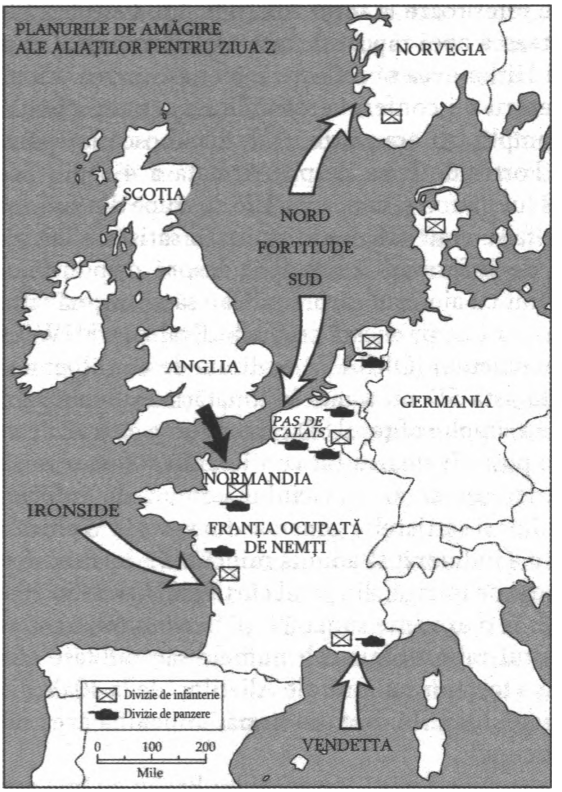

Cu toate acestea, „Amt Mil", secțiunea militară a noului serviciu, se afla încă sub controlul statului-major. Ofițerul de informații al zonei britanice era un extrovertit vesel, locotenent-colonelul Roger Michel, care, la fel ca toți ceilalți ofițeri, îi detesta din inimă pe noii săi șefi din partid. Mai rău chiar, Michel se lovea în activitatea sa de un handicap special – ori de câte ori trimitea la cartierul general al Führerului evaluarea unui ordin de luptă, acesta era invariabil cenzurat și diluat de oficialii din SD de rang superior. Aceștia înjumătățeau toate estimările pe care le făcea referitor la puterea aliată din Marea Britanie.

Colonelul von Roenne născocise o modalitate prin care frustratul său subordonat să poată contracara falsificarea evaluărilor perfecte, așa cum vedeau ei lucrurile, de către stăpânii lor naziști. În primăvara lui 1944, von Roenne și Michel au început să-și multiplice cu doi

evaluările referitoare la forța Aliaților, fiind siguri că SD avea să le înjumătățească apoi raportul. În acest fel, raportul care ajungea pe biroul lui Hitler avea să reflecte corect estimarea inițială a Statului-Major. Pentru a-i conferi verosimilitate acestei scheme îndrăznețe, cei doi complotiști erau extrem de recunoscători pentru fluxul de rapoarte Fortitude false despre Armata a 4-a din Scoția, miticul FUSAG al lui Patton și concentrările de trupe din sud-est. Rapoartele Fortitude false erau suficiente pentru a satisface nevoia disperată a nemților de informații colaterale despre dispunerile trupelor în Regatul Unit cu ajutorul cărora puteau să-și susțină cifrele umflate.

În mai, a fost publicată cruciala „Evaluare FHW a ordinului de luptă al inamicului (ORBAT)" realizată de von Roenne. Spre groaza sa, de data asta SD nu a mai înjumătățit evaluarea forțelor aliate. Motivul era simplu: ofițerul SD care reducea estimările armatei fusese mutat din post. Evaluarea lui von Roenne a fost trimisă, ca ORBAT oficial strict secret al serviciului comun de informații, tuturor formațiunilor și cartierelor generale din vest ale Wehrmachtului. Von Roenne nu a îndrăznit să admită minciuna – în atmosfera încinsă, de suspiciune și de intrigă, din jurul curții lui Hitler din 1944, Gestapoul ar fi recurs la o execuție sumară – și, în acest fel, a trebuit să accepte că influentul raport emis sub numele său dublase efectiv puterea cunoscută a forțelor militare ale Aliaților, de la 40 de divizii, la peste 80 în Regatul Unit. În cele din urmă, minciuna avea să-l coste viața pe von Roenne.

Însă ingenioșii mistificatori ai lui Bevan au mai avut încă un as în mânecă. Nu era mult mai bine, s-au gândit ei, ca un general german de încredere să coroboreze el însuși masa de rapoarte false cu care alimentaseră mașina de informații a nemților?

Întâmplarea a făcut ca britanicii să aibă la dispoziție un astfel de general german de rezervă.

Generalul Hans Cramer fusese capturat în mai 1943, atunci când forțele armate ale Axei se prăbușiseră în Tunisia. În timp ce era prizonier de război în Anglia, sănătatea lui se deteriorase, iar în mai 1944 Crucea Roșie a aranjat repatrierea sa pe o navă suedeză neutră. Oamenii lui Bevan au avut grijă ca generalul să nu plece cu mâna goală. Drumul cu mașina spre docuri l-a purtat printre cele mai puternice concentrări de trupe din sudul Angliei, sfârșindu-se la „cartierul general" al lui Patton, unde și-a petrecut ultima noapte înainte de îmbarcare. Generalul Cramer nu avea nici cea mai mică idee unde se află, însă a fost scos în oraș la cină de Patton însuși, ca o

ultimă manifestare de curtoazie față de un om bolnav. De asemenea, s-a mai întâlnit cu unii dintre „comandanții de divizie" ai lui Patton, care s-au purtat cu răceală, dar corect cu un ofițer inamic, oricum bolnav, flecărind între ei despre „Calais".

Șiretlicul a funcționat. Pe 24 mai (cu numai 13 zile înainte de Ziua Z), Cramer era din nou la Berlin, raportându-i generalului Zeitzler, șeful Statului-Major al Wehrmachtului, tot ce văzuse și auzise în Anglia. Deloc surprinzător, informațiile lui se potriveau cu tot ce colectaseră nemții și au oferit elemente colaterale pentru estimările lui von Roenne.

Astfel, în zilele care au precedat Ziua Z, marele plan de amăgire al LCS devenise în mod spectaculos baza aprecierilor germane. Hitler însuși, în pofida unei intuiții aproape feminine care l-a făcut în ultimul moment să încline spre Normandia, s-a abținut să-și modifice dispozițiile. Dintre cele 300 de divizii ale armatei germane, numai 60 erau active în Franța: mai puțin de 20%. Dintre acestea, numai opt se aflau poziționate pentru a se opune direct Aliaților la debarcarea acestora. Restul erau răspândite în Balcani, Italia, Rusia, sudul Franței, Danemarca, Olanda, Norvegia și, cel mai important, în Pas de Calais.

Din citirea interceptărilor ULTRA decriptate pe 1 și 2 iunie, încântați, oamenii lui Bevan au aflat că baronul Ōshima (trimisul japonez la Berlin) raportase la Tokio că însuși Adolf Hitler estimase că un eventual atac viza Pas de Calais, fiind însoțit de simulări în alte părți.

Pentru Bevan și LCS a fost un triumf. O echipă mică, extrem de talentată și influentă, orchestrase cu succes cea mai complexă amăgire din istorie împotriva unui adversar vigilent și foarte competent. O scăpare, o greșeală strecurată în scenariu, un fragment de poveste care nu se potrivea bine ar fi putut dezvălui întreaga rețea frauduloasă reprezentată de Bodyguard, Fortitude și de straturile integrate de mistificări. Dar, prin înțelegerea completă a metodelor folosite de serviciile de informații germane și ajutată de capacitatea de a citi traficul Enigma, LCS a deturnat evaluarea acestora referitoare la Ziua Z și i-a forțat pe von Roenne și întreaga mașinărie de informații germane să facă exact ce voiau Aliații, adică o estimare greșită într-un moment critic.

Intsum-urile (intelligence summaries) finale pentru sfârșitul lui mai 1944 sună ca o listă a erorilor: nemții erau convinși că Aliații vor ataca pe vreme bună, la adăpostul întunericului, în apropiere de un port mare și la apogeul fluxului. De asemenea, au mai estimat că vor

avea loc câteva debarcări false având ca scop îndepărtarea trupelor germane de adevărata debarcare – din Pas de Calais.

Operațiunile de amăgire au continuat multă vreme după ce trupele aliate au debarcat în Ziua Z. Pe 9 și 10 iunie, zona Calais a fost lovită de un val proaspăt de atacuri, raiduri aeriene masive și un ritm nemaiauzit al pregătirilor în larg. Agenții dubli din Abwehr ai lui Masterman au trimis HUMINT „colaterale" extinse, explicând că debarcările din Normandia nu erau decât o simplă diversiune și că adevărata lovitură – debarcarea Grupului de Armate 1 al lui Patton – urma să aibă loc în Pas de Calais.

Pentru a îmbogăți acest catalog al erorilor, von Roenne l-a contactat personal pe ofițerul de legătură al lui Hitler, colonelul Krummacher, și a întărit estimarea scrisă realizată de FHW, insistând asupra faptului că orice deviere a forțelor armate din Pas de Calais către Normandia ar fi o greșeală, deoarece „von Roenne personal deține informații clare potrivit cărora o nouă invazie urmează să aibă loc în sectorul Armatei a 15-a, începând cu valul de atacuri din noaptea de 9/10 iunie". Înarmat cu această pledoarie neobișnuită din partea unui ofițer superior de informații, Krummacher a fost de acord să reprezinte viziunea FHW la cruciala conferință de planificare a lui Hitler.

La acea conferință, mareșalul Jodl i-a raportat lui Hitler evaluarea FHW, la care a adăugat greutatea ultimului mesaj radio secret al generalului Kuhlenthal (controlorul de agenți principal al Abwehrului în Portugalia și Spania) primit de la harnicul său agent Garbo. Acesta furniza informații colaterale legate de un iminent atac al inexistentului FUSAG al generalului Patton asupra orașului Calais.

Hitler a mușcat momeala. La conferința de la miezul nopții din 9-10 iunie, el a ordonat brusc oprirea oricărei mișcări dinspre Pas de Calais către Normandia. În plus, Führerul a ordonat divizii suplimentare spre sectorul Armatei a 15-a și nu spre asediatele trupe Wehrmacht din Normandia.

Poate că Hitler ar fi fost mai puțin mulțumit de deciziile lui și de estimările realizate de FHW/Kuhlenthal dacă și-ar fi dat seama că mesajului lui Garbo îi fuseseră necesare *două ore* pentru a fi trimis. Întrebarea vitală – de ce nu a fost capabil extrem de eficientul serviciu britanic „Y" să intercepteze o transmisie de două ore și să-l prindă pe emițătorul ilegal – pare să nu le fi trecut prin cap credulilor Kuhlenthal și von Roenne.

La Londra, Bevan și LCS au văzut cum se opresc brusc pe hartă liniile spre Normandia și cum, în următoarele zile, converg spre Pas de Calais. Bodyguard și Fortitude funcționaseră.

Nici măcar atunci nu s-a încheiat marea amăgire, ci a continuat și în iulie. În ultima săptămână din iunie au existat mai multe operațiuni false, aeriene și navale, în largul coastelor din Boulogne și Dieppe. Aceste simulări au avut suficient succes pentru ca Hitler personal să autorizeze un ordin transmis tuturor diviziilor rămase în Pas de Calais încă o lună după debarcările din Ziua Z să intre în alertă anti-invazie după 8 iulie.

A fost oare von Roenne un ofițer de informații incompetent? Nici vorbă. Evoluția lui anterioară anului 1944 a fost impresionantă. Probabil că a greșit atunci când a permis credinței sale în propriul sistem să-i înăbușe îndoielile, uitând astfel de nevoia vitală de analiză critică. Vechea evaluare a materialului sursă – „Este adevărat? Este credibil? Este confirmat de alte surse?" – pare să fi fost distrusă, ignorată sau doar saturată de operațiunea de amăgire a unui inamic care știa, grație Enigmei, cum funcționează sistemul FHW și cum să-l păcălească.

Confruntate cu întrebările-cheie ale activității de informații, „Vor invada Aliații? Dacă da, când, unde și cu ce forțe?", serviciile de informații germane au înțeles complet greșit. A fost o eroare care s-a soldat cu ruinele din Berlin și cu prăbușirea „Reich-ului de o mie de ani" al lui Hitler. Rareori s-a întâmplat ca o estimare greșită a serviciilor de informații să aibă asemenea consecințe grave.

Povestea marii amăgiri a Zilei Z are și un post-scriptum care rezumă elegant viclenia lui Bevan, profesionalismul lui Masterman și tragedia germană. În Ziua Z, la ora 3 dimineața, agentul dublu Garbo le-a trimis semnale frenetice controlorilor lui germani pentru a-i informa că una dintre „rețelele sale de agenți" raportase faptul că trupele aliate părăsiseră tabăra dotate cu pungi pentru răul de mare. Mesajul a ajuns la Berlin de-abia în zori, moment la care Aliații începuseră să debarce, sporind astfel credibilitatea lui Garbo ca agent fără să prejudicieze operațiunile Aliaților. Furios, Garbo i-a apostrofat pe controlorii săi germani – „V-am trimis această informație neprețuită și acum mă îndoiesc serios de profesionalismul și de responsabilitatea dumneavoastră". Două luni mai târziu, Garbo a primit un mesaj prin care comandamentul lui Hitler îl recompensa cu Crucea de Fier.

Von Roenne nu a fost la fel de norocos. El a fost arestat după atentatul cu bombă de pe 20 iulie, care l-a vizat pe Hitler. I s-a alăturat ulterior fostul șef, amiralul Canaris, care e posibil să fi participat la unele amăgiri și despre care mulți cercetători postbelici cred că a întreținut un contact direct cu Menzies.

Schellenberg știa că amiralul Canaris vorbise cu mai mulți generali care au fost implicați în atentatul cu bombă de pe 20 iulie. Trei zile mai târziu, Canaris a fost arestat de Schellenberg și oamenii săi. „Salut", i-a spus micul amiral ofițerului care venise să-l aresteze; „Te așteptam..."

Pe 11 octombrie 1944, colonelul baron Alexis von Roenne a fost executat de autoritățile naziste pentru trădare. Rareori se întâmplă ca un ofițer de informații să plătească un preț atât de mare pentru eroarea de interpretare comisă. A urmat Canaris, al cărui rol în amăgirea din Ziua Z nu a fost niciodată clarificat. Scotocirea vechilor birouri ale Abwehrului a adus la lumină înscrisuri și jurnale din care rezulta că amiralul și oamenii săi fuseseră conștienți de multe lucruri pe care ar fi trebuit să le raporteze. Ultimul șef al Abwehrului a fost în cele din urmă condamnat pentru că întreținuse legături cu inamicul. În van a protestat Canaris, pretinzând că asta era treaba unui serviciu secret de informații și că el a fost un german loial, nu un trădător al Reich-ului. Nu i-a servit la nimic; a fost închis și, în timp ce Reich-ul se prăbușea în jurul dictatorului nebun, Hitler a ordonat să fie ucis.

Sfârșitul lui Canaris nu a fost unul ușor; după ce a fost bătut de mardeiașii din SD, cu sângele curgându-i din nasul și din falca zdrobite, pe 9 aprilie 1945 a fost spânzurat de un cârlig de măcelărie, un sacrificiu izolat care să stingă setea de răzbunare a naziștilor. În felul lor, cei doi ofițeri germani de informații, von Roenne și Canaris, s-au numărat printre ultimele victime ale amăgirii aliate, protejând astfel secretele Zilei Z.

PARTEA a IX-a

DESPRE TEROARE

CAPITOLUL 32

Despre terorism

„Ucide unul – înspăimântă zece mii."

Sun Tzu (aserțiune demonstrată
cu brutalitate de Lenin)

Occidentalii sunt obsedați de bătălii. Responsabili de acest lucru sunt, în mare măsură, Napoleon și Ducele de Wellington. Deși înfrângerea zdrobitoare a împăratului francez la Waterloo a fost ultima lovitură dată vechii ordini europene, scrierile lui Clausewitz au condus la o foarte periculoasă confuzie în mintea occidentalilor: mitul „marii și decisivei bătălii" care pune capăt unui război.

Alții au avut idei diferite, deoarece încleștarea decisivă de pe câmpul de bătaie nu e deloc singura modalitate de a lupta. În pofida riscurilor, pentru cei slabi, lipsiți de mijloace sau pur și simplu nemiloși, uneori un pumnal înfipt în spate poate fi la fel de eficient ca un tăvălug frontal – și prezintă marele avantaj că e mai ușor de folosit.

Adevărul este că terorismul are o îndelungată și sângeroasă istorie, iar atacurile fulger asupra guvernanților, a celor bogați și a celor puternici sunt la fel de vechi ca omenirea însăși. Noțiunea contemporană de terorism nu prea este o armă „legitimă" pentru „continuarea politicii prin alte mijloace".

Nu e nevoie de o aptitudine deosebită sau de arme speciale pentru a fi un terorist eficient. Terorismul este relativ ușor dacă există determinare, deși consecințele sale pot fi enorme, așa cum a demonstrat atacul din 2015 de la *Charlie Hebdo* din Paris.

Un singur cuțit sau o pușcă în mâinile unui fanatic poate schimba istoria. Atunci când, la Sarajevo, în 1914, Gavrilo Princip l-a împușcat și l-a ucis pe Arhiducele Franz Ferdinand al Austriei, el a aprins un fitil care a condus la detonarea și la prăbușirea întregului edificiu european. La vremea aceea, fapta sa a fost doar ultima dintr-un lung și deprimant șir de atrocități.

Terorismul prezintă două elemente principale: „tactica terorii" și „terorismul" în sine. „Tactica terorii" este constituită din acte deliberat abominabile de teroare în masă, care au fost utilizate de-a lungul istoriei pentru a le trimite un mesaj viitorilor dușmani: „Nu opuneți prea multă rezistență, altfel iată ce vi se va întâmpla." Genghis Han, cu mormanele sale de cranii, este specialistul acestei metode brutale de a purta un război. Însă tot el a fost, fără îndoială, primul lider național – dar nu și ultimul – care s-a dedat la astfel de operațiuni psihologice barbare.

Genghis Han nu a fost singurul. Teroarea a fost întotdeauna un instrument al tiraniei. Teroarea în masă s-a întors mereu împotriva populației conduse de un regim. Popoarele francez, rus, chinez și cambodgian au fost țintele unei terori interne administrate de propriul guvern.

Cu toate acestea, „terorismul" este ceva diferit. Astăzi, el reprezintă o acțiune violentă specifică îndreptată spre obținerea unui avantaj politic. Sintagma „propagandă înarmată" este întru totul corectă. Atacurile teroriste nu au ca scop distrugerea capacității inamicului de a purta un război, ci comunicarea unei amenințări clare, obiectivul fiind satisfacerea unei revendicări sau ținerea la distanță a dușmanilor. Ținta este întotdeauna aceea de a înspăimânta, dar și de a trimite un mesaj celor trei actori principali: inamicul; populația internă; publicul din străinătate.

Spre deosebire de războiul normal, pentru teroriștii moderni *mesajul* este la fel de important ca violența însăși. El este oxigenul publicității, care a ajutat terorismul modern să devină „politică prin alte mijloace". Von Clausewitz ar fi fost de acord cu această afirmație. Adevărul este că, fie că ne place, fie că nu, terorismul este recunoscut acum ca fiind o altă fațetă a spectrului brutal al umanității, utilizată pentru rezolvarea disputelor – și una extrem de eficientă din punctul de vedere al costurilor pentru teroristul hotărât.

„Terorismul" există de secole, sub diferite forme. Pe aleile întunecoase ale Ierusalimului, în timpul ocupației romane din Palestina secolului I d.Hr., fanaticii evrei numiți „*sicarii*" înfigeau pumnale curbate în spatele legionarilor. Crima politică a fost mereu prezentă, așa cum demonstrează Complotul Prafului de Pușcă din 1605, pus la cale de Guy Fawkes. Mai aproape de vremurile noastre, „*Thuggees*" din India, care-i strangulau pe călători în numele sângeroasei zeițe Kali, și modul brutal în care Mafia stăpânea Sicilia sunt exemple de

terorism istoric în acțiune ce domină populații întregi utilizând ca armă frica.

Revoluția industrială din secolul al XIX-lea i-a oferit terorismului trei instrumente inestimabile: arme de foc rapide; explozibili siguri; o doctrină politică.

Ultimul instrument, „proiectul politic", provine din Rusia țaristă. În ultima jumătate a secolului al XIX-lea, mai multe grupuri revoluționare au început să țintească politicieni și oficiali, încercând să doboare statul țarist printr-o campanie deliberată de asasinare și terorizare a funcționarilor acestuia. Aici se află adevăratul mesaj al terorismului politic – un atac asupra puterii statului.

Terorismul de azi își datorează notorietatea îmbinării moderne a unei trinități profane.

> Începând cu sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial, violența politică a avut în general succes.
>
> Mass-media modernă ajută la transmiterea mesajului teroriștilor la o scară mult mai largă decât au sperat vreodată aceștia: în anumite cazuri, mass-media devine practic complice cu furnizorii teroriști de „povești pentru redacția de știri".
>
> Potențialul tehnic al noilor arme îi oferă teroristului noi și nesperate modalități de a distruge lucruri și de a răni oameni. (De exemplu, telefoane mobile, dispozitive de declanșare computerizate; explozibili moderni.)

Terorismul nu e altceva decât utilizarea calculată a violenței pentru îndeplinirea unui țel politic prin asasinate și mutilări cu scopul de a îngrozi și intimida cât mai mulți oameni. În această privință, nu diferă prea mult de război. Concepțiile experte ale unor practicanți ai terorismului de stat sunt instructive: „Moartea unui om este o tragedie; moartea unui milion de oameni nu este decât statistică", spunea Stalin. Iar Lenin, care a cugetat îndelung la subiectul terorii de stat, era de părere că „scopul terorii este pur și simplu acela de a îngrozi".

Majoritatea soldaților și a polițiștilor profesioniști manifestă o profundă aversiune față de terorism și de practicanții lui. Ei realizează cu claritate deosebirea dintre războinic și ucigaș. Mulți oameni normali împărtășesc același sentiment de disconfort și de îngrijorare cu privire la distincția dintre omorul săvârșit în luptă și crimă. Diferența stă în revendicare. Teroriștii reprezintă invariabil o minoritate – bărbați și femei – cu o profundă și arzătoare revendicare.

Ceea ce-i animă pe cei mai mulţi teroriştі este „cauza", o revendicare profundă care poate face ca nişte fiinţe umane raţionale să-şi abandoneze simţul normal al valorilor. Ea transcende impulsurile umane naturale şi anulează orice simţ al proporţiei sau al milei, insuflându-i teroristului o chemare superioară pentru acţiunile sale. „Cauza" îi face pe oameni fanatici. Fanaticii cu o cauză şi o armă pot fi într-adevăr periculoşi. De pildă, după o dispută aprinsă între membrii „revoluţionari" ai grupului terorist Baader-Meinhof din Germania, care a avut loc la începutul anilor 1970, liderul a ţipat: „Pentru numele lui Dumnezeu, nu vă mai certaţi! Haideţi mai bine să omorâm un poliţist..."

„Cauza" îl absolvă pe terorist de acţiunile lui, oricât ar fi de îngrozitoare. Ea poate transforma nişte bunicuţe amabile în fanatici plini de ură, al căror simţ pentru valorile catolice a fost sistat, aşa cum a constatat reporterul BBC Fergal Keane atunci când, cu o stânjeneală crescândă, şi-a ascultat bunicii povestind voioşi istorii sângeroase despre IRA din anii 1920.

Terorismul este rareori o mişcare de masă. Atât IRA, cât şi ETA, mişcarea separatistă bască din nordul Spaniei, ilustrează acest lucru. În ambele cazuri, doar 10% din populaţie activa în numele cauzei teroriştilor. În pofida acestui fapt, teroriştii au sfârşit prin a dicta agenda politică şi prin a influenţa evenimentele, chiar dacă nu reprezentau decât o mică minoritate. Terorismul are un impact disproporţionat asupra celor implicaţi.

Începând cu 1945, credinţa în cauză şi dorinţa de a reuşi, combinate cu refuzul statului de a utiliza forţa armată împotriva lor, au asigurat aproape întotdeauna succesul teroriştilor hotărâţi.

Spre deosebire de acţiunile vindicative ale Germaniei naziste, teroriştii de azi operează de obicei cu convingerea că e puţin probabil ca duşmanul să se răzbune prin acţiuni drastice sau ca statul să-şi dezlănţuie întreaga forţă împotriva lor. De exemplu, în Uniunea Sovietică condusă de Stalin a existat foarte puţin terorism. IRA n-ar fi rezistat nici măcar trei luni în Cambodgia lui Pol Pot în timpul „Anului Zero". Într-o măsură mult mai mare decât sunt dispuşi să admită, teroriştii se bazează invariabil pe slăbiciunea guvernului, pe mass-media şi pe concesiile politice.

Această exploatare a şovăielii autorităţilor de a acţiona dur şi de a-i zdrobi este însoţită de obicei de senzaţia generală că revendicările politice ale teroriştilor conţin o sămânţă de adevăr. De pildă, revendicarea lui Lenin şi a camarazilor săi bolşevici împotriva represiunii

autoritariste din Rusia țaristă și visul marxist despre o Rusie mai bună erau împărtășite de multă lume. Lenin pretindea că poate oferi o alternativă superioară – guvernată de el și de tovarășii săi, desigur. În cazul altor teroriști, presupusul rău care inspiră și pune în mișcare „cauza" variază, însă există întotdeauna *revendicarea* politică adânc înrădăcinată, senzația unei nedreptăți arzătoare care depășește moralitatea și legile societății normale.

Pentru palestinieni este Israelul; pentru IRA au fost britanicii din cele Șase Comitate ale Ulsterului; pentru membrii mișcării pro-life sunt clinicile în care se fac avorturi, pentru jihadiști este vorba de viziunea lor pervertită despre Islam. Dusă la extrem, o astfel de logică îi poate chiar încuraja pe militanții Frontului de Eliberare a Animalelor să creadă că este drept din punct de vedere moral să ucizi ființe umane pentru a fi bun cu animalele.

Ghidați în acțiunile lor de o asemenea logică, rezultă că teroriștii nu sunt la fel ca oamenii normali. Indiferent de motiv, sistemul lor de convingeri este distorsionat sau ignorat. Prin urmare, oamenii normali întâmpină mari dificultăți în înțelegerea gândirii teroriștilor.

Majoritatea revendicărilor din cea mai mare parte a societăților sunt soluționate printr-o serie de răspunsuri și prin dialog. De exemplu, rezidenții locali nu agreează planurile legate de înființarea unei ferme eoliene în vecinătatea lor. „Nu în curtea mea!", se aude un strigăt, și astfel se formează asociații de rezidenți, au loc ședințe publice și își fac apariția curând apelurile la guvern, atât la nivel local, cât și la nivel național. Protestatarii sunt organizați de activiști și de lideri, adesea autoselectați din rândul celor care vociferează mai tare sau sunt mai încăpățânați și nu au altceva mai bun de făcut.

Însă acești cetățeni nemulțumiți au o situație justă: și *au dreptate*. Revendicarea este susținută mai departe prin marșuri, bannere, publicitate la televizor, acte minore de distrugere și atacuri asupra polițiștilor ghinioniști care se nimeresc în calea lor. În acest punct se depășește fără efort pragul legalității, odată ce „acțiunea directă" devine parte a protestului împotriva nedreptății.

Dacă problema nu este rezolvată în așa fel încât să-i satisfacă pe protestatari (chiar și atunci când sunt într-o minoritate clară, cum s-a întâmplat cu IRA sau ETA) sau dacă nu există niciun mecanism pentru a protesta împotriva presupusei nedreptăți – ca în cazul disputei dintre Israel și Palestina –, atunci protestatarii se confruntă cu o alegere dificilă.

Înstrăinaţi de societate din diverse motive, ei pot renunţa sau pot continua lupta prin „mijloace neparlamentare". Din punct de vedere istoric, cei nemulţumiţi recurg la terorism atunci când cred că toate celelalte metode au eşuat sau atunci când nu găsesc o altă soluţie. Acţiunea directă devine apoi rapid un atac ţintit împotriva unui individ; dacă revendicarea continuă să se inflameze, atunci următorul pas este, evident, un atac general împotriva „grupului inamic" şi a susţinătorilor lui. Spectrul nemulţumirii şi al protestului ajunge acum la terorism. Deşi fiecare grup este uşor diferit, reţeta conţine întotdeauna aceleaşi ingrediente de bază. Există o revendicare profund însuşită; un resentiment stârnit de incapacitatea de a câştiga cazul prin mijloace legale sau o totală înstrăinare de un sistem politic care nu oferă compensaţie; în fine, recurgerea la violenţă publică pentru a constrânge inamicul să-şi schimbe politica.

Totuşi, o schimbare majoră în ultimii 150 de ani a fost pierderea constrângerii şi uciderea nevinovaţilor. Atitudinea faţă de audienţa teroriştilor, publicul, s-a înăsprit. De pildă, în secolul al XIX-lea, cu mai multe ocazii, radicalii ruşi au anulat în ultimul moment încercările de asasinare a ţarului fiind îngrijoraţi de soarta martorilor nevinovaţi. Astăzi, succesorii lor mai nemiloşi ţintesc şi ucid deliberat terţe persoane în efortul conştient de a atrage atenţia adevăratei lor

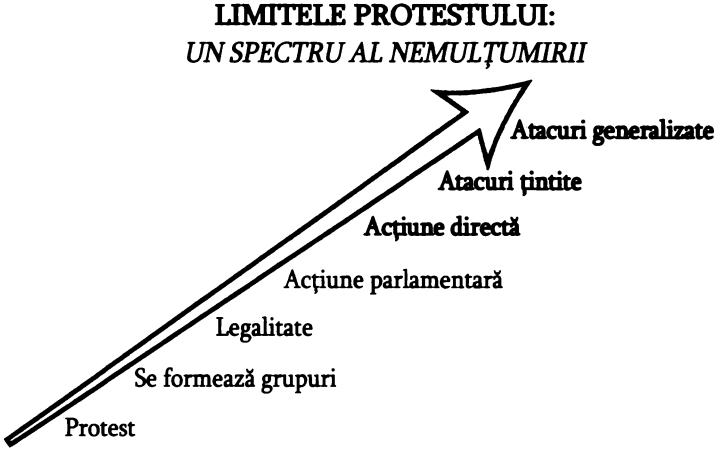

(Un bun exemplu este Frontul Eliberării Animalelor)

audiențe: nu publicul, ci guvernul. Atacul cu bombă din Omagh, Irlanda de Nord, din 1998, și masacrarea celor 132 de elevi nevinovați din Pakistan în 2014 reprezintă exemple clasice de vizare a inocenților pentru a beneficia de publicitate.

Mai rău decât atât, fundamentaliștii islamici din al-Qaeda și succesorii săi jihadiști, cum ar fi ISIS și toate celelalte grupuri teroriste islamice, par să nu intenționeze sau să încerce să modifice politica inamicului ori să „câștige cazul". Pentru ei, audiența *este* ținta, iar atacul aproape nihilist de la World Trade Center din 2001 și crimele de la *Charlie Hebdo* din Paris par mai curând simple demonstrații ale urii și disprețului față de Occident decât o încercare de a constrânge guvernele să facă schimbarea. Multe revendicări jihadiste nu caută această schimbare și se aseamănă îngrijorător cu unele violențe anarhiste.

Esența problemei se învârte în jurul acestei „revendicări" și al situațiilor reale pe care le poate stârni. Generalul Sir James Glover (care, în anii 1970, a comandat cu un considerabil succes forțele de securitate britanice împotriva IRA) a cugetat profund la terorism și la sursele nemulțumirilor. El credea că potențialele revendicări abundă mereu în toate tipurile de societate și că un politician abil ar trebui să le identifice din timp și să le dezamorseze înainte să devină declanșatoarele agitației sociale și ale terorismului.

El a numit aceste declanșatoare „catalizatori ai conflictului". Ele sunt, la fel ca terorismul, vechi de când lumea. Iată câteva exemple de revendicări și de catalizatori ai conflictului:

Supraviețuire – Ghetoul din Varșovia

Provizii de hrană – Războiul de depopulare din Insula Paștelui

Pământ – Coloniștii occidentali și amerindienii

Resurse naturale – Invazia japoneză în Manciuria

Lăcomie – Conchistadorii

Droguri – Columbia, Mexic și cartelurile

Putere – Hitler și Cehoslovacia

Autodeterminare – Războiul Civil american

Religie – Cruciadele

Ideologie – Pol Pot și Cambodgia

Control – Kashmir

Răzbunare – atacul cu bombă din Oklahoma City

Autonomie – ETA și bascii
Libertate – Timorul de Est
Limbă – valonii și flamanzii, Belgia
Clasă – Lenin și culacii

Și lista poate continua...

Atunci când nu sunt luați în considerare, toți acești catalizatori de conflict pot declanșa o revendicare profundă, încurajând războaie sau incitând la acte teroriste.

Cu o astfel de revendicare și cu o cauză „dreaptă", profilul teroristului obișnuit este surprinzător de ușor de deslușit. El crede într-o „cauză". El are dreptate, iar noi ne înșelăm. Prin urmare, el este, prin definiție, un om mai bun decât noi. Cauza și „lupta" sa îi legitimează atrocitățile comise. Fiind membru al unei cauze drepte, „lupta" împotriva unui dușman nevrednic îi definește acum întreaga identitate și existență și, astfel, „grupul" devine „familia" lui. La fel ca grupurile teroriste sioniste din 1944-1948, grupul există pentru și crede într-un viitor plin de speranță, în care victoria în numele cauzei este asigurată și se află mereu la îndemână.

În cazul teroristului angajat, nu e nevoie decât de câteva atrocități și asasinate pentru a supune restul omenirii, determinând-o să facă ceea ce vrea el. Gândirea unui terorist devotat nu e de fapt decât puțin diferită din punct de vedere clinic de cea a unui psihopat sigur pe el. Realitatea normală, ca să nu mai vorbim de *moralitatea* normală, este suspendată.

Poate că cel mai periculos aspect dintre toate este inabilitatea teroriștilor de a da înapoi, de a se răzgândi. Pentru că lupta este rațiunea lor de a fi, treptat, grupul și cauza devin totul pentru ei. Vocea rațiunii sau alte voci sunt excluse. Întreaga lor viață și ființă sunt determinate acum de cauză și de implicarea lor vinovată într-o conspirație criminală.

Cu o asemenea mentalitate, rezultă curând că toți cei care nu sunt alături de ei, chiar și moderații din propria tabără, devin în cele din urmă trădători și dușmani. Pentru membrii celulei de conspiratori criminali, în cele din urmă toți cei din afara cercului lor devin potențiali trădători, fie ai lor, fie ai cauzei. După crimă și conspirație urmează paranoia și luptele interne, așa cum, inevitabil, după zi vine noapte. Terorismul, la fel ca revoluția, tinde să-și devoreze copiii.

Succesul terorismului ca armă sau tactică, înregistrat în a doua jumătate a secolului XX, a schimbat înfățișarea luptei. Au existat

semne prevestitoare imediat după războiul din 1914-1918, atunci când mişcarea republicană irlandeză i-a alungat pe britanici din Irlanda printr-o deliberată campanie de asasinate şi teroare, înregistrându-se brutalităţi de proporţii de ambele părţi. În 1921, dezgustaţi de perspectiva unei campanii sângeroase şi incerte şi având acasă o masă de alegători sătui de război, britanicii au renunţat la lupta cu mişcarea Home Rule (autoguvernare) şi au plecat, lăsând Irlanda de Sud pradă unui război civil sordid, în care cetăţenii aceleiaşi ţări se omorau între ei căutând să pună mâna pe putere. Terorismul practicat de o minoritate de ucigaşi hotărâţi funcţionase.

În memoriile sale, feldmareşalul Montgomery a observat cu claritate care sunt scopul şi logica inevitabilă ale terorismului. Amintindu-şi experienţele trăite în 1921, în timpul luptei Armatei Republicane Irlandeze pentru a alunga guvernanţii englezi, el scria:

> În multe privinţe, acest război [împotriva teroriştilor irlandezi] a fost mult mai rău decât Marele Război... El s-a transformat într-o campanie de asasinate în care, la final, soldaţii au devenit foarte priceputi şi au rămas fermi pe poziţie...

Doi indicatori clari ai modului în care războaiele teroriste se vor purta în viitor au marcat lupta timpurie purtată de IRA. A existat o campanie de asasinate şi atrocităţi deliberat ţintită împotriva necombatanţilor din ambele tabere, iar activitatea de informaţii a pus în mişcare războiul. De exemplu, în 1919, printr-o serie de lovituri spectaculoase, IRA a ucis ofiţeri de informaţii britanici sub acoperire şi ofiţeri de poliţie din Ramura Specială. Încă de la început, războiul teroriştilor a fost unul al *informaţiilor*. Liderul IRA, Michael Collins, l-a planificat şi l-a purtat în acest fel, înainte ca banda lui de Valera, compusă tot din terorişti irlandezi, să-l ucidă.

Realizările campaniei teroriste iniţiate de IRA, care i-a alungat pe britanici din Irlanda în anii 1920, plus succesele tacticii neregulate a mişcărilor de rezistenţă şi a unor organizaţii ca SOE din timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au atras atenţia noilor grupuri de după 1945, purtătoare de revendicări, asupra posibilităţilor oferite de războiul de gherilă şi de atacurile teroriste.

Pe teritoriul Israelului de azi, în special două grupuri, bandele Stern şi Irgun, şi-au întreprins operaţiunile teroriste cu o cruzime considerabilă pentru a-i alunga pe britanici, pe palestinieni şi chiar ONU. Coloniştii evrei care au îndrăznit să nu fie de acord cu fanaticii sionişti au devenit şi ei ţintele teroriştilor.

Una dintre ironiile istoriei constă în faptul că guvernul actual al Israelului îi condamnă pe teroriştii palestinieni pentru că folosesc aceleaşi metode utilizate în 1945-1948 de bandele teroriste israeliene pentru a cuceri Palestina de la britanici şi arabi şi pentru a consolida propria guvernare sionistă.

În 1948 exista terorism peste tot, de obicei sub masca unei „lupte anticolonialiste". Din Malaezia până în Vietnam, de la EOKA, care omora femei şi copii în Cipru, până la Casbah în Algeria, războaiele teroriste şi de gherilă au marcat cele trei decenii de după al Doilea Război Mondial. Practic, în fiecare caz în parte, guvernul european a dat înapoi şi a recurs la un compromis cu rebelii. O combinaţie între slăbiciune, lipsă de hotărâre şi opoziţie internă l-a obligat să renunţe.

Cea mai de succes campanie a fost încercarea Viêt Công-ului de a cuceri Vietnamul de Sud. Având o ţintă politică clară şi virând de la tactica de gherilă la cea teroristă şi la războiul total atunci când situaţia o cerea, nord-vietnamezii şi susţinătorii lor au înfrânt în cele din urmă rezistenţa opiniei publice americane, până când chiar şi această supraputere mondială a părăsit câmpul de bătaie din cauza epuizării, lăsându-i în voia sorţii pe aliaţii săi sud-vietnamezi.

Acest „război al puricelui", şi nu focurile de artificii ale bătăliilor, a caracterizat războaiele şi conflictele din timpul Războiului Rece, aşa cum demonstrează cu claritate luptele îndelungate din Irlanda de Nord, America de Sud, Ţara Bascilor şi atacurile jihadiste din Orientul Mijlociu. Potrivit lui Mao, teroriştii au fost capabili să „înoate în marea" unei populaţii supuse sau speriate.

La sfârşitul secolului XX, ca fenomen, terorismul s-a consolidat în toată lumea. Tigrii Tamil din Sri Lanka, Hutu din Rwanda, cartelurile de droguri din Columbia şi Mexic şi rebelii ceceni (care au împins lupta până sub zidurile Kremlinului) au exploatat, prin diferitele lor încercări de a intimida opoziţia, una dintre cele mai vechi forme de război. Terorismul a devenit astfel o parte din viaţa celor mai mulţi oameni.

În 1968, majoritatea poporului palestinian şi a prietenilor lor arabi a realizat că, după victoriile Forţelor de Apărare israeliene obţinute în „Războiul de Şase Zile" din 1967, nu a mai existat posibilitatea alungării cu forţa a israelienilor de pe pământul Israelului. Deposedaţi, înnegurati şi cugetând în taberele murdare şi supraaglomerate din Gaza şi Cisiordania, la mijlocul anilor 1960 palestinienii căutau o altă cale de a atrage atenţia unei lumi indiferente asupra cauzei lor. Printr-o serie de lovituri îndrăzneţe, televizate în direct în

lumea întreagă, militanţii Organizaţiei pentru Eliberarea Palestinei (OEP) au deturnat avioane de linie şi le-au aruncat în aer la o oră de maximă audienţă. O lume uimită a privit cum brokerii de asigurări îşi plângeau de milă din cauza pierderii profiturilor.

În 1972, la Jocurile Olimpice de la München, mai mulţi sportivi israelieni au fost răpiţi şi împuşcaţi. Tot atunci au pierit şi cinci răpitori. De data asta, lumea a dat înapoi îngrozită; însă „propaganda înarmată" folosită de OEP a dat roade. Brusc, lumea a devenit interesată de problemele palestinienilor.

La doi ani după bombardarea avioanelor de la Dawson's Field, Yasser Arafat, liderul OEP, s-a adresat Adunării Generale a Naţiunilor Unite, pledându-şi cauza. Era limpede, terorismul funcţiona.

În 1969 şi 1970, încercarea IRA de a cuceri Irlanda de Nord, care a început în 1968-1969 la adăpostul unei mişcări pentru drepturi civile din Ulster, a avut la început un succes remarcabil ca modalitate de a purta un război. La începutul anilor 1970, bombele au explodat, poliţiştii şi soldaţii au fost împuşcaţi cu sânge rece, iar violenţa politică şi terorismul au devenit un mod de viaţă.

Prima reacţie a britanicilor a fost una de conciliere. Ei au încercat să mituiască IRA dându-le teroriştilor ceea ce voiau. Conformiştii metropolitani de la Londra şi Whitehall nu au acceptat cu adevărat niciodată faptul că demagogia gălăgioasă a protestanţilor din Ulster era în realitate vocea autentică a majorităţii democratice. Într-o etapă din 1972, guvernul britanic a luat chiar în considerare retrasarea graniţelor Ulsterului în sud în încercarea disperată de a scăpa de această minoritate combativă de cetăţeni. Sub privirile încruntate ale unioniştilor din Ulster, au respins această opţiune şi au fost obligaţi să lupte mai departe.

Pentru a-i învinge pe teroriști, britanicii au acţionat pe ascuns. Au fost conduşi de oameni ca generalul Sir Frank Kitson, care deprinsese arta spionajului dirijând în anii 1950 bande de contracarare împotriva revoltei Mau Mau din Kenya şi care recunoştea încă de la început că, la fel la în cazul campaniei din anii 1920, noua campanie împotriva IRA era din nou un război al informaţiilor.

Agenţii speciali de informaţii sub acoperire au atras IRA pe terenul lor, distrugându-i pe teroriști cu ajutorul propriilor tactici. Teroriştii au fost identificaţi şi au fost urmăriţi de echipe de supraveghere bine pregătite: ascunzătorile de arme au fost descoperite şi s-au instalat în ele dispozitive-capcană. Teroriştii care şi-au continuat atacurile au fost încolţiţi şi împuşcaţi de trupele sub acoperire care-i

aşteptau. Mai presus de orice, IRA şi omologii săi unionişti au fost penetraţi de sus până jos cu spioni şi informatori ai guvernului, care au colectat informaţii despre terorişti.

Brusc, toţi teroriştii IRA s-au temut, la fel de mult ca victimele lor, de trădare, de raidul de la miezul nopţii sau de o bătaie în uşă. Graţie „informaţiilor", vânătorul a devenit vânat. Rezultatul acestui îndelungat război al informaţiilor sub acoperire a constat în faptul că lideri ai teroriştilor, precum Martin McGuinness şi Gerry Adams, şi-au dat seama că guvernele britanice succesive au avut într-adevăr curajul să iniţieze o campanie prelungită şi sângeroasă. În cele din urmă, într-un climat de eşec politic şi de creştere a pierderilor, liderii terorişti din IRA au fost obligaţi să caute tactici noi, mai politice, pentru a rămâne în avangarda luptei. Preţul terorismului din Irlanda de Nord a fost totuşi ridicat. Campania teroriştilor nord-irlandezi a durat peste 30 de ani şi a curmat peste 3 000 de vieţi.

Începând cu 1970, terorismul s-a răspândit pe glob ca o eczemă. De la irlandezi la basci, de la bandele Baader-Meinhof la Brigăzile Roşii, „terorismul" a devenit metoda revoluţionară aleasă de grupurile care aveau o revendicare. Chiar şi bandele criminale şi baronii drogurilor s-au alăturat turmei. Tehnologia, publicitatea, moartea şi teroarea şi-au dat mâna atunci când, în 1995, un mic grup separatist japonez, *Aum Shinrikyo* (câţiva fanatici religioşi excentrici), a folosit gazul paralizant sarin în metroul din Tokio, fără motive clare, reuşind să ucidă 13 oameni nevinovaţi.

În cadrul acestei escaladări a ororilor, o anumită dispută a rămas esenţială: războiul arabo-israelian, care a continuat cu diverse intensităţi. De la o dispută din 1948, legată de pământ, războiul arabo-israelian s-a transformat într-un conflict total al culturilor, iar spre sfârşitul secolului a devenit pentru Islam o cruciadă ideologică. În 1996, războiul terorii practicat de OEP împotriva Israelului s-a metamorfozat în ceva şi mai sinistru: un război nedeclarat împotriva Statelor Unite ale Americii, susţinătoarele Israelului, purtat de militanţii islamici de pe toate teritoriile.

Fanaticii islamici care încercau să lovească Occidentul au observat că puteau exploata vulnerabilităţile democraţiilor liberale din Vest. Graniţe deschise, proceduri legale relaxate şi de lungă durată, o cultură a libertăţii cuvântului, libera asociere şi mişcarea liberă au netezit calea teroriştilor, care au putut planifica şi activa. Decenii la rând, statele occidentale au închis ochii asupra terorii. Cererile britanicilor ca cetăţenii americani să nu mai finanţeze

terorismul irlandez au fost ignorate. Separatiştii basci au trecut Pirineii şi au găsit adăpost în Franţa.

Chiar şi atunci când guvernele au ripostat în faţa ucigaşilor şi a teroriştilor utilizând agenţi sub acoperire şi o bună activitate de informaţii pentru a-i identifica din timp şi pentru a împiedica uciderea martorilor nevinovaţi (aşa cum au făcut forţele speciale britanice în Irlanda de Nord, Londra şi Gibraltar), mulţi avocaţi bine plătiţi şi jurnalişti s-au străduit să demonstreze că însuşi protectorul lor, statul, acţionase de fapt ilegal. Având în vedere astfel de reacţii anemice, terorismul islamic şi-a găsit liniştea şi şi-a făcut planuri în mod corespunzător.

Asta pentru că Islamul avea o serioasă revendicare ce viza Occidentul.

CAPITOLUL 33

Islamul şi războiul împotriva terorii

În a doua jumătate a secolului XX nu a existat o dispută mai mare decât conflictul arabo-israelian.

În Orientul Mijlociu, disputele regionale dintre coloniştii sionişti şi palestinienii deposedaţi de pământul lor s-au transformat într-o cruciadă ideologică mai largă, de data aceasta aparţinând teroriştilor islamici fanatici care purtau propria versiune de jihad împotriva influenţei comerciale şi politice globale a Occidentului. S-a stabilit astfel cadrul propice producerii unei catastrofe.

Islamul are o lungă tradiţie de violenţă şi terorism politic. Mulţi musulmani cred într-adevăr că violenţa este oarecum legitimată de apărarea credinţei lor, deoarece Coranul spune că trebuie să-şi poarte jihadul. Adevărul este că adevăratul jihad al Coranului, aşa cum a fost declarat de Profet, este strădania personală a individului de a se supune voinţei lui Dumnezeu. Ignoranţa, încurajată de mass-media occidentală, a ascuns în schimb terorismul islamic şi luptătorii săi sub masca „jihadului" şi a „jihadiştilor". Nimic mai neadevărat.

Astfel, acum, un al patrulea factor exploziv se adaugă profanei Trinităţi a terorismului compuse din succes, oxigenul publicităţii şi eficienta tehnologie modernă. Din Algeria până în Afganistan, militanţii islamici beneficiază de presupusa binecuvântare a Sfintei lor Scripturi.

Rădăcinile fundamentale ale ostilităţii islamice faţă de Vest sunt adânci. La o sută de ani după moartea Profetului, petrecută în 632 d.Hr., războinicii musulmani au cucerit majoritatea Orientului Mijlociu, Asia de Vest, litoralul nord-african şi Spania. În următorii 500 de ani, Islamul şi-a dezvoltat o cultură ştiinţifică şi literară avansată. Astronomia, botanica, geografia, matematica, medicina, muzica, poezia şi metalurgia au înflorit într-o perioadă în care majoritatea europenilor trăiau vieţi pline de boli, disperare şi întuneric.

În 1095, dinamica culturală şi expansiunea militară a Islamului spre Constantinopol şi în Palestina au determinat mii de creştini creduli şi ignoranţi să se înscrie pe calea alungării păgânilor din Ţara Sfântă. A început astfel prima cruciadă.

Cele şapte cruciade care au urmat au stabilit un tipar al animozităţii istorice dintre creştini şi musulmani. De-abia ce şi-a înfiinţat Occidentul efemerele regate cruciate din Palestina, că liderul musulman Salah-ad-Din (Saladin) a recucerit Ierusalimul în 1187. De-a lungul următoarelor două secole, cruciaţii supravieţuitori s-au întors acasă pentru a importa minunile şi învăţăturile Islamului în Europa Occidentală.

Rezultatul istoric a fost acela că, deşi cruciaţii au fost probabil ineficienţi din punct de vedere militar, moştenirea lor a însemnat o renaştere a cunoaşterii şi a culturii în Occident. Europa a prosperat economic, politic şi social în timpul Iluminismului, care a urmat după Renaştere. La începutul secolului XX, expansiunea colonială occidentală a determinat retragerea Imperiului Otoman fărâmiţat şi a Islamului de pe toate fronturile: teritorial, economic, cultural, ştiinţific şi, mai periculos decât orice, religios.

Acolo unde forţa armelor eşuase cu nouă veacuri mai înainte, acum comerţul şi colonialismul occidental au exploatat şi au domnit triumfător asupra teritoriilor lui Allah. Pentru credinciosul autentic, care contempla trecutul glorios al Islamului, această perspectivă era profund umilitoare.

Liderii postcoloniali ai lumii arabe i-au furnizat acum credinciosului, care spera că, odată cu sfârşitul colonialismului, adevăratele valori islamice vor guverna lumea, un nou măr al discordiei.

Un val de naţionalism a desfiinţat orice fel de idei despre un adevărat stat islamic, în timp ce noii lideri arabi şi-au consolidat poziţia – fiind la fel de autoritari şi de corupţi ca orice alt regim precolonial. Pledoariile noilor lideri naţionali despre modernitate şi credinţa Şcolii de Ştiinţe Economice din Londra în „progres" nu însemnau nimic pentru imamii radicali. Pentru adevăraţii credincioşi, paradisul nu era un stat secular în stil occidental, care promova emanciparea femeilor şi conţinea supermarketuri bine aprovizionate şi democraţie. Calea adevărată era Comunitatea Credincioşilor, *Umma*, bazată pe un ideal islamic şi pe cuvântul revelat al lui Dumnezeu. Vechiul concept de o singură „Împărăţie a lui Dumnezeu" (*Dar el Islam* – tărâmul Islamului) fusese deja divizat de diferite priorităţi naţionaliste ale unor state precum Algeria sau Pakistan. Acum, noii lideri ai lumii islamice ignorau deschis secole de învăţătură religioasă şi de moştenire culturală.

Deşi recunoşteau de formă moscheea, noii lideri arabi naţionalişti erau în esenţă laici. Pentru oameni ca Nasser, din Egipt, Assad, din

Siria, şi reinstalatul Şah din Iran, clericii lor radicali nu reprezentau nimic altceva decât necazuri. Ei au soluţionat printr-o represiune nemiloasă conflictul dintre naţionalism şi „islamism". În Siria, oponenţii musulmani făţişi ai regimului au dispărut în tăcere în versiunea de la Damasc a închisorii Lubianka. În Egipt, Frăţia Musulmană a fost înăbuşită, iar în 1966 Sayyid Qutb, vocea sa ideologică, a fost spânzurat. În Iranul şiit, adversarii regimului condus de Şah – care se referea la imamii şiiţi cu apelativul dispreţuitor „ciorile negre" – au fugit pentru a scăpa de închisoare. În lumea islamică apărea o linie de fractură clară între moschee şi stat.

La nedreptatea cauzată de veacurile de colonialism şi de umilinţe se adăuga acum o altă sursă a resentimentului: opresiunea internă. Din Algeria până în Pakistan, Islamul îşi vedea de drum sub ochiul atent al statului, al poliţiei secrete şi al informatorilor. Populaţiile din Alger, Bagdad, Cairo, Damasc şi Islamabad s-au reprodus într-o lume dominată de boli, sărăcie şi neputinţă, în care domneau dictatorii. Pentru mulţi tineri părea că nu există nicio cale de ieşire din această situaţie deznădăjduită. Pentru credincioşi, garanţia a venit din partea moscheii: speranţa insuflată de Islam şi instaurarea împărăţiei lui Dumnezeu pe pământ erau la îndemână.

Pentru moschee nu a fost deloc comod, deşi a părut a fi liniştitor. Poate că imamii au fost obligaţi să-şi plece capetele în faţa statului şi a reprezentanţilor laici ai puterii, însă, de câte ori au putut, ei au predicat revolta. Asta pentru că, indiferent de deosebirile de clasă, naţionalitate, cultură sau limbă, tuturor credincioşilor adevăraţi din lumea musulmană li se spunea că nu există decât o singură soluţie simplă pentru opresiunea şi corupţia publică la care se dedau noii guvernanţi.

Era necesară doar înfiinţarea unui stat unic, în care să se aplice legea *sharia*, pentru ca textele sacre ale Coranului să aducă împărăţia lui Dumnezeu pe pământ, libertate şi dreptate pentru toţi. Într-o exprimare simplă, clară şi modernă, clericii musulmani radicali proclamau în anii 1960 şi 1970 o doctrină a speranţei şi înflăcărau noua generaţie de tineri musulmani pătrunşi de un slogan arzător: „Coranul este constituţia noastră." Moscheea şi-a extras speranţele dintr-un prezent al opresiunii.

În cele din urmă, evenimentele de pe scena mondială le-au oferit extremiştilor şi fanaticilor oportunitatea mult aşteptată şi duşmanul împotriva căruia se putea unifica întregul Islam – Israelul. Ca o ironie, însăşi victoria inamicului a declanşat indirect marea chemare la arme a Islamului.

Războiul de Yom Kippur (vezi pagina 213) a declanșat o serie de evenimente care au înclinat balanța puterii în favoarea Islamului.

Canalul Suez fiind blocat, domnea haosul economic. Prețul petrolului a crescut brusc de la 12$ barilul în 1972 la 25$ barilul în decembrie 1973. Operațiunea Badr a lui Sadat a scos la iveală o nouă și puternică armă arabă: petrolul. Restricțiile OPEC asupra exporturilor de petrol au strâns și mai tare șurubul. Banii au curs în seifurile vistieriilor statelor petroliere, iar criza din anii 1970 a adus economiile occidentale în pragul dezastrului. Lumea islamică redescoperise adevărata putere mondială – grație petrolului.

Rezultatul a fost acela că, în anii 1980, Arabia Saudită a devenit epicentrul OPEC și al lumii islamice. Cu nou-descoperita avuție în petrodolari, saudiții și bogatele state aliate din Golf au fondat o masivă expansiune a credinței, finanțând construirea a mii de moschei în toată lumea și făcând donații în contul societăților de caritate islamice prin intermediul unei rețele de bănci controlate de saudiți.

În afară de bani, saudiții mai aveau în mânecă și un alt atu în ceea ce privește lumea islamică. Ei puteau profita de pe urma administrării locurilor sacre ale Islamului. Bogații dar prudenții guvernanți saudiți realizaseră întotdeauna că doctrina wahhabită, care susținea ascetismul și ritualul islamic strict, era esențială pentru cei care protejau Mecca. Era necesar să fie văzuți comportându-se ca niște musulmani inflexibili pentru ca regimul să supraviețuiască. În 1968, când regele Saud a primit oficial titlul de „Custode al Locurilor Sfinte", această combinație de bogăție și evlavie publică le-a permis saudiților să devină punctul central al speranțelor lumii islamice.

Însă nu toți musulmanii sunt sunniți. Iranul șiit începea să fiarbă. Șiiții, care reprezintă cam 15% din lumea islamică, cred că adevărata cale a Islamului este reprezentată de învățăturile lui Ali, vărul și ginerele Profetului, ucis de rivalii islamici în lupta pentru succesiune și pentru sufletul Islamului. Tradițional, imamul exercită o mare influență în cadrul Islamului șiit, atât asupra credincioșilor, cât și, în mod ideal, asupra societății.

La mijlocul anilor 1970, în pofida eforturilor poliției sale secrete, regimul Șahului din Iran s-a confruntat cu două amenințări majore. Prima a fost un grup de tineri militanți intelectuali puternic influențați de ideile marxiste, iar cealaltă, mișcările revoluționare din anii 1960. Căutând cu disperare o voce democratică în cadrul autocrației strâns controlate, studenții au complotat în universități și colegii, sperând să mobilizeze muncitorii și țăranii.

A doua influență a fost exercitată de un cleric în vârstă care medita în exilul său din Irak. Numele lui era Ayatollahul Khomeini. Contribuția lui la gândirea islamică rezidă în principal în *Guvernul islamic sub îndrumarea legii*. Deși nu a fost niciodată un bestseller în librăriile occidentale, culegerea de predici ale lui Khomeini pleda în favoarea unei revoluții islamice care să conducă la un „*Dar el Islam*" guvernat de bărbați evlavioși, care respectă cu strictețe legea *sharia*. Un astfel de stat ar fi trebuit îndrumat, desigur, de un înțelept consilier suprem, la care s-ar fi putut apela pentru clarificări asupra aspectelor înșelătoare ale legii și în ce privește adevărata voință a lui Allah. (Khomeini a simțit că, probabil, la acest rol și-ar fi putut aduce o modestă contribuție...) Această combinație de studenți furioși aparținând clasei de mijloc, care căutau să răstoarne regimul Șahului, și de cuvânt șiit revelat al lui Allah s-a dovedit a fi un amestec exploziv.

Din cauza scăderii veniturilor din comerțul cu petrol, a șomajului, a taxelor suplimentare și a agitației studențești din stradă, în 1977 regimul Șahului s-a aflat într-o mare încurcătură. Deoarece SAVAK, poliția secretă, a strâns șurubul, agitația s-a amplificat. Din străinătate, Khomeini și-a intensificat predicile, aruncând anateme cumplite asupra ghinionistului Șah, și a cerut ca Iranul „dezmoștenit" să se ridice împotriva dictatorului necredincios și a regimului său corupt și să pună mâna pe putere în numele lui Allah cel milostiv și iertător.

Ayatollahul exilat a devenit simbolul în jurul căruia s-au adunat dușmanii Șahului. Strigând „*Allahu Akbar!*", săracii, muncitorii, clasa de mijloc, studenții și, în final, forțele armate – chiar și comuniștii iranieni –, uniți de disperarea cauzată de Șah și sperând într-un viitor mai bun, i-au jurat credință lui Allah și loialitate lui Khomeini. În februarie 1979, Șahul a abdicat și a fugit în Egipt pentru a muri în exil. Khomeini s-a întors în triumf la adoratorii săi din Teheran.

Figura solemnă a unui bătrân ayatollah răuvoitor, care deține puteri dictatoriale, guverna acum Iranul și lumea șiită. Cuvântul lui Khomeini era lege. Cu fermitatea sa nemiloasă, în contradicție cu pretențiile legate de o spiritualitate religioasă ruptă de cele lumești, Khomeini s-a apucat rapid să-și pună în aplicare versiunea draconică a domniei lui Allah „cel milostiv și iertător". Călăul și plutonul de execuție nu au mai prididit cu munca, deoarece Khomeini s-a răzbunat pe adversarii săi și a lăsat moscheea să se ocupe de vechile răfuieli sub pretextul unei necesare curățenii. Adversarii politici și membrii fostului regim au fost măcelăriți sau au fugit, în timp ce hoții și-au pierdut mâinile, homosexualii au fost executați, iar elegantele femei din

Teheran au fost obligate să renunțe la Yves Saint Laurent și Dior și să se întoarcă la *chador* și *burka*. Alcoolul a fost aruncat la canal și, peste tot, simbolurile capitalismului și decadenței occidentale au fost distruse sau desfigurate. Politica din Iran a devenit sinonimă cu viziunea medievală a lui Khomeini referitoare la împărăția lui Dumnezeu pe pământ.

După un an, Iranul a fost declarat oficial republică „islamică", iar Khomeini „liderul suprem al lui Allah". Întreaga opoziție laică a fost zdrobită sau marginalizată. Chiar și clericii care făceau opinie separată au fost întemnițați, sau mai rău. Cu un ultim gest de sfidare și ca o demonstrație a puterii interne a lui Khomeini, ambasada americană din Teheran a fost devastată și ocupată în noiembrie 1979 de studenții militanți ai Partidului Revoluției Iraniene. Noul regim islamic a provocat unde de șoc atât în Occident, cât și în întreaga lume musulmană.

Khomeini a fost oprit din drumul său de un adversar neverosimil. Saddam Hussein guverna într-un Irak predominant șiit. Respectând zicala potrivit căreia atunci când casa vecinului tău ia foc este înțelept să iei măsuri de prevedere, în 1980 el a invadat Iranul pentru a pune mâna pe instalațiile vitale pentru exportul de petrol din Shatt al-Arab. E posibil ca Saddam să fi luat în calcul faptul că fanatismul lui Khomeini trebuia oprit, astfel încât scânteile revoluționare să nu ajungă la vulnerabilul acoperiș șiit.

Confruntându-se cu o amenințare mortală la adresa revoluției sale, Khomeini s-a întors încă o dată spre vasta armată de săraci, tineri, muncitori și țărani. La fel ca înstrăinata clasă de mijloc iraniană, aceștia începuseră să pună la îndoială beneficiile reale ale accentului pus de Khomeini pe idealurile islamiste cu prețul prosperității și progresului palpabil. Khomeini a lansat o chemare la miting pentru a-i atrage spre noua lor sarcină sfântă, invocând conceptul șiit al martiriului în apărarea credinței.

Sute de mii de tineri iranieni s-au oferit voluntar să lupte cu irakienii și, recurgându-se la un masacru haotic, nemaiîntâlnit din 1914-1918, au fost asmuțiți asupra invadatorilor. Voluntarii (*bassidjis*) au murit ca mușteleîn timpul atacului frontal împotriva armatei irakiene, dar au oprit înaintarea acesteia. Khomeini le-a trâmbițat sacrificiul, pretinzând că au fost „martirizați pentru Allah" împotriva „ba'athiștilor necredincioși din Bagdad". Sângele, martiriul și sacrificiul iranian au devenit din nou simbolurile Islamului militant.

Mantia conducerii islamice a trecut acum de la prudenții, dar generoșii saudiți la pătimașii și revoluționarii iranieni. Noul mesaj

adresat credincioşilor era clar: „Ridicaţi-vă împotriva liderilor hulitori şi corupţi, puneţi mâna pe arme şi luptaţi cu duşmanii lui Dumnezeu, iar jihadul şi martiriul vor învinge." Cu ajutorul imaginilor dominate de sânge şi de fervoare religioasă, Iranul lui Khomeini a exportat revoluţia în restul lumii islamice.

Chemarea la arme a Iranului a nimerit în plin milioanele de oameni din lumea arabă şi islamică, în care 50% din populaţie avea sub 30 de ani şi era săracă lipită. Impactul a fost maxim în Liban, Palestina, Gaza şi Cisiordania, unde tinerii arabi revoltaţi, lipsiţi de speranţă şi căutând un mijloc de a lovi Israelul, au aderat la cauza fundamentalistă. Pentru prima dată, „chemarea lui Allah" a devenit sinonimă cu opoziţia faţă de Israel: cu consecinţe explozive. Chiar şi susţinătorii Israelului au fost declaraţi acum ţinte legitime pentru credincioşi.

Hezbollah, populara mişcare sprijinită de Iran, a invocat chemarea la martiriu şi a îndeplinit o serie de spectaculoase atacuri cu bombă sinucigaşe împotriva unor ţinte occidentale. Astfel, la Beirut, au murit 258 de puşcaşi marini americani, iar puterile occidentale s-au retras rapid din Liban, lăsând ţara pe mâinile localnicilor pentru a-şi soluţiona singuri disputele. Mullahii şi imamii au proclamat victoria: martiriul şi teroarea le puteau înspăimânta chiar şi pe puternicele State Unite ale Americii. Brusc, revoluţia islamică a lui Khomeini a inspirat pasiuni şi i-a unit pe arabii de dincolo de graniţele Persiei.

În final, la fel ca mulţi alţi bătrâni grăbiţi, Khomeini a întrecut măsura. Râvnise de mult la proprietatea şi controlul asupra locurilor sfinte ale Islamului. După o „răzmeriţă spontană" eşuată în 1987, cu ocazia pelerinajului (Hajj) de la Mecca, o lume musulmană consternată i-a privit pe cei 400 de pelerini morţi şi a dat vina fără echivoc pe bătrânul încruntat din Munţii Persiei. Extenuarea de pe câmpul de luptă şi o ofensivă reînnoită în 1988, din cadrul îndelungatului război cu Irakul, l-au silit în cele din urmă pe Khomeini să „bea cupa otrăvită" şi să semneze un tratat de pace cu Saddam Hussein pentru a-şi asigura supravieţuirea regimului. Însă moştenirea pe care a lăsat-o, teroare, martiriu şi jihad, a continuat să existe.

Fanaticii şi militanţii căutau acum cauze noi. Curând, s-a remarcat Afganistanul. În 1979 – acelaşi an în care au avut loc revoluţia lui Khomeini şi devastarea ambasadei americane la Teheran –, Uniunea Sovietică a invadat ţara tulburatelor, înapoiatelor şi războinicelor triburi islamice care alcătuiau unul dintre cele mai primitive state din lume.

Invazia, petrecută pe 26 decembrie 1979, a luat prin surprindere NATO și restul lumii. Ofițerii de informații, uimiți și îngrijorați, au fost chemați din permisii în timp ce avioanele cu forțele armate sovietice aterizau la Kabul pentru a pune mâna pe putere. Președintele Amin a fost ucis în palatul său, părând astfel aproape sigură instalarea unui regim comunist în stil sovietic. Pe măsură ce treceau săptămânile, o combinație de naționalism afgan și de fervoare islamică i-a unit pe luptătorii mujahedini ai triburilor împotriva marxiștilor păgâni din nord. Sovieticii s-au trezit implicați într-un război de rezistență națională, contra unui inamic determinat și curajos. Mai mult decât atât, era vorba de un dușman tot mai bine înarmat.

Mujahedinii păreau să dispună de rezerve nesfârșite de mitraliere de calitate, de consilieri pricepuți și de rachete anti-elicopter periculos de eficiente. Pakistanul – sprijinit de CIA – înarma rezistența afgană, în special un grup islamic cunoscut sub numele de Hezbi Islami. America, „marele Satana", îi înarma de fapt pe fundamentaliștii islamici. Unul dintre clienții săi era un obscur organizator al rezistenței saudite, pe nume Osama bin Laden.

Osama bin Laden s-a născut în 1957, fiind fiul unui contractor yemenit bogat care făcuse avere restaurând „locurile sfinte" din Arabia Saudită. Mama lui Osama ocupase un loc modest în casa tatălui acestuia, fiind considerată de soțiile mai în vârstă „mireasa sclavă". Fiul ei, unicul său copil, cutreierase de unul singur și fără prieteni vila familiei. Astfel de cicatrici psihologice dobândite în copilărie pot avea consecințe importante.

Cariera timpurie a lui bin Laden pare să fi urmat tiparul obișnuit pentru tinerii saudiți bogați: universitatea din Liban, chefuri sălbatice cu prietenii și cu femei ușoare și plimbări prin Djedda cu Mercedesul 450SL de culoare galbenă. Zilele fericite de playboy s-au încheiat brusc în 1977, când a făcut primul pelerinaj la Mecca. Osama bin Laden a devenit dintr-odată un musulman renăscut. La fel ca în cazul multor convertiri fanatice anterioare, dorința lui arzătoare de a se căi de fărădelegile comise în trecut căuta acum o supapă pentru a-și exprima zelul nou-dobândit.

La momentul invaziei sovietice în Afganistan, bin Laden avea puțin peste douăzeci de ani și era evlavios, inteligent, ambițios și bogat. A căzut brusc sub vraja unui palestinian, Abdullah Azzam. Acesta era un înfocat predicator al Islamului, iar în anii 1980 a organizat o aprovizionare a voluntarilor musulmani devotați care luptau în Afganistan.

Bin Laden avea acum o cauză și un învățător. El și-a căpătat aptitudinile în slujba lui Azzam, în așa-numitul „Office of Service", recrutând, instruind și mutând voluntarii într-o rețea de tabere și baze din Pakistan și Afganistan.

Bin Laden s-a dovedit a fi un elev bun și un organizator abil, iar în cele din urmă în Afganistan au fost pompați de către „Office of Service" peste 30 000 de luptători islamici voluntari din toată lumea, sprijiniți de aprovizionări din partea guvernului saudit, de logistică pakistaneză, de CIA și de rachete americane Stinger.

Atunci când, în 1989, sovieticii au plecat din Afganistan, veteranii călîți în lupte s-au răspândit în țările lor natale. Acești luptători au adus cu ei o viziune radicalizată și militarizată asupra Islamului, precum și un șir de victorii împotriva dușmanilor. Din această rețea de veterani și din grupul lui Azzam a răsărit ideea unei „celule", al-Qaeda, o grupare internațională haotică de războinici islamici și de oameni de acțiune legați printr-o importantă chemare și hotărâți să-și ducă la bun sfârșit activitatea vieții lor, lupta în numele lui Allah. Așa cum clarificaseră Azzam și Khomeini, jihadul și martiriul din Afganistan nu erau decât începutul luptei pentru instaurarea împărăției lui Dumnezeu pe pământ.

Îmbătat de succes, bin Laden s-a întors în țara sa natală, Arabia Saudită, și curând a intrat în încurcătură. În 1991, regatul pustiu era înțesat cu trupe străine, majoritatea americane, ocupate cu pregătirea primului război cu Irakul. Pentru evlaviosul bin Laden, crescut în tradiția Wahhabi a respectului puritan față de Coran și de lege, prezența acestor străini spurcați în vecinătatea locurilor sfinte reprezenta zilnic o sursă de corupere și de poluare.

A afirmat asta deschis și și-a oferit propria avere și organizație pe post de bastion defensiv al dinastiei Saud. Refuzând cupa otrăvită, regimul saudit a considerat că bin Laden și adepții săi constituiau o provocare prea mare, așa că au încercat să-i îndepărteze. În 1991, ofensat, Osama s-a trezit exilat în Sudan, într-un birou din Khartoum pe a cărui firmă era scris numele afacerii sale: „al-Qaeda".

Activitatea acesteia a rămas aceeași din perioada în care bin Laden lucrase pentru „biroul" lui Azzam din Afganistan: strângerea de fonduri, recrutarea și instruirea voluntarilor potriviți, deplasarea oamenilor și a banilor în lumea întreagă și crearea unei organizații internaționale dedicate luptei împotriva dușmanilor Islamului. Însă, în 1992, anul în care America a invadat Somalia, inamicii Islamului nu mai erau marxiștii atei ai Uniunii Sovietice. Aceștia dispăruseră de mult.

Noul dușman era reprezentat de Statele Unite ale Americii și de „asupritorii" poporului palestinian – statul Israel.

Al-Qaeda s-a alăturat deschis grupărilor armate și clanurilor care luptau în Somalia împotriva trupelor americane, iar în 1996, când bin Laden a emis o *fatwa* împotriva SUA și a fost ulterior obligat să fugă din Africa de Est în Afganistan, organizația devenise o reală amenințare teroristă. Afganistanul le-a oferit lui bin Laden și adepților săi adăpostul perfect. Regimul taliban fanatic al tinerilor studenți, înflăcărați de zel misionar, sau școlile religioase au adăugat o notă de ascetism islamic puritan care era în consonanță cu concepțiile wahhabiste ale lui bin Laden. Aici, în Afganistan, putea duce o viață cucernică, liniștită și sobră, punând la cale crime și masacre la nivel mondial.

În 1998, anul în care al-Qaeda a început atacurile sinucigașe cu bombă împotriva ambasadelor americane din Africa, bin Laden a lansat o chemare adresată credincioșilor, proclamând „Frontul Islamic Mondial pentru Jihad împotriva Evreilor și Cruciaților" (FIMJ), o organizație a cărei denumire reprezenta și o declarație a propriei misiuni. Avându-i în miezul său pe bin Laden și al-Qaeda, FIMJ și-a formulat obiectivele: eliberarea locurilor sfinte din Arabia de sub influența străină, alungarea evreilor din Palestina și uciderea tuturor celor care se împotrivesc războinicilor lui Allah sau îi ajută pe dușmani.

Dintr-odată, Israelul, SUA, Occidentul și toți musulmanii care nu erau de acord cu viziunea sa asupra lumii au devenit pentru al-Qaeda ținte legitime. Liniile de luptă pentru teroarea mondială și ororile de pe 11 septembrie erau de-acum trasate. Într-o tabără se aflau războinicii fanatici ai lui Allah, uniți împotriva Occidentului de o revendicare istorică, cu acces la milioane de susținători nemulțumiți, fonduri nelimitate și o rețea globală de organizații simpatizante.

Tabăra opusă era formată din Marele Satana și aliații săi, cu rețeaua lor de baze militare, capitalism global și colaboratori locali, reprezentând un afront la adresa Islamului și a valorilor acestuia și oferind o adevărată fiestă de ținte ușoare. Al-Qaeda căuta ținta potrivită pentru a-i da Americii o lovitură mortală.

CAPITOLUL 34

Marea atrocitate – 11 septembrie şi atacul de la World Trade Center

Cea mai mare atrocitate comisă de teroriştii islamici a fost atacul de pe 11 septembrie 2001 de la World Trade Center din New York şi asupra Pentagonului, prin intermediul unor avioane de linie deturnate şi folosite pe post de bombe zburătoare. Atacurile teroriste au ucis 2 996 de oameni, majoritatea civili nevinovaţi, şi au cauzat mai multe decese în rândul forţelor de ordine aflate la datorie decât orice alt incident din istoria Americii: 71 de ofiţeri de poliţie şi 343 de pompieri şi paramedici au murit sub dărâmăturile celor două clădiri în flăcări.

Plănuirea atacului de la World Trade Center începuse cu opt ani în urmă. Pe 26 februarie 1993, o maşină capcană de o jumătate de tonă, montată de un arab pe nume „Youssef", a explodat sub clădirile World Trade Center din New York, omorând şase persoane şi rănind peste o mie. Youssef a reuşit să scape. Explozia, sincronizată cu aniversarea a doi ani de la alungarea armatelor lui Saddam Hussein din Kuweit, a avut toate caracteristicile unui atac terorist atent plănuit şi a fost controlată aproape sigur de agenţi irakieni din SUA.

Masiva bombă a lui Youssef a aruncat în aer şase etaje. Arhitectura inovatoare şi miile de lucrători din clădire au supravieţuit exploziei. Însă vulnerabilităţile constatate la World Trade Center au fost dezvăluite şi explorate de numeroasele reportaje realizate după atac, în special posibilitatea unei prăbuşiri progresive dacă explozia ar fi avut loc mai sus. Atacul din 1993 a demonstrat că World Trade Center era o ţintă tentantă şi, în plus, mai arăta şi modul în care puteau fi dărâmate turnurile gemene, simbolul Americii, al capitalismului şi al domniei necredincioşilor.

Misteriosul „Youssef" a trasat astfel un plan al dezastrului.

În 2000, CIA ştia totul despre al-Qaeda.

După atacul din 2000 asupra distrugătorului USS *Cole*, petrecut în largul coastelor Yemenului, în urma căruia au murit 17 marinari americani, agenţiile de informaţii au aflat că se confruntau cu o

organizație bine pusă la punct, inteligentă și fanatică, pregătită să utilizeze atacuri sinucigașe cu bombă prin mijloace neconvenționale (*Cole* a fost aruncat în aer de o barcă ce s-a apropiat de el). Existau totodată și dovezi incontestabile că inamicul era perfect capabil să planifice și să execute atacuri decisive împotriva țintelor occidentale bine apărate.

Coranul interzice ferm sinuciderea. *Intihar*, uciderea altui om, este și ea împotriva legii. Cu toate acestea, martiriul, *shahid*, și actele de automartiraj – *istishhad* – în numele lui Allah nu sunt doar acceptate, ci și demne de laudă. Nu toți imamii musulmani sunt de acord cu acest lucru; chiar și șeicul Fadlallah din Hezbollah a condamnat practica atacurilor sinucigașe. Totuși, mentorul lui bin Laden din Afganistan, palestinianul Abdullah Azzam, a pus un accent deosebit pe gloria ce rezultă din martiriu: „Gloria își clădește semețul edificiu din cranii." Sau: „Cei care cred că pot schimba realitatea fără un sacrificiu de sânge... nu ne înțeleg religia." Conceptul de martiriu este în realitate adânc înrădăcinat în tradiția islamică, mai ales în cea a sectei șiite.

Hezbollah a fost primul grup islamic modern care a utilizat atacurile sinucigașe cu bombă, adică martirii. Între 1982 și 1996 a derulat o campanie de succes împotriva israelienilor, imitându-i pe atacatorii sinucigași ai Tigrilor Tamil din Sri Lanka. La rândul lor, aceștia i-au avut ca model pe piloții japonezi kamikaze din 1945. În Palestina, atacurile sinucigașe sunt considerate acte eroice, iar familiile câștigă onoruri și bani grei de pe urma sacrificiului copiilor lor. Un sondaj din 2014 a demonstrat că 46% dintre palestinieni sprijineau atacurile sinucigașe pe post de tactică. Pe de-o parte, acestea sunt considerate eficiente din punctul de vedere al costurilor legate de atragerea atenției israelienilor (sinucigașii sunt răspunzători pentru doar 1% dintre atacurile asupra țintelor israeliene, dar cauzează 44% dintre pierderi, potrivit Hamas), iar pe de altă parte, reprezintă o modalitate ușoară de obținere a publicității în contul cauzei.

Tinerii musulmani fanatici, unii dintre ei educați și incluzând în rândurile lor cel puțin 10% femei, s-au oferit voluntar să poarte lupta în tabăra israeliană. Unii musulmani cred că moartea instantanee odată cu nimicirea inamicilor lui Dumnezeu reprezintă un pașaport garantat pentru paradis. Prin actul lor sacrificial ei își consacră adevărata identitate: nu mai sunt niște tineri fără valoare, needucați și fără ocupație, ci războinici religioși purtând un nume care va dăinui

în veci. Pentru tinerii impresionabili, îndoctrinați cu fanatism religios încă de la naștere, această perspectivă este ispititoare.

Ultimele zile de viață ale martirului sunt atent controlate de ochiul rece al capilor terorii, cu scopul de a alimenta și de a consolida această idee. La fel ca sacrificiile umane ale aztecilor, ultima săptămână a „martirului viu" este marcată de petreceri, o ultimă – sau chiar primă – degustare a plăcerilor pământești, de adulare și admirație din toate părțile și de scrierea sau înregistrarea pe film a ultimelor mesaje emoționante transmise din lumea de dincolo. Odată prins în această plasă a angajamentului public, pentru sinucigașul cu bombă nu mai există întoarcere.

Atacatorii sinucigași din al-Qaeda au urmat un tipar similar cu cel practicat de Hezbollah și Hamas, dar cu mai puțină fervoare și cu determinarea rece de a lovi ținte mai importante decât micile grupuri de tineri recruți israelieni care așteptau în stațiile de autobuz. După USS *Cole*, Osama bin Laden a căutat o pradă mai însemnată, o audiență globală și, grație celor întâmplate în 1993, cunoștea acum ținta potrivită.

World Trade Center îi făcea cu ochiul.

În iunie 2002, membrii Congresului american au ascultat un raport detaliat despre cea mai publică, dacă nu chiar cea mai mare (această jalnică diferențiere începe cu Pearl Harbor), gafă a serviciilor de informații din istoria americană.

În cadrul unei ședințe strict secrete la care au participat directorii de la NSA, CIA și FBI, atât președintele, cât și vicepreședintele Comitetului pentru Informații al Senatului au ascultat o extraordinară poveste despre neglijențele și greșelile comise în lunile anterioare atacului asupra turnurilor gemene. Ancheta a tras concluzia că nu exista nicio dovadă care să indice că al-Qaeda plănuia să folosească avioane de linie civile pe post de bombe și să le îndrepte în ziua de 11 septembrie 2001 spre faimoasele clădiri. Asta voia să însemne că atacurile kamikaze cu avioane de linie asupra turnurilor de la World Trade Center și asupra Pentagonului au fost atât de neobișnuite, încât nimeni nu ar fi putut să le prevadă.

Nimic mai neadevărat.

Contrar ideii că „atacurile nu ar fi putut fi anticipate", raportul congresional spunea mai departe că informațiile-cheie care ar fi putut împiedica planul pus la cale de al-Qaeda au fost de fapt disponibile. Din păcate, ele au fost ignorate, prost interpretate sau pur și simplu nu

au fost trimise agenţiilor de informaţii americane. Atacul asupra World Trade Center şi asupra Pentagonului a fost în realitate o monumentală eroare a activităţii de informaţii.

Deşi este adevărat că nu a existat nicio informaţie sută la sută clară şi corectă despre data, ora şi locaţia atacurilor cu avioane, din mărturia secretă de la ancheta congresională reiese în mod evident că vechile şi familiarele probleme ale agenţiilor de informaţii americane au ieşit din nou la iveală.

Membrii uimiţi ai comitetului pentru informaţii au auzit că, în realitate, existase o abundenţă de indicii puse la dispoziţia comunităţii de informaţii înainte de comiterea atrocităţii. Practic, zeci de indicatori clari anticipau un atac terorist iminent organizat de al-Qaeda cu ajutorul avioanelor asupra unor clădiri prestigioase de pe teritoriul continental al Statelor Unite.

Comitetul pentru informaţii a ascultat o litanie la fel de familiară ca aceea referitoare la Pearl Harbor.

Informaţiile care ar fi trebuit comunicate între agenţiile de informaţii şi forţele de ordine nu au fost transmise; importanţa unor rapoarte nu a fost înţeleasă şi nu li s-a dat curs; informaţiile-cheie colectate nu au fost nici măcar analizate sau evaluate. Analiza ulterioară atacurilor a dezvăluit unul dintre cele mai mari eşecuri ale serviciilor de informaţii din istoria americană. Deşi organizaţiile de informaţii americane – sau altele – nu au identificat ora şi locul atacului iminent de pe 11 septembrie 2001, ancheta congresională a scos la iveală faptul că agenţiile adunaseră o mulţime de detalii despre capacităţile şi intenţiile manifestate de al-Qaeda. Cumva, informaţiile *colaţionate* nu au devenit informaţii *diseminate*.

Al-Qaeda uneltea de multă vreme.

În decembrie 1994, o cursă Air France spre Alger a fost deturnată de câţiva terorişti algerieni care plănuiau să intre cu avionul în Turnul Eiffel. Forţele speciale franceze i-au adus la sol, însă avertismentul legat de capacitatea şi intenţiile teroriste a devenit clar pentru toată lumea. În februarie 1995, Special Task Force on Terrorism and Unconventional Warfare a publicat practic un avertisment potrivit căruia al-Qaeda plănuia un atac terorist în partea de sud a Manhattanului folosind pe post de bombe zburătoare avioane civile deturnate. Agenţiile de informaţii americane au primit copii ale raportului, pe care le-au îndosariat în mod corespunzător.

În ianuarie 1995, ca parte a securităţii preventive pentru vizita papei Ioan Paul al II-lea, poliţia filipineză a dat buzna într-un

apartament din Manila locuit de trei militanți islamici cunoscuți. Printre obiectele confiscate s-a numărat și un computer aparținând lui Abdul Murad, un cunoscut suspect de terorism, care conținea detalii specifice despre planul de a deturna 11 avioane de linie și fie de a le arunca în aer simultan, fie de a le direcționa spre clădiri prestigioase din SUA. Planul avea numele de cod „Bojinka", un termen sârbo-croat care înseamnă bubuitură puternică.

Această istorie stranie a fost confirmată în 1995, atunci când Pakistanul l-a predat pe Murad Statelor Unite. La anchetă, s-a dovedit că Murad era complicele lui „Youssef", misteriosul terorist din 1993 de la World Trade Center. Murad s-a lăudat în fața agenților federali cu planul pus la cale de al-Qaeda de a trimite avioane de linie împotriva clădirilor americane. Rafael Garcia, expertul IT care a deschis pentru Biroul Național de Investigații filipinez computerul capturat, a dezvăluit mai târziu că a descărcat lista țintelor, pe care figurau Casa Albă, Pentagonul, sediul CIA și World Trade Center. El a transmis informația la FBI.

FBI l-a interogat pe Murad, iar acesta a mărturisit că era un pilot sinucigaș instruit care primise ordin să învețe să piloteze avioanele de linie civile pentru atacarea unor ținte din SUA. Înarmate cu numele complicilor săi, autoritățile americane au strâns rapid lațul în jurul atacatorilor de la World Trade Center din 1993. Din nou, poliția pakistaneză le-a fost de ajutor: „Youssef", specialistul în detonări al organizației al-Qaeda și eroul primului atac cu bombă de la World Trade Center, a fost arestat în timp ce se ascundea în Islamabad, fiind extrădat în SUA. În 1996, Marele Satana l-a judecat și l-a condamnat la închisoare pe viață într-un penitenciar american.

Data condamnării primului atacator cu bombă de la World Trade Center a fost 11 septembrie.

Youssef și Murad fiind scoși din circulație, dosarul Bojinka a fost clasat de CIA, NSA și FBI. FBI s-a felicitat singur pentru o nouă condamnare antiteroristă. Centrul de Contraterorism înființat de CIA în 1986 nu a încercat să stabilească noi priorități legate de colectarea informațiilor. Nu există nicio mențiune despre vreo supraveghere a tinerilor musulmani care și-au manifestat dintr-odată dorința de a învăța să piloteze avioane de linie civile. Pentru FBI, cazul era închis.

Cu toate acestea, FBI a luat suficient de mult în serios amenințarea pentru a emite o alertă aeriană specială în timpul Jocurilor Olimpice din 1996 de la Atlanta. Au fost avertizate în special forțele de ordine locale și agențiile de securitate cu scopul de a urmări

avioanele rătăcite care stropeau cu insecticide. De asemenea, s-a cerut luarea de măsuri mai drastice împotriva deturnărilor „pentru a fi siguri că nimeni nu va deturna un avion mic şi că nu va zbura cu el spre unul dintre locurile de desfăşurare [a Jocurilor Olimpice]". Conştientizarea ameninţării schimbătoare este confirmată de rapoartele anuale din 1999 şi 2000 întocmite de Autoritatea Federală a Aviaţiei, ambele atrăgând atenţia asupra lui bin Laden şi a organizaţiei al-Qaeda, care „reprezintă o ameninţare specifică la adresa securităţii avioanelor de linie americane". Ideea unui atac aeropurtat a fost măcar întipărită în conştiinţa colectivă a securităţii americane.

Între iunie 1998 şi septembrie 2001, nu mai puţin de 17 rapoarte i-au legat pe bin Laden şi al-Qaeda de un atac în SUA, multe indicând faptul că ar putea fi folosit un aparat de zbor. Rapoartele au fost primite de la Israel, Pakistan, Germania şi Marea Britanie. Această informaţie nu a reuşit să determine nicio reacţie sau vreo revizuire a evaluării ameninţărilor, în ciuda unei informări secrete din partea directorului CIA, George Tenet, adresată echipei sale în vara lui 1998. Cu această ocazie, el a declarat, în legătură cu al-Qaeda, că „suntem acum în război". Din păcate, se pare că nu a reuşit să schimbe priorităţile colectării naţionale de informaţii pentru a reflecta această sentinţă istorică; şeful CIA nu a alocat surse suplimentare contracarării organizaţiei al-Qaeda.

În primăvara şi în vara anului 2001 a existat o „creştere semnificativă" a numărului de rapoarte despre activitatea al-Qaeda, care indicau o lovitură împotriva Statelor Unite şi a unei posibile ţinte de prestigiu din America. Dovezi şi mai incriminatoare s-au adunat atât în dosarele CIA, cât şi în cele ale FBI-ului: teroriştii se mai gândeau încă la utilizarea avioanelor de linie pe post de bombe zburătoare. NSA n-a stat nici ea cu mâinile în sân. Sistemul de interceptare ECHELON (care aspiră toate comunicaţiile şi pe urmă le verifică folosind cuvinte-cheie ca „terorism", „bombă", „ţinte", „al-Qaeda", „spionaj" etc.) a descifrat cu siguranţă comunicaţiile organizaţiei al-Qaeda.

În urma bombardării, din 1996, a ambasadelor americane din Africa, al-Qaeda a devenit o ţintă prioritară, iar după evenimentele de pe 11 septembrie, NSA a admis că „interceptase numeroase convorbiri telefonice ale agenţilor operativi din al-Qaeda". De pildă, la începutul anului 1999, NSA a interceptat numele unui posibil terorist, Nawaf al-Hazmi. Informaţia a fost pusă la dosar, dar se pare că nu a fost transmisă. Au fost interceptate mai multe apeluri telefonice cheie,

inclusiv de la Abu Zubaida, şeful planificatorilor operaţionali, şi chiar de la Osama bin Laden. În timpul anchetei congresionale din 2002, un director stânjenit de la NSA, Michael Hayden, a admis că, între lunile mai şi iulie 2001, agenţia lui decodificase 33 de avertismente legate de un atac al organizaţiei al-Qaeda – dar nu reuşise să le transmită mai departe pentru a se întreprinde acţiuni.

La rândul său, CIA nu prea avea motive să jubileze văzând încurcătura în care se afla NSA. Deşi, în vara lui 2001, directorul George Tenet „bătuse practic cu pumnul în masă şi atrăsese atenţia asupra unor posibile necazuri", vorbind în faţa directorilor săi adjuncţi despre evenimente apocaliptice, se pare că, de fapt, n-a făcut mare lucru în legătură cu asta.

Lipsa unor ofiţeri potriviţi pentru acţiuni pe teren însemna că CIA se baza aproape în întregime pe agenţi şi pe informatori străini în ceea ce priveşte informaţiile despre al-Qaeda. Existau puţini spioni americani care activau în interiorul grupurilor teroriste islamice. O sursă CIA anonimă declara după 11 septembrie: „Agenţia nu mai risca vieţile principalilor ofiţerilor americani de teren în ceea ce se numea mutări «diareice» în interes de serviciu." În consecinţă, un val de rapoarte necoordonate, redactate în mai multe limbi şi de calităţi diferite, a ajuns la Langley, unde puţinii şi suprasolicitaţii analişti s-au străduit să le înţeleagă. Adevărul e că, în cadrul celulei contrateroriste din CIA, exista o lipsă disperată de analişti vorbitori de arabă. Majoritatea forţei de muncă de acolo era însărcinată cu ducerea la îndeplinire a priorităţilor din domeniul activităţii naţionale de informaţii: operaţiunile permanente din Irakul lui Saddam Hussein, mişcările organizaţiei al-Qaeda în lumea întreagă, proliferarea armelor de distrugere în masă, Afganistanul, evenimentele din Orientul Mijlociu şi urmărirea numeroaselor grupuri islamice militante care apăreau peste tot. Pentru ca situaţia să fie şi mai grea, faptul de a fi analist CIA la Langley era considerat un post inferior comparativ cu numirile prestigioase în sectorul „Operaţiuni", majoritatea ofiţerilor de aici avansând după numai trei ani. Aşa cum afirma o voce critică, rezultatul a fost următorul:

> ...majorităţii [analiştilor] le lipsea orice capacitate reală... de a aşeza evenimentele pe care le observau într-un context istoric adevărat... Nu era vorba decât de tactica pe termen scurt... de a salva vieţi... A fost, printre altele, o eroare de înţelegere...

A ieşit la iveală că, între 1994 şi septembrie 2001, Centrul de Contraterorism (CTC) a colaţionat nu mai puţin de 12 rapoarte specifice despre teroriştii care plănuiau deturnarea unui avion de linie şi pilotarea lui spre o ţintă de prestigiu. De fapt, câteva rapoarte îi menţionau pe bin Laden şi al-Qaeda. Unul dintre ele a provenit de la un „vizitator" al biroului FBI din New Jersey, care i-a spus unui agent stupefiat că al-Qaeda plănuia să deturneze un avion şi să intre cu el într-o clădire. În pofida verificărilor cu poligraful, care au constatat că informatorul spunea adevărul, nu s-a făcut nimic pentru a alerta şi alte agenţii. Ideea era de neconceput; semăna mai mult cu un roman de Tom Clancy decât cu viaţa reală.

În pofida tuturor acestor indicii legate de intenţiile organizaţiei al-Qaeda, analiştii din CTC şi din alte agenţii nu au făcut niciun efort pentru a-şi actualiza şi corecta planul de colectare astfel încât să includă indicatori referitori la faptul că al-Qaeda ar putea plănui să folosească avioane pe post de bombe. Nu au fost emise sau pretinse nici cerinţe de informaţii critice. Comunitatea de informaţii americană a rămas fragmentată şi divizată, văzându-şi de treabă cu aceeaşi mulţumire de sine ca întotdeauna.

Adevărul este că CTC nu era de multe ori informat sau implicat în raportările FBI sau NSA, părând să acţioneze doar ca o faţadă pentru acoperirea lipsei de conştientizare a ameninţării. Încercările CTC de a pune la treabă sateliţii de recunoaştere au fost uneori respinse pentru a nu-i distrage de la ţinte non-teroriste mai importante. Chiar şi încercările de a urmări reţeaua financiară şi bancară a lui bin Laden au eşuat din cauza lipsei de personal şi de expertiză financiară, în ciuda legăturilor strânse dintre CIA, Wall Street şi marii finanţatori. În zilele anterioare producerii atacului, aceasta s-a dovedit a fi o slăbiciune mortală.

De-a lungul anului 2001, la orizont s-au ivit şi mai mulţi indicatori negativi. Unii dintre ei erau foarte clari chiar şi pentru majoritatea analiştilor de informaţii suprasolicitaţi.

La începutul lui 2001, staţia CIA malaeziană detectase doi teroriști cunoscuţi din al-Qaeda, Khalid al-Mihdhar şi Nawaf al-Hazmi, care s-au întâlnit într-un apartament din Malaezia, după care au călătorit în America. Importanţa acestei întâlniri nu a trecut nebăgată în seamă de CIA, deoarece „Khallad", teroristul care se aflase în spatele bombardării distrugătorului USS *Cole*, era şi el prezent şi prezida adunarea. Al-Hazmi era cunoscut de NSA din Fort Meade, Maryland. Operatorii SIGINT interceptaseră în 1999 un mesaj care dovedea că

al-Hazmi era un terorist din al-Qaeda şi că plănuia să deturneze avioane de linie americane. Se pare că CIA şi FBI nu au fost informate.

La rândul său, urmărind această extraordinară adunare de teroriştidin Malaezia, CIA nu i-a atras atenţia FBI-ului să-i treacă pe lista de supraveghere la intrarea în SUA pe cei doi suspecţi de terorism. Rezultatul a fost că FBI şi Serviciul Imigrări i-au privit doar cu o curiozitate de rutină pe cei doi posibili teroriştidin al-Qaeda în timp ce aceştia au călătorit cu avionul până în SUA.

Aceştia au luat ulterior legătura cu un şef cunoscut din al-Qaeda din Los Angeles, al-Bayoumi, iar mai târziu cu un al treilea pirat al aerului, Hani Hanjour. O echipă teroristă completă de sprijin a intrat în acţiune chiar sub nasul FBI-ului, doi teroriştiislamici cunoscuţi fiind dotaţi cu un apartament, haine, maşini, permise de conducere şi toate mărunţişurile administrative necesare pentru a se stabili într-o ţară necunoscută cu ajutorul unei reţele logistice deocamdată neidentificate. Toţi cei implicaţi şi-au ras bărbile, au devenit „occidentali" şi au fost văzuţi bând prin cluburi şi baruri. FBI a întocmit rapoarte de rutină. La urma urmei, nu era acesta tiparul normal pentru nişte arabi care dădeau pentru prima dată cu nasul de belşugul din SUA?

Nici CIA, nici FBI nu au făcut legătura între activităţile grupului în Vest şi intenţiile organizaţiei al-Qaeda. Un agent FBI nemulţumit a afirmat mai târziu că, dacă CIA i-ar fi spus că al-Mihdhar şi al-Hazmi erau nişte teroriştiactivi cunoscuţi şi că veneau în California pentru a se întâlni cu alţi suspecţi din al-Qaeda, asta ar fi „contat enorm". (FBI a admis ulterior că 14 suspecţi de terorism cunoscuţi fuseseră identificaţi şi luaseră legătura cu oameni din al-Qaeda care cutreierau Coasta de Vest, dar că rapoartelor „nu li s-a dat curs".) Autoritatea Federală a Aviaţiei s-a plâns mai târziu că, dacă al-Mihdhar şi al-Hazmi ar fi fost puşi pe lista de supraveghere a guvernului, atunci celor doi piraţi ai aerului nu li s-ar fi permis să urce la bordul zborului 77 din dimineaţa zilei de 11 septembrie.

Pentru a răsuci cuţitul în rană, s-a dovedit ulterior că FBI ar fi putut descoperi, dacă ar fi vrut, mult mai multe informaţii despre celula occidentală a organizaţiei al-Qaeda. Când au fost puse laolaltă toate elementele, a reieşit că, în această perioadă, ambii teroriştise întâlniseră cu o sursă FBI sub acoperire din San Diego. Individul în cauză era un informator musulman anonim, a cărui principală misiune consta în a raporta informaţii despre terorismul islamic din

SUA. Această sursă nu a fost niciodată însărcinată de FBI să raporteze despre noile sale cunoştinţe islamice, astfel încât se pare că a păstrat distanţa şi nu a încercat să câştige încrederea oamenilor din al-Qaeda. Rezultatul a fost acela că FBI a ratat şansa de a însărcina un informator cu un plasament unic să colecteze informaţii despre planurile piraţilor aerului din al-Qaeda.

Alte avertismente au sosit în cursul verii din 2001.

În iulie 2001, filiala FBI din Phoenix, Arizona, a trimis un mesaj urgent birourilor contrateroriste de la cartierul general al FBI şi de la sediul din New York, avertizând că, la acel moment, erau activi în SUA mai mulţi agenţi al-Qaeda. De asemenea, a mai precizat că, potrivit proprietarilor şcolii de pilotaj, doi arabi „au manifestat un interes neobişnuit de mare faţă de învăţarea pilotajului", dar „au fost interesaţi mai ales de decolări şi de aterizări". E-mailul trimis de filiala FBI din Phoenix, care a devenit mai târziu faimos în cadrul anchetei congresionale sub numele de „comunicaţie electronică", a cerut apoi patru acţiuni specifice:

> O verificare imediată a trecutului tuturor elevilor străini de la şcolile de pilotaj din SUA.
>
> Verificarea vizelor studenţilor străini care învaţă să piloteze în SUA.
>
> Înfiinţarea unei legături de rutină cu toate şcolile de pilotaj în vederea urmăririi şi raportării oricăror activităţi suspecte.
>
> O întâlnire urgentă cu CIA şi cu alte părţi interesate pentru a discuta semnificaţia acestor informaţii.

„Comunicarea electronică" a fost trimisă la RFU (Radical Fundamentalist Unit – Unitatea pentru Fundamentalism Radical) din cadrul FBI, biroului din New York (care avea ca principală responsabilitate terorismul din SUA), detaşamentului FBI pentru terorism şi detaşamentului din FBI dedicat lui Osama bin Laden. Nimeni n-a făcut nimic. FBI a ignorat informaţiile şi nu a acţionat în niciun fel. La urma urmei, agenţia era, aşa cum s-a subliniat apăsat în mai multe rânduri, „o organizaţie de aplicare a legii, nu o agenţie de colectare a informaţiilor".

Dar asta n-a fost nimic. Pe 16 august 2001, o şcoală de pilotaj locală i-a comunicat FBI-ului din Minneapolis că un arab suspect s-a înscris la un curs în Minnesota, fiind „interesat de pilotarea marilor

avioane comerciale de linie". Suspectând pregătirea unei deturnări, agenții FBI locali l-au reținut pe arab, Zacarias Moussaoui, care intrase în SUA pe 23 ianuarie 2001 cu o viză valabilă 90 de zile. Viza expira pe 22 mai, așa că atunci când Moussaoui s-a înscris la cursul de pilotaj, pe 11 august, era în mod clar un rezident ilegal în SUA.

FBI-ul local l-a percheziționat și a descoperit asupra lui apărători pentru gambe, mănuși căptușite și un cuțit. Când a fost întrebat de ce avea nevoie de aceste obiecte, Moussaoui a replicat într-o doară că „pentru protecție". Când a fost întrebat despre „ce fel de protecție este vorba", a răspuns că „un credincios trebuie să fie pregătit să lupte pentru a-și apăra credința". FBI-ul din Minneapolis l-a arestat și a continuat procedurile standard. S-a aflat de la instructori și de la colegi că, deși Moussaoui pretinsese că este de origine franceză, nu vorbea această limbă. S-a mai descoperit că, deși spusese în timpul cursului că voia să devină pilot de avion de linie, nu fusese interesat de decolări și aterizări, ci de practică numai la simulatorul pentru Boeing.

Fiind destul de sigur că arestaseră un viitor pirat al aerului, FBI-ul local a alertat sediul central și a cerut o hotărâre judecătorească pentru a percheziționa apartamentul lui Moussaoui și pentru a-l pune sub supraveghere făcând uz de Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA – Legea despre supravegherea și colectarea de informații despre străini). Cu toate acestea, avocații din Washington ai FBI-ului au refuzat să ceară un ordin împotriva suspectului, menționând detalii tehnice legale legate de FISA și subliniind din nou că principala sarcină a FBI-ului era „aplicarea legii".

În plus, au ignorat total valoarea informațiilor. Nu a fost făcută nicio încercare de a le colaționa sau de a le lega de activitățile lui al-Mihdhar sau al-Hazmi, în ciuda primirii unui avertisment de la autoritățile franceze potrivit căruia Moussaoui era un terorist bine cunoscut și căutat și de ele. În van a susținut biroul FBI din Minneapolis că Moussaoui deținea o colecție suspectă de manuale de operare a avioanelor de linie civile și o scrisoare de la un anume Yazid Sufaat. Exista vreo urmă a acestui Yazid Sufaat? FBI-ul din Washington a ignorat cu trufie această agitație stârnită pe coclauri, în timp ce avocații de la sediul central dezbăteau subtilitățile legate de FISA.

FBI ar fi reacționat mult mai drastic dacă și-ar fi dat seama că „Yazid Sufaat" era în realitate un cunoscut șef din al-Qaeda și proprietarul apartamentului din Malaezia. Este vorba de apartamentul

în care al-Mihdhar, al-Hazmi şi „Khaled", cel care a atacat distrugătorul *Cole*, s-au întâlnit în ianuarie 2001, urmăriţi de CIA – însă CIA nu a informat niciodată FBI-ul. În singura supraputere informativă din lume, dotată cu cele mai bune reţele de computere de pe planetă, nimeni, nici măcar analiştii de la CIA din Centrul de Contraterorism, nu s-a deranjat să colaţioneze informaţiile şi să facă conexiuni, ca să nu mai vorbim de avertizarea prietenilor.

CIA şi FBI păreau să opereze în ţări diferite.

În vara lui 2001, CIA a devenit treptat conştientă de importanţa unei celule al-Qaeda înfiinţate la Hamburg. BfV (serviciul german de securitate internă, Biroul pentru Protejarea Constituţiei) a informat CIA că unul dintre membrii celulei din Hamburg, un anume Mohamed Atta, se mutase de-acum în SUA. (Ulterior, după atacurile de pe 11 septembrie, a ieşit la iveală faptul că cel puţin trei dintre presupuşii piraţi ai aerului locuiseră împreună şi, în anii 1990, făcuseră parte din celula islamică din Hamburg, fiind probabil recrutaţi de al-Qaeda. Dar această înţelegere a faptelor a fost tardivă. CIA nu ştiuse nimic înainte de 11 septembrie.)

CIA *ştiuse* totuşi că Mohamed Atta era un terorist al-Qaeda cunoscut, care făcuse contrabandă cu explozibili în Germania şi era urmărit pentru un atac cu bombă din Israel. În pofida legăturilor sale ostentative şi cunoscute cu alţi teroriştі, lui Atta i s-a permis să intre în ţară şi să cutreiere liber prin SUA, deşi, la un moment dat, viza lui expirase, fapt ce ridică suspiciuni legate în cel mai bun caz de incompetenţă, ori, şi mai rău, de lucruri mult mai grave.

Nedumerirea provocată de întrebarea dacă CIA ştiuse într-adevăr de conspiratorii al-Qaeda înainte de atacurile de la World Trade Center creşte şi mai mult atunci când sunt puse sub microscop şi alte detalii.

Dacă ar fi să le dăm crezare, nici CIA, nici FBI n-au fost conştiente vreun moment de faptul că programul complet de instruire pentru pretinşii piloţi al-Qaeda a avut loc la şcoala de pilotaj Huffman Aviation din Venice, Florida. Cum de un astfel de eveniment a reuşit să treacă neobservat rămâne un mister, deoarece, la vremea aceea, o companie-paravan deţinută de CIA, pe nume Air Caribe, activa în acelaşi hangar din Venice în care opera şi şcoala de pilotaj Huffman.

Cu toate acestea, se pare că lecţiile de pilotaj ale lui Mohamed Atta şi ale prietenilor săi arabi au reuşit să se desfăşoare fără a fi deloc raportate de agenţii FBI. Această extrem de curioasă coincidenţă

trebuie să ridice suspiciuni inevitabile legate de ceea ce a ştiut CIA înainte de 11 septembrie. Spera oare CIA să infiltreze şi să „dubleze" celula al-Qaeda din SUA în speranţa de a o folosi pe viitor împotriva organizaţiei lui Osama bin Laden?

CIA era la fel de conştientă şi de faptul că adevăratul creier din spatele organizaţiei al-Qaeda şi al lui Osama bin Laden era Khalid Sheikh Mohammed, poreclit „al Mukhtar", „Creierul". Acesta avea un trecut bogat în implicări teroriste şi în colaborări cu Osama bin Laden. Era cunoscut de CIA ca fiind creierul din spatele operaţiunii Bojinka din Filipine, din 1995, şi chiar fusese pus sub acuzaţie, în 1996, de autorităţile americane. „KSM" era unul dintre cei mai căutaţi teroriştii din lume.

În primăvara lui 2001, câteva servicii de informaţii externe au avertizat SUA că Khalid Sheikh Mohammed nu numai că fusese identificat ca fiind planificatorul-cheie al organizaţiei al-Qaeda, dar mai şi organiza în mod activ o lovitură majoră împotriva unei ţinte prestigioase din SUA. În loc să emită avertizări actualizate către FBI şi NSA şi să conceapă un nou plan de colectare care să vină în întâmpinarea acestei noi ameninţări, analiştii din CIA n-au fost în stare să aprecieze importanţa faptului că Khalid Sheikh Mohammed ordonase intrarea în SUA, în cursul lunii iunie 2001, a unui număr sporit de teroriştii din al-Qaeda.

Începând cu ultima parte a lunii iulie, a sporit rapid numărul indicatorilor legaţi de iminenţa unui atac terorist asupra SUA.

Aceşti indicatori au fost şi la vremea aceea foarte clari – nu doar pentru înţelegerea ulterioară a evenimentelor:

1. Richard Clarke, Coordonatorul Naţional pentru Contraterorism al Casei Albe, a trimis tuturor agenţiilor un avertisment legat de producerea iminentă a unui atac.
2. NSA colectase informaţii clare de la ECHELON, potrivit cărora Casa Albă, Pentagonul şi World Trade Center erau avute în vedere de al-Qaeda.
3. FBI ştia că teroriştii al-Qaeda erau liberi şi activi în SUA.
4. CIA era conştientă de faptul că teroriştii islamici, extrem de dedicaţi cauzei lor, plănuiau o altă atrocitate şi se mutaseră în SUA.
5. FBI şi CIA ştiau că teroriştii suspectaţi învăţau în SUA să piloteze avioane şi erau interesaţi mai ales de cele de linie.

6. Au existat numeroase informaţii că al-Qaeda plănuia de mai mulţi ani să atace ţinte din SUA folosind pe post de bombe zburătoare avioane de linie civile.
7. Ofiţerul de legătură israelian de la Washington avertizase SUA de „atacuri iminente împotriva unor ţinte extrem de vizibile".
8. Guvernul rus avertizase SUA „în cei mai fermi termeni posibili" că exista „riscul iminent al unui atac islamic cu avioane teroriste împotriva clădirilor civile..." şi că „25 de piloţi sinucigaşi fuseseră instruiţi pentru a îndeplini această sarcină...".
9. Serviciul Secret francez avertizase că „informaţii foarte specifice indică o lovitură teroristă iminentă împotriva SUA, ordinul fiind dat din Afganistan".
10. La sfârşitul lui august, preşedintele egiptean Mubarak a avertizat oficial Casa Albă că serviciile sale de informaţii se aşteptau la un atac asupra Americii „în viitorul apropiat".
11. Traficul intern al organizaţiei al-Qaeda avertiza asupra unei „iminente Hiroshima împotriva marelui Satan al Americii".
12. Guvernul filipinez avertizase agentul de legătură din CIA că 11 septembrie ar putea reprezenta o aniversare pentru un fel de răzbunare a încarcerării lui „Youssef".
13. Pentru a pune gaz pe foc, la sfârşitul lui iunie 2001, Osama bin Laden s-a lăudat deschis în presa arabă că „în următoarele două luni, un atac împotriva marelui Satan va zgudui lumea". (Dincolo de retorica arabă, această declaraţie putea fi un mic indiciu legat de intenţiile teroriştilor.)

Toţi aceşti indicatori informativi, potrivit cărora apreciatul plan Bojinka al organizaţiei al-Qaeda era acum activ, s-au aflat pe 7 septembrie 2001 în mâinile ofiţerilor americani de informaţii. În acea zi, SUA au emis o alertă generală: „cetăţenii americani ar putea fi ţinta unei ameninţări teroriste din partea unor grupuri extremiste care au legături cu organizaţia lui Osama bin Laden, al-Qaeda..." Nu au fost menţionate zone specifice cu un risc ridicat, nu a fost menţionată deja cunoscuta ameninţare la adresa părţii de sud a Manhattanului, iar Administraţia Federală a Aviaţiei nu a fost informată despre ameninţarea reală reprezentată de avioanele de linie deturnate.

Ultimele două indicii legate de faptul că se punea la cale ceva important au apărut în săptămâna dinaintea datei de 11 septembrie. Se spune că, pe 8 sau 9 septembrie, NSA a interceptat o convorbire telefonică între bin Laden şi mama lui, în cursul căreia teroristul saudit a spus: „Peste două zile o să auzi ştiri foarte importante, iar pe urmă nu vom mai vorbi o vreme..." Acest fragment de SIGINT din interiorul uneia dintre cele mai secrete organizaţii ale guvernului american nu poate fi confirmată, dar, dacă e adevărată, reprezintă o dovadă crucială că se petrecea ceva important cu al-Qaeda, mai ales atunci când este combinată cu alte informaţii.

Al doilea indiciu legat de ceea ce se punea la cale a provenit din cunoscuta sursă de informaţii corecte care este Bursa din New York.

Orice ofiţer de informaţii experimentat ştie că adevărata slăbiciune a „OPSEC", securitatea operaţională, poate fi găsită întotdeauna în administraţie. De pildă, hărţile întocmite înainte de un atac sunt dovezi clare ale locului în care urmează să se dea atacul. Chiar şi banii pot trăda operaţiunile.

Astfel, în Irlanda de Nord, IRA a învăţat repede să fie atentă la „cererile de ore suplimentare" venite de la operatorii de informaţii britanici care lucrau sub acoperire. Chiar şi pentru cea mai periculoasă activitate clandestină, funcţionarii civili ai Ministerului Apărării din Irlanda de Nord insistau asupra „cererilor" detaliate şi trimiteau la guvern valuri de formulare pentru banii cheltuiţi. Treaba lor era să se asigure că un caporal din Corpul de Informaţii, care lucra riscant, sub acoperire, în economia locală nu frauda plătitorul de taxe cu preţul unei halbe de bere, ca să nu mai vorbim de costul unei maşini civile închiriate. Fiecare bănuţ cheltuit necesita un „formular de cerere" potrivit, în care operatorul să treacă data, locul şi ora. Spionii IRA din Departamentul de Înregistrare a Vehiculelor şi din Biroul de Cereri al Irlandei de Nord au descoperit rapid acest călcâi al lui Ahile al finanţelor de la Whitehall şi s-au folosit de el pentru a afla informaţii despre operaţiunile secrete ale armatei şi pentru a încerca să asasineze soldaţii sub acoperire.

Operaţiunea Bojinka nu a făcut excepţie de la această regulă de aur: urmăreşte banii. În săptămâna de dinaintea atacului, câteva tranzacţii financiare ciudate au împânzit bursele americane. Dacă se vădea că un anumit lucru era iminent, tranzacţiile agitate ale celor care ştiau indicau un eveniment major care urma să zguduie din temelii pieţele financiare.

O opțiune „put" este un contract care-i dă dreptul proprietarului, *dar nu și obligația*, de a vinde o anumită cantitate de titluri de valoare de un anumit fel la un preț specificat și într-un interval de timp specificat. Deoarece investitorul a fost de acord în avans cu un preț de vânzare garantat, el scoate profit din diferența dintre acest preț și valoarea actuală a acțiunilor din ziua vânzării. În esență, investitorul presupune că prețul viitor al acțiunii va scădea. Pentru cei care nu au nervii tari sau nu dețin un glob de cristal, opțiunile reprezintă mai mult un fel de pariuri asupra viitorului.

În zilele de dinaintea atacului de la World Trade Center a avut loc ceva remarcabil. Pe 10 septembrie, la Chicago, au fost încheiate peste 4 500 de opțiuni „put" United Airlines. În mod normal, n-ar fi fost vorba decât de câteva zeci. La New York a existat un curent pozitiv *împotriva* prețului acțiunilor de la United Airlines și American Airlines – companiile ale căror avioane au fost folosite pentru a ataca Turnurile Gemene – în cele trei zile care au precedat data de 11 septembrie. Cineva miza o mulțime de bani pe șansa ca prețul acțiunilor marilor linii aeriene americane să cunoască o scădere bruscă.

Morgan Stanley – care, din păcate, tranzacționa chiar din clădirea World Trade Center – a raportat că opțiunile „put" au făcut un salt de la 27 de contracte pe zi în 5 septembrie la peste 2 100 în ultimele trei zile de dinaintea atacului. Celor care tocmai încheiaseră aceste tranzacții li se garanta câștigarea a peste un milion de dolari la închiderea opțiunii. Merrill Lynch a raportat o creștere cu 1 200% a opțiunilor „put" pentru American și United Airlines. Se pare că al-Qaeda planifica să dea lovitura în mai multe moduri. În Europa, investitorii alarmați, de pildă gigantul francez AXA din domeniul asigurărilor, au informat autoritățile de reglementare pentru a începe investigațiile.

Era prea târziu.

Undele de șoc ale atacului sunt prea cunoscute pentru a mai fi nevoie de o reexaminare detaliată. Operațiunea al-Qaeda s-a declanșat pe 11 septembrie 2001 printr-o serie de atacuri devastatoare urmărite la televizor de o lume împietrită și șocată. În urma unei operațiuni atent plănuite și executate, patru avioane de linie americane pline cu pasageri și cu echipajele de la bord au fost simultan deturnate pe coasta de est. Două s-au ciocnit de turnurile gemene de la World Trade Center din Manhattan, doborându-le la pământ. Unul a căzut

peste Pentagonul din Washington DC, iar celălalt s-a prăbuşit pe un câmp din Pennsylvania după o luptă între pasagerii curajoşi şi piraţii aerului. Au fost ucişi 246 de oameni aflaţi la bordul celor patru avioane deturnate, inclusiv 19 terorişti.

La Pentagon au murit 125, iar la World Trade Center au fost ucişi 2 606 lucrători şi 373 de străini din 62 de ţări. Au decedat în total 2 977 de oameni. A fost cea mai spectaculoasă şi mai cumplită lovitură dată de terorism Occidentului.

Există dovezi potrivit cărora imaginile apocaliptice de la 11 septembrie i-au şocat chiar şi pe bin Laden şi pe adepţii săi. Ulterior, atunci când talibanii au fost izgoniţi din Jalalabad ca parte a războinării bine drămuite a Statelor Unite, a fost descoperită o casetă video lăsată în urmă de al-Qaeda, pe care bin Laden admitea că până şi el a fost surprins de eficienţa atacului. Pe măsură ce acuzaţiile se înmulţeau, devenea din ce în ce mai clar că atacurile reprezentau o gafă monumentală a serviciilor de informaţii. Dintr-o mulţime de motive, comunitatea americană de informaţii, în pofida înfiinţării în 1986 a unui centru de contraterorism, dedicat special acestui tip de activitate, a eşuat lamentabil în încercarea de a aduna laolaltă piesele puzzle-ului colectate cu atâta migală de cele trei agenţii naţionale de informaţii. NSA a auzit ce puneau la cale teroriştii; CIA a aflat ce anume puneau la cale teroriştii; FBI i-a văzut pe teroriştii instruindu-se şi întâlnindu-se în SUA. Nimeni nu s-a deranjat să facă legătura între cele trei surse.

Nicio agenţie americană nu păstra în funcţiune un indicator de avertizare pentru o posibilă ameninţare teroristă, ca să nu mai vorbim de coordonarea efortului naţional împotriva terorismului. În prima săptămână din septembrie 2001, agenţiile americane de informaţii n-au reuşit să interpreteze rapoartele pe care le aveau în mână şi care indicau faptul că se prefigura un atac aerian major asupra unei ţinte de prestigiu din SUA, chiar dacă nu erau cunoscute toate detaliile. Din nou, nimeni n-a asamblat corect piesele acestui puzzle.

Adevărul e că, înainte de septembrie 2001, comunitatea americană de informaţii nu era nici organizată, nici echipată pentru a face faţă unui atac terorist. Mai mult decât atât, lipsa unei comunicări, izolarea şi competiţia dintre agenţii, plus inabilitatea de a fi flexibile şi de a se adapta la noile ameninţări au avut ca rezultat faptul că serviciile de informaţii, în pofida banilor de care au beneficiat din belşug, au fost incapabile să-şi îndeplinească una dintre principalele

lor funcţii: avertizarea preşedintelui şi a poporului în legătură cu ameninţările la adresa naţiunii.

Nu au existat niciun plan contraterorist, nicio strategie contrateroristă, niciun sistem de avertizare contraterorist. În buncărul de comandă din munţii Cheyenne, impresionantul radar automat de avertizare al Forţelor Aeriene Americane putea identifica deşeurile din spaţiu, ca să nu mai vorbim de eventualele rachete nucleare. Însă, în interiorul Statelor Unite, nişte ucigaşi hotărâţi alergau de colo-colo plănuind o lovitură mortală, iar în acest caz nu a existat niciun sistem de avertizare cât de cât comparabil.

Chiar şi fondurile suplimentare votate la sfârşitul anilor 1990 de Congres pentru a întări eforturile împotriva terorismului au fost utilizate greşit sau risipite. Deşi bugetul contraterorismului crescuse de la 5 miliarde de dolari în 1996 la aproape 11 miliarde în 2000, încă nu exista o bază de date naţională, computerele agenţiilor nu erau compatibile şi exista o regretabilă lipsă de analişti şi, prin urmare, de *analiză* a ameninţării. În special numărul vorbitorilor de arabă era lamentabil de mic; erau ocupate doar 30% din posturile-cheie rezervate cunoscătorilor de arabă şi de afgană. Ţintuit ulterior la stâlpul infamiei de ancheta Congresului, directorul de la CTC le-a răspuns acuzatorilor săi cu aceeaşi monedă, fiind de acord că ar fi putut face într-adevăr ceva dacă, înainte de 11 septembrie, ar fi avut la dispoziţie „oamenii potriviţi, bugetul potrivit şi sprijinul operativ corect cu aprobare politică...". Prudent, comitetul a dat înapoi.

N-a fost vorba numai de resurse. Efortul american a mai fost stânjenit şi de consideraţii legale. Deşi NSA putea intercepta transmisiunile al-Qaeda din Kabul şi Quetta, teoretic era interzisă prin lege monitorizarea transmisiunilor de pe teritoriul Statelor Unite fără o anumită autorizaţie legală. CIA nu a vorbit cu FBI, FBI-ului îi era interzis prin lege să colecteze informaţii despre cetăţenii americani, oricât de periculoşi ar fi fost aceştia, iar întregul sistem contraterorist era complet fragmentat. SUA nu aveau la dispoziţie nici măcar un centru căruia toată lumea să fie obligată să-i raporteze, ca să nu mai vorbim de o strategie naţională contrateroristă. În asemenea circumstanţe, nu e deloc surprinzător că preşedintele nu a primit niciodată o estimare a serviciilor de informaţii care să precizeze ameninţarea. După toţi banii primiţi, după toate lecţiile trecutului şi după toată munca oamenilor devotaţi, serviciile americane de informaţii se aflau încă, la 60 de ani după Pearl Harbor, într-un adevărat haos.

În talmeș-balmeșul de acuzații, cereri și contracereri din zilele ulterioare atacurilor, nu încăpea îndoială că al-Qaeda era singurul suspect. Reacția Americii la o asemenea crimă odioasă nu a surprins pe nimeni, cu excepția celor care anticipaseră un spasm de furie instinctivă. Președintele George W. Bush a declarat un război deschis terorismului global. Printr-o serie de măsuri atent calculate, SUA au atacat ulterior, în cursul anului 2001, al-Qaeda și adăpostul oferit acesteia de regimul taliban din Afganistan. Președintele american a denunțat răsunător o „axă a răului", numind Coreea, Irak, al-Qaeda și Iran. Iranul a fost o alegere periculoasă, deoarece îi îndepărta încă o dată pe conducătorii șiiți și pe moderații din Iran. După ce, discret, Iranul a dat o mână de ajutor la alungarea talibanilor din Afganistan, o astfel de atitudine nu era numai ingrată, ci și nechibzuită.

Totuși, politica americană nu avea să fie deturnată de la noile căi alese. În primăvara lui 2003, Statele Unite și aliații săi apropiați au intrat decisiv în Orientul Mijlociu, invadând Irakul, alungându-l pe dictatorul Saddam Hussein și, întâmplător, oferindu-le organizației al-Qaeda și fanaticilor islamici un „mediu bogat în ținte". Politica americană revenise în punctul inițial, înfruntând direct lumea islamică și Orientul Mijlociu și oferindu-i pe tavă organizației al-Qaeda, pe post de ținte proaspete, soldați americani și organizații de asistență civile occidentale.

SUA erau implicate acum într-un nou război mondial. De la bombele din Bali la cele din Bagdad, de la tancurile petroliere din apele Yemenului la atacurile asupra creștinilor din Pakistan, de la pantofii cu explozibil din avioanele de linie de deasupra Atlanticului la înjunghierea ofițerilor de poliție din suburbiile britanice, fiii lui Allah s-au înhămat la o luptă titanică împotriva forțelor de ordine occidentale. Orbite de ura față de SUA, față de Israel și față de tot ce reprezintă ele, al-Qaeda și ISIS s-au transformat într-o mișcare globală a fanaticilor locali autonomi. Așa cum Organizația Mondială a Comerțului a transformat capitalismul global, la fel au procedat și Osama bin Laden și adepții săi islamici fundamentaliști atunci când au globalizat terorismul.

De-a lungul a 30 de ani, terorismul a evoluat de la pistolarii irlandezi lași, care căutau să împuște pe la spate polițiști nevinovați printre turlele mohorâte din Omagh și Armagh, la grupurile de fanatici religioși sinucigași înarmați și dotați cu provizii nesfârșite de bani, arme, telefoane mobile, acces la internet și o revendicare arzătoare. Organizația poate apela la o aparent nelimitată rezervă de

susținători din lumea întreagă, pregătiți să-și dea viața pentru „cauză" și cu acces la arme care până acum au fost monopolul statelor naționale.

Insurgența islamică globală continuă să producă prejudicii, alimentată de războiul interislamic dintre șiiții și sunniții din ceea ce au fost odată Irak și Siria, precum și de determinarea jihadiștilor de a-și muta războiul religios în Occident. Iar jihadiștii au dat câteva lovituri răsunătoare. În 2015, fanaticii islamici au ucis 17 oameni la Paris pentru că o revistă satirică îndrăznise să publice o caricatură a Profetului Mahomed. Țara a jelit, iar liderii mondiali au strâns aproximativ 3,7 milioane de oameni care au mărșăluit pe străzi pentru a-și demonstra unitatea.

Între timp, departe, în Nigeria, un alt grup jihadist, intitulat „Boko Haram" („Cărțile sunt interzise"), măcelărește aproape 2 000 de oameni din îndepărtatul oraș Baga. Amnesty International îl descria ca fiind „cel mai înverșunat" masacru de până atunci, iar grupurile de apărare locale au afirmat că, la un moment dat, au renunțat să mai numere cadavrele care zăceau pe străzi. Conflictul dintre culturi nu prea dă semne de diminuare.

În 2015, Europol, agenția de combatere a criminalității a Uniunii Europene, cunoștea numele a 2 500 de suspecți extremiști de pe tot cuprinsul continentului. Agenția a avertizat că potențialii teroriști sunt în principal tineri care au plecat în străinătate și s-ar putea întoarce acasă pentru a duce la îndeplinire atacuri similare cu cele de la Paris. Directorul Europolului, Rob Wainwright, a declarat: „Vorbim despre 3 000-5 000 de cetățeni europeni. Este clar că avem de-a face cu un grup mare, format în principal din tineri, care se pot întoarce și au potențialul, ori intenția sau capacitatea de a duce la îndeplinire atacuri precum cele de la Paris."

Jürgen Todenhöfer, primul jurnalist occidental din lume care a beneficiat de un acces larg la teritoriile ISIS din Siria și Irak, a fost de acord cu această afirmație. El a avertizat că ISIS este „mult mai puternic și mai periculos" decât apreciază cei din Occident, și a adăugat că „în fiecare zi, sute de luptători benevoli sosesc din toată lumea".

El a mai afirmat că ambiția deschisă manifestată de ISIS este aceea de „a cuceri lumea", iar toți cei care nu cred în interpretarea dată Coranului de grupare vor fi uciși. „Dacă e să-i dăm crezare, ISIS este cea mai mare strategie de curățare religioasă plănuită vreodată în istoria omenirii."

Războiul terorist purtat de Islamul radical cu Occidentul continuă. În 2015, agenţiile de informaţii au identificat o armată de 200 000 de luptători ISIS şi de simpatizanţi – iar numărul lor creşte. Dacă mai există vreo îndoială privitoare la planurile luptătorilor islamişti, cuvintele lui Hussein Massaur, unul dintre primii lideri ai Hezbollahului, exprimă destul de limpede intenţiile teroriştilor islamici: „Nu luptăm pentru a-i smulge inamicului vreo concesie – luptăm pentru a şterge inamicul de pe faţa pământului..."

PARTEA a X-a

DESPRE EŞECURILE SERVICIILOR DE INFORMAŢII

CAPITOLUL 35

Raidul de la Sơn Tây

Pe 21 noiembrie 1970, la apogeul Războiului din Vietnam, o mică forță de elită aeropurtată de elicoptere a aterizat forțat în orașul Sơn Tây, la numai 37 km de Hanoi, unde se afla o tabără nord-vietnameză de prizonieri de război. În acea zonă mișunau trupele nord-vietnameze: peste 12 000 de soldați erau cantonați pe o rază de 8 km.

Misiunea Operațiunii Polar Circle consta în salvarea celor 61 de prizonieri americani închiși în condiții cumplite în complexul din Sơn Tây. Era prima operațiune militară comună din istoria Statelor Unite aflată sub controlul direct al șefului Statului-Major Interarme. Planificarea fusese atentă; securitatea era solidă.

Forța de asalt se antrenase mai multe săptămâni la rând. Cei 56 de soldați din forțele speciale, înarmați până-n dinți și aleși să îndeplinească raidul, erau împărțiți în trei grupuri: un grup de asalt alcătuit din 14 oameni, care avea să aterizeze forțat în incinta închisorii; un grup de sprijin de 22 de oameni, care urma să susțină imediat echipa de asalt; un grup de securitate format din 20 de oameni, pentru a proteja zona închisorii de forțele de reacție nord-vietnameze, sprijinind la nevoie oricare dintre celelalte două grupuri.

Raidul i-a luat pe nord-vietnamezi prin surprindere. După ora 02:00, echipa de asalt a aterizat forțat cu elicopterul direct în curtea închisorii din Sơn Tây, trăgând cu toate armele din dotare. Singurul rănit a fost inginerul de zbor al elicopterului; un extinctor care nu era bine fixat i-a rupt glezna. Utilizând un megafon portabil, un ofițer le-a spus prizonierilor de război să se culce pe podea, iar atacatorii au dat buzna în incinta închisorii, omorând paznicii și percheziționând fiecare celulă în parte. Din păcate, toate erau goale.

În apropiere, cea de-a doua forță de asalt avea să se confrunte cu propriile sale probleme. Elicopterul „Apple-1" aterizase din greșeală în întuneric, la aproximativ 450 de metri de închisoare, spre sud, lângă ceea ce informările din perioada de pregătire identificaseră ca fiind o „școală secundară". Dar, spre mirarea tuturor, nu era vorba de o „școală secundară" – era o cazarmă; în plus, una în care roiau soldați inamici înarmați. A izbucnit o luptă sălbatică și peste o sută de ocupanți au fost uciși în cinci minute.

În timp ce se petreceau toate acestea, principala forță de asalt s-a urcat din nou la bordul elicopterelor și a plecat cu mâna goală. Informațiile au fost greșite. Nu existau prizonieri americani; aceștia fuseseră mutați cu câteva săptămâni înainte.

Deși misiunea a fost corect considerată un „succes tactic" datorită modalității de execuție, a fost la fel de clar că fusese vorba, în egală măsură, și de un „eșec informativ". Cei 65 de prizonieri din Sơn Tây fuseseră mutați pe 14 iulie într-o tabără aflată la 24 km de Hanoi, deoarece inundațiile contaminaseră fântânile.

Chiar și așa, incapacitatea serviciilor de informații de a repera mișcările prizonierilor de război nu ar trebui să umbrească celelalte informații extraordinare pe care s-a bazat raidul. Colectarea informațiilor corecte pentru desfășurarea operațiunii repurtase un succes remarcabil, atât din punct de vedere calitativ, cât și cantitativ. Eșecul a constat în „compartimentarea" informațiilor. Cei care planificaseră salvarea au fost deliberat izolați și atent monitorizați pentru a se preveni scurgerile de informații accidentale care ar fi putut dăuna securității. Chiar au fost scoși din fluxul informativ normal pentru a se concentra asupra sarcinii curente. Așa cum a declarat mai târziu unul dintre planificatori: „Raidul a putut avea loc pentru că cei care au deținut informațiile corecte nu au fost conștienți că altcineva avea de gând să-i salveze pe prizonierii de război."

Sơn Tây rămâne un exemplu clasic de operațiune militară derulată ca la carte; însă una care a eșuat în misiunea sa primară din cauza unor informații greșite. Dar chiar și așa, raidul s-a soldat cu un bonus neașteptat. Deși nu a fost salvat niciun prizonier de război, raidul le-a transmis nord-vietnamezilor mesajul clar că americanii vor face tot posibilul pentru a-și aduce oamenii acasă.

Nord-vietnamezii au înțeles mesajul.

Raidul de la Sơn Tây a declanșat importante schimbări în tratamentul aplicat prizonierilor de război. În câteva zile, toți prizonierii din taberele periferice au fost mutați la Hanoi. Oameni care petrecuseră ani de zile singuri într-o celulă s-au trezit acum că împart același spațiu cu zeci de alți prizonieri. Din punctul de vedere al prizonierilor, raidul a fost cel mai bun lucru care li s-a întâmplat, în afară de libertate.

La urma urmei, poate că raidul de la Sơn Tây nu a fost un eșec chiar atât de mare.

CAPITOLUL 36

Operațiunea Eagle Claw

Operațiunea Eagle Claw (Gheara de vultur) din aprilie 1980 a fost un plan extrem de ambițios și de complex pus la cale de SUA pentru a salva americanii ținuți ostatici la Teheran de Ayatollahul Khomeini în urma revoluției islamice iraniene din 1979. În ultimele zile ale președinției Carter a existat o enormă presiune politică de a salva captivii și de a-i da lui Khomeini o lecție aspră. Operațiunea depindea, de la un capăt la altul, de informații corecte.

Eagle Claw s-a dovedit a fi un eșec umilitor. Încercarea secretă de salvare a trebuit abandonată în deșertul iranian din cauza unor defecțiuni mecanice și a celor opt soldați americani morți în urma coliziunii de la sol. Declarațiile oficiale ale Casei Albe și ale Departamentului de Apărare au susținut că misiunea a fost anulată din cauza unei serii de evenimente nefericite imposibil de controlat.

În realitate, planul a fost mult prea complex și n-a fost lămurit încă de la început din cauza lipsei de informații, a defecțiunilor mecanice și, mai presus de orice, din cauza absenței unei comenzi unificate. Ideea era ca agenții americani să infiltreze Teheranul înainte de operațiune, pentru a sprijini principala forță la sosirea acesteia. Misiunea de salvare efectivă cădea în sarcina unei noi forțe antiteroriste cu multiple funcțiuni a Departamentului de Apărare, Delta Force. Planul era ca avionul de transport USAF C-130 Hercules să zboare de la aerodromurile egiptene până la o pistă de aterizare abandonată din deșertul iranian, numită Desert One. Alături de soldații din Delta Force, avioanele urmau să aducă acolo combustibil suplimentar și dispozitive de realimentare, precum și echipament electronic pentru a bruia radarul și comunicațiile radio iraniene.

Pe pista din deșert urmau să se întâlnească cu opt elicoptere RH-53 ale Marinei comerciale și militare, sosite de pe portavionul *Nimitz*. Elicopterele aveau să rămână pe Desert One întreaga zi de joi, pentru ca oamenii să se odihnească, iar aparatele de zbor să fie realimentate.

A doua zi, Delta Force urma să urce la bordul elicopterelor și să zboare până la a doua zonă de aterizare, situată la 90 km nord-est de

Teheran. Acolo era așteptată de câteva Berete Verzi de infiltrare, care achiziționaseră în prealabil camioane de la prietenoasele surse iraniene pentru a conduce Delta Force la un depozit din împrejurimile Teheranului.

Acolo, echipele de asalt aveau să pătrundă: una în clădirea Ministerului de Externe, unde erau ținuți ostatici trei diplomați americani; cea de-a doua, în incinta ambasadei americane, unde urmau să-i elibereze pe captivi.

Ulterior, atacatorii aveau să fie ridicați de elicoptere, zburând apoi spre cea de-a treia zonă de aterizare de lângă Teheran, unde urmau să se întâlnească cu avioanele C-130 sosite de la Desert One, să distrugă elicopterele și să părăsească Iranul.

În timpul raidului, un avion E-3 AWACS avea să păstreze comanda și controlul, monitorizând spațiul aerian al Iranului și menținând comunicațiile directe dintre grupul operativ de pe portavion, Casa Albă și comandantul misiunii de la sol.

Dar nu s-a întâmplat așa.

Pe drumul spre Desert One, unul dintre elicoptere a pătruns într-o furtună de nisip, i s-a defectat motorul și a fost obligat să aterizeze, după care a fost abandonat în deșert. Un alt elicopter a avut o defecțiune electrică ce a scos din funcțiune busola giroscopică și echipamentul de navigare, fiind forțat să se întoarcă pe *Nimitz*. Celelalte șase elicoptere și șase avioane C-130 au sosit la Desert One.

A doua zi, un autobuz plin cu civili iranieni a apărut pe drumul care ducea direct la Desert One. Serviciile de informații raportaseră că drumul nu era folosit. Se înșelaseră. Gărzile americane au oprit autobuzul și i-au reținut pe pasagerii năuciți. În seara aceea s-a descoperit că unul dintre elicopterele rămase era inutilizabil din cauza unei defecțiuni la sistemul hidraulic. În acest moment, o autocisternă a contrabandiștilor, care remorcase un jeep, s-a rătăcit pe așa-zisul drum nefolosit până în mijlocul pistei Desert One. Soldații americani au oprit-o la un baraj rutier, însă contrabandiștii au scăpat cu jeepul.

Dându-și seama că securitatea era acum compromisă definitiv și știind că era nevoie de cel puțin șase RH-53 pentru a asigura succesul misiunii, comandantul misiunii, colonelul Charles Beckwith, Casa Albă și Pentagonul au căzut de acord să anuleze misiunea.

Brusc, în întunericul care se lăsase, toată lumea s-a grăbit să-și ia tălpășița de acolo. Elicopterele trebuiau alimentate pentru a pleca din Iran; însă, în timp ce rula pe sol pentru realimentare, un RH-53 a lovit un Hercules care staționa. Acesta avea combustibil la bord și a

explodat într-o minge de foc, omorând opt oameni și rănind grav alți cinci. Beckwith a lăsat totul baltă, și-a strâns oamenii în avioanele C-130 rămase și a plecat, lăsând în urmă cadavrele celor opt americani, un depozit de documente secrete, cinci elicoptere intacte și reputația militară a Americii.

Administrația Carter și Pentagonul au încercat să scuze eșecul făcând referire la „defectarea echipamentului" și la evenimente neprevăzute. Adevărul este că atât conceperea, cât și executarea misiunii au încălcat una dintre regulile de bază ale războiului: KISS – *keep it simple, stupid!* (păstrează lucrurile simple, prostule!). Această operațiune complicată a fost condamnată încă de la început de lipsa unor informații corecte și actualizate, apoi a fost obstrucționată de un echipament defect și de un lanț de comandă complex, în care erau implicate toate cele patru servicii americane, precum și CIA, NSA și Washingtonul însuși.

Operațiunea Eagle Claw rămâne un exemplu de manual pentru nocivitatea alegerii unei operațiuni militare complicate.

CAPITOLUL 37

Vicleanul dosar al lui Blair, Irak 2003

Uneori, eşecurile serviciilor de informaţii servesc unui scop, şi anume celui de a ne reaminti ce nu sunt informaţiile.

Cu siguranţă că nu este vorba de populara imagine cinematografică a lui James Bond. Asta e o fantezie HUMINT. Nu este vorba nici de vreo intuiţie de geniu, ocazională, a unor oameni de ştiinţă excentrici ascunşi în misterioasele lor camere secrete. În cazul acesta, este vorba de analiză strălucită. Cu siguranţă că nu e vorba de o ţesătură de relaţii publice care au ca scop promovarea politicii guvernamentale. Asta se numeşte propagandă. Dar, mai presus de orice, nu e vorba de selectivitate; activitatea de informaţii este compusă din simple fapte imparţiale şi din evaluări obiective. Dacă există într-adevăr nişte „termeni la modă" despre informaţii, în afară de „corectitudine" şi „oportunitate", atunci aceştia sunt obiectivitate, încredere şi adevăr.

Invadarea Irakului din primăvara lui 2003 a fost, cu siguranţă pentru Marea Britanie, primul război instigat de un guvern ales, numai pe baza unei evaluări a informaţiilor. Prim-ministrul Blair a determinat un electorat nesigur şi un parlament sceptic să încline în favoarea nevoii de război referindu-se la o „ameninţare directă la adresa intereselor britanice" legată de posesiunea lui Saddam Hussein – sau a intenţiei sale de folosire – a armelor de distrugere în masă. Parlamentul şi poporul britanic l-au crezut – la momentul acela.

În 2003, un reportaj BBC care pretindea că guvernul „înflorise" un dosar de informaţii pentru a justifica războiul a declanşat un lanţ de evenimente care s-a soldat cu moartea tragică a dr. David Kelly. Ulterior, în Marea Britanie, ancheta Hutton a aşezat în centrul atenţiei această dezbatere din mai multe motive. În primul rând, ancheta Hutton nu a reuşit să aducă în discuţie o serie de aspecte importante legate de activitatea de informaţii, deoarece judecătorul Lord Hutton a susţinut că acestea se aflau în afara sferei sale înguste

de competență. Pentru că ancheta l-a exonerat pe Blair și l-a obligat pe președintele de la BBC să demisioneze în 2004, acuzațiile de întrebuințare greșită a informațiilor de către guvernul Blair s-au intensificat. Rezultatul a fost că întreaga chestiune a obiectivității, fidelității și autenticității activității de informații a fost expusă, în lumina reflectoarelor, privirii cercetătoare a publicului și a mass-mediei. Pentru comunitatea de informații, în mod tradițional rezervată, și pentru publicul britanic, întreaga afacere s-a dovedit a fi o experiență surprinzătoare.

Prima problemă, cea a armelor nucleare, biologice și chimice aflate în posesia lui Saddam Hussein, a fost aproape cu siguranță o gafă comisă de diverse servicii din lume, nu doar de cele din Marea Britanie. Nu s-a pus niciodată la îndoială faptul că Saddam Hussein poseda arme chimice: utilizarea lor în războiul Iran-Irak și gazarea, în 1988, a nefericiților kurzi au reprezentat semnale puternice legate de capacitatea Irakului de a desfășura arme chimice letale și intenția sa de a le folosi. Comunitatea de informații internațională a fost pur și simplu prudentă cu privire la presupunerea faptului că Saddam încă mai deținea acea capacitate mortală, deja demonstrată. Nu au fost puse la îndoială nici experimentele Irakului cu arme biologice: existau dovezi ample că oamenii de știință irakieni produceau și stocau antrax în laboratoarele guvernamentale, posibil și alți bioagenți periculoși.

În fine, ideea unei bombe nucleare irakiene nu era un mare mister: faptul că Saddam avea intenția clară de a construi arme nucleare era de notorietate. În 1981, israelienii nu s-au deranjat să bombardeze uzina nucleară de la Osirak deoarece erau preocupați de sporirea aprovizionării cu energie nucleară a rețelei electrice naționale a Irakului. Existența acestor arme de distrugere în masă, sau intenția de a le crea, era fie o capacitate reală, fie se afla pe lista cu dorințe a dictatorului irakian.

Prin urmare, care era adevărul? Răspunsul e că nimeni nu știe. Armele de distrugere în masă ale Irakului, care au constituit cauza atacului prin surprindere al Marii Britanii asupra unui stat suveran din Orientul Mijlociu, s-au făcut nevăzute.

Există două explicații la acest lucru: fie Saddam s-a debarasat de ele cu multă vreme înainte de război (așa cum au susținut inspectorii UNSCOM și Grupul de Supraveghere a Irakului), fie le-a ascuns. A mai existat totuși și o a treia explicație posibilă: poate că *Raïs* nu mai avea arme de distrugere în masă, dar juca jocul fatal al pretinderii

că era mai puternic decât în realitate. N-ar fi fost pentru prima dată când un broscoi din mlaștinile Irakului își umfla gușa peste măsură pentru a-și înspăimânta vecinii arabi și perși.

Problema e că toate comunitățile de informații din Franța, Germania, Regatul Unit și SUA au considerat că Saddam încă mai poseda arme de distrugere în masă – dar se înșelau.

Poate că analiștii, nu fără îndreptățire, au dedus că Saddam încă mai avea ceea ce posedase cândva. Liderul Irakului era mereu un candidat improbabil la transformarea armelor în unelte agricole. Însă serviciile de informații ar fi trebuit să descopere adevărul. Faptul că Occidentul s-a bazat prea mult pe TEHINT și nu suficient pe HUMINT rămâne de investigat. Fapt este: se pare că nu au existat arme de distrugere în masă.

Rezultatul este că Marea Britanie a plecat la război pe baza unui plan fals, deoarece, spre deosebire de SUA, a lansat un atac preventiv fără precedent, nu pentru a-l înlătura pe Saddam Hussein, ci pentru a-l împiedica pe liderul irakian să lovească în interesele britanice cu ajutorul armelor de distrugere în masă. Prim-ministrul afirmase asta în parlament. Deși mulți au fost surprinși de afirmațiile lui Blair, chiar și analiști de informații experimentați au înclinat să-l creadă pe prim-ministru pe motivul că el trebuie să fi văzut informații strict secrete la care ei nu aveau acces.

A existat cu siguranță un serios eșec al serviciilor de informații și, în consecință, au murit soldați britanici. Procesul informativ pare să fi făcut o evaluare greșită a amenințării. Cu siguranță că nu pentru asta investesc plătitorii de taxe din Marea Britanie peste zece miliarde de lire sterline pe an în birocrația serviciilor de informații.

Un al doilea domeniu care trebuie clarificat este cel al problemelor din activitatea de informații, pe care Lordul Hutton nu le-a abordat la vremea aceea. Cea mai incisivă întrebare este dacă s-au făcut schimbări în evaluarea amenințării realizată de Comisia mixtă pentru activitatea de informații (JIC). Acest aspect este susținut de documentația cuprinzătoare despre întreaga afacere pe care, amabil, Lordul Hutton a plasat-o în domeniul public. În consecință, publicul a putut judeca singur citind majoritatea probelor. Această lectură publică s-a constituit într-un juriu larg.

Sondajele având ca subiect opinia publică au clarificat faptul că majoritatea acestui juriu național a rămas neconvinsă de ideea că guvernul Blair a avut motive să intre în război fără o justificare expresă din partea Națiunilor Unite.

De ce, de exemplu, a modificat echipa prim-ministrului o evaluare de intelligence realizată de „Curtea serviciilor de informații", JIC? La ordinul cui? Și pe ce bază? Pista documentară este simplu de citit. Un oficial de partid neales din cabinetul prim-ministrului l-a încurajat pe președintele JIC să modifice formularea evaluării naționale a serviciilor de informații: o imixtiune nemaiauzită.

În plus, directorul comunicațiilor din guvern (care avea și o funcție politică în partid) a prezidat ceea ce a fost efectiv o subcomisie sau un grup de lucru din JIC pentru a modifica formularea unei evaluări a amenințării realizate de profesioniști din activitatea de informații, indicând cum „ar trebui prezentată". Și aceasta era o acțiune fără precedent. Schimbarea unei evaluări obiective a serviciilor de informații din rațiuni de politică de partid este începutul unui drum extrem de alunecos. Informațiile nu sunt propagandă, oricât de mult și-ar dori politicienii acest lucru. Evaluările există pentru a le comunica celor care fac politică adevărul și numai adevărul, nu ceea ce ar vrea guvernul să se spună.

Acesta este motivul pentru care evaluările informative sunt formulate cu multă grijă. Spre frustrarea constantă a multor cititori, atât de la Whitehall, cât și de la Washington, evaluările JIC sunt modele de limbaj atent cântărit. Americanii critică adesea JIC, considerând-o un exemplu de „intelligence provenite de la un comitet" și cel mai mic numitor comun. Activitatea de informații americană urmează un model mai robust. Pentru cei din Washington domnește o „piață a informațiilor", diverse agenții luptându-se ca să atragă atenția președintelui, așa cum se certau baronii medievali la curtea unui domnitor puternic.

JIC este în esență un grup prudent de funcționari de stat de carieră, iar tonul și sfaturile sale reflectă acest lucru, așa cum știe orice cititor al produselor sale strict secrete. Nu degeaba unul dintre miniștrii cabinetului lui Blair a afirmat că rapoartele JIC sunt „plictisitoare".

A modifica formularea unei astfel de evaluări înseamnă de fapt a-i altera semnificația. Schimbarea cuvintelor modifică evaluarea națională. Este indiscutabil faptul că au fost făcute asemenea modificări în cazul evaluării naționale din septembrie 2002, diseminate de JIC pentru a întări documentul la insistența biroului prim-ministrului. Poate că Lordul Hutton a considerat că nu cade în sarcina lui examinarea acestor modificări, ori a ales să anunțe că acestea nu intră în sfera sa de competență. Însă, pentru comunitatea profesionistă de informații

și pentru națiune în ansamblul ei, astfel de decizii sunt profund și potențial periculoase. Ele au traversat un Rubicon de o imensă importanță politică. Sub conducerea lui Blair și a șefului său cu propaganda, Campbell, „informațiile" au devenit brusc un instrument al politicii guvernamentale. Informațiile au devenit efectiv o ramură a relațiilor publice guvernamentale, chiar dacă au fost etichetate drept „aspecte sugestive". În pofida faptului că, atunci ca și acum, numeroși comentatori îl consideră a fi o încercare evidentă de a mușamaliza abordarea guvernului, raportul Hutton a confirmat că raportul JIC despre armele de distrugere în masă ale lui Saddam Hussein a fost folosit pentru a „prezenta justificarea de război" poporului britanic.

Informațiile au fost denaturate adesea din motive politice, de obicei cu rezultate dezastruoase. În timpul perioadei naziste, Goebbels a luat măsuri pentru ca toate informațiile, adevărate sau false, aduse la cunoștința poporului german să fie atent controlate pentru ca Ministerul Informațiilor să influențeze și să modeleze opinia publică. Această activitate se numea „propagandă".

Serviciile de informații există numai pentru a-i informa pe decidenți, nu pentru a face publicitate politicii acestora. Asta ne conduce la o a treia acuzație împotriva „activității de intelligence" aflate sub conducerea președintelui JIC, Scarlett – că a permis să fie greșit utilizată de guvernul momentului pentru a susține agenda politică a administrației. Probabil că aceasta este cea mai gravă acuzație, una care presupune o responsabilitate pe măsură. Orice evaluare a informațiilor poate fi greșită – se întâmplă destul de des. Informațiile pot fi utilizate greșit de guverne – la urma urmei, acestea sunt clienții care plătesc.

Însă este inacceptabil ca organizația națională de informații să-și permită să fie sedusă și să coopereze la procesul de management al știrilor și de propagandă al executivului pentru a deveni majoreta politică a guvernului. Nu pentru asta există servicii de informații.

Din păcate, această acuzație stă în picioare chiar și în cazul faptelor cosmetizate de ancheta Hutton. Greutatea probelor este covârșitoare. Ambițiosul ofițer din MI6 John Scarlett, președintele JIC, pare să se fi lăsat manipulat de un om care se descria el însuși ca fiind colegul său, pentru a modifica evaluarea făcută de JIC. La scurt timp după aceea, Scarlett a fost promovat de recunoscătorul Blair, devenind șeful SIS și primind titlul de cavaler pentru suferințele îndurate în contul unui guvern extrem de manipulator. Un guvern

care s-a lăudat deschis că, în timpul mandatului său, n-a precupeţit niciun efort pentru a-şi transmite mesajul – cu orice preţ.

Eforturile depuse de Alastair Campbell pentru a modifica raportul JIC în numele lui Blair sunt de notorietate publică. Această administraţie a fost una obsedată de „piruete", denaturare şi spectacol. A fost un guvern care a emis chiar un al doilea „Dosar viclean", un amestec hilar de jumătăţi de adevăr şi de citate selectate din *Jane's Defence Review* *, centrat în jurul unei teze de doctorat vechi de 12 ani, toate pretinzând că sunt „o evaluare informativă despre Irak". Această piesă de falsă propagandă a directorului comunicaţiilor a ajuns curând de râsul lumii şi a fost retrasă în mod ruşinos.

În aceste circumstanţe, „informaţiile" n-ar fi trebuit să se atingă de niciuna dintre absurdităţile „sugestive" emise pe Downing Street. În astfel de situaţii, e nevoie să păstrezi distanţa. Din păcate, JIC, aflată sub conducerea lui John Scarlett, nu a procedat aşa. Presimţirile din interiorul comunităţii de informaţii, potrivit cărora evaluarea armelor de distrugere în masă ale Irakului fusese distorsionată în scopuri politice şi nu reflecta viziunea experţilor, au fost înăbuşite. La un moment dat, oficialii dintr-o singură agenţie – MI6, cum altfel – s-au dus pe Downing Street pentru a-l asigura solemn pe Tony Blair că nu exista „niciun dezacord în cadrul comunităţii de informaţii în ansamblu". Venind din partea SIS, agenţia britanică de HUMINT, care răspândise într-o veselie falsuri grosolane şi evidente despre minereul de uraniu din Nigeria pe post de „dovadă" a programului nuclear al lui Saddam, afirmaţia era de-a dreptul amuzantă.

Şi mai bizară a fost încercarea preşedintelui JIC de a pretinde că o astfel de asigurare reflecta cu fidelitate viziunea de la GCHQ, Joint Air Reconnaissance Centre (Centrul reunit de recunoaştere aeriană), FCO (Ministerul de Externe) şi Scientific and Technical Intelligence Staff din cadrul Ministerului Apărării. Dar lucrurile nu stăteau deloc aşa. La Whitehall existau mari îndoieli. Îngrijorarea foarte serioasă manifestată de oameni de ştiinţă reputaţi, precum dr. Kelly de la Defence Intelligence Staff (Serviciul Militar de Informaţii), singura agenţie britanică de evaluări ale informaţiilor din toate sursele, din afara aparatului administrativ al guvernului, au

---

* *Jane's International Defence Review* este o revistă britanică lunară de analize ale echipamentelor militare. (n.red.)

fost date deoparte și ignorate. Downing Street și-a permis să dicteze modificarea unei evaluări informative astfel încât aceasta să-i slujească scopurile. Decisiv a fost faptul că JIC a închis ochii la comiterea acestor falsuri.

Nu vom ști niciodată dacă asta s-a întâmplat pentru că John Scarlett de la JIC a încercat să intre în grațiile stăpânilor săi politici în speranța că va fi promovat, ori pentru că îi lipsea curajul moral să-i țină piept unui politician agresiv din Downing Street nr. 10. Adevărul e că, în ansamblu, JIC și-a permis să fie atrasă în procesul politic, indiferent de motiv. Inacceptabil. Acesta este punctul de cotitură în care informațiile au fost „cosmetizate" deliberat pentru a deveni propagandă guvernamentală. În acest moment, JIC, și comunitatea de informații pe care o reprezintă, i-a trădat pe contribuabilii care o plătesc și care, implicit, au încredere în obiectivitatea cu care le apără țara.

Ulterior, au murit 179 de soldați britanici în războiul din Irak și peste 2 100 au fost răniți. În următorul război, cel din Afganistan, au fost uciși 453, iar câteva mii au fost mutilați. Toate aceste tragedii sunt legate indirect de informațiile false care încep cu dosarul modificat al lui Blair. Îndepărtarea lui Saddam, deși merita sărbătorită cu fast, nu reprezenta motivul pentru care Marea Britanie invadase Irakul. Prim-ministrul a spus asta. Marea Britanie a intrat în război pe baza unei evaluări informative specifice, potrivit căreia țara era în pericol din cauza armelor de distrugere în masă ale lui Saddam Hussein. Prim-ministrul a spus asta. Mulți oameni, atât de pe tot cuprinsul țării, cât și din comunitatea de informații au ajuns să creadă că astfel de afirmații erau umflate grotesc din rațiuni politice. Adevărul este că informațiile despre Irak au fost cosmetizate și aranjate în așa fel încât să se potrivească cu agenda propagandistică de moment a guvernului.

Nu exista aici nimic „subconștient", cum a pretins în mod bizar judecătorul Hutton. A fost vorba de o „născocire" deliberată și flagrantă pentru ca informațiile să susțină politica guvernului. Niciun fel de cuvinte cu două înțelesuri, oricât ar fi ele de multe, nu pot schimba acest fapt. Nu aceasta este rațiunea de a fi a Comisiei mixte, iar o asemenea acțiune reprezintă o gravă denaturare și trădare atât a comunității de informații britanice, cât și a contribuabililor. Dacă un serviciu secret străin l-ar fi corupt pe John Scarlett, determinându-l să mintă și să acționeze ca un agent al acelei țări, atunci, pe bună dreptate, el s-ar fi făcut vinovat de trădare. Dacă președintele JIC a

distorsionat evaluarea națională în speranța de a obține o promovare, atunci avem de-a face cu o trădare a încrederii.

Misiunea Comisiei mixte constă în a se duce pe Downing Street și în a arunca prin poarta ei de fier o evaluare imparțială și obiectivă, îndepărtându-se apoi rapid pentru ca politicienii aleși să facă ce vor cu ea. Nu e normal ca membrii JIC să fie invitați de „colegii" lor să participe la mașinațiunile guvernului. Nu e cazul ca JIC să fie invitată în cercul de aur al politicii și puterii, să fie flatată sau intimidată pentru a se răzgândi sau pentru a-și modifica evaluarea în așa fel încât să-l mulțumească pe prim-ministru. Ușor de spus, dar greu de făcut pentru oamenii ambițioși, mai ales atunci când avem de-a face cu o administrație dependentă mai presus de orice de prezentarea mesajului, cu o viziune flexibilă asupra adevărului din partea avocatului apărării și cu atrăgătoarea promisiune a unei avansări sau promovări la îndemâna celor slabi și ambițioși.

Însă acuzația stă în picioare. Indiferent de motiv, JIC a trecut linia dintre organ de evaluare și marionetă politică. Cel puțin în SUA, administrația Bush a fost obligată să-și înființeze ca „alternativă" propriul grup de evaluare a informațiilor – Biroul pentru Proiecte Speciale (Office of Special Projects – OSP), cu sediul în Pentagon – pentru a-i comunica președintelui ce voia să audă, deoarece comunitatea americană de informații era suficient de robustă pentru a le spune politicienilor adevărul așa cum îl vedea ea, oricât ar fi fost de greu de digerat.

Prin urmare, acuzația decurge, logic și legal, din mult ridiculizata anchetă a judecătorului Hutton: informațiile pe baza cărora Regatul Unit a intrat în război au fost atât eronate, cât și manipulate din motive politice de către funcționarul de stat John Scarlett, la ordinul prim-ministrului Blair și al consilierului de presă al acestuia, rottweilerul Alastair Campbell. În consecință, adevărul, obiectivitatea și încrederea în procesul informativ de la Whitehall au fost compromise. Implicațiile asupra viitorului sunt critice. În secolul XXI e puțin probabil ca societățile occidentale să fie amenințate de un *blitzkrieg* total. Probabil că un risc real vine din partea regimurilor și a mișcărilor teroriste capabile să provoace mari prejudicii fără să încalce deschis frontierele naționale.

Sincer vorbind, o astfel de situație pune pe umerii serviciilor de informații o responsabilitate fără precedent. Guvernele american și britanic vor fi dependente în principal de CIA și SIS pentru a primi informații despre ceea ce fac inamicii. Amenințarea va fi

întotdeauna vizibilă. Gravitatea ei va trebui apreciată cu sânge rece de liderii naționali, sfătuiți de șefii serviciilor și ai apărării și în absența distorsionărilor politice care urmăresc ca informațiile să se potrivească cu titlurile din presa de mâine.

„Cosmetizarea informațiilor" este o acuzație la care fostul prim-ministru Blair și cândva mândra JIC vor trebui să răspundă într-o zi, deoarece distorsionarea informațiilor, indiferent de scop, este echivalentă cu trădarea. Marea Britanie a intrat în război, parașutând mii de soldați în Irak, sub un pretext fals, așa cum s-a dezvăluit ulterior.

Viețile britanicilor – și ale altora – au fost puse în primejdie în urma susținerii cu argumente false, de către JIC și guvern, a necesității intrării în război, totul bazându-se pe informații incorecte, manipulate de oameni care ar fi trebuit să se comporte altfel.

Rămâne în urmă o acuzație gravă.

PARTEA a XI-a

NOI ORIZONTURI – NOI ORORI?

CAPITOLUL 38

Despre războiul cibernetic: când un război nu este un război?

Informațiile nu sunt mai imune la progresul tehnic decât oricare alt domeniu al strădaniilor omenești. A treia revoluție industrială, care a început în 1947, odată cu inventarea tranzistorului, a făcut posibil un noian de schimbări tehnologice care au transformat economiile și societățile lumii dezvoltate. În anii 1950 și 1960, numeroase guverne, armate și organizații civile au investit masiv pentru a face din sistemele computerizate o componentă esențială a operațiunilor lor regulate.

În anii 1980, tehnologia digitală a proliferat, trecerea de la evidențele și operarea analogică la cele digitale devenind noul standard. Astfel, computerele au invadat toate domeniile vieții din Occident. De la bancomatele băncilor, controlul traficului și al rețelei de electricitate, roboții industriali până la jocurile video și imaginile generate de computer, calculatoarele au luat în stăpânire toate aspectele vieții noastre. În 1995, noul World Wide Web a devenit disponibil în toată lumea. Internetul a ajuns omniprezent și necesar în toate birourile și în multe case și s-a extins pe tot globul, deoarece oamenii au făcut din el mijlocul lor de comunicare favorit.

Această revoluție tehnologică și-a accelerat ritmul în primii ani ai secolului XXI, smartphone-urile au devenit un loc comun, iar SMS-urile o parte a vieții moderne. În 2012, experții au calculat că la momentul acela erau folosite peste cinci miliarde de telefoane mobile, iar internetul era accesat regulat de peste două miliarde de utilizatori. Lumea era interconectată așa cum nu mai fusese niciodată până atunci, bazându-se pe dispozitive mobile în rețea, cum ar fi tablete, smartphone-uri și multe alte aparate computerizate moderne pentru a face schimb de informații la o scară fără precedent. Rețelele sociale accesate de pe smartphone-uri individuale au devenit o obișnuință pentru multă lume. În 2015, tabletele

și smartphone-urile au depășit numărul de PC-uri în ceea ce privește accesul la internet. Toate acestea au fost susținute de sisteme moderne bazate pe „cloud computing", care reunesc grupuri de servere aflate la distanță și rețele de software pentru a permite diverselor surse de date să fie încărcate în timp real, fără să fie nevoie de stocarea datelor procesate pe computere individuale.

Implicațiile creșterii dependenței societăților moderne avansate de extinderea infrastructurii de înaltă tehnologie nu au fost ignorate de cei ambițioși. Încă o dată, magnații finanțelor și producătorii de armament au intervenit și au prosperat. Încă de la început, industria de apărare și guvernele și-au dat seama de potențialul așa-numitelor „arme inteligente". O nouă generație de rachete și de sisteme tehnologice militare, de la radar la sistemele de navigare globale, au exploatat potențialul noilor dispozitive digitale.

Inevitabil, informațiile au intrat pe fir încă de la început. În 1946, Serviciul de Mentenanță al Armatei americane a finanțat și creat primul computer reprogramabil din lume, Computer și Integrator Electronic Numeric (Electronic Numerical Integrator and Computer – ENIAC). După ce președintele Truman a înființat oficial NSA, în 1952, noua Agenție SIGINT a devenit un client și investitor important în primele computere, iar în 1985 a fuzionat cu Centrul Național pentru Securitate Informatică (National Computer Security Center – NCSC), responsabil de securitatea informatică pentru guvernul american, devenind ceea ce *Baltimore Sun* a descris în 1995 ca fiind „deținătorul celui mai mare grup de supercomputere din lume".

Supercomputerele au fost introduse prima dată în anii 1960 de Cray Data Corporation, în principal cu scopul de a servi activității de informații. Ele sunt, fără nicio exagerare, fantastic de rapide – și fantastic de scumpe. De pildă, masivele computere Cray de astăzi și imitatorii lor chinezi dețin capacitatea de a prelucra inimaginabilul număr de 33 de cvadrilioane de operațiuni în virgulă mobilă *pe secundă*. Un calculator Cray de ultimă generație, dar în varianta de bază, costă 500 000 de dolari bucata. Iar o jumătate de miliard de dolari aduce un Cray la întreaga capacitate în mâinile guvernelor avute și în cele ale celor mai mari bănci și corporații din lume.

De-a lungul anilor, NSA a căutat să țină pasul cu progresul înregistrat în domeniul tehnologiei digitale. Ultimul centru al agenției este High Performance Computer Center (Centrul de

Calcul de Înaltă Performanță) din Fort Meade, care a costat 3,2 miliarde de dolari. Noul centru de calcul posedă propria sa centrală electrică de 150 megawați, care furnizează 60 de megawați doar pentru funcționarea masivelor computere deținute de NSA. Și nu este decât unul dintre cele trei centre similare. Acolo unde America se află în frunte, alții o urmează. În Marea Britanie, GCHQ a ținut pasul cu revoluția digitală, așa cum au făcut agențiile SIGINT ale tuturor țărilor membre ale Consiliului de Securitate al ONU. Se pare că în special chinezii au plasat informațiile digitale pe un loc fruntaș pe lista priorităților naționale.

Comunitatea serviciilor de informații americane înțelege foarte bine că informațiile digitale în timp real vor revoluționa modalitatea în care aceasta va funcționa în viitor. S-a început deja implementarea schimbărilor structurale necesare și chiar se discută acum despre abandonarea abordării tradiționale a Ciclului de intelligence, care este prea lentă. David Cacner, directorul-adjunct al US National System for the Geospatial-Intelligence Program Management Office și director al NSG Expeditionary Activities la National Geospatial-Intelligence Agency a scos în evidență, în 2015, iminenta revoluție din domeniul informațiilor:

> Tradiționalul Ciclu de intelligence SPED (Sarcină, Prelucrare, Evaluare, Diseminare) este mort... Și mă refer la „să așteptăm colectarea și prelucrarea, să trimitem totul la memoria tampon, apoi să exploatăm". Dar nu ne mai limităm la câteva forme și surse: avem surse multiple și nu ne putem permite să așteptăm. Avem nevoie de aplicații și de algoritmi care să prelucreze datele, să ne furnizeze recomandări și apoi să acționăm pe baza lor, să căutăm mai în profunzime.

Pentru ofițerul de informații militare asta înseamnă că lumea informațiilor se schimbă rapid. Informațiile pe baza cărora se acționează, Dirijarea spre țintă și Spionajul fuzionează rapid, chiar sub ochii noștri, într-un mare sistem de comunicații și informații digitale; cu siguranță, pe câmpul de luptă. În 2015, Ash Carter, secretarul apărării, a sugerat că, în cele din urmă, un nou „corp cibernetic" ar putea deveni propria sa ramură de service:

> S-ar putea să vină o vreme când lucrul ăsta va avea un sens... Și cred că trebuie să priviți acest aspect ca fiind primul

pas al unei călătorii care, în timp, ar putea conduce la decizia de a despărți cibernetica, așa cum Corpul Aerian al Armatei a devenit Forțele Aeriene ale SUA, modul în care a fost creat Comandamentul pentru Operațiuni Speciale... ca fiind ceva oarecum separat, deși încă mai există părți componente.

Înființat în 2009, Comandamentul Cibernetic american (US Cyber Command) reflectă nevoia crescândă de specialiști care să poată opera în spațiul digital de bătălie. Carter a mai sugerat că va fi necesară o reformă a sistemului de personal militar pentru a recruta și păstra o forță cibernetică nouă, calificată din punct de vedere tehnic, permițând unor recruți cu aptitudini deosebite să se înroleze cu grade superioare sau să se schimbe anumite standarde de recrutare, cum ar fi respingerea unor tineri cu aptitudini pentru tehnologia înaltă. Orice efort de apărare din viitor va avea nevoie mai mult ca oricând de „tocilari". Ideea creării unui corp cibernetic separat poate atrage după sine o luptă epopeică în rândul birocraților din lumea întreagă. Orice nouă ramură ar însemna reevaluarea bugetelor anuale și redistribuirea a mii de posturi, având ca efect inevitabilele tânguiri departamentale și lupte pentru supremație.

Întrebarea-cheie pentru ofițerii de informații de mâine este cum vor reacționa ministerele și agențiile de informații la schimbările organizatorice necesare cu care se confruntă guvernele și serviciile lor armate. Devine tot mai clar că toate metodele tradiționale trebuie reexaminate pentru a determina dacă sunt încă relevante, deoarece delicatele relații dintre agenții secreți și comunicatori sunt aduse în centrul atenției publice, iar birocrații din domeniul informațiilor se luptă pentru bugete. Nu se pune presiune doar pe cei care colectează informații și pe agențiile de modă veche pentru a se adapta la era digitală. Revoluția digitală dezvăluie noi și nenumărate vulnerabilități pentru guverne, și chiar pentru societăți întregi: vulnerabilități care sunt inerent digitale și, prin urmare, vor trebui abordate, cu siguranță la început, cu ajutorul mijloacelor digitale.

Sau, așa cum se știe acum, prin război cibernetic.

În 2013, Thomas Rid, un teoretician universitar de la King's College din Londra, specializat în inovație strategică și tehnică, a publicat o carte al cărei titlu nefericit, *Cyber War Will Not Take*

Place („Războiul cibernetic nu va avea loc"), avea să se dovedească spectaculos de greşit.

Ani de zile, experţii militari ne-au avertizat că ideile noastre despre aşteptările de război sunt periculos de depăşite. Războiul nu mai e ceva care se întâmplă pe un câmp de bătaie străin între armate cu tancuri, avioane şi tunuri.

Timp de peste un secol, linia întâi s-a mutat tot mai aproape de gospodăria occidentală obişnuită. De la bombardamentul german de la Hartlepool, din 1914, până la ororile *blitzkrieg*-ului, bombardarea de către IRA a unor *pub*-uri şi atacurile de la World Trade Center din 2001, iluzia de a trăi într-o fortăreaţă civilă sigură s-a destrămat treptat.

Războiul cibernetic este ultima etapă înfricoşătoare din istoria conflictelor umane – o ameninţare la adresa tuturor societăţilor, care ar putea avea consecinţe devastatoare pentru milioane de familii aflate departe de zona de război. Nu putem pretinde că nu am fost avertizaţi. În 1979 a apărut primul grup agresiv de hackeri, care a utilizat un forum electronic primitiv pentru mesaje. În 1988, Robert Morris (care a afirmat că doar încerca să-şi dea seama cât de amplu avea să devină internetul) a fost prima persoană condamnată în baza legii fraudei şi a abuzului computerizat. „Viermele Morris" – unul dintre primii viermi informatici recunoscuţi pentru capacitatea de a afecta infrastructura cibernetică primitivă a lumii – s-a răspândit în mai multe computere americane. Viermele se folosea de slăbiciunile sistemului UNIX „Noun 1" pentru a se reproduce singur. Încetinea computerele până în punctul în care nu mai puteau fi utilizate. Ultima dată, Morris lucra ca profesor la MIT. Hacking-ul computerelor avea să dăinuie, alimentând foamea mondială de internet şi de world wide web.

Inevitabil, în 1994 fraternitatea infracţională identificase şi ea oportunitatea. Un rus pe nume Vladimir Levin, care lucra ca programator la o companie informatică din Sankt Petersburg, a folosit la Londra un laptop pentru a accesa reţeaua Citibank. A obţinut o listă cu codurile şi parolele clienţilor şi le-a transmis prietenilor săi. Apoi s-a logat şi a utilizat transferuri electronice pentru a fura 3,7 milioane de dolari de la Citibank prin serviciul de transfer dial-up al acesteia. Banii au fost trimişi în conturi deschise de complici din Finlanda, SUA, Olanda, Germania şi Israel.

Trei dintre complici au fost ulterior arestați pe când încercau să retragă fonduri în Tel Aviv, Rotterdam și San Francisco. Aceștia l-au implicat și pe Levin.

În martie 1995, Levin, care se îndrepta spre Moscova, a fost reținut de poliția britanică pe aeroportul Stansted din Londra. A fost extrădat în SUA și judecat la New York pentru un singur cap de acuzare, complicitate la fraudă și furtul sumei de 3,7 milioane de dolari. În februarie 1998, a fost condamnat la trei ani de închisoare; Citibank a pretins că au fost recuperate cele 10,7 milioane dispărute, cu excepția a 400 000 de dolari.

De atunci, hacking-ul informatic s-a răspândit și a devenit ceva mult mai întins și mai periculos decât furtul de bani. A ajuns acum o amenințare internațională reală la adresa securității, având potențialul de a ataca țintele de securitate clasice ale spionajului, sabotajului și, într-o măsură mai mică, ale activităților subversive. Un aspect probabil și mai periculos pentru ofițerii de informații din toate țările constă în faptul că e greu să dai vina pe adversar pentru atacurile cibernetice. Acestui război foarte modern îi este extrem de ușor să se ascundă în spatele unui alt adversar sau să născocească un fals drapel de atac. „Cine ne distruge infrastructura informatică, domnule ministru? Greu de spus..."

Sabotajul este de departe cel mai distrugător atac cibernetic, care folosește ceea ce se numește atac de tip blocarea serviciului (*denial-of-service* – DoS) pentru a face inutilizabilă o rețea destinată anumitor utilizatori. Atacurile DoS au de obicei ca țintă site-uri și servicii găzduite pe servere web importante, cum ar fi bănci, portaluri pentru plățile cu carduri de credit și tranzacții financiare. Atacurile DoS nu se limitează doar la ținte financiare, atacurile fizice strategice împotriva infrastructurii putând fi, la rândul lor, devastatoare. De pildă, electricitatea, apa, combustibilul, comunicațiile și infrastructura transportului sunt extrem de vulnerabile la distrugeri. Pentru a lua doar un singur exemplu, sistemele feroviare moderne se bazează total pe programe informatice pentru a gestiona semnalele transmise trenurilor. Interferarea cu semnalele poate fi urmată de haos și de adevărate măceluri. Computerele și sateliții care coordonează alte activități de comunicare sunt foarte vulnerabile, iar deosebit de importante pot fi atacurile împotriva sistemelor militare compromise, cum ar fi sistemele de comandă și

control responsabile de ordine și comunicații. Sunt supuse riscului chiar și codurile nucleare.

În afară de cele militare, serviciile civile considerate sigure sunt supuse și ele riscurilor; breșele în securitatea informatică au trecut mult dincolo de furtul numerelor cardurilor de credit, iar țintele potențiale cuprind acum și rețeaua electrică, uzinele de tratare a apei, băncile și bursele. În 2009, mai multe rapoarte au scos la iveală suspiciunea că Rusia și China infiltraseră rețeaua electrică americană și lăsaseră în urmă programe software care puteau fi folosite pentru a distruge sistemul. China a negat pătrunderea în rețeaua electrică americană; dar orice agresor prudent ar fi negat orice amestec. Cel mai mare coșmar al unui ofițer de informații și cea mai fundamentală întrebare: cine este inamicul?

La fel ca în cazul acestor atacuri, care au ca scop dezactivarea sistemelor naționale, rămâne ridicat și pericolul de spionaj pentru obținerea de informații secrete în scopul creării de avantaje militare, politice sau economice folosind metode de exploatare ilegale pe internet, alte rețele sau computere. Există aici un pericol aparte, deoarece informațiile clasificate care nu sunt gestionate în siguranță pot fi interceptate și chiar modificate, făcând posibilă o activitate de spionaj din cealaltă parte a lumii și fără a ști cine este în realitate responsabil – ori dacă informațiile sunt adevărate sau nu.

Prima aluzie la războiul cibernetic a apărut în 1999, când mai mulți oficiali americani au descoperit că cineva încerca să acceseze sistemele informatice de la Pentagon, NASA, Departamentul de Energie, universități particulare și laboratoare de cercetare. Atacurile au fost raportate prima dată în 1998. SUA au numit atacurile „Moonlight Maze" și au afirmat că invadatorii furaseră sistematic zeci de mii de fișiere – inclusiv hărțile unor instalații militare, configurări de trupe și proiecte de echipamente militare. Departamentul de Apărare american a luat urma unui server central din fosta Uniune Sovietică, însă sponsorul atacurilor a rămas necunoscut, iar Rusia a negat energic orice implicare. În 2003, Moonlight Maze era încă investigat activ de serviciile de informații americane. La scurt timp după aceea, revista *Newsweek* a publicat o poveste despre Moonlight Maze intitulată „Ne aflăm în mijlocul unui război cibernetic".

În același an, o serie de atacuri coordonate asupra sistemelor informatice americane a dobândit acces la numeroase rețele

computerizate ale unor contractori din domeniul apărării, care erau vizate din cauza informațiilor sensibile, inclusiv cele de la Lockheed Martin, Sandia National Laboratories, Redstone Arsenal și NASA. Atacurile au fost numite „Titan Rain". În 2005, directorul Institutului SANS, un institut american de securitate, a afirmat că atacurile au fost „probabil rezultatul încercărilor hackerilor militari chinezi de a colecta informații despre sistemele americane", deși natura lor exactă, adică spionaj sponsorizat de stat, spionaj corporatist sau atacuri aleatorii ale hackerilor, precum și identitățile reale ale acestora – ascunse în spatele unor site-uri proxy, „computere zombie" și programe spyware/viruși – rămâne încă necunoscută.

Realitățile războiului cibernetic au devenit evidente în 2007, când o serie de atacuri cibernetice bine coordonate au inundat brusc o mare varietate de website-uri estoniene. Micul stat baltic se afla într-o dispută cu Federația Rusă în legătură cu mormintele și monumentele de război ruseşti rămase în urma Marelui Război pentru Apărarea Patriei.

Atacul cibernetic a blocat rețelele informatice ale parlamentului, băncilor, ministerelor, ziarelor și posturilor de radio. Majoritatea atacurilor au fost de tip blocarea serviciilor, întinzându-se de la persoane individuale la mesajele de tip spam trimise organizațiilor de știri și la deteriorarea website-urilor partidelor politice. Mii de computere din întreaga lume au fost folosite în acest atac cibernetic. Atacul a fost cuprinzător și a durat mai multe săptămâni.

Rusia a catalogat drept „nefondate" acuzațiile privind implicarea sa, și nici experții NATO, nici cei ai Comisiei Europene nu au putut găsi vreo dovadă a participării guvernului rus. Ministrul estonian al apărării a admis că nu are nicio dovadă că atacurile cibernetice au fost realizate de agenții oficiale ale guvernului rus. Cu toate acestea, șeful centrului militar de prognoză al Rusiei a confirmat ulterior abilitatea acestei țări de a realiza astfel de atacuri atunci când a afirmat: „Aceste atacuri au fost destul de eficiente, iar astăzi alianța nu a avut nimic la dispoziție pentru a se opune atacurilor virtuale ale Rusiei."

Colonelul Anatoli Țîganok a adăugat, în mod corect, că atacurile nu au violat niciun fel de acord internațional. O lume uimită a luat notă, iar NATO a înființat un nou grup multinațional de apărare cibernetică – cu sediul în Estonia.

Provocarea adresată comunității de informații era evidentă: cine era autorul real al atacurilor cibernetice? Întrebarea s-a impus în 2010, când un atac fără precedent a fost lansat împotriva armatei de centrifuge a Iranului, ocupată cu îmbunătățirea armelor pe bază de uraniu. Un vierme informatic ostil, numit Stuxnet, a fost identificat ca fiind principalul vinovat, programat să distrugă controlorii logici programabili (PLC) utilizați pentru a controla aparatele high-tech. În urma atacului, 25% dintre centrifugele cu viteză mare de rotație ale Iranului s-au defectat. *New York Times* a descris atacul ca fiind „primul asupra infrastructurii industriale vitale care se află la baza economiilor moderne".

Atacul Stuxnet a reprezentat o evoluție serioasă și îngrijorătoare pe cel puțin trei niveluri; în primul rând, nimeni nu știa unde își avea originea (deși cei mai mulți aveau o bănuială – Israel). În al doilea rând, era un program extrem de sofisticat. Avea ca țintă mașini în care intra utilizând sistemul de operare Microsoft Windows, răspândit pe scară largă, apoi căuta software-ul Siemens Step7, care controla centrifugele, și le transmitea să accelereze. În sfârșit, cine erau victimele? Siemens a pretins în mod legitim că afacerea sa era ținta unui sabotaj industrial; Iranul a afirmat și el, la fel de corect, că programul său nuclear fusese sabotat.

Poate că cel mai îngrijorător aspect dintre toate a fost simplitatea inițierii lui. Experții au descoperit ulterior că fusese introdus printr-un singur stick de memorie. Odată intrat, Stuxnet s-a autopropagat automat. Adevărul a ieșit încet la iveală. În mai 2011, Gary Samore, coordonatorul Casei Albe pentru controlul asupra armamentului și a armelor de distrugere în masă, a admis că „ne bucurăm că ei [iranienii] au necazuri cu mașina de centrifugare și că noi putem face în așa fel încât să le complicăm situația", recunoscând prin urmare o anumită implicare din partea SUA. La petrecerea de pensionare din 2011 a generalului Gabi Ashkenazi, sociabilul șef al Forțelor de Apărare ale Israelului, a fost proiectat un filmuleț în care se făcea referire la Stuxnet ca la unul dintre succesele sale operaționale.

În 2011, amenințările și pericolele din partea războiului cibernetic au fost dezbătute deschis. Richard Clarke, fostul șef al contraterorismului de la Casa Albă, care lucrase pentru administrațiile Reagan, Clinton și Bush, a publicat *Cyber War*, o carte care avertiza

că era posibil ca Occidentul să piardă noul război cibernetic înainte ca acesta să înceapă în mod oficial. Clarke a subliniat că rușii, chinezii și nord-coreenii recrutaseră deja legiuni de hackeri, în vreme ce Iranul se lăuda că deține cea mai mare armată cibernetică din lume.

Clarke a identificat și cel mai defavorabil scenariu, în care rușii sau nord-coreenii lansau un atac cibernetic total. Potrivit lui Clarke, acesta ar fi putut îngenunchea efectiv societatea occidentală în doar 15 minute, din cauza dependenței noastre de aparatele electronice care controlează totul, de la centralele nucleare la ceasul deșteptător de pe noptieră. El a zugrăvit un tablou apocaliptic, în care virușii distrug majoritatea sistemelor informatice, paralizând armata și poliția în timp ce trenurile se ciocnesc, conductele explodează, pieţele financiare se prăbușesc, rețeaua națională de electrificare poate ceda, spitalele rămân în întuneric, bancomatele mor și viața obișnuită își încetează cursul.

Avea dreptate; nu la mult timp după apariția cărții, unitatea cibernetică din Shanghai a Armatei Populare de Eliberare a fost prinsă spionând corporații americane importante, cum ar fi compania de energie nucleară Westinghouse Electric și producătorul de oțel United States Steel Corporation.

De atunci, atacurile cibernetice au devenit caracteristici regulate ale unui război nedeclarat. În 2011, guvernul canadian a raportat un atac cibernetic major împotriva agențiilor sale, inclusiv Defense Research and Development Canada, o agenție de cercetare pentru Departamentul Național de Apărare. Atacul a obligat Departamentul Financiar și Consiliul Trezoreriei, principalele agenții economice ale Canadei, să se deconecteze o perioadă de la internet.

În 2012, Kaspersky, o importantă companie de securitate IT rusă, a identificat un atac cibernetic global, supranumit „Red October" (octombrie roșu), care opera cel puțin din 2007. Acesta utiliza programele Microsoft Word și Excel pentru a aduna informații de la ambasade, firme de cercetare, instalații militare, furnizori de energie și alte infrastructuri vitale.

A crescut conștientizarea existenței unei amenințări. În Marea Britanie, șeful de la MI5 și directorul general de la GCHQ au trimis o scrisoare șefilor celor mai mari 350 de firme listate la bursa din Londra, declarând că atacurile cibernetice împotriva companiilor britanice le lezează reputația și veniturile. În America, șeful noului

Comandament Cibernetic al Departamentului de Apărare observa că principala lui problemă era aceea de a încerca să determine cine anume atacă SUA şi dacă lucruri precum spionajul comercial sau furtul de proprietate intelectuală sunt activităţi infracţionale ori autentice „încălcări ale securităţii naţionale".

Deznodământul s-a petrecut în 2014, când uriaşa corporaţie Sony a fost atacată şi afectată de un foarte bine organizat şi orchestrat atac cibernetic. Sony tocmai urma să lanseze un film de categoria B cu buget redus în care era ridiculizat Kim Jong-Un, dictatorul din Coreea de Nord. Instabilul Kim s-a înfuriat şi a asmuţit asupra lui Sony o armată cibernetică formată din 6 000 de hackeri. Fiind cel mai serios atac cibernetic cunoscut la vremea aceea, incidentul Sony a costat compania aproximativ 100 de milioane de dolari. Afacerea a escaladat rapid. FBI a anunţat că descoperise dovezi concludente, potrivit cărora guvernul nord-coreean se afla în spatele atacului de la Sony; preşedintele Obama a învinuit deschis Coreea de Nord şi a informat-o că Statele Unite se vor răzbuna, ceea ce s-a şi întâmplat printr-o lovitură cibernetică controlată asupra internetului fragil al Vietnamului de Nord. Aproape imediat, liderul nord-coreean a negat printr-o declaraţie implicarea şi a pretins scuze din partea Statelor Unite pentru „relele pe care le-au făcut".

Nu toată lumea a fost de acord cu FBI, potrivit căruia Coreei de Nord îi revenea întreaga responsabilitate. Kurt Stammberger, de la firma de securitate cibernetică Norse, a declarat că, având în vedere severitatea atacului, era vorba de o acţiune organizată din interior, adăugând: „Suntem convinşi că nu a fost un atac plănuit de Coreea de Nord şi că oameni din interior au ajutat la implementarea unuia dintre cele mai devastatoare atacuri din istorie." A subliniat astfel, o dată în plus, dificultatea de a identifica agresorul cibernetic real.

Succesul atacului cibernetic de la Sony, atenţia masivă de care s-a bucurat acesta din partea mass-mediei şi răzbunarea relativ modestă a Statelor Unite riscau să încurajeze lansarea unor atacuri similare. Mai mult ca sigur că Sony a reprezentat un eveniment de pornire şi că a modificat peisajul conflictului cibernetic. Anumite lucruri nu vor putea rămâne la fel după experienţa trăită de Sony.

Cei care lucrau în domeniul securităţii cibernetice au subliniat că fuseseră avertizaţi cu mai mulţi ani în urmă în legătură cu

producerea unui asemenea atac. Rugat să evalueze amenințarea unui război cibernetic pe o scară de la unu la zece, un individ care lucra la cele mai înalte niveluri ale securității cibernetice naționale a replicat sec: „Aproximativ doisprezece!"

Una dintre probleme caracterizează atacul de la Sony. A fost un act de război cibernetic, de terorism cibernetic sau un *delict* cibernetic? Definiția emfatică dată de FBI terorismului cibernetic este cuprinzătoare și clară:

> Un act criminal săvârșit prin utilizarea computerelor și a capacităților de telecomunicații, având ca rezultat violență, distrugerea și/sau perturbarea serviciilor pentru a crea teamă, confuzie și nesiguranță în rândul unei populații, cu scopul de a determina un guvern sau o populație să se conformeze unei anumite agende politice, sociale sau ideologice.

Inevitabil este faptul că legiuitorii vor trebui să adopte legislația autorizând schimbul de informații despre amenințarea cibernetică între comunitatea de informații și sectorul privat: însuși conținutul avertismentului formulat de Edward Snowden. Din fortăreața sa de la Moscova, avertizorul de integritate/trădătorul Snowden a scos în evidență problema:

> Este important să subliniem că noi [SUA] chiar am început acest trend în multe feluri atunci când am lansat campania Stuxnet împotriva programului nuclear iranian. Acest lucru a determinat un răspuns, un soi de acțiune de răzbunare din partea Iranului, când a realizat că fusese prins nepregătit. Era mult în urma curbei tehnologice, comparativ cu SUA și cu majoritatea celorlalte țări. Asta se întâmplă astăzi în lume, atunci când anumite state rămân în urmă. Sunt vulnerabile. Nu au capacitatea de a răzbuna orice tip de campanie cibernetică îndreptată împotriva lor.
>
> Noi cheltuim mult mai mult pe cercetare și pe dezvoltare, comparativ cu restul lumii. Așa că, atunci când vine vorba de securitatea noastră cibernetică... Avem mai mult de pierdut decât orice altă țară de pe pământ.

Snowden avea dreptate. Hacking-ul nu era pentru SUA doar o problemă de apărare. Pentru americani, acesta a ajuns până în inima economiei naționale. În 2014, hacking-ul a devenit viral. Mari firme

americane de vânzare cu amănuntul, cum ar fi Neiman Marcus Inc., Michaels, Home Depot Inc. și eBay Inc., au anunțat încălcări majore ale securității informatice, iar milioane de clienți n-au mai putut stopa scurgerea către atacatorii cibernetici a informațiilor despre cardurile lor de credit și a datelor personale. Și nu a fost vorba doar despre giganții comerțului cu amănuntul: sănătate, finanțe, servicii publice, toate s-au alăturat corporației Sony ca victime majore ale atacului și infracțiunii cibernetice.

Cu toate acestea, intensitatea atacurilor a produs un avânt în domeniul securității și al contramăsurilor informatice în ceea ce privește mișcările destinate să-i distrugă pe atacatori. De pildă, operațiunea americană Onymous s-a soldat cu mai multe arestări și cu distrugerea a zeci de site-uri din piața neagră, inclusiv cea mai recentă reînsuflețire a pieței Silk Road, o piață anonimă cunoscută pentru comerțul ilegal cu droguri.

Securitatea cibernetică a devenit o nouă prioritate nu doar pentru serviciile de informații și ofițerii de securitate care lucrează în domeniul apărării naționale, ci și pentru organizațiile comerciale. Diverse întrebări insistente, rămase fără răspuns, au îngreunat luarea deciziilor de către companii și națiuni: Câtă securitate este suficientă? Cât de mari ar trebui să fie cheltuielile? Securitatea ar trebui gestionată intern sau extern? Care sunt cele mai eficiente instrumente și cei mai eficienți oameni?

Problema constă în faptul că războiul cibernetic nu mai este un aspect care vizează doar serviciile de informații naționale. Atacurile cibernetice amenință acum și succesul economic corporatist și național. Majoritatea (60%) atacurilor cunoscute au în vedere ținte comerciale. Potrivit companiei americane de securitate CISCO, infractorii cibernetici caută tot mai mult o proprietate intelectuală pe care fie o pot vinde pe piața neagră, fie o pot utiliza pentru a fundamenta decizii legate de produse sau planuri concurente. Adevărul incomod este acela că aceste atacuri ar putea fi date de „infractori" sau de „state naționale" care reacționează la evenimente. Greu de spus. Așa cum subliniază cercetătorul Levi Gundert: „Astăzi, aproape că trebuie să ai în mână un exemplar din *The Economist* sau *Financial Times* în timp ce te uiți la unele dintre aceste [atacuri cibernetice] – ele corespund evenimentelor geopolitice."

Atacurile cibernetice au devenit acum forma preferată de jaf comercial internațional a secolului XXI. Hackerii pot ținti cu ușurință orice proprietate intelectuală din care pot scoate un profit. IT, aparatele electronice, software-ul, apărarea și secretele aerospațiale sunt doar cele mai evidente ținte; astăzi, descoperirile din domeniile biomedical și farmaceutic, energia, finanțele, băncile și chiar agricultura oferă un nou câștig economic și un avantaj legat de stat. Iar amenințarea crește exponențial: până în 2015, creșterea numărului de programe virusate din aceste sectoare a fost de peste 600% într-o perioadă de trei ani, în vreme ce încercările de încălcare a securității în industriile energetică, petrolieră și a gazelor naturale s-au înmulțit cu peste 400%. Asaltul e masiv – și în creștere. Amenințarea la adresa securității naționale, nu doar a celei comerciale, este evidentă.

În locuri precum China, statul și economia sunt atât de întrețesute, încât colectarea ilegală de informații este dublată invariabil sub

PROVOCĂRILE ȘI AMENINȚĂRILE
LA ADRESA SECURITĂȚII

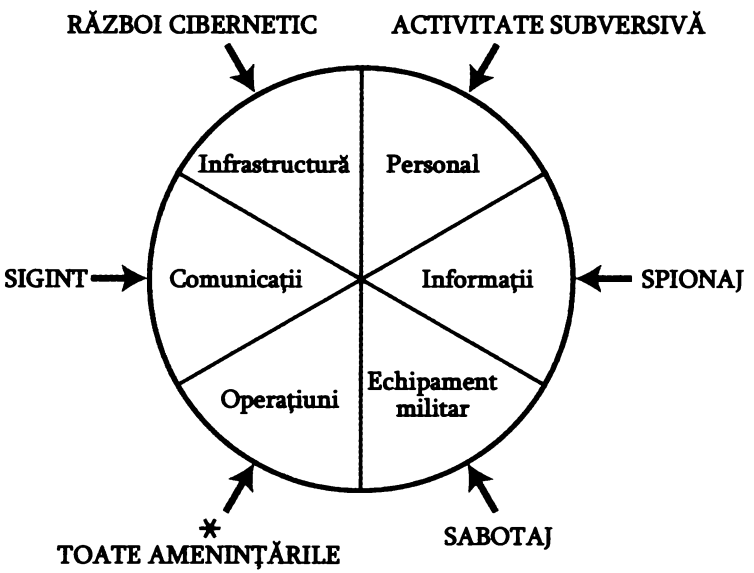

formă de securitate națională. Pentru Rusia, presiunea sancțiunilor economice occidentale ca răspuns la acțiunile sale militare din Ucraina a încurajat un asalt nemilos și hotărât asupra țintelor de oportunitate din Vest.

Problema constă în faptul că e foarte dificil să identifici autorii. Lumea digitală este mult prea interconectată. Jaful și sabotajul în lumea digitală nu lasă în urmă mostre de ADN sau amprente pentru a identifica răufăcătorul. Însă rezultatele pot fi dezastruoase din punct de vedere economic. Unei companii americane biomedicale i-au trebuit cinci ani pentru a scoate pe piață o nouă serie de valve cardiace. La vremea la care produsul a putut fi fabricat și vândut spitalelor, acest lucru s-a petrecut prin procese de cercetare și dezvoltare extinse – și foarte scumpe –, prin testarea siguranței lui și apoi prin îndelungi obstacole birocratice legate de validarea și acreditarea în sistemul de reglementări ale SUA.

Spre groaza companiei, în 18 luni, un concurent chinez a scos pe piață un produs identic la jumătate de preț. Valvele și protezele cardiace pot fi produse mai rapid atunci când furi ideea și tehnologia. Așa cum declara o persoană din industrie: „O echipă de spărgători digitali se poate strecura în serverul central al companiei americane, scoțând de acolo schițele produsului testat și întrecând pe piață inovatorii inițiali." Shawn Henry, președintele Departamentului servicii și șeful securității de la CrowdStrike, o firmă de securitate cibernetică, a explicat: „Așa se întâmplă cu toate industriile. Furtul cibernetic seamănă cu jefuirea unei bănci... Vedem hackeri străini care-și croiesc drum regulat în serverele centrale și în dispozitivele lor."

Furtul cibernetic poate fi împărțit în trei categorii: hackeri independenți, hackeri susținuți financiar de state și hackeri angajați de stat. Fiecare preferă să opereze într-un alt colț al pieței internaționale. De exemplu, hackerii independenți pătrund de obicei pentru câștig în industriile bazate pe consum. Furtul de date de la JPMorgan Chase și însușirea a 1,2 miliarde de semnături financiare digitale de către un cerc infracțional din Rusia în 2015 reprezintă un alt exemplu financiar costisitor de furt electronic.

Cu toate acestea, hackerii cu contract și sprijiniți de stat au tendința să țintească informații cu valoare strategică națională. Ca exemple, putem cita încercările de însușire a hărților cu sondele de petrol, coduri sursă pentru software sau tehnologie militară

pentru următoarea generație de avioane de luptă. (Aceasta din urmă a afectat dezvoltarea aparatelor de zbor americane încă de la începutul secolului XXI.) Alte atacuri cibernetice sunt suspectate de sabotarea, la porunca guvernelor, a fuziunilor și achizițiilor companiilor americane cu perechile lor rusești și chineze.

Aceste atacuri cibernetice au devenit mai frecvente și mai răspândite.

În 2013 și 2014, o serie de atacuri „Dragonfly" bine planificate au țintit din nou companiile energetice din SUA (ca și din Spania, Franța, Italia, Germania, Turcia și Polonia) în încercarea de a obține acces la rețeaua electrică și la infrastructura aferentă. A urmat o serie de atacuri cibernetice similare, despre care s-a crezut că își au originea în Rusia, în 2013, împotriva companiilor energetice americane. Aceste asalturi asupra infrastructurii economice au fost însoțite de o serie de atacuri simultane asupra ambasadelor străine din statele fostului Bloc Estic. Diplomații și agenții străini au fost spionați cel puțin patru ani. De vreme ce nu exista niciun motiv

ATACURI CIBERNETICE – CREȘTERE

ATACURI MAJORE RAPORTATE 2009-2014

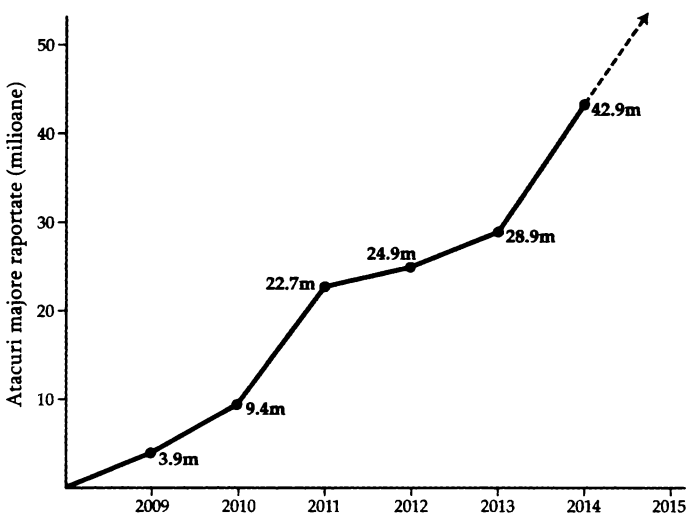

economic pentru o asemenea activitate, ea a fost atribuită, deloc surprinzător, operațiunilor controlate de guvern.

Acordurile internaționale pentru limitarea unui asemenea comportament sunt considerate în general ineficiente. Rusia și China neagă energic acuzațiile de furt sau de spionaj cibernetic și, în urma dezvăluirilor legate de activitățile Agenției Naționale de Securitate ale fostului contractor Edward Snowden, au acuzat SUA de ipocrizie ostentativă.

David Gorodyansky, directorul executiv al dezvoltatorului de software-uri de securitate AnchorFree, a fost de acord, plângându-se de ceea ce considera a fi o periculos de nesinceră politică cibernetică americană față de străinătate. „[Scandalul de spionaj legat de NSA] a cam determinat Rusia și China să facă același lucru", a afirmat el. „Am spionat Germania și Brazilia și toate celelalte locuri, așa că nu au niciun motiv să nu facă același lucru. Trebuie să adoptăm o atitudine fermă și să spunem: «Uitați cum stă treaba, noi nu avem de gând să jucăm jocul ăsta.»"

Problema furtului cibernetic, ca și cea a războiului cibernetic, constă în faptul că e prea ușor de înfăptuit, poate fi negată și nu prezintă riscuri. Țările care fură proprietate intelectuală nu fac altceva decât să culeagă roadele comerciale accesibile la adăpostul invizibilității și să câștige avantaje economice considerabile.

Nu mai este un secret faptul că Statele Unite, Rusia, China, Israel și Coreea de Nord au fost amestecate, de la sfârșitul anilor 1990, într-o luptă secretă, nemiloasă și potențial periculoasă. Ca răspuns la această nouă amenințare strategică, Comandamentul Strategic al armatei americane a autorizat în 2009 înființarea unui nou și bine subvenționat Comandament Cibernetic, unul dintre obiectivele declarate ale acestuia fiind „apărarea anumitor rețele informatice ale Departamentului de Apărare".

Într-un timp foarte scurt, acești noi războinici digitali au descoperit că, după identificarea unui atac cibernetic, cea mai importantă sarcină este o problemă de *intelligence* nouă în domeniul războiului: cine anume este agresorul? Dacă nu cunoști identitatea inamicului, atunci e greu – dacă nu imposibil – să te răzbuni pe el.

Guvernele din lumea întreagă au luat notă de acest lucru. Realitatea și amenințarea războiului cibernetic au îmbrăcat forme concrete ca bani lichizi. Sprijinul acordat de Departamentul de

Apărare serviciilor IT a cunoscut o creştere în bugetul pentru apărare din 2016 al preşedintelui Barack Obama, compartimentul IT şi programele cibernetice ale Pentagonului primind de şase ori mai multe fonduri de cheltuit.

Subvenţionarea Joint Information Enterprise din bugetul Agenţiei pentru Sisteme Informatice a Apărării a crescut de şapte ori, de la 13,3 milioane de dolari în 2015 la 84 de milioane în 2016, iar alte planuri de cheltuieli ale sectorului IT s-au mărit de patru ori, ajungând la aproape 1 miliard de dolari. Chiar şi bugetul firav al Ministerului de Apărare britanic a crescut în 2015 la 1,1 miliarde de lire sterline la ordinul direct al prim-ministrului Cameron, în timp ce anvergura ameninţării reprezentate de războiul cibernetic a scăzut simţitor.

Toţi aceşti bani reflectă recunoaşterea tot mai largă a creşterii ameninţării. Cu toate acestea, ca orice altă nouă provocare la adresa securităţii naţionale, există tendinţa de a intensifica percepţia politicienilor nervoşi legată de instabilitatea publică. Deşi nimeni nu ştie cu exactitate care este ameninţarea reală, tentaţia de a azvârli banii contribuabililor pe diverşi duşmani vagi este puternică. Un politician curajos, care respinge cererea „securocraţilor" de a primi mai mulţi bani pentru a contracara terorismul sau ameninţarea cibernetică, aude replica ezitantă a acestora: „Păi, e responsabilitatea dumneavoastră, domnule ministru." Ameninţarea nerostită pluteşte în aer. Regretabil, dar, la fel ca în cazul terorismului, este mult prea uşor să sperii miniştrii şi să stimulezi artificial ideea de ameninţare. Contractorii lipsiţi de scrupule din domeniul apărării sunt mult prea dornici să exagereze şi să-şi vândă produsele pentru a suge bani de la sânul public. Destul de des, rezultatul este că aprovizionarea IT se concentrează pe utilizarea oricărui produs pentru a dovedi că cei răspunzători fac ceva, în loc să obţină produsele de care este într-adevăr nevoie. Nicăieri nu este mai reală această situaţie ca în lumea digitală high-tech a experţilor în computere, în care, deseori, nici chiar managerii de produs nu înţeleg ce pun la cale tinerii lor operatori de succes. În schimb, ceea ce înţeleg managerii este nevoia de a obţine profit.

Însă ameninţarea cibernetică crescândă necesită ceva mai mult decât banii guvernului. Războiul cibernetic, cu nenumăratele sale forme, nu reprezintă nimic altceva decât o nouă formă neclară de război cu informaţiile de ultimă oră.

MOTIVAŢIILE DIN SPATELE ATACURILOR
Ianuarie 2015

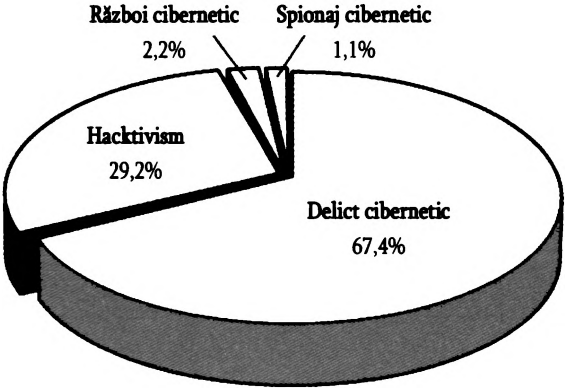

Acest lucru a fost recunoscut în 2015 de cercurile conducătoare din SUA prin crearea unui „nou centru federal de integrare informativă", în efortul de a identifica şi combate atacurile cibernetice. Noul Cyber Threat Intelligence Integration Center (CTIIC), controlat de biroul directorului serviciilor de informaţii naţionale, lucrează cam la fel cu Centrul Naţional pentru Contraterorism, colaţionând informaţii legate de ameninţări într-o singură agenţie, diseminându-le apoi după necesităţi. Noul centru nu este o agenţie de colectare a informaţiilor. În schimb, CTIIC „va analiza şi integra informaţiile deja colectate... Acest lucru le va permite centrelor cibernetice existente să fie mai eficiente."

Această suplimentare a bătăliei informative reprezintă recunoaşterea concretă a faptului că războiul cibernetic, în multiplele sale forme, este o alternativă a războiului convenţional aşa cum îl înţelegem noi. Nu mai e nevoie de *blitzkrieg*, tancuri şi avioane în războiul limitat din viitor. Acum e mult prea uşor să lansezi un atac cibernetic pentru a da curs strigătului de ajutor emis de o presupusă minoritate oprimată prin intermediul unor „voluntari" mascaţi contestabili. În cazul unui conflict de nivel scăzut, războiul „hibrid" pare să înlocuiască rapid războiul convenţional ca tip de agresiune predilectă, cu atacul cibernetic ca principală armă de incapacitare.

Amenințarea este crescândă și foarte reală. Președintele Barack Obama a definit clar pericolul la care atacurile cibernetice supun economia și statul, atât în sectorul privat, cât și în cel public, atunci când a afirmat că „amenințarea cibernetică este una dintre cele mai serioase provocări legate de securitatea economică și națională cu care ne confruntăm astăzi".

Pentru a complica și mai mult lucrurile, războiul cibernetic poate fi un conflict asimetric. Pentru China și alte guverne autocrate, prioritatea constă în a controla accesul cetățenilor la informații; în ce privește Vestul mai liberal, principala preocupare este lupta pentru a proteja drepturile referitoare la proprietatea intelectuală și supremația tehnologică.

Războiul digital – comercial, economic și strategic – se dezvoltă acum atât de rapid, încât birocrațiile guvernamentale greoaie întâmpină dificultăți în a ține pasul cu avansul tehnologic. La sfârșitul lui 2015, CIA și-a anunțat primul nou Directorat în peste 50 de ani, Directoratul pentru Inovații Digitale. Deși în 2009 SUA au înființat un nou comandament cibernetic comun, în 2016 un serviciu cibernetic complet nou pare inevitabil. Toată lumea caută cu disperare răspunsuri noi la amenințarea explozivă a războiului cibernetic.

Dar putem fi siguri de un singur lucru în ceea ce privește războiul cibernetic care se poartă în jurul nostru: dacă deciziile sunt amânate până când amenințarea devine reală și până când obținem răspunsuri sută la sută corecte, atunci va fi prea târziu.

PARTEA a XII-a

O AFACERE PERICULOASĂ

CAPITOLUL 39

Războiul secret pentru ELINT

Colectarea informațiilor a avut mereu o latură riscantă. De la agenții secreți ai Direcției de Operațiuni Speciale care acționau chiar sub nasul Gestapoului în Europa ocupată până la agenții sub acoperire infiltrați în IRA, în Irlanda de Nord, detectarea și capturarea au însemnat un singur lucru: moartea. Însă pericolele nu-l pândesc doar pe curajosul agent individual. După al Doilea Război Mondial, și colectorii de informații tehnice au început să-și riște viața.

Între 1950 și 1972, zeci de avioane militare americane au fost doborâte de armata Uniunii Sovietice în cadrul unui război nedeclarat.

Pe 8 aprilie 1950, două avioane de vânătoare sovietice Lavocikin La-11 s-au îndreptat spre un avion al Marinei Militare americane PB4Y-2 Privateer, deasupra Mării Baltice, în largul coastelor Letoniei, și l-au doborât. Echipajul format din zece oameni a fost considerat mort până când mai mulți prizonieri de război germani, austrieci și japonezi repatriați din Uniunea Sovietică în 1953 au declarat că cel puțin un membru al echipajului fusese văzut în „Lagărul nr. 20" de lângă Taișet, URSS, și în „Ferma Colectivă nr. 25", aflată la 54 km de Taișet. Se spunea că „este condamnat pentru spionaj. Acest cetățean american se pare că suferise arsuri pe față și pe picioare în timpul exploziei avionului său, iar acum folosea cârje sau un baston".

Unul dintre acești americani a declarat că executa o condamnare de 25 de ani pentru spionaj și că făcuse parte din echipajul unui avion doborât. SUA au protestat, dar, în 1956, guvernul sovietic a afirmat că a fost realizată o „anchetă exhaustivă" privitoare la acuzațiile cuprinse în informarea Statelor Unite și că niciun membru al armatei americane nu era ținut prizonier pe teritoriul sovietic.

Ulterior, s-a acționat fără mănuși. În 1972, mai multe avioane americane, în principal de recunoaștere, au fost distruse în timpul unei ciocniri cu avioanele de luptă rusești. Aceste incursiuni riscante s-au repetat în Orientul Îndepărtat. În decembrie 1950, un avion american RB-45C Tornado a fost doborât de un MiG-15 sovietic deasupra Chinei, în apropiere de granița cu Coreea de Nord.

Un an mai târziu, sovieticii au doborât un avion al Marinei Militare americane P2V-3 Neptune lângă Vladivostok. Echipajul a dispărut.

Mult mai grav, în octombrie 1952, un avion RB-29 Superfortress a fost doborât de avioanele de vânătoare sovietice deasupra insulelor Kurile. Deşi echipajul format din opt oameni a fost considerat mort, în 1994 rămăşiţele căpitanului John R. Dunham au fost înapoiate Statelor Unite după ce anumite documente sovietice vechi au scos la iveală faptul că un membru mort al echipajului fusese găsit şi înmormântat pe insula Yuri. Fostul marinar Vasili Saiko, care făcuse parte din Grănicerii maritimi al KGB-ului, a declarat în 1993 că deţine un inel care provenea de la cadavrul căpitanului Dunham din 1952. Voia să i-l înapoieze văduvei acestuia.

Peste 250 de echipaje ELINT aparţinând mai multor ţări şi-au dat viaţa în timpul Războiului Rece. Misiunile şi vieţile lor pierdute au fost secrete vreme de decenii. Acum, povestea devotamentului şi sacrificiului lor poate fi spusă şi comemorată.

În timpul Războiului Rece, ELINT a fost o afacere foarte periculoasă.

CAPITOLUL 40

USS *Pueblo*

Pe 11 ianuarie 1968, micul (895 de tone încărcat) colector SIGINT USS *Pueblo* a părăsit baza din Sasebo, Japonia, şi s-a îndreptat spre nord, având ordinul de a intercepta şi de a realiza o supraveghere a activităţii navale sovietice şi de a aduna informaţii electronice din Coreea de Nord.

La bordul lui *Pueblo* se aflau câteva maşini de criptare strict secrete KW-7. Cu toate acestea, în lipsa setărilor zilnice, maşinile nu erau altceva decât nişte mari teleimprimatoare. Secretele reale erau codurile de setare ale americanilor. Atâta vreme cât listele de coduri de încifrare unice folosite pentru a „seta" maşinile KW-7 erau păstrate în siguranţă, traficul comunicaţiilor rămânea şi el la fel de sigur. Dar, în calitate de sursă tehnică, micul şi neprotejatul vas de spionaj era înţesat de documente şi de echipamente de înregistrare radio strict secrete.

Pe 23 ianuarie, în largul portului Wonsan, *Pueblo* a fost abordat de un vânător de submarine nord-coreean şi i s-a ordonat să oprească. *Pueblo* a ridicat drapelul american şi a început să se îndrepte spre ape deschise cu toată viteza, adică cu doar 12 noduri pe oră. Vânătorul de submarine a tras mai multe focuri de avertizare, apoi i s-au alăturat încă trei şalupe de patrulare rapide şi două avioane de luptă MiG 21.

După două ore de încercări de evadare, nord-coreenii şi-au pierdut răbdarea şi au deschis focul, omorând un membru al echipajului. Încercuit şi depăşit din punctul de vedere al armamentului, *Pueblo* s-a predat. Micul echipaj a intrat în panică şi a încercat să distrugă uriaşa cantitate de echipament ultrasecret de comunicaţie, mesaje, manuale şi alte materiale sensibile aflate la bord. Sarcina a fost imposibil de îndeplinit.

În final, numai o mică parte din materialul de la bord a fost distrusă, *Pueblo* şi echipajul lui fiind escortat la Wonsan. Materialul SIGINT a fost trimis cu avionul direct la Moscova. Aşa cum consemnează însemnările făcute de CIA, după o lună în care John Walker şi-a oferit voluntar serviciile (vezi pagina 82), sovieticii au reuşit să captureze o navă SIGINT a Marinei Militare, împreună cu nepreţuitele

sale maşini de criptare, asigurându-se că pot citi orice mesaj secret al americanilor.

În 1968, după prezentarea scuzelor, după o admitere în scris a faptului că *Pueblo* spionase şi după asigurarea că SUA nu vor mai spiona în viitor, guvernul nord-coreean a decis să elibereze cei 82 de membri rămaşi ai echipajului.

SUA a retras prompt admiterea recompensei, iar nord-coreenii au şters paragraful de deasupra semnăturii: „şi iscăleşte astfel de primire pentru 82 de oameni din echipaj şi un cadavru".

Bucher şi echipajul lui au compărut ulterior în faţa unei comisii de anchetă. Secretarul Marinei Militare a decis că oamenii din Marină şi din NSA suferiseră destul. Comandantul Bucher şi-a continuat cariera în Marină până la pensionare.

Pueblo este acum o atracţie turistică din Coreea de Nord.

CAPITOLUL 41

Atacul asupra navei USS *Liberty*: cu astfel de prieteni, cine mai are nevoie de dușmani?

Pueblo a fost doar una dintre navele SIGINT pe care le-au folosit NSA și Marina americană. Atât SUA, cât și URSS au utilizat nave de spionaj pentru a intercepta și colecta transmisiuni electronice în timpul Războiului Rece. Au avut loc numeroase incidente pe mare între submarine, precum și ratări ocazionale, deoarece navele de război se deplasau cu viteză mare. Însă cel mai important incident a avut loc în timpul războiului arabo-israelian din 1967 și a implicat o navă de colectare SIGINT.

Pe 8 iunie 1967, la apogeul Războiului de Șase Zile, nava de colectare SIGINT USS *Liberty* (AGTR 5) a fost atacată de avioane și de torpiloare israeliene în timp ce se afla în apele internaționale din largul coastei El Arish, la sud de Gaza.

Atacul a ucis 70% din echipaj – cea mai mare pierdere de vieți omenești suferite de Marina Militară americană pe timp de pace, 34 de morți (ofițeri, marinari, doi pușcași marini și un civil) și 171 de răniți – și a avariat serios nava.

În cele din urmă, Israelul a cerut scuze pentru atac, pretinzând că USS *Liberty* fusese atacată din greșeală, fiind confundată cu o navă egipteană.

Anchetele guvernamentale oficiale americane și israeliene au pretins că a fost un „accident nefericit" cauzat de confuzia legată de identitatea navei. Această versiune este acum respinsă, deoarece dovezi ulterioare arată că atacul israelian a fost în realitate premeditat și deliberat din motive care rămân încă neclare.

Există o serie de surse de primă importanță care contrazic versiunea oficială mincinoasă a Israelului: mărturiile echipajului de pe *Liberty*; relatările câtorva piloți IDF care până la urmă au declarat adevărul; mesajele colectate de un avion american de spionaj EC-121 care monitoriza incidentul din aer; rapoartele unui submarin american care o urmărea în secret pe *Liberty*.

Drama s-a declanşat aproximativ la ora 09:00 în dimineaţa zilei de 8 iunie 1967. *Liberty*, un cargobot de 7 700 de tone din clasa Victory, transformat în colector SIGINT pentru Marină-NSA, naviga în apele internaţionale la aproximativ 21 km de mal, în golful dintre Egipt şi Gaza. Minaretul din El Arish putea fi văzut cu ochiul liber – un catarg singular în mijlocul unei mări de nisip. Vizibilitatea în aerul clar precum cristalul ajungea la 40 km sau chiar mai mult. Prin binoclu, clădirile puteau fi văzute clar. Căpitanul lui *Liberty*, comandantul McGonagle, a folosit în cursul dimineţii şi al după-amiezii turnul „care sărea în ochi" pe post de accesoriu de navigaţie pentru a determina poziţia navei.

La vremea aceea, nimeni nu şi-a dat seama că *Liberty* era aproape un spectator de pe margine la o crimă de război majoră comisă de Israel. În acel moment, în apropiere de minaretul din El Arish, forţele israeliene au declanşat un masacru asupra prizonierilor. În timp ce *Liberty* se afla în raza lui El Arish, trăgând cu urechea la comunicaţiile din jur, soldaţii israelieni au transformat oraşul într-un abator, măcelărind sistematic prizonierii. Un martor ocular a povestit cum, în umbra moscheii din El Arish, au aliniat vreo 60 de prizonieri egipteni cu mâinile legate la spate, după care au deschis focul asupra lor cu mitralierele. Relatările diferă, dar diverse rapoarte, plus descoperirea ulterioară a unor gropi comune, indică faptul că IDF a ucis cel puţin o mie de prizonieri de război egipteni, o crimă de război majoră.

Apoi, i-au obligat pe ceilalţi prizonieri să îngroape victimele în gropi comune. „Am văzut un şir de prizonieri, civili şi militari", povesteşte Abdelsalam Moussa, unul dintre cei care au săpat gropile, „apoi au deschis dintr-odată focul asupra lor. După ce au murit, ne-au spus să-i îngropăm". În apropiere, un alt grup de israelieni a împuşcat peste 30 de prizonieri, apoi le-a ordonat unor beduini să-i acopere cu nisip.

Jurnalistul israelian Gabi Bron a văzut aproximativ 150 de prizonieri egipteni aşezaţi pe pământ, înghesuiţi unul în altul, cu mâinile la ceafă. „Prizonierilor egipteni li s-a ordonat să sape gropi, apoi poliţia militară i-a împuşcat", povesteşte Bron. „Am văzut execuţiile cu ochii mei în dimineaţa zilei de 8 iunie, în zona aeroportului din El Arish."

Istoricul israelian Aryeh Yitzhaki, care a lucrat după război în departamentul de istorie al IDF, a declarat că el şi alţi ofiţeri au adunat mărturiile mai multor zeci de soldaţi care au admis că au ucis prizonieri de război. Potrivit lui Yitzhaki, trupele israeliene au omorât

cu sânge rece, în Sinai, aproximativ 1 000 de prizonieri egipteni, inclusiv vreo 400 pe dunele de nisip din El Arish.

La bordul lui *Liberty*, imediat după răsărit, ofițerul de serviciu John Scott a observat un avion de mărfuri Noratlas israelian care a zburat de câteva ori în cerc deasupra navei, după care s-a îndreptat spre nord-est. Sub punte, în spațiile secrete ale NSA, Melvin Smith a interceptat mesajele radio ale avionului, identificat mai târziu ca fiind israelian. La scurt timp după plecarea avionului, l-a sunat pe Scott și l-a întrebat dacă văzuse recent vreun contact aerian apropiat. Scott a răspuns afirmativ și a verificat direcția vântului urmărind drapelul american care flutura din cauza curentului stârnit de înaintarea navei cu viteza de 12 noduri pe oră.

La bord, dimineața se scurgea încet. Pe la ora 10:00, ofițerul de cart a înregistrat două avioane fără însemne, cu aripi delta și înarmate cu rachete, care s-au învârtit de trei ori deasupra navei *Liberty*. Ofițerii au numărat rachetele și au putut vedea piloții, dar nu și însemnele de identificare ale avioanelor. Acestea au transmis mesaje la cartierul general IDF și au confirmat că nava circula sub pavilion american și că pe bordajul ei se vedea inscripția „GTR-5".

Pe la ora 10:30, avionul israelian marcat „Flying Boxcar" s-a întors și s-a rotit deasupra navei *Liberty* la aproximativ 60 m înălțime. Larry Weaver, un membru al echipajului, a declarat că „i-am putut face cu mâna copilotului, un tip aflat în partea dreaptă a avionului. Mi-a făcut și el cu mâna și chiar mi-a zâmbit". O jumătate de oră mai târziu, Pinchas Pinchasy, ofițerul de legătură de la cartierul general al Forțelor Aeriene Israeliene, a confirmat că nava care se îndrepta încet spre El Arish este „o navă de supraveghere electromagnetică și audio a Marinei Militare americane pe nume *Liberty*, marcată GTR-5".

Pe la prânz, când *Liberty* se afla din nou în dreptul lui El Arish, Marina și Forțele Aeriene israeliene realizaseră peste șase ore de supraveghere asupra navei americane aflate în largul Sinaiului și probabil că identificaseră faptul că era o navă de spionaj electronic.

La ora 14:00, trei avioane Dassault Mystère IIIC fără însemne au atacat cu napalm și rachete. Atacul a durat aproximativ 22 de minute, fiind compus din 30-35 de acțiuni, omorând 9 oameni și rănind 60. Unul dintre piloții israelieni a raportat către bază: „Minunat, arde, arde."

În timp ce avioanele bombardau nava *Liberty*, locotenentul Painter încerca să ajungă la oamenii care manevrau tunurile, dar era

prea târziu. „Încercam să-i contactez pe băieții ăștia", își amintește el, „și i-am văzut pe amândoi; de fapt, nu i-am văzut ca atare. Erau sfârtecați, dar am văzut întreaga zonă împânzită de fum și de schije." Avioanele Mirage răseseră nava de la prova la pupa. O bombă explodase în apropierea pupei, iar cei din timonerie și de pe punte au fost culcați la pământ. Comandantul William L. McGonagle a dat semnalul „cu toată viteza înainte" și a emis un apel de urgență: „Atacați de avioane cu reacție neidentificate, cerem ajutor imediat."

În zona de comunicații, șeful radiotelegrafiștilor, Wayne Smith, și echipa lui încercau cu disperare să repare antenele rupte pentru a emite un apel de urgență către Flota a 6-a. Spre groaza lor, au descoperit că cineva utiliza emițătoare de bruiaj puternice pentru a bloca mesajele transmise de *Liberty*. Cinci dintre cele șase circuite de comunicare ale navei au fost rapid bruiate, apoi cei care făceau asta, oricine ar fi fost ei, „au trecut la căutarea" ultimului circuit. De-abia la ora 14:10, la cinci minute după începerea atacului, *Liberty* a reușit să transmită un apel SOS, cerând ajutor, în pofida bruiajului intens din partea israelienilor. „Către orice stație, aici Rockstar", a țipat Halman, folosind indicativul lui *Liberty* pentru mesaj vocal. „Suntem atacați de avioane cu reacție neidentificate și cerem ajutor imediat."

La ora 14:09, portavionul USS *Saratoga*, aflat în apropiere de Creta, a recepționat cererea de ajutor a navei *Liberty*. „Rămân pe recepție pentru alte mesaje", a transmis el.

După neutralizarea tunurilor, piloții israelieni și-au îndreptat atenția asupra antenelor, astfel încât nava să nu poată cere ajutor sau să realizeze alte interceptări lămuritoare. Apoi, avioanele au atacat puntea, omorându-l pe secundul navei. *Liberty* fiind acum redusă la tăcere și „surdă", incapabilă să ceară ajutor sau să se miște, piloții israelieni s-au apropiat ca să-i dea lovitura de grație. Proiectate să găurească până și cele mai dure tancuri, obuzele avioanelor au pătruns în învelișul de oțel al lui *Liberty* ca niște cuie fierbinți înfipte în unt, transformându-se în șrapnel și măcelărind oamenii aflați în cabinele lor.

În timp ce măcelul continua, nici israelienii, nici echipajul de pe *Liberty* nu știau că sus, deasupra lor, existau martori. Vreme de aproape 35 de ani, NSA a ascuns faptul că unul dintre avioanele sale de spionaj – EC-121 al Marinei – s-a aflat în aer la momentul incidentului și a văzut ce se întâmpla sub el. Interceptările din acel avion, care răspund la câteva întrebări-cheie legate de atac, se numără printre cele mai bine păstrate secrete ale NSA.

Maistrul militar principal Marvin Nowicki l-a auzit pe unul dintre vorbitorii de ebraică de la bordul avionului, încercând agitat să-i atragă atenţia prin intermediul sistemului de intercomunicaţii securizat. „Hei, şefule", a ţipat el. „Am dat de o activitate ciudată pe UHF. Au menţionat un drapel american. Nu-mi dau seama ce se întâmplă." Nowicki l-a întrebat pe lingvist despre frecvenţă. „Mai mult ca sigur", a răspuns Nowicki, „că israelienii încheiau un atac asupra unui obiectiv".

În măruntaiele lui *Liberty*, Terry McFarland, cu căştile pe urechi, era vag conştient de licăririle de lumină care veneau dinspre planşeul de deasupra capului său. Habar n-avea că trasoarele găureau învelişul navei. Larry Weaver alergase la staţia sa de la cartierul general, dar aceasta se afla pe o veche rampă pentru elicoptere, care-l lăsa descoperit şi vulnerabil. A înşfăcat de braţ un coleg năuc şi l-a împins într-un colţ sigur. „Am spus: «Fred, stai aici, trebuie s-o faci pentru că o să ajungă în centru»", şi-a amintit Weaver. „M-am aşezat în poziţia fetală şi, înainte de a închide ochii, am ridicat privirea şi am văzut drapelul american şi asta a fost tot ce-am zărit înainte de a fi lovit."

Imediat după ce avioanele Mirage s-au retras, au fost înlocuite de avioane de luptă Super Mystère, care au măturat nava cu rachete, tunuri, mitraliere, bombe de 500 kg şi napalm. Comandantul McGonagle a fost lovit în coapsa şi în braţul drept de şrapnele, iar sângele a început să i se scurgă în gheată. O analiză ulterioară a arătat că au existat 821 de lovituri asupra carenei şi a suprastructurii.

După dispariţia avionului a urmat o perioadă de acalmie. În acest interval, echipajul de la bordul lui *Liberty* a înălţat un mare drapel american (un pavilion de „vacanţă" cu o înălţime de patru metri) pentru a clarifica identitatea, iar nava a reuşit să emită un nou mesaj de avarie care a fost recepţionat de portavionul USS *Saratoga* al Flotei a 6-a.

Căpitanul McGonagle a explicat ulterior că „pe la ora 14:20, trei nave rapide se apropiau de *Liberty* dinspre nord-est" şi că „se părea că se apropie de navă cu intenţia de a lansa torpile". A întors nava, dar la ora 14:35 *Liberty* a fost lovită de o torpilă lansată de pe unul dintre torpiloare. A fost lovit tribordul, o gaură s-a căscat în zona spaţiilor de cercetare secretă, omorând 25 de oameni, majoritatea din secţia de informaţii, şi rănind alte câteva zeci.

Ambarcaţiunile israeliene s-au apropiat şi mai mult şi au tras în carena navei cu tunurile şi mitralierele, ochind deliberat marinarii care pregăteau de lansare la apă bărcile de salvare. Subofiţerul Charles Rowley a înregistrat concentrarea focului de mitralieră asupra

bărcilor de salvare depozitate încă la bord. Ordinul „Pregătiți-vă să abandonați nava!" a fost urmat, firesc, de coborârea bărcilor de salvare. În momentul în care au atins apa, MTB-urile israeliene s-au apropiat și mai mult și le-au făcut bucăți. Unul dintre atacatori chiar s-a năpustit și a recuperat o șalupă cu însemnele Marinei Militare americane. După atac, Rowley a fotografiat cu grijă bărcile dezmembrate, gândindu-se că, într-o bună zi, fotografiile lui vor ajuta la relatarea întregii povești.

Acum, *Liberty* nu mai avea motoare, cârmă sau energie și, în plus, începuse să ia apă. Se știa că nouă oameni, ofițeri și membri ai echipajului, erau morți; 25 erau dispăruți și probabil morți (în sala pentru comunicații lovită de torpilă); 171 erau răniți. Răniții care încă mai puteau să se deplaseze s-au alăturat celor 90 de supraviețuitori teferi și s-au apucat să strângă cadavrele, să panseze rănile, să tragă cu arma, să adune luminile și seturile de telefoane manuale, să repare motoarele și, mai presus de orice, au încercat să păstreze *Liberty* pe linia de plutire.

În timp ce se străduiau să ducă la îndeplinire aceste sarcini, și-au făcut apariția două elicoptere israeliene SA-321 Super Frelon, care s-au rotit deasupra navei avariate. Ambele erau însemnate cu câte o mare stea a lui David. Ușile rampei de încărcare erau deschise, iar echipajul de pe *Liberty* a putut vedea că ambele elicoptere erau pline de soldați înarmați (forțele speciale israeliene), în timp ce o mitralieră era îndreptată spre navă. Căpitanul McGonagle a ordonat: „Fiți gata să parați loviturile!" Elicopterele s-au rotit deasupra lui *Liberty*, apoi s-au îndreptat spre nord.

La bordul navei, pe la ora 16:00, echipajul încă mai striga după ajutor. Radiotelegrafistul Joe Ward țipa în microfon: „Emit în orb. [Adică nu știa cine ascultă transmisia.] Suntem atacați de avioane și de nave de suprafață de mare viteză." Mesaje vocale necriptate umpleau de două ore văzduhul. Încercările Flotei a 6-a de a trimite avioane pentru a-i da o mână de ajutor lui *Liberty* au fost revocate inexplicabil prin ordin prezidențial.

A mai existat un martor ocular care a urmărit întreaga afacere. Mai mulți membri ai echipajului au declarat că zăriseră un periscop în timpul atacului. În februarie 1997, un membru al echipajului de pe submarinul USS *Amberjack* i-a povestit lui James Ennes că urmărise atacul prin periscop și că făcuse fotografii. Potrivit istoriei oficiale a Departamentului Apărării, misiunea lui *Amberjack*, care se

desfăşurase între 23 aprilie şi 24 iulie, a fost una de recunoaştere în apele Mării Mediterane din largul coastelor Egiptului.

Contactaţi, patru membri ai echipajului au declarat că fuseseră atât de aproape de USS *Liberty* în timpul atacului, încât unii au crezut că însuşi *Amberjack* se afla sub asalt. Totuşi, August Hubal, căpitanul lui *Amberjack*, a insistat asupra faptului că submarinul se afla la 160 km de *Liberty*, iar atunci când i s-a spus că echipajul credea că erau mai aproape, a răspuns: „Probabil că se înşală."

În 2003, ca rezultat al unei cereri de către Agenţia de Ştiri Israeliană, în baza Actului de libertate a informaţiei, cu privire la orice dovezi adunate de submarinul american *Amberjack* prin intermediul periscopului, Agenţia Naţională de Securitate a declarat că „submarinul *Amberjack* nu a făcut interceptări radio". Dar asta atrage după sine întrebarea legată de ceea ce au *văzut*...

În fine, pe la ora 16:00, la două ore după începerea atacului, Israelul a informat ambasada SUA din Tel Aviv că forţele sale militare atacaseră din greşeală o navă a Marinei Militare americane. Atunci când s-a „confirmat că nava era americană", torpiloarele s-au întors la ora 16:40 să dea o mână de ajutor. *Liberty* le-a refuzat.

Pe la 17:30, furios, contraamiralul Lawrence Geis, comandantul Flotei a 6-a din Marea Mediterană, a protestat personal pe lângă secretarul apărării McNamara în legătură cu decizia de retragere a avioanelor de salvare ale Marinei americane. În acest moment, preşedintele Johnson a preluat radiotelefonul şi, spre uimirea lui Geis, a spus că „nu-i pasă dacă nava se scufundă, el nu are de gând să-şi stânjenească aliaţii". Uimit, amiralul Geis i-a relatat remarca locotenent-comandorului David Lewis, şeful grupului NSA de pe *Liberty*, rugându-l să n-o transmită mai departe.

La Washington avea loc o scenă bizară. Potrivit directorului adjunct al NSA Louis Tordella: „Având în vedere adâncimea apei şi distanţa dintre navă şi mal, una dintre îngrijorările mele imediate a fost legată de materialele clasificate existente la bord." Tordella a chemat la telefon Centrul Comun de Recunoaştere şi a vorbit cu directorul adjunct al acestuia, căpitanul Vineyard, despre principala temere a NSA: „Mi-am exprimat preocuparea ca, dacă era posibil acest lucru, materialul scris să fie ars, iar echipamentul electronic salvat."

Însă Tordella nu era pregătit pentru ceea ce auzea. Potrivit documentelor NSA clasificate drept strict secrete/Umbra, lui Tordella i s-a spus că „unii dintre oficialii de la Washington doreau mai presus de orice să protejeze Israelul de o situaţie stânjenitoare; căpitanul

Vineyard menționase în timpul conversației", afirmă Tordella, „că o anumită atenție fusese acordată de autorități anonime de la Washington scufundării navei *Liberty* pentru ca ziariștii să n-o poată fotografia, inflamând astfel opinia publică împotriva israelienilor. Am făcut un comentariu nepoliticos despre această idee". Aproape imediat, Tordella a scris un memorandum pentru a fi consemnat, în care descria conversația, după care l-a pus sub cheie.

Ulterior, Israelul i-a pus la dispoziție atașatului naval american, căpitan-comandorul Castle, un elicopter cu care să ajungă la navă. Acolo, atașatul a descoperit scena măcelului. Căpitanul McGonagle, rănit și extenuat, a reușit să dicteze primul său raport despre victimele atacului: 10 morți; 15 răniți grav; 75 răniți; un număr nedeterminat de dispăruți. Estimarea sa s-a dovedit a fi mult sub cifrele reale. Numai după aceea a părăsit puntea navei și a fost tratat medical.

Locotenentul Ennes a preluat comanda și a îndreptat nava avariată în larg, spre nord și vest. Timp de o zi și o noapte, cât nava a înaintat încet spre nord, nu au fost văzute alte ambarcațiuni sau avioane. La miezul nopții, *Liberty* s-a întâlnit cu distrugătorul sovietic 626/4, care i-a transmis un mesaj luminos în limba engleză: „Aveți nevoie de ajutor?". *Liberty* a răspuns: „Nu, mulțumesc." Sovieticii au continuat: „Rămânem pe linia orizontului și suntem gata să vă ajutăm dacă e nevoie."

Nava sovietică a urmat un curs paralel în următoarele șase ore, comportându-se ca o ambarcațiune de pază. În zori, radarul lui *Liberty* a detectat distrugătoarele americane *Massey* și *Davis* și crucișătorul USS *Little Rock*. Personal medical a fost transferat la bordul lui *Liberty*, iar răniții au fost duși cu elicopterul pe portavioanele flotei. *Liberty* a fost escortată spre vest și s-a târât până în Malta pentru reparații temporare. Acolo, echipajului i s-a spus că „atacul va fi investigat de un tribunal al Marinei".

Cu toate acestea, odată ce *Liberty* a fost andocată în Malta pe 14 iunie, efortul de a îngropa incidentul s-a intensificat. A fost impusă o întrerupere a știrilor. Membrii echipajului au fost amenințați cu curtea marțială și cu închisoarea dacă suflau vreun cuvânt despre episodul petrecut – inclusiv familiei sau chiar altor colegi. „Dacă spuneți cuiva ce s-a petrecut, veți fi aruncați în închisoare și acolo rămâneți", afirmă Larry Weaver că i s-a transmis.

Contraamiralul Isaac Kidd a primit sarcina de a prezida Comisia Navală de Anchetă și a pus echipajul să jure că va păstra secretul. Confirmând un ordin de păstrare a tăcerii în fața mass-mediei, emis

de secretarul apărării McNamara, Kidd le-a ordonat supraviețuitorilor de pe *Liberty* care trebuiau să depună mărturie să adreseze toate întrebările comandantului sau secundului, ori lui însuși. A adăugat: „Nu răspundeți la întrebări. Dacă sunteți încolțiți, atunci puteți spune că a fost un accident și că Israelul și-a cerut scuze. Nu spuneți nimic altceva." Purtând mențiunea „Strict secret", raportul Comisiei Navale a fost încheiat pe 18 iunie 1967. Nu a fost complet declasificat nici până astăzi.

Faptul că atacul a fost deliberat nu mai poate fi pus la îndoială, în pofida eforturilor hotărâte ale apologeților proisraelieni din America de a ascunde adevărul. La 15 ani după atac, un pilot israelian pensionat i-a abordat pe supraviețuitorii de pe *Liberty* și a realizat interviuri extinse cu fostul congressman Paul N. (Pete) McCloskey despre rolul său în cadrul atacului. Potrivit pilotului israelian, el a recunoscut imediat că *Liberty* era un vas american, așa că și-a informat cartierul general, dar i s-a spus să ignore drapelul american și să continue atacul. A refuzat să facă asta și s-a întors la bază, unde a fost arestat. Ulterior, un maior israelian cu dublă cetățenie le-a spus supraviețuitorilor că se aflase într-un birou de coordonare și auzise raportul radio al pilotului. „Piloții atacatori și toți cei din birou știau că atacau o navă americană", a afirmat el. A retractat declarația numai după a ce a primit telefoane de amenințare din partea Israelului.

De ce au comis israelienii această faptă? Există dovada, circumstanțială dar clară, a unei legături între atacul asupra lui *Liberty* și amânarea unei ofensive planificate a Israelului de a cuceri Înălțimile Golan deținute de Siria. Programarea asaltului israelian asupra Golanului avea ca scop realizarea acestui obiectiv înainte ca un acord de încetare a focului impus de ONU să intre în vigoare. ONU programase un astfel de acord pe 9 iunie. Așa cum s-a recunoscut ulterior, Moshe Dayan și conducerea IDF se temeau că *Liberty* ar fi putut intercepta unele dintre numeroasele mesaje care umpleau văzduhul la vremea aceea, iar asta ar fi dezvăluit pregătirile secrete ale Israelului pentru invadarea Siriei. Israelul ar fi putut fi obligat ulterior să accepte un acord de încetare a focului înainte de a cuceri râvnitul teritoriu al Golanului. Astfel, s-a hotărât reducerea la tăcere a navei spion americane.

Diverse anchete vin în sprijinul acestei supoziții. În 2002, căpitanul Ward Boston, judecător militar aparținând Marinei Militare americane, consultant senior al Comisiei de Anchetă, a afirmat că

concluziile comisiei intenționau să acopere ceea ce fusese un atac deliberat al Israelului asupra unui vas despre care se știa că este american. În 2004, Boston a semnat o depoziție în care declara că amiralul Kidd afirmase că guvernul îi ordonase să raporteze că atacul fusese o greșeală și că atât Boston, cât și Kidd credeau că atacul fusese deliberat. Boston scria:

> Și eu, și amiralul Kidd eram siguri că acest atac, în urma căruia au murit 34 de marinari americani, iar alți 172 au fost răniți, a fost o acțiune deliberată având ca scop scufundarea navei americane și uciderea întregului echipaj al acesteia. În fiecare seară, după ce ascultasem mărturii întreaga zi, discutam adesea despre ceea ce văzusem și auzisem. Îmi amintesc că amiralul Kidd s-a referit în mod repetat la forțele israeliene responsabile de atac ca fiind „niște ticăloși criminali". Convingerea noastră fermă, bazată pe probe și pe mărturii nemijlocite, era că atacul israelian fusese planificat și deliberat și că în niciun caz nu putea fi vorba de un accident.

N-au fost singurii. Mărturiile unor oficiali americani scot în evidență cu claritate adevărul.

> Generalul-locotenent Marshall S. Carter, directorul Agenției Naționale de Securitate de la vremea aceea: „Nu exista nicio altă variantă decât cea a atacului deliberat."

> Dr. Louis Tordella, director-adjunct al NSA: „Am crezut că atacul ar fi putut fi ordonat de vreun comandant din peninsula Sinai [unde aveau loc masacrele], căruia i se păruse, în mod eronat, că *Liberty* îi monitoriza acțiunile." Tordella mâzgălise pe prima pagină a raportului oficial „despre greșeală" al israelienilor: „Frumoasă mușamalizare."

> Generalul-maior John Morrison, director-adjunct Operațiuni al NSA: „Nimeni nu crede această explicație. Singura ipoteză care are sens este aceea că israelienii n-au vrut ca noi să le interceptăm comunicațiile de la momentul acela."

> Walter Deeley, oficial NSA care conducea o investigație internă legată de incident: „Nu se poate să nu fi știut că *Liberty* era o navă americană."

> Amiralul Thomas H. Moorer, fost președinte al Comitetului Șefilor de Stat-Major: „Trebuie să trag concluzia că intenția Israelului a fost aceea de a scufunda nava *Liberty* și de

a lăsa în urmă cât mai puțini supraviețuitori. Israelul știa perfect de bine că nava era americană."

Căpitanul William L. McGonagle, comandantul navei *Liberty*: „După mulți ani, cred în sfârșit că atacul a fost deliberat."

Phillip F. Tourney, președintele Asociației de Veterani ai USS *Liberty* și supraviețuitor al atacului: „Israelienii au reușit să scape după ce i-au ucis cu sânge rece și cu premeditare pe americani."

George Christian, secretar de presă al președintelui Johnson: „M-am convins că un incident de o asemenea magnitudine nu putea fi trecut cu vederea."

Paul C. Warnke, subsecretar al Marinei Militare: „Mi s-a părut greu de crezut că a fost o greșeală reală din partea unităților aparținând forțelor aeriene israeliene... Bănuiesc că, în focul luptei, prezența acestei nave americane era potrivnică intereselor lor."

Dean Rusk, secretar de stat la vremea respectivă: „Pe *Liberty* flutura drapelul american. Nu era deloc greu să-l identifici, iar eu sunt de părere că, la un moment dat, niște oficiali israelieni au aprobat aceste atacuri."

David G. Nes, șeful-adjunct al misiunii americane din Cairo: „Nu cred că mai poate fi pus la îndoială caracterul deliberat... [Este] una dintre marile mușamalizări din istoria noastră militară."

George Ball, subsecretar de stat la vremea respectivă: „Liderii americani nu au avut curajul să pedepsească Israelul pentru uciderea ostentativă a cetățenilor lor."

Deși căpitanul McGonagle a fost răsplătit cu Medalia de Onoare a Congresului pentru eroismul său în acțiunea de salvare a navei și pentru aducerea ei acasă în siguranță, oficialii de la Casa Albă au decis ca evenimentul să aibă loc în liniște.

Deoarece această medalie, cea mai mare onoare acordată de națiune, este rareori decernată, ea e înmânată întotdeauna de președinte în cadrul unei ceremonii fastuoase ținute la Casa Albă. Însă McGonagle a primit-o de la secretarul Marinei Militare în cadrul unei

adunări restrânse, organizate în grabă la Washington Navy Yard, o bază risipită pe malurile urât mirositorului râu Anacostia.

> Cred că am fost la Casa Albă de cel puțin 15 ori ca să urmăresc acordarea de către președinte a Medaliei de Onoare a Congresului unor americani care dăduseră dovadă de un curaj special [a declarat amiralul Thomas H. Moorer, care a devenit șeful operațiunilor navale la câteva săptămâni după atac]. Așa că m-a iritat la culme faptul că ceremonia lui McGonagle a fost surghiunită în obscuritatea de la Washington Navy Yard, iar medalia i-a fost înmânată de secretarul Marinei Militare. A fost o insultă la adresa lui. Toți ceilalți își primiseră medaliile la Casa Albă. Președintele Johnson era probabil îngrijorat de reacția lobby-ului israelian.

Mai târziu, un ofițer naval care avea legătură cu recompensele i-a comunicat motivul lui Jim Ennes, un locotenent de pe navă. „Guvernul e destul de agitat în legătură cu Israelul. Departamentul de Stat chiar l-a întrebat pe ambasadorul israelian dacă guvernul său are vreo obiecție în ce privește acordarea medaliei lui McGonagle. «Bineînțeles că nu!», a declarat Israelul. Dar, pentru a evita orice fel de ofensă, citarea lui McGonagle nu menționează deloc Israelul, iar ceremonia de decernare a avut loc într-un cadru restrâns." Președintele Johnson a fost atât de hotărât să nu ofenseze Israelul, încât mormintele membrilor echipajului poartă inscripția „Decedat în Mediterana de Est", de parcă ar fi fost victimele unei molime, nu ale unui atac neprovocat al israelienilor asupra unei nave aliate aflate în largul mării.

Israelul n-a șovăit în ceea ce privește o problemă vitală: nimeni n-a văzut fluturând drapelul pe *Liberty* în timpul atacului din aer și de pe mare, în pofida acordului unanim al supraviețuitorilor, potrivit căruia drapeul a fost ridicat în tot acest timp. „De-a lungul contactului", se spunea în raportul despre „greșeală", „niciun avion sau torpilor israelian nu a văzut pe navă vreun drapel american sau de alt fel".

Însă Marvin Nowicki, vorbitorul de ebraică de pe avionul EC-121 care zbura deasupra zonei, știe ce a auzit, iar înregistrările făcute de NSA dovedesc acest lucru. „Din câte îmi amintesc, am înregistrat majoritatea atacului, dacă nu chiar pe tot", a declarat el. „Am auzit câteva referiri la drapel în timpul unui aparent atac."

Dată fiind cunoașterea capacităților de informații ale Israelului, viziunea directorului NSA Carter reprezintă acuzația supremă: „Este imposibil ca israelienii să nu fi știut că nava *Liberty* era americană", i-a spus el lui James Bamford, autorul cărții *Body of Secrets*, într-un interviu din 1980. Să-l lăsăm să aibă ultimul cuvânt pe Ward Boston, procurorul general al curții marțiale a Marinei Militare.

În 2012, a declarat sub jurământ:

> Am examinat versiunea publică a transcrierii și nu am văzut paginile care cuprindeau corecturile de mână și inițialele mele. De asemenea, originalul nu avea pagini albe, lăsate în mod deliberat, așa cum e cazul cu varianta publică. În fine, mărturia locotenentului Painter referitoare la focul de mitralieră tras asupra bărcilor de salvare de torpiloarele israeliene, de care îmi aduc bine aminte că a fost dată în fața comisiei de anchetă și inclusă în transcrierea originală, acum lipsește.

În mai 1968, guvernul israelian a plătit 3 323 500 de dolari (22,5 milioane în 2015) pe post de compensație pentru familiile celor 34 de oameni uciși în timpul atacului. În martie 1969, Israelul a mai plătit 3 566 457 de dolari în contul răniților. Pe 18 decembrie 1980, a fost de acord să plătească 6 milioane de dolari din nota de plată finală a Statelor Unite, de 17 132 709 dolari, pentru pierderile materiale suferite de *Liberty*, plus dobânda pentru 13 ani.

CAPITOLUL 42

Dezastru la baza de operaţiuni Chapman

Într-o zonă-cheie a activităţii de informaţii – HUMINT – lucrurile s-au schimbat surprinzător de puţin. Tehnologia modernă şi dispozitivele tehnice menite să uşureze metodele laborioase ale agentului secret nu reprezintă un substitut pentru agentul sub acoperire cu acces la tabăra inamicului.

Uneori, în HUMINT lucrurile o iau razna. În ianuarie 2010, iordanianul Humam al-Balawi s-a aruncat în aer în baza de operaţiuni Chapman de pe graniţa dintre Afganistan şi Pakistan. Avanpostul se afla la 16 km nord-vest de graniţa cu Pakistanul. Una dintre principalele sarcini ale personalului CIA staţionat în bază era aceea de a furniza drone de atac împotriva ţintelor din Pakistan. Sinucigaşul a luat cu el trei contractori din domeniul securităţii, patru ofiţeri CIA, inclusiv pe şeful bazei CIA de la Khost, şi un analist de la cartierul general, care se pare că era în principal expertul agenţiei în al-Qaeda, ca şi pe ofiţerul Direcţiei Generale de Informaţii iordaniene (DGI), supervizorul lui al-Balawi.

Humam Khalil Abu-Malal al-Balawi era un medic iordanian din Zarqa. Ofiţerii iordanieni din DGI îl arestaseră în 2007 din cauza implicării lui în forumurile jihadiste radicale de pe internet, ilegale în Iordania. Ulterior, DGI l-a abordat pe al-Balawi în timp ce se afla într-o închisoare iordaniană şi l-a recrutat cu scopul de a lucra ca agent de informaţii sub acoperire. Iordanienii îl controlau, iar CIA finanţa operaţiunea. Se părea că DGI dispune de o sursă de informaţii extrem de preţioasă: un agent jihadist convertit care o putea duce în inima ierarhiei conducătoare din al-Qaeda. Probabil că pentru CIA şi pentru stăpânii ei politici a fost o adevărată mană cerească. Totul părea prea frumos ca să fie şi real. Şi chiar aşa s-a întâmplat.

Al-Balawi era considerat de CIA o achiziţie importantă şi o mină de aur în ceea ce priveşte terorismul islamic. Era prima cârtiţă infiltrată vreodată în al-Qaeda la un nivel înalt. Dar, ca întotdeauna, adevărul era mult mai complicat. De la închisoarea iordaniană,

al-Balawi a fost trimis sub supraveghere în Pakistan. S-a stabilit acolo ca student la medicină. Sub pseudonimul „al-Khurasani", al-Balawi a început să contacteze jihadiști și, în septembrie 2009, într-un interviu de pe un forum jihadist, a declarat că se alăturase oficial talibanilor afgani.

Iordanienii și CIA erau încântați de succesul repurtat. Ar fi trebuit să fie mai prudenți, deoarece al-Balawi abordase în secret Tehrik-i-Taliban Pakistan (TTP), principala grupare talibană, căreia îi mărturisise totul, avertizând-o că era controlat de CIA și de DGI. Talibanii au decis să-l folosească împotriva CIA.

Al-Balawi și-a jucat bine rolul. Aflat în Pakistan, și-a sunat supervizorul pretinzând că are informații urgente și că trebuie să vorbească cu echipa de la vârful agenției. I-a spus supervizorului său iordanian că deține informații valoroase despre locația lui Ayman al-Zawahiri, comandantul adjunct al organizației al-Qaeda, precum și evaluări detaliate ale pagubelor cauzate de dronele americane în Pakistan. De asemenea, a mai pretins că are acces la surse jihadiste de înalt nivel. Perspectiva de a primi în sfârșit astfel de informații cruciale, îndelung râvnite, explică graba și dorința manifestate de CIA la baza Chapman de a se întâlni cu această nouă și minunată sursă. L-au chemat la o întâlnire secretă cu oameni de la vârful ierarhiei.

CIA era într-adevăr dornică să se întâlnească cu el. La sosire, în după-amiaza zilei de 30 decembrie 2009, 14 oameni s-au adunat afară, în fața centrului provizoriu de interogare. Cârtița trebuia să apară din clipă în clipă. Ideea comitetului de întâmpinare consta aparent în a manifesta respect față de agentul lor de top și în a-l face să înțeleagă cât de important era el pentru războiul dus de CIA împotriva lui Osama bin Laden. Rezultatul a fost un eșec formidabil în a urma procedurile obișnuite de securitate.

În mod normal, un cerc exterior format din membri ai securității militare afgane reprezenta prima linie de apărare din jurul bazei, însărcinată cu percheziționarea celor care voiau să intre în baza Chapman. Armata SUA îi mai percheziționa o dată în perimetrul exterior al porțiunii americane a bazei. Lui al-Balawi, o achiziție prețioasă pentru CIA, i s-a permis să sară peste aceste niveluri externe de securitate pentru a evita dezvăluirea identității sale în fața trupelor afgane și a personalului militar american. În schimb, echipa de contractori civili în domeniul securității de la Blackwater trebuia să-l percheziționeze pe al-Balawi numai după ce acesta sosea în clădirea CIA. Au fost încălcate aproape toate regulile de securitate din cauza

setei de a primi informații, iar al-Qaeda a profitat de slăbiciunea fatală a inamicului. Odată înconjurat de dușmani, al-Balawi s-a aruncat în aer.

Investigația ulterioară a descoperit că al-Balawi fusese tot timpul un agent dublu pentru al-Qaeda. Reacția mass-mediei a fost promptă și critică: „O altă gafă a serviciilor de informații!" Însă povestea n-a fost chiar atât de simplă. Având o asemenea idee în minte, este ușor să-ți dai seama cum a fost păcălită CIA de dr. al-Balawi și de al-Qaeda.

Izolata stație CIA era condusă de un ofițer pe nume Jennifer Lynne Matthews. Avea trei copii, 45 de ani și era divorțată. Își petrecuse cea mai mare parte a carierei într-un birou de la Langley, unde devenise expert național în al-Qaeda. Michael Scheuer, șeful ei din unitatea CIA care-l urmărise pe bin Laden, spunea că, în pofida instruirii ei la Camp Peary („Ferma"), era mereu pregătită să fie un ofițer care editează rapoartele sosite din teren. Întâlnirile cu informatorii și interogarea acestora nu se numărau printre sarcinile ei.

Matthews era un expert al-Qaeda recunoscut. Însă Khost reprezenta primul ei post de comandant în teren, prima ei șansă reală de a dirija informatorii. Locuia într-o rulotă, mânca la comun, trăia în izolare în spatele zidurilor de protecție împotriva exploziilor și a sârmei ghimpate, înconjurată de ținutul rural mohorât din Afganistan. Nu putea rata șansa de a discuta între patru ochi cu unul dintre cei mai importanți agenți din interiorul organizației talibane.

Întorcându-se dintr-o „misiune periculoasă", agentul dublu nu a fost percheziționat și nici verificat, după care a urmat o întâlnire cu 14 agenți operativi din CIA într-o bază securizată a agenției, inclusiv experți care veniseră special cu avionul de la Kabul. Al-Balawi știa că vor fi prezente ținte valoroase, deoarece organizase întâlnirea momind agenția cu informații vitale. S-a dus la întâlnire pentru a-și îndeplini adevărata misiune, o lovitură împotriva CIA. Și a reușit. Înconjurat de cei mai buni ofițeri de caz sub acoperire din regiune, rezultatul a fost mortal.

Cu toate acestea, gafa comisă de CIA nu e nici mai mare, nici mai gravă decât programul British Double Cross, care a trimis agenți dubli germani înapoi în Abwehr în anii 1940. Putem observa însă cauzele umane ale înșelării agenției. Acestea rămân constante: mai întâi, dorința disperată de a crede în agenți, în ciuda avertismentelor și a presimțirilor; în al doilea rând, nerăbdarea de a obține informații valoroase; și, în ultimul rând, credulitatea care întrece scepticismul fundamental și neîncrederea inerentă ce ar trebui să fie principiile

călăuzitoare din spatele oricărei operațiuni cu agenți dubli. Agenția vrea să creadă cu lăcomie în informațiile oferite. Prin urmare, asta face. Lasă garda jos și este păcălită.

Aici apare oportunitatea inamicului, așa cum a dovedit încă o dată al-Qaeda. După atacul de la baza Chapman din 30 decembrie 2009, CIA a realizat o investigație extinsă asupra procedurilor și metodelor care au dus la dezastru. Investigația a descoperit că numeroase proceduri operative normale fuseseră ignorate, anticipându-se ceea ce era considerată a fi cea mai promițătoare pistă spre al-Qaeda.

HUMINT este întotdeauna o activitate dezordonată, periculoasă și plină de ambiguități. Bazându-se pe oameni, nu pe mașini, HUMINT va fi întotdeauna pentru serviciile de informații ceea ce este „logica difuză" pentru matematică: domeniul incertitudinii, al factorilor imprevizibili și al riscului.

Va fi oare vreodată mai bine?

În anii 1990, atunci când Războiul Rece s-a stins, s-a ridicat întrebarea ce e de făcut cu toate acele agenții de informații – situație valabilă în toate țările. Politicienii erau dornici să economisească bani, iar „securocrații" voiau să-și salveze slujbele.

Cu toate acestea, curând a devenit clar că noul peisaj politic nu diminuase activitatea de căutare a informațiilor. Mai curând o lărgise și o diversificase pentru a cuprinde și alte ținte, cum ar fi rivalitățile economice naționale. NSA s-a trezit brusc colectând SIGINT despre planurile comerciale ale firmei Airbus pentru a ajuta Boeing să vândă mai multe avioane. Numărul țintelor cuprinde acum și proliferarea armelor de distrugere în masă, terorismul, „statele infractoare", traficul de arme și de droguri, ca și noile amenințări, cum ar fi războiul cibernetic și veșnica primejdie reprezentată de jihadul islamic.

Activitatea de informații și-a reluat locul și monitorizează „năucitoarea varietate de șerpi veninoși" care a luat locul „balaurului mort". Vechea activitate de informații nu a încetat niciodată să existe. Acest lucru a fost demonstrat în 2015, când postul arab de știri Al Jazeera a transmis ceea ce se numește „*spy cables*" (telegrame despre spionaj), oferind o remarcabilă – și stânjenitoare – privire asupra lumii moderne a serviciilor de informații și a spionajului.

Al Jazeera a pretins că intrase în posesia „sutelor de documente secrete de la diverse agenții de spionaj din lumea întreagă".

S-a afirmat: „Spre deosebire de documentele lui Edward Snowden, care se concentrează asupra activității de colectare a informațiilor electronice, numite în cercurile de profesioniști „SIGINT", „*spy cables*" se referă la informații obținute din surse umane, „HUMINT".

„În loc să relateze povești, în stilul filmelor de spionaj, despre eficiența nemiloasă a agențiilor de informații", a declarat Al Jazeera, dosarele „oferă în premieră o privire asupra vieții profesionale cotidiene a oamenilor ale căror slujbe nu sunt dezvăluite publicului".

Al Jazeera a pretins că dosarele proveneau de la agenții de informații din lumea întreagă, inclusiv Mossadul israelian, MI6 din Marea Britanie, FSB din Rusia, ASIO din Australia și SSA din Africa de Sud.

Ziarul *Haaretz* din Israel a declarat că una dintre dezvăluirile conținute în documente era „evaluarea reală" a Mossadului referitoare la programul nuclear al Iranului – o informație explozivă, deoarece arăta modul în care, în culise, evaluarea reală a Mossadului asupra amenințării reprezentate de Iran diferea mult de declarațiile publice alarmiste ale liderilor politici israelieni.

Deși nu la aceeași scară ca scurgerile de informații anterioare inițiate de fostul angajat de la CIA Edward Snowden, aceste documente au oferit mai curând o imagine ademenitoare a lumii ascunse a spionajului, focalizându-se pe HUMINT și nu pe informații digitale.

Dezvăluirile acopereau perioada cuprinsă între 2006 și decembrie 2014 și includeau informări detaliate și analize interne redactate de agenția de securitate a Africii de Sud. În plus mai cuprindeau și corespondența secretă cu CIA, MI6, Mossad, FSB și Iran.

De asemenea, s-a mai aflat și modul în care Marea Britanie colabora îndeaproape cu Africa de Sud pentru a recruta un spion nord-coreean, cum serviciile de informații sud-coreene l-au vizat pe liderul organizației Greenpeace, cum agenții sud-africani au spionat Rusia în legătură cu o tranzacție de 65 de milioane de dolari privitoare la un satelit comun și de ce președintele Obama l-a amenințat deschis pe liderul palestinian Mahmoud Abbas în legătură cu tentativa palestinienilor de a câștiga recunoaștere oficială și suveranitate statală.

Se pare că sursa scurgerilor a fost sud-africană, deoarece a dezvăluit câteva incidente stânjenitoare din țara respectivă, determinându-l pe candidatul opoziției la funcția de ministru al apărării din Africa de Sud să declare: „Agenția de securitate a statului a devenit acum stat în stat, aflându-se în afara unei verificări și supravegheri eficiente din partea parlamentului." Scurgerile de informații de la Al Jazeera au reamintit un fapt adesea uitat: agențiile de informații naționale au de prea multe ori tendința să ducă o viață separată, imună la plătitorii de taxe și la guverne. Însă, pentru că activitatea de informații se află în serviciul guvernului, nu invers, scurgerile de documente accentuează încă o dată necesitatea de a supraveghea și controla agențiile de informații și de securitate. Sursele schimbătoare ale serviciilor de informații reafirmă nevoia de a supraveghea acest peisaj care se modifică cu rapiditate.

Una dintre problemele viitoare ale activității de intelligence va fi această gamă schimbătoare a potențialelor amenințări și dificultăți. Ritmul schimbărilor științifice și tehnologice devine tot mai accelerat

pe măsură ce înaintăm în noul secol, iar revoluția digitală nu este decât un singur exemplu legat de rapiditatea cu care evoluează lumea și societatea noastră. Cine ar fi ghicit, chiar și cu douăzeci de ani în urmă, că va fi posibil să citim e-mailurile personale ale cetățenilor, spionându-le obiceiurile prin monitorizarea în masă a mesajelor, a internetului și a rețelelor de socializare? Nu mai e nevoie de un mandat pentru a deschide și citi corespondența altora, de vreme ce un tehnician cu un computer și un software ingenios o poate face cu ajutorul unei tastaturi. Sau credeți poate că încă mai avem nevoie de așa ceva? Era digitală a deschis noi viziuni asupra societății, dincolo de aria de cuprindere a multor legi existente. Va fi nevoie de o nouă legislație, iar noile baze de date vor trebui să decidă care sunt limitele legale ale intruziunii statului în viața noastră de zi cu zi. Care sunt limitele acceptabile ale spionajului guvernamental într-o societate presupusă a fi liberă și democratică? De ce fel de control asupra serviciilor de informații și de securitate avem nevoie? Și, poate mai important, ce anume suntem dispuși să le permitem să facă în numele nostru? Deoarece, la o ultimă analiză, serviciile de informații și de securitate există doar pentru a proteja cetățeanul și plătitorul de taxe: principalul scop al guvernului.

Țările au reacționat diferit la schimbarea nevoilor lor. Pentru majoritatea țărilor dezvoltate, informațiile tehnice și cele din surse deschise asigură acum grosul datelor procesate, un domeniu în care, odinioară, suverane erau diplomația și HUMINT. Însă problema rămâne: pentru a obține informații clandestine, trebuie să știi ceea ce nu știi. Aici se află problema cu care se confruntă politicienii și ofițerii de informații. Miniștrilor din guvern nu le plac momentele de tipul „lebăda neagră". Tuturor ne place să știm ceea ce nu știm, iar politicienii, mai mult decât oricine altcineva, detestă și se tem de surprize neplăcute. Dar exact pentru asta există activitatea de informații și numeroasele sale agenții.

Dacă definiția unei activități de informații responsabile este „comunică-i puterii adevărul", atunci se pare că, în viitor, aceasta se va lovi de aceleași probleme din trecut. Walsingham, Richelieu, Washington, Stieber, Dzerjinski și Markus Wolf s-au confruntat cu aceleași provocări cu care vor avea de-a face în viitor ofițerii de informații: cum să colecteze, să colaționeze, să interpreteze și să disemineze la momentul oportun informații exacte pentru a-i convinge pe decidenți să-și facă treaba într-o lume periculoasă, care se schimbă rapid.

Problemele interne ale activității de informații nu se vor modifica nici ele. Conflictele permanente legate de lupta dintre agenții, competiția pentru bugete, neînțelegerile privitoare la priorități, orgoliul, slăbiciunea și vanitatea umană, ineficiența birocratică, securitatea șubredă și subestimarea potențialilor inamici vor rămâne valabile, sub diferite forme. Natura umană nu se va schimba mai mult decât relația dintre birocrați și stăpânii lor politici.

Adevărul este că problema activității de informații se va înrăutăți. Gafele din secolul XXI vor fi foarte costisitoare și potențial periculoase. Trebuie să știm cine deține arme nucleare utilizabile și cum intenționează să le folosească. Cea mai mare amenințare a fost întotdeauna „fanaticul înarmat cu putere", indiferent dacă e vorba de un ucigaș singuratic cu o revendicare, un grup terorist sau liderul unei națiuni cu intenții războinice. Deoarece tehnologia de astăzi nu cunoaște granițe, jucăriile tehnice sofisticate acordă unor mâini nesigure și necontrolate capacități noi și letale.

La bine sau la rău, activitatea de informații va rămâne în miezul problemelor mondiale.

Bibliografie selectivă

Cartea de faţă a fost scrisă în principal pentru cititorul interesat, nefiind concepută sub forma unui manual academic.

Un subiect atât de vast cum este activitatea de informaţii poate fi cu uşurinţă copleşit de un potop de surse sau referinţe competente – sau de unele mai puţin demne de încredere. Cu toate acestea, dacă e nevoie de mai multe detalii, atunci consider că referinţele şi cărţile prezentate mai jos sunt extrem de utile şi interesante.

Multe dintre aceste surse de informaţii pot fi găsite astăzi pe internet. Deşi nu am listat adresa URL a tuturor site-urilor, utilizarea motoarelor de căutare de pe internet îi va dezvălui cercetătorului dedicat multe dintre referinţele de mai jos, plus multe altele.

Arhiva internetului include acum atât de multe surse primare de documente, încât reprezintă un important instrument de căutare. De pildă, citirea cuvintelor exacte scrise de ambasadorul sovietic la apogeul crizei rachetelor din Cuba în telegrama sa strict secretă adresată Kremlinului este extrem de importantă atunci când încerci să împrăştii ceaţa care învăluie evenimentele reale, indiferent dacă documentul în chestiune poate fi găsit online sau în vreo arhivă prăfuită.

Am mai inclus ca referinţe şi câteva producţii de televiziune semnificative. Deşi o parte a comunităţii universitare ia în râs mass-media modernă (şi mai ales televiziunea), considerând că „nu este o sursă reală", mie mi se pare perfect rezonabil să accept ca sursă iniţială mărturia filmată a cuiva care îşi înregistrează amintirile despre diverse evenimente. Desigur, foştii soldaţi mai uită sau îşi mai înfrumuseţează poveştile. Şi politicienii îşi cizelează amintirile legate de producerea evenimentelor pentru a se pune într-o lumină favorabilă.

Să afirmi însă că astfel de înregistrări sunt inferioare cuvântului scris mi se pare că este o atitudine greşită şi plină de trufie. Ea implică faptul că documentele scrise sunt „singurele înregistrări adevărate", de parcă înregistrările scrise ale întâlnirilor, telegramelor, documentelor politice şi declaraţiilor nu ar fi niciodată „şlefuite" de autorii lor, corupte sau vinovate de omisiuni ori aduceri din condei. Toţi cei care au lucrat în

cadrul unei birocrații, militare sau civile, își vor da seama imediat cât de improbabil este acest lucru. Eu însumi sunt vinovat de scrierea minutelor de la ședințele politice pentru a reflecta ceea ce participanții au *vrut* să spună, necitând neapărat cuvintele lor exacte...

În fine, sunt de acord cu colegul meu, Max Hastings, că bibliografiile lungi reprezintă uneori dovada unui fel de „paradă de virilitate academică" și nu-i ajută pe cei care caută o îndrumare rațională pentru lecturi suplimentare. Din acest motiv, m-am rezumat doar la acele cărți și surse pe care le-am considerat esențiale. Viața, ca și răbdarea cititorului (ca să nu mai vorbim de bugetul său), este mult prea scurtă...

Despre serviciile de informații

Chandler, David, *The Campaigns of Napoleon*, Weidenfeld & Nicolson, 1967.

Herman, Michael, *Intelligence Power in Peace and War*, Frank Cass, 2001.

JIS (NE), Informări (diverse), 1974–1975.

Marshall-Cornwall, General Sir James, interviu personal cu autorul, Ashford, 1976.

Polmar și Allen, *The Spy Book*, Greenhill, 1997.

SACEUR's Briefing, Exercise WINTEX, NATO, 1979, School of Service Intelligence, Intelligence Training (restricționat), Ashford, Kent,1974 și urm.

Shulsky, Abram, *Silent Warfare*, Brassey's, USA, 1991.

Urquhart, Brian, interviu personal cu autorul, UNFICYP, Cipru, 1975.

Despre HUMINT și spioni

Andrew, Christopher, *Defence of the Realm: The Authorized History of MI5*, Penguin, 2010.

Bearden, Milton, *The Main Enemy*, Presidio Press; ediție retipărită, 2004.

Crumpton, Henry, *The Art of Intelligence: Lessons from a Life in the CIA's Clandestine Service*, Penguin, 2013.

Hughes-Wilson, John, *The Puppet Masters: the Secret History of Intelligence*, Weidenfeld and Nicolson, 2004.

Hennessey, Thomas, *Spooks: the Unofficial History of MI5*, Amberley Publishing, 2011.

Bani: neobişnuita afacere a familiei Walker

Blum, Howard, *I Pledge Allegiance: The True Story of the Walkers: an American Spy Family*, Simon & Schuster Books, 1987.

Earley, Peter, *Family of Spies: Inside the John Walker Spy Ring*, Bantam, 1988.

Kneece, Jack, *Family Treason: The Walker Spy Case*, Paperjacks, 1988.

O'Connor, John J., emisiune TV, American spies in pursuit of the American dream, 4 februarie 1990.

Acolo unde ideologia şi orgoliul îşi dau mâna: Ana Montes

Carmichael, Scott, *True Believer: Inside the Investigation and Capture of Ana Montes, Cuba's Master Spy*, US Naval Institute Press, 2009.

Gertz, Bill, „DIA Official Warns About Cuban Spies", *Washington Times*, 15 martie 2007.

Popkin, Jim, „Ana Montes did much harm spying for Cuba. Chances are, you haven't heard of her", *Washington Post*, 18 aprilie 2013.

The Centre for Counterintelligence and Security Studies, „An Unrepentant Montes Sentenced to 25 Years", octombrie 2002.

Cea care a scăpat: Melita Norwood

The Mitrokhin Inquiry Report, UK Intelligence and Security Committee, 27 aprilie 2008.

Burke, David, *The spy who came in from the Co-op: Melita Norwood and the ending of Cold War espionage*, Boydell Press, 2013.

Clinton şi Pollard

„The Jonathan Pollard Case", http://www.crimelibrary.com/terrorists_spies/spies/pollard/11.html.

Hersh, Seymour, „Annals of Espionage: The Traitor. The case against Jonathan Pollard", *The New Yorker*, 18 ianuarie 1999.

Olive, Ronald, *Capturing Jonathan Pollard: How One of the Most Notorious Spies in American History Was Brought to Justice*, Naval Institute Press, 2009.

US archives.gov., 1987 (atent revizuită).

„The Jonathan Jay Pollard Espionage Case: A Damage Assessment", (CIA).

Orgoliu: Hanssen

Vise, David A. (2001), *The Bureau and the Mole: The Unmasking of Robert Philip Hanssen, the Most Dangerous Double Agent in FBI History*, Grove Publishers, 2001 și 2003.

Wise, David, *Spy: The Inside Story of How the FBI's Robert Hanssen Betrayed America*, Random House, 2003.

Departamentul de Justiție al SUA, „A Review of the FBI's Performance in Deterring, Detecting, and Investigating the Espionage Activities of Robert Philip Hanssen", 14 august 2003.

Nemulțumirea: Penkovski

Oleg Penkovsky, Povestirea lui Joseph J. Bulik, ofițerul de caz al lui Penkovski.

Penkovsky, Oleg, *The Penkovsky Papers: The Russian Who Spied for the West*, Doubleday, (NY) 1966.

Wynne, Greville, *The Man from Moscow*, Hutchinson & Co, 1967.

Espionage and the Cold War: Oleg Penkovsky and the Cuban missile crisis, Intelligence and National Security, (Taylor and Francis) 1999, vol. 14, ed. a 3-a.

Despre SIGINT

Aldrich, Richard, *GCHQ*, Harper Press, 2011.

Parshal, Jon, *Shattered Sword: The Untold Story of the Battle of Midway*, Potomac Books Inc; ediție retipărită, 2008.

Prange, Gordon, „*Miracle at Midway*", Penguin, 1983.

Symonds, Craig, *The Battle of Midway*, OUP, 2011.

Despre spionajul tehnic

Chester, Richard, A History of the HEXAGON Program, National Reconnaissance Office, 1985.

Chiriba, Abel, *Military Satellites: Issues, Goals and Challenges (Defense, Security and Strategy Series)*, Nova Science Pub Inc., 2009.

Doyle, John M., „Big Bird, Uncaged" Air and Space, decembrie 2011/ianuarie 2012.

Drew, Christopher și Sontag, Sherry, Blind Man's Bluff: The Untold Story of American Submarine Espionage, William Morrow, 2000.

Graham, Richard, *SR-71 Revealed: The Inside Story*, Zenith Press; 1996.

Maini, Varsha Agrawal, *Satellite Technology: Principles and Applications*, Wiley and Sons, 2011.

Rich, Ben, *Skunk Works: A Personal Memoir of My Years at Lockheed*, Back Bay Books, 1996.

Welti, Robert, *Satellite Basics For Everyone: An Illustrated Guide to Satellites for Non-Technical and Technical People*, iUniverse, 2012.

„Military Satellite Systems: A History", *MilSat* Magazine, mai 2008.

„Why Military Satellites Matter", *National Defense Magazine*, martie 2014.

Despre colaționare: Vietnamul și ofensiva Tet

Bonds, Ray, *The Vietnam War*, Londra, Salamander Books, 1979.

Braestrup, Peter, *Vietnam as History*, Washington DC, University Press of America, 1984.

Colby, William, *Lost Victory*, Chicago, IL, Contemporary Books, 1990.

Fall, Bernard, *A Street Without Joy*, Londra, Greenhill Books, 1994.

Gilbert, Marc Jason și Head, William (ed.), *The Tet Offensive*, Westport, CN, Praeger/Greenwood, 1996.

Gittinger, E. (ed.), *The Johnson Years: a Vietnam Roundtable*, Austin, TX, LBJ Library, 1993.

Historical Division of the Joint Secretariat, The Joint Chiefs of Staff and the War in Vietnam, Washington DC, 1970.

MACV (J2): Command briefing, 8 mai 1972.

MACV (J2): Command Intelligence Centre Study, Viet Cong Infrastructure, 1 aprilie 1967.

McMaster, H.R., *Dereliction of Duty: Lyndon Johnson, Robert McNamara, the Joint Chiefs of Staff, and the lies that led to Vietnam*, New York, HarperCollins, 1997.

McNamara, Robert, *In Retrospect: The Tragedy of Vietnam*, New York, Times Books, 1995.

Miller, Nathan, *Spying for America: The Hidden History of US Intelligence*, New York, Dell Books, 1989.

Oberdorfer, Don, *Tet! The Turning Point in the Vietnam War*, New York, Da Capo Press, 1995.

Amintirile colonelului J.K. Moon, US Intelligence Corps, corespondență personală cu autorul.

Amintirile colonelului John Robbins, US Artillery, corespondență personală cu autorul.

US Department of State, Foreign Relations of the United States, US Government Printing Office, 1994.

Westmoreland, William, *A Soldier Reports*, New York, Dell, 1976.

Wirtz, Colonel James, *The Tet Offensive: Intelligence Failure in War*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1991.

Despre interpretare: Yom Kippur

Badri, Magdoub și Zohdy, *The Ramadan War 1973*, Dupuy Assoc., VA, 1974.

Barnett, Corelli, *The Desert Generals*, Londra, William Kimber, 1960, și Bloomington, Indiana University Press, 1982.

Bickerton și Pearson, *The Arab-Israeli Conflict*, Londra, 1993.

Dupuy, Colonel Trevor, *Elusive Victory*, Londra, 1978.

Fraser, T.G., *The Arab-Israeli Conflict*, Londra, 1995.

Handel, Michael I., *Perception, Deception and Surprise; The Case of Yom Kippur*, Ierusalim, Leonard Daw Institute, 1976.

Herzog, Chaim, *The War of Atonement: The Inside Story of the Yom Kippur War*, 1973, Mechanicsburg, PA, Stackpole Books, 1998.

Perlmutter, Amos, *Politics and the Military in Israel 1967–1977*, Portland, OR, ISBS, 1978.

The Agranat Commission, *A Report into the Failures Before and During the 1973 October War*, Government Printing Office, Tel Aviv, 1975.

Informarea utilizatorului: Barbarossa și Stalin

Andrew and Gordievsky, *KGB: The Inside Story*, Hodder & Stoughton, 1990.

Bialer, Seweryn, *Stalin and his Generals*, Boulder, Colorado, USA, 1994.

Bullock, Alan, *Hitler and Stalin*, Londra, 1991.

Carell, Paul, *Der Russlandkrieg*, Ullstein Verlag Frankfurt, 1964.

Deacon, Richard, *A History of the Russian Secret Service*, Grafton, 1987.

Erickson, John, *The Road to Stalingrad: Stalin's War with Germany*, London, Weidenfeld & Nicolson, 1993.

Erickson and Dilks (ed.), *Barbarossa, the Axis and the Allies*, Edinburgh, 1994.

Finkel, G., „Red Moles", (manuscris nepublicat), corespondență personală, Calgary.

Halder, Franz, *Hitler as Warlord*, New York, Putnam, 1950.

Harrison, Mark, *Soviet Planning in War and Peace*, Cambridge University Press, 1985.

Hinsley, Sir Harry, *British Intelligence in the Second World War*, ediție prescurtată, Londra, HMSO, 1993.

Irving, David, *Churchill's War, New York*, Avon Books, 1987.

Kahn, David, *Hitler's Spies: German Military Intelligence in WW2*, Macmillan, 1978.

Philippi și Heim, *Der Feldzug Gegen Sowjetrussland*, Stuttgart, 1962.

Polmar și Allen, *The Spy Book*, Greenhill, 1997.

Seaton, Albert și Barker, Arthur, *The Russo-Japanese War 1941–45*, Londra, Arthur Barker, 1971.

Uberberschar și Wette (ed.), *Unternehmen Barbarossa*, Frankfurt, 1993.

West, Nigel, *Unreliable Witness*, Londra, Weidenfeld & Nicolson, 1984.

Whaley, Barton, Codeword Barbarossa, Cambridge, MA, MIT Press, 1973.

Despre diseminare: Pearl Harbor

Beach, Ed L., *Scapegoats: A Defence of Kimmel and Short at Pearl Harbor*, USNI Press, 2000.

Betts, Richard, *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning*, Washington DC, Brookings Institute, 1982.

Burtness și Ober, *The Puzzle of Pearl Harbor*, Peterson, 1962.

Clausen, Henry, *Pearl Harbor: Final Judgement*, New York, Crown, 1992.

Elphick, Peter, *Far Eastern File*, Hodder & Stoughton, 1997.

Kahn, David, *The Intelligence Failure at Pearl Harbor*, Foreign Affairs, vol. 70, #5, 1991.

Knorr, Klaus și Morgan, Patrick (ed.), *Strategic Military Surprise*, New Brunswick, Transaction, 1984.

Prange, Gordon, *At Dawn We Slept*, McGraw Hill, 1981, și Viking, 1991.

Rusbridger, James și Nave, Eric, *Betrayal at Pearl Harbor: How Churchill Lured Roosevelt into WWII*, New York, Summit Books, 1991.

Stafford, David, *Churchill and Secret Service*, John Murray, 1997.

Stinnet, Robert, *Day of Deceit*, Londra, Constable & Robinson, 2000.

Toland, John, *Infamy*, Londra, Methuen, 1982.

Despre securitate

Dhillon, G., *Principles of Information Systems Security: Text and Cases*, John Wiley & Sons, 2007.

Imbus, Michael T., „Identifying Threats: Improving Intelligence and Counterintelligence Support to Force Protection" (PDF), USAFCSC-Imbus-aprilie 2002.

van Ginkel, Bibi, „Towards the intelligent use of intelligence: Quis Custodiet ipsos Custodes?" International Centre for Counter-Terrorism – Haga, 2014.

„Operations Security" (JP 3-13.3), U.S. DoD Operations Security Doctrine.

Joint Chiefs of Staff, „Joint Publication 2-0: Intelligence" (PDF), US JP 2-0. 2007.

„Physical Security Challenges", (Field Manual 3-19.30: Physical Security) Headquarters, United States Department of Army, 2001.

„Purple Dragon: The Origin & Development of the United States OPSEC Program", NSA, 1993.

Cel care a scăpat prin ochiurile plasei: Aldrich Hazen Ames

Barron, John, *Confessions of a Spy*, Houghton Mifflin, 1987.

Grimes, Sandra, *Circle of Treason: A CIA Account of Traitor Aldrich Ames and the Men He Betrayed*, Naval Institute Press, 2013.

Weiner, Tim, *Betrayal: The Story of Aldrich Ames, an American Spy*, Random House, 2014.

WikiLeaks și înfricoșătorul Assange

Assange, Julian, *Julian Assange: The Unauthorised Autobiography*, Canongate Books, 2011.

Gavett, Gretchen, „New Evidence of Assange–Manning Link", PBS, 19 decembrie 2011.

Nakashima, Ellen, „Bradley Manning case: Investigators show evidence of WikiLeaks link, Assange . . .", *Washington Post*, 20 decembrie 2011.

„Kissinger Cables: Wikileaks publishes 1.7m US diplomatic documents from 1970s", *Daily Telegraph*, 8 aprilie 2013.

Snowden și statul care supraveghează

Bigo and Delmas-Marty, „The State and Surveillance: Fear and Control", *La Clé des Langues*, 23 septembrie 2011.

Electronic Frontier Foundation, „Mass Surveillance Technologies", 15 septembrie 2013.

Greenwald, Glenn, *No Place to Hide: Edward Snowden, the NSA and the Surveillance State*, Hamish Hamilton, 2014.

„UK–US surveillance regime was unlawful «for seven years»», *Guardian*, 6 februarie 2015.

Harding, Luke, *The Snowden Files: The Inside Story of the World's Most Wanted Man*, Guardian, Faber, 2014 (*Dezvăluirile lui Snowden. Povestea neștiută a celui mai căutat om din lume*, Editura Meteor Publishing, 2016).

Securitatea strategică: nesigură de sus până jos – Singapore, 1941-1942

Allen, Louis, *Singapore*, Londra, Frank Cass, 1997.

Bauer și Barnett, *History of WW2*, Monaco, Polus, 1966, și Galley Press, 1984.

Crawford, Edward, Amintirile din Malaezia ale regretatului brigadier V.R.W. Crawford MC, Corespondență privată cu autorul, noiembrie 1999.

David, Saul, *Military Blunders*, Londra, Robinson Publishing, 1997.

Elphick, Peter, *Singapore: The Pregnable Fortress*, Londra, Sceptre, 1995.

Gilchrist, Sir Andrew, *Malaya 1941*, Londra, Hale, 1992.

Kirby, *Official History of the War against Japan*, vol. 1, HMSO, 1957.

Lewin, R., *The Other Ultra*, Hutchinson, 1982.

UK-NA (PRO): CRMC 34300 (G), 19 iulie 1938 (GOC Malaya, WO 106/2440). UK-NA (PRO): Defence of Malaya and Johore (GOC Malaya, WO 106/2440). UK-NA (PRO): 106/2432, 4/38.

Owen, Frank, *The Fall of Singapore*, Londra, Michael Joseph, 1960.

Shepherd, Peter J., *Three Days to Pearl*, Annapolis, US Naval Institute Press, 2000.

Smith, Michael, *Odd Man Out; The Story of the Singapore Traitor*, Londra, Coronet, 1994.

Stafford, David, *Churchill and Secret Service*, John Murray, 1997.

Tsuji, Colonel Masanobu, *Japan's Greatest Victory, Britain's Worst Defeat*, Staplehurst, Spellmount Publishers, 1995.

Young, Peter, *World War* 1939–45, Londra, Barker, 1966.

Ziua Z

Brown, Anthony Cave, *Bodyguard of Lies*, New York, Harper & Row, 1975.

Bennett, Ralph, *Ultra in the West*, Londra, Hutchinson, 1979.

Bennett, Ralph, *Behind the Battle*, Pimlico, 1999.

Cruickshank, Charles, *Deception in WW2*, Londra, 1979.

Harwell, Jack, *The Intelligence & Deception of the D-Day Landings*, Batsford, 1979.

Haswell, Jock, *British Military Intelligence*, Weidenfeld & Nicolson, 1973.

Hastings, Max, *Overlord*, London, Pan Books, 1985.

Hinsley (ed.), *British Intelligence in the Second World War*, 6 vol., HMSO, 1990.

Howard, Sir Michael, *Strategic Deception in the Second World War*, Londra HMSO, 1990, și Pimlico, 1992.

Kahn, David, *The Codebreakers*, Weidenfeld & Nicolson, 1968.

Masterman, Sir John, *The Double Cross System*, Yale University Press, 1972.

National Archive (NA) (fostă PRO) CAB 80/63, CofS (42) 180(0), 21 iunie 1942. UK-NA: (PRO) JIC (43) 385(0), 25 septembrie 1943. UK-NA: CAB 80/77, CofS (43) 779(0) Final, 23 ianuarie 1944.

Perrault, Gilles, *The Secrets of D-Day*, ediție engleză, Arthur Barker, 1965.

Skillen, Hugh, *Enigma and its Achilles Heel*, c/o The Intelligence Corps Museum, Chicksands (numai cu cerere).

Tute, Warren, et al., *D-Day*, Londra, Sidgwick & Jackson, 1974.

Winterbotham, F.W., *The Ultra Secret*, Londra, 1974.

Despre teroare

Griffin, David Ray, *The Mysterious Collapse of World Trade Center 7: Why the Final Official Report About 9/11 Is Unscientific and False*, Olive Branch Press, 2009.

Hoffman, Bruce, *Inside Terrorism*, Columbia University Press, 1998.

Nunberg, Geoffrey, „Head Games / It All Started with Robespierre. «Terrorism»: The history of a very frightening word", *San Francisco Chronicle*, 28 octombrie 2001.

Risen, James, *Pay Any Price: Greed, Power, and Endless War*, Houghton Mifflin Harcourt, 2014.

Weiss şi Hassan, *ISIS; Inside the Empire of Terror*, Regan Arts, 2015.

Wright, Lawrence, *The Looming Tower: Al-Qaeda and the Road to 9/11*, Vintage 2007.

Marea atrocitate – 11 septembrie şi atacul de la World Trade Center

Baxter şi Downing, *The Day that Shook the World*, Londra, BBC, 2001.

Bergen, Peter, *Holy War: Inside the Secret World of Osama bin Laden*, Londra, 2001.

Bodansky, Josef, et al., *Bin Laden, the Man Who Declared War on America*, 2003. Channel 4, *Why the Twin Towers Collapsed*, documentar de televiziune britanic, noiembrie 2001.

Cooley, John K., *Unholy Wars: Afghanistan, America and International Terrorism*, Londra şi Virginia, 2000.

Hoffman, B., *The Modern Terrorist Mind, Centre for the Study of Terrorism*, St. Andrew's University, 1997.

Ibrahim, Sa'd al-din, *The New Arab Order: Oil and Wealth*, Boulder, CO, 1982.

Jurgensmeyer, *Jihad! Terror in the Mind of God*, Berkeley, CA, 2000.

Metzer, Milton, *The Day the Sky Fell: A History of Terrorism*, Landmark Books, 2002.

Peters, Rudolph, *Islam and Colonialism*, Den Haag and New York, 1979.

Reeve, Simon, *The New Jackals: bin Laden and the Future of Terrorism*, Londra, 1999.

Roy, Oliver, *The Failure of Political Islam*, Londra, 1994.

RUSI, „Weapons of Catastrophic Effect", seminar la Whitehall, 2003.

RUSI, „Homeland Security and Terrorism", seminar la Whitehall, 2003.

Sinclair, Andrew, *An Anatomy of Terror*, Macmillan, 2003.

Stern, Jessica, *„Terror's Future"*, Foreign Affairs, iulie 2003.

The Encyclopedia of World Terrorism, New York, Armonk Publications, 1997.

US Department of State, *Patterns of Global Terrorism*, Langley, 2001 şi 2002.

US Government Printing Office website, „Congressional Report into the Events of «9/11»", 2002.

Wilkinson, Paul, *Political Terrorism*, Londra, 1974.

Raidul de la Son Tây

Amidon, Mark, „Groupthink, Politics, and the Decision to Attempt the Son Tay Rescue", *Parameters, Journal of the US Army War College*, 2005.

Gargus, John, *The Son Tay Raid: American POWs in Vietnam Were Not Forgotten*, Williams-Ford Texas A&M University Military History Series, 2007.

Schemmer, Benjamin, *The Raid: The Son Tay Prison Rescue Mission*, Ballantine, 2002.

Operaţiunea Eagle Claw

Lenahan, Rod, *Crippled Eagle: A Historical Perspective of U.S. Special Operations 1976–1996*, Narwhal Press, 1998.

Kamps, Charles Tustin, „Operation Eagle Claw: The Iran Hostage Rescue Mission", *Air & Space Power Journal*, 2006.

Radvanyi, Richard, A. Maj., Operation Eagle Claw: Lessons Learned. USMC Command and Staff College, 2002.

Ryan, Paul B., *The Iranian Rescue Mission: Why it Failed*, Annapolis: Naval Institute Press, 1985.

„The Desert One Debacle", *The Atlantic Magazine*, mai 2006.

Despre războiul cibernetic: când un război nu este un război?

Clarke, Richard, *Cyber War: The Next Threat to National Security and What to Do About It*, HarperCollins, 2010.

Harris, Shane, *@War: The Rise of the Military-Internet Complex*, Houghton Mifflin Harcourt, 2014.

Rid, Thomas, *Cyber War Will Not Take Place*, OUP, 2013.

Singer, P. W., *Cybersecurity and Cyberwar: What Everyone Needs to Know*, OUP, 2014.

Zetter, Kim, *Countdown to Zero Day: Stuxnet and the Launch of the World's First Digital Weapon*, Crown Books, 2014.

Dezastru la baza de operațiuni Chapman

Dilanian, Ken, „CIA inquiry cites failures in Afghan bombing that killed agents", *Los Angeles Times*, 19 octombrie 2010.

Gorman, Siobhan, „Suicide Bombing in Afghanistan Devastates Critical Hub for CIA Activities", *Wall Street Journal*, 1 ianuarie 2010.

Mazzetti, Mark și Stolberg, Sheryl Gay, „Suicide Bombing Puts a Rare Face on C.I.A.'s Work", *New York Times*, 7 ianuarie 2010.

Panetta, Leon, „Statement on CIA Casualties in Afghanistan", Central Intelligence Agency, 31 decembrie 2009.

Stein, Jeff, „The Mole's Manual", *New York Times* (International), 5 iulie 1994.

„Intelligence Fiasco in Afghanistan", *Financial Times*, 11 ianuarie 2010.

Va fi oare vreodată mai bine?

Herman, Michael, *Intelligence Services in the Information Age*, Frank Cass, 2001.

Shukman, Harold (ed.), *Agents for Change: Intelligence Services* in the 21st Century, St Ermin's Press, 2000.

Glosar

Poliţia secretă şi serviciile de informaţii ruse

Numele aceleiaşi organizaţii se schimbă (creând confuzie) de-a lungul timpului:

OHRANA	Poliţia secretă ţaristă	înainte de 1917
CEKA	Serviciul secret sovietic	1917-1922
OGPU	Serviciul secret sovietic	1923-1934
NKVD	Serviciul secret sovietic	1934-1941
NKGB	Serviciul secret sovietic	1941-1946
MGB	Serviciul secret sovietic	1946-1954
KGB	Serviciul secret sovietic	1954-1991
GRU	Direcţia Generală de Informaţii a Statului-Major al Armatei Ruse	
FSB	Serviciul de contrainformaţii al Federaţiei Ruse	1991-
SVR	Serviciul de Informaţii Externe al Federaţiei Ruse	1991-

Glosar general

ASIO	Organizaţia australiană de securitate şi informaţii
BfV	Serviciul german modern de securitate internă (*Bundesamt für Verfassungschutze*)
Bletchley Park	locaţia serviciului SIGINT britanic (al Doilea Război Mondial)
BND	Serviciul german de informaţii externe (*Bundesnachrichtendienst*)
C-130 Hercules	avion de transport cu patru motoare
C4ISTAR	Comandă, Control, Comunicaţii, Computere, Supraveghere, Descoperirea şi Cercetarea Ţintei
CIA	Agenţia Centrală de Informaţii – serviciul american de informaţii externe

COMINT	informații din interceptarea comunicațiilor
DoD	Departamentul Apărării (SUA)
EC-121	avion ELINT (bazat pe modelul Lockheed Constellation; SUA)
ECHELON	sistem secret de colectare și monitorizare SIGINT
ENIGMA	mașină de codificare germană (al Doilea Război Mondial)
FBI	Biroul Federal de Investigații – serviciu de securitate internă al SUA
GRU	Direcția Generală de Informații a Statului-Major al Armatei Ruse
Hanoi	capitala Vietnamului de Nord
HUMINT	informații din surse umane – agenți, informări, interogarea prizonierilor de război
ISIS/IS	Statul Islamic al Irakului și Siriei
JIC	Comisia mixtă pentru activitatea de informații (British Joint Intelligence Committee – JIC)
KW-7	mașină de codificat americană
Langley	Sediul CIA, lângă Washington, D.C.
MGB	Serviciu secret sovietic (1946)
MI	Serviciul de Informații Militare
MI5	Seviciul intern de securitate (Marea Britanie)
MI6	Serviciul de Informații Externe (Marea Britanie)
MoD	Ministry of Defence (Ministerul Apărării)
MVD	Serviciu secret sovietic (1953)
NATO	Organizația Tratatului Atlanticului de Nord
NIS	Serviciul de investigații al Marinei Militare (acum NCIS)
NKGB	Serviciu secret sovietic (1941)
NKVD	Serviciu secret sovietic (1934)
NRO	Biroul Național de Recunoaștere (sateliți) (SUA)
NSA	Agenția Națională de Securitate, serviciu american SIGINT
OKW	*Ober Kommand Wehrmacht* (al Doilea Război Mondial)
OSS	Biroul American pentru Servicii Strategice (al Doilea Război Mondial)

PB4Y-2 Privateer	avion de colectare ELINT (SUA)
PSYOPS	operaţiuni psihologice
P2V-3 NEPTUNE	avion de colectare ELINT (SUA)
RB-45C Tornado	avion de colectare ELINT (SUA)
RAF	Royal Air Force (Marea Britanie)
RB-47	avion de recunoaştere, 1949–1960 (SUA)
RFU	Radical Fundamentalist Unit – Unitatea pentru Fundamentalism Radical (FBI)
Saigon	capitala Vietnamului de Sud, înainte de 1975
SAM	rachetă sol-aer
SAS	Serviciile Aeriene Speciale (Marea Britanie)
SAVAK	Poliţia secretă a Şahului Iranului
SHAPE	Supreme Headquarters Allied Powers in Europe (Marele Cartier General al Puterilor Aliate din Europa)
SIGINT	informaţii din decodificarea emisiunilor electromagnetice – interceptare, analiză, spargerea codurilor
SIS	Serviciu secret de informaţii (Marea Britanie; vezi şi „MI6")
Sputnik	nume popular pentru primul satelit lansat pe orbită (sovietic)
SSA	Agenţia de Securitate a Africii de Sud
Stasi	Ministerul Securităţii de Stat (est-german)
TEHINT	informaţii tehnice – echipament, aparate electronice, arme
Umbra	informaţii protejate prin coduri
TTP	Tehrik-i-Taliban, principala grupare talibană din Pakistan
U2 Lockheed	avion de recunoaştere de mare altitudine (SUA)
USAF	United States Air Force (Forţele Aeriene ale Statelor Unite)

Index

A
Abel, colonel Rudolf, 187
Abu Ghraib, închisoare, 138
Abwehr (serviciul de informaţii al armatei germane), 51-52, 99, 132, 347-348, 350, 354, 356
Acordul de la München (1938), 240-241
Adams, Gerry, 108, 370
Afganistan, 127, 378-381, 400, 416, 460, 462
Africa de Sud, 104-106, 464-465
Agee, Jerry, 104
agenţi dubli, 31-33, 41, 51,132, 347, 354,460-463
Agenţia Centrală de Informaţii (CIA), 47, 52, 80, 101, 103, 106,112-113, 119-121, 127, 129-130,170, 209, 223, 228, 280-293, 305, 309, 382, 387-388, 417, 460-463
Agenţia Naţională de Securitate (NSA), 52-53, 167-168, 202, 387-389, 394, 396, 399, 422, 450, 453, 464
Al Jazeera, 464-465
Alberti, Leon Battista, 146
Alu, Richard, 112
American Airlines, 397
Ames, Aldrich, 113, 116, 279, 280-293
Ames, Rosario, 282-283, 285, 287, 292
Anderson, maior Rudolf, 190
Anglia, 30-33, 49, 107, 131, 146,
Antietam, Bătălia de la (1862), 43
„Apostoli", 89
Arabia Saudită, 127, 217, 375, 379-380
Arafat, Yasser, 102, 369
Armata Nord-Vietnameză, 210-211
Armata Republicană Irlandeză (IRA), 135-136, 362, 363, 367, 369-370, 396
Armata Republicii Vietnam, 211-212
arme biologice, 411
arme chimice, 411
Arta războiului (Sun Tzu), 19
Asasinii (sectă medievală), 25-26
Ashkenazi, general Gabi, 429
al-Assad, Hafez, 219, 373
Assange, Julian, 298-301, 303-308
AT&T, 314
Atlantis (navă germană), 153
Atta, Mohamed, 393
Augustus, împărat, 22
Aum Shinrikyo, 370
Australia, 53, 324, 338-340
Austria, 37, 39
Autoritatea Federală a Aviaţiei, 387, 390
Azzam, Abdullah, 379-380, 383

B
Baader-Meinhof, grupul, 370
Babbage, Charles, 146
Babington, Anthony, 32
Baden-Powell, Robert, 47
Badr, Lupta de la (624), 224
Badr, Operaţiunea (1973), 219, 222, 230, 375
Bagdad, 24
al-Balawi, dr. Humam, 460-462
Ball, George, 457
Bamford, James, 115
Barbarossa, Operaţiunea (1941), 52, 124, 236-252
Bar-Lev, general Haim, 215
Bar-Lev, Linia, 215, 226, 230
al-Bayoumi, Omar, 390
Beckwith, colonel Charles, 408-409

Beirut, bombardamentele din ~ (1983), 378
Bell, colonel Hayley, 334
Bellaso, Giovanni Battista, 146
BellSouth, 314
Beria, Lavrenti, 141
Bevan, colonel John, 345, 347-349, 352-355
BfV (serviciul german de securitate internă), 393
Bicknell, locotenent-colonel George, 273
Biden, Joe, 303
bin Laden, Osama, 201, 205, 379-381, 383-384, 387-389, 391, 394-396, 398, 400, 461-462
Binney, William, 314
Birmania, 258
Biserica Catolică, 27
Bismarck, Otto von, 44-47
Bizanţ, 24-25, 145
Blackbird, avion de recunoaştere, 191
Blair, Tony, 13, 54, 410-418
Blake, George, 122
Bletchley Park, 90, 125, 147, 151, 333, 346
Blocada Berlinului (1948), 142
Blunt, Anthony, 80, 89-90
BND (serviciul secret de informaţii din Germania), 120
Bojinka, Operaţiunea, 386, 394-396
Boko Haram, 401
bolşevici, 50, 362
Bömer, Karl, 247
Bond, general Sir Lionel, 338
Bormann, Martin, 124-126
Boston, Ward, 455-456, 459
Boussac, Marcel, 180
Boyd, Belle, 42
Braddon, Russell, 326
Brandt, Willy, 53
Bratton, Colonel Rufus, 264
Brejnev, Leonid, 215
Briggs, Ralph, 267
Bron, Gabi, 448
Brooke-Popham, Robert, 325
Browning, General „Boy", 60-61
Brutus, agent, 349
Buchan, John, 49
Buckingham, Duce de, 34, 131
Buckley, William, 47
Bulik, Joe, 120-121
Burgess, Guy, 89-90, 97
Bush, George W., 54, 314, 400
Butterfield, Daniel, 42

C
C4I STAR, 76
Cacner, David, 423
Cadogan, Sir Alexander, 58
Caesar, Iulius, 22-23, 145
Cahill, Joe, 107-108
Cairncross, John, 80, 89-90, 141, 246
Califatul Abbasid, 24
Caligula, Operaţiunea, 120
Cambodgia, 330-331, 362, 365
camere CCTV, 168, 307
Cameron, David, 438
Camp 20 (Latchmere House, Richmond), 132
Campbell, Alastair, 13, 414-415, 417
Campbell, Duncan, 202
Canaris, Amiral Wilhelm, 350, 355-356
Caroli, Gösta,132
Carpini, Fra, 26
Carrington, Lord, 135
Cartagina, 21
Carter, Ash, 423
Carter, Jimmy, 200-201, 407
Carter, locotenent Marshall S., 456, 459
Cavendish, Lord Frederick, 47
Cecil, Robert (Lord Burghley), 31
Cehoslovacia, 241
Centrul pentru Contrainformaţii (CIC), 287
Centrul pentru Contraterorism, 386, 389, 393, 398-399
Cerberus, Operaţiunea, 120
Cerkaşin, Victor, 112-113
Chapman, Baza de operaţiuni, 460-463
Charlie Hebdo (2015), 167, 359, 365

Charteris, brigadier, 72
Cheyenne, munţii, 399
Childers, Erskine, 49
China, 254, 319, 325, 326, 423
Christian, George, 457
Church, Frank, 315
Churchill, Sir Winston, 49-51, 90, 142, 148, 179, 181, 243-245, 259-260, 317, 322-324, 334, 336-337, 339-340, 343, 345
Cipru, 61, 75, 260, 368
Cisiordania, 368, 378
Citadela, Operaţiunea, 123
Citibank, 425-426
Ciuvahin, Serghei, 283-284, 291
Clapper, James, 310-311
Clarke, Arthur C., 194
Clarke, John, 110
Clarke, Richard, 394, 429-430
Clausen, colonel Henry, 260, 270-271
Clausewitz, Carl von, 11, 57, 359-360
Clinton, Bill, 101-103, 106-107
Coleman, căpitan, 41
Collinge, căpitan, 329
Collins, Colonel Tim, 139
Collins, Michael, 367
COMINT (informaţii din interceptarea comunicaţiilor), 166, 190
vezi şi SIGINT
Communications Security Establishment Canada (CSEC), 313
„Conceptul", 221-222
Conferinţa Atlantică (1941), 323
conflictul arabo-israelian, 294, 368-370, 372, 383, 447
vezi şi Yom Kippur
Consiliul Naţional de Securitate (NSC), 170
Constantinopol, 24, 30, 372
Contrareforma, 31
Contras, 91
Convenţiile de la Geneva, 128-129, 131, 137
Coranul, 372, 374, 380, 383, 401
Coreea de Nord, 431, 437, 445-446
„Cortina de Fier", 142
Cotton, Sidney, 178-182
Cramer, General Hans, 352-353
Cray Data Corporation, 422
Creta, 339
criptografie, 83-84, 88, 145, 147, 151, 156-157, 163
criza petrolului (1970), 375
Criza rachetelor cubaneze (1962), 60, 120-121, 189
Cromwell, Oliver, 146
Cruciadele, 365, 373
Cuba, 91-95
Cumming, Mansfield, 49
cursa înarmărilor, 52
cursus publicus, 22
Curtin, John, 339

D
Dalila, 18
Dayan, general Moshe, 228-229, 231, 455
Dearden, dr. Harold, 132
Deeley, Walter, 456
Defense Intelligence Agency (DIA), 91, 93, 223
Defoe, Daniel, 34
Degtiar, Viktor, 112
Delisle, Jeffrey, 202
Delta Force, 407-408
dezinformare, 36
discuri Alberti, 146, 151
al Doilea Război Mondial, 51, 73, 131, 133, 169, 248, 249, 343, 367
Dragonfly, atacuri cibernetice, 436
Dreyfus, Afacerea, 48
droguri, carteluri de, 365, 368
drone, 205-206, 307
Dubrovnik, 29
Dunham, căpitan John, 444
Dusenbury, locotenent-colonel Carlisle, 264-265
Dyer, căpitan Edward, 164

E
Eagle Claw, Operaţiunea, 407-409
Eastman, George, 179

ECHELON, 201-202, 387, 394
Eden, Anthony, 249
Eden, William, 36
Egipt, 373-374
  Egiptul antic, 18-19
  Războiul de Yom Kippur, 53, 213-235, 375
Eisenhower, Dwight D., 184-185, 187, 195, 197, 200, 210, 343-344, 347
El Arish, 447-449
Elazar, general David, 221-222, 229
ELINT, 54, 172-173, 191, 203, 444 *vezi şi* SIGINT
Elisabeta I, regina, 30, 32
ENIAC, computer, 422
Enigma, 51, 90, 125, 151-152, 153, 244, 346
EOKA (organizaţie naţionalistă cipriotă), 368
EP-3E, avion de recunoaştere, 192
Esterhazy, Căpitan Ferdinand, 48
Estonia, 428
ETA (mişcare separatistă bască), 362, 363
Europol, 401
Evans, căpitan Peter, 336

F
Fadlallah, şeic, 383
Fair Oaks, Bătălia de la (1862), 174
Faulkner, Brian, 135
Fawkes, Guy, 130, 360
FECB (Far East Combined Bureau), 328, 332-333
Federal Bureau of Investigation (FBI), 80, 85-87, 91, 94, 105-106, 109-118, 256, 273, 280-282, 284-286, 290-292, 384, 386-387, 389-394, 398-399, 431-432
Feinstein, Dianne, 129
Fellgiebel, general Erich, 125
Finlanda, 183-184
Fitin, Pavel, 245
Fleming, Ian, 179
Fletcher, amiral Frank, 154, 158, 162
Fleurus, Bătălia de la (1794), 174
Foreign Intelligence Surveillance Act (FISA), 392
Fortitude North, Operaţiunea, 347, 348
Forţa de Apărare Israeliană (IDF), 213, 223, 230-235, 295, 447-449, 455
Fouché, Joseph, 37, 44
Frank, Nathaniel, 301
Franklin, Benjamin, 36
Franţa, 31, 33-34, 36-37, 39, 45-46, 48-49
Franz Ferdinand, arhiduce, 359
Frăţia Musulmană, 374
Frederic cel Mare (Frederik al II-lea al Prusiei), 35
Freeth, Sir James, 40
Fremde Heere West (FHW), 344, 352, 354-355
French, Sir John, 176
Friedman, William, 156, 255
Frontul de Eliberare a Animalelor, 363
frumentarii, 23
Fuchs, Klaus, 97, 141

G
Gaddafi, colonel, 217
Gagarin, Iuri, 120
Galey, Priscilla Sue, 114-115
Galtieri, general Leopoldo Fortunato, 54, 242
GAMBIT, sateliţi de recunoaştere, 197-198, 200
Garbo, agent, 349, 354-355
Garcia, Rafael, 386
Gaza, 368, 378
Gazelle, Operaţiunea, 231
Gazit, Shlomo, 68
Gedalia, locotenent-colonel, 226
Gehlen, colonel Reinhard, 71
Geis, contraamiral Lawrence, 453
Gellman, Barton, 311
Genghis Han, 27, 360
GEOINT (informaţii geospaţiale), 205
Gestapo, 443
Giap, general Vo Nguyen, 210

Global Hawk, 205
Glover, general Sir James, 365
Goddard, George W., 177-178
Goebbels, Joseph, 414
Golikov, general Filipp, 244-246
Google Earth, 204
Gordievski, Oleg, 245
Gorodyansky, David, 437
Government Communications Headquarters (GCHQ), 170, 311-313, 415, 423
Grant, Colquhoun, 38-39
Greenhow, Rose, 40-41
Greenpeace, 465
Greenwald, Glenn, 311
Grierson, general-locotenent Sir James, 175
Grigorie al IX-lea, Papa, 28
GRU, 111-112, 116, 119, 121-122, 245
Guantanamo, baza navală de la, 94, 127-129
Guillaume, Günter, 53
Guzenko, Igor, 142

H
hacking, 303, 425-426, 432
vezi şi război cibernetic
Hager, Nick, 202
Haig, feldmareşal Douglas, 72
Halder, general Franz, 243
Hall, amiral, 148
Hamas, 383
Hanjour, Hani, 390
Hankey, Lord, 90
Hannibal, 21
Hanssen, Robert, 109-118, 293
Harun-al-Rashid, calif, 24
Hassan ibn Sabbah, 25-26
Hawaii, 256, 258-263, 265-274
vezi şi Pearl Harbor
Hay, Philip, 90
Hayden, Michael, 388
al-Hazmi, Nawaf, 387, 389-390, 392-393
Heenan, căpitan Patrick, 335-336, 340
Henry, Shawn, 435
Herodot, 19
Herz, Heinrich, 170
Herzog, Chaim, 219, 224-225
Hess, Rudolph, 124, 248
Hexagon, satelit, 198-200
Hezbi Islami, 379
Hezbollah, 47, 378, 383-384, 402
Hiroshima, 252
Histiaeus Milesianul, 19
Hitler, Adolf, 52, 59, 71, 73, 89, 97, 123-126, 141, 151-152, 178, 236-237, 239-250, 259, 320, 325, 343, 345-350, 352-356, 365
Hoare, Sir Reginald, 345
Hollande, François, 168
Holmes, căpitan Jasper, 157, 164
homosexualitate, 99-100
Hoover, J. Edgar, 37, 256
Hopkins, Harry, 264
Hruşciov, Nikita, 119-121, 187, 190
Hubal, căpitan August, 453
Hülsmeyer, Christian, 171
HUMINT, 37, 69, 79-81, 126, 140-142, 170, 178, 182, 189-190, 346-349, 410, 412, 415, 460, 463, 464-464
Hussein, Saddam, 54, 66, 127, 377-378, 382, 388, 400, 410-412, 414-416
Hutton, ancheta, 410, 412-414, 416-417
Hutu, 368

I
IDB (serviciu secret olandez), 295, 297
Ierihon, 18
IMINT, 54, 173, 195-196-197, 204, 206, 349
Imperiul Maurya, 20
Imperiul Otoman, 373
Imperiul Roman, 23-25
Inchiziţia, 27-29
Indiile de Est Olandeze, 254, 258, 268, 319
Indochina, 254, 319, 324, 330

INR (Bureau of Intelligence and Research), 170, 223
internet, 166, 300, 304, 307-312, 314, 400, 421-422, 427, 430, 460, 466
vezi şi război cibernetic
invazia sovietică în Afganistan, 378-379
Ioan Paul al II-lea, Papa, 385
Iordania, 460-461
Irak, 127, 298-301, 377-378, 400-401, 410-418
Iran, 374-378, 400, 407-408, 429-430, 432, 465
criza ostaticilor (1979-1981), 407-409
Irgun, 367
Irlanda de Nord, 107-108, 135-136
ISIS, 365, 400-402
Islam, 24-25, 370, 372-381
Ismail, general Ahmed, 217-218, 223
Israel, 53, 103-106, 294-295, 367-368, 378, 381, 383-384, 429
atacul asupra USS *Liberty*, 103, 447-459
Războiul de Yom Kippur, 53, 213-235, 375
vezi şi Mossad
Iujin, Boris, 111
Iurcenko, Vitali, 88
Iutlanda, Bătălia (1916), 148-149
Ives, Eugene, 177

Î

Înălţimile Golan, 455

J

Jabotinsky, Ze'ev, 218
Japonia, 154-165, 201
serviciul de informaţii, 328-329, 334-336
vezi şi Pearl Harbor; Singapore, căderea
Jeff, agent, 347
jihadişti, 128, 201, 363, 365, 368, 372, 380, 401, 460-461
JN-25 (cod japonez), 156, 163
Jocurile Olimpice de la Atlanta (1996), 386
Jocurile Olimpice de la München, masacrul de la (1972), 369
Jodl, mareşal Alfred, 243, 354
Johnson, Kelly, 185, 191
Johnson, Lyndon B., 62, 453, 457-458
Jomini, Antoine-Henri, 57
Jones, Paula Corbin, 101
Jukov, mareşal Gheorghi, 121, 245, 248

K

kamikaze, piloţi, 383
Kasiski, Friedrich, 147
Kautilya (Chanakya), 20
Keane, Fergal, 362
Kell, Vernon, 49
Kelly, dr. David, 410, 415
Kennedy, John F., 101, 190
Kennedy, Joseph, 87
Kerckhoffs, Auguste, 147
Kesselring, general Albert, 179
Keyhole, program pentru sateliţi, 197, 199-200
KGB, 82-88, 92, 96-97, 100-101, 109, 111-115, 121-122, 136, 283-285, 291-292
Khomeini, ayatollah, 376-378, 380, 407
Kidd, contraamiral Isaac, 454-456
Kim Jong-Un, 431
Kimmel, amiral Husband E., 260-263, 267, 269, 271, 274
Al-Kindi, 145
Kissinger, Henry, 223
Kitson, general Sir Frank, 369
Kramer, locotenent-comandor Alwin, 264, 268
Kreisky, Bruno, 227
Krummacher, colonel, 354
Kuhlenthal, general, 354
Kursk, Bătălia de la, 123-126
Kuweit, 54, 57, 66
KW-7, dispozitiv de criptare, 83-84, 445

L
lagăre de interogare, 128
Guantanamo, baza navală, 94, 127-129
Laika (câine), 195
Lamo, Adrian, 300
LaMountain, John, 175
Landis, Rob, 200
Langer, maior Gwido, 151
Lascelles, Sir Alan, 90
Lauren, Robert, 109
Laws, Victor, 177
Le Queux, William, 48
Lee, Robert E., 43
Lehnert, general-maior Michael R., 129
LeMay, general Curtis, 190, 194
Lenin, Vladimir, 98, 359, 361-363, 366
Leul de mare, Operaţiunea, 246
Levin, Vladimir, 425-426
Lewinsky, Monica, 102-103
Liban, 222, 378-379
Libia, 108
Lichtenberg, Kim, 115
Lisandru, 145
Litvinov, Maxim, 240
London Controlling Section (LCS), 345-349, 353-354
Long, Leo, 90
Lovelace, Ada, 147
Lowe, Thaddeus, 174
Lucy, Reţeaua, 123-125
Ludovic al XV-lea, 34
Luttwak, Edward, 221

M
MacGibbon, James, 97
Maclean, Donald, 84, 89-90, 141
Macmillan, Harold, 185
Mafia, 360
Magic (criptanaliză), 156, 255-256, 263-264, 270-271, 274
Maginot, Linia, 215
Mahomed, Profetul, 224, 372, 401
Maisey, locotenent-colonel Maurice, 296
Maiski, Ivan, 240
Makahara, Satoru, 322
Malaezia, 254, 258, 317-340
vezi şi Singapore, căderea
Mamoru, Shinozaki, 329
Manciuria, 254, 319, 325, 365
Manhattan, Proiectul, 52, 97, 141
Manning, Bradley, 298-303, 305-306
Manwood, Sir Roger, 33
Mao Zedong, 368
Marconi, Guglielmo, 171
Marea de Corali, Bătălia de pe (1942), 155-156
Marea Teroare (1937), 237
Marechaussee, 295, 297
Maria Stuart, regina scoţienilor, 30-33
Market Garden, Operaţiunea, 60
Marlborough, duce de, 34
Marlowe, Christopher, 33
Marshall, general George C., 264-266
Martinov, Valeri, 111, 114
Martinsen, Peter, 137
martiriu, 377-378, 380, 383
Marwan, Ashraf, 226, 229
MASINT, 204
Maskelyne, Jasper, 349
Maskirovka, 343
Massaur, Hussein, 402
Masterman, Sir John, 132, 347, 349, 354-355
Matthews, Jennifer Lynne, 462
Mau Mau, 369
Mayfield, căpitan, 273
McClellan, general, 43
McCloskey, Paul, 455
McClusky, locotenent-comandor Wade, 161
McEwan, căpitan, 336
McFarland, Terry, 451
McGonagle, comandant William, 448, 450-452, 454, 457-458
McGuinness, Martin, 108, 370
McNamara, Robert, 453, 455
Mecca, 375, 378-379
Medmenham, RAF, 181-182

Meir, Golda, 220-221, 223,226-229, 233
Menzies, Sir Stuart, 350, 355
Merkel, Angela, 167-168
Merkulov, Vsevolod, 245
Merrill Lynch, 397
Metternich, Klemens von, 39
MI4, 181
MI5, 49, 51-52, 90, 96, 99, 131-132, 170, 256, 321-323, 333, 347, 430
MI6, 50-51, 69, 90, 119-121, 170, 179, 189, 333, 414-415, 464-465
MI9, 131
Michel, Roger, 351
Midway, Bătălia de la (1942), 154-165
MiG, 183-184, 186, 219, 443, 445
al-Mihdhar, Khalid, 389-390, 392-393
Mislock, Ray, 116
Mitridate, regele Pontului, 21
Mitrohin, Vasili, 96
Mitsubishi, Corporaţia, 322
Mohammed, Khalid Sheikh, 394
Moise, 17-18
Molotov, Viaceslav, 241-242, 244, 250
Molotov-Ribbentrop, Pactul *vezi* Pactul sovieto-nazist de neagresiune
Moltke, Helmuth von, 45-46
Mongol, Imperiul, 26-27
Monica, radar, 172-173
Montes, Ana Belen, 91-95
Montgomery, feldmareşal Bernard, 367
Moonlight Maze, 427
Moorer, amiral Thomas, 456, 458
Morgan Stanley, 397
Morgan, maior Kenneth, 334
Morris, Robert, 425
Morris, viermele, 425
Morrison, general-maior John, 456
Moscova, campania (1812), 57
Mossad, 53, 103, 105, 220, 294-297, 464-465
Motorin, Serghei, 111
Moussa, Abdelsalam, 448
Moussaoui, Zacarias, 392
Mubarak, Hosni, 395
Mühren, Căpitan J.C., 295
mujahedini, 379
Murad, Abdul, 386
Mutt, agent, 347
MV *Automedon*, 152-153, 336
MYSTIC, program de supraveghere, 202

N
Nagano, amiral Osami, 257
Nagumo, viceamiral, 154, 158-161
Nakajima, colonel, 329
Napoleon Bonaparte, 36-38, 57-58, 359
Nasser, Gamal Abdel, 214-215, 373
NATO, 234, 295, 297
naţionalism arab, 373-374
Nes, David, 457
Netanyahu, Benjamin, 102-103, 106
New York, Bursa din, 396
Newsham, Margaret, 202
Nicaragua, 91-92
Nichols, Tom, 269
Nickel Grass, Operaţiunea, 230
Nicolae I, ţar, 39-40
Nigeria, 401
Nimitz, amiral Chester, 156-158, 161, 163-164
Nixon, Richard, 230
NKGB, 240, 245-246
NKVD, 62, 89, 96, 141-142, 240
NORAID, 108
Normandia, debarcarea din *vezi* Ziua Z
North American Air Defence Command (NORAD), 75
Norwood, Melita, 95-98
Nott, John, 187
Nowicki, Marvin, 451, 458
Nunn May, Alan, 97, 141

O
Obama, Barack, 129, 168, 314, 431, 438, 440, 465
Ober Kommand Wehrmacht (OKW), 125

Omagh, bombardament (1998), 365
O'Neill, Eric, 117
Onymous, Operațiunea, 433
OP-20-G, 156-157, 163, 255
OPSEC, 396
Opus Dei, 111, 114-115
Ordinul Dominican, 28
Ordinul Iezuit, 31
Organizația pentru Eliberarea Palestinei (OEP), 369-370
Ōshima, Hiroshi, 353
OSINT, 69
Osirak, reactorul nuclear Irak, 411
Overlord, Operațiunea *vezi* Ziua Z

P
Pactul sovieto-japonez (1941), 256
Pactul sovieto-nazist de neagresiune (1939), 89, 236, 242, 245
Pakistan, 47, 105-106, 127, 379-380, 460-461
Palestina, 214, 227, 360,363, 367-369, 372-373, 378, 382-383
Parker, raportul (1972), 136
Partidul Comunist Britanic, 51, 96
Patton, general George, 349, 352-354
Paulus, general Friedrich, 59
Pearl Harbor, 154-155, 169-170, 213, 233, 252-276
Peenemünde, 182
Penkovski, Oleg, 118-122, 136, 189
Pentagon, atacul de la (2001), 382, 384-386, 394, 398
Percival, general-locotenent A.E., 318, 334, 339
peregrini, 23
Petrobras, 312
petrol, 54, 254, 319, 375-377
Philby, Kim, 84, 89-90, 97, 109
Picquart, colonel, 48
Pinchasy, Pinchas, 449
Pincher, Chapman, 101
Pinkerton, Allan, 40-42
Poitras, Laura, 311
Poliakov, general Dmitri, 113
Polifka, colonel Karl, 181
poligraf, teste cu, 91, 93, 103-104, 117-118, 280, 284-285, 288-290, 389
Pollard, Jonathan, 103-107
Polo, Marco, 25
Polonia, 241-242, 247, 249
Polul Nord, Operațiunea, 52
Pontecorvo, Bruno, 141
Popov, Dusko („Triciclu"), 256
Potsdam, Conferința de la (1945), 142
Powers, Gary, 54, 186-187, 197
Pressel, Phil, 199
Primul Război Mondial
  febra spionajului antebelic, 49
  recunoaștere aeriană, 50, 176
  SIGINT, 148-149
  tehnologie nouă, rolul, 50
Princip, Gavrilo, 359
PRISM, program de supraveghere, 167, 202, 310-312
prizonieri de război, 127-128, 131-134, 137-139, 240, 318, 352, 405-406, 443, 448-449
program atomic, 52, 96,141
program de supraveghere DISHFIRE, 202
program Discoverer/Corona, 196, 200
Prusak, Joseph, 198
Prusia, 35, 45, 47
psyops, 46
Purple (cod japonez), 156
Putin, Vladimir, 66, 115

Q
al-Qaeda, 127, 201, 300, 365, 380-382, 384-400, 460-463
Qutb, Sayyad, 374

R
Raate Road, Bătălia de la (1939), 238
rachete antitanc, 224, 234
rachete balistice intercontinentale, 186, 196, 204
radar, 171-173, 203
Raglan, lord, 40
Ragusa (Dubrovnik), 29-30
Rahab, 18

raidul de la Dieppe (1942), 343, 355
„Ramon" *vezi* Hanssen, Robert
RAND, Proiectul, 194
Ranneft, căpitan Johann, 268-269
raportul Burwell (1941), 260
Războaiele Galice (Iulius Caesar), 22
război cibernetic, 71, 421-440
război de gherilă, 367-368
Războiul Civil American, 43, 174
Războiul civil irlandez (1922-1923), 367
Războiul Crimeii (1853-1856), 40, 147
Războiul de Şase Zile (1967), 103, 233, 368, 447
Războiul din Coreea (1950-1953), 134, 169, 183
Războiul din Golf (1990-1991), 57, 201
Războiul din Irak (2003), 54, 127, 138-139, 400
Războiul Rece, 52-53, 66, 87, 120, 142, 169, 183, 185-187, 189-190, 192, 196-200, 204, 368, 444, 447, 464
Reagan, Ronald, 91
rebeli ceceni, 368
recunoaştere aeriană, 42, 50, 174-193
  Unmanned Aerial Vehicles (Vehicule Aeriene fără Pilot), 205-206
Redman, căpitan Joseph, 163
Redman, căpitan-comandor John, 163
Rees, Merlyn, 135
Ribbentrop, Joachim von, 242
Richelieu, cardinal, 33, 35
Rid, Thomas, 424
Robertson, maior Thomas Argyll, 132
Robinson, Comandant Robin, 185-186
Rochefort, locotenent-comandor Joseph, 156, 163-164, 273
Roenne, colonel Baron Alexis von, 344, 346-349, 351-356
Rommel, general Erwin, 345
Roosevelt, Franklin D., 252-253, 258-260, 264-265, 275, 323
Rousseau, Jean-Jacques, 166
Rovno, incidentul (1941), 243
Rowley, Charles, 451-452
Rundstedt, feldmareşal von, 345
Rusbridger, Alan, 313
Rusk, Dean, 457
Russell, Tribunal (1968), 137
Rutland, comandant de escadron Frederick, 321
Rwanda, 368

S
SA-2, 120
Sadat, Anwar, 215-219, 222, 226, 229, 231, 233, 375
Safford, locotenent Laurence, 255, 267
SAGGER, rachete, 234
al-Saika, 227
Salah-ad-Din (Saladin), 373
Salisbury, Harrison, 250
Samore, Gary, 429
SAMOS, 197
Samson, 18
sarin, gaz, 370
SAVAK (poliţia secretă iraniană), 376
Savary, general, 37
Scarlett, John, 414-417
Scharff, Hanns-Joachim Gottlob, 133
Scheliha, Rudolf von, 246
Schellenberg, Walter, 350, 356
Scheuer, Michael, 462
Schmidt, Hans-Thilo, 151
Schmidt, Wulf, 132
Schönau, incident (1973), 227
Schulmeister, Charles, 37
Scipio Africanul, 21
Scotland, locotenent-colonel Alexander, 131-132
Scott, John, 449
Scovell, George, 39
SCUD, rachete, 201, 219
Sempill, lord William Forbes, 321-323

SHAPE, 295-297
Shapiro, amiral, 104
sharia, legea, 374, 376
Sharon, general Ariel, 231-232
Sharpe, colonel George, 42-43
Shepherd, Peter, 330, 332
Shin Beth, 220
Shivers, Robert, 273
Short, general-locotenent Walter, 260-261, 263, 266, 270-271
sicarii, 360
Sicherheitsdienst (SD), 51, 350-352, 356
SIGINT, 54, 83, 124, 126, 142, 145-165, 168, 182, 184, 195, 197, 200, 204-205, 209, 220, 234, 255-256, 261, 264, 270
Siman-Tov, locotenent Benjamin, 225
Sindjar, sultan, 26
Singapore, căderea, 317-318, 329
sionism, 218, 294, 366-368, 372
Siria, 374
Smit, Avner, 294-297
Smith, Melvin, 449
Smith, Walter Bedell, 169
Smith, Wayne, 450
Snowden, Edward, 71, 167, 307-316, 432, 437, 464-465
Solomatin, general Boris, 82, 88
Somalia, 380-381
Sơn Tây, raidul de la (1970), 405-406
Sony, atacul cibernetic de la, 432-433
Sorge, Richard, 246
spargerea codurilor *vezi* criptografie
spectrul electromagnetic, 170-171
speculatores, 23
Speer, Albert, 126
Spence, Sir Basil, 349
spionaj naval, 82-87
Spruance, Amiral Raymond, 154, 158-159, 162
Sputnik, 54, 194-196
SR-71 Blackbird, 191
Sri Lanka, 368, 383
SS Lurline, 266
Stafford, Sir Edward, 31
Stalin, Iosif, 52, 62, 89-90, 97, 123-126, 236-251, 256, 361-362
Stalingrad, 59, 73, 123, 125
Stammberger, Kurt, 431
Stark, amiral Harold, 265, 269
Stasi, 53, 100
Stephens, locotenent-colonel Robert, 132
Stern, 367
Stieber, Wilhelm, 44-48
Stimson, Henry, 150, 259
Stuxnet, 429, 432
submarine, 52-53
Subutai, 26
Suetoniu, 22
Suez, Criza (1956), 214
Sufaat, Yazid, 392
Sun Tzu, 7, 17, 19-20, 27, 59
sunniți, 375, 401
supercomputere, 422

Ş
şantaj, 37, 46, 90, 99, 101, 103, 106-108, 295
şiiți, 374-377, 383, 400-401

T
Tahiti, 260
talibani, 381, 398, 400, 461-462
Tallmadge, Benjamin, 35
Taranto, 271-272
Tate, agent, 347, 349
TEHINT, 173, 190, 220, 234, 272, 412
Tehrik-i-Taliban Pakistan, 461
Tempora, program de supraveghere, 311
terorism islamic, 365, 370-371, 378-402
Tet, Ofensiva (1968), 210, 212, 233
Thailanda, 261, 324
Thatcher, Margaret, 72, 187
Thomas, Sir Shenton, 337-338
Thorne, general-locotenent Sir Andrew, 347
Thuggees, 360

Thurloe, John, 145
Tigrii Tamil, 368, 383
Timoşenko, Semion, 245, 248
Titan Rain, 428
Todenhöfer, Jürgen, 401
Tojo, Hideki, 254
Tophat (agent CIA) *vezi* Poliakov, general Dmitri
Tordella, Louis, 453-454, 456
torpiloare, 159-162, 447, 451, 453, 458-459
tortură, 127-132, 134-135, 137-138, 140
Tournachon, Gaspard, 175
Tourney, Phillip, 457
Traian, împăratul, 23
Trepper, Leopold, 246
Triciclu *vezi* Popov, Dusko
Tridentul lui Neptun, Operaţiunea, 205
Tripp, Linda, 102
Truman, Harry S., 169, 183, 422
Tsuji, colonel Masanobu, 330
TURBULENCE, program de supraveghere, 202
Turcia, 75
Turing, Alan, 147
Tutmosis al III-lea, faraon, 18

Ţ
Ţiganok, colonel Anatoli, 428

U
U-2, avion de recunoaştere, 185-187, 189-191
Udall, Mark, 314
Ultra, 124, 346, 353
United Airlines, 397
Uniunea Socialistă Arabă, 217
Uniunea Sovietică, 52, 54, 59, 89-90, 96, 115, 119-121, 125, 141, 183-187, 195-200, 236-251, 378-380, 443
USS *Amberjack*, 452-453
USS *Cole*, 384, 389
USS *Lexington*, 155
USS *Liberty*, 103, 447-459
USS *Parche*, 53
USS *Pueblo*, 83-84, 184, 445-447
USS Yorktown, 155, 158, 169-162

V
V1, bombe, 182
V2, rachete, 182
Van Fleet, general James, 169
Van Lew, Elizabeth, 43-44
Vanguard, Proiectul, 195
Vassall, John, 99-101
Venona, 142
Verizon, 311-312, 314
Versailles, Tratatul de pace de la (1919), 318
Vietcong, 210, 212, 368
Vietnam, Războiul din, 62, 71, 136-137, 210-212, 223, 368
Vlieland, C.A., 338

W
Wainwright, Rob, 401
Waldron, locotenent-comandor, 160
Walker, Arthur, 85
Walker, Barbara, 85, 87
Walker, John A., 82-88, 445
Walker, Michael, 86-87
Walker-Snyder, Laura, 86
Walsingham, Sir Francis, 30-35
Ward, Joe, 452
Warnke, Paul, 457
Washington, George, 35-36, 58
Wauck, Mark, 116
WB 57, avion de recunoaştere, 193
Weaver, Larry, 449, 451, 454
Webster, Timothy, 41, 300
Wehrmacht, 123-126, 236, 243, 247, 343, 352-354
Weizmann, Chaim, 218
Welles, Sumner, 244
Wellington, duce de, 38-39, 359
„Werther" (spion sovietic), 123-126
Wheatley, Dennis, 345
Wheatstone, Charles, 177
White, Sir Dick, 120-121
Whitworth, Jerry, 84-85, 87
WikiLeaks, 298-301, 303-306

Wilkinson, amiral Theodore, 268
Wilson, Woodrow, 150
Wingate, locotenent-colonel Sir Ronald, 345
Wolf, Markus, 53, 100
Woods, Sam, 244
Woolsey, R. James, 292
World Trade Center
bombardare (1993), 382, 384
11 septembrie 2001, atacuri, 54, 127-128, 138, 166, 309, 311, 365, 382-402
Wright Patterson, baza Air Force, 177
Wyden, Ron, 314
Wynne, Greville, 119

Y
„Y", Serviciul, 348, 354
Yamamoto, amiral Isoroku, 155, 158, 162, 164-165, 257
Yamashita, general, 330
Yardley, Herbert, 150
Yelü Chucai, 26
Yemen, 127
Yitzhaki, Aryeh, 448
Yom Kippur, războiul (1973), 53, 213-235, 375
„Youssef" (terorist arab), 382, 386, 395

Z
Zamir, Zvi, 226-227
al-Zawahiri, Ayman, 461
Zeira, general Eli, 226, 228-229
Zeitzler, general Kurt, 353
Zeppelin, Contele Ferdinand von, 175
Zero, avion de luptă, 238
Zimmermann (1917), 149-150
Zinoviev, Grigori, 51
Ziua Z, 97, 252, 343-356
Zola, Émile, 48
Zubaida, Abu, 388

Acest volum inovator expune istoria activității serviciilor de informații de la originile sale biblice până la statul care supraveghează din era digitală – și dezvăluie secretele acestei lumi clandestine.

Sunt examinate potențialele capcane ale ciclului informativ tradițional; periculoasele incertitudini ale spionilor și surselor umane; modul în care Războiul Rece a devenit un război al informațiilor electronice; revoluția tehnică începută odată cu utilizarea fotografiei de recunoaștere în timpul Primului Război Mondial și al Crizei rachetelor cubaneze; în ce măsură serviciile de informații israeliene au eșuat înaintea Războiului de Yom Kippur; urmările faptului că Stalin a ignorat deliberat informații vitale; modul în care informațiile obținute prin interceptarea semnalelor electromagnetice (SIGINT) i-au asigurat Americii una dintre cele mai mari victorii; adevărul despre WikiLeaks; dacă evenimentele din 11 septembrie 2001 puteau fi evitate; alte subiecte de real interes public.

Cu multă competență și spirit analitic, autorul caută răspunsuri dificile – există lecții dure de învățat atât din succesele, cât și din eșecurile serviciilor de informații – și examinează motivul pentru care informațiile cruciale sunt adesea ignorate, greșit înțelese sau mistificate de politicieni și generali experimentați.

ISBN: 978-606-910-071-4

Distribuție la:
tel. 021.222.83.80
e-mail: carte@meteorpress.ro
www.meteorpress.ro